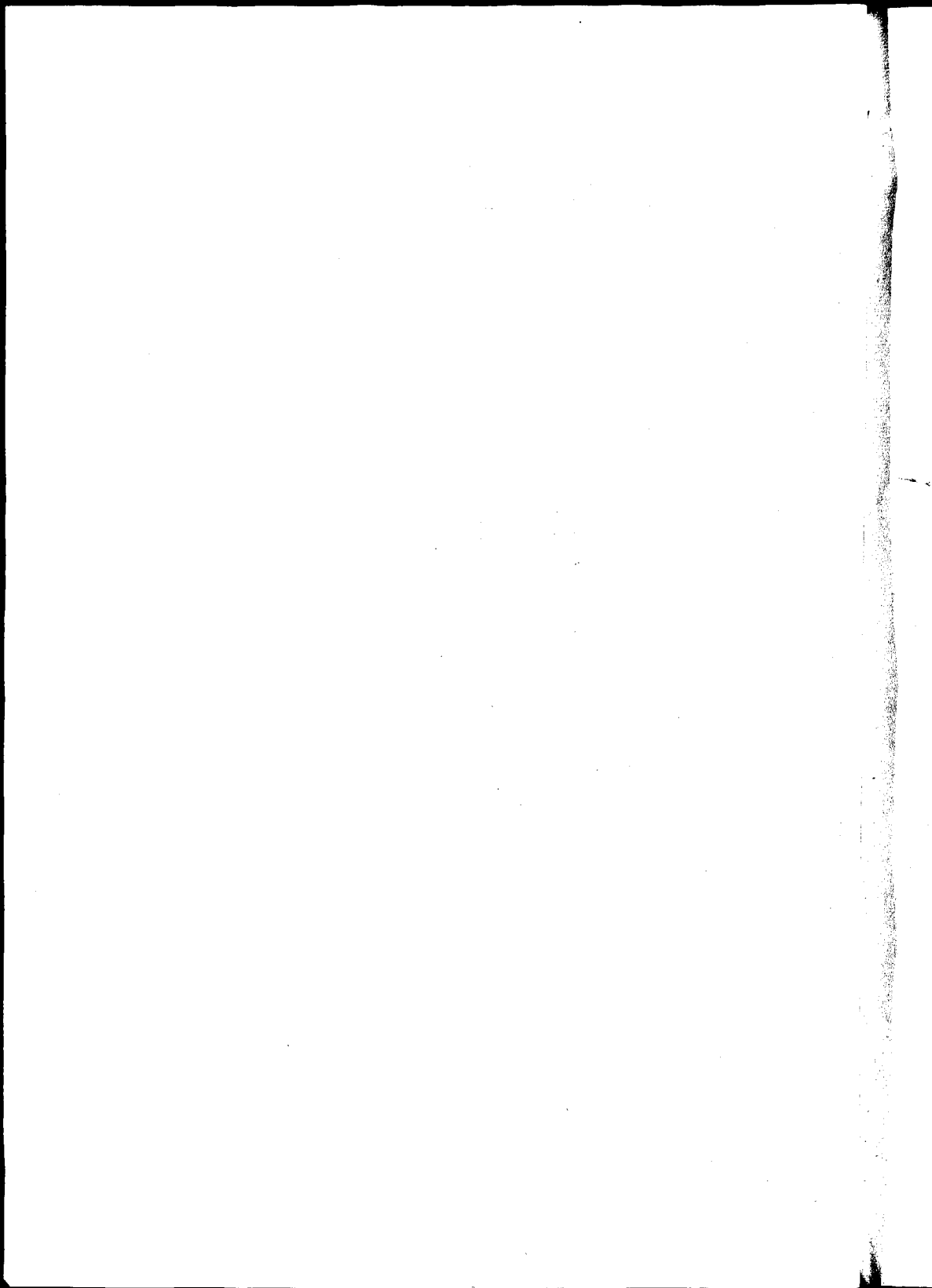

COLLECTIO SS. PATRUM
ECCLESIAE TOLETANÆ.

SS. PP. TOLETANORUM

QUOTQUOT EXTANT

OPERA

NUNC PRIMUM SIMUL EDITA, AD CODICES MSS. RECOGNITA,
NONNULLIS NOTIS ILLUSTRATA,
ATQUE IN DUOS TOMOS DISTRIBUTA.

TOMUS PRIMUS.

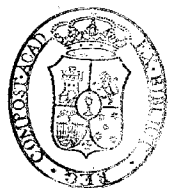
MONTANI, S. EUGENII III. ET S. ILDEPHONSI
TOLETANÆ ECCLESIAE PRÆSULUM
OPUSCULA, EPISTOLAS, FRAGMENTAQUE COMPLECTENS.

OPERA, AUCTORITATE, ET EXPENSIS EXCELLENTISSIMI DOMINI
FRANCISCI DE LORENZANA,
ARCHIEPISCOPI TOLETANI, HISPANIARUM PRIMATIS.

MATRITI MDCLXXXII.

APUD IOACHIMUM IBARRA S. C. R. M. ET DIGNITATIS ARCHIEP. TOLET. TYPOGR.
REGIO PERMISSU.

PRÆFATIO.

Anctorum Patrum Toletanorum nomina quemadmodum nullum esse putamus, nisi oppidò agrestis, omnique doctrinæ penitus expers sit, qui ea ignoret, ac non cum summa voluptate animi audiat, et veneratione prosequatur, cum propter illustrem sanctitatis famam, tum propter singularis doctrinæ laudem, quibus apud omnes commendantur; ita etiam minimè dubitamus, quin nemo reperiatur, cui non sæpiùs cupido incesserit omnia eorum scripta cognoscendi, singulaque, si daretur, accuratè edita, et in unum simul coniuncta legendi, otiosèque perlustrandi, velut sacras quasdam christianæ antiquitatis reliquias, auro contra et margaritis ab omnibus æstimandas. Et quidem huius rei multorum vota iam pridem nobis perspecta erant, et eorum quidem virorum, quibus patrius honos publica que utilitas maximè cordi est, quique litterarum æquè æstimatores et habentur, et sunt. Eorum autem (quibus et nos consentiebamus) hoc erat commune desiderium, hæc omnium perpetua vox, de eiusmodi editione perficienda seriò cogitandum esse, ut omnis inde ansa præriperetur Hispaniæ obtrectatoribus, rerum nostrarum neglectum ampliùs nobis exprobrandi.

Quamvis enim iam duo sæcula et ampliùs effluxerint, ex quo aliqua SS. Patrum Toletanorum opuscula edi cœperunt, dispersa tamen atque soluta in publicum emissa sunt, prout sese occasio dabat veteris alicuius codicis de novo reperti, aut erroris pullulantis, qui opportunè opprimi posse censebatur gravissima illorum auctoritate. Eo consilio nonnulla S. Ildephonsi opuscu-

la a Francisco Feu-ardentio , nonnulla item Iuliani a Ioanne Cochlæo , viris de christiana republica meritissimis, edita videmus sæculo XVI. ut ea tamquam fortissimum aggerem sui temporis heterodoxis opponerent. At id frequenter extra Hispaniam , quæ sicut ab erroribus in aliis provinciis miserè grassantibus, summo Dei beneficio erat libera , ita etiam quàm plurimis MSS. codicibus carebat , quibus multo antea , ut iam dicemus, fuerat expoliata. Itaque ex illo ad nostram ætatem litteraria Toletanorum Patrum monumenta partim in scriniis adhuc latebant , partim quæ lucem adspexerant, soluta vagabantur, manum expectantes piam , quæ illa colligeret , atque ab interitu, in quem iam iam ruitura erant , vindicaret.

Opem quidem illis, ut in tanto periculo , tulerunt Bibliothecæ SS. Patrum editores , quorum opera et consilium vel hac maximè ratione laude dignissimum est, quod SS. Patrum ex omni ætate ac natione opuscula varia , epistolas , et vel levissima fragmenta quodam quasi communi tecto recipientes , eorum perennitati pro tempore consultum ivere. Verumtamen sicut qui ab huiusmodi editoribus maiorem diligentiam elegantiamque requireret, non omnino æquus haberetur, ita nos , quos tot tantaque cum Patribus Toletanis necessitudinis vincula continent, si illorum diligentia contenti fuissetus , iure ac meritò diceremur officio defuisse. Itaque quæ alii in suos, eadem nos Hispani in Hispanos Ecclesiæ Toletanæ Parentes pietatis officia conferre decrevimus , eos quasi ab extero solo ad patriam revocantes, honestissimo , quantum potuimus, hospitio excipientes, atque decorè eleganterque ornatos in lucem emittentes publicam. Quod negotium quantæ operæ ac laboris extiterit antequam dicimus, quædam generatim disserenda sunt de Patribus Toletanis, quibus dignoscatur , quæ fuerit eorum patria, quo genere orti , quod eorum ingenium , quæ studiorum ratio, quanta denique fuit

fuit illis doctrinæ copia, qua Hispanum orbem velut fulgentia sydera illustrarunt.

Et quod ad illorum patriam genusque spectat, paucis rem absolvimus. De Montano nihil litteris proditum. De Eugenio et Iuliano compertum est cives Toletanos fuisse. Ac de hoc satis notum erat Felicis testimonium, qui eum Toleti natum commemorat. De illo penitus ignoraretur, silente præsertim Ildephonso in eius elogio, nisi Braulionis epistolæ denuo repertæ, atque a R. P. Risco tomo xxx. Hispaniæ sacræ editæ fuissent, in quarum trigesima secunda, quæ est Chindasvinti Regis ad Braulionem, Eugenius oriundus Toleti dicitur. De Ildephonsi patria res est obscurior, quam quidem veterum nullus commemorat; recentiores verò sine hæsitatione Toletum dicunt, quibus nescimus monumentis nixi. Ut tamen coniectando in hanc propendeamus opinionem, movet nos quòd Ildephonsus a puero Toleti vixerit sub Eugenio disciplina, simulque parentes Toleti haberet, cum in Monasterium Agaliense e domo fugiens sese contulisse dicitur: quæ etsi non evincunt, suadent tamen satis probabiliter Toletanum fuisse.

Quo genere orti, multò magis obscurum est. Nullius etenim parentes litteris declarantur, nullius commemoratur familia. Nam quod de Ildephonso frequentissimè legitur, patribus Stephano et Lucia nobilibus ortum fuisse, ab auctoribus, ut putamus, sæculo XIII. recentioribus manavit, ex quibus clarissimi viri Ioannes Mariana, Nicolaus Antonius, et alii quamplurimi acceperunt, neque reiecerunt omnino; sed non ita exploratum habent, ut affirmare audeamus. Itaque hoc unum adserere posse videmur, e pura Gothorum gente ipsos, sicut et alios suorum prædecessorum, minimè traxisse originem: quod neminem credimus inficias iturum, qui vel ad ipsorum nomina attentius respiciat. Sunt enim illa vel Latina vel Græca: Montani, Ilde-

phonsi, et Iuliani Latina, sicut Helladii, Iustique; Eugenii verò nomen Græcum est, quemadmodum Euphemii prædecessoris. Itaque ut sunt a Gothicis nominibus toto cælo distantia, ita diversam ab illis Patrum Toletanorum gentem facillè demonstrant, neque aliam nostro iudicio, quàm illorum Romanorum, qui cum multis ante annos sub Romanis Imperatoribus domicilium in Hispania constituissent, Romano-Hispani seu Hispano-Romani iure appellari poterunt. Fuit siquidem illis, etiam Gothicis mulieribus matrimonio copulatis, solemnissimum liberis suis nomina vel Romana vel Græca, minimè verò Gothica, imponere. Cuius rei exemplum habemus in quatuor Severiani Carthaginensis filii sanctissimis, Leandro, Fulgentio, Isidoro, et Florentina, in quibus cum cetera Romana sint, Isidorus certè Græcum est, ex *Ισι*, et *δορος*, derivatum, sicut Eugenius ab *Eu* et *γενίως*, et Eulogiùs ab *Eu* et *λόγος*.

Id ipsum evincitur ex ipsorum liberali educatione et litterarum studiis ab ineunte ætate excultis: quæ filiorum informandorum ratio a Gothicis moribus nimium quantum erat aliena; quippe qui ex armorum tractatione bellicisque artibus laudem unicè sibi quærendam existimarent. Quamquam non inficiamur, procedente tempore, Hispanorum consuetudine (quorum mores Romanorum cultum humanitatemque referebant) Gothos ipsos emollitos, atque feritatem exutos, ad litterarum studia animum applicuisse.

De vitæ ratione, quam Patres sequuti sunt, antequam ad Ecclesiæ Toletanæ regimen evecti fuerint, facillè est dicere ex his quæ in uniuscuiusque vita propriis operibus præfixa scribimus. Eugenius postquam a puero Ecclesiæ Toletanæ inter Clericos deservierat, ad Braulionem adhuc iuvenis perrexit, apud quem in summa consuetudine vixit, Ecclesiæ Cæsaraugustanæ Archidiaconus constitutus. Dicitur illic SS. Martyrum cultui deditum, *propositum monachi incoluisse*: quod
utrum

utrum ideo scriptum sit, quòd ibi revera cucullum induerit, veremur asserere, multis præsertim negantibus SS. Martyrum ullum monasterium extitisse. De Iuliano non dubium quin monasticam vitam, quamvis avidè expetitam, numquam amplexus sit, pedemque ab Ecclesia Toletana, cui a teneris annis fuerat adscriptus, vix extulerit. Unus est Ildephonsus de quo constat, postquam ab Isidoro Toletum rediit omnibus excultus disciplinis, reluctantem et obnitentem patrem in Agaliensi cœnobio monachum induisse, in quo ei præcesserant Heladius, Iustus, et Eugenius Secundus, qui postea Toletanam Sedem ordine suo tenuerunt.

Atque hac occasione quando celeberrimi monasterii Agaliensis mentionem fecimus, erunt fortassis qui a nobis iure suo requirere posse videantur, ut de rebus hocce monasterium spectantibus longam orationem suscipientes, de Agaliensium monachorum instituto disseramus, definientes quamnam vivendi regulam sequuti sint viri illi admirabiles, ex quibus tanta Ecclesiæ Toletanæ laudis seges oborta est, et gloriæ. Verùm qui ita consentent, importunos ac temerarios nos efficere contendunt, dum ipsi plus nimio curiosos sese ostentant. Neque enim hic locus huiusmodi disceptationi opportunus videri potest, et in re omnium quæ occurrunt in historiis obscurissima definitionem requirere post Mabilionii, Magistri Perez, et aliorum dissertationes accuratissimè elaboratas, est omnino supervacuum. Viguerit olim apud viros historiæ peritissimos (quos inter imprimis Ioannes Mariana censendus est) hæc opinio, quæ hodie viget, altèque multorum animis insedit, in Agaliensi monasterio, tunc cum Ildephonsus monachum agebat, Benedictinam regulam, seu quæ ex illa desumpta fuerit, obtinuisse: sit illa probabilis, nec contemnendis coniecturis innixa. Contendant alii ex opposito Agalienses, quemadmodum et ceteros Hispaniæ monachos, regulam Benedictinam toto illo sæculo VII.

non

non cognovisse, propriasque ac privatas fuisse sequutos, alios Donati, alios Ioannis Biclarensis, alios Fructuosi Bracharensis, alios Isidori Hispalensis regulam, seu quæ eius nomine circumfertur, alios alias: idque rationibus et coniecturis etiam probabilibus persuadere nitantur. Nobis certum est ab omni iudicio abstinere, neque committere ut in negotio tantis tenebris circumsepto, atque a nostris temporibus adeo remoto, cuiquam partium tenacius studere videamur.

Superest gravissimum de Toletanorum Patrum doctrina caput maiori a nobis diligentia pertractandum. Agitur enim in eo non tantum de Ecclesiæ Toleranæ decore, sed de honore totius Hispaniæ, in cuius laudem referri oportet, quidquid in illorum commendationem protulerimus. Magnam autem fuisse in eis et variam multarum rerum scientiam, facile colligitur ex iis quæ tradunt rerum suarum historici. Etenim excellenti ingenio præditos fuisse narrant, et liberalibus disciplinis ab ineunte ætate deditos, et doctissimis illorum temporum magistris operam navasse. Ab adolescentibus verò huiusmodi, quibus nec ingenii celeritas, nec singularis industria, nec indefessum studium, neque præclara magistri præcepta et exempla defuerant, nihil non magnum ac præclarum expectandum fuit. Montanus quo præceptore usus fuerit, omnino ignoramus. De reliquis verò exploratum est, Eugenium Braulionem Cæsaraugustanum, Ildephonsum Isidorum Hispalensem, Iulianum ipsummet Eugenium magistros nactos fuisse. Nunc autem quis fuerit Braulio, quis Isidorus, non est opus pluribus commemorare. Braulio S. Isidori discipulus, magistro suo sicut morum vitæque integritate simillimus, ita propter studiorum conjunctionem in primis carus, deinde Cæsaraugustæ Episcopus, non minus sanctitatis quàm doctrinæ laude apud omnes florebat, quemadmodum testantur epistolæ ad viros doctissimos et Principes ultro citroque datæ, et

acceptæ: in quibus apparet quanta esset omnium de illius doctrina existimatio, neque temerè propter eloquii elegantiam laudatum, et ut inquit prædecessor noster Rodericus, ab ipsa Roma admiratum fuisse: quippe qui nomine Concilii VI. Toletani ad Honorium I. scribens, orationem non impolitam, et gravissimis sententiis plenam exhibuit. At Isidorus sicut ætate, ita etiam doctrina Braulionem ceterosque præcellens, omnium scientiarum magister absolutissimus ea tempestate habebatur. Apud quem non solum sacræ, sed humaniores literæ cum linguarum studio maximè vigeabant: cum Latinè et Græcè et Hebraicè sciret, omnesque pene disciplinas cum humanas tum divinas complexus esset.

Sub talibus præceptoribus nemo iam mirabitur multiplicem rerum cognitionem, variamque doctrinam quæ in discipulis eluxit. Neque enim, ut de aliis studiis humanioribus taceamus, ullam Philosophiæ partem, ad omnem vitæ rationem instituendam perquam necessariæ ipsos credibile est prætermisisse, quos constat Poësim, minus communem, plusque voluptatis habentem quàm fructus, neque indiligenter coluisse, neque omnino infeliciter: scilicet acri suo ingenio et multa Poëtarum sacrorum et profanorum lectione, sine quibus artem illam minime assequuti fuissent. Ildephonsi atque Iuliani epigrammata et hymni, quibus præclarorum virorum famam, sanctorumque virtutes celebrarunt, fere omnia desiderantur, quæ sanè non minimam partem suorum operum conficiebant. Unius Eugenii aliquot versus temporis edacitatem superarunt, qui quidem singularem illam ingenii ubertatem ac facilitatem produnt cum mira varietate coniunctam, quæ cum in maximis Poëtis laudentur, Eugenium probant Poëtam fuisse minimè vulgarem. Quominus enim eximium dicam, prohibet temporum, quibus floruit, iniuria; quibus vitio vertendum est, quod Eugenius præcellenti ingenio a natura donatus, ad musas perquam aptissimo, ardentique studio et exercitatio-

ne

ne exulto, ad veterum Poëtarum laudem non accesserit.

Sed fateamur oportet, quantumcumque illi in humanioribus litteris tempus et operam collocarunt, id quasi properantes atque aliud agentes fecisse: nempe ut illarum ornamenta ad severiora studia, sacrasque disciplinas deferrent, in quibus a pueritia versati, tamquam in provincia sibi præcipuè designata ad extremam usque ætatem perseveraverunt. Ecclesiæ etenim servitio a teneris annis addicti, atque in partem Domini vocatos sese præsentientes, sacrarum litterarum studium sibi præcipuè vindicarunt. Itaque sacros codices legere, dies noctesque in illis meditari, de illis inter se conferre, magistros consulere, eorum responsa excipere, hoc illorum perpetuum negotium, hæc una illis cura. Quod cum sine curiositate et arrogantiâ, immo cum vera animi humilitate modestè de se sentientis efficerent, proprii ingenii viribus minimè fidentes, iugique oratione lumen a cœlesti magistro postulantes, factum est ut in illarum cognitione mirabiliter proficerent. Nec verò leviter in Scripturæ sacræ studio adiutos credimus linguarum Græcæ et Hebraicæ cognitione; quarum etsi non perfectam, aliquam tamen illos habuisse notitiam, non est quare dubitemus. Nam ut historia nostræ testantur, Hebraicæ litteræ illa tempestate in Hispania præ ceteris occidentalibus provinciis maximè florebant, ad nos unà cum Iudæis advectæ, qui tota Italia ab Imperatoribus fuerant exagitati atque expulsî. Præterquamquod Isidorus, ut dicebamus, utriusque fuit scientissimus, easque Hispali summa cum laude, fructuque edocebat. Inde ergo factum credimus, ut Patres nostri, quamquam latinè scriberent, libris suis frequentissimè titulos Græcos præponere delectarentur. Itaque librum de perpetua virginitate S. Mariæ S. Ildephonsus inscripsisse dicitur ἀντί τριῶν ἀπίστων, quod significat *adversus tres infideles*. Iulianus autem librum unum πρὸς τρεῶν, alterum ἀντικειμένον, sive *contrariorum* appellavit.

Quan-

Quando autem huiusmodi operum meminimus, ipsa per se satis demonstrant quantum illi essent in Scriptura sacra versati; in quorum primo Ildephonsus meris Scripturæ auctoritatibus hostes suos mirabiliter confodit, adeo ut nihil ferè ex tota Scriptura ad rem subiectam pertinens in eo desideretur. Similiter Iulianus in ultimo loca quamplurima eaque difficiliora sacræ Scripturæ tam novi quàm veteris Testamenti in speciem adversantia inter se componere aggressus, adeo luculenter perfecit, ut doctorem se prodatur in universæ Scripturæ campo versatissimum, quem nullus reconditior sensus lateret, et cui nulla tot figurarum, quibus Scriptores sacri passim utuntur, esset ignota.

Præter hæc autem adiumenta, numquam ad huiusmodi studium accedebant, inconsultis gravioribus ac illustrioribus totius retrò antiquitatis parentibus: quippe qui in sacris Scripturis scirent nullam aliam viam tutiorem existere præter illam, quam propriis ipsi vestigiis tritam nobis reliquerunt. Itaque in eorum operibus evolvendis adeo assidui fuerunt, ut non tam illos legisse, quàm memoriter didicisse videantur. Qua ratione id tandem assequuti sunt, ut de re quaque rogati ad sacram spectante doctrinam, totidem sententias quasi in numero haberent, quibus respondendo exponerent, quid ad ea Augustinus, quid Gregorius, quid Cyprianus, quid alii demum Ecclesiæ Patres scripserint. Itaque iam nemo mirabitur, si Ildephonsus Baptismi disciplinam expositurus in libello *de recognitione baptismi*, continuis Patrum sententiis intertextis rem sit prosequutus, Iulianusque similiter effecerit in tractatu *de futuro statu animarum*, ut ipse ad Idalium scribit his verbis: *Sed in divinis rebus impatiens, ut assolet, tuæ sanctitatis animus tenuitatis meæ vires suavissimo familiaritatis imperio coëgit . . . ut hæc ipsa quæ superius in quæstionem venerant . . . mox ut datum mihi divinitus otium præsensissem, uno tota et brevi volumine complicanda conge-*

rerem, et quid ex hoc maiorum auctoritas senserit, appositis eorum sententiis demonstrarem. Et paulò post: In quo tum non mea, sed maiorum exempla doctrinamque reperies. Et tamen si alicubi parum aliquid vox mea insonuit, non aliud quàm quod in eorum libris legisse me memini, proprio stilo conscripsi. Id ipsum demonstrant collectanea, quæ fecit ex S. Augustini sententiis excerptis ex decade Psalmorum, et ex S. Doctoris libro contra Iulianum, aliaque huiusmodi.

Igitur ex utroque fonte, nempe Scripturæ et SS. Patrum libris, hauserunt Toletani Doctores omnem suam Theologicam doctrinam, qua nihil solidius, nihil orthodoxius desiderari potest. Utinam tractatus *de sancta Trinitate*, et alter *de Proprietate personarum*, ille Eugenii, hic Ildephonsi, minimè periissent! Haberemus certe unde Theologos absolutissimos, Augustini, Gregorii et Isidori discipulos, cognosceremus; nec poterat fieri ut sine voluptate et usura illorum lucubrationes legeremus, quæ a talibus viris profectæ dignæ fuerunt ut ab Orientalibus, Africanisque Theologis legerentur, ad quos liber Eugenii *de Trinitate* mittendus fuerat, nisi obortæ mari tempestates prohibuissent, ut scribit S. Ildephonsus.

Sed benè est quòd Iuliani non omnia opera Theologica desiderantur. Ille enim paulò superius laudatus *Prognosticon* liber, nihil aliud est quàm eruditissimi Theologi dissertatio numeris omnibus absoluta super statu futuro animarum, extremoque iudicio: in qua summam quidem, sed luculentè sciteque omnia, quæ de ea re disputari possunt, separatis quæstionibus excutiuntur, adhibitis, ut supra animadvertimus, ad singula dubia SS. PP. antiquiorum super illa re sententiis. Quod si in ceteris Theologicis tractatibus similiter perfecisset, nihil erat quare aliam Theologiæ summam desideraremus: ita omnia sunt nostro iudicio ordinatè digesta, curiosè quæsita, ac dilucidè explicata. Prævenisset cer-

certè Petri Lombardi aliorumque similium laborem, et palmam ei præripuisset, cuius præcipua laus est, quòd magno labore assiduaque PP. lectione varias difficilesque quæstiones de divinis rebus miro ordine propositas, meris SS. Patrum sententiis absolverit ac definiarit, unde *Magister Sententiarum* fuit appellatus.

Nec minus fuit in illis Ecclesiasticæ disciplinæ ac sacrorum Canonum, quibus ea continetur, studium: adeo ut vel ea sola ratione incredibile sit quantum illis Toletana, quantum Hispana, quantum universa debeat Ecclesia. Nam pro tuenda ecclesiastica disciplina, vel collapsa restituenda indefessi tum scripto tum verbo laboraverunt. Res est notissima, quot Concilia sub illis habita sint in urbe Regia Toletana, quorum, præter illud apud Montanum coactum, a S. Eugenio usque ad extremum Iuliani Pontificatum novem numerantur. In eis verò præcipuas illorum partes fuisse quis dubitet? Itaque fertur, decretum a Concilio X. Toletano eformatum, ut ad diem 18. Decembris Festum Annuntiationis transferretur (cuius translationis gratiâ hodie dum Hispana Ecclesia Expectationem partûs B. M. V. eodem die celebrat), ad S. Ildephonsi propositionem precesque fuisse emissum, qui cum Abbas Agaliensis Concilio interfuerit, qua erat in Deiparam pietate singulari, omnes illas rationes exposuit, quibus Patres permoti a Quadragesima festum illud ad Adventus tempora traduxerunt. Simili modo credimus, Iulianum de *vindicatione domus Dei* scribentem, Concilii Toletani XII., cui interfuit, Patribus occasionem dedisse de hac re cavendi contra id quod minus religiosè in templa sacra antea sancitum erat, ut apparet in codice legum Wisigothorum. At verò nihil aliud Iuliani auctoritatem, partesque in Conciliis habitas ita declarat, quàm tres sequentes Synodi XIII. XIV. et XV. Toletanæ, in quibus ne latum quidem unguem ab scriptis gestisque per Iulianum ceteri Conciliorum Patres recesserunt, præsertim in cau-

sa *trium capitulorum*, occasione epistolæ Leonis Papæ ad Hispanos missæ. De quibus paulo fusius suo loco, in vita nempe Iuliani.

Huius eximii studii pro ecclesiastica disciplina propugnanda ac reparanda, testes sunt præterea quotquot elucubrarunt volumina ad eam rem spectantia: qualia sunt editum *de recognitione Baptismi*, aliaque deperdita *annotationum actionis nocturnæ et diurnæ*, et *annotationum in sacris* ab Ildephonso conscripta: et alia quamplurima Iuliani, quorum catalogum Felix recensuit: nempe *de vindicatione domus Dei*, et *eorum qui ad eam confugiunt*: et alter *responsionum contra eos qui confugientes ad Ecclesiam persequuntur*: quibus adiungendus est alius ad Idalium Barchinonensem directus, in quo egregius canonum propugnator omni argumentorum genere asseruit, mancipia christiana dominis infidelibus non debere servire, quemadmodum ecclesiasticis et civilibus legibus cautum erat: quem librum sicut et superiorem *Responsionum* inscripsit.

Hisce omnibus opusculis addamus oportet epistolarum suarum quamplurimas (namque satis multas scripsisse dicuntur), quas non temere putamus magnam disciplinæ illorum temporum partem continuisse. Siquidem inter multa variaque scribendi argumenta illud erat frequentissimum, quod quilibet casus recens offerebat, occasionem præbens vel alios consulendi, vel ad illorum consulta respondendi. Id quod Eugenio nostro contigisse videmus initio Pontificatus sui, ut colligitur ex epistola ad Braulionem data: cuius occasione et Braulionis responsione nonnulla de Confirmationis disciplina apud nos illa tempestate vigente suo loco disse-
rimus.

Nunc autem, quis dignè exponere poterit quæcumque Toletani Patres in propriæ Ecclesiæ utilitatem ac ornamentum contulerunt doctrina, hortationibus, præceptis denique, et exemplis? Cum enim ante illos

Toletanæ Ecclesiæ disciplina propter temporum iniuriam esset sensim collapsa ac depravata, Eugenius ad Episcopatum accedens nihil antiquius habuisse dicitur, quam ut eam revocaret atque erigeret. Ipse pravos usus abolevit, Ecclesiæ ministeria, remota confusione, in ordinem debitum redegit, sua unicuique e clero munia propria præscribens. Psalmorum cantum ac melodiam enormiter vitiatam correxit, ut nihil deinceps perturbatum ac dissonum, nihil minus grave, minusve decens in divinis laudibus personaret. Nunc autem quod Eugenius inchoavit, ab Ildephonso et Iuliano perfectum est, qui et insuper in Missali Ecclesiastico proprio augendo et expoliendo egregiè laboraverunt: Missas etenim et orationes quamplurimas pro festis solemnioribus vel integras de novo composuerunt, vel corruptas ac stilo rudes sanarunt, atque cultiori sermone perpolierunt: unde Missale Mozarabicum, quod vulgo Isidorianum audit, magna sui parte SS. Eugenio, Ildephonso, et Iuliano tribuendum absdubio est. Omnes denique suas curas, ac vigiliis huc contulerunt, ut Ecclesiam suam cunctis vitiorum vepribus repurgatam, quàm florentissimam omnium virtutum germinibus redderent. Quorum sudoribus si fructus ex æquo respondisset, si Clerus populusque mores suos ad Pastorum suorum exempla ac monita conformassent, si ipsis hortantibus paruisent, nullius Ecclesiæ facies apparuisset speciosior, atque ad summum gloriæ et honoris fastigium sub tantis Rectoribus Ecclesia Toletana meritò pervenisse diceretur.

Quæ cum ita sint, cum tanta fuerit in Toletanis Patribus omnis generis doctrina, tam varia in illis eruditio, maxima verò sacrarum disciplinarum scientia, non alibi quàm in purissimis sacræ Scripturæ et SS. Patrum fontibus ebibita, ut nihil illa sanius, nihil solidius, nihil orthodoxius cogitari possit; cum hæc, inquam, ita sint, subit animum mirari, quâ fie-

ri potuerit ut PP. Concilii Francofordiensis verbis adeo duris illos acceperint, ut ad Hispaniæ Episcopos scribentes occasione Felicis et Elipandi erroris ab ipsis damnati, de PP. Toletanis tamquam de suspectæ doctrinæ magistris loqui non dubitaverint. Testimonia enim ab Elipando adducta expedientes, cum ad verba Patrum Toletanorum ab eodem laudata pervenissent, hanc sententiam oppidò durissimam protulerunt: *Et cetera, quæ ex parentum vestrorum dictis posuistis, ut manifestum sit quales habeatis parentes, et ut notum sit omnibus unde vos traditi sitis in manus infidelium.* Quo quid acerbius atque in viros sanctissimos iuxta ac doctissimos contumeliosius dici potuit? Quoniam verò testimonium huiusmodi specie gravissimum est, utpote a Concilio frequentissimo, quamquam non Oecumenico, profectum, quodque facile imperitorum, ne dicam sapientium, animis imponere poterit, atque eos inducere ut de PP. nostrorum existimatione fama que aliquid detrahant, operæ pretium erit illud expendere, ac rem totam paulo fusius exponere, ut quàm nulla sit huiusmodi testimoniï vis, meridiana luce clarius perspicatur.

Elipandus igitur Ecclesiæ Toletanæ sæculo octavo Præsul, multæ doctrinæ sed pertinacis ingenii vir, errorem de adoptiva Christi filiatione, Cordubæ exortum, atque inde a Felice Urgelitano Episcopo acceptum, calculo suo, alio fortè in sensu, approbavit: quem semel admissum nisus est summa ope propugnare, tamquam in eo nihil ab orthodoxa Ecclesiæ doctrina, nihil a Conciliorum definitionibus, nihil denique ab antiqua Patrum traditione esset alienum. Damnatus quidem fuerat multo antea in Ephesina Synodo Nestorius, eo quod duos filios, seu duas in Christo personas constitueret, morali tantum unione invicem copulatas; neque id latebat Elipandum. Quare sub captioso verborum involucre Nestorianæ hæreseos venenum obtegere meditatus fuit.

fuit. Itaque cum duas in Christo personas non assereret apertè, immo negaret, duas tamen denominationes filii naturalis et adoptivi, iuxta diversas, quibus constat, naturas, divinam scilicet et humanam, ita Christo attribuendas contendebat, talibusque argumentis comprobabat, ut nolens in duos diversos filios, duasque personas veluti incurreret: quod verò se effugere simulabat.

Hæc dicimus secundùm communiorem Theologorum de Elipando opinionem. Nec enim huius loci est, nec instituti nostri Elipandi erroris historiam otiosius expendere, et in illius damnationis causas curiosius inquirere. Quamquam non ignoramus nonnullos extare, quibus probabile est, Elipandum in errore Nestorii minime fuisse versatum, atque circa hypostaticam unionem naturæ divinæ et humanæ in una eademque Verbi divini persona rectè catholiceque sensisse, prout non semel in suis epistolis declaravit, scribens, in uno Domino nostro Iesuchristo, vero Deo atque hominis filio, unam tantum esse personam. Interea tamen propter malam adoptionis intelligentiam, quæ cadere propriè non potest nisi in personam adoptanti extraneam, nomine filii adoptivi significatam, non pressè, ut oportebat, fuisse loquutum: adeo ut cum Christum adoptivum hominem dicere non dubitaret, eo ipso naturalem filium fuisse negare cogeretur. Qui quidem si superstes esset, fortassis idipsum diceret: se Christum adoptivum asseruisse non ratione personæ, quæ unica erat in illo Verbi Divini, sed ratione naturæ gratuitò assumptæ: et adoptionem non strictim, prout a Iurisperitis definitur, accepisse, sed sensu improprio et latiori significatione. Verùm hæc ad Theologos.

Redimus ad nostrum propositum. Elipandus igitur suscepto huiusmodi sententiæ patrociniò, cum videret non sine magno animi dolore Felicem collegam suum varia fortuna iactatum, tandem in concilio Ratisponensi
da

damnatum fuisse, Carolum Magnum per litteras convenit, enixe obtestans eum, ut in novo Episcoporum consessu doctrinam suam iterum discuti curaret, sperans fore, ut tamquam orthodoxa ab illis probaretur. Itaque Episcopis Francofurti, ubi tunc erat Imperator; congregatis Elipandus libellum obtulit, totam eius de adoptione Christi sententiam continentem, multis Scripturæ et SS. PP. testimoniis fulcitam, inter quos gloriosæ memoriæ prædecessores suos, Eugenium, Ildephonsum, Iulianumque laudabat: quasi nihil aliud ipse doceret quàm quod tot integerrimi doctores tradidissent. Displicuit Concilio libellus, atque Elipandi doctrina denuo proscripta est. Verùm quoniam prædictum errorem per Hispaniam disseminari operâ ipsius intellexerant, epistolam synodicam Francofordienses ad universos Hispaniæ Præsules conscribere, in qua execrandam illius impietatem acriter insectantes, testimonia ab Elipando pro se adducta refellere aggrediuntur. Hoc autem in S. Augustini, Hieronymi, Hilarii, aliorumque auctoritatibus ita exequentur, ut illis maturè perpensis, eorumque operibus consultis, vel illorum verba sano sensu exponant, vel quod frequentius est, Elipandum sublestæ fidei convincant, qui verba aliquando corruperit, vel sententiam truncaverit, opporuniora subdolè reticendo. At verò iusta hæc æquitatisque plena in revincendo Elipando œconomia, tandiu a Concilii Patribus observata, donec ventum est ad Toletanorum Præsulum testimonia ab Elipando adducta. Heic nullo adhibito examine, nullis consultis codicibus, nullaque benigna interpretatione quæsita, durissima illa sententiâ superius relata in illos pronuntiata fuit. Credi oportet nimio zelo fidei ferventibus illam e calamo excidisse, quemadmodum alia, quibus in progressu epistolæ ita in universos Hispaniæ Episcopos invehuntur, quasi omnes nullo excepto in eodem Elipandi cæno iacerent. Scilicet Concilii Patres Elipando sanctissimos Toletanæ Ec-

cle-

clesiæ Doctores suæ sententiæ patronos proclamanti facile crediderunt, cuius tamen malam fidem in ceteris laudandis deprehenderant. Nihil igitur mirum, si fidem veteratori adhibentes, errore facti lapsi sunt.

Quod si aliter sese gessissent, atque Elipandi testimonio, ut res ipsa suadebat, minime fidentes, loca ab ipso designata adiissent; si Missas a Patribus compositas, seu ut ipse appellat, dogmata propriis oculis perlustrassent; si Missalia, quibus Ecclesia Toletana tunc utebatur, consulissent, cognovissent apertè Elipandum non magis æquum in suos, quàm in alienos exitrisse. Comperissent enim vel codices Ecclesiæ Toletanæ verbum *adoptivi* et *adoptionis* minimè continere, vel fortè præsentibus cum antiquioribus conferentes, invenissent post Maurorum incursionem eos fuisse depravatos, commutatis vocibus *assumptionis* et *assumpti* in illas *adoptionis* et *adoptivi*, quo nihil verisimilius est. Namque (ut observavit Alcuinus *lib. 2. contra Elipandum* cum in responsione corruptos esse codices Toletanos argueret, siquidem in eis testimonia ab Elipando adducta legerentur) minimè credibile est fuisse verba illa a superioribus Patribus scripta, quæ a nullo veterum Doctorum Hispanorum Iuveni, Isidori, et aliorum, nec a Conciliis Toletanis unquam usurpata sunt. Quin apertissima potius ex illis testimonia contra filiationem adoptivam Christi exhiberi possunt: quale est Iustiniani Valentini Episcopi, qui ante ducentos annos scripserat, auctore S. Isidoro *lib. de Viris illustribus*, varias responsiones ad quæstiones cuiusdam Rustici, in quibus secunda erat adversus Bonosianos, qui Christum adoptivum filium et non proprium dicunt. Cui consonat professio fidei in Concilio Toletano XI. edita sub Quirico Præsule Toletano, medio inter Ildephonsum et Iulianum, cuius hic erat unus ex articulis: *Hic etiam filius Dei natura est filius, non adoptione*. Unde clarè apparet hanc fuisse perpetuam Toleta-

tanae Ecclesiae, et reliquarum ibi congregatarum eo tempore fidem, orthodoxam, puram, ab omnique erroris navo prorsus alienam.

Verum nulla alia re id melius evincitur, quam aper-
tissimis Ildephonsi nostri testimoniis, quem Franco-
fordienses PP. singillarim contemnere atque erroris
arguere videntur. Labet hanc rem verbis exponere Car-
dinalis Baronii, qui Patrum Toletanorum, praecipue
vero Ildephonsi honorem egregie vindicat ad annum
Christi 794. agens de Synodo Francofordiensi: » Cete-
» rum tantum abest (inquit) ut S. Ildephonsus eius er-
» roris assertor fuerit, ut potius in suis scriptis, crebris
» sententiis tamquam spiculis tale monstrum saepe con-
» fecerit. Est igitur in promptu, ut imprimis in eum
» tanta illata calumnia quam apertissimè detegatur, ne-
» que ex dubiis quidem testibus testimoniisque obscu-
» ris, sed eiusdem Ildephonsi germanis scriptis, qui-
» bus non semel totidem verbis eiusmodi Nestorianis-
» mum in Hispaniis disseminatum impugnat, negans
» prorsus filium Dei secundum carnem dici debere fi-
» lium adoptivum. In primis igitur illud adducamus
» in medium quod habet in libro de Virginitate S. Ma-
» riae, et in necessariam deducitur assumptionem, ubi
» post multa secundum veritatem catholicam disputata,
» *Audisti, inquit cap. 6. quia cum aliud sit Deus, et aliud*
» *homo; non tamen est alter Deus, et alter homo; sed*
» *unus est Dominus noster Iesus Christus, idem Deus,*
» *et homo?* Et inferius cap. 11. *Ita in utraque natura*
» *unum generans filium, ut idem sit filius Dei qui fi-*
» *lius hominis, nec alter sit filius hominis quam filius*
» *Dei.* Prosequitur eruditissimus historicus testimo-
nia adducens ex libro de Parturitione B. M. Virginis,
quem cum Feu-ardentio primo eius editore credebat
indubitatum S. Ildephonsi opus, contra id quod his
temporibus fere omnibus persuasum est. Sed quo-
niam res non est omnino explorata, testimonium-
que

que adversus adoptivorum errorem ex illo desumptum luculentissimum est, integrum locum exhibemus: *Ac per hoc talis partus non est communis lege naturæ, sed sicut mirabiliter conceptus, ita mirabiliter Deus et homo natus. Ergo non illum, ut ceteros filios, Dei adoptio fecit filium, sed divinitatis natura illum in proprium Dei filium exaltavit, donavit et illi nomen, quod est super omne nomen, ut esset totus Dei filius homo et Verbum, quia numquam non fuit Dei filius, qui sempiternus permanet unici genitoris unigenitus. Et post pauca: Alioquin si ipse ex matre coinquinatus esset, aut materna viscera quasi pro peccato corrumperet, . . . non esset Dei filius, sed adoptivus ut ceteri: quinimo nec adoptivus, et nullus esset per quem adoptaretur ipse, si non esset proprius.*

Ex quibus concludit laudatus annalium parens: "Hæc et alia ipse Ildephonsus, quibus omnibus magisque coarguas hæretici impostoris (*Elipandum intelligit*) illatam in ipsum calumniam, vindicesque eum pariter a Patrum concepta de ipso sanctissimo atque doctissimo viro ex testificatione Elipandi mala existimatione, atque asserta falsa sententia, ut plane appareat nihil adeo alienum fuisse a tanto Patre quàm de adoptione Christi filii Dei secundùm carnem assertio." Hucusque Baronius.

Hæc omnia et alia huiusmodi comperissent PP. Francofordienses, si Elipandi testimonium expendissent. Verùm accidit, alienissimo sanè tempore, ut nec Missale Toletanum, nec opera nostrorum Patrum ad manus tunc haberent; adeo ut mirandum non sit illa non consuluisse. Dolemus equidem, sed non istud est de quo maximè querimur: tantum optaremus, ut quando necessaria ad rectè iudicandum monumenta deerant, ab omni prorsus censura abstinuissent. In eo verò quod significant, vel nomina Toletanorum Patrum esse illis ignota, credimus affirmantibus; sed mirari numquam satis poterimus, tot Patres ex tam diversis provinciis congre-

gatos usque adeo ignorasse Toletanos Præsules, viros et propter doctrinam qua in pluribus Conciliis Toletanis eluxerant, ubique illustres, et propter sanctitatis famam eo tempore minimè obscuros: cuius non leve argumentum est, quòd non ita multò post, nempe medio sæculo nono, Usuardus Monachus Gallus Eugenium III. Iulianumque inter Sanctos retulerit in suo Martyrologio, quo diù Ecclesia Romana cum aliis quamplurimis usa fuit: licèt Ecclesia Toletana (ut in Eugenii vita scribimus) proprium de illo officium usque ad sæculum decimumseptimum non habuerit, quemadmodum nec de S. Iuliano usque ad decimumsextum. S. Ildephonsi verò nomen, quamvis Usuardus illius non meminerit, exploratum est longe fuisse ceterorum illustrius, adeo ut eius festivitas multo antea iam in universa Hispania celebraretur, ut patet ex Concilio Pennafidelensi anno 1302. celebrato.

Concludamus igitur Patres Francofordienses testimonio Elipandi deceptos, in merum errorem facti circa SS. Toletanorum doctrinam lapsos fuisse, quemadmodum aliis Conciliis etiam Oecumenicis accidere posse, et verò aliquando accidisse, fatentur omnes Theologi cum Cardinalibus Baronio et Bellarmino: atque adeo propter illorum acerbiorem censuram, Patrum Toletanorum existimationem eorumque sanctitatis ac doctrinæ famam nihil apud cordatorum animos immutatam esse oportere. Atque de his satis.

Venimus iam, lector benevole, ad aperiendum nostrum in præsentì editione consilium, operamque in ea perficienda collocatam. Ergo summa animi alacritate ad opus accincti, quod et nostratibus et exteris præsentiebamus gratissimum haud dubie futurum, prima nobis cura fuit Scriptorum Ecclesiasticorum catalogos consulere, omnesque Patrum Toletanorum lucubrationes notas habere, ut eas summa diligentia investigaremus, cum aliquando editas, tum quæ publicam nondum aspe-

xissent lucem. Itaque editiones varias nonnullorum opusculorum nobis comparavimus : deinde ad inquirenda illorum aliquot MSS. exemplaria omnes nostras cogitationes contrulimus, siqui forsitan codices in antiquissimo S. Ecclesiæ Toletanæ tabulario, eiusque bibliotheca reperirentur, quorum perlustrandorum copiam habebamus. Accessimus, perscrutati sumus, atque nonnullos invenimus postea indicandos, qui operam nostram non parum iuvarunt; sed ut fateamur quod res est, multo pauciores quàm sperabamus, quique sitim nostram vix sedare, nedum extinguere potuerunt.

Hoc autem quoniam non dubitamus, quin lectoribus mirum et vix credibile videatur, in tabulario et bibliotheca Toletanæ Ecclesiæ, in quibus permulta reconditoris antiquitatis monumenta servantur, tantam esse eorum codicum MSS. inopiam, qui Præsulum Parentumque suorum opera contineant, exponamus breviter variam huius bibliothecæ fortunam, multiplices casus, innumerasque calamitates, quibus variis temporibus obnoxia fuit.

Primò itaque nemo ignorat Arabum in Hispaniam irruptio quàm funesta et exitialis rei litterariæ extiterit; adeo ut instar miraculi habendum sit quòd non omnia cuiusvis generis scripta perierint. Ea verò quæ commune naufragium evaserunt, occasione consequutæ servitutis facile fuit e nostrorum hominum manibus abriperre, qui hostium potentia ac feritate oppressi, de asserenda potius libertate, vitaque quoquomodo tuenda, quàm de MSS. codicibus conservandis cogitabant. Inde factum est ut illorum incredibilis copia ad exterorum manus pertransierit, a quibus nos domesticarum rerum memoriam eramus aliquando emendicaturi. Illi verò codices qui e Regni finibus minimè extracti fuerunt, non multo æquiores fortunam sunt experti. Quì enim fieri poterat, ut in tanta rerum perturbatione, hominumque animis in dies barbarie occupatis, inter bellatorum manus

nus pretiosissima litterarum monumenta custodirentur?

Perierunt itaque, vel huc illuc distracta fuere quamplurima, ne dicam penè omnia, adeo ut prædecessor noster Rudericus Ximenez de Rada, historiam de rebus Hispaniæ sæculo decimotertio conscripturus, incredibiles labores ac difficultates devoraverit in colligendis hinc inde nonnullis codicibus ad prædictam historiam spectantibus. Quod similiter Cardinali Francisco Ximenez de Cisneros contigisse postea comperimus in Bibliorum Polyglottorum editione.

Neque est quare collectione MSS. a prædicto Ruderico summo labore facta consolemur. Quamvis enim Rudericus moriens bibliothecæ suæ in posterum consulere cupiens, illam congruenti cum dotatione testamento reliquerit Monasterio Cistercensium de la Huerta in Diocesi Seguntina (in quo etiam sepeliri voluit iuxta sepulcrum Alphonsi Regis, sed in inferiori loco); tamen si præsentem librorum, quibus constat, paucitatem cum antiqua illorum copia conferamus, manifestò apparet multorum MSS. à Ruderico relictorum fecisse iacturam; sive ea fortuito incendio contigerit, sive quod suprema auctoritate inde sint extracti, sive quavis alia ratione. Unum certum est multo pluribus, quàm quæ nunc habet, voluminibus constasse. Fuit enim Rudericus librorum indagator diligentissimus: deinde verò in eius gratiam a Ferdinando Castellæ regio fuit decreto provisum, ut quæcumque reperirentur monumenta, quæ ad historiam Hispaniæ conducere possent, ad eum deferrentur. Vir multæ doctrinæ et spectatæ fidei prudentiæque, quam sæpissime prædictus Ferdinandus expertus est; neque minùs Alphonso Octavo carus, qui in expeditione adversus Mauros eum sibi comitem itineris adscivit; dignus propterea cuius fidei Sancius S. Ferdinandi Regis filius instituendus committeretur, Sancius, inquam, qui postea fuit Archiepiscopus Toletanus.

At-

Atque hæc de universa Hispania. Quod vero S. Ecclesiam Toletanam spectat, quamquam in suo archivo nonnulli MSS. asservarentur, formatam tamen bibliothecam non habuisse putamus usque ad Petri Tenorii Archiepiscopi Toletani tempora, qui sæculo decimoquarto suam Ecclesiæ testamento reliquit, instructissimam videlicet, ac selectissimam. Fuit etenim vir imprimis eruditus, iuris præsertim consultissimus, magni Baldi discipulus: tanta doctrinæ et prudentiæ fama, ut dignus habitus fuerit, quem S. Pontifex ex Conimbriensi Sede ad Toletanam nihil minus cogitantem eveheret, ut ea ratione finis aliquando imponeretur discordiis inter Canonicos Toletanos excitatis super Archiepiscopi electione; quos, ut erant diversis partium studiis distracti, nulla spes affulgebat aliquando inter se consensuros. Hic igitur pretiosissimos contulit in Bibliothecam MSS. quorum si antiquum indicem habere-mus, constaret omnibus a Petro Tenorio quasi iacta fuisse illius fundamenta, quæ deinceps aliorum Archiepiscoporum et Canonicorum etiam donationibus multum aucta est et locupletata.

Verùm ex hac bibliotheca a Tenorio relicta, fama fert, Petrum de Luna cum Toleti verum Papam ageret, quando nempe Reges Castellæ, Aragoniæ, et Galliarum eius partibus favebant, quamplurimos MSS. eosque pretiosiores extraxisse, qui nunquam postea illi reddita sunt, neque quo eos adsportaverit, scimus.

Post hæc verò sæculo decimosexto incredibile est quantum laboraverit ad eandem ornandam et quodammodo redintegrandam, quamplurimis codicibus exscribendis ex aliarum bibliothecarum exemplaribus, eiusdem S. Ecclesiæ Canonicus D. Ioannes Baptista Perez: vir multæ lectionis, eruditionis omnigenæ, atque emunctissimæ naris: Criticus: Concilii Provincialis Toletani sub Cardinali Archiepiscopo Gaspare de Quiroga celebrati Secretarius: deinde Episcopus Segobricensis.

Hæc

Hæc varia rei litterariæ fortuna quoad antiquissimos codices, quorum aliquando locupletissima fuit Ecclesia Toletana. Cuius fortunæ acerbitatem ubi lector animadverterit, mirari iam desinet, quod in S. Ecclesiæ bibliotheca illi tantum codices reperti sint, quos catalogus huic prologo subiiciendus continet, in quo operum S. Ildephonsi perpaucos MSS. antiquos offendet, S. Iuliani verò nullos.

Accipe nunc qualem in prædictis edendis opusculis observaverimus œconomiam. Patrum ut quisque antiquior est, ita ceteros præcedit: uniuscuiusque operibus vitam auctoris præfigimus, vel a nobis de novo elaboratam, ut in Montano et S. Eugenio fecimus; vel ex veterum elogiis transcriptam, nonnullisque notulis ad imam oram illustratam, ut in Ildephonso et Iuliano: quod non sine ratione fecisse satis indicamus suis locis.

Præter hæc uniuscuiusque Patris opera certa ab incertis et spuriis, si quæ sunt illis attributa, secerni curavimus. In singula opuscula aliqua verba præfamur, cum ut illorum rationem reddamus, tum ut legitimos eorum auctores, quod frequentius est, secundum æquioris critices regulas investigemus. Nonnullas item aliquando notas subiecimus, quando id nobis argumentum superius omnino exigere visum est: paucas tamen, quoniam editores potius quàm commentatores Patrum Toletanorum haberi volumus. Verùm hoc quantum quantum illud est, æqui bonique consulant eruditos lectores exoramus: quando in toto hocce consilio et labore capessendo non aliud nobis propositum fuit, quam ut viris studiosis quoquomodo placentes proficeremus.

Ad extremum omnes intelligant optamus, quorum virorum opera in hac editione perficienda usi simus, quos laude sua fraudari iniquum esset. Symbolam itaque huc suam contulerunt in codicibus MSS. diligenter excutiendis, atque illis cum editionibus et inter se con-

fe-

PRÆFATIO.

xxv

ferendis D. Rochus Martinus Merino S. Ecclesiæ Toletanæ Canonicus et Cappellanus maior, nunc dignissimus Episcopus Terulicensis, D. Gregorius Alphonso Villagomez eiusdem S. Ecclesiæ Canonicus et Archidiaconus de Calatrava, D. Petrus Hernandez Bibliothecæ Archiepiscopali Toletanæ præfectus, et D. Athanasius Puial nostræ Camerae Theologus Consultor atque familiaris.

INDEX MSS. CODICUM,

QUIBUS CUM OPERA HEIC EDITA CONTULIMUS.

PRO EDITIONE S. EUGENII NOBIS PRÆSTO FUIT.

Codex Gothicus dictus *de Azagra*, continens præter alia aliorum opuscula, non solum epigrammata antea edita S. Eugenii tertii unâ cum emendatione Dracontii, et epistola ad Regem Ervigium, sed etiam alia quamplurima carmina eiusdem, quæ a nobis nunc primum emittuntur in lucem. Antiquissimus est codex, quantum ex scripturæ caractere colligitur sæculo X. haud posteriori. Asservatur in Bibliotheca Toletana pluteo 31. num. 18.

PRO EDITIONE OPERUM S. ILDEPHONSI.

Codex Gothicus antiquissimus, scriptus anno 1077. a Salomone Archipresbytero S. Ecclesiæ Toletanæ, sub Paschali eius Archiepiscopo. Continet tantum librum *de virginitate perpetua S. Mariæ*. Asservatur hodie in Archivo Conventus Toletani Patrum Calceatorum Ordinis SS. Trinitatis, qui nobis eum humanissimè commodarunt.

Alter codex Gothicus continens eundem librum *de virginitate perpetua S. Mariæ*, scriptus, quantum coniecimus, sæculo XIII. Dicitur proprius esse Confraternitatis Portionariorum eiusdem S. Ecclesiæ Toletanæ, asservaturque in eius Bibliotheca.

Item alius codex dictus *Amelianus*, superioribus recentior, scriptus, ut ad eius calcem annotavit librarius, sæculo XIV. in Gallia iussu Cardinalis Amelii, ad exemplar, ut asseritur, vetustissimi codicis Gothescalci, inter Aquitanos Episcopi, qui librum *de virginitate S. Mariæ* ex Hispania rediens, secum adspertavit. Accuratissimè descriptus est, continetque præter supradictum libellum, opusculum aliud *de parturitione B. Mariæ*, et sermones XII. sub nomine S. Ildephonsi. Asservatur in Bibliotheca Toletana pluteo 15. num. 13.

Alter item codex Gothicus continens librum *de viris illustribus* ab S. Isidoro inceptum, et a S. Ildephonso continuatum, unâ cum additionibus Iuliani, et Felicis. Extat in eadem Bibliotheca pluteo 31. num. 20.

Alter demum codex Gothicus continens libellum *de corona Virginis*, in eadem Bibliotheca adservatus, pluteo 5. num. 9.

INDEX GENERALIS
OPERUM SS. PP. TOLETANORUM,
QUÆ IN HOC PRIMO TOMO CONTINENTUR.

MONTANI TOLETANI EPISCOPI.

Epistolæ duæ cum notis Cardinalis Aguirrii, fol. 5.

S. EUGENII III. EPISCOPI TOLETANI.

Opusculorum eius pars prima, 19.
Eiusdem Opusculorum pars altera, 57.
Eiusdem Epistolæ, 80.

S. ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI.

OPERA CERTA.

De Virginitate perpetua S. Mariæ adversus tres infideles liber unicus, 107.
Eiusdem annotationum de cognitione baptismi liber primus, 163.
Eiusdem de itinere deserti, quo pergitur post baptismum liber secundus, 232.
Eiusdem Epistolæ quædam, 256.
Eiusdem de Viris illustribus, continuatio ad librum S. Isidori Episcopi Hispalensis, 261.

EIVSDEM OPERA DUBIA.

Opusculi de Partu Virginis tomus primus, 294.
Eiusdem tomus secundus, 313.
Item Sermones dubii quatuordecim, 329.

APPENDIX OPERUM SUPPOSITORUM.

Libellus de Corona Virginis, 392.
Continuatio Chronicorum, 435.
Collectio quorundam carminum, 436.

INDEX

SINGULORUM CAPITUM OMNIUM OPUSCULORUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

MONTANI OPERA.

<i>Monitum ad lectorem.</i>		<i>utorii Palentini.</i>	5.
<i>Montani vita.</i>	Fol. 1.	<i>Eiusdem Epistola secunda ad Turibium</i>	8.
<i>Epistola Montani prima ad Fratres ter-</i>		<i>directa.</i>	

S. EUGENII OPERA.

<i>Vita S. Eugenii III. Præsulis Toletani.</i>	13.	<i>xx. Monastica de decem plagis Ægypti.</i>	Ibid.
<i>Eiusdem S. Eugenii III. opusculorum</i>		<i>xxi. De inventioribus literarum.</i>	30.
<i>Metricorum pars prima.</i>		<i>xxii. De animantibus ambigenis.</i>	Ibid.
		<i>xxiii. Ad Ioannem.</i>	Ibid.
<i>Monitum ad lectorem.</i>	19.	<i>xxiv. Ad Eusebium Presbyterum.</i>	31.
<i>Prefatio.</i>	Ibid.	<i>xxv. Ad quemdam familiarem.</i>	Ibid.
<i>Epigrammata.</i>		<i>xxvi. Item ad eundem.</i>	32.
<i>I. Oratio ad Deum.</i>	20.	<i>xxvii. Item ad eundem.</i>	Ibid.
<i>II. Commotio mortalitatis humane.</i>	Ibid.	<i>xxviii. Versus de tempore.</i>	Ibid.
<i>III. De mentis humane mutabilitate.</i>	21.	<i>xxix. Versus supra lectum.</i>	Ibid.
<i>IV. De bono pacis.</i>	Ibid.	<i>xxx. Versus de estate.</i>	Ibid.
<i>V. Contra ebrietatem.</i>	Ibid.	<i>xxxi. De morte coniugis Chindasvindi</i>	
<i>VI. Contra crapulam.</i>	22.	<i>regis.</i>	33.
<i>VII. De Basilica SS. decem & octo Mar-</i>		<i>Dracontii libelli a B. Eugenio iussu</i>	
<i>tyrum.</i>	Ibid.	<i>Regis emendati.</i>	
<i>VIII. De Basilica S. Vincentii in Cesar-</i>		<i>Eugenii Epistola ad Chindasvintum Re-</i>	
<i>augusta, ubi dicitur cruor eius efflu-</i>		<i>gem.</i>	34.
<i>xisse.</i>	23.	<i>Prefatio.</i>	35.
<i>IX. De Basilica S. Æmiliani.</i>	Ibid.	<i>Dracontii Hexaemeron.</i>	36.
<i>X. In Basilica S. Felicis que est in Tu-</i>		<i>Dracontii liber secundus ad Theodosium</i>	
<i>tanesio.</i>	24.	<i>iuuiorem Augustum.</i>	50.
<i>XI. Quærimonia ægritudinis propriæ.</i>	Ibid.	<i>Monastica recapitulationis septimi diei a</i>	
<i>XII. Lamentum de adventu propriæ senec-</i>		<i>B. Eugenio in fine libri Dracontii ad-</i>	
<i>tutis.</i>	Ibid.	<i>ficienda.</i>	55.
<i>XIII. Eiusdem Metro Trochaico de brevi-</i>		<i>S. EUGENII III.</i>	
<i>tate huius vite.</i>	27.	<i>Opusculorum pars altera.</i>	
<i>XIV. S. Eugenii Episcopi Toletani epita-</i>		<i>Lectoris admonitio.</i>	57.
<i>phium proprium.</i>	28.	<i>Epigrammata.</i>	
<i>XV. Item aliud.</i>	Ibid.	<i>I. Item aliud Eugenii epitaphium.</i>	Ibid.
<i>XVI. Item aliud.</i>	Ibid.	<i>II.</i>	
<i>XVII. Domini Evantii.</i>	Ibid.		
<i>XVIII. Pacis redintegratio.</i>	29.		
<i>XIX. Heptametrum de primordio mundi.</i>	Ibid.		

II. <i>Item Tetrasticha in senectam.</i>	58.	<i>Aliud.</i>	67.
III. <i>Versus supra lectum.</i>	Ibid.	<i>Aliud.</i>	Ibid.
IV. <i>Item aliud.</i>	Ibid.	<i>Aliud.</i>	Ibid.
V. <i>Disticon philomelaicum.</i>	Ibid.	<i>Aliud.</i>	Ibid.
VI. <i>Item aliud.</i>	Ibid.	<i>Aliud.</i>	Ibid.
VII. <i>Item Dialogon Tetrasticon.</i>	59.	LIII. <i>Distichon dīoersum.</i>	Ibid.
VIII. <i>Item carmen philomelaicum.</i>	Ibid.	LIV. <i>Item aliud.</i>	Ibid.
IX. <i>De ulmis, et passeribus.</i>	Ibid.	LV. <i>Item aliud.</i>	Ibid.
X. <i>De iurgio quod accidit.</i>	Ibid.	LVI. <i>Item aliud.</i>	Ibid.
XI. <i>De partibus humani corporis.</i>	60.	LVII. <i>Item monostichon.</i>	Ibid.
XII. <i>De Phenice ave.</i>	Ibid.	LVIII. <i>Item distichon.</i>	68.
XIII. <i>De Alcione.</i>	Ibid.	LIX. <i>Versus in Bibliotheca.</i>	Ibid.
XIV. <i>De Hirundine.</i>	61.	LX. <i>De dilectione.</i>	69.
XV. <i>De Turture.</i>	Ibid.	LXI. <i>De timore.</i>	Ibid.
XVI. <i>De Pavone.</i>	Ibid.	LXII. <i>De observandis mandatis Do-</i>	
XVII. <i>De avibus loquacibus.</i>	Ibid.	mini.	70.
XVIII. <i>De Bubone.</i>	Ibid.	LXIII. <i>De sapientia.</i>	Ibid.
XIX. <i>De Echitna pisciculo.</i>	Ibid.	LXIV. <i>De prudentia.</i>	Ibid.
XX. <i>De Stellione.</i>	Ibid.	LXV. <i>De simplicitate.</i>	Ibid.
XXI. <i>Asyndeton de quinque sensibus.</i>	62.	LXVI. <i>De patientia.</i>	71.
XXII. <i>De temporibus anni.</i>	Ibid.	LXVII. <i>De iudicio.</i>	Ibid.
XXIII. <i>Distichon prognosticon.</i>	Ibid.	LXVIII. <i>De iustitia.</i>	Ibid.
XXIV. <i>Item prognosticon.</i>	Ibid.	LXIX. <i>De misericordia.</i>	Ibid.
XXV. <i>De Glacie.</i>	Ibid.	LXX. <i>De decimis dandis.</i>	Ibid.
XXVI. <i>Enigma.</i>	Ibid.	LXXI. <i>De Thesauro in celo collocando.</i>	72.
XXVII. <i>De Gagate lapide.</i>	Ibid.	LXXII. <i>De defendendo pupillos, et vi-</i>	
XXVIII. <i>De Magnete.</i>	63 ^s	duas.	Ibid.
XXIX. <i>De Asbeston.</i>	Ibid.	LXXIII. <i>De Avaritia.</i>	Ibid.
XXX. <i>De Adamante.</i>	Ibid.	LXXIV. <i>De pace.</i>	73.
XXXI. <i>De Speculari.</i>	Ibid.	LXXV. <i>De zelo bono.</i>	Ibid.
XXXII. <i>De Citri qualitate.</i>	Ibid.	LXXVI. <i>De clementia.</i>	Ibid.
XXXIII. <i>In Disco argenteo.</i>	Ibid.	LXXVII. <i>De consilio.</i>	Ibid.
XXXIV. <i>In Vase salario.</i>	Ibid.	LXXVIII. <i>De presidio Domini.</i>	74.
XXXV. <i>In Fibolam matronilem.</i>	Ibid.	LXXIX. <i>De oratione.</i>	Ibid.
XXXVI. <i>In Columnam parvolam.</i>	64.	LXXX. <i>De Sacerdotibus.</i>	75.
XXXVII. <i>De arula.</i>	Ibid.	LXXXI. <i>De Pontificibus.</i>	Ibid.
XXXVIII. <i>Interrogatio pro cali qualitate.</i>	Ibid.	LXXXII. <i>De Presbyteris.</i>	Ibid.
<i>Responsio pro serenitate.</i>	Ibid.	LXXXIII. <i>De admonendo Monachos.</i>	76.
<i>Item pro nubilo.</i>	Ibid.	LXXXIV. <i>De iudicibus.</i>	Ibid.
<i>Item cum calum mixtum est.</i>	Ibid.	LXXXV. <i>Epitaphium Chindasvinto Regi</i>	
XXXIX. <i>De qualitate ventorum.</i>	Ibid.	<i>conscriptum.</i>	Ibid.
XL. <i>Ad Calidam.</i>	Ibid.	LXXXVI. <i>Nicolao Avo Epitaphium.</i>	77.
XLI. <i>Ad Sabana.</i>	65.	LXXXVII. <i>Item aliud eidem.</i>	Ibid.
XLII. <i>Conchisio.</i>	Ibid.	LXXXVIII. <i>Aliud epitaphium Basille.</i>	78.
XLIII. <i>De superbia, et humilitate.</i>	Ibid.	LXXXIX. <i>Fragmentum epitaphii cuidam</i>	
XLIV. <i>De frontis indicio Proverbium.</i>	Ibid.	<i>Ioanni Baptiste Sacerdoti.</i>	Ibid.
XLV. <i>Item aliud.</i>	Ibid.		
XLVI. <i>Aliud.</i>	66.		
XLVII. <i>Aliud.</i>	Ibid.		
XLVIII. <i>Aliter.</i>	Ibid.		
XLIX. <i>Aliud.</i>	Ibid.		
L. <i>Aliud.</i>	Ibid.		
LI. <i>Aliud.</i>	Ibid.		
LII. <i>Aliud.</i>	Ibid.		
LIII. <i>Aliud.</i>	Ibid.		
<i>Aliud.</i>			
		Epigrammata apocrypha.	
		I. <i>In lecto Regis Wambe.</i>	Ibid.
		II. <i>Versi in Ecclesia S. Ioannis.</i>	79.
		<i>Fragmentum hymni in laudem S. Dionisii</i>	
		<i>Arcopagite S. Eugenio III. ab ali-</i>	
		<i>quibus falso adscripti.</i>	Ibid.

- S. EUGENII III.
Epistolæ duæ. 81.
- I. S. Eugenii III. Primatis Toletani epistola ad Braulionem. 80.
Epistola Braulionis ad Eugenium primatem Toletanum. 81.
- II. S. Eugenii III. Archiepiscopi Toletani epistola ad Protasium Tarraconensem. 87.
Taionis Episcopi Cesarangustani epistola ad Eugenium Episcopum Toletanum. 90.

OPERA SANCTI ILDEPHONSI Archiepiscopi Toletani.

- In vitam S. Ildephonsi Monitum.* 94.
B. Ildephonsi elogium ex S. Juliano in appendice ad librum de viris illustribus ab ipso Ildephonso conscriptum. Ibid.
Vita vel gesta S. Ildephonsi Toletani Sedis Metropolitanæ Episcopi a Cixilano eiusdem urbis Episcopo edita. 96.
- IN OPERA S. ILDEPHONSI
- Monitum ad lectorem præcipue in librum de perpetua Deiparæ virginitate.* 103.
- De virginitate perpetua S. Mariæ adversus tres infideles, liber unicus.
- Incipit oratio, et confessio Sancti Ildephonsi.* 107.
- CAP. I. *Synonymorum torrente contra Iovinianum ostendit beatissimam Dei Matrem in conceptu, et in partu virginem permansisse, Dei dono atque gratia singulari.* 110.
- CAP. II. *Virginitatem in Dei Matre confirmat adversus Evidium.* 113.
- CAP. III. *S. Mariam ex natione, & stirpe Iudeorum esse, ex fide autem et honore, laude et amore, Christianorum. Tandem aliquot Prophetarum oraculis probat, virginitatem summam oportere cum maternitatis gloria copulari.* 116.
- CAP. IV. *Hortatur Iudeum, ne virginis et matris minuat gloriam, cuius ignominia redundat in prolem. Et quod virginem adorant omnes cælestes virtutes, et consuevit ad eam omnes populi Iudeorum quoque perfidiam obiter ostendit ab antiquis Patribus divinitus prophetatum.* 119.
- CAP. V. *Sacrum Incarnationis explicat arcana.* 123.
- CAP. VI. *Oratione præmissa probat filium S. Mariæ esse Deum.* 126.
- CAP. VII. *Duplicis instrumenti verborum connectione Christum docet ut hominem, ita sane et Deum altissimum esse. Item totam servatoris nostri vitam usque ad Spiritus sancti in Apostolos missionem copiose depingit.* 131.
- CAP. VIII. *Ostendit Deum multa fecisse magna in Virgine gloriosa, ex quibus quisque colligat, potuisse ipsius virginitatem in partu illesam facile servare. Sterilis Elisabeth, aliorumque testimonio divinitatem in Christo confirmat.* 137.
- CAP. IX. *Angelorum attestazione, rerumque omnium insensibilium obedientia docet Christum Deum perinde ac hominem esse; ut inde Iudeus apertè colligat, ipsum cum virginitatis decore matrem suam servare potuisse.* 141.
- CAP. X. *Concludit Mariam toto Incarnationis mysterio virginem permanisisse.* 145.
- CAP. XI. *S. Mariæ matris Dei virginitatem perpetuè servatam Angelica attestazione concludit.* 151.
- CAP. XII. *Convertit sermonem ad beatissimam matrem, atque ad ipsius filium gloriosum. Item concludit adversus impios intactæ virginitatis prophanatores.* 157.
- Explicit liber de perpetua Deiparæ virginitate.
- IN DUO SEQUENTIA OPUSCULA
- Monitum lectoris.* 162.
- SANCTI ILDEPHONSI EPISCOPI
annotationum de cognitione baptismi
liber unus.
- Præfatio.* 169.
- CAP. I. *Exordium orationis.* 170.
- CAP.

- CAP. II. Quòd insinuetur novæ regeneratio-
nis dicere mysterium velle. Ibid.
- CAP. III. Quòd unus sit Deus Trinitas
tota. 171.
- CAP. IV. Quòd tota Trinitas unus Deus o-
mnia fecit. Ibid.
- CAP. V. Quòd homo a Deo bene sit condi-
tus, a zabulo male deceptus. Ibid.
- CAP. VI. Quòd pietas conditoris præcesse-
rit culpam hominis. 172.
- CAP. VII. Formatio Ecclesie de latere Chri-
sti ad similitudinem formationis Evæ de
latere Ade. Ibid.
- CAP. VIII. Quòd in exordio primorum ho-
minum et incarnatione, et mors præfigu-
rata est Christi. Ibid.
- CAP. IX. Quòd incarnationem Christi tota
Trinitas operata fuerit, sola tamen per-
sona filii hanc suscepit. 173.
- CAP. X. Quòd ideo data lex est, ut redi-
ret in cognitionem homini Deus. Ibid.
- CAP. XI. De temporibus sub quorum di-
stinctione sæculum stetit. 174.
- CAP. XII. De conatu exsequendorum ordi-
num. Ibid.
- CAP. XIII. Quòd ipsis exordiis causarum
instauratio humana inchoata cognosci-
tur, in quibus eius restauratio conti-
netur. Ibid.
- CAP. XIV. De Ioanne, et baptismo pœni-
tentie, cuius signum sunt stramenta ci-
liciorum, per quæ ad oleandum parvuli
deducuntur. 175.
- CAP. XV. Quòd incipiente baptismo Chri-
sti cessavit baptismus Ioannis. Et quo-
modo Christus baptizat, & non bap-
tizat. Ibid.
- CAP. XVI. Quòd solus Christus baptizat,
qui sibi soli baptizandi retinuit potesta-
tem, quamvis sive bonus, sive malus
minister baptizat. 176.
- CAP. XVII. Quòd doctor studiis orationum
munire debet predicationem verborum,
ut quod loquiturus est, Dei virtute me-
lius quàm eius actione formetur. Ibid.
- CAP. XVIII. Qualiter adgrediendus est qui
volens invitatur ad fidem. 177.
- CAP. XIX. De adaptione ianue fidei. 178.
- CAP. XX. Quòd hi qui volentes primum ad
fidem convertuntur, catechumini, id est
audientes, dicantur. Ibid.
- CAP. XXI. Quòd catechumini per paniten-
tiam sint ad lavacrum adducendi. Quod-
que ii, quos Ioannes baptizavit, cate-
chuminum habuere figuram. 179.
- CAP. XXII. Qui sunt exorciste, a quibus
exorcizantur catechumini, et energu-
mini. Ibid.
- CAP. XXIII. Quid sit exorcismus. Ibid.
- CAP. XXIV. Qualis erit exorcismus. Ibid.
- CAP. XXV. Unde habuit exorcizandi virtus
initium, vel in quo mysterio divinis ver-
bis hoc Episcopus agat. 180.
- CAP. XXVI. Quòd exorcizando catechumino-
s potestas diaboli aufertur. Ibid.
- CAP. XXVII. De exemplo evangelii, secun-
dum quod catechumini oleo perunguntur. 181.
- CAP. XXVIII. Quòd ordinatè lectio Esaiæ
prophete, Petri quoque Apostoli, et
Marci Evangeliste exorcizationis in con-
ventu Ecclesie proferantur. 182.
- CAP. XXIX. Quòd mysterium salutis, quod
semel Christo moriente est factum, quo-
tidie fiat in his qui regenerari noscun-
tur. Ibid.
- CAP. XXX. Quid sit, vel quare sit compe-
tens dictus. 183.
- CAP. XXXI. De tradendo symbolo. 184.
- CAP. XXXII. Qua ratione symbolum con-
stet. Ibid.
- CAP. XXXIII. De symboli nomine, et quid
symbolum sit. 185.
- CAP. XXXIV. Quòd quinta feria ante Pas-
cha reddendum est symbolum. Ibid.
- CAP. XXXV. Quòd catholica fides brevitate
symboli teneatur. Ibid.
- CAP. XXXVI. Initium symboli, et quid sit
credulitas. 186.
- CAP. XXXVII. Quòd in Deo solo, non in re-
bus, sed de rebus adhibenda sit fi-
des. Ibid.
- CAP. XXXVIII. Quòd ideo sit Deus omni-
potens, quia omnia fecit. Ibid.
- CAP. XXXIX. Quòd filius neque de nihilo, ne-
que de aliqua est materia factus, sed
tantundem a Patre ineffabiliter genitus. 187.
- CAP. XL. Quòd incarnatus Filius de Spiri-
tu sancto et Maria virgine natus est. 188.
- CAP. XLI. Quòd filius cum dicatur natus
de Spiritu sancto, non sit omnino filius
Spiritus sancti. Ibid.
- CAP. XLII. Quòd non omne quod ex aliqua
re nascitur, continuò eiusdem rei filium
nuncupari conceditur. Ibid.
- CAP. XLIII. Quòd utrumque sexum salva-
verit Christus vir nascendo de femina. 189.
- CAP. XLIV. Quòd Virginis partus nihil in-
iurie fecerit Christi divinitati. Ibid.
- CAP. XLV. De nomine, et iudicio Pontii
Pilati. 190.

- CAP. XLVI. *Quare mortem crucis Christus elegerit.* Ibid.
- CAP. XLVII. *De Sacramento crucis.* Ibid.
- CAP. XLVIII. *De sepultura Christi.* 191.
- CAP. XLIX. *Quòd neque deitate, neque carne, sed in anima Christus descenderit in infernum.* Ibid.
- CAP. L. *De somno mortis, et gloria resurrectionis Christi.* Ibid.
- CAP. LI. *De ascensione in caelis corporis Christi. Et non quarendum, ubi sit id ipsum corpus. Quae calorum latitudo promissa est fidelibus cunctis.* 192.
- CAP. LII. *Quid sit sessio, et dextera Dei.* Ibid.
- CAP. LIII. *Quid accipiendum est vivis, et mortuis, quos indicare venturus est Christus.* Ibid.
- CAP. LIV. *Quòd interposita dispensatio adsumpti hominis paulò longius reddidit commemorationem Spiritus sancti ab ordine Trinitatis.* 193.
- CAP. LV. *Quòd Spiritus sanctus Deus est ex Patre, Illiique procedens.* Ibid.
- CAP. LVI. *Quare dicatur spiritus.* Ibid.
- CAP. LVII. *Quare dicatur Spiritus sanctus.* Ibid.
- CAP. LVIII. *Quòd Spiritus sanctus nec genitus dicitur, nec ingentus, sed procedens tantùm.* 194.
- CAP. LIX. *Quid interest inter nascentem filium, et procedentem Spiritum sanctum.* Ibid.
- CAP. LX. *Quòd Spiritus sanctus ex opere Angelus dicatur.* Ibid.
- CAP. LXI. *Quare Spiritus sanctus paraclitus vocetur.* Ibid.
- CAP. LXII. *Quare Spiritus sanctus septiformis dicitur.* 195.
- CAP. LXIII. *Quòd ad Trinitatem referatur spiritus rectus, Spiritus sanctus, et spiritus principalis.* Ibid.
- CAP. LXIV. *Quare Spiritus sanctus donum dicitur.* Ibid.
- CAP. LXV. *Quare Spiritus sanctus caritas, et gratia nuncupetur.* Ibid.
- CAP. LXVI. *Quare Spiritus sanctus Dei digitus dicatur.* Ibid.
- CAP. LXVII. *Quare Spiritus sanctus in columbae specie venisse testatur.* 196.
- CAP. LXVIII. *Quare Spiritus sanctus ignis nomine appellatur.* Ibid.
- CAP. LXIX. *Quare Spiritus sanctus aqua nomine dicitur.* Ibid.
- CAP. LXX. *Quòd aliud sit aqua sacramenti, aliud aqua Spiritus sancti.* Ibid.
- CAP. LXXI. *Quare Spiritus sanctus unctio dicatur.* 197.
- CAP. LXXII. *Quòd ideo sancta Ecclesia creditur, quia in illa dilectio proximi demonstratur.* Ibid.
- CAP. LXXIII. *De nomine Ecclesiae Catholicae.* Ibid.
- CAP. LXXIV. *Quare Ecclesiae, cum una sit, septem scribantur.* Ibid.
- CAP. LXXV. *Unde inchoavit Ecclesia, vel quare dicatur Sion, vel Hierusalem.* 198.
- CAP. LXXVI. *Quid distet inter Ecclesiam, et Synagogam.* Ibid.
- CAP. LXXVII. *Quòd in Ecclesiam sanctam Spiritus sanctus novum et vetus Testamentum plenissimè inspiravit.* Ibid.
- CAP. LXXVIII. *Quae auctoritas Scripturarum in Ecclesiis primùm sit sequenda.* Ibid.
- CAP. LXXIX. *Qui libri continentur in canone utriusque Testamenti.* 199.
- CAP. LXXX. *Quòd omnes sanctae auctoritatis libri vel memorià tenendi sunt, vel omnino incogniti non habendi.* Ibid.
- CAP. LXXXI. *De remissione peccatorum.* 200.
- CAP. LXXXII. *Quòd in actione penitentis non consideranda est mensura temporis, sed doloris; quòdque non nisi in Ecclesia possunt remitti peccata.* Ibid.
- CAP. LXXXIII. *De evidenti carnis resurrectione.* 201.
- CAP. LXXXIV. *Quòd in resurrectione nihil pereat de humana carne; sed quòdcumque in quamlibet perditionem dispersum extiterit vel consummatum, totum ad illam animam redeat, quae hanc, cum viveret, animavit.* Ibid.
- CAP. LXXXV. *Quòd omnipotens Deus mirabiliter atque ineffabiliter ex toto, quo caro constat, eam in resurrectione mirabili celeritate restituit. De exemplo quoque status solubilis metalli, qua quomodo resurrectio fieri possit monstratur.* Ibid.
- CAP. LXXXVI. *De diversitate status, et macie, vel pinguedine corporum humanorum, in qua sancta corpora hoc solum, quòd decebit, habebunt.* 202.
- CAP. LXXXVII. *Quòd sanctorum corpora spiritalia resurgent, non tamen spiritus erunt.* Ibid.
- CAP. LXXXVIII. *Quòd reproborum corpora resurgent quidem, sed cum vitis et deformitatibus suis perenniter punienda.* 203.
- CAP. LXXXIX. *Quòd mitior poena erit soli originali peccato, & minime actuali.* Ibid.

- CAP. XC. Quòd a morte usque ad resurrectionem animæ in abditiis receptaculis teneantur vel requie, vel ærumna. Ibid.
- CAP. XCI. Quomodo defunctorum animabus viventium oblationes et eleemosynæ vel prosint, vel minime prosperentur. Ibid.
- CAP. XCII. Quòd vita eterna sit gratia Dei, stipendium verò mortis peccatum. 204.
- CAP. XCIII. Quòd in hac vita comparetur, quo possit post hanc vitam quisque vel relevari, vel aggravari. Ibid.
- CAP. XCIV. Quid agant sacrificia et eleemosynæ pro baptizatis defunctis oblata. Ibid.
- CAP. XCV. Quòd post resurrectionem impleto iudicio permanebunt singulæ civitates in Angelis, et hominibus; Christi in gloriam eternam, zabuli in damnationem perpetuam. 205.
- CAP. XCVI. De reliquis causis ad regulam veræ fidei pertinentibus. Ibid.
- CAP. XCVII. Quòd post symbolum veniatur ad fontem. 207.
- CAP. XCVIII. Quòd homo in mundo ita servit principi mundi, sicut Israel servit in Ægypto Pharaoni. Ibid.
- CAP. XCIX. Quid significent nubes, et coluana, quæ præcesserunt populum salvandum. Ibid.
- CAP. C. Quomodo per columnam subsequentem, et precedentem liberum arbitrium ostenditur regi per gratiam prævenientem, et subsequentem misericordiam Dei. 208.
- CAP. CI. De congressione itineris, et ingressu rubri maris, quorum significantia tenetur in aquis fontis. Ibid.
- CAP. CII. De figura & typo baptismi in nube, & mari, a Paulo Apostolo commendatis. 209.
- CAP. CIII. Quòd transiit maris perveniendi ad manna significet post baptismum venire ad Christi corporis sumptum. Ibid.
- CAP. CIV. Quòd uno tempore sit et generatio rerum, et regeneratio hominum. Ibid.
- CAP. CV. Quòd sustinere dicitur mysteriorum sacramentum, donec in superficie miraculum ostendatur aquarum. 210.
- CAP. CVI. De descriptione efficientiarum aquæ fontis. De patenti admiratione miraculi. 213.
- CAP. CVII. Quare, et unde fons in quadagesima clauditur, et in Pascha reaseratur. 215.
- CAP. CVIII. De tempore, et loco baptizandi. 216.
- CAP. CIX. De expositione mysteriorum fontis. Ibid.
- CAP. CX. De gradibus fontis. 217.
- CAP. CXI. De duabus pactionibus abrenuntiationis, & credulitatis. Ibid.
- CAP. CXII. Quòd in nomine Trinitatis datur baptismum; et quòd in baptismo quæcumque persona Trinitatis omissa sit, nihil baptismi celebritas agat; quòdque Christi baptismum in Trinitate extiterit actum. Ibid.
- CAP. CXIII. Quòd baptismum et originale et actuale peccatum tollat; et quòd non nisi renatus habeat vitam eternam; et quare vel abrenuntiationem, vel confessionem alii propter alios profitentur. 218.
- CAP. CXIV. De his qui de fonte baptizatos excipiunt, et quid cum eis agere debeant. Ibid.
- CAP. CXV. Quòd pro spe futuræ beatitudinis regeneratio detur, non ut temporalis mortis pœna tollatur. Ibid.
- CAP. CXVI. Quòd solis sacerdotibus licet dare baptismum, excepta necessitate periculi. 219.
- CAP. CXVII. Quid significat quòd infans aquis immergitur ad similitudinem mortis Christi. De simpli quoque, et trina baptismatis mersione. Ibid.
- CAP. CXVIII. De non iterando baptismo. Ibid.
- CAP. CXIX. Quòd primum baptismum aquæ sit, secundum sanguinis. 220.
- CAP. CXX. Quòd tertium baptismum pœnitentiæ sit in alluvio lacrymarum. Ibid.
- CAP. CXXI. Quòd nec in hæreticos licet iterare baptismum. Ibid.
- CAP. CXXII. Quòd post baptismum gloriæ cantico decantato, ad unctionem provehendus est homo. 221.
- CAP. CXXIII. De unguento chrisomatis, et institutione eius. Ibid.
- CAP. CXXIV. Quòd per visibilem unctionem corporis invisibiliter Spiritus sanctus operetur animæ unctionem. 222.
- CAP. CXXV. Quòd non Christo, sed hominibus datur spiritus ad mensuram. Ibid.
- CAP. CXXVI. De discretionem, qua sanctus Spiritus ad mensuram datur hominibus. Ibid.
- CAP. CXXVII. De spiritu septiformi interpretatio sancti Gregorii Papæ. 223.
- CAP. CXXVIII. De impositione manus. 224.
- CAP. CXXIX. Rursum de impositione manus, et de Spiritu sancto. Ibid.

- CAP. CXXX. *Spiritus sanctus datur a Deo.* 225.
 CAP. CXXXI. *De chrismate.* Ibid.
 CAP. CXXXII. *Quomodo docendus est baptizatus, ut discat orare.* Ibid.
 CAP. CXXXIII. *De oratione dominica.* 226.
 CAP. CXXXIV. *De oratione non longa.* 227.
 CAP. CXXXV. *De omni petitione quod petit qui orationem dominicam orat.* Ibid.
 CAP. CXXXVI. *De veritate corporis Christi in Eucharistia.* 228.
 CAP. CXXXVII. *Quod est corpus Christi intelligere vel sanguis.* 229.
 CAP. CXXXVIII. *Sicut de pane, sic et de vino.* Ibid.
 CAP. CXXXIX. *De edificatione hominis per penitentiam, et lacrymas.* 230.
 CAP. CXL. *Oratio propter albas tollendas.* Ibid.
 CAP. CXLI. *Item benedictio.* 231.
 CAP. CXLIH. *Sermo dicendus ad infantes die tertia post Pascha propter albas tollendas.* Ibid.
 Explicunt capitula.
- INCIPIT LIBER SECUNDUS.
- DE ITINERE DESERTI
- quo pergitur post baptismum.
- CAP. I. *De exordio hominis ad reparacionem per Christum.* 234.
 CAP. II. *De reparacione hominis.* Ibid.
 CAP. III. *De morte Salvatoris, et regeneratione vitali.* Ibid.
 CAP. IV. *De Ecclesia in Christo sociata.* 235.
 CAP. V. *De adoptione filiorum Dei.* Ibid.
 CAP. VI. *De liberatione post baptismum.* Ibid.
 CAP. VII. *De baptizatis instruendis in sana doctrina.* Ibid.
 CAP. VIII. *Quod est aqua amara, et dulcis.* 236.
 CAP. IX. *De duodecim Apostolis, et septuaginta Discipulis.* Ibid.
 CAP. X. *Quod celeri compendio per iter Evangelii veniatur ad regnum.* Ibid.
 CAP. XI. *De attendenda actione liberationis humane.* Ibid.
 CAP. XII. *Quod non immoratur in lege, si spiritaliter intelligitur.* 237.
 CAP. XIII. *De influente Evangelii lumine.* Ibid.
 CAP. XIV. *De preparativa Inarnationis, que perducit nos usque ad incommutabilem veritatem Deitatis.* Ibid.
 CAP. XV. *Quod in eremo sancte vite delectatio non invenitur voluptatis immunde.* Ibid.
 CAP. XVI. *De congressione eremi sancte vite.* 238.
 CAP. XVII. *De signis, et ducatu deserti.* 239.
 CAP. XVIII. *Quod sol iustitie, qui lumen infundit, ipse humorem voluptatis exhaurit.* Ibid.
 CAP. XIX. *Quod per solam gratiam Dei possit homo salvari.* 240.
 CAP. XX. *De attendendo refrigerio eternitatis propter donum consolationis presentis.* Ibid.
 CAP. XXI. *De affectibus quibus beatitudo desideratur eterna.* Ibid.
 CAP. XXII. *De descriptione voluptatum, quarum humor non invenitur in sancto deserto.* Ibid.
 CAP. XXIII. *De dapibus spiritalibus mentis stomacho preparatis.* 241.
 CAP. XXIV. *Quod multis charismatum donis nos in hac peregrinatione reficiat Christus.* Ibid.
 CAP. XXV. *De sacramento luminis.* Ibid.
 CAP. XXVI. *De sacramento olei.* Ibid.
 CAP. XXVII. *De sacramento panis.* 242.
 CAP. XXVIII. *De sacramento aqua.* Ibid.
 CAP. XXIX. *De significantia virge.* Ibid.
 CAP. XXX. *De significantia floris, et lili.* Ibid.
 CAP. XXXI. *De significantia vitis.* Ibid.
 CAP. XXXII. *De significantia malograti.* Ibid.
 CAP. XXXIII. *De significantia ficus.* Ibid.
 CAP. XXXIV. *Quod gentilitas, vel infructuosa anima desertum dicantur.* 243.
 CAP. XXXV. *De significantia cedri.* Ibid.
 CAP. XXXVI. *De significantia spina.* Ibid.
 CAP. XXXVII. *De significantia myrti.* Ibid.
 CAP. XXXVIII. *De significantia olivae.* Ibid.
 CAP. XXXIX. *De significantia abietis.* Ibid.
 CAP. XL. *De significantia ulmi.* Ibid.
 CAP. XLI. *De significantia buxi.* 244.
 CAP. XLII. *De significantia pini.* Ibid.
 CAP. XLIII. *De significantia cedri, et cupressi.* Ibid.
 CAP. XLIV. *De significantia calami.* Ibid.
 CAP. XLV. *De significantia iunci.* Ibid.
 CAP. XLVI. *De significantia lili, rose, et viole.* Ibid.
 CAP. XLVII. *De significantia hyssopi.* Ibid.
 CAP. XLVIII. *De significantia sinapis.* 245.
 CAP. XLIX. *De significantia montis, quod est Christus.* Ibid.
 CAP.

- CAP. L. *De significantia Sion, quod est Ecclesia.* Ibid.
- CAP. LI. *De significantia Libani.* Ibid.
- CAP. LII. *De significantia lapidum.* Ibid.
- CAP. LIII. *De avium spiritualium solatio.* 246.
- CAP. LIV. *De significantia columbae.* Ibid.
- CAP. LV. *De significantia pellicani.* Ibid.
- CAP. LVI. *De significantia noctuoris.* Ibid.
- CAP. LVII. *De significantia passeris.* Ibid.
- CAP. LVIII. *De significantia aquile.* Ibid.
- CAP. LIX. *De significantia fulicis.* 247.
- CAP. LX. *De significantia turturis.* Ibid.
- CAP. LXI. *De significantia hirundinis.* Ibid.
- CAP. LXII. *De significantia gallinae.* Ibid.
- CAP. LXIII. *De significantia phoenicis.* Ibid.
- CAP. LXIV. *De significantia serpentis utriusque.* Ibid.
- CAP. LXV. *Item significantia serpentis.* 248.
- CAP. LXVI. *De significantia utriusque leonis.* Ibid.
- CAP. LXVII. *De significantia lupi, et ovis.* Ibid.
- CAP. LXVIII. *De significantia agni.* Ibid.
- CAP. LXIX. *De significantia cervi.* Ibid.
- CAP. LXX. *De significantia hinnulorum capreae.* Ibid.
- CAP. LXXI. *De significantia equi.* 249.
- CAP. LXXII. *De felicitate sancti deserti.* Ibid.
- CAP. LXXIII. *Sperandum in solo Deo.* 250.
- CAP. LXXIV. *Quod nemo salvari possit nisi et precedenti et subsequenti misericordia Dei.* 251.
- CAP. LXXV. *De subsequenti narratione coniecta.* Ibid.
- CAP. LXXVI. *Repetitio quorundam praeteritorum.* Ibid.
- CAP. LXXVII. *Quid sit fides.* Ibid.
- CAP. LXXVIII. *Unde dicta fides.* Ibid.
- CAP. LXXIX. *Quod fides et malarum rerum, et bonarum.* Ibid.
- CAP. LXXX. *Quod fides et praeteritarum rerum sit, et presentium, et futurarum.* 252.
- CAP. LXXXI. *Quod fides et suarum rerum sit, et alienarum.* Ibid.
- CAP. LXXXII. *Quod fides et opus connexa salvant hominem, discissa non salvant.* Ibid.
- CAP. LXXXIII. *De comparationibus rerum fidei operique coniectis.* Ibid.
- CAP. LXXXIV. *Quod spes non nisi bonarum, et futurarum rerum.* 253.
- CAP. LXXXV. *Quod ex fide nascatur spes.* Ibid.
- CAP. LXXXVI. *Unde dicta spes.* Ibid.
- CAP. LXXXVII. *Quod spei contraria desperatio sit.* Ibid.
- CAP. LXXXVIII. *De sententia Pauli, qua fidem, spem, et caritatem decenter contexta demonstrat.* Ibid.
- CAP. LXXXIX. *Expositio eiusdem sententiae Pauli.* 254.
- CAP. XC. *De caritate, et nomine eius.* 255.
- Explicit liber de progressu spiritualis deserti.

S. ILDEPHONSI EPISTOLAE.

- Monitum.* 256.
- Quirici Episcopi Barcinonensis Epistola ad Ildephonsum Episcopum Toletanum.* Ibid.
- Ildephonsi responsio.* 258.
- Altera Quirici Epistola ad eundem Ildephonsum.* 259.
- Ildephonsi responsio.* 260.
- Monitum in librum sequentem.* 261.

DIVI ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI
de viris illustribus liber.

- Profatio.* Ibid.
- CAP. I. *Sixtus Papa Romanus.* 262.
- CAP. II. *Macrobius Diaconus.* 263.
- CAP. III. *Philastrus Episcopus Brixien-
sis.* Ibid.
- CAP. IV. *Theodorus Episcopus Mopsueste-
nus.* Ibid.
- CAP. V. *Osius Episcopus Cordubensis.* 264.
- CAP. VI. *Toranius Rufinus Presbyter Aquile-
iensis.* 265.
- CAP. VII. *Verecundus Episcopus Africa-
nus.* Ibid.
- CAP. VIII. *Victorinus Episcopus.* Ibid.
- CAP. IX. *Itatius Episcopus Gallaciae.* Ibid.
- CAP. X. *Eusebius Episcopus Borolitana-
nus.* 266.
- CAP. XI. *Cerealis Episcopus Castellanen-
sis in Africa.* Ibid.
- CAP. XII. *Ferrandus Diaconus Carthagi-
nensis.* Ibid.
- CAP. XIII. *Petrus Episcopus Ilerdensis.* 267.
- CAP. XIV. *Marcellinus Presbyter.* Ibid.
- CAP. XV. *Itatius Clarus Episcopus His-
panus.* 269.
- CAP. XVI. *Siricius Pontifex Romanus.* Ibid.
- CAP. XVII. *Paulinus Presbyter Mediolan-
ensis, postea Episcopus Nolanus.* Ibid.
- CAP. XVIII. *Proba uxor Adelphi.* 270.
- CAP. XIX. *Ioannes Chrysostomus Episcopus*

<i>Constantinopolitanus.</i>	Ibid.
CAP. XX. <i>Sedulius Presbyter.</i>	271.
CAP. XXI. <i>Posidius Episcopus Africanus.</i>	Ibid.
CAP. XXII. <i>Primasius Episcopus Africanus.</i>	Ibid.
CAP. XXIII. <i>Proterius Episcopus Alexandrinus.</i>	272.
CAP. XXIV. <i>Paschasius Episcopus Siciliensis.</i>	Ibid.
CAP. XXV. <i>Julianus Pomerius.</i>	Ibid.
CAP. XXVI. <i>Engipius Abbas Lucullanensis.</i>	273.
CAP. XXVII. <i>Fulgentius Episcopus Ruspensis in Africa.</i>	Ibid.
CAP. XXVIII. <i>Fucherius Episcopus Lugdunensis Francie.</i>	Ibid.
CAP. XXIX. <i>Hilarius Episcopus Arelatensis.</i>	274.
CAP. XXX. <i>Apringius Episcopus Pacensis in Hispania.</i>	Ibid.
CAP. XXXI. <i>Iustinianus Imperator.</i>	Ibid.
CAP. XXXII. <i>Pacundus Episcopus Hermianensis.</i>	Ibid.
CAP. XXXIII. <i>Iustinianus Episcopus Valentinus.</i>	Ibid.
CAP. XXXIV. <i>Iustus Episcopus Urgellitanus.</i>	275.
CAP. XXXV. <i>Martinus Episcopus Dumienensis.</i>	Ibid.
CAP. XXXVI. <i>Avitus Episcopus Viennensis.</i>	Ibid.
CAP. XXXVII. <i>Dracontius.</i>	276.
CAP. XXXVIII. <i>Victor Episcopus Tunensis.</i>	Ibid.
CAP. XXXIX. <i>Ioannes Episcopus Constantinopolitanus.</i>	Ibid.
CAP. XL. <i>Gregorius Papa Romanus.</i>	Ibid.
CAP. XLI. <i>Leander Episcopus Hispalensis.</i>	277.
CAP. XLII. <i>Lucinianus Episcopus Carthaginensis.</i>	278.
CAP. XLIII. <i>Severus Episcopus Malacitanus.</i>	Ibid.
CAP. XLIV. <i>Ioannes Episcopus Gerundensis.</i>	279.
CAP. XLV. <i>Eutropius Episcopus Valentinus.</i>	Ibid.
CAP. XLVI. <i>Maximus Episcopus Cesaraugustanus.</i>	Ibid.
Hactenus Isidorus.	
<i>Hinc Braulio Episcopus Cesaraugustanus.</i>	
CAP. XLVII. <i>Isidorus Episcopus Hispalensis.</i>	Ibid.

Prosequitur Ildephonsus.

<i>D. Ildephonsi Toletanae Sedis Episcopi de virorum illustrium scriptis prefatio.</i>	282.
CAP. I. <i>Gregorius Papa Romanus.</i>	284.
CAP. II. <i>Asturius Episcopus Toletanus.</i>	285.
CAP. III. <i>Montanus Episcopus Toletanus.</i>	Ibid.
CAP. IV. <i>Donatus Monachus Afer.</i>	286.
CAP. V. <i>Aurasius Episcopus Toletanus.</i>	Ibid.
CAP. VI. <i>Ioannes Episcopus Cesaraugustanus.</i>	Ibid.
CAP. VII. <i>Helladius Episcopus Toletanus.</i>	287.
CAP. VIII. <i>Iustus Episcopus Toletanus.</i>	Ibid.
CAP. IX. <i>Isidorus Episcopus Hispalensis.</i>	288.
CAP. X. <i>Nonnitus Episcopus Gerundensis.</i>	Ibid.
CAP. XI. <i>Conantius Episcopus Palentinus.</i>	289.
CAP. XII. <i>Braulius Episcopus Cesaraugustanus.</i>	Ibid.
CAP. XIII. <i>Eugenius Episcopus Toletanus.</i>	Ibid.
CAP. XIV. <i>Eugenius alter Episcopus Toletanus.</i>	290.

Hucusque Ildephonsus.

S. ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI
Toletani opera dubia.

<i>Monitum.</i>	291.
<i>Opusculum de partu Virginis Paschasio Raiberia Abbati Corbeis veteris probabilius attribuendum.</i>	294.
<i>Incipit tomus secundus de partu Virginis.</i>	313.
Explicit tractatus de partu Virginis.	
Fragmentum tractatus de partu virginis eodem auctore.	

<i>Monitum lectoris.</i>	317.
<i>Aliud fragmentum ex libello de partu Virginis, prout est in editione Feu-ard. et codic. Ameliano, in quo exordium pontius cuiusdam sermonis ad populum continetur.</i>	328.

SANCTI ILDEPHONSI
sermones dubii.

<i>Admonitio ad lectorem.</i>	329.
SERM. I. <i>De Assumptione beatissime,</i> et glo-	

<i>gloriosæ Virginis Mariæ.</i>	334.	CAP. XI. <i>Stella marina splendida in corona Virginis.</i>	411.
<i>Eiusdem Sermo II. de eadem Assumptione B. Mariæ secundus.</i>	348.	CAP. XII. <i>Iaspis lapis pretiosus hic situatur in corona nostræ Domine.</i>	Ibid.
<i>Eiusdem Sermo III. de eadem Assumptione B. Mariæ tertius.</i>	353.	CAP. XIII. <i>Positio Rosæ vermulæ in corona Virginis.</i>	413.
<i>Eiusdem Sermo IV. de Assumptione B. Mariæ quartus.</i>	357.	CAP. XIV. <i>Situatio Carbunculi lapidis pretiosi in corona Virginis.</i>	415.
<i>Eiusdem Sermo V. de Assumptione B. Mariæ quintus.</i>	359.	CAP. XV. <i>Sol luminare præfulgidum luc totam coronam illustrat.</i>	416.
<i>Eiusdem Sermo VI. de Assumptione B. Mariæ sextus.</i>	366.	CAP. XVI. <i>Positio smaragdi pretiosi in corona Virginis.</i>	418.
<i>Eiusdem Sermo VII. In Assumptione B. Mariæ septimus.</i>	370.	CAP. XVII. <i>Positio floris pulcherrimi, scilicet violæ, in sextodecimo loco in corona Virginis.</i>	420.
<i>Eiusdem Sermo VIII. In laudem B. V. Mariæ.</i>	372.	CAP. XVIII. <i>Amethystus lapis pretiosus in corona Virginis.</i>	421.
<i>Eiusdem Sermo IX. de Assumptione B. Mariæ octavus.</i>	375.	CAP. XIX. <i>Luna clara et fulgida in corona Virginis.</i>	423.
<i>Eiusdem Sermo X. In Purificatione S. Mariæ.</i>	376.	CAP. XX. <i>Positio chrysoliti lapidis pretiosi in corona Virginis.</i>	425.
<i>Item Sermo XI. In Nativit. S. Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ.</i>	383.	CAP. XXI. <i>Hic Virgo laudatur devotè, et solsequium in eius corona.</i>	426.
<i>Sermo XII. de S. Maria.</i>	384.	CAP. XXII. <i>Chrysoparus in corona Virginis.</i>	428.
<i>Item Sermo XIII. In diem Sanctæ Mariæ.</i>	386.	CAP. XXIII. <i>Hic Oriona stella splendida in corona Virginis collocatur.</i>	430.
<i>Eiusdem Sermo XIV.</i>	389.	CAP. XXIV. <i>Situatio berylli lapidis pretiosi in corona Virginis.</i>	431.
		CAP. XXV. <i>Camamilla, flos decorus coronæ Virginis in ultimo loco.</i>	432.

APPENDIX

Operum suppositorum sancto Ildephonso.

LIBELLUS DE CORONA VIRGINIS.

<i>Præfatio.</i>	392.
<i>Incipit prologus in corona Beate Virginis Mariæ.</i>	393.
CAP. I. <i>Ostenditur, qua ratione corona hæc nostræ Domine esse debeat.</i>	394.
CAP. II. <i>Topazius lapis pretiosus in corona Virginis.</i>	395.
CAP. III. <i>Lucanum sidus in corona Virginis secundum locum obtinet.</i>	397.
CAP. IV. <i>Tertio locatur Sardius lapis in corona Virginis.</i>	399.
CAP. V. <i>Lilium flos candidus in quarto loco coronæ Virginis situatur.</i>	401.
CAP. VI. <i>Situatio Calcedoniæ pretiosi lapidis in corona Virginis Mariæ.</i>	403.
CAP. VII. <i>Positio Arturi luminaris splendidi in corona Virginis.</i>	404.
CAP. VIII. <i>Sapphyrus lapis pretiosus in corona situatur Virginis.</i>	406.
CAP. IX. <i>Crocus flos aromaticus in corona Virginis.</i>	407.
CAP. X. <i>Situatio Achate pretiosi lapidis in corona Virginis Mariæ.</i>	409.

CONTINUATIO CHRONICORUM
B. Isidori S. Ildephonso falsò
adscripta.

<i>Monitum.</i>	435.
<i>Incipit continuatio chronicorum B. Isidori Archiepiscopi Hispalensis, per B. Ildephonsum Archiepiscopum Toletanum composita.</i>	436.

EPIGRAMMATA S. ILDEPHONSO
attributa in collectione variorum carminum
a Pseudo-Juliano facta.

<i>Monitum.</i>	442.
<i>Epigramma I.</i>	443.
II. <i>De hospitio a parentibus suis edificato.</i>	Ibid.
III. <i>Eiusdem carmen sepulchrale pro S. Heladio Præsule Toletano.</i>	444.
IV. <i>Pro S. Eugenio Avunculo, Toletano Pontifice.</i>	Ibid.
V. <i>Aliud pro S. Leandro, et Massona Me-</i>	

<i>Metropolitani, hoc Emeritensi, illo ve-</i> <i>ro Hispalensi.</i>	445.	ix. <i>Ad S. Leocadiam Virginem et Mar-</i> <i>tyrem.</i>	Ibid.
vi. <i>Ad sanctissimum Virum et Doctorem</i> <i>Fulgentium.</i>	Ibid.	x. <i>In Translatione corporis S. Fulgentii.</i>	447.
vii. <i>Epitaphium ad S. Isidorum Hispa-</i> <i>lensem.</i>	446.	xi. <i>De Synagria patruale sua.</i>	448.
viii. <i>Ad S. Virginem Florentinam.</i>	Ibid.	xii. <i>Sancto Iusto.</i>	Ibid.
		<i>Aliud Epitaphium in laudem S. Li-</i> <i>dori.</i>	449.

Finis indicis tomi primi.

MONTANI ANTISTITIS TOLETANI OPUSCULA.

MONITUM AD LECTOREM.

Uspicamur, lector optime, a Montano SS. PP. Toletanorum editionem, quoniam e tota retro antiquitate is primus est, non qui monumenta literaria ediderit, sed cuius scripta ad nos usque pervenerint. Quis enim dubitet Montano aliquos præcesisse in Sede Toletana doctos Præsules, ac scribendi laude præclaros? De Audencio, quem Toletanum Antistitem fuisse nemo ambigit, scitum est Gennadii elogium, cap. 14. his verbis: Audencius Episcopus Hispanus scripsit adversus Manichæos et Sabelianos, et Arianos, qui nunc vocantur Bonosiaci, librum quem prætitulavit DE FIDE ADVERSUS OMNES HÆRETICOS: in quo ostendit antiquitatem filii Dei coæternalem Patri fuisse, nec initium Deitatis tunc a Deo Patre accepisse, cum de Beata Maria Virgine homo, Deo fabricante, conceptus et natus est. Virum eundem in Scripturis exercitatum habentem ingenium vocat Trithemius. Sed hoc Audencii opus, sicut et alia aliorum, periit. Montanus itaque primus occurrit, cuius epistolæ sæculo sexto conscriptæ, atque a S. Ildephonso laudatæ, temporis edacitatem superantes, in variis MSS. reperiuntur, ex quibus editæ primum a D. Garcia Loaysa, deinde ab Em. Aguirrio in sua collectione Conciliorum Hispaniæ: postremò a P. Florez ad quamplures MSS.

codices Gothicos, ut ipse asserit, collata, multò emendatioribus quàm in prioribus editionibus exhibitæ sunt in appendice ad tom. 5. Hispaniæ sacrae. Eius nos editionem sequuti sumus, nullis ex nostro variantibus lectionibus annotatis, quoniam MS. codicem, ad quem epistolas exigere-mus, nullum habuimus. Variantes igitur descriptæ sunt ex ipsa Florezii editione: annotationes verò ad inam oram adhibitas ex Em. Card. Aguirrio desumpsimus, quas tamen nostris animadversionibus ad calcem auximus, locum obscurissimum epistolæ secundæ quoquomodo illustraturi, qui nulli hactenus editori non negotium facessit. Quod vitam Montani eius epistolis præfigimus, non vanum nobis consilium visum est iniisse, ut de auctore rationem prius redderemus, quàm eius repræsentaremus scripta. Itaque in ceteris Patribus edendis eandem observavimus methodum. In Montano verò, quoniam elogium illius a S. Ildephonso conscriptum brevius est, nos vitæ eius historiam paulo longiorem contexuimus, colligentes ea quæ ab aliis historicis scripta reperimus. Vale.

MONTANI VITA.

Montanus Ecclesiæ Toletanæ post Celsum Antistes floruit tempore Amalarici Regis Gothorum, præfuitque illi ab anno 522 usque ad 531 secundum seriem Præsulum Toletanorum D. Ioannis Baptistæ Perezii Canonici Toletani, et Clar. Loaysæ, et Aguirrii, quam auctiorem et correctiorem dabimus ad calcem tom.II.

Ex Sancto Ildephonso intelligimus, quot quantisque virtutibus eluxerit. Fuit enim summa animi virtute præditus, in dicendo eloquentissimus, in gubernando prudentissimus, omnibus summis honoribus dignus, atque vitæ innocentia commendatissimus et beatissimus.

Et quidem eius sanctitatis eminentia abundè comprobatur antiquissimâ fidelique traditione, qua S. Ildephonsi ætate omnium ore ferebatur, sanctissimum Præsulem putida calumnia ab hominibus invidis appetitum, insigni miraculo suam innocentiam vindicasse, carbones accensos tandiu in propriis vestibis sustinendo, quoad sacra Mysteria ipse per-

ageret; quin tamen intereâ vestes vel levissimum ceperint detrimentum, ignisve quidquam de vi sua remiserit. Cuius simili purgatione posterioribus sæculis S. Anselmum, aliosquè sanctissimos viros, Spiritu Sancto inspirante, usos legimus.

Eloquentia Montani atque eius doctrinæ splendor satis apparet ex duabus epistolis, quæ ad nos usque pervenerunt. Prima fratribus filiisque dilectissimis Territorii Palentini, altera D. eximio Thuribio scripta; necnon ex Concilio Toletano II. cui præfuit: cuius Canones qui sedulò perlegerit, abs dubio in illis animadvertet quamdam sermonis castimoniam aurea sæcula redolentem, et Gothorum temporibus pererram.

Insigne fuit abs dubio per omnem Hispaniam Montani nomen; et eius sapientiæ fama adeo percrebuit, ut Synodus II. Toletana habita anno 527 hoc modo inscribatur: *Synodus habita in Civitate Toletana apud Montanum Episcopum*; sapiusquè à Patribus postremo in capite nominatur, asserendo, sequens Concilium

à *Montano convocandum*, et *apud eum debere celebrari*.

Octoginta tribus annis post præfatam Synodum transactis, in Synodo Carthaginensi habita sub Rege Gundemaro anno 610 referunt Patres acta Concilii Toletani II. sic indignitati: *apud Sanctum Montanum*. Quæ verba superioribus adiuncta perspicuè comprobant, non solum sapientiam, verum etiam sanctitatem Montani in Hispania fuisse perceptibilem.

Quamvis Sanctorum Toletanorum Fastis non sit adscriptus, fraudari non potest elogio Sancti Ildephonsi, qui eum *beatissimum Sacerdotem* appellat, necnon Patrum Carthaginensium conclamatione *Sanctum Montanum* denominantium.

Licet virtutum omnium laude floruerit, maximè verò zelo domus Domini ardere visus est, et pro fide orthodoxa sarta tecta tuenda atque sacrorum Canonum disciplina instauranda, contra errorum monstra et pravos usus in Hispania grassantes assidue præliari. Id epistolæ iam laudatæ testantur, undique zelum spirantes; sive Presbyteros Palentinos chrisma confi-

cientes, atque alienæ sortis Episcopos ad consecrandas Basilicas adsciscentes acriter coarguit; sive ipsorum levitatem atque vecordiam perstringit, qui abominandam Priscilliani hæresim abiicientes, eius nomen honorare pergerent; sive dum probatissimo Presbytero Thuribio auctoritatem suam ad hæc mala coercenda committit. Denique quanta veneratione Romanorum Pontificum monita suspexerit, quantoque studio Conciliorum sanctorum Canones observari curaverit, exemplo erit quod ex epistola secunda non improbabilitè coniicimus, atque latius in notis ad eam exponemus. Cum enim quidam illegitimè electus ac ordinatus Episcopus, Celso Metropolitanò Montani prædecessore, Comprovincialibusque Episcopis insciis, Ecclesiam Palentinam invasisset, Montanus ad Toletanam Sedem evectus, sontem diu impunitum esse non est passus, neque multorum precibus adduci potuit, ut contra sancti Concilii Nicæni decreta quidquam de illorum severitate remitteret.

Quæ omnia eò magis Montani virtutem commendant,

quò

quò mirabilius est, Pastorem adedò integerrimum, sanæquè Patrum suorum doctrinæ ita tenacem iis temporibus floruisse, cum Ariana hæresis totam ferè Hispaniam occupaverat, cum Gothis Regibus in throno iactabunda condescens. Ipse verò non in aliquo remoto angulo latuerit, verùm in media ipsa Hispania coràm Principe hæretico, totoque Aulicorum Arianorum grege tam insignia pietatis, et in orthodoxa religione tuenda indefessi studii testimonia præbuerit. Ex quo maximam in hanc sanctam Metropolitanam Ecclesiam Toletanam gloriam redundare nemo non videt: atque indè omnes intelligent, quàm meritò eam *Catholicam* dixerit Eufemius à Montano quartus huius Sedis Episcopus in subscriptione III. Concilii Toletani: nempe quia Pastores semper habuisset, qui Montano similes à recta atque orthodoxa Catholica Ecclesiæ fide vel inter ipsas errorum tenebras maximasque persecutionum procellas numquam desciverint.

Obiit Montanus anno ultimo Amalarici Regis, Episcopatus sui nono, Incarnationis Dominicæ 531: atque in

hunc annum referenda sunt quæ quamplurimi historici cum nostrates, tum exteri tradunt de direptione Toletana à Gallis facta post victoriam de Amaralico impio crudelique catholicæ Clotildis vexatore reportatam. Quæ ex re non temerè opinamur, sanctissimum Præsulem non tam senio quàm dolore confectum, cum vidisset urbem tanta calamitate oppressam, Ecclesiam Sponsam suam omni vita chariorem bonis suis expoliatam, vasa sacra usque ad sexaginta abrepta, patinas quindecim, Librorum Evangeliorum thecas viginti, omnia ex auro mundissimo conflata atque pretiosissimis gemmis ornata, oculos tanta clade defatigatos clausisse; eamque rem omnium luctuosissimam mortem illi maturavisse. Pro coronide damus verba S. Ildephonsi, quibus tanti viri elogium expressit; *Lib. de Viris illustr. cap. 3.*

„Montanus post Celsum
 „primæ Sedis Provinciæ Carthaginis Toletanæ Urbis Cathedralam tenuit: homo et virtute spiritûs nitens, et eloquiū oportunitate decorus,
 „regimen honoris retentavit,
 „ac disposuit condigno ca-

»lestiquè iure , simul et ordi- »idolorum, committit ei Sacer-
 »ne. Scripsit epistolas duas »dotalis auctoritatem vigoris,
 »ecclesiasticæ utilitatis disci- »per quam Presbyteros Chris-
 »plina consertas ; è quibus »ma conficere , et Episcopos
 »unam Palentiæ habitatoribus, »alienæ sortis alterius Dicc-
 »in qua Presbyteros Chrisma »cesis Ecclesias consecrare ma-
 »conficere , Episcoposque alie- »gna compescat invectione.
 »næ Diocesis alterius terri- »Hic vir antiquissima fideli-
 »torii Ecclesias consecrare, ma- »que relatione narratur , ad
 »gna perhibetur prohibere au- »exprobrationem infamiæ tan-
 »ctoritate , sacrarum littera- »diu prunas tenuisse in vesti-
 »rum testimoniis affirmans id »mento ardentis , donec co-
 »ipsum fieri penitens non licere. »ram Sedis suæ sacro altari
 »Amatores quoque Priscillia- »totius Missæ celebritatem
 »næ sectæ , licet non opera- »per semetipsum expleret.
 »rentur eadem , quia tamen »Peractis autem solemnibus,
 »memoriam eius amore reti- »nec prunæ ignem , nec ve-
 »nerent , abdicat , et expro- »stis inventa est amisisse de-
 »brat , commemorans , quod »corem. Tunc Deo relatis gra-
 »in libris Beatissimi Thuribii »tiarum actionibus , per sim-
 »Episcopi ad Leonem Papam »plicem naturam ignis convi-
 »missis , eadem Priscilliano- »cta est et fallacia detestabilis
 »rum hæresis detecta , convi- »accusantis , et innocentia bea-
 »cta , atque decenter maneat »tissimi Sacerdotis. Gloriosus
 »abdicata. Aliam verò episto- »habitus fuit temporibus Ama-
 »lam ad Thuribium Religio- »larici Regis. Annis novem
 »sum , in qua collaudans eum, »Pontificatus tenuit dignita-
 »quòd culturam destruxerit »tem.”

(d) Aliu-
ritissimos.
Domini p

Esach. 3

(b) Gerun-
Urgellenst-
anima.

EPISTOLA MONTANI PRIMA.⁽¹⁾ 5

*Dominis dilectissimis, fratribus, filiisque Territorii
Palentini Montanus Episcopus in Domino
æternam salutem.*

I. Unctarum Ecclesiarum Domini potissimos^(a) Præsules per Ezechielem Prophetam terribilis illa commonitorii dictio sub speculatoris nomine concutit, dicens: *Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. Si dicente me ad impium: impie, morte morieris: non annuntiaveris ei, neque locutus fueris, ut avertatur à via sua impia, et vivat; ipse quidem in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram, et cetera, quæ huius lectionis ordo admonentis, admonitiquè animis^(b) exquirendum ostendit.*

(a) Alius MS. peritissimus. Loays. Domini piterini.

Ezech. 3. & 33.

(b) Gerundensis, et Urgellensis MSS. anima.

II. Hac ergo voce permotus, huius officii necessitudinem me suscepisse non nesciens, studere curavi, ne cuiusquam per-

diti animam de manu mea Christus inquirat; præsertim cum Toletanæ Urbi Metropolitanæ privilegium vetus consuetudo tradiderit; & eo magis non solum parochiarum, sed & urbium cura huius urbis sollicitet Sacerdotem. Ergo, ut Apostolus dicit: *Quid horum vultis? in virga veniam ad vos? an in charitate, et spiritu mansuetudinis?* Nova namque præsumptio præsentium vobis Presbyterorum nostros pulsavit auditus, si tamen nova tantum, et non detestabilis dici possit, quæ ab initio Fidei Catholicæ numquam præter nunc subrepsisse probatur, ut id quod per manus Summi Pontificis Trinæ Divinitatis invocatio sanctificare consuevit, Presbyter ignarus disciplinæ conficere sibi Chrisma præsumeret. Hoc si ignaviæ est, tam demens Sacerdos esse non debuit; si præsumptionis est, hunc schismaticum esse, quis nesciat, qui in-

1. Cor. 4. 21.

au-

NOTÆ CARDINALIS DE AGUIRRE

Ex tom. 3. Collectionis maximæ Conciliorum omnium Hispaniæ.

(1) In Epistola hac Montanus Toletanæ Ecclesiæ Metropolitanæ Antistes graviter reprehendit, quod quidam Presbyteri Territorii Palentini inscii, aut temerarii conficerent sacrum Chrisma, cum id solis Episcopis competat; præterea, quod ad consecrationem Basilicarum Episcopi extranei admitterentur; denique quod aliqui infamem, et toties fulguritam Pris-

cillianistarum sectam in honore haberent. Monet præterea, ut libros Theoribii Episcopi contra illam scriptos legant. Sed de iis omnibus satis diximus supra in notis ad Concilium Cæsaraugustanum, Toletanum I. et Hispanicum generale, atque in Epistolam celebrem Sancti Leonis Pape ad Thuribium Episcopum Asturicensem.

Ex

auditam rem, et Religioni contrariam, senescente iam mundo, talis temerator inducat. ^(c)

(c) Loays. *iudicat.*

III. Revolvatur manibus vestris, ó Presbyteri, sacratissimus Numeri liber, in quo vestri officii in septuaginta Seniorum personis auspiciatus est honor; et invenietis quorum negotiorum vobis prærogativa concessa sit. Adiutores vos Deus ^(d) nostri laboris secundo dignitatis gradu esse voluit; non temeratores sacrarum quarumdam rerum esse ^(e) permittit. Sic Nadab, et Abiud ignem offerentes alienum, id est, sui officii non debitum, divinus ignis absumpsit. Sic Chore, Dathan, atque Abiron Moysi, ^(f) Dei gratia, et divinis eloquiis perfruenti invidentibus, ac dicentibus: ⁽¹⁾ *Non soli ^(g) tibi locutus est Dominus, quia omnis congregatio sancta est*, novis schismaticis interitus novæ perditionis ^(h) adve-

Numer. 11. 16.

(d) Loay. *Alii-
res suos Dominus.*

(e) Editio Loays.
non habet esse.
Leviticus 10. 1.2.

(f) Urgellens. et
Loays. *Abaco.*

Numer. 16.3.
(g) Urgell. *Nam
soli.*

(h) Loays. *prædi-
cationis.*

(1) *Non solum tibi locutus est Dominus, quia omnis congregatio sancta est.* Hec verba allegat Montanus ex cap. 16. Numeror. iuxta veterem translationem, qua Ecclesia usa fuit, donec postea tempore. S. Gregorii Magni Vulgata prævalere cœpit ubique ferè. Porro priora non habentur apud Septuaginta, ubi solum legitur: *ἑσχέτω ἐν ὑμῖν, ὅτι πάντα ἡ συναγωγή πάντες ἅγιοι καὶ ἐν αὐτοῖς κύριος.* Sufficiat vobis, quia omnis congregatio, omnes sancti, et in eis Dominus. Nec præterea extant in Hæbraico textu iuxta translationem Pagninii, nec in Paraphraste Chaldaico. Itaque mihi dubium non est, priora illa verba, non soli tibi locutus est Dominus, citata fuisse ex translatione veteri, quam sicuti Herculeo animo, et incredibili labore cœpit restituere sæculo præcedenti Flaminius Nobilius, utinam etiam perfecisset. Vide que præmissimus tom. I. dissert. IV. num. 20. et sequentibus.

Hanc ipsam Montani Epistolam commemorat, et plures illius laudes profert

nit, ut ieiuno ore insatiabiliter terra absorberet, quos indignatio divina damnasset. Quid memorem Oziam, qui non contentus regalibus fascibus, ne fungere- tur et Sacerdotis officio, contra ius, fasque potestativo elatus ⁽ⁱ⁾ cothurno, oblationem expiationis solis Sacerdotibus debitam offerre pararet, sic ultione cælesti lepra perfunditur, ut munere Sacerdotis, & Regni ex eo usque ad obitum permaneret? ^(k) Ozam pariter, quantum ad ipsum erat, devoto officio, iuven- cis calcitrantibus, nè arca Dei laberetur, sustinere parantem divinitus percussio illata consumpsit: ostendere scilicet volens, quia nullis omnino causis, nec sub occasione humilitatis præsum- mentibus, divina officia, et sacramenta cælestia ab eo, cui non incumbit officium, contingi aliquatenus debent.

2. Paralyp. 26. 16.
et seq.

(i) Ita Ger. et Ur-
gell. alii verò: *Pe-
tissatis volatus.*

(k) Ita edidit P.
Flores ex MS. nos
legendum putamus:
*ad obitum privatus
maneret:* quod con-
firmat editio Aguir-
riana: *ut munere
Sacerdotis et regni
careret, exorsusque
Es.*

Reg. 2. 6. 7.

Ca-

S. Ildephonsus lib. 4. de *Viris illustrib.* dicens: *Montanus post Celsum primæ Sedis Provinciæ Cartbaginis Toletanæ Urbis Cathedram tenuit: homo et virtute spiri- tûs, et eloqui opportunitate decorus, regimen honoris retemperavit, ac disposuit, condigno cælestique iure, simul et ordine. Scripsit epistolas duas ecclesiasticæ utilitatis disciplina confertas; è quibus unam Palentie habitantibus, in qua Presbyteros Chrisma conficere, Episcoposque alienæ Diœcesis alterius territorii Ecclesias consecrare, magna perhibetur prohibere auctoritate, sacrarum Scripturarum testimoniis affirmans id ipsum fieri penitus non licere. Anatores quoque Priscillianæ sectæ, licet non operarentur eadem, quia tamen memoriam eius amore retinerent, abdicat, et exprobrat, commemorans, quod in libris Beatissimi Theoribii, ipsis ad Leonem Papatam missis, eadem Priscillianorum hæresis detecta, convicta, atque decenter maneat abdicata. Hæc ibi Ildephonsus de epistola præjecta. Statim verò commemorat aliam eiusdem Montani nunc à nobis exhibendam. Hucusque Card. Aguirrius.*

(l) Ita Lo-
rez verò;
rantes.
(m) Flores
rund. et U-
dit reor.

(n) Flores
dem MSS
serit ut;
q
probantur,
præcipiantur
tur præcipit
nullus habe

(o) Ita Ge-
gell. alii pro-

(p) Ita Ge-
gell. alii ha-

(q) Alii Co-
bitur.

(r) Ita Ger-
Urg. alii dum
(s) Præsi-
non habet
editio.

III. Caveant ergo, caveant qui sibi putant esse licitum quod aliis non ignorant ^(l) esse illicitum; nè similis eos ^(m) horum, quos memoravimus, pœna percellat. An forsitan Sanctorum Patrum regulas, et Constitutiones synodicas ignoratis, quibus præcipiuntur ⁽ⁿ⁾ parochenses Presbyteri non per viliores personas, sed aut per semetipsos, aut per Rectores sacrariorum annuis vicibus chrisma a præsentate sibi Episcopo petant? Credo, quòd qui petere iusserunt, potestatem consecrandi penitus abstulerunt. Providebit ^(o) ergo charitas vestra, nè post huius humilitatis nostræ interdictum, donec et consuetus vobis à Domino præparatur Antistes, quisquam vetita iterare præsumat, et incipiat graviolem ecclesiasticæ districtiois sustinere censuram. Utatur quisque honoris sui concessio privilegio, quod proprium scit ^(p) ordinis Presbyterii; non quod Summi Pontificatus est, improbus minister adsumat. Quisquis post hanc admonitionem in huiusmodi rebus aliquatenus fuerit deprehensus, sub anathematis insolubili vinculo se noverit esse damnandum. Cui in hoc ipsum non parùm humanitatis conceditur, quòd nunc eum transire patimur impunitum.

V. Sanè si Dominus voluerit, cum tempus Paschalis festivitatis advenerit, si vobis ad petendum impossibile est, datis litteris vestris indicare debetis, ^(q) et nos sacri huius liquoris ultrò poterimus transmittere gratiam, dummodò ^(r) non præsumatur ^(s) illicita.

VI. Pari ratione cognovimus, quòd ad consecrationem Basilicarum alienæ sortis à vobis Episcopi inventur, et licèt sint unius fidei copula nobiscum in Christo connexi, tamen nec Provincie privilegiis, nec rerum Domini noscuntur utilitatibus convenire, quia iam ad ipsum huiusmodi fama perlata ^(t) est. Ideoque salubri ordinatione censuimus, ut siquando talis necessitas incubuerit, litteris nos informare debeatis, et aut per Nos, aut per eum, qui nobis ex Fratibus, et Coepiscopis nostris visus fuerit, et consecratio Ecclesiarum, Deo auspice, poterit celebrari.

VII. Præterea perditissimam Priscillianistarum sectam tam actis, quàm nomine a vobis præcipuè novimus honorari. Rogo, quæ est ista dementia in eius amore superfluè labi, quem in opere non velis imitari? Nam, ut pauca de eius spurcitiis in notitiam vestri deducam, exceptis iis, quæ in Divinitate profanus erupit, et ore sacrilego blasphemavit, omnium vitiorum in eodem congeries, veluti in sordium sentina confluit, ut sectaricum pudorem impudenter adulter eriperet ^(u); et ut ad sceleris nefarii effectum facilius perveniret, maleficii usum gesta etiam ei assignant. Quid tandem in hoc ^(v) Religioni congruum fidelis cuiusquam anima veneratur, qui non solum a sanctis Sacerdotibus refutatus est, verùm etiam mundani Principes iustitiæ legum suarum eum pro memorati sceleris qualitate damnarunt?

Hunc

(l) Ita Loays. Florez verò, non ignorant.

(m) Florez ex Gerund. et Urgell. editit reos.

(n) Florez ex eisdem MSS. interstitit ut; quod non probamus, nisi pro præcipiuntur scribitur præcipitur; quod nullus habet Codex.

(o) Ita Ger. et Urgell. alii providerit.

(p) Ita Ger. et Urgell. alii habent sit.

(q) Alii Cod. debentur.

(r) Ita Gerund. et Urg. alii dum.

(s) Præsumatur, non habet Loays. editio.

(t) Loays. prolata.

(u) Ita Loays. Florez, et Gerund. editit: impudenter ... eruperat.

(v) Ita Loays. Florez, verò ex suis MSS. edebat: Quid tamen in hunc; non absque menda.

(*) Flor. ex MSS. Loays. *Thuribii*.

VIII. Hunc talem fuisse, plenius discet qui beatissimi ac religiosissimi Viri Thoribii (*) Episcopi ad Sanctum Papam Urbis Romæ Leonem libros editos legit, in quibus hanc sordidam hæresim explanavit, aperuit, et occultam tenebris suis, perfidiæque nube velaram in propatulo misit. Ex ipsis etenim libris, qualiter cavere, quid respondere contra sacrilegos possit, pius

lector inveniet. (2) Unde, quæso, ut perfidiam cum auctore damnantes atque anathematizantes, rectæ fidei regulam teneatis, et de omnibus suprascriptis cautiore exhibere vos procuretis, quò faciliùs nec mihi de taciturnitate possit esse damnatio, et vobis de obedientia fructum maximum coram Salvatore Deo nostro providere possitis. Pax Domini cum omnibus vobis. Amen.

(2) Ita Urb. Loays. edidit: *invenitur*.

(3) Loaysa cl. iii.

EPISTOLA SECUNDA. (1)

Domino eximio, præcipuoque Christicolæ, Domino et Filio Thuribio (2) Montanus Episcopus.

I. **A**lumnum te fidei Catholice, et sanctæ Religionis ami-

cum, etiam in actis mundialibus conversantem valde et novimus,

et

NOTÆ CARDINALIS DE AGUIRRE

in hanc Epistolam ex tom. 4. Concil. iam suprâ citato.

(1) Hanc commemorat S. Ildephonsus libro citat. de *Viris illustr.* agens de Montano Toletano Ecclesie Præsule. Postquam enim de præcedenti illius epistola locutus fuit, ut in notis ad eam vidimus, subiungit: *Aliam verò epistolam (scripsit Montanus) ad Thuribium Religiosum, in qua collaudans eum, quòd culturam destruxerit Idolorum, committit Sacerdotalis auctoritatem vigoris, per quam Presbyteros Christum conficere, et Episcopos alienæ sortis alterius Diœcesis Ecclesias consecrare magna conspescat invectione.* Sed et statim insignem eius laudem addit, hisce verbis: *Hic vir antiquissima fidelique relatione narratur, ad exprobrationem infamie tandiu prunas tenuisse in vestimentis ardentes, donec coram Sedis suæ sacro altari totius Missæ celebritatem per semetipsum exple-ret. Peractis autem solemnibus, nec prunæ ignem, nec vestis inventa est avississe decorem. Tunc Deo relatis gratiarum actionibus, per simplicem naturam ignis convicta est et fallacia detestabilis accensantis, et innocentiæ beatissimi Sacerdotis. Gloriosus habitus fuit tempore Analarici Regis. Annis novem tenuit dignitatem.*

(2) Quisnam sit hic Thuribius ad quem Montanus scribit, implicata satis quæstio est. Quidam enim nolunt fuisse, nisi unicum Theoribium, sive Thuribium, cui conveniat, quiddid in hac epistola legitur, tam de libris scriptis adversus Priscillianistas tempore S. Leonis Papæ, quam de gestis, et prædicatione adversus laudatores eius sectæ, hortatu Montani Præsulis Toletani. Sed enim falsam esse hanc opinionem facile evincitur ex ipso S. Ildephonso, qui eodem loco, de *Viris illustribus*, palam distinguit inter utrumque Thuribium. Agens enim de Epistolis Montani præiactis ait: *Commemorans (Montanus) quòd in libris beatissimi Thuribii ad Leonem Papam missis, eadem Priscillianorum hæresis detecta, convicta, atque decenter maneat abdicata. Aliam verò Epistolam ad Thuribium Religiosum (scripsit) in qua collaudans eum, quòd culturam destruxerit Idolorum, committit ei Sacerdotalis dignitatem vigoris, &c.* ut paulo ante scripsimus. Ubi palam distinguit Ildephonsus duos Thuribios: alterum Episcopum, et Synchronon S. Leonis Papæ, ad quem libros miserit contra Priscillianistas scriptos: alterum vero posteriorem non

et probavimus. Cùm enim adhuc floreret in sæculo, ita claritudinis ^(a) tuæ vita perpatuit, ut secundùm sententiam Domini et quæ sunt Cæsaris Cæsari non negares, et Deo quæ sua sunt, devotâ mente persolveres. Iure et-

enim auctorem ^(b) te divini cultus in hac præsertim Provincia nominabo. Putasne quanta tibi apud Deum maneat merces, cuius solertiâ vel ^(c) instantiâ ^(d) et idololatriæ error abscessit, et Priscillianistarum detestabilis ac pu-

(b) *Deest auctorem in Loaysa.*

(c) *Loaysa atqve.*
(d) *Ita Ueg. alii habent: instanti.*

non Episcopum, sed *religiosum* & prædicatorem adversus idololatriam, ad quem viventem scripserit epistolam hanc posteriorem Montanus Præsul Toletanus. Itaque palam est duos fuisse Thuribios, non unicum.

Quod ipsum apertè demonstratur ex Chronographia, iuxta quam Thuribius Episcopus, qui libros scripsit contra Priscillianistas, et misit ad Leonem Papam, floruit ipsius tempore, ac proinde circa medium quinti sæculi: Nam Leo ab anno Christi CDXL. usque ad CDLXI. Sedi Apostolicæ præfuit. Ut omnittam, eundem Thuribium iussu ipsius Leonis Papæ Concilium in Hispania celebrasse anno Christi CDXLVII. ut suo loco præmissimus (*supra in notis ad epist. S. Leonis Papæ ad Thuribium Asturicens. Episcop.*) et cuique notum est. Thuribius autem, seu potius Theoribius, ad quem scripta est hæc epistola, longè posterior fuit et floruit sub initium sæculi sequentis. Cùm enim Montanus ad eum viventem scribens interfuerit et subscripserit Concilio Toletano II. Æra DLXV. id est anno Christi DXXVII. Amalarici Regis V., et S. Ildephonsus asserat eum *gloriosum habitum fuisse tempore Amalarici Regis*; consequens plane est, ut hic Theoribius sit octoginta circiter annis posterior, ac proinde alius omnino a Thuribio illo præcedenti.

Hinc constat Loaysam, doctissimum licèt, lapsam fuisse in notis ad hanc ipsam epistolam, dum dixit: *An hic Thuribius ille Monachus fuerit cuius meminit Ildephonsus, de Viris illustribus, in vita Montani, an alter Notarius Sedis Apostolicæ a B. Leone Papa missus in partes Hispaniæ ad Priscillianam heresim extirpandam, ut constat ex Concilio Bracarenensi I. in exordio, (vocabantur et ii Notarii Regionarii) an verò Episcopus Palentinus et Asturicensis non satis constat. Postremæ sententiæ acquiesco, ut ex prima epistola patet; et scripsisse libros doctissimos adversus Priscillianos; et in secunda epistola eum vocat Sacerdotem, hoc est, Episcopum: ut severissimi (inquit) Sacerdotis auctoritate utaris. La-*

psus, inquam, fuit Dominus Loaysa; cùm ex testimonio S. Ildephonsi constet satis, hunc Theoribium fuisse, cuius meminit ille in vita Montani, utpote scribentis ad illum tamquam Synchronon octoginta circiter annis, postquam ille alter Thuribius Notarius, sive etiam Episcopus tempore S. Leonis floruerat, et memoratos libros scripserat.

Quin et eiusdem veritatis fidem facit Montanus ipse in utraque epistola præiacta. In priore enim ad fratres et filios Territorii Palentini, loquens de erroribus et vitis Priscilliani, ait: *Hunc talem fuisse plenius discet, qui beatissimi et religiosissimi viri Thuribii (non Theoribii) Episcopi ad S. Papam Urbis Romæ Leonem libros editos legit: in quibus hanc sordidam heresim explanavit, aperuit, et occultam tenebris suis perfidique nube volatam in propatulo misit. Ubi loquitur Montanus de iis libris tamquam olim scriptis a Thuribio Episcopo tempore S. Leonis Papæ. At verò in hac posteriori epistola epigraphen adhibet: Dominò eximio, præcipuoque Christicolæ, Domino & filio Thuribio Montanus Episcopus. Ubi et eum filium vocat, non fratrem, qualiter deberet si esset Episcopus: et tamquam viventem alloquitur eo tempore, octoginta circiter annis postquam floruerat Thuribius Scriptor et Episcopus Asturicensis.*

Nec iuvat Loaysam quod Montanus ibidem ait: *Ut severissimi Sacerdotis auctoritate utaris.* Inde enim futurum colligitur, Theoribium iam tunc inter Sacerdotes seu Presbyteros numeratum, cui præterea Montanus veluti Metropolitanus delegat vices suas ad ea delicta coercenda. Quin et ubi in hac epistola loquitur de Episcopis, non filios sed fratres appellat. *Fratres nostri*, inquit, *aliene sortis Episcopi.* Et in alia epistola præcedenti Episcopos non appellat *Sacerdotes* sed *Summos Pontifices*, et eorum dignitatem *Summum Pontificatum.* Mitto pleraque alia, ex quibus id ipsum confirmari posset. Sed sive hic Theoribius fuerit Episcopus tunc, sive non, distinctio illius a Thuribio Scriptor et Episcopo Asturicensi est manifesta. *Hæc Aguirrius.*

(e) Ger. & Urg.
ad huc eius nomen.

divunda secta contabuit? Si tandem adhuc et in nomine (e) honorare desistant, cuius per tuam admonitionem collapsa esse opera non ignorant. Nam de terrenorum Dominorum fide quid loquar? Cui ita tuum impendisti laborem, ut feroces cohabitantium tibi animos ad salubrem regulam et normam regularis disciplinæ perduceres. (f) Quæ tamen ex Palentino Conventu ad nos pervenerint, Celsitudini vestræ indicare curavi: quo facilius per vestram increpationem nefanda præsumptio in posterum conquiescat.

(f) Ger. & Urg.

II. Quidam (ut ad nos perlatum est) Presbyteri ausu temerario res sacras non tam consecrare, quàm violare præsumunt: et cunctis ab initio Fidei Catholicæ sæculis inusitatum sui ordinis hominibus, nisi tantum Summis Pontificibus debitum, ius consecrationis chrismae, nescio

(3) Super huius periodi intelligentia nihil omnino adnotavit Emin. Card. Aguirius. Quæ tamen implicatissima atque densissimis tenebris circumsepta omnes ferè harum epistolarum editores insigniter torsit. Contextus ea parte corruptissimus est. Quæ verò ratione illi medendum sit, hoc opus, hic labor. Padillæ visum fuit, ab illis verbis fragmentum legi alterius epistolæ, quod huic librorum imperitia atteuisset. Sed nulla probabili ratione id nobis suadet. Claris. P. Florez putat sententiam præcedentem facile restitui posse, si post illa verba et fidei unionis connexi hæc alia addantur ex superiori epistola, in qua similem sententiam ita concludit Montanus = *tamen nec Provincie privilegiis, nec rerum domini noscuntur utilitatibus convenire*. Placet nobis coniectura. Quæ verò post hæc addit, ut explicet cl. vir illius vocis *privilegium* commodam in loco significationem, non ita probe possumus. Autumat enim Celsum cæterosque Carpetanæ et Celtiberiæ Episcopos a Palentino Antistite testamenti

quo typo, an dementiâ dicam, indubitanter adsumunt: quod quàm sacrilegum sit, piissimam conscientiam tuam latere non credo; et ideo spero, ut pro enervanda hac ipsa superfluitate, severissimi Sacerdotis auctoritate utaris, et tantæ rei temeratores districtiori increpatione coerceas. Qui si post datam admonitionem nefas iterare præsumperint, contumacia eorum sententiâ convenienti damnabitur.

III. Simili ratione cognovimus, eò quòd necessitudine consecrandarum Basilicarum Fratres nostri alienæ sortis Episcopi in locis istis invitati conveniant: et licet sit in toto orbe Spousæ Christi thalamus unus, eiusque Antistites unâ in eodem fibulâ charitatis et fidei unionis connexi; * quod tamen privilegium (3) Decessori nostro, necnon Dominis et Fratribus nostris Carpetaniæ vel Celtiberiæ Epi-

SCO- sui executores fuisse forsitan constitutos, qui piam eius, nescio quam, voluntatem ad effectum perducerent; contra quam aliquid a Montano Palentini postulaverint, quare ab eo fuerint repulsi. Neque enim apparet, inquit, quæ alia ratione Episcopus inferior et suffraganeus Metropolitanano suo et Comprovincialibus privilegium fecisse dici possit. Expositio verbis quidem speciosa; cuius tamen vim verba sequentia planè infringunt = *Et certe*, prosequitur Montanus, *municipia, id est Segoviam, Britabla, et Caucan eidem non quidem rationabiliter, sed pro nominis dignitate concessimus*; qui modus loquendi apertè indicat præcedentia esse ad hæc referenda: non enim scriberet *eidem concessimus*, nisi antea de eodem Coepiscopo loquutus fuisset. Quibus omnibus attentè consideratis, ad hæc explananda aliam viam aggressi sumus.

Itaque nos privilegium non vulgata significatione accipiendum putamus, sed potius pro iniusta actione contra alterius ius intentata; ita ut privilegium idem sonet ac

(g) Ita Loays. res. ex Ger. collidit: *vestra que Episcopi*

(h) Loays. eff.

(i) Videsis Collect. Con. Card. Aguir.

(g) Ita Loays. Florez. ex Ger. & Urg. edidit: *exter quoque Episcopus.*

scopis vester Coepiscopus^(g) fecit, in exemplaribus charitati vestrae direximus; ut scire possitis, improba petitio qualem potuisset habere profectum.^(h)

IV. Et certe municipia, id est *Segoviam, Brittablo*, et

Caucam eidem non quidem rationabiliter, sed pro nominis dignitate concessimus: ne collata benedictio, persona vagante, vilesceret. Quod ipsi tantummodo, dum advivit, praestitum fuisse cognoscite. Hoc ergo providere

VO-

ac iniuria damnumve alteri irrogatum. Qua significatione non semel illis temporibus fuisse hanc vocem usurpata novimus ex Glossario Dufresne ad Scriptores mediae et infimae latinitatis, verbo *Privilegium*, ubi haec habet: *Privilegium* idem quod supra *privilegium* (videlicet vox in malam partem usurpata, ut sit quid contra legem) Vita S. Dunstani tom. 4. Maii pag. 356. *Per spiritalem sacri baptismatis uterum* (Ecclesia) a *primi parentis privilegio regeneravit*. Et ex Carpentier in Glossario novo seu supplemento ad Dufresne. *Privilegium* idem quod *tyrannis*..... S. Eulogius lib. 2. Memorial. Sanctor. cap. 1. *Totam penè Iberiam* (Abdarragman) *diro privilegio occupavit*. Eo sensu, cum aliquis ius proprium alterius sibi arroganter adsumit illudque laedit, privilegium illi facere dici potest.

His ita praefactis, coniecturam nostram producimus eò probabiliorem, quò cum his omnibus mirè consentit quae de toto isto negotio fuscè scribit idem clar. Auct. tom. 8. secundae edit. Hispaniae Sacrae pag. 18. Quantum ergo coniecit, res ita se habuit: Sede Palentina vacante, electus quidam et ordinatus fuerat in illius Ecclesiae Episcopum contra sacr. Canonum disciplinam, quam Innocentius Papa I. in Hispania collapsam restaurare cupiens per epistolam^(a) Patres Concilii Toletani II. admonuerat, ut sollicitè invigilarent, ne quis eligeretur aut ordinaretur in Episcopum ab aliis, quam ab Episcopis eiusdem Provinciae cum auctoritate Metropolitanì, prout iam antea canon. 4. Concilii Niceni sancitum fuerat. Is ergo illegitimè electus et ordinatus Episcopus, atque Palentinae Ecclesiae invasor magnum Celso Metropolitanò et cæteris Comprovincialibus privilegium fecerat. Ipsum vero Montanus sacrorum Canonum zelator eximius e Sede iniuste occupata expulit iuxta canon. 6. eiusdem Concilii Niceni, quo cautum erat, eum qui praeter sententiam Metropolitanì factus fuerit Episcopus, Episcopum esse non debere. Tamen non ita acriter in eum animadvertit, quin Episcopalis Ordinationis ac dignitatis rationem habens tria illi Muni-

cipia in eadem Diocesi designaverit, quorum curam gereret, simulque ex eis congruam caperet sustentationem.

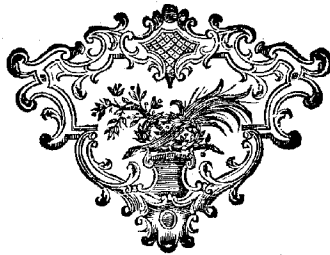
Hæc cum ita essent, Palentini illius studiosi (nec enim sine multorum suffragio tantum facinus aggressus fuisset) preces Montano adhibuerunt, eum orantes, ut praedictum Coepiscopum in Palentinam Sedem restituere vellet; atque eam nos putamus esse petitionem, quam improbam vocat in hac epistola, utpote quae sacror. Canon. severitati esset adversa: quod ipsum abs dubio in exemplaribus, quae dicit ad eos direxisse, illis luculenter exposuerat. Atque ut simul intelligeret, quam benignè cum illo actum esset, addidit Montanus, se illa Municipia non rationabiliter, id est, aliquo suo merito permotum illi assignasse, sed sola Episcopalis dignitatis ratione adductum. Insuper, ne Palentini animum inducerent illa Municipia ab Ecclesia Palentina in reliquum rescissa mansura, nevé Minister indulgentia elatus proprium se Pastorem et non tantum delegatum putaret, adiungit, id solum illi dum viveret esse concessum.

Nec movet nos, ut ab hac coniectura recedamus, quòd legimus Segoviam anno 589. proprium iam habuisse Episcopum, qui Concilio III. Toletano subscripserit. Quamquam enim ea tunc fuerit Montani voluntas, ut illa tria Municipia nullatenus ab Ecclesia Palentina seungerentur, potuit tamen fieri, ut Segovienses commodam nacti occasionem, illo primo Episcopo vita functo, Pastorem proprium sibi postulerent, qui ei succederet, idque non multo negotio fuerint adsecuti; maxime cum Palentina Diocesis ita amplissimis limitibus contineretur, ut ab uno Pastore commodè gubernari non posset. Multas enim huiusmodi Diocesium divisiones factas illo saeculo simili causa legimus in Provincia Gallitiae, ut contractioribus Episcopatum terminis uniuscuiusque Gregis rationibus melius consuleretur. Atque hæc satis dicta sint, ut obscurissimo loco lucem aliquam, quoad fieri posset, adspargeremus. Interea nihil nobis arroganter assumimus, sed meliora ab aliis excogitari, desideramus.

Bij

(a) Videtis tom. 3. Collect. Concilior. Card. Aguir.

volumus , ut consuetudinem antiquam nulla ratione prætermittere debeatis. Quòd si hæc nostra admonitio in vobis nihil profecerit , necesse nobis erit Domini nostri exinde auribus intimare , pariter & filio nostro Ergani suggerere , et huiusmodi ausum præcepta culminis eius vel districtio Iudicis , non sine vestro detrimento , severissimè vindicabunt: tanta etenim , tribuente Domino, eius est pietas , ut nihil de hoc quod ius antiquum custodisse probatur , immutari permittat. Divina vos custodiat Trinitas. Amen.

VITA SANCTI EUGENII III.

Eugenius hoc nomine tertius, atque post alterum Eugenium Ecclesiæ Toletanæ Antistes Toleti optimis catholicisque parentibus natus a teneris annis eiusdem sanctæ Ecclesiæ servitio mancipatus fuit. Cum adolevisset, perfectioris vitæ cupidus, clam patriâ auferens Cæsaraugustam secessit, ubi monasticam vivendi rationem amplexus, ad sanctorum Martyrum cultum sapientiæque cœlestis studium totus incubuit. Acri vividoque ingenio præditus, dum pietati studet, miros in ea nec minores in ecclesiasticis disciplinis progressus fecit. Qua ex re cum apud ceteros, tum vero apud sanctum Braulionem Sedis Cæsaraugustanæ Archiepiscopum maximam gratiam inivit: isque tanto Eugenium amore complexus fuit, ut eum in Archidiaconum sibi assumpserit, quem semper secum habere cupiebat, non aliter ac ipse Braulio Ioanni fratri prædecessori suo in eodem officio constanter adhæserat. Tanti viri consuetudine Eugenius et sanctitate et doctrina procedebat in dies: itaque quotidie Braulio eum magis magisque diligebat; ex eiusque familiaritate maximam capiebat et voluptatem, et fructum. Neque enim in maximis ærumnis ac laboribus aliud illi solamen erat præter Eugenium suum: et senio confectus, cum minus iam corpore valeret sanctus Præsul, omnem ferè pa-

storalem sollicitudinem in ipsum coniecerat, aded ut per aliquot annos Ecclesia Cæsaraugustana unius Eugenii Archidiaconi humeris tota consistere videretur. Quæ omnia eius virtutis atque doctrinæ testimonia in Eugenii nostri commendationem eò maiorem vim apud omnes habere debent, quòd ea Reccesvintho Regi non semel per epistolas exhibita atque a Braulione profecta fuere: eo, inquam, Braulione, qui post magnum Isidorem eius magistrum (cui Hispali operam dederat) totius Hispaniæ sol fulgentissimus atque fidei firmissimum columnen habitus est, quique omnium Hispaniæ Episcoporum nomine ad Honorium Papam scribens, tanta sententiarum gravitate, tantoque verborum pondere atque elegantia eorum famam falsò traductam vindicavit, ut urbem Romam eius epistola admiratione compleverit.

Verùm Eugenii virtutum fama non unius Cæsaraugustæ finibus contenta per omnem Hispaniam brevi est pervulgata. Itaque Eugenio II. Archiepiscopo Toletano vita functo, omnium omnino oculi ad concivem, et conterraneum suum Eugenium conversi sunt. Nec mora, quin Reccesvinthus Rex Braulionem per epistolam certiolem faceret, communibus omnium suffragiis Eugenium ad Toletanam Sedem expetitum; quare ipsum dimittat, atque Toletanæ Ecclesiæ non tam alienum donet, quàm suum

suum reddat ac restituat Eugenium. Nuncio accepto, quanta doloris vis Braulionem oppresserit non aliter, quàm legendis eius ad Reccesvinthum epistolis, concipi potest. Dolet in eis, deflet, obsecrat, obtestatur, adiurat, nullum denique non movet lapidem, ut Regis animum emolliat, atque a tam duro, ut ipsi videbatur, consilio avocet. Eugenium unicum gravis senectutis sibi levamen esse relictum, nec iam eius solùm esse vitæ solatium, sed *animæ dimidium suæ*: a qua quantò homini acerbissimum est separari, tantò ægrius a suo se Eugenio divelli pateretur: maximam deinde omnium calamitatem Cæsaraugustanæ Ecclesiæ Archidiaconi absentia imminere, nec sine multarum rerum iactura eius operâ subsidioque carere posse. Sed omnia incassum. Rex eius lachrymis minime permovetur; maioremque Toletanæ Ecclesiæ quàm sancti Præsulis desiderii rationem habens, iterum Eugenium suum quasi proprio iure agens repetiit. Tandem Eugenius, invitatus licet atque præ summa animi humilitate reluctans, disrupto potius quàm scisso, ut scribit Braulio, societatis vinculo, ab eo avulsus Toletum pervenit, mirabilique omnium acclamatione suscipitur: tamquam a propriis ovibus desideratissimus Pastor, quem sibi cælum magis quàm hominum consilia designaverant.

Convocatum fuerat in illud tempus a prædecessore suo Concilium Toletanum VII., ad cu-

ius celebrationem Comprovinciales Episcopi per illos dies Toletum convenerant. Itaque ab eis nulla morâ interposita, Eugenius, qui nuper advenerat, Toleti Episcopus ordinatus est; quæ verò die nos latet, nisi quòd ante diem decimamquintam Kalend. Novembris eius consecrationem contigisse scimus; siquidem ea ipsa die inter reliquos Concilii Patres Eugenius cõsedit, eique subscripsit, ut apertè demonstrat cl. P. Florez tom.V. Hispaniæ Sacræ contra aliorum sententiam, qui Eugenium huic Concilio subscribentem non hunc III. sed II. fuisse putarunt.

De suis in Episcopatu gestis nihil ferè proditum litteris legimus, nisi quòd ex sancti Ildephonsi verbis colligimus, omnes pastoralis officii partes cumulatissimè explevisse. Quod quantum vim habeat, quamque amplam laudem in se contineat, nemo non videt. Præter hæc verò, eius pastoralis vigilantia indefessique studii in extirpandis pravis consuetudinibus et unoquoque de clero in suo officio continendo, non obscurum specimen novissimè nobis exhibuit eius epistola ad magnum Braulionem Toleti data, in qua magistrum discipulus consulit, quæ ratione sese gerere oporteret cum quodam Presbytero, in cuius ordinatione vel nimia conniventia, vel minùs forti consilio prædecessoris sui aliqua contigerant nec rectè facta, nec facilia extricatu: tum super quorundam Diaconorum et Presbyterorum sacrilega temeritate, qui suæ po-

te-

testatis in ministrandis Ecclesiæ Sacramentis limites excesserant; in quos cum pro criminum gravitate animadvertere, tum præteritis et futuris incommodis obviam simul ire cupiebat.

Deinde, ut erat vir sanctissimus Ecclesiasticæ disciplinæ peritissimus summèque tenax, intolerabiles abusus intimè dolens, quibus divina psalmodia corrupta ac deturpata fuerat, Ecclesiæ suæ cantum ipse correxerat, eumque pristinæ et gravitati et suavitati restituit. Varia insuper singulorum Ecclesiasticorum Ordinum officia superiorum temporum incuriâ vel prætermissa vel confusa discrevit, singulis singula tribuendo.

Magni Braulionis ipse discipulus, doctissimi ac sanctissimi Iuliani Archiepiscopi Toletani magister extitit, eoque satis illustri nomine non semel ab ipso laudatur in suis operibus; ut videre est in lib. 3. Prognost. cap. 17. per hæc verba: *Præceptor noster sacer Eugenius*: item 24. *Egregii præceptoris nostri Eugenii Toletanæ Sedis Antistitis*. Quasi qui officii memor discipulus maximam, quam posset, Magistro gratiam referre vellet, eiusque sapientiæ laudem ad omnem posteritatis memoriam transmittere, cui quidquid in suis libris est eruditionis ac cælestis doctrinæ, acceptum refert.

Adfuit Conciliis Toletanis VII. et VIII. tertio eis loco subscribens: præfuit verò IX. et X. ut eius subscriptiones aperte nos docent. In quibus omnibus præcipua Eugenii opera æsti-

mata est. Tandem ægra valetudine confectus, qua omni penè vita usus fuerat, diem supremum obiit idibus Novembris anno Domini 657. cum duodecim ferè annos, ut scribit sanctus Ildephonsus, Ecclesiam Toletanam rexisset. Deo et hominibus dilectus magno omnium dolore ac gemitibus elatus est, atque in Basilica sanctæ Leocadiæ sepultus.

Quàm firma constansque fuerit apud omnes, sicut de eius integerrima vita, ita et sanctissimo obitu opinio, significat sanctus Iulianus, qui de sancto Ildephonso Eugenii successore scribens asserit omnibus persuasum fuisse, communi cum Eugenio gloria donatum, in eodem cum ipso habitare receptaculo claritatis. Itaque ab initio sæculi XVII. Eugenii nomen in Sanctorum Fastis adscriptum novimus die decimatertia Novembris, qua ipsa die ab Ecclesia Toletana universaque Archidiocæsi eius memoria sanctissimè recolitur.

Multa variaque opera scripsit. Ex S. Ildephonsi elogio constat librum composuisse de sancta Trinitate, solida ac recondita doctrina refertum, omnibusque orationis luminibus (quantum tempora illa ferebant) ornatum ac perpolitum. Opus certè dignum quod a Patribus Africanis, et Orientalibus legeretur, ad quos fuisset transmissum, nisi mare procellosum viam nunciis præclusisset. Magis verò dolendum, quòd superiorum temporum incuriâ omnino illud perierit, neque ad nos aliud pervenerit, quàm acerbum tam

tam eximii operis desiderium. Nisi forsàn in vetustissimis alicuius Ecclesiæ tabulariis delitescit, donec in manus peritas atque monumentorum antiquitatis scrutatrices meliori fato, quod optamus, inciderit. Eodem fato correptum est aliud eius opusculum diversi operis, ut ait S. Ildephonsus, prosa elaboratum.

Sed scripsit et multa alia oratione numeris adstricta. Cum enim plurimum ingenio valeret, magnoque Braulione tot annos fuerit familiarissimè usus, qui poeticis compositionibus quammaximè delectabatur atque in eo genere excellebat, non magno negotio Eugenius in Poetam evasit; adeo ut mira facilitate versus funderet, non aliter ac si soluta oratione loqueretur.

Itaque iussu Regis (ut legimus) Chindasvinthi, Dracontii Hispani Poetæ opus *Hexæmeron*, sive de opere sex dierum, emendavit; quæ in illo erant corrupta ac depravata loca restituit; quæ deerant supplevit; ita ut opus non tam

emendatum, quàm novum ex eius manibus prodiisse videtur.

Multa deinde epigrammata non uno eodemque carmine panxit; quæ cum ederet, etsi non omnia, Claris. Sirmondus suum de eis iudicium protulit in epistola nuncupatoria ad Henricum Borbonium Galliæ Regis filium et Episcopum Metensem, scribens, quod licet Eugenii versus impoliti, et crasso ac soloci filo texti esse videantur; tamen quilibet in eis animadvertet, etiam sub tenui paliolo latere sapientiam, quæ ipsa plerumque in dictionis artisque neglectu velut gemma in centone clarius micat.

Acrosticis versibus multum capiebatur; in quo genere nihil æquè egregium, ut ait Ambrosius de Morales, omnibusque numeris absolutum elaboravit, quàm illud epitaphium, quod vivens sibimetipsi composuit; in quo ex primis singulorum versuum litteris nomen *Eugenius*; ex ultimis *Misellus* conficitur. Eccillud.

*EX*cipe, *CHR*iste potens, discretam corpore mente
ET possim piceï pœnam vitare baratr *MISELLUS*
*GR*andis inest culpa, sed tu pietate redunda
*GEN*ue probra, pater, et vitæ crimina toll
NON sim pro meritis Sanctorum catibus exu
*IUD*ice te, prosit sanctum vidisse tribuna
*NI*s lector uno, qui sim, dignoscere vers
*S*igna priora lege, mox ultima nosse valebi
MISELLUS

Duæ tantùm, quas nos viderimus, horum Opusculorum editiones adhuc prodierunt: alia a Sirmondo Parisiis ex Officina Nivelliana anno 1619. supra me-

morata, alia ab Editoribus Bibliothecæ Patrum ex ipsa Sirmo-
 diana ad verbum expressa. Nos omnium cumulatorem exhibemus; nam præter epistolam ad

san-

sanctum Braulionem Toleti datam, quam primus omnium publici iuris nuper fecit R. P. Risco Hispaniæ sacræ continuator ex antiquissimo codice Gothico S. Ecclesiæ Legionensis in appendice III. ad tom. XXX. præterque aliam epistolam ad Protasium Tarraconensem Episcopum, a nobis ex MS. S. Ecclesiæ Toletanæ transcriptam; quam plurima producimus epigrammata hactenus inedita, quæ in codice Toletano vulgò *de Azagra* sub unius Eugenii nomine reperiuntur: in quibus si non omnia, multa certè carmina S. Eugenio adscribenda sunt, quæ ab eius stylo et dicendi genere non abhorere videntur. Hæc sunt quæ in tanti viri commendationem expiscari potuimus; quæque S. Ildephonsi elogio concludimus *lib. de Viris illustribus cap. 14.*

“Item Eugenius alter post Eugenium Pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ Regiæ clericus esset egregius, vita monachi delectatus est. Qui sagaci fugâ urbem Cæsaraugustam nam petens, illic Martyrum sepulchris ⁽¹⁾ inhæsit, ibique studia sapientiæ, et propositum Monachi decenter incoluit; unde de principali violentia reductus

„ atque in Pontificatum adscitus
 „ vitam plus virtutum meritis,
 „ quàm viribus egit. Fuit namque
 „ corpore tenuis, parvus robore,
 „ sed validè fervescens spiritûs
 „ virtute. Studiorum bonorum vim
 „ persequens, cantus pessimis usibus
 „ vitiatos melodiæ cognitione correxit,
 „ officiorum omissos ordines curamque
 „ discrevit. Scripsit de sancta
 „ Trinitate libellum et eloquio
 „ nitidum, et rei veritate perspicuum,
 „ qui Libiæ, et Orientis partibus
 „ mitti quantocius poterat, nisi
 „ procellis resultantia freta incertum
 „ pavidis iter viatoribus distulissent.
 „ Scripsit et duos libellos, unum
 „ versi carminis metro, alium
 „ versi operis prosa concretos;
 „ qui ad multorum industriam
 „ eius ex hoc tenaciter sanctam
 „ valuerunt commendare memoriam.
 „ Libellos quoque Dracontii de
 „ creatione mundi conscriptos,
 „ quos antiquitas protulerat
 „ vitiatos, ea quæ inconvenientia
 „ reperiit subtrahendo, immutando,
 „ vel meliora coniciendo, ita in
 „ pulchritudinis formam coëgit,
 „ ut pulchriores de artificio
 „ corrigentis, quàm de manu
 „ procesisse videantur auctoris.
 „ Et quia de die septimo
 „ mo

(1) Sanctorum Martyrum sepulcra, quorum cultui Cæsaraugustæ sese tradidit Eugenius, ea credimus fuisse, in quibus innumerabilem Martyrum cineres conditi fuerant, quorum historia omnibus satis nota est ex actis, S. Braulioni tributis. Cum enim tempore Diocletiani quamplurimi Christifideles illius urbis incolæ nulla ratione adduci potuissent, ut Christi fide abiectâ idola colerent; a Daciano Cæsaraugustæ Præfecto urbe omnes exulare iussi sunt. Cui decreto libentissi-

mè pro Christo obtemperantes, ab impiis satellitibus per insidias extra urbem oppressi crudelissimèque trucidati fuere: corpora verò in rogi coniecta et igne assumpta. Eorum deinde venerandos cineres cum christiani pia curâ colligerent, in massam albam fuere continuo coagulati, atque postea in loco sacro religiosè depositi, quem sepulcrum sanctorum Martyrum, seu Templum S. Massæ appellarunt. Eò itaque putamus S. Eugenium devotionis causa patriâ fugientem sese recepisse.

„ mo idem Dracontius omnino
 „ reticendo semiplenum opus vi-
 „ sus est reliquisse , iste et sex
 „ dierum recapitulationem singu-
 „ lis versiculis renotavit , et de
 „ die septimo quæ illi visa sunt
 „ eleganter dicta subiunxit. Cla-
 „ rus habitus fuit temporibus

„ Chindasvinthi , et Reccesvin-
 „ thi Regum , ferè duodecim
 „ annis tenens dignitatem simul
 „ et gloriam Sacerdotis ; sic-
 „ que post lucis mundialis oc-
 „ casum , in Basilica S. Leoca-
 „ diæ ⁽¹⁾ tenet habitatione sepul-
 „ crum.

(1) Animadvertere operæ pretium iudi-
 cavimus tres fuisse Toletæ Basilicas sub
 invocatione sanctæ Leocadiæ , simulque
 uniuscuiusque situm describere. Earum
 prima omniumque antiquior sita est in
 suburbio in ea planitie , quam vulgò ap-
 pellant *la Vega*. Et hic quidem locus
 est , qui multis magnisque nominibus no-
 bis , et omnibus quàm commendatissimus
 esse debet , summaque religione colendus ,
 propterea quòd multa in eo et illustriora
 Concilia sub Gothis Principibus celebrata
 fuere ; Toletanum IV. presidente in eo
 S. Isidoro Hispalensi : item V. VI. ac XVII.
 Et ut alia mittamus : quia in eodem loco
 iuxta sepulcrum sanctæ Leocadiæ , san-
 ctorum Patrum , Ildephonsi , Eugenii III.
 Helladii , et Iuliani corpora condita sunt.
 Quorum omnium reliquie (præterquam
 unius Ildephonsi , quæ Zamore coluntur)
 ubinam sint , omnino nos latet. O nos bea-
 tos ! Si ætate nostra Dominus indicare di-
 gnaretur , atque tanti thesauri inventio-
 ne Ecclesiæ Toletanæ lacrymas absterge-
 re , quibus tam gravem iacturam per mul-

ta iam sæcula deflet.

Alterâ Basilica in ædibus sita erat , in
 quibus constanti traditione fertur , san-
 ctam virginem Leocadiam natam fuisse.
 Quo in loco Ecclesia Parochialis nunc est
 eius nomini consecrata.

Tertia denique ædificata fuit in ipsis
 ergastulis , in quibus cùm ob christianæ
 fidei confessionem detineretur , squalorè
 confecta spiritum Deo reddidit. Huius
 carceris situs penè immutatus ad nostra
 tempora pervenit. Transiit ad eum Al-
 phonsus X. cognomento *Sapientis* Gotho-
 rum Regum Wambæ et Reccesvinthi ossa,
 et iuxta illum regiam Arcem sibi ædifi-
 cavit , nunc ex semiusta fereque diruta
 in regiam domum charitatis ad paupe-
 rum levamen instauratam. Denique cùm
 ob redituum paucitatem Ecclesiæ Colle-
 giata , quæ illius loci curam gerebat , ad
 summam inopiam redacta fuisset , prædi-
 ctus locus ob maiorem sui venerationem
 Fratribus Capuccinis , prout hodie vide-
 mus , custodiendus et incolendus traditus
 fuit.

S. EUGENII III.
 EPISCOPI TOLETANI
 OPUSCULORUM
 PARS PRIMA.

MONITUM AD LECTOREM.

*D*amus hæc primo loco ea S. Eugenii III. Opuscula, quæ a Iacobo Sirmondo edita sunt, nunc primùm a nobis diligenter collata ad codicem Gothicum S. Ecclesiæ Toletanæ, vulgò de Azagra; ex quo variantes lectiones ad marginem adnotavimus, lacunas replevimus, versus aliquos, qui in Sirmondiana desiderantur, suo loco inseruimus; denique al calcem II. libri Dracontii duos et viginti continuos versus adiecimus, prout in eodem codice reperimus. Quæ quò facilius inter legendum animadverti possent, diversis characteribus notata voluimus.

PRÆFATIO.

Obliquum nostræ visum qui figis opellæ,
 Si mihi rite placet, quæ tibi cura manet?
 Quamvis rancidulum rugata fronte susurre,
 Non pavet Eugenius, non pavet Eugenius.
 Nil valet, infelix, nasutas fingere sannas,
 Atque animum cœptis tristificare bonis.
 Invide iam cessa, iam cessa perfide, cessa:
 Prodest hoc animæ sat, mihi crede, tuæ.
 Quòd si livor adest, et adhuc te concutit, audi:
 Nec nobis noceas, nec tibi proficias.
 At tu qui nostras tranquillo pectore nugas
 Perlegis, et blandè rustica verba foves,
 Sis vitâ locuples, et Christi munere dives,
 Nec metuas libris æmula flabra tuis.
 Præsens incolumi transcurras tempore sæclum,
 Et faveat iugis pax tibi, paxque tuis.

S. EUGENII

Oratio ad Deum.

I.

Rex Deus , immensi quo constat machina mundi,
 Quod miser Eugenius posco , tu perface clemens.
 Sit mihi recta fides , et falsis obvia sectis,
 Sit mihi præcipuè morum correctio præsens.
 Sim carus , verax , humilis , cum tempore prudens,
 Secreti tacitus , et linguæ famine cautus.
 Da fidum socium , da fixum semper amicum,
 Da blandum , sobrium , parcum , castumque ministrum.
 Non me pauperies cruciet , aut languor obuncet.
 Sit comes alma salus , et sufficientia victus.
 Absint divitiæ , fastus , et iurgia litis,
 Invidia , et luxus , et ventris pensio turpis.
 Crimine nec lædam quemquam , nec crimine lædar.
 Sic bene velle queam , quo pravum posse recedat.
 Nil turpe cupiam , faciam , vel proloquar unquam.
 Te mens desideret , lingua canat , actio promat.
 Da pater altitonans undosum fletibus imbrem,
 Quo valeam lacrymis culparum solvere moles.
 Da precor auxilium , possim quo vincere mundum,
 Et vitæ stadium placido percurrere passu.
 Cumque suprema dies mortis patefecerit urnam,
 Concede veniam , cui tollit culpa coronam.

Commonitio mortalitatis humanæ.

II.

O mortalis homo , mortis reminiscere casus:
 Nil pecude distas , si tantum prospera captas.
 Omnia quæ cernis vanarum gaudia rerum,
 Umbra velut tenuis veloci fine recedunt.
 Præcave non felix , ne te dum nescis , et audes,
 Quassans præcipiti dissolvat turbine finis.
 Porrige poscenti victum , vel contege nudum,
 Et te post obitum sic talia facta beabunt.
 Dilige pauperiem , mordaces effuge gazas:
 Nam reddunt cupidis post carnis dulcia flammæ.
 Quamvis perspicuus auro gemmisque nitescas,
 Pauper et exiguus ibis et nudus ad umbras.
 Id solum tecum post mortis fata manebit,
 Quod bene , quod rectè , quod iustè feceris ipse.

De

De mentis humanæ mutabilitate.

III.

Nescia mens nostra fixum servare tenorem;
 Nolumus et volumus, non unum semper amamus.
 Displicet ante placens, atque olim complacet horrens,
 Nunc rectum sequimur, nunc pravum corde tenemus:
 Nunc sancti castique sumus, nunc scorta fovemus:
 Nunc pollent sobria, nunc marcent ebria corda.
 Semper in ambiguo volvuntur pectora cursu.
 Quid iam plura loquar? quot lucent sydera cœli,
 Quot punctis horæ, quot currunt sæcla momentis,
 Tot nostram faciem mutat sententia formis.

De bono pacis.

IV.

Qui cupis infestum semper vitare chelydram,
 Cordis ab affectu pace repelle dolum.
 Mens pace rutilat, quæ Christum pectore gestat:
 Quæ pacem spernit, hæc furibunda perit.
 Pax animæ vita, pax virtus, paxque medela,
 Pax ordo rerum, pax bonitatis amor.
 Pax fessis requies, pax denique certa laboris,
 Pax blanda sociat, pax bona conciliat.
 Pax lites reprimit, pax gaudia tota remulcet,
 Pax pia corda regit, pax mala cuncta fugat.
 Pax pia summam Deus peccatis præmia præstat,
 Iurgantes perimit pax pia summa Deus.

Contra ebrietatem.

V.

Qui cupis esse bonus, et vis dignoscere verum,
 Ut mortis socium, sic mordax effuge vinum.
 Nulla febris hominum maior, quam viteus humor
 Immodicè sumptus: vincit lethale venenum,
 Sontior est ^(a) igni, viroso sontior angue.
 Quantum vina nocent, non tantum vipera lædit.
 Inde tremor membris, inde est obliuio mentis,
 Et gressus poplite nutans, et visio fallax.
 Surdescunt aures, balbutit denique lingua,

(a) igne.

(b) ecce sine.

Perdens eloquium, profundit semilatratum.
 Dic mihi dic, ebrie, vivisne an morte gravaris?
 Pallidus ecce iaces, ^(b) et nunc sine mente quiescis.
 Ægra quies oculos lethali pondere clausit;
 Non bona, non mala, non dura, non mollia sentis.
 Hoc tantum distas a fati sorte sepulto,
 Quòd tenuis miseros subpungit anhelitus artus.

Contra crapulam.

VI.

Propensè stomachum qui farcit dape ciborum,
 Viscera crassa vehit, sed macra corda gerit.
 Decrescit sensu, grandescit corporis auctu,
 Carnea fit moles membra caduca ferens.
 Gutturis arvina fauces angustat obesas,
 Et perdit liquidos vox malè rauca sonos.
 Cuncta soporifluo marcescunt ossa tepore,
 Ambulat et stertit, nec vigilare valet.
 Qui cupit ergo suam doctrinis crescere mentem,
 Castiget ventrem, tunc homo doctus erit.

De Basilica Sanctorum decem et octo Martyrum.

VII.

*(c) magnorum.**(d) Eventius.*

Incolit hoc templum sat felix turba piorum,
 Quorum promeruit sors benedicta polum.
 Hic montes sacros virtutum culmine celsos,
 Unica ter senos continet urna viros.
 Fumæ cœnosi liquerunt gaudia mundi,
 Proque fide Domini membra dedere neci.
 Hic etiam compar meritis Eucratiæ martyr
 Sorte sepulchrali dissociata iacet;
 Huius inexhaustum testantur sancta triumphum
 Palla cruore rubens, secta papilla fibris.
 Nomina ^(c) sanctorum si mavis nosse virorum,
 Edicet cursim subdita summa tibi.
 Sed quia cuncta simul metrum non suscipit unum,
 Accipe diversis hæc variata metris.
 Quintilianus adest, ^(d) Eventius, atque Cassianus,
 Felix, Lupercus, Ianuariusque,
 Iulius, Urbanus, Apodemius, inde Primitivus,
 Opratus, Publius, Cæcilianus.

Hic

Hic Successus inest, hic Matutinus habetur,
 Ecce Faustus, ecce Fronto, postque Martialis.
 Hæc tibi turba potens concedat prospera, Lector,
 Et veniam præstet hæc tibi turba potens.

De Basilica S. Vincentii in Cæsaraugusta, ubi dicitur
 cruor eius effluxisse.

VIII.

Macte decus proprium, Vincenti Martyr alumne,
 Unica spes nobis macte decus proprium.
 Purpureus niveum meruisti sanguine cælum,
 Et sequeris agnum purpureus niveum.
 Passio sacra tuum provexit ad æthera nomen,
 Conservet populum passio sacra tuum.
 Hic iacet ille cruor, quem das pro corpore pignus,
 Nare fluente tuus hic iacet ille cruor.
 Hic tua nunc tunica quod Christi fimbria præstat,
 Tactu nam salvat hic tua nunc tunica.
 Hic veniam culpæ mereantur, vota favorem,
 Gaudia summa ferat qui petit hic veniam.

De ^(e) Basilica S. Æmiliani.

(e) Basilica.

IX.

Quem mœror, quem culpa premit, quem denique morbi
 Tabida vis vexat, aut valitudo quatit,
 Huc festinus agat devoto pectore ^(f) currum:
 Anxia deponens prospera cuncta geret.
 Certa salus ægris, spes et tutela misellis,
 Et pater et genitrix Æmilianus adest.
 Huius ad imperium dispulsus ^(g) pectora dæmon
 Tenta diu linquit, quæ retinere nequit.
 Hic claudis gressus dantur, et lumina cæcis,
 Reddit et incolumem lepra repulsa cutem.
 Vita redit functis, et languor pellitur omnis,
 Servit ad obsequium mox reparata salus.
 Hic sua signa Deus respectans crescere gaudet,
 Gestit et athletam mirificare suum.⁽ⁱ⁾
 Quisque precator ades, fidenter poscere noris,
 Impos namque redit qui dubitanter adit.

(f) Cursum.

(g) Corpora.

Cum-

(i) In Codice nostro legitur pentametrum omnino diversum:
Et Dæmon cernens hic sua damna genit.

Cumque precum murmur te propter fuderis intus,
 Et gemitum toto prompseris ex animo:
 Eugenium, quæso, propiùs adiunge querelis;
 Sic culpis veniam promereare tuis.

In Basilica S. Felicis quæ est in Tutanesio.

X.

Ecce domus Domini quæ ducit ad atria cæli,
 Cordibus ^(b) afflictis huc properate viri.
 Gaudia pro luctu referet, lætusque redibit,
 Fuderit hîc tristis qui lacrymando preces.
 Quatuor in titulis constat hæc ianua templi,
^(c) Sed prima Felix culmina sanctus habet.
 Hîc fessis requies, hîc victus manat egenis,
 Hîc sacrum monachis extat ovile piis.
 Hoc opus Ætherius cara cum coniuge fecit,
 Cui nomen olim ^(k) Teudesvinta fuit.
 Quisque precator ades, horum memorare benigne,
 Sic pater omnipotens sit memor ipse tui.

(b) *Afflictis.*

(c) *Et.*

(k) *Teudesvinta.*

Querimonia ægritudinis propriæ.

XI.

Væ mihi, væ misero, qui semper fessus anhelò,
 Et fractus animo languida membra traho;
 Morbus adest iugis, desunt fomenta salutis:
 Hinc dolor ossa terit, cor pavor inde quatit.
 Omnia quæ prosunt validis, sunt noxia nobis,
 Dum stomachus tenuis viscera læsa gerit.
 Frigida me lædunt, nec semper fervida prosunt:
 Dum malè corpus habet, nec mea vita placet.
 Da Christe quæso veniam, da Christe medelam,
 Nam tædet animum tot mala ferre simul.

Lamentum de adventu propriæ senectutis.

XII.

Impia iam miserum me captat curva senectus,
 Indè dolore novo carmina mœsta cano.
 Fletibus ecce rigo rotanti vertice malas,
 Et lacrymosa petunt murmura nostra polum.
 Antè tamen nostris ipsa pandetur iambis,
 Quàm noceat morbis intoleranda suis.

Cru-

Crudelis ætas , o senectus improba,
 Quæ cuncta pulchra fauce sæva devoras,
 Rictu voraci nigra pandis guttura,
 Mortale germen ut noverca saucias,
 Et sauciatum mortis ense perforas.

Te proximante robur omne deficit,
 Salus recedit , ægritudo provenit,
 Sensus hebescent , pulchritudo deperit,
 Tabescit ægrum pectus in suspiriis,
 Gaudere tædet , eiulare complacet.

Tu frangis ossa , membra rugis asperas,
 Comas recidis , atque canos inseris,
 Dentes retundis , muculentos efficis,
 Tremore fœdo corpus omne succutis,
 Febres minaris , et dolores ingeris.

Per te podagra dura gignit tubera,
 Anhela tussis expuit putriflua,
 Cutem perurit vulnerum profusio,
 Potûs cibique nulla delectatio,
 Lamenta sola conferunt solatium.

Hæc tædiosa mente dum recogito,
 Libet relictis omnibus quæ transeunt,
 Deum timere , sempiterna quærere,
 Terrena lucra deputare pulverem,
 Orare semper , atque flendo dicere:

Abite pessùm vana mundi gaudia,
 Opes caducæ , luculenta prædia,
 Fasces , honores , blandimenta noxia.
 Iam finis instat , et ruina proxima,
 Iam mors cruenta nostra pulsat limina.

O mors omnivorax , ad te nunc verto querelam,
 Cur miserum sequeris ? cur ^(l) properando venis?

(l) *properata.*

Tu facis ut rapido volvantur tempora cursu,
 Adcelerentque suos fata cruenta gradus.

Quum tu deproperas , tunc ^(m) vitæ gaudia cessant,

(m) *Vita et gaudia.*

Umbra pavenda venit , lux radiata fugit.

Omnia vitali privantur viscera motu,
 Clauduntur oculi , garrula lingua tacet.

Surdescunt patulæ ⁽ⁿ⁾ tunsis anfractibus aures,

(n) *Tunt.*

Naribus obcluis non odor ullus adest.

Non spirat pulmo flabris vitalibus auras,
 Frigida membra rigent , nec cruor ipse calet.

Tabæ fluunt carnes , corrodunt omnia vermes,

Sic species hominis fit putrefacta cinis.

(q) *Multaque.*

Multa pavenda quidem cecini,⁽⁶⁾ seu multa tremenda;
Sed magè quid verear, nunc lacrymando loquar.
Iudicis altithroni iam tristis cerno tribunal,

(p) *Introitum.*

Cuius^(p) ad intuitum cuncta creata tremunt.
Substernit niveas cælorum turba coronas,
Et titubante genu proruit ante thronum.
Cernere sic ambit Dominum, sic semper amare,

Ut pulset animum mixtus amore timor.
Quid faciet ergo vermis, putredo, favilla,
Si Christi faciem corda beata pavent?

(q) *Fixi.*

Oppressi, rapui, nudavi, crimina^(q) finxi,
Pauperis ad vocem mens mea surda fuit.

(r) *Hinc.*

Corrupti proprium lascivo vulnere corpus,
^(r) Hic miser, hinc pavidus, hinc tremulentus eo.

Nulla meas unquam venia compescuit iras,
Nec sine felle furens, nec sine cæde fui.

Inde pavet animus similes ne perferat ictus,
Aut pœna laceret quæ sine fine nocet.

Nam licèt hic modico patrentur tempore probra,
Longa tamen animam post malè flamma cremat.

Talia dum ritè paveo, dum corde tremesco,

(s) *At.*

^(s) Te te summe Deus pro pietate peto.
Te sine nemo valet peccati tollere labem,

Aut mentem vitiis emaculare suis.
Dimitte culpam misero, dimitte reatum,

Effice post lapsum post mala tanta bonum.

Parce precor animæ pulsanti, parce petenti,

Quæ flammam metuit, dum sua facta gemit.

Gaudia tu sanctis, tu reddis præmia iustis,

^(t) Eugenii miseri sit rogo pœna levis.

(t) *Eugenio misero.*

Nosse quicumque cupis, aut requiris,

Quæ mei causa fuerit laboris,

Huius ut vitæ mala funerarem,

Disce benigne.

Dum quaterdenos simul et novenos

Vita non felix agitaret annos,

Dumque me pigra peteret senectus

Præpete cursu;

Accidit lasso gravis ægritudo,

Quæ fere mortis minitaret ictum,

Ac diu fessa cruciaret acri

Membra dolore.

Febris incerta terebrabat ossa,
Languida ^(*) mortis caro defluebat,
Nulla quassatum recreabat esca,
Potio nulla.

(*) *Morbis.*

Tanta me crebrò mala dum ferirent,
Mortis horrendæ trepidus pavore,
Labilem curram fugientis ævi
Carmine ^(*) prompsi.

(*) *Plausi.*

Eiusdem metro Trochaico de brevitate huius vitæ.

XIII.

Criminum mole gravatus et reatu saucius,
Carmen insonare nitor luctuosis questibus.
Lacrymis ora madescunt, verberantur pectora,
Mundus ecce natus æger, et ruinam nuntiat.
Tempora grata fugantur, ingeruntur pessima.
Omnia mala propinquant, et bona prætervolant;
Eugeni miselle plora, languor instat improbus,
Vita transit, finis urget, ira pendet cælitus.
Ianuam pulsat ut intret mortis ecce nuntius.
Cur inique concupiscis falsa mundi gaudia?
Cur caduca non relinquis, curris ad perennia?
Dum petis tantilla lucra, dona perdis maxima.
Dic, miser, futurum in luctu quod tibi solatium?
Nil boni portabis illic quo recedat ultio.
Pœna te cremabit ardens, anxietas spiritus.
Nemo te miselle credet, nemo consolabitur,
Non parentes, aut propinqui, non sodales optimi.
Cuncta te procul abibunt, quæ amasti dulciter.
Corrige crudelis actu, terge noxam fletibus.
Sit tibi pro pane luctus, lacrymæ pro gaudio.
Pande Christo probra, cordis eiulando fletibus.
O Deus! bonum perenne, semper exorabilis,
Cerne fletum profluentem de medullis intimis.
Vincla criminum resolve, pone finem lacrymis.
Nolo me, pater Averni, mancipis incendio,
Flamma quo iugis aduret membra citra terminum.
Hic repende quod meremur, sit quies post transitum.
O genus mortale! mecum lacrymas effundite,
Pauperi præbete victum, parce Christo dicite;
Forsitan iram refrænât, donat indulgentiam.

S. Eugenii Episcopi Toletani Epitaphium proprium.

XIV.

Excipe, Christe potens, discretam corpore mente
 Ut possim piceï pœnam vitare baratr MISER
 Grandis inest culpa, sed tu pietate redunda SE
 Elue probra, pater, et vitæ crimina toll SEL
 Non sim pro meritis sanctorum cœtibus exu L
 Iudice te prosit sanctum ^(a)vidisse tribuna T
 Vis, lector, uno qui sim dinoscere vers U
 Signa priora lege, mox ultima nosse valebi S

^(a) Videre.

Item aliud.

XV.

Qui me de nihilo formasti, conditor alme,
 Tu pius in tumulto tu mea membra fove.
 En cinis ad cinerem redii, vitamque peregi,
 Sed putres cineres tu reparare vales.
 Ascendat, o Christe potens, post fata peracta
 Eugenius dextrâ lætus ad astra via.

Item aliud.

XVI.

^(b) Summa.

Spes mihi, ^(b) summe Deus, quòd functus morte resurgam,
 Nec iam post tumulum sic moriturus ero.
 Sed quia mortalis nunquam sine crimine vixi,
 Eugenii miseri tu miserere pie.

Domni Evantii.

XVII.

Nobilis et magno virtutum culmine cels EV
 Ingens consiliis, et dextræ belliger act AN
 Care mihi genitor, et vita carior ips TI
 Hoc nati pietas offert post funera carne U
 Offerre incolumi quod mors infanda vetavi S
 Lux tibi summa Dei, necnon et gratia Christ T
 dsit perpetuò, nec desit temporis us U
 Omnipotensque tuis non reddat debita culpi S

Pacis redintegratio.

XVIII.

Gaudia præpetibus concurrunt undique votis,
 Et gestit animum pax recreare meum.
 Vivescunt sensus bello liteque repressi,
 Et ^(c) redit ad primum mens lacerata modum.
 Crescit amore salus : procul o! procul este dolores,
 Nam iussit refugos iam stabilire Deus.
 At tu perverse Dæmon , et pestifer anguis,
 Nil prodesse tibi nunc peritura dole.
 Non tua præda sumus , quamvis pia pectora rixis
 Punxeris ad modicum , non tua præda sumus.
 Sic semper rapidis vanescas tabidus auris,
 Et nos in Christo sic tueatur amor.

(c) *Venit.*

Heptametrum de primordio Mundi.

XIX.

Primus in orbe dies lucis primordia sumpsit,
 Alter splendifluis cælum firmavit in oris,
 Tertius undivagum mare dat cum germine terræ,
 Quartus habet Phœbum , Lunamque , et sidera cæli.
 Quintus plumigeras volucres , piscesque natantes,
 Sextus quadrupedes , reptans , hominesque sagaces,
 Septimus est Domino requies his ritè peractis.

Monosticha de decem plagis Ægypti.

XX.

Prima plaga Ægypti lymphas in sanguine vertit,
 Altera ranarum ^(d) crepitum , tabemque creavit,
 Tertia mordaces culices de pulvere movit,
 Quarta dedit muscas ictu sonituque pavendas,
 Quinta quoque morte damnat animantia cuncta,
 Sexta putrescenti vesicas vulnere patrat,
 Septima fulmineum murmur cum grandine vibrat,
 Octava frugi nocuas frondique locustas,
 Nona parat piceas tactu palpante tenebras,
 Ultima , quæ decima , prolis primordia truncat.

(d) *Crepitum.*

De Inventoribus Litterarum.

XXI.

Moyses primus Hebræas exaravit litteras,
 Mente Phœnices sagaci condiderunt Atticas;
 Quas Latini scriptitamus edidit Nicostrata,
 Abraham Syras, et idem reperit Chaldaicas,
 Isis arte non minori protulit Ægyptias,
 (1) Gulfila prompsit Getarum quas videmus ultimas.

De Animantibus ambigenis.

XXII.

Hæc sunt ambigena, quæ nuptu dispare constant.
 Burdonem sonipes generat commixtus asellæ,
 Mulus ab Arcadicis, et equina matre creatur,
 Titirus ex ovibus oritur hircoque parente,
 Musmonem capra verveno semine gignit,
 Apris atque sue setosus nascitur Ibris,
 At lupus et catula formant coëundo Lyciscam.

Ad Iohannem.

XXIII.

O IO versiculos nexos quia despicias HANNES,
 Excipe DI solers si nosti iungere VISOS.
 Cerne CA pascentes dumoso in littore MELOS,
 Et POR triticea verrentes germina CELLOS.
 AR sitibunda petunt lympharum pocula MENTA,
 Atque BU glandiferæ recubant sub tegmine BULCI,
 Nunc PAS lanigeras ducunt ad pascua TORES,
 EI FCE consumunt fraudantes munera TURÆ.
 PRO tibi ut nostro veniat ex carmine FECTUS,
 Instar (2) Lucilii cogor disrumpere versus.

Ad

(1) Hic ipse Gulfilas, ab aliis Ulfila appellatus, est ille Gothorum Episcopus, cuius meminere Mellitus, et S. Isidorus in Chronico ad annum mundi 5576. *Fridigerinus*, inquit, *Athalaricum Valentis Arianus Imperatoris auxilio superans, suadente eodem, in huius beneficii gratiam ex Catholico Arianus cum omni gente Gothorum effectus errorem secutus est ipsius. Tunc quoque Gulfilas Gothorum Episcopus ad instar Græcarum litterarum Gothicis tunc reperit litteras, et utrumque testamentum linguam in propriam transtulit.* Totidem fere verba de eo habet S. D. in historia de Regibus Gothorum ad annum Christi 377. æra 415. Unde Gothica scriptura dicta est Ulfilana. Quòd verò Getas S. Eugenius Gotham gentem appellaverit, antiquo, et primitivo eam nomine indigitare voluit: namque, ut idem S. Isidorus ex S. Hieronymo scribit initio prædictæ historiæ, *retrò eruditio eos (Gothos) magis Getas, quàm Gog et Magog appellare consuevit.*

(2) Lucilium hunc, quem in præsentis carmine componendo imitatus est S. Eugenius, fuis-

Ad Eusicium Presbyterum.

XXIV.

Sanctorum meritis claro, semperque beato
 Eusicio Eugenius vilis et exiguus.
 Accipe conscriptos plebeio carmine versus,
 Quos dat dilecti pagina mœsta tibi.
 Cara mihi, vestros advexit epistola questus,
 Et me tristifico perculit inde sono.
 Oblitum te namque gemis vilescere nobis,
 Inque meo vultum corde perisse tuum.
 Crede meis verbis, nam fas est credere nobis;
 Credere nempe licet, cùm dubitare nocet.
 Testor namque Deum, Sanctorum nomina testor,
 Affectum vestrî non tepuisse mihi.
 Antè polus Solis et Lunæ luce carebit,
 Quàm sim conspectûs immemor ipse tui.
 Antè quoque nostro discedet pectore vita,
 Quàm vestræ mentis dulcis amicitia.
 Volvent puncta dies, volventur mensibus anni:
 Semper in ore meo nomen amorque tuus.
 En quia deprompsit affectum pagina nostrum,
 Dilige me nimium, dilige me nimium.
 Obsequio cordis persolvens iura salutis,
 Hinc precor ut miseri sis memor alme tui.
 Christus ubique tuis concedat prospera votis,
 Et parcat culpâs Christus ubique meis.

Ad quendam familiarem.

XXV.

Sæpe tuam placidè cupio quia nosse salutem,
 Idcirco nostrum percipe lætus Ave.
 Ac ne longifluo grandescat epistola tractu,
 Quod possum breviter, dulcis amice, vale.

Item

fuisse suspicamur Poetam illum vetustissimum ab Horatio, Persio aliisque sæpius laudatum, tanquam eum, qui inter Romanos Satyram primus conscripserit; incultè tamen, et absque ullo ornatu, quippe qui

..... in hora sæpe ducentos,

Ut magnum, versus dictabat.

Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem.

Ut de eo ait Horatius lib. i. sat. 4. Fortè non diversus fuit ab eo Lucilio, de quo S. Isidorus Ethymolog. lib. i. cap. 33. de Solœcismo, hæc scribit: *Fiunt præterea et plurimis modis (solœcismi): Nam Lucilius centum genera Solœcismorum dixit, quos omnes vitare potius, quàm sequi debet, qui regulam rectè loquendi tenere studet.*

Porrò hoc epigramma, quod animi tantùm gratiâ ab Eugenio elaboratum credimus, non tam indicat eum simili carmine delectatum fuisse, quàm eius ingenii ubertatem demonstrat, quo quantum tentasset, assequabatur.

Item ad eundem.

XXVI.

Immensas Domino laudes , gratesque rependi,
 Quòd missa incolumem te mihi charta dedit.
 Inde salutigerum devoto pectore carmen
 Mittimus, et caro dicimus ore, Vale.

Item ad eundem.

XXVII.

Multa salus nobis , si sunt tibi dona salutis:
 At tu sospes ave , tu sine fine vale.

Versus de tempore.

XXVIII.

Quinque trahit volvens annorum tempora Lustrum,
 Quatuor ex annis numerus finitur Olympi,
 Nam tribus impletis Trieterica solvere mos est.

Versus supra lectum.

XXIX.

Imperat omnipotens , procul o! procul effuge dæmon,
 Ne fraude nostrum possis adire torum.
 Ne somnos turbes , ne mortis vincla ministros,
 Ne fallas animum sordibus ipse meum.

Versus de æstate.

XXX.

Dura quod gignit et amara cunctis,
 Tempus æstivum resonare cogor,
 Sapphico tristi modulante versu,
 Omnia passus.
 Nunc polus Phœbi nimio calore
 Æstibus flagrat, fluviosque siccatur,
 Intonat tristis, iaculansque vibrat
 Fulmina dira.
 Ingruit imber inimicus arvis,
 Flore nam suevit spoliare vites:
 Spem quoque frugum populat nivosis
 Grando lapillis.

Bufo nunc turget , et amica sylvis
 Vipera lædit , gelidusque serpens,
 Scorpius ictu iugulat , paritque
 Stellio pestem.

Musca nunc sævit , piceaque blatta,
 Et culex mordax , olidusque cimex,
 Suctus in nocte vigilare pulex
 Corpora pungit.

Tollat hæc monstra Deus imprecanti.
 Pelle languorem , tribue quietem,
 Ut queam gratas placido sopore
 Carpere noctes.

De morte coniugis Chindasvindi Regis.

XXXI.

Si dare pro morte gemmas licuisset et aurum,
 Nulla ⁽¹⁾ mala poterant Regum dissolvere vitam.
 Sed quia sors una cuncta mortalia quassat,
 Nec pretium redimit reges , nec fletus egentes;
 Hinc ego te , coniux , quia vincere fata nequivi,
 Funere perfunctam sanctis commendo tuendam.
 Ut cum flamma vorax veniet comburere terras,
 Coetibus ipsorum meritò sociata resurgas.
 Et nunc cara mihi iam Reciberga valeto,
 Quodque paro feretrum Rex ⁽²⁾ Chindasvintus , amato.
⁽³⁾ Annorum breviter restat edicere summam,
 Qua tenuit vitam , simul et connubia nostra.
 Fœdera coniugii septem ferè duxit in annos,
 Undecies binis ævum cum mensibus octo.

(1) *Mibi* edidit Sirm. cui nos lectionem Toletani prætulimus longè meliorem, *nulla mala*.

(2) In codice Toletano legitur *Reccesvintus* : sed priorem lectionem retinendam putamus , quam edidit cl. Sirmondus ex MS. Bibliothecæ S. Victoris Parisiens. confirmatque vetustissima Scriptura Asturicæ existens , ut docet nos Ambrosius de Morales, in qua Chindasvintus Rex cum uxore sua Reciberga amplissimas donationes fecerunt Monasterio de Compludo in territorio Asturicensi sito , utroque eidem subscribente, Rege quidem priori loco, deinde Regina his verbis : *Ego Reciberga Regina hanc seriem testamenti confirmo*. Exhibet hoc monumentum Ill. Yepes , tom. 2. Script. XIII. Non ignoramus , prædictam Scripturam a nonnemine explodi quasi spuriam ac sublestæ fidei ; sed ut gratis ei concedamus post annum 646. quem præsert , fuisse confictam , certè quòd Recibergam uxorem Chindasvinti appellat (quemadmodum et Eugenius noster in MS. Victorino supra laudato) non nisi antiquissimo innixus testimonio, vel traditione fecisse credendus est supplantator , quò suo commento fallacem veritatis vestem indueret.

(3) Aliter hic versus legitur in codice nostro Toletano:

Funge defleta. Restat et dicere summam,

Inceptè quidem , et mendosè : nisi totus hic locus cum versu præcedenti ita restituatur:

Quodque paro feretrum Rex Chindasvintus amator,

Fungere defleta. Restat &c.

Verùm totum id solius est coniecturæ.

DRACONTII ⁽¹⁾ LIBELLI

A B. EUGENIO

IUSSU REGIS EMENDATI.

EUGENII ⁽²⁾

EPISTOLA AD CHINDASVINTUM REGEM.

Inclyto, glorioso rerum domino Chindasvinto, Principi summo et maximo Regum, Eugenius vestrorum fidelium servulus.

Clementiæ vestræ iussis, Serenissime Princeps, plus volendo deserviens quàm valendo, Dracontii cuiusdam libellos multis ^(a) videns erroribus involutos, Christo Domino tribuente valorem, pro tenuitate mei sensuli subcorrexì. Hoc videlicet moderamine custodito, quo superflua demerem, semiplena supplerem, fracta constabilirem, et ^(b) crebrò repetita mutarem. Versiculi sanè, quos huic operi de-

(1) Hic est Dracontius ille, de quo hæc scribit Labbeus in Dissertatione Historica, quam inseruit lib. de Scriptoribus Ecclesiasticis Emin. Bellarmini: „ Dracontius Presbyter Hispanus, ac Christianus Poeta celebravit *Hexaëmeron* seu *Opus sex dierum*, carmine heroico, quod S. Eugenius II. (*tertium dicere debuisset: sed ignorabat scilicet alterum Eugenium, quem nos priorem his duobus habemus*) Toletanus iussu Chindasvindi Wesegothorum in Iberia Regis emendavit, auxitque, teste S. Iudephonso cap. 14. lib. de Viris illustribus. Eiusdem quoque Dracontii meminit S. Isidorus Hispalensis Præsul cap. 24. ut per mihi mirum acciderit, quo tandem pacto vir eruditus Gerardus Io: Vossius lib. de Poetis latinis cap. 9. inter Poetas incertæ ætatis numeraverit; et post Caroli Magni Romanorum Imperatoris, ad annum 800. Dracontium nostrum relegaverit. Vixit porro sub Theodosio Iuniore Orientis Imperatore, ad quem scripsit Elegiam, quæ extat cum aliis eiusdem versibus typis excusa Parisiis anno 1619. in 8. cura et studio R. P. Jacobi Sirmondi S. I. Presbyteri: in ea autem veniam petit, si fortè in præcedente carmine incautus erraverit.

(2) Hæc Epistola Eugenii in codice nostro Toletano omni inscriptione vacat, ex qua colligi possit, cuius Regis iussu Eugenius adgressus fuerit Dracontii correctionem. Id ipsum absdubiò, cum animadverteret, cl. P. Florezium impulit, ut coniecturam tentaret, quam exponit in Eugenii vita tom. V. Hispaniæ Sacræ, mandatum illud putans a Reccesvinto profectum. Nos tamen quare indulgeamus in hac re coniecturis non videmus, cum MS. Victorinus Sirmondi in epigraphæ Epistolæ nomen Chindasvinti representet; et Chindasvintum religionis pietatisque gloriâ clarum, non ita a sacrorum librorum lectione alienum fuisse sciamus, quin Taionem Cæsaraugustanum tunc Presbyterum et Abbatem, postea S. Braulionis in Episcopatu successorem, Romanum legatum miserit, ut varia S. Gregorii M. opuscula simul cum reliquâ librorum Morallium parte, quæ in Hispania desiderabantur, a Romano Pontifice tunc Martino I. impetraret, atque summa cura transcripta Hispaniam secum adportaret; quod Taionem re perfecisse constat. Itaque religiosi, atque in sacris codicibus evolvendis studiosi animi laus non Reccesvinti propria, sed ipsi cum parente Chindasvinto communis quodammodo fuit.

detrahendos esse putavi, et sensu tepidi, et verbis illepidi, et nulla probantur ratione subnixi: nec in eis aliquid reperitur, quo lectoris animus animetur, aut mulceatur doctus, aut doceatur indoctus. Et quoniam de die septimo præfatus auctor omnino reticuit, semum mihi opusculum videbatur, si non inde aliquid in hoc codiculo haberetur. Idcirco in fine libelli, quamvis pedestri sermone, sex dierum recapitulationem singulis versiculis, quos olim condidi, denotavi: de die verò septimo quæ visa sunt dicenda subnexui: decretumque divale, ac si non ut volui, velut valui consummavi. Implorans vestri solii prælargissimam pietatem, ut vile servuli fidelis oblatum vestra sibi gloria efficere dignetur acceptum: fiatque mihi misero repensio fructuosa laboris, placida respectus vestri contributio gratiæ vel favoris.

PRÆFATIO.

Pincipis insignem faciem visure libelle,
 Cuius ad imperium meruisti sorde carere,
 Et capere nitidam longo post tempore pallam:
 Cœperis ut limen aulae regalis adire,
 Atque auro rutilo radiantem cernere sedem,
 Incipe quamprimum largas persolvere grates,
 Errorum quòd nube carens correctus haberis:
 Dein prostratus humi veniam deposce precatu,
 Latorisque tui solers patronus adesto.
 Ignoscat placidus, ignoscat mente benignus,
 Quòd te sordidulum dum conor ritè lavare,
 Asperius impressa manus tenuando polivit.
 At si de plebe quisquam livore perustus
 Dixerit, et quis est veterum qui carmina mutat?
 Scribit qui levibus epigrammata vana libellis?
 Noverit hoc ipse, quòd nusquam culpa putatur,
 Quam non velle videt, sed maior iussio cogit.
 Denique iussa bona dum promulgantur agenda,
 Qui complet sapiens, qui vult contemnere demens.
 Quòd si Virgilius, et vatum summus Homerus
 Censuram meruere novam post fata subire,
 Quam dat Aristarchus, Tucca, Variusque, Probusque:
 Cur dedignetur, quòd iussus Principe magno
 Parvula præparvi Draconti carmina libri
 Parvulus Eugenius nugarum mole piavi?

DRACONTII HEXAEMERON.

Prima dies lux est terris, mors una tenêbris,
 Lux datur ante polum, lux clari causa diei,
 Lux iubar æthereum, lux noctis limes et umbræ,
 Lux facies rebus cunctis, et lux elementis,
 Lux genitis factisque calor, lux gratia solis,
 Lux decus astrorum, lux aurea cornua lunæ,
 Lux fulgor cæli, lux et primordia mundi,
 Lux splendor flammæ, lux magni temporis index,
 Lux opus auctoris primum, candorque pudoris,
 Lux honor agricolis, requies lux omnibus ægris,
 Lux ævi meta, lux quæ dat tempora metis,
 Qua benè constructa mundi primordia lucent.
 Clarus ubique Deus, nunquam mutabilis auctor,
 Quem non obscurant quacumque ex parte tenêbræ,
 Nec celantur ei quæcumque obscura geruntur.
 Principium factis lucem dat lucis origo,
 Qua mundo vita præmissa est principe luce,
 Quæ totum præcessit opus quod continet orbis,
 Quæ solis prævenit iter lumenque curuscum,
 Cuius iussit ope clarescere cuncta creata.

Altera quippe dies cæli convexa meretur,
 Et supra calos ingentia flumina dantur,
 Ac dominatur aqua glomeratis fontibus alma,
 Ignibus æthereis cælesti sede locatis.
 Unda beata nimis, meruit quæ tecta polorum
 Celsa favore Dei, iussu suspensa Tonantis.
 Limitibus contenta suis elementa morantur,
 Nec flammæ restinguit aqua, glaciemve teporat
 Flammeus ignis aquæ. servant sub lege tenorem
 Incorrupta suum, non impugnata vicissim:
 Non discreta quidem, sed nec permixta morantur.

Tertia cæruleum ponti lux edidit æquor,
 Fluctibus immensis pelagi freta glauca liquescunt,
 Et mare navigerum quatitur spumantibus undis:
 Ipsa dies terram meruit de fluctibus auctam.
 Eruitur terra vasto demersa profundo,
 Et solidante globo gravior per inane pependit.
 Sustentant solidam fluidis radicibus undæ,
 Quam molles portant ceu fundamenta liquores.
 Arida materies rapitur de corde fluenti,
 Nondum mater humus: cuius pars solvit arenam,
 In glebas pars membra ligat, pars saxea turget,
 Cautibus extat montis apex, pars flumina mergit,

Planitie pars tensa iacet , pars littora curvat,
 Pars datur in tumulos , pars aspera rupibus horret,
 Pars riget inculta , residet pars valle profundâ,
 Et colles tumidi cumulis iuga celsa supinant,
 Atque humiles campos spatii æqualibus aptant,
 Pars data dulcifluis undantis fontibus agri.
 Promitur herba virens , it surculus omnis in auras,
 Et semper vestita comis frondescit oliva.

Omnia poma virens profert , non parturit arbor,
 Linguæ laurus honos solvit donanda poëtis.

Torta per obliquos it vitis in orbe corymbos,
 Verberat et palmæ calamos fluitante flagello:
 Vineæ pampineos subarundinat ebria campos,
 Munera lætitiæ spondens pendentibus uvis,
 Fructibus ^(c) et variis redolent florentia rura.

(c) *Ex.*

Una parens tellus non unum fundit odorem:
 Sed quot sunt herbæ , tot permiscentur odores.
 India tunc primùm generans pigmenta per herbas
 Eduxit sub sole novo , rudibusque racemis.

Est locus interea diffundens quatuor amnes,
 Floribus ambrosiis gemmato cæspite pictus,
 Plenus odoriferis numquam marcentibus herbis,
 Hortus in orbe Dei cunctis felicior hortis.
 Fructus inest anni , cum tempora nesciat anni.
 Illic floret humus semper sub verè perenni,
 Arboreis hinc inde comis vestitur amœnis.
 Frondibus intextis ramorum murus opacus
 Stringitur , atque omni pendent ex arbore fructus,
 Et passim per prata iacent. non solis anhelis
 Flammatur radiis , quatitur nec flatibus ullis,
 Nec coniuratis furit illic turbo procellis.

Non glacies districta domat , non grandinis ictus
 Verberat , aut gelidis canescunt prata pruinis.
 Sunt ibi sed ^(d) placiti fructus , quos mollior aura
 Edidit exurgens nitidis de fontibus horti.

(d) *Placidi.*

Arboribus movet illa comas de flamine molli,
 Frondibus impulsis immobilis umbra vagatur.
 Fluctuat omne nemus , et nutant pendula poma.
 Ver ibi perpetuum communes temperat auras,
 Ne lædat flores , et ut omnia poma coquantur.
 Non apibus labor est ceris formare cicutas;
 Nectaris ætherei sudant ex arbore mella,
 Et pendent foliis iam pocula blanda futura,
 Pendet et optatæ vivax medicina salutis.
 Cetera depingit variis natura figuris.

Au

Auroram iam quarta dies præmiserat undis,
 Et rutilante polo, compresserat astra rubore,
 Mox solis radiare globum iubet igne salutis.
 Flamma salutaris perfundit lumine mundum,
 Cuncta salutifero rident elementa vapore.
 Cuius ab igne suo lunam iubet ire secundam,
 Nigra tenebrarum corrumpere tempora noctis,
 Et trepidam proferre diem comitante quiete.
 Candida somnigeris perlustrat cornibus axem,
 Quæ numero est maiore brevis, et plena minore.
 Flammeus ornatus cæli per sidera fulsit:
 Officia stellis, numeros, et nomina iussit,
 Tempora distribuit, loca contulit, ignibus egit,
 Limitibus fixit, iubar induit, axe rotavit,
 Cursibus aptavit, cæli regionibus addit:
 Agminis innumeri nec flammea sidera cælum
 Destituunt quocumque die, sed luce premuntur
 Luminis immensi radiato vertice Phœbi.
 Nec mirum si clara latent sub sole corusco
 Sidera, quo mundum monstrat mensura minorem.
 Qui fovet igne pio cælum, mare, sidera, terras:
 Conceptum virtute Dei quem sphaera polorum
 Sustinet, et sentit Dominum per cuncta tonantem,
 Cuius ab imperio veniunt quæcumque ministrat:
 Omnia iussus agit, totum sub lege laborat,
 Miles et ipse Dei, cum lunam et sidera cuncta
 Ostentat, sub verê novo, sub tempore primo,
 Sub tirone die veterana in sæcla paratus.

Addit quinta dies animalia cuncta profundi.
 In corpus solidantur aquæ, nervique ligantur:
 Musculus humor erat, fluctus durescit in ossa,
 Atque oculi gemmantur aquis humore gelato,
 Et quot sunt fluctus, tot forsân in æquore pisces.
 Luserunt fluido per cærula vasta natatu,
 Et crispante freto perflabant naribus undas,
 Terrigenis factura cibos post cuncta creandis.

Exilit inde volans gens plumea læta per auras,
 Aëra concutiens pennis crepitante volatu,
 Et puto collaudant Dominum meruisse creari.
 Hæ niveo candore nitent, has purpura vestit,
 His croceus plumæ color est, has aureus ornat,
 Albentes aliis pennæ solidantur ocellis,
 Atque hyacinthus adest per colla et pectora fulgens:
 Fminet his cristatus apex, has lingua decorat,
 Has virides pennæ reddunt, has discolor ornat

Multa per innumeras currens pictura volucres,
 Et levibus tenuem subtexunt aëra plumis.
 Ipsa dies folium ramis, et floribus herbas
 Evomit, et spicis acuit seges omnis aristas.
 Silva comis vestita viret, nidosque loquaces
 Exhibet, et varias decantat garrula voces.
 Cum vagabunda volat commotis plausibus ales,
 Frondibus insidens vento cum fronde movetur,
 Unguibus ad ramos infixâ tenacibus hærens.
 Pennigerum vernare nemus vapor urget in usus
 Pignoris, et molli durescunt ova tepore.
 Pennantur tunc membra globis, animantur, anhelant,
 Rumpuntur, confracta sonant, nutrita volatus
 Tentant, et rudibus librantur in aëra pennis.
 Sed cum discordent inter se elementa coacta,
 Fœtibus eductis concordant unda vel ignis:
 Unda creat volucres, producit flamma volucres.
 Pabula montis erant, sed non qui pasceret herbas
 Adfuit: intactæ senuissent floribus herbæ,
 Ni pascenda daret tellus iumenta per agros.
 Sexta dies Phœbi rutilo processerat ortu,
 Cum natura parens gignit animantia terris.
 Cornibus erumpunt armata fronte iuveni,
 Et per prata vagos sequitur sua ^(e) bucûla tauros.
 Cervus in arva fugax palmatis cornibus errat,
 Et velox prorumpit equus, pecus utile bellis.
 Impia terribiles producit terra leones,
 Simplicitas ovium fraudes passura luporum,
 Et raucos timuit discurrens dama molossos.
 Spumat aper, mortes lunato dente minatur,
 Et latus obliquans meditatatur prælia torvus,
 Ac maxilla ferox duros ^(f) desævît in armos,
 Audacter certans spumantia bella movere.
 Gignitur omne genus pecudum, genus omne ferarum,
 Inter prata vagum nullo custode per herbas.
 Instar montis habens incedit bestia mole;
 Promitur anguis hians, quatiens sub dente venenum,
 Et maculosa repit squamis per viscera serpens,
 Atra venena nocens missura e flatibus oris,
 Et subito sparsura graves per sibila mortes,
 Atque eadem membris impertitura medelas.
 Sed ne cuncta simul passim ^(g) permixta fuissent,
 Distribuit loca certa Deus, et tempora fixit.
 Tempore non uno veniunt quæ sæva vocantur:
 Non semper movet arma leo, nec scorpius ictum

(e) *Vaccula.*(f) *Destituit.*(g) *Per prata.*

Sem-

Semper habet, nec semper agit fera vipera morsus,
Nec semper tollunt ad vulnera colla cerastæ.

(b) *Nec.* Non semper furit unda maris, ^(b) non semper adurit
Solis ubique calor: pro tempore temperat ignes,
Pro regione plagæ contemperat unda vaporem,
Et modò bellantes fluctus freta pigra iacebunt.

(i) *Pura.* Ipse polus, qui grande tonat, sine nube serenus
Iam tacet, et ⁽ⁱ⁾ puro redeunt sua lumina cælo.

 Multa locis data sunt variis dispersa per orbem.

Arida vipereos angues suscepit arena,
Humida sortitur tellus fera colla leonum:
India cum gemmis et eburnea monstra minatur.
Bellua divinos inter generatur odores,
Ambrosiasque sapit malè frangens bestia messes,
Incertusque color tigris per mille colores

(k) *Ac.* Montibus Hyrcanis venit, ^(k) atque effœta marito
Mittitur, ut vincat currens orbata procellas.

Cornibus erectis sortita est Africa damas,
Concava suscipiunt per montes saxa dracones.
Cetera distribuit diversis semina terris:
Plurima coniunxit, sed cæspite multa diremit.

 Munera præterea funduntur divitis auri:

(l) *Illustrior.* Protulit eximias ^(l) illustrior India gemmas,
Producunt niveos et littora rubra lapillos.

Flammantes viridesque tulit Babylonia crustas,
Persida nobilitat pretiosis littora gemmis,
Frigidus et roseo carbunculus ardet honore.
Seres fila trahunt nullo sub pollice ducta,
Balsama Cæsareos plorant virgulta per agros,
Et nimis ambrosium lacrymæ dant munus ^(m) odores:
(n) *Odores.* Cinnamon interius profert ⁽ⁿ⁾ Phœnicia tellus,
(o) *Sub Phœnicæ.* Solis amica nimis: nam non de sole perusta
Hæc nardi flores, hæc portio fundit amomum.

 Omnibus his genitis, animal rationis amicum
Formatur virtute Dei, limatur in artus.

(o) *Dominanter.* Ut ^(o) dominator eat moderatior omnibus unus

(p) *Natura iussit.* Naturæ iussu quæ protulit omnia princeps.
Ast hominem non terra parit, non pontus ab undis,
Non cælum, non astra creant, non purior aër:
Sed dominatorum dominator summus, et auctor
Limavit per membra virum de pulvere factum.
Limus adhuc deformis erat: membratur in artus
Corporea species hominis cælestis imago:
Conspicitur nova forma viri, sine mente parumper,
Spiritus infusus subitò per membra cucurrit,

Iam

Et calefacta rubens tenuit præcordia sanguis.
 Mox rubuere genæ, totos rubor inficit artus:
 Iam cutis est qui pulvis erat, iam terra medullas
 Ossibus includit, surgunt in messe capilli,
 Orbe micant gemino gemmantia lumina visu,
 Et vocem compago dedit nova machina surgens,
 Auctorem laudare suum gavisa quòd esset.

Tunc oculos per cuncta iacit: miratur amœnum
 Sic florere locum, sic puros fontibus amnes
 Quatuor undifluo stringentes gurgite ripas
 Ire per arboreos saltus, camposque virentes.
 Miratur se quid sit homo, quos factus ad usus.
 Scire cupit, simplex et non habet unde requirat,
 Quo merito sibimet data sit possessio ⁽¹⁾ mundi,
 Atque æterna domus nemoris per florea rura.
 Parva procul spectat virides iumenta per agros:
 Hac de re tacitus ⁽²⁾ volvitque et corde requirit,
 Vel quare secum non sint hæc ipsa, volutat:
 Nam consorte carens, cum quo conferret, egebat.

(1) *Mundus.*(2) *Angit.*

Viderat omnipotens hæc illum corde moventem,
 Et miseratus ait: demus ⁽³⁾ solatia facto,
 Participem generis. tanquam si diceret auctor:
 Non solum decet esse virum, consortia blanda
 Noverit, uxor erit cuius tamen iste maritus:
 Coniugium se quisque vocet, dulcedo recurat
 Cordibus innocuis, et sint sibi pignus uterque,
 Velle pares, et nolle pares, stans una voluntas,
 Pars animi concors, paribus decurrere votis,
 Ambo sibi requies cordis, sint ambo fideles,
 Et quicumque datur casus, sit causa duorum.

(3) *Aliutoria.*

Nec mora, iam venit alta quies, oculosque supinat
 Somnus, et in dulcem solvantur membra soporem:
 Sed cum iure Deus nullo prohibente valeret
 Demere particulam, de quo ⁽⁴⁾ prius ipse pararat;
 Attamen ablata iuveni ne costa doleret,
 Redderet et tristem subito, quem lædere nollet,
 Fur opifex vult esse suus. nam posset alumnam
 Pulvere de simili princeps formare puellam.
 Sed quò plenus amor toto de corde veniret,
 Noscere in uxore voluit sua membra maritum.
 Dividitur ⁽⁵⁾ contexta cutis, subducitur una
 Sensim costa viro, sed mox reditura marito.
 Nam iuvenis de parte brevi formatur adulta

(4) *Pius.*(5) *Contexta.*

F

Vir-

(1) *Atque domus alterna nemus per florea rura.*

Virgo, decora, rudis, matura tumentibus annis,
 Coniugii sobolisque capax, quibus apta probatur,
 Et sine lacte pio crescit infantia pubes.

(s) *Tumen.*
 Excutitur somno iuvenis, videt ipse puellam
 Ante oculos astare suos, pater indè maritus,
 Non ^(s) tantùm ex coitu genitor, sed coniugis auctor:
 Somnus erat partus, conceptus semine nullo,
 Materiem sopita quies produxit amoris,
 Affectusque novos blandi genuere sopores.
 Constitit ante oculos nullo velamine tecta,
 Corpore nuda simul niveo, ceu Nympha profundi.
 Cæsaries intonsa comis, gena pulchra rubore,
 Omnia pulchra gerens, oculos, os, colla, manusque:
 Ut qualem possent digiti formare Tonantis,
 Nescia mens illis fieri quæ causa fuisset.

(y) *Coniungit.*
 Tunc Deus et princeps ambos ^(y) coniunxit in unum,
 Et remeat sua costa viro, sua membra recepit:
 Accipit et fœnus, cùm non sit debitor ullus.
 His datur omnis humus, et quicquid iussa creavit;
 Aëris et pelagi fœtus, elementa duorum
 Arbitrio commissa manent. his *Crescite* dixit
 Omnipotens, replete solum de semine vestro,
 Sanguinis ingeniti natos nutrite nepotes,
 (z) *Copulate.*
 Et de prole novos iterum ^(z) reparate iugales.
 Dumque fretum terra, dum cælo sublevat aër,
 Dum solis micat axe iubar, dum luna tenèbras
 Dissipat, et puro lucent mea sidera cælo,
 Sumere quicquid habent pomaria nostra licebit,
 Deliciæque fluent vobis, et honesta voluptas:
 Arboris unius tantùm nescite saporem.

(a) *Lunari luce tenebris.*
 Dixerat ista Deus, sanxit natura quod inquit
 Omnipotens, migrare diem, discedere solem,
 Nec lucem remeare putat terrena propago,
 Subductisque nigris ^(a) collucet luna tenèbris,
 Sidera cuncta notant cælo radiare sereno.
 Ast ubi purpureum surgentem ex æquore cernunt
 Luciferum vibrare iubar, flammisque ciere,
 Et reducem super astra diem de sole rubentem,
 Mox revocata fœvent hesterna in gaudia mentes,
 Temporis et requiem noscentes, luce diurna
 Cœperunt sperare diem, ^(b) ridere tenèbras.
 Tot bona facta Deus non obliviscitur unquam,
 Quæ propter homines fecit, sanxitque manere.
 (c) *Hic.*
 (d) *Sic.*
 (c) His dominus pietatis opem subducere non vult,
 Prolicere nec plasma suum ^(d) vult conditor avi,

Esse nihil prorsus se præter ubique rogandum,
 Et nisi subveniat succurrens non erit ullus.
 Indè malo bonus est homini Deus, omnibus auctor,
 (e) Ipse opifex, dominus, rector, dux, arbiter, index, (e) *Spei.*
 Continua bonitate pius, virtute modestus,
 Simplicitate bonus, et culmine celsior omni.
 Ibant per flores, et tota rosaria læti
 Inter odoratas messes, lucosque virentes,
 Simpliciter pecudum ritu, vel more ferarum,
 Corporibus nudis, et nescia corda (f) pudoris. (f) *Livoris.*
 Quæ pars membrorum secretior esset habenda,
 Unde rudes scirent, quid moribus esset honestum?
 Quod digitos oculosque putant, hoc membra pudenda.
 Publica iungebant affectibus oscula passim,
 Nec rubor ullus erat, cum staret origo pudoris,
 Illicitumque sibi prorsus nihil esse putabant;
 Et benè credebant, quibus omnia iussit ad usum,
 Arboris unius fructu sub lege negato.
 Vomere non tellus, non rastris iussa domari,
 Quærere nec sudor fructus quocumque labore
 Cogitur, aut campos aliquo de fonte rigare.
 Imbriferis semper pluviis absentibus uber
 Cæspes, et arbitrio crescit foetura marito.
 Præterea solis datus est locus ille duobus,
 Deliciis hominum tantùm constructus opacis.
 Non placidas sustentat aves, non ore cruentas,
 Unguibus armatas nescit perferre volûcres:
 Omne genus pecudum nescit, genus omne ferarum.
 Solus ibi irrepsit squamoso corpore serpens,
 Fraudibus imbutus mortis, caput omne malorum,
 Pectore vipereo mellitum ex ore venenum
 (g) Funereo sub dente parans spumante palato. (g) *Fundere.*
 Ergò ubi livor edax contusum dente venenum
 Invidiæ mordacis habens sub fronte modesta,
 Quærit opem sceleris, per quam fallatur honestas,
 Simplicitasque cadat, vel credula corda (h) reatus (h) *Reatum.*
 Incurrant non fraude sua, sed clade perenni.
 Fortia corda viri non expugnanda per anguem
 Præsensit pietatis inops: sed coniugis aures
 Aggreditur sub voce piâ, sermone maligno
 Insidiosus adit heu! mollia corda puellæ,
 Ingerit ore cibos crudeli funere plenos.
 His (i) simul assumptis reserantur lumina cordis, (i) *Semel.*
 Ac permixta bonis patuit doctrina malorum.
 Pœnituit nescisse dapes, et damna putantur

- Temporis exacta spatia : procedere peius
 Ausum quippe nefas. tentat seducta maritum,
 Et capit insontem iam noxia femina victum.
 Circumventa perit, sed circumscripta fefellit.
 Nec circumscripta serpens impunè triumphat.
 Nam postquam iuvenis violatâ mente comedit
 Funereos sine lege cibos in morte futurus,
 Mox sapit infelix quid pravum, quid sit honestum,
 Cognita simplicitas et mox est corde fugata.
 Membra pudenda putat partem quæ est prolis origo,
 Et qua ventris erat pridem digestio turpis.
 Omnibus ex membris pars mundior ipsa putatur,
 Noxia sola magis fuerat quæ in corpore toto.
- (k) *Aditur.* Os ^(k) aditum mortis tunc protulit, atque reiecit
 Lingua malisuada, sed et aures limina mortis.
- (l) *Hominem.*
 (m) *Perdiderat.* Viderat omnipotens ^(l) omnem didicisse pudorem,
 (n) *Perdiderant* quem fraude truci dapibusque comesis,
 Errantes per prata reos, foliisque tegentes
- (o) *Fæcundos.* (n) *Iam* fæcodos artus : dant agnita membra reatum,
 (p) *Iustum.* Inlicitum ^(o) licitum reputant, licitumque profectò
 Creditur esse nefas. hos increpat ore tonanti
 Sacrilegos, qui iura Dei calcando profanant.
 Dum quarunt ulla foliis vel rupe latèbras,
 Hinc magis obtunsi, quòd credunt posse latere
 Tunc quodcumque Deum, cui cuncta creata patescunt.
 Èt meritò quia cuncta facit fecitque iubendo,
 Non fugit artificem, calidos quæ massa caminos
 Sustineat, rubigo ^(p) latens quæ viscera ferri
 Conrodat, quæ missa semel fornace liquescat.
- (q) *Labent.* (q) *Hic* non defossa prodit tellure metalla,
 Promittens saxi, et non de pulvere gemmas.
 Scit quibus immittat mordaces fluctibus hamos,
 Retibus aut pisces fallat scrutator aquarum,
 Et malè venturas spondet sibi nauta procellas.
 Si pluvialis hyems, aut saxeus urgeat imber,
 Non latet agricolam. sub terris providus undæ
 Promittit fontes designans ^(q) arte saporem.
- (r) *Ante.* Inspecta tellure semel sine flatibus ullis,
 Sibila dum reticent, necdum serpente notato,
 Prædicat Psyllus vim cuiuscumque veneni.
 Signa videt medicus mortis, reducisque salutis,
 Et negat aut spondet victurum iudice visu,
 Tædia lætitiæ, vel gaudia luctibus indens.
 Cur exempla damus populi præscire futura,
 Cùm restante Deo doceatur nosse quod instat?

Natio viperea clamat, mortalibus inquit,
 Signa poli nostis, prædicitis, imminet imber,
 Et veniet, nec fallit hyems, nec tardat adesse.
 Ecce genus hominum ventura scire probatur.
 Nec mirum, Christi si sentit imago futurum,
 Cum nos venturum moneant animalia multa.
 Ardea, rana, sues, formicæ, corvus, hirundo
 Prædicunt pluvias, nec iam præsentia fallunt,
 Quid res exanimes testas ardente lucerna
 Scintillare oleum fungis crescentibus ignem.
 An Deus omnipotens posset nescire latêbras
 Rupis, et ex fôliis vestis contexta caducis
 Aspectus obstare Dei? tunc voce reatum,
 Crimine femineo semet peccasse fatetur:
 Infelix coniux in coniuge facta redundat,
 Et reus excusat, ^(g) sed non purgandus agebat,
 Et sic participem propter solatia cladis
 Consciis adscivit socius: ceu femina possit
 Ad scelus horrendum vel sæva piacula mortis
 Supplicio sociante duos relevare reatu.
 Credidit infelix: sed par sententia damnat,
 Quos par culpa tenet. gradus illic temporis ^(h) inter
 Est tantum, nam causa ligat communis utrumque.
 Exurgit censura Dei pietate severa,
 Et vitæ mortisque simul sententia fertur.
 Supplicium infelix, quo mors datur, atque negatur.
 Ultio vitalis cohibetur limite mortis.
 Pœna mori crudelis erat, sed vivere peius.
 Otia, delicias perdunt, discuntque labores,
 Qui cultore Deo fructum telluris habebant,
 Agricola dominus quam nondum verterat unquam:
 Ipse rigator erat, sator, auctor, messor, arator.
 Offendunt ⁽ⁱ⁾ nunc ambo pium: trudentur ab horto
 Perpetui ^(k) floris, non est sub iure reorum,
 Et vitæ mors meta datur, cum fine malorum.
 Magna Dei pietas, semper qui temperat iras.
 Vita gravis hominum subducitur impete mortis,
 Quæ recidiva magis vivaci corde resurgit.
 Mors mundanorum requies est certa laborum,
 Et malè viventi præstatur fine salutis.
 Continuans quodcumque nocet pravumque bonumque,
 Solus in æternum Deus est regnator et auctor,
 Virtus una Deus, trinus Deus omnis et unus:
 De quo speratum conceditur omne benignum,
 Et quæcumque iubet, præsumptio nulla ^(l) refellit,

^(g) Excusat se, non
 &c.

^(h) Index.

⁽ⁱ⁾ Tunc.

^(k) Flores nec sunt

^(l) Refellit.

Nec

Nec deest effectus faciendi tempore eodem.

(c) *Penes quem sensum.*

(e) Quem penes et sensus primordia multa loquuntur,
Et voce reticente sonat super æthera sermo,
Ac mens pura Deum potius quàm lingua precatur.

(a) *Deus.*

Ergò operis memor ipse (a) sui, tunc imperat ambos
Sedibus egressos, placido dominantur ut orbi,
Ac totum quod mundus habet, sub iure tenerent:

(b) *Æquor.*

Et quod floret humus, viridis quod germinat herba,
Quod spicat messis, quod ramis parturit arbor,
Quod gemmant vites, quod amœna comantia frondent
Flumina, quod mittunt fontes, quod fluctuat (b) amnis,
Quod pelagi trahit unda freti, quod littora tundunt,
Murmure quod venti flantes vaga marmora crispant,
Quod generant terræ, quod flumina, pontus, et aër,
Usibus humanis data sunt hæc cuncta venire.

Ut similis qui factus erat de pulvere Christo,
His dominaretur cunctis sub carne creatis,
Corpora corporibus servirent cuncta subacta.

(c) *Hoc.*
(d) *Fluctus.*

Spiritus interea servit sine corpore ventus,
Ventus agit nubes, in nubila crassior aër
Cogitur: (c) hinc imbres veniunt, placidosque serenus
Ventus alit (d) fructus, et ventus spicat aristas,
Ventilat æstivo quas flatu mollior aura,
Deflorat fructus, et decutit arbore flores.
Flatibus accendit flammæ, et temperat æstus;
Flatibus alternis redeunt comitantia vitæ,
Itque reditque suos repetendo spiritus haustus,

(e) *Reduci.*

(e) Et duci vento fibræ pulmonis anhelant,
Faucibus excurrens in naribus aura vicissim

(f) *Vita læta animat.*

(f) Vitales recreat per membra tepentia sensus:
Atque modò gelidis, calidis nunc flatibus ora
Illustrata vigent, et tangunt flabra palatum.
Non hæc humanis tantùm spiramina membris
Sunt data, sed cunctis animantibus aura recurrit.

Spiritus ille Dei, quo corpora cuncta moventur,
Omnia complectens agit, fovet, inserit, urget:
Unde genus diversa trahunt et semina rerum,
Mobilis immenso veniens e fonte perenni.
Artificis formata manu digesta moventur
Ordine cuncta suo, manet irrevocabile munus,
Nec tamen intereunt pereuntia lege diurna.
Quis neget undifluos procedere fontibus amnes,
Quorum iam reditus nunquam speravit origo?
Incessanter aquas licèt evomat impete pleno,
Iacturam tamen unda negat sentire fluenti.

- (g) Omnibus hic mos est de flammis tollere flammæ,
 Nec minuit (h) quicquam detractus ab ignibus ignis.
 Damna aliena solent aliorum lucra parare:
- (i) Hic quæstus, non damna parant. (1) in fomite flammis
 Detractis auferte iubar, succiditur ignis.
 Nec carnale genus minuit foetura creando:
 Ecce dedit homini plusquam sibi rex Deus auctor,
 Formatur virtute Dei mas unus et una,
 Et multos creat unus homo, mansura propago
 Maxima fit generis, quam parvula fundit origo.
 Parva Deo fuerat succedere cura peremptis,
 Ni consumpta daret post sæcla resurgere vitæ.
 Sed ne sit fixum, reditus non esse sepultis
 Cordibus illorum qui legis sancta profanant,
 Annua conspiciunt agris frumenta renasci
 Mortua per sulcos terram findentis aratri:
 Maior et ex truncis surgit radicibus arbor,
 Et foliis vestita viret redeuntibus annis.
- (k) Pampinus uvifera vitis sarmenta revestit,
- (l) Et geminata sui redeunt virgulta ruboris.
 Ambrosio reduces rumpuntur cortice fructus,
 Et cui vita fugax, et par cum flore senectus,
 Sit rediviva virens et crinibus herba renatis.
 Ligna renascuntur reduci sub germine cuncta:
 Quæ nunc herba fuit, lignum iacet, herba futura.
 Squammeus exiit stellato tegmine serpens,
 Pelle renascenti, rursus redeunte iuventa,
 Reptat hians anguis per sibila guttura pandens.
- (m) Frontibus arboreis amittunt cornua cervi,
 Anguibz absumptis, sed mox palmata resurgunt.
 Aëriæ nudantur aves, cum (n) penna vetusta:
 Et nova subvestit reparatas pluma volûcres.
 Mortua præterea cæcorum lumina dudum
 Nube tenebrarum discussa, luce recepta,
 Ad visus (o) rediere suos, vultusque sepulti
 Nocturnos perpessa dies oculatur imago.
 Mortua pars hominis (p) quoties pars una iacebat,
 Funera viva gerens, vivax in morte cadaver:
 Ac sine morte tamen vitali morte perempta,
 Et rediviva salus reduci per membra vapore
 Nascitur, et calidus repetit vitalia sensus,

(g) *Homnibus.*(h) *Unquam detractus ab ignibus ignis.*(i) *In.*(k) *Pampinis.*(l) *Fronibus.*(m) *Penna vetusta est.*(n) *Redire.*(p) *Quoties pars una iacebat.*

Os-

(1) Totus hic locus variatus est in codice nostro Toletano, sed corruptus:
 in fomite flammæ
 Detractæ cui forte iubar subducitur ignis.

(2) *Et templa rosei redeunt virgulta ruboris.*

*(p) Gignensque.**(q) Exactam.*

Ossa tenens, venasque ciens, ^(p) sudansque medullas.
 Phœnicis ^(q) exhaustam renovat Deus igne iuventam,
 Combustusque senex tumulo procedit adultus,
 Consumens dat membra rogos, sine sorte sepulcri.
 Ignibus extinctis, iam mortua flamma resurgit,
 Redditur ignis edax redivivo lumine candens,
 Et scintilla volans incendia vasta reducit,
 Et quod fumus erat, stridet iubar ignis anheli;
 Igne vago rutilatur apex, fax cetera lambit,
 Et cælum repetens erecto crine vagatur.

Mortua nox sub luce cadit, perit aurea luna,
 Atque per ascensus et cornua colligit ignes,
 Et dum cæca latet, reparato lumine fulget,
 Mentiturque diem lux frigida solis imago.

(r) Nocturnus.

Lucifero redeunte polo moriuntur et astra:
 Nuncius auroræ subductus morte diurna
 Lucifer extinctas reficit per sidera flammæ:
 Exhinc ^(r) nocturnis iubar emicat igne corusco.
 Roscida puniceum spargens aurora ruborem
 Ducit ubique diem periturum noctis ab umbris:
 Et tamen hæc de sole perit, quo missa rubebat.
 Sol oculus cæli, famulus super astra Tonantis,
 Cuius ab immensis languescunt sidera flammis,
 Nî gelidis animetur aquis per cæcula ponti,
 Occidit ipse dies super æquora sole cadente;

(s) Nigrore mortuus obit, novus Sc.

^(s) Et quò demersus, novus æquore manè resurgit.
 Vespere nocturno hunc radiata luce rubentem
 Purpureis abscondit aquis, redditque diurnè
 Depositum natura suum sub nocte sepultum,
 Manè resurgentem de fluctibus ^(t) orbe recepto.

(t) Ore.

Tot simul exemplis moniti defuncta renasci
 Credamus virtute Dei, quæ cuncta creavit.

*(u) Tonanti.**(v) Stillantis.*

Et generata vigent sub nutritore ^(u) Tonante,
 Qui cùm regna poli teneat ^(v) stellantis, et alti,
 Aëra concludit, terram levat, æquora solvit,
 Et totum capit una manus quod sermo creavit:
 Unus ubique Deus, dum iussio rumperet una.

*(y) Succedent.**(z) Fluescunt.*

Qui tantum pius est, quantum decet omnipotentem,
 Et nulla virtute minor, nisi verberis ira,
 Sed votis et spontè bonus, pietate et amore.
 Quem mens pura iuvat hominum, non victima supplex,
 Ut se pœniteant sceleris mala vota reorum,
 Et nova ^(y) succedant animorum corda piorum.
 Ille etenim Deus est, quem nulla retardat origo,
 Cuius ab aspectu montes et saxa ^(z) fluiscunt

In cineres , et pulvis erit , quem dura ligabant.
 Qui visa tellure , simul mox pondera mundi
 Concutit , et subito monstrat vaga terra tremorem,
 Ac formidatos ostendit pendula motus.

Alveus expavit ^(a) violato vertice turgens,
 Dum reduces sentiret aquas , et sisteret amnem
 Visa Dei facies , et marmora glauca fugaret
 Gurgitis æquorei , quo mundus cingitur omnis,
 Et pelago spatiente fretis ac littoris æstu.
 Qui de thesauris ventorum flumina mittit,
 Et frænat rabidas in tempestate procellas.

(a) *Violento.*

Grandinis atque nivis qui novit quæ sit origo,
 Qui dat fulmineos collisis nubibus ignes,
 Qui ^(b) laxas abscondit aquas , et continet imbres,
 Qui scit quo nitidus crystallus ventre ^(c) creatur,
 Candida materies glacies imitatur aquarum.

(b) *Latas.*(c) *Creatur.*

Qui noctes hiemis producit sole minore,
 Et solis protendit iter flammantibus horis,
 Qui Phœbi saltus statuit , lunæque labores,
 Qui rosulis stellare nemus , vel floribus agros
 Imperat autumnus , qui dulcia poma saporat,
 Et fragiles gemmis variat in vitibus uvas,
 Ut cibus et potus sint ubera dulcia musti.
 Qui dat corvorum pullis alimenta , facitque
 Noverit ut vultur , qua sit regione cadaver,
 Dux odor usque sagax quem mox invitat ad escam:
 Præpetis aut aquilæ ^(d) senio renovare iuventam,
 Quæ rostro crescente famem tolerabat obunco.
 Qui pascit ^(e) quæcumque creat pietate parentis,
 Vitæ certa salus per mille pericula mortis,
 Debilibus virtus ; opulentia maior egenis,
 Auxilium miseris , spes et defensio pressis,
 Fessorum virtus , dans nutrimenta salutis.

(d) *Senium renovare iuventam.*(e) *Quodcumque.*

Qui facit æternam ut mortalia lege latenti
 Membra tegant animam , vento spirante loquaci:
 Qui lunæ crescente globo , iubet æquora crescant
 Fluctibus ^(f) abiectis , crescant cum fontibus amnes,
 Crescat et inclusum capite genus omne cerebri,
 Et minuantur aquæ luna minuente liquores,
 Ac decrescanti decrescant lege perenni.
 Qui reges et regna domat , sternitque potentes,
 Deicit elatos , et mergit ab arce superbos,
 Atque oppressores Deus opprimit , et pius ultor
 Elevat elisos , et consolatur adactos
 Lucibus et damnis , et vulnera sæva dolentes.

(f) *Abiectis.*

(g) Tunc.

(g) Tu nobis, invicte Deus, pietate medelam
 Impendis, cui cuncta salus medicamine nullo est,
 Quod species terrena parat languoris ad æstus.
 Spes hominum cernens, et vota precantia complens,
 Aspice despectum, deiectum tolle parumper,
 Confessumque iuva, quem pœnitet esse nocentem,
 Ut valeam narrare tuas hoc carmine laudes,
 Quas potero: nam nemo valet narrare creatus
 Vel modicum facientis opus, quod mens rea clamat
 Pectore contuso lacrymans, et voce fideli.
 Obses sermo tuus nostro nam corde tenetur,
 Quo te promittis nimia pictate parentem.

DRACONTII

LIBER SECUNDUS.

AD THEODOSIUM IUNIOREM AUGUSTUM.

Hoc sequenti libello auctoris satisfactio continetur, qua ab omnipotente Deo veniam petit, ne præcedenti carmine aliquid incautus errasset. Dein Theodosio iuniori Augusto precem defert, cur de triumphis illius eodem opere tacuisset.

Rex æterne Deus, auctor rectorque serenus,
 Quem tremit omne solum, qui regis igne polum.
 Sidera, flamma, dies, quem sol, nox, luna fatentur
 Auctorem, dominum sæcula cuncta probant.
 Omnia permutans, nullo mutabilis ævo,
(b) Noster. *(b)* Posthæc semper eris, qui es modò, vel fueris.
(i) Adlit. Nil *(i)* confert demitque tibi tam longa vetustas:
 Omnia tempus habent, nam tibi tempus abest.
 Tu mentes hominum quàmvis per singula ducis,
 Effingisque bonis candida corda viris.
(k) Iratos homines. Qui facis *(k)* iratus homini contraria bella,
(l) Regnent. Propitiusque iubes, ut bona cuncta *(l)* gerat.
 Quicquid agunt homines, bona, prospera, sancta, modesta,
 Te faciente fiunt, quo bona cuncta fiunt.
 E contrà adversa, probrosa, maligna, inhonesta
 Tu fieri pateris, qui mala nulla facis.
(m) Moss. Hæc tua lex docuit, *(m)* Moyse præscripta notante,
 Cùm perduratum cor Pharaonis ait.
(n) Mea corda. Sic *(n)* me lingua, Deus, lingua patrans reatum,
 Noxia culpa ligans traxit ad illicita.

Ut

Ut qui facta Ducum possem narrare ^(a) tuorum,
 Unde mihi possent dona venire simul.
 Præmia despicerem ^(b) tacitis tot regibus almis,
 Et peterem subito certa pericla miser.
 Quo nisi caelestis Domini ^(c) conspectus ad æthram
 Aspera cuncta ^(d) premunt, prospera nulla iuvant.
 Irascente Deo membra mutantur et artus,
 Vertuntur sensus, vertitur et species.
 Persarum regem ^(e) Babylonica regna tenentem
 Post decus imperii novimus esse bovem.
 Tum diademalem turparunt cornua frontem,
 Mugitus pecudis verba fuere Ducis.
 Erravit per prata vagus mala gramina pastus,
 Et qui bos fuerat, de bove factus homo est.
 Liquit et Antistes verus pater ille Ioannis,
 Elinguisque fuit voce tacente silens.
 Ast ego peccando regi, Dominoque Deoque,
 Peior sum factus deteriorque cane.
 Vulnere vexati ^(f) curat sua lingua molossi:
 Heu me! quippe mihi vulnere lingua dedit.
 Sed qui restituit pecudis post membra tyrannum,
 Ut fieret rediens in sua regna bonus:
 Quique reformavit taciti modulamina verbi,
 Ut mutilata sonos lingua ligata daret;
 Ipse meis parcat erratis, atque iubebit,
 Ut me respiciat ^(g) restituatque pius.
 Culpa quidem gravis est, venia sed digna reatus:
 Quod sine peccati crimine nemo fuit.
 Nam Deus omnipotens potuit, dum conderet orbem,
 Tristibus amotis optima sola dare.
 Sed diversa creans et discordantia, ^(h) iussit
 Et bona mixta malis, et mala mixta bonis.
 Sic elementa potens contraria miscuit auctor,
 Humida cum siccis, ignea cum gelidis.
 Littera doctiloquax apibus cognata probatur,
⁽ⁱ⁾ Quois datur ut habeant vulnere mella simul.
 Cera dat ingenium pueris, primordia sensus:
 Indè fit ut præstet littera, vel noceat.
 Aspis habet ^(j) mortem, habet et medicamina serpens:
 Vipera sæpe iuvat, vipera sæpe nocet.
 Cervæ salutaris pasto serpente medela est;
 Conficiunt, ^(k) pellunt ipsa venena neces.
 Materia ferri simplex et noxia constat:
 Impius indè nocet, rusticus indè placet.

(i) Conceptus ab æthra.

Ipsa parit gemmas pretiosos terra lapillos:
 Ipsa dat et vepres, spinea ligna, rosas.
 Delicias mortisque parat mare fluctibus altum,
 Et generat pelagi conchula divitias.
 Aëra temperies auris vitalibus aptat,
 Quæ corrupta dies ^(a) corripit, atque animos.
 Diras vel placidas retinet natura volûces:
 Blanda columba avis est, aspera vultur avis.
 Nubibus aggestis pluviae, nix, grandio, ^(b) pruina
 Gignuntur vicibus, ordine, lege poli.
^(c) Solis temperie species gratissima mundi,
 Cuncta creanda ^(d) parit, cuncta creata ^(e) fovet.
 Per quam foëtat humus flores, et messis aristas;
 Sole perustus ager putris arena iacet.
 Corpora sol reficit radiis, et corpora vexat:
 Solibus alternis itque reditque salus.
 Omnia nec mala sunt, nec sunt bona sidera cæli:
 Lucifer hoc docuit, ^(f) sidus et hoc docuit.
 Temperies cæli medium nec possidet orbem:
 Nam de quinque plagis vix habet ipsa duas.
 Quod cælum, quod terra, ^(g) fretum, quod purior aër
 Non meruere simul, hoc ^(h) modo quando habet.
 Culpa mihi fuerat dominos reticere ⁽ⁱ⁾ modestos,
 Ignotumque mihi scribere nec dominum.
 Qualis et ingratos sequitur, qui mente profana,
 Cùm dominum norint, idola vana colunt.
 Israëlitarum populum sic culpa tenebat,
 Quando oblita Deum plebs vitulum coluit.
 Et tamen indulgens veniam poscentibus auctor
 Contulit, et legem post mala facta dedit.
 Te precor, omnipotens, quem sat decet esse benignum,
 Et quem nulla iuvat ultio, sed venia:
 Cuius sancta manus sustentat corda regentum,
 Et pius inclinas mox ubicumque iubes.
 Coram te primùm me, carminis illius orsa
 Quòd malè disposui, pœnitet en fateor.
 Post te, summe Deus, regi dominoque reus sum,
 Cuius ab imperio posco gémens veniam.
 Imperet ^(k) armato pietas tua, prospera mandet,
^(l) Rex Dominusque meus semper ubique pius.
 Nec mihi dissimilis, quàm quod solet omnibus esse,
 Sit pietate sua, sit bonus et placidus.
 Te nunc summè precor, magnorum maxime regum,
 Pectore, mente rogans, voce manaque petens.

(a) Eripit, atque animas.

(b) Pruina.

(c) Sultat.

(d) Parans.

(e) Fovens.

(f) Sirius hoc docuit.

(g) Creat.

(h) Homo.

(i) Molestor.

(k) Armata.

(l) Rex Deus Omnipotens semper &c.

Da

Da dextram misero , veniam concede fatenti,
 Tempore tam longo non decet ira pium.
 Nemo cadet ^(l) de iure tuo sub morte cruenta,
 Scit ^(m) se victurum qui volet esse tuus.
 Sic leo terribilis fremit horridus ore cruento,
 Unguibus excussis , dente minante neces.
 Acriter ardescit crispato lumine ferri,
 Et mora si fuerit , acrius indè furit.
 At si venator trepidans venabula ponat,
 Territus et iaceat , mox perit ira cadens.
 Temnit prædo cibos , quos non facit ipse cadaver:
 Ac ferus ignoscit , ⁽ⁿ⁾ cevatis accipiat.
 Et dat prostrato veniam sine vulnere victor,
 Ore verecundo deiiciens oculos.
 Sic tua , regnator , non impia frangitur ira,
 Cum confessus erit crimina gesta reus.
 Ignoscendo pius nobis imitare Tonantem,
 Qui indulget culpis , et veniam tribuit.
 Principis imperium simile est ad regna superna,
 Ut canit ad populos pagina sancta Dei.
 Sacrilegis referens cælestia iura catervis,
 Vincit apostolica ^(o) discipulaque manu.
 Nonne Dei præcepta iubent , ne sol cadat intrans,
 Irascente alio , ne malus exstet homo?
 Rex inimicorum populis mucrone pepercit
 David , et sceleris certus adulter erat.
 Confessus facinus veniam pro clade meretur,
 Noxius impunè vel sine morte reus.
 Insuper et Salomon eadem muliere creatus,
 Quæ scelus admisit , munus honoris habet.
 Non fuit hic Salomon casta de coniuge natus,
 Sed sceleris fructus sceptrâ paterna tenet.
 Ecce quid impendit patris clementia parcens,
 Ut sibi ⁽¹⁾ regna daret , ut daret et soboli.
 Ipse inimicorum Salomon non colla poposcit,
 Cum peteret Dominum , sed sapientis opem.
 Exitit hîc prudens , quia noluit esse cruentus,
 Pacificusque fuit , consiliique tenax.
 Stephanus ante alios lapidum sub grandine martyr
^(p) Hostibus orabat sponte suis veniam.
 Hæc bona simplicitas præstat ieiuna cruoris,
 Vir sine morte furens nil habet ipse necis.
 Cæsar ubique potens hosti post bella pepercit,
 Et quod erat peius , civis et hostis erat.

(1) Regnaret , hæc daret et soboli.

Sponte facultatem retinens reparavit honores,
 Indè vocatus abit dignus honore ^(q) pater.
 Cuius ab imperio surgens et origine Cæsar
 Augustus meruit tempus habere pium.
 Tempore namque eodem natus de virgine Christus,
 Cuius et emicuit stella per astra poli.
 Dux Princeps Romanus erat de Principe Titus,
 Si non præstaret, dicere sæpe solens:
 Perdidimus hac luce diem, si nulla dedisset
 Mox exoratus præstita supplicibus.
 Alter item Princeps modico sermone ^(r) probatur
 Commodus Augustus vir pietate bonus:
 Nobile præceptum, rectores, discite post me,
 Sit bonus in vita qui volet esse Dei.
 Ecce quid impendit homini clementia simplex,
 Ut præstet vitam, conferat atque ^(s) animum.
 Fama ducum mors est bellis collecta cruentis,
 Ex quibus ^(t) occurrit sæpè reatus atrox.
 Gloria bellorum ducibus populisque triumphus,
 In commune datum dividit omnipotens.
 Nam ducibus tantum præstat clementia laudem;
 Non habet hæc comitem, participemque negat.
 Dicit, in arma simul fuimus cum Principe, miles,
 Me pugnante comes victor ab hoste redit.
 Nunquid ut ignoscat rector, pars militis instat?
 Soli, qui ignoscit, gloria laudis erit.
 Rex qui dat veniam subiecto, et temperat iras,
 Plus quam turba facit, qui sua corda domat.
 Te Deus aspiciens effundere nolle cruorem,
 Ut sine peccato, non sine laude daret;
 Contulit absenti terræ pelagique triumphos:
 Ansila testatur, Maurus ubique iacet.
 Quòd pereunt hostes, regis fortuna vocatur:
 Quòd pereunt populi, temporis ordo gerit.
Omnia tempus agit, cum tempore cuncta creantur;
 Tempora sunt vitæ, tempora mortis erunt.
 Sex sunt ætates hominum cuiusque senectæ,
 Et distincta tenent tempora quæque sua.
 Nunquid adulterii strepitus infantia simplex
 Vindicat, aut fremitus pigra senecta gerit?
 Non catulastra gerit puerilia, non puer audet
 Adtrectare tener Martia tela manu.
 Non furit in Venerem nondum pubentibus annis,
 Nec foetum partus femina reddit anus.

(t) *Escurrit.*

Maturus tractat , gemit et tremebunda senectus
 Nescia fervoris vel levitatis inops.
 Nunquid nata seges homines mox armat agrestes,
 Floribus aut genitis fructus inest subito?
 Novimus astra poli confectos perdere cursus,
 Transactasque simul sic repetisse vias.
 Tempore luna suo crescit , vel deficit orbe,
 Cuius ad etatem plurima sæpe fiunt.
 Nam luna crescente fretum incrementa resunit,
 Qua minuente poli est minor unda ⁽¹⁾ manus.
 Cinthia dum crescit , fontes et flumina crescunt,
 Et minuuntur item Cinthia dum minuit.
 Ipsa medulla latens observat cornua lunæ,
 Servant et lunæ tecta cerebra globos.
 Sol oculus cæli radians fuscatur ab umbra,
 Et tamen ad solitas itque reditque plagas.
 Accipiunt facies crispas , lucemque resumunt
 Ordine cuncta suo sidera fixa polo.
 Damna , vel augmenta rebus elementa dederunt;
 Tempus habent noctes , tempus et ipse dies.
 Accipiunt augmenta dies , noctesque vicissim,
 Et minuunt cursus perpete lege poli.
 Tempora sic flores retinent , sic tempora messes,
 Et cum lege redit vitis amœnus honor.

(1) Nos legeremus
maris.

EXPLICIT DRACONTII LIBER II.

MONOSTICHA

RECAPITULATIONIS ^(a) SEPTIMI DIEI, ^(a) Septem dierum.

A. B. EUGENIO

IN FINE LIBRI DRACONTII ADIICIENDA.

Primus in orbe dies lucis primordia sumpsit.
 Alter splendifluis cælum firmavit in oris.
 Tertius undivagum mare dat cum germine terræ.
 Quartus habet Phœbum , lunamque , et sidera cæli.
 Quintus plumigeras volucres piscesque natantes.
 Sextus quadrupedes , reptans , hominesque ^(x) fugaces.
 Septimus est Domino requies , his ritè peractis.
 Non quia cunctipotens humano more labore
 Actibus , aut fessus quærat requiescere tandem,
 Qui semper requietus agit , faciensque quiescit:
 Sed quòd sacra quies typicis adoperta figuris
 Multa gerat signis , et pandat mystica nobis.

(x) Sagaces.

Di-

*Dicta Dei requies , quòd rebus iure creandis
Ipsa modus fuerat , cunctis et maxima finis;
Nam nova quæque sunt , iam tunc ordita probantur.*

Dicta Dei requies , quòd nostra redemptio Christus
In carne veniens , et carnis vincla resolvens,
Hoc redeunte die felici morte quievit.

Dicta Dei requies , quòd nos post mille labores
Solutus ubique fovens in se requiescere cogit:
Nec datur ulla quies miseris , nisi suscipit ipse.

Dicta quoque est requies , mundana quòd actio præsens
Post sex ætates , quas mundus in ordine currit,

(y) *Precipient.*

Otia^(y) percipiens æterna pace quiescit.

Dicta quoque est requies , quæ nobis ultima sors est,
Nam vitæ cursus mundanæ molis ad instar:

(z) *Hominum.*

Sex sunt ætates ^(z) homini , sed septima mors est.

Prima tenet ortum generis infantia simplex,

(a) *Loco pueritia
mollis &c.*

Altera deinde ^(a) pueritia mollis habetur,

Tertia quæ sequitur ipsa vocitatur adulta,

Quarta gerit virtutis opem speciosa iuventa,

(b) *Et in ultima.*

Quinta senecta gravis ^(b) ad ultima tempora vergens,

(c) *Quæ.*

Sexta venit senium , ^(c) quod vitæ terminat ævum.

Hæc tibi , Rex summe , iussu compulsus herili
Servulus Eugenius devotâ mente dicavit.

SANCTI EUGENII III.
 EPISCOPI TOLETANI
 OPUSCULORUM
 PARS ALTERA.

LECTORIS ADMONITIO.

*E*cce tibi, Lector, reliqua S. Eugenii carmina, quæ in codice de Azagra adhuc delitescunt, nunc primum operâ nostra publicam lucem aspiciunt. Equidem ea cum præcedentibus in prædicto codice permixta sunt: nos verò ab illis seiuncta damus, quò faciliùs appareat, quid novi hæc nostra afferat editio. Codex præterea multis locis corruptus a nobis sanandus fuit, quotiès in apertum librarii errorem incidimus; dubias verò interim lectiones retinuimus, contenti nostras qualescumque coniecturas aliquando ad marginem exponere. Namque omni alio MS. destituti, non habuimus quocùm hæc loca conferremus, ex variantibus lectionibus lucem aliquam, ut fieri solet, capturi. Illud deinde te monitum volumus, nos omnes hos versus quasi germanos Eugenii nostri fetus nequaquam representare, licèt in prædicto codice sub uno Eugenii nomine ordine continuo reperiamus scriptos. Illi quidem maximam partem Eugenii stylum sapiunt: attamen librarii imperitiâ nonnullos videmus cum ceteris consarcinatos, Eugenio certè non tribuendos, quos ideo velut spurios ad calcem reiecimus. Alios verò etiam illorum, quos suo loco retinuimus, ita leves, dissolutos, atque incultos videas, ut persuaderi sibi nemo possit, ab Eugenii nostri vena nec inopi, nec ita rustica profluxisse.

ITEM ALIUD EUGENII EPITAPHIUM. ⁽¹⁾

I.

*M*ole culparum graviter onustus,
 Crimine summus, vitiis abundans,
 Quem bona nusquam recoles amasse,
 Occubat ⁽²⁾ isto.

H

Vi-

(1) Quicumque hæc priora epigrammata cum præcedentibus similis argumenti XII. XIV. XV. XXIX. aliisque conferre voluerit, non dubitabit, eundem Eugenium utrorumque parentem extitisse.

(2) Fortè scripsit Eugenius *istòc*, non *isto*.

S. EUGENII III.

Vixit horrendo madidus tepore,
Tardus ad sanctum, celer ad malignum,
Ore, non corde monachi retentans
Religionem.

Imprecor indè tumultatus ipse,
Propter has culpas Dominum precari,
Quisque funesto relegis amarum
Carmine Threnum.

Item Tetrasticha in senectam.

II.

Nulla bona grata, quæ senilis devehit ætas,
Sed dura generat, duraque cuncta parat.
Hoc solum præstat miseram attingisse senectam,
Quòd luxum carnis iam caro fessa cavet.

Versus supra lectum.

III.

Inclyti parentis, alme Christe, pignus unicum,
Membra, quæ labore fessa nunc præpono lectulo,
Cerne mitis, et benignus, atque clementissimus;
Tolle monstra, stringe fibras, et soporem tempera,
Improba ne dum quiete prægravantur viscera,
Dæmonum fraude maligna sentiant piacula.

Item aliud.

IV.

Crucis almæ fero signum, fuge Dæmon.

Distichon Philomelaicum.

V.

Sum noctis socia, sum cantus dulcis amica,
Nomen ab ambiguo sic Philomela gero.

Item.

VI.

Insomnem Philomela trahit dum carmine noctem,
Nos dormire facit, se vigilare docet.

Item

Item Dialogon tetrastichon.

VII.

Dic Philomela , velis cur noctem vincere cantu?
 Ne noceat ovis vis inimica meis.
Dic , age , num cantu poteris depellere pestem?
 Aut possim , aut nequeam , me vigilare iuvat.

Item carmen Philomelaicum.

VIII.

Vox , Philomela , tua cantus edicere cogit:
 Indè tui laudem rustica lingua canit.
Vox , Philomela , tua citharas in carmine vincit,
 Et superat miris musica flabra modis.
Vox , Philomela , tua curarum semina pellit,
 Recreat et blandis anxia corda sonis.
Florea rura colis , herboso cæspite gaudes;
 Frondibus arboreis pignera parva foves.
Cantibus ecce tuis recrepant arbusta canoris,
 Consonat ipsa suis frondea silva comis.
Iudice me , cignus , et garrula cedat hirundo,
 Cedat et inlustri Psittacus ore tibi.
Nulla tuos unquam cantus imitabitur ales,
 Murmure namque tuo dulcia mella fluunt.
Dic ergo tremulos lingua vibrante susurros,
 Et suavi liquidum gutture pange melos.
Porrige dulces sonus , attentis auribus escas;
 Nollo tacere velis , nollo tacere velis.
Gloria summa tibi , laus , et benedictio , Christe,
 Qui præstas servulis hæc bona grata tuis.

De ulmis , et passeribus.

IX.

En per frondisonas herbosi cæspitis ulmos
 Concentu pariles dulcè queruntur aves.
Hic fessa gelidis tradamus corpora flabris,
 Promentes verbis carmina dulcifluis.

De iurgio , quod accidit.

X.

Non sensus , Lector , quæso , non verba requiras,
 Scribere nam versus impulit , ecce , dolor.

Hij

Chri-

Christe fove segnis ⁽¹⁾ torpentia carmina linguæ,
 Ut possim questus ipse referre meos.
 Da guttas oculis posco, da verba querelis,
 Nam flere requies, gaudia pœna mihi.
 Iunctus eram nimium dilecto mente sodali,
 Cuius ob affectum carmina mœsta canunt.
 Non sic Eurialum Nisus dilexit amatum,
 Nectebat ut nos pax in amore Deus.
 Concordes animos solvens discordia carpsit,
 Et cessit duris pax tenuata dolis.
 Ut turtur solus, percusso compare, plango,
 Et frustra lacrymas penso perire meas.
 Labor iocari, labor; succurrite fratri,
 Præbete socio cum pietate manum.
 Pelle, precor, penitus pungentia iurgia, Christe,
 Ut possim sacris lætus adesse tuis.

De partibus humani corporis.

XI.

Partibus ⁽²⁾ constat humanæ machina carnis,
 Sed multipliciter quæ numerentur habes.
 Portio prima caput, collus, ac brachia, truncus,
 Intera, sensus iners, femora, crura, pedes.

De Phœnice ave.

XII.

Unica sum Phœnix immensi temporis ales,
 Quum volo tum morior, et vitam morte resumo.

De Alcione.

XIII.

Alcion hibernum cum ponit littore nidum,
 Spumea fluctivagi frangitur unda sali.
 Duc ergo celerem festinus navita puppem:
 Bis septem soles æquora tuta tenent.

(1) In codice legitur *et torpentia*; sed illud *et* librarii oscitantia invexit contra omnem carminis, et sintaxeos rationem.

(2) Hoc loco desideratur aliquid ad carminis integritatem: nos legeremus: *Partibus hæc constat.*

De Hirundine.

XIV.

Arboreas exosa comas , et rura relinquens,
 Vestrae tecta domus hospes hirundo colo.
 Parce , precor , nostros dente contingere natos,
 Est namque facinus , hospita membra cibum.

De Turture.

XV.

Utile conjugibus exemplum praebéo turtur:
 Non repeto thalamum , nec coniux casta maritum.

De Pavone.

XVI.

Fulgida pinna facit inlustrem tegmine pavum;
 Aurea pluma nitet , sed caro dura manet.

De Avibus loquacibus.

XVII.

Psittacus , et corvus , cornix , et garrula pica,
 Gragulus , et sturni verba referre solent.

De Bubone.

XVIII.

Vitans plumigeras infelix bubo catervas,
 Carmine fatali funera dira canit.

De Echitna pisciculo.

XIX.

Parvulus Echitnas ingentem pondere navem
 Fluctibus in mediis ore tenere vales.

De Stellione.

XX.

Stellio guttatus nomen de corpore sumpsit,
 Stellata maculis languida membra trahens.

Asyndeton de quinque sensibus.

XXI.

Auditus, visus, gustus, olfatio, tactus
Aure, oculis, ore, nare, cute corporis extant.

De temporibus anni.

XXII.

Ver gignit flores, pinguescit messibus æstas,
Autumnus uvas, bruma succidit olivas.

Distichon prognosticon.

XXIII.

Mane rubens cælum venturos nunciat imbres,
Vespere puniceum signat consurgere ventum.

Item prognosticon.

XXIV.

Cum terras nebula pressant, lux clara propinquat;
Æthera cum densant, imbribus arva rigant.

De Glacie.

XXV.

Frigore constrictæ pendent, ut vellera, limphæ,
Et stat fixa loco cursilis unda gelu.

Ænigma.

XXVI.

Quæ res progenerat, quo demum gignitur ipsa?
Unda gelu generat, gignitur unda gelu.

De Gagathe lapide.

XXVII.

Sum levis, et lenis, piceo colore gagathes;
Ardeo tinctus aqua, restinguor tinctus olivo.

De Magnete.

XXVIII.

Magnes ferricolor ferrum suspendere novit:
Sic præsens adamans, quod tenet ille cadit.

De Asbeston.

XXIX.

Asbeston callido si sit succensus ab igne,
Nec valet extinguï, nec sua flamma perit.

De Adamante.

XXX.

Prædurus adamans ferrum non suscipit omne;
Hircino tactus sanguine mollis erit.

De Speculari.

XXXI.

Ut Phœbus specular transiens irrumperere nescit,
Sic Christum generans virgo Maria manet.

De Citri qualitate.

XXXII.

Pulchra cute, carne dulcis, et acerba medullis.

In disco argenteo.

XXXIII.

Candida conspicuum produxit massa catinum,
Quo parçè nitidus transit in ora cibus.

In vase salario.

XXXIV.

Congrua pulmentis introrsùs grana geruntur,
Concreta limphis, aut nutrita montibus.

In fibolam matronilem.

XXXV.

Officii nostri est vincire segmina morsu,
Ut tensa pulchros palla premat humeros.

In columnam parvolam.

XXXVI.

Cum sim parva nimis , ingentia pondera porto,
Nititur et fabricæ me super omnis onus.

De arula.

XXXVII.

Arula sex rebus semper candescit , asello,
Ignibus , et lignis cum forcipe , folle , batillo.

Interrogatio pro cæli qualitate.

XXXVIII.

Suspice , si rutilis refulgent æthera flammis.

Responsio pro serenitate.

Lucida lucifluis perlucent sidera signis.

Item pro nubilo.

Ignea nimbivoma compressit nubila palla.

Item , cum calum mixtum est.

Pars cæli claret stellis , pars pallet ab umbris.

De qualitate ventorum.

XXXIX.

Circius æstivo , vulturnus frigore gratus;
Circius æstivos compescit flamine morbos.

Ad Calidam.

XL.

Vivas innumero sæculorum tramite , Rector,
Effracta nobis æmula colla premens;
Sis regno felix , et pacis munere pollens,
Sis pietatis amans , iustitiæque tenax.

(1) Ad Sabana.

XLI.

Omnibus effectis, quæ poscit cura lavacri,
Prætede membris lintea clara tuis.
(2) Et hæc candifico præniteant tegmina cultu,
Vestrum sic meritum promicet ante Deum.

Conclusio.

XLII.

Omnipotens rerum factor, regumque creator,
Accipe propitius, quæ tibi summè loquor.
Porrige victricem pro sacro Principe dextram,
Quæ præstet votis prospera bona suis.
Perferat insignes semper ex hoste triumphos,
Nec cedat ullis, te comitante, malis.
Sit blandus famulis, sit lenis censor iniquis,
Sic nobis placeat, nec tibi displiceat.
Ut multa breviter parvo sermone perorem,
Sit bona tota gerens, et mala nulla gemens.
Te donante, precor, qui regnas Trinus et Unus,
(3) Taxis in æternum sæcula cuncta Deus.

De superbia et humilitate.

XLIII.

Qui petit excelsa debet vitare ruinam:
In terra recubans non timet unde ruat.

De frontis indicio.

Proverbium.

XLIV.

(4) Frons hominis mentem proprio depromit amictu:
Qualis vultus erit, talia corda gerit.

Aliud.

XLV.

Frigidus in bellis frustra præcingitur armis;
Nil valet exterius, deficit ubi propria virtus.

(1) Non a Poëta, sed ab imperito librario hæc inscriptio potuit apponi, *sabana* scribente pro *sindonem*: quod de plerisque aliis similiter iudicamus.

(2) Fortè et scriptum pro *ut*.

(3) Mendum hoc loco videmus in verbo *taxis*, nobis absque alterius codicis auxilio insanabile.

(4) In quodam fragmento Ionæ Aurelianensis apud P. Florez in app. 10. tom. 5. Hisp. Sacr. leguntur hi duo versus absque Poëtæ nomine, exámetro aliquantùm immutato:

Frons hominis propriæ mentis depromit amictum.

Aliud.

XLVI.

Ille iubere nefas, ille perhibetur amare,
Qui prohibere valet, nec prohibere volet.

Aliud.

XLVII.

Conjugis et nati vitia vix nosse valemus,
Quodque domi geritur, postremi scire solemus.

Aliter.

XLVIII.

Quam coniux, natus, vel servus peccat alumnus,
Cantica vulgus habet, nos tamen ista latent.

Aliud.

XLIX.

Pane suo vivens, aliena negotia supplens,
Iste sanus æger est.

Aliud.

L.

Carduus et spina cum pastum præbet asello,
Lactuca labris compar est.

Aliud.

LI.

Ipse manus sibimet immundo stercore fœdat,
Qui canem cauda retentat.

Aliud.

LII.

Esca fies canibus, fueris si furmure mistus.

Aliud.

Detrahit adversus famam, componit amicus.

Aliud

Aliud.

Si barbæ sanctum faciunt, nihil sanctius hirco.

Aliud.

Femina nuptura servorum crimina fingit.

Aliud.

At melius vivens catula, quàm functa læna.

Aliud.

Mendax est promissa negans, aut reddere tardans.

Aliud.

Duplex nec bello fortis, nec pace fidelis.

Distichon diversum.

LIII.

Divina bonitas, ne feriat, exerit iram,
Hicque piè cruciat, nè perpetualiter urat.

Item aliud.

LIV.

Quisque benè loquitur, et vitâ pravus habetur,
Hunc sua verba ligant, et vox quoque propria damnat.

Item aliud.

LV.

Omnia, quæ metuunt homines, hæc ritè caventur;
Namque Deum metuens, post ipsum currit ab ipso.

Item aliud.

LVI.

Virginitas carnis intacto corpore habetur,
Virginitas animi fidei integritate tenetur.

Item monostichon.

LVII.

Recta fides sensum pandit, non credere claudit.

Item distichon.

LVIII.

Mors prima pellit animam, secunda retentat,
Ut nollens subeat meritam de corpore pœnam.

Versus in Bibliotheca.

LIX.

Regula, quos fidei commendat noscere libros,
Hos nostra præsens Bibliotheca tenet.
Quinque priora gerit veneranda volumina legis,
Hinc Iosues, optimaque hinc Ruth, Moabitica gesta;
Bisbis Regum nectuntur in ordine libri.
Atque bis octoni concurrunt indè Prophetæ;
En Iob, Psalterium, Salomon, et verba dierum.
Esdraë consequitur Esther, sapientia Iesu,
Tobi, et Iudith: concludit hæc Machabæorum;
Hic Testamenti veteris finisque, modusque.

Nunc reserare libet carmine scripta ⁽¹⁾ novi.
Quatuor in capite sacrorum dicta librorum,
Quos Evangelia rectè dixere priores.
Hæc conscripsere clara quos nomina produnt,
Matthæus, Marcus, Lucas, sanctusque Ioannes.
Hic Pauli monita doctrinæ flore corruscant,
Qui bis septena concludens fine volumen,
Corda pia mulcet, et terret impia corda.
Iacobus hic nitido præpollens ⁽²⁾ ordine nitet.
Et Petri gemina resplendet epistola dictis.
Ac triplex legitur ⁽³⁾ magni doctrina Ioannis;
Parvaque, sed prudens gestatur pagina Iudæ.
Hinc et Apostolicos percurrens ⁽⁴⁾ invenies actus,
Quos sanctus meritò conscripsit nomine Lucas.
Hos sequitur plana versis, et plena figuris,
Visio Ioannis consumans omnia legis.

Hæc sunt ⁽⁵⁾ sacra Dei iuris, hæc mystica ⁽⁶⁾ Dei vivi:

Hæc servare decet, hæc temerare nocet.
His lectis animus divino munere crescit,
Inlecebras mundi vincit amore Dei.

Hinc

- (1) Ita legimus pro eo quod est in codice: *scripta vi.*
 (2) *Ordine* legimus pro *orree* nullius significationis.
 (3) *Magnitudo* habet codex: ineptè.
 (4) *Invenies* edimus pro *invenire*.
 (5) Vel *sacraudi iuris*: utramque lectionem suscipit codex.
 (6) Et hic locus corruptus est; a quo tamen emendando abstinere maluimus.

Hinc pravum rectumque parat discernere doctus,
 Optima perficiens ⁽¹⁾ et mala suasa cadens.
 Hinc turgens ponit perclusa superbia fastus,
 Frænatur luxus, comprimiturque dolus.
 Turbida clamosos amittit rixa tumultus,
 Adquiriturque fovens pacis amore quies.
 Quid iam multa loquar? virtus hic proficit omnis,
 Hæc perimit totum lectio sancta malum.
⁽²⁾ Ecce quid omnium per nomen vis cernere corde,
 Hæc meditare loquens, hæc memorare tacens.
 Nunc superest fari, quo sint præscripta iubente,
 Vel cuius studio in codice missa simul.
 Summus et egregius congressit cuncta Ioannes,
 Ritè ministerium Pontificale gerens.
⁽³⁾ Cæsareæ vastæ dum Pastor præsidet urbi,
 Hæc veneranda suo nomine dona dedit.
 Credite iam cuncti, post mortem vivere functum,
 Cuius post obitum magnificatur opus.

De Dilectione.

LX.

Impleat ut vestrum Domini dilectio pectus,
 Rex ipsum Dominum iugiter rogitare memento.
 Diligit ille prior tribuens præcepta suorum
 Maximè natorum, cupiunt qui currere callem,
 Quem cæli rectam regnator et ipse cucurrit,
 Semper amans natos, ut semper ametur ab ipsis.

De Timore.

LXI.

Ut timeas Dominum legis præcepta sequutus,
 Maximè ⁽⁴⁾ daniticos debes percurrere campos,
 In quibus æterno latices de fonte manantes
 Invenies tibimet vitalia pocula dantes.

Quæ

(1) Nos libenter legeremus: *et malè suasa cavens*: quod non improbavunt docti.

(2) Totus hic versus indiget correctione, quam frustra tentabit, qui aliud exemplar, quocum hæc conferat, non habuerit.

(3) Non dubitamus; quin legendum sit *augustæ* pro *vastæ*, quod librario excidit: quæ lectio cum carminis mensura æquè consonat, ac cum communi urbis illius appellatione: nos enim aliam Cæsaream, quæ *vasta* dicta sit non reperimus. Itaque non longè a vero aberrabimus, si dixerimus, fuisse hocce versus ab Eugenio elaboratos, dum Cæsaraugustæ privatus commoraretur; illumque Ioannem, cuius munificentiam ac liberalitatem commendare voluit, fuisse S. Braulionis fratrem, cui Braulio in Episcopatu Cæsaraugustano successit.

(4) Nos legeremus *dominicos*, vel quid simile.

Quæ segetem magna foveant dulcedine cordis,
Hic et in æternum florentia regna ministrent.

De observandis mandatis Domini.

LXII.

Quisquis amat Dominum , debet sermonibus eius
Cernuus in cunctis iugiter parere libenter.
Verba sonant Domini : Si quis me diligit , inquit,
Nostra suis curet describere munia fibris.
Servus enim factis utilissimus esse probatur,
Si cupit exequier factis , quod auribus hauxit.

De Sapientia.

LXIII.

Ut valeas vero Regi coniugier uno,
Regia sit semper regnans sapientia tecum,
Quæ tibi consilium valeat conferre beatum,
Amplificet regnum , tribuat sine fine coronam.
Tegmine purpureo temet circundet, et ornet,
Hic et in æternum felicia gaudia præster.

De Prudentia.

LXIV.

Temperet interea virtus prudentia Regem
Actibus in cunctis, et sanctis moribus ornet;
Componat mores , sermones ordinet omnes,
Componat linguam , sensûsque ministret acumen.
Exornet habitum , gressum componat honestum,
Ipsa Dei virtus tibi nec concedat utrumque.

De Simplicitate.

LXV.

Simplicitas animæ virtutum semina nutrit,
Simplicitas Regum mores componit , et ornat,
Sermones nitidos puro de corde ministrat,
Odia non retinet , laudes nec captat inanes,
Nec cupit absentum fratrum derodere vitam,
Aufert et inluyies hominis de pectore totas.

De Patientia.

LXVI.

Vir patiens patriam poterit conscendere celsam,
 Si hęc nitidam primùm teneat sine crimine vitam;
 Torporem patiens debet calcare nugacem,
 Nè pereat tardus, nè quo sub pondere pressus:
 Ingenium debet serpentis habere columba,
 Callidus et prudens debet nitescere serpens.

De Iudicio.

LXVII.

Dilige iudicium, si vis conscendere cælum,
 Taliter et vestris censoribus ipse minator:
 Discite, si cupitis nostrum conquirere munus,
 Iudicii callem recto percurre gressu.
 Ipse tamen sacras debes perquirere leges,
 Ex quibus auxilium valeas conferre subactis.

De Iustitia.

LXVIII.

Iustitiã totum cura disponere regnum,
 Quod tibi Rex regum commisit iure regendum.
 Iudicibus iustè manda disponere cuncta.
 Vivere cuncti-potens sanxit legaliter omnes,
 Nam digitus Domini legum censura lapillo
 Scripsit, et in chartis iussit describere vestris.

De Misericordia.

LXIX.

Omnia prævideat solers industria Regis,
 Magna ferat magnis, et præstet parva pusillis:
 Non cesses miseros a famis clade levare,
 Si cupis in cælo fructum mercedis habere.
 Ille poli poterit regnum conscendere celsum,
 Noverit hęc miseris qui plenam tradere dextram.

De Decimis dandis.

LXX.

Da decimas Domino, tibimet qui plura subegit
 Regna, tibi populos iussit servire potentes.

S. EUGENII III.

Aurea vasa, ⁽¹⁾ ut petit diversa metalla paravit,
Imposuit gemmis ornatam vertice mitram,
Siricio lembo roseo conclusit et ostro,
Ornavit habitum regalis purpura totum.

De Thesauro in cælo conlocando.

LXXI.

Felix qui poterit thesaurum condere cælo,
Clamculò quem rapiens nequeat dirumpere latro,
Tinea nec maculans valeat conrodere mordax.
Est tibi prædives nimium thesaurus et ingens,
Angelicus panis, potusque et vita perennis,
Sufficiens cunctis per grandia sæcula iustis.
Aurea regna tenet supero thesaurus in ævo,
Illic angelica præfulgida vestis habetur,
Incorrupta manens semper sine fine beatas.
Illic gemma nitet, pendentia pallia lucent,
Annulus, armillæ, torquex, dextralia, mitra,
Aurea cuncta micant, lucentia cuncta corruscant.

De defendendo pupillos et viduas.

LXXII.

Fortis ad auxilium regalia brachia tende,
Et viduas, miseros pariter defende pupillos:
Sis clypeus iustis, et turris, et arcus, et arma,
Ne valeant actus pravi defendere pravos.
Eripiat cunctos præclara potentia Regis,
Qui iacuere diu pravo sub pondere pressi.

De Avaritia.

LXXIII.

Pestis avaritiæ ne regia pectora tangat,
Munificans cunctis, dilargus et omnibus esto:
Parva dabis parvis, et magnis magna parabis.
Inferat auxilium regalis dextera cunctis,
Omnia discreta Regis industria servet,
Munere iucundos faciens per regna ministros.

(1) *Ut* *potit* nihil sonat, sed nec coniectura probabilis occurrit exponenda.

De Pace.

LXXIV.

Pax tecum maneat, Rex pacem semper amatò:
 Pax Regnum solidat, Regni pax cornua firmat;
 Pax animam nutrit, retinet concordia pacem;
 Pax reprimit litem, concordem nequit et idem.
 Lis pacem metuit, refugit discordia pacem,
 Odiâ pax pellit, castum pax nutrit amorem.

De zelo bono.

LXXV.

Zelus ut in numerum virtutum transeat, ante
 Ferveat ignifero fratris succensus amore.
 Pacis amator homo debet zelare propinquos,
 Qui moneat fratres germano fœdere iunctos.
 Arguat et reprobos frontosa voce superbos,
 Pacis et amplexus pariter convertat ⁽¹⁾adulteros.

De Clementia.

LXXVI.

Luceat in vestro semper clementia vultu
 Lætificans vestros per cuncta palatia servos.
 Imbres lætitiæ Regis clementia fundat,
 Dulciter ut populus valeat lætariæ omnis;
 Viderit ut vultum Regis lucere serenum
 Clariùs argento fulgentem, et puriùs auro.

De Consilio.

LXXVII.

Accipe consilium multis de cordibus unum,
 Quod tibi disponens faciat discretio gratum.
 Utile consilium Regis confirmat honorem,
 Totius et regni fines defendit ab hoste.
 Alto consilio debes disponere regnum
 Rex tibi commissum, regnum per compita totum.

(1) *Adulteros* ferri non potest; sed sive legamus *adultos*, nullus sensus elici valet.

De Præsidio Domini.

LXXVIII.

Præsidio Domini firmantur brachia Regis,
Eius et in manibus victrix servabitur hasta,
Præsidio Domini regnum defenditur omne,
Crescit et eximium pollens virtutibus ⁽¹⁾annet.
Præsidium Domini custodit denique Regem,
A pravis semper defendit et hostibus illum.

De Oratione.

LXXIX.

Oremus pariter toto ⁽²⁾ corde rogantes,
Ut tibi præsidio caelestia porrigat arma
Arbiter omnipotens, ut possis fortiter hostes
Debacchare tuos ⁽³⁾ foro de cuspide fossos,
Et valeas regum multorum frangere colla,
Qui Dominum verum nollunt cognoscere Christum,
Qui Deus est unus verè cum Patre colendus,
Quem superus totus cognoscit, et infimus ordo,
Quem chorus Angelicus conlaudans semper adorat,
Et Genitum Patris totum diffusa per orbem
Ecclesia Christum cognoscit et omnipotentem.
Qui mare, tellurem, cælum, qui cuncta creavit,
Quæ mundus totus per totum continet iste.
Qui posuit celso lucentia sidera cælo,
Et roseis totum coloravit floribus orbem,
Sideribus variis superum depinxit Olympum,
Muneribus sacris mundum ditavit et imum;
Qui concessit aquis geminos producere fructus,
Et diversa locis diversa ponere sanxit;
Scilicet attilium sursum, laticumque deorsum,
Ut plebs pinnibula cæli concreseat in auris,
Et squamosalorum fluidis concreseat in undis.
Illa poli volitans siccas transverberet auras:
Ista maris bibulas natans transcurrit arenas.
Cuius ad imperium rutilans adlampadat ignis,
Et tremulas mittunt timidæ tonitrua voces.
Nebula discurrens properat dispergere nimbos,
Grandinis ut fractos iaculet de ventre lapillos.

Ar-

(1) Mendum absurdissimum in verbo *annet*: sed nulla melioris lectionis coniectura occurrit, nisi *effingatur*; ut si legeremus *auget*, vel quid simile.

(2) Hæc syllaba una desideratur: fortè scripsit Eugenius *toto de corde*.

(3) Nos lubentes legeremus *forti* vel *ferri* pro *foro*.

Arcus in excelso servato fœdere durat,
 Ne Cataclysmus aquæ terrarum germina perdat.
 Tendit et igniferos mundi per compita crines
 Sol nimium rutilus, pulcherrimus, atque corruscus,
 Impleat ut totum proprio de lumine mundum.
 Plura quid enumerem Christo parère pœnti?
 Omnia festinant quæ nunc per sæcula durant.

De Sacerdotibus.

LXXX.

Tu decus Ecclesiæ, virtus et gloria regni,
 Semper ama Dominum, te quia semper amat.
 Præcipe præcipuè primùm conservet et ornet
 Iura Sacerdotii Pontificalis honor.

De Pontificibus.

LXXXI.

Ipse prior nitidam ducat sine crimine vitam,
 Ut sit commissi splendida forma gregis.
 Formoso et nitido perfuso semper olivo,
 Culmen apostolicum debet habere caput.
 Ambrosium populis Præsul conflagret odorem,
 Eius ut exemplo concio salva fiat.
 Tu decus egregium, virtus et gloria regni,
 Semper ama Dominum, te quia semper amat.

De Presbyteris.

LXXXII.

Dicito Presbyteris, vestram fuscare serenam
 Non debet hæresis simoniaca fidem.
 Tollitur æternum terreno munere munus,
 Et maculat parva sportula multa bona.
 Deditus esse Dei servus non debet usuris
 Terrenis, cuius est super astra locus.
 Nec vitio Clerus debet succumbere, sacra
 Assiduè cuius infula colla premit.
 Tu decus Ecclesiæ, virtus et gloria regni,
 Semper ama Dominum, te quia semper amat.

De admonendo Monachos.

LXXXIII.

Admoneat Monachos dulcis vox regia cunctos,
 Ut rebus careant, regna superna petant.
 Non hos vanarum turbet possessio rerum,
 Est quibus in cælo vita parata throno.
 Exemplo Eliæ populi consortia vident,
 Et Pauli, Antonii, atque Ioannis ament.
 Propria dimittant, habeant ut propria cuncta,
 Vir nihil extraneum pacis amator habet.
 Tu decus egregium, virtus et gloria regni,
 Semper ama Dominum, te quia semper amat.

De Iudicibus.

LXXXIV.

Iudicibus iubeat vestra præclara potestas,
 Ritè regant populum semper ubique tuum.
 Non hos decipiat auri decoctio pura,
 Noxius argenti nec malè captet amor.
 Censoribus populi obediant, ut postulat ordo:
 Sic pax obtineat omnia regna tua.
 Et tibi sit laus, virtus, et gloria Christe,
 Hic et in æternum sit tibi semper honor.

Epitaphium Chindasvinto Regi conscriptum.

LXXXV.

Plangite me cuncti, quos terræ continet orbis,
 Sic vestra propriis probra læventur aquis.
 Sic Christus vobis dimittat debita clemens,
 Sic pateat summi fulgida porta poli.
 Promite funereum contrito pectore fletum,
 Et faciat luctum conlacrymando pium.
 Suspirate Deo, gemitum producite mœstum,
 Ac pro me misero dicite, Parce, precor.
 Chindasvintus ego noxarum semper amicus,
 Patrator scelerum Chindasvintus ego.
 Impius, obscœnus, probrosus, turpis, iniquus,
 Optima nulla volens, pessima cuncta valens.
 Quidquid agit qui prava cupit, qui noxia quærit,
 Omnia commisi, peius et inde fui.
 Nulla fuit culpa, quam non committere vellem,
 Maximus in vitiis et prior ipse fui.

En cinis hęc redii scepra qui regia gessi;
 Purpura quem exiit , iam modo terra premit.
 Non mihi nunc prosunt biblatea tegmina regni,
 Non gemmę virides, non diadema nitens.
 Non iuvat argentum, non fulgens adiuvat aurum,
 Aulica fulcra nocent, nec mihi gaza placet.
 Omnis enim luteę deceptrix gloria vitę,
 Et flatus abiit, mox liquefacta perit.
 Felix ille nimis, et Christi munere felix,
 Qui terrę fragiles semper abhorret opes.

(¹) Nicolao Avo.

LXXXVI.

Quisquis Romulidum fasces, clarumque Senatum
 Concelebrare cupis, quod venereris, habes.
 Si tibi bella placent, aut te prudentia mulcet,
 Perfer ad hunc tumultum funeris obsequium.
 Nicolaus ille, perpes quem fama loquetur,
 Cuique alium similem sæcula nulla ferent;
 Postquam magnificos gessit ex hoste triumphos,
 Dura sorte necis hęc tumultatus inest.
 O felix vita! o mortis sententia dira!
 Sic vixisse placet, sic abiisse dolet.

Item.

LXXXVII.

Ecce patet aditus, et sacri ianua Templi,
 Reddite vota Deo, ecce patet aditus.
 Hanc in honore Dei supplex Evantius aulam
 Sacram fabricans hanc in honore Dei;
 Hęc patrios cineres præciso marmore clausit,
 Servet ut omnipotens hęc patrios cineres.
 Nicolaë genitor, pro te devotio summa est,
 Hęc tibi fructus erit, Nicolaë genitor.
 Iure mea tua sunt, quo non serente, nec essem,
 Sed qui sum fateor, iure mea tua sunt.

(1) Scilicet Domni Evantii parenti, eidem, quem filii nomine celebravit versibus acrostichis tamquam virum et consilio abundantem, et manu fortissimum:

Ingens consiliis et dextrę belliger actu.

V. Epigram. XVII. primę partis.

Item

Item ibi.

LXXXVIII.

Sparge rosas lector, et lilia candida pone,
 Et ritè sacrum sic venerare locum.
 Hic dilecta Deo recubans Basilla quiescit,
 Clara parentatu, clarior et merito.
 Virtutum gemmis, et morum flore venusta:
 Hanc imitare velis, si bonus esse cupis.

Fragmentum Epitaphii.

LXXXIX.

..... lacrymas, subduc suspiria, lector,
 Non iacet in tumulo res lacrymanda

Hic raptus recubat felici sorte sacerdos,
 Quem lætum cælis intulit alma fides.
 Nomine Baptistam referens et mente Ioannem,
 Doctrina pollens, virginitate nitens.
 Corde pius, vultu placidus, et mente benignus,
 Prudenter simplex, simpliciter sapiens.
 Omnibus in studiis tantum celebratus habetur,
 Cedat ut ingenio Græcia docta suo.

EXPLICIT PARS ALTERA.

Adiicimus hæc duo sequentia epigrammata, que tamquam certò apocripha et spuria, ac proinde indigna, que cæteris adnumerarentur, hic nos ad calcem exhibituros supra promisimus, propterea quòd in codice Azagreus inter medios Eugenii versus reperia sunt.

I.

In lecto Regis.

Regius hic lectus auro rutilante corruscans
 Vertice tantumdem vibrantia fulcra gerebat;
 Nam pars magna sui fusca, mutilaque manebat,
 Multa quoque raptim minuit audacia furax.
 Sed cuncta reparans Rex ⁽¹⁾Wamba reformas,
 Quæ lætus habeas, et longo tempore cernas.

II.

(1) Ne quis fortè putet, hæc epigrammata temerè a nobis reïci, atque inter apocrypha amandari, animum paululum intendat lector, videatque, num S. Eugenius, qui diem extremum clausit anno 657, alloqui vivus potuerit Regem Wambam, (ut in epigrammate) quem non nisi post sexdecim annos, nempe 672. quo mortuus est Recesvinthus, regni imperium obtinuisse constat.

II.

Versi in Ecclesia S. Ioannis.

Præcursor Domini martyr Baptista Ioannes,
 Posside constructam in æterno marmore sedem,
 Quam devotus ego Rex ⁽¹⁾Reccesvinthus amator
 Nominis ipse tui proprio de iure dicavi,
 Tertii post decimum regni comes inclytus anno,
 Sexcentum decies æra nonagesima nona.

Fragmentum Hymni in laudem S. Dionysii Areopagitæ
 S. Eugenio III. ab aliquibus adscripti. ⁽²⁾

Cæli cives applaudite
 Mundi iucundo lumini,
 Quo illustratur cælitus
 Huius diei gratia, &c.
 Areopago Athenæ
 Regis sumpsit diadema
 Cælestis gemmam fulgidam,
 Dionysium Sophistam, &c.
 Clemente Romæ Præsule
 Iubente, venit Galliam, &c.

(1) Neque verosimiliùs hi versus Eugenio nostro attribui possunt, ut cuilibet epigramma attentè legenti notum erit. Dicavit Reccesvinthus Rex prædictam Ecclesiam S. Ioanni Baptiste anno decimotertio, postquam unà cum patre Chindasvintho regni habenas acceperat anno 649. Contigit ergo Templi huius dicatio secundum hanc supputationem, quæ a diligentioribus historicis, et criticis verior habetur, anno 661. seu ut in ultimo versu huius epigrammatis legitur, æra 699. quod in idem recidit. (Namque illud *decies* in medio versu omnino impertinens, ac nullius sensus est, fortè a Poeta ob carminis integritatem iniectum) Eugeniùs autem iam quatuor fere ante annos obierat, nempe anno 657. Qui ergo fieri potuit, ut hoc carmen vivens scripserit?

(2) Hocce fragmentum ex Natali Alexandro collegimus, qui in dissert. XVI. sæculi I. illud producit in confirmationem suæ sententiæ de commentitiis Dionysiorum distinctione Atheniensis, et Parisiensis. Desumpsit Natalis ex Menardo, quem ait hunc Hymnum S. Eugenio Toletano vindicasse. Quibus momentis permotus id fecerit, omnino ignoramus; neque enim Natalis illa recenset, nec nobis adhuc Menardi Dissertationem de unico Dionysio adversus Launoii discussionem Parisiis editam anno 1643. videre licuit, multa licèt opera ac labore quæsitam. Tantùm ea legimus, quæ Franciscus Pagiùs opponit in sua Dissert. Historico-Critica de S. Dionys. Paris. Episcopo, ut prædictum Hymnum Eugenio Toletano abiudicet. Neque enim, ait, Hilduinus qui primus hymnum laudat, eius verba refert, nec significat cuius Eugeniùs sit: præterea observat Hilduinum dubitanter de eo esse loquutum; deinde valde mirandum esse ait, quòd Hilduinus Gregorii Turonensis auctoritatè Fortunati Pictaviensis testimonium opposuisset, qui tantùm asserit Dionysium Parisiensem in Gallias a S. Clemente fuisse destinatum, Eugeniùs verò antiquioris testimonium prætermisisset, si in hymno ab ipso laudato Dionysius Parisiensis expressè Areopagita fuisset nuncupatus, ut in Hymno a Menardo producto legitur. Adicit etiam in editione Iacobi Sirmondi Opusculorum S. Eugeniùs III. Toletani huiusmodi hymnum desiderari. Quibus omnibus a nobis adiungi posset, in Codice de *Azagra* ex quo multò plura, quàm Sirmondus, edimus epigrammata, nec volam nec vestigium illius reperiri. Ut ut res sit, cum Menardi momenta non viderimus, a iudicio ferendo abstinere malumus.

EPISTOLA

S. EUGENII III. PRIMATIS TOLETANI
AD BRAULIONEM.

*Suggerendum Domino meo, et verè proprio Domino
Braulioni Episcopo Eugenius servulus vester.*

1. **D**uæ res obortæ sunt in Ecclesia mea, unde nimium contabescit anima mea, et quid remediï adhibeam, nisi consilium vestrum præbuerit, penitus scientia nostra non habet. De quodam fratre reperimus, qui non accepto Presbyterii gradu Presbyteri peragit officium, et ut causam certius agnoscatis, omnia singulariter innotesco. Fuit idem ipse frater molestissimus Domino meo Eugenio. Rogatus a Rege, ut eum Presbyterum ordinaret, quia iussioni Principis resistere non prævaluit, hoc genus factionis invenit. Duxit cum ad altarium, manum non imposuit, et cantantibus Clericis in excelso pro benedictione maledictionem effudit, sicut ipse hoc personis idoneis et sibi charissimis postmodum publicavit, coniurans, ut hoc quandiu viveret, reciterent. Quid inde fieri præcipit vestra prudentia, cita me iussione certifica; nam nescio, aut si iste Presbyter habeatur, aut si illi, qui per eum baptizati chrismate prænotati sunt, rectè chriticolæ vocitentur.

2. Solve mihi hanc, de qua satis ambigo, quæstionem: ita solvat Christus culpæ vestræ, si tamen est aliqua, nexionem. In aliquibus itidem locis Diaconos chrismare persensimus, et ignoro quid de his, qui ab eisdem chri-

smati sunt, facere debeamus: numquidnam iterabitur sancti chrismatis unctio? aut si non iterabitur, aut pro chrismate reputabitur, quod forsitan aut præsumptio compulit, aut nescientia perpetravit. Quid in hoc servare me deceat, suggero ut vestra mihi pietas innotescat.

3. Duabus præmissis occurrit et tertia. Presbyteri aliqui contra ius, et vetitum canonum de chrismate, quod sibi ipsi conficiunt (si tamen chrisma istud est nominandum) baptizatos signare præsumunt. Quid aut taliter signatis remediï, aut his possit pro correctione præberi, me fateor ignorare; sed a te de his illuminari me postulo, qui divinæ sapientiæ maiori lumine pollens et legis sanctæ quotidie meditationi deserviens, latebrosas nigrorum cordium factiones et vehementer insequeris, et prudenter invenis, et acutè dissolvis. In nobis autem etsi fuit aliquantula scientiæ modicula venula, ingruentibus ægritudinibus, et curarum multifidis tempestatibus ita penitus exsiccata défecit, ut nec tantillo sudore distillet. Inde per eum te precor, cuius dono beatus, cuius instructione peritus esse probaris et doctus, ut me de his causis celerrimè sacra tui oris iussione certifices.

EPI-

EPISTOLA BRAULIONIS

AD EUGENIUM PRIMATEM TOLETANUM.

Domino singulariter meo Eugenio Primati Episcoporum Braulio servus inutilis sanctorum Dei.

1. *Si immensa curarum genera non me circumvallarent, si procellis suis mundi nequitia non obvolveret, si denique oblatrantium invidorum erga me strepitus sileret, nec solitudo, in qua meritò destitutus obveni, terreret, nec sic quoque interrogationibus vestris inauditis mihi et inexpertis facile, ut iubes, responsum redderem, cum et res incognita animum turbet, nec ante prævisa et diu meditata facile responsum habeant. Sentio tamen acuminis tui prudentiam illud velle in me experiri, quod mihi nequeat impedire, et peritiam, que deest aliis, ostendere. Velle tuum bonum præsentio, sed posse meum non ignoro. Quid enim in nobis aut quantulum est, quod doctæ vocis præconio ita attollis, ut segnem et penè iam senem oblitum sui attingere celsa cogaris, et veteranum iam atque utinam non inveteratum in his quæstionibus introducas, in quibus est pernicioiosa nescientia, et scientia presumptuosa? Verumtamen, quia ait unicus magister et doctor cælestis, qui docet hominem scientiam: Quia sine me nihil potestis; mecum autem omnia poteritis; et iterum Propheta: Dominus dabit verbum; atque*

iterum: Aperi os tuum, et ego adimplebo illud; pro iussu tuo, pro obsequio meo, pro spe divini promissi, pro eo quòd nihil impossibile est credenti, tentabo dicere, ut potuero, et ut mihi ille ministrare iusserit, qui Ecclesiam suam regit, si qua invenire quivero, et tibi meo Domino consentanea rationi narrabo. Iam tuum erit ea quæ suggero, discretionè qua viges, solertia qua polles, instructione qua plurimum vales, et adprobare recta, et corrigere errata, et tegere indigna, et reserare digna.

2. *Igitur iam ad ipsas causas veniamus. Dicis a te in epistolis tuis duo observata fuisse in Ecclesia tua, unde contabescit anima tua, et quid remedi adhibeas penitus scientia vestra non habere. Scilicet de quodam fratre, de quo scribitis, qui non accepto Presbyterii gradu Presbyterii peragit officium; et ut causam omnem exponeres, narras eum fuisse molestissimum Precessori vestro, qui rogatus a Rege ut eum Presbyterum ordinaret, quia iussioni Principis resistere non prævaluit, (ut vestris verbis loquar) hoc genus factionis invenit. Duxit eum ad altarium, manum ei non imposuit,*

L

et

et cantantibus Clericis in excelso, pro benedictione maledictionem effudit, sicut ipse Praecursor vester hoc personis idoneis et sibi charissimis postmodum publicavit, coniurans, ut hoc quandiu ipse viveret reticerent. Quid inde fieri debeat a me iubes expetere, quia ignorare vos dicitis, utrum Presbyter habeatur, an si illi, qui per eum chrismate prenotati sunt, rectè Christicolæ vocentur?

3. Post hoc coniuras meam inscitiam, ut hanc questionem solvam. Hæc est prima interrogatio vestra, ad quam dum multis, ut præmissi, ad respondendum impediatur causis, summa illud conficit, quòd nequit tenebris obsitus videnti præbere ducatum. Sanè, quia iubes ut dicam quod sentio, perquiratur persona, quæ maledicto subiecta esse dicitur; si tempore maledicentis, ipso presente, offi-

cium Presbyterii egit, nec tamen prohibitus ab ipso est; si baptizavit, si chrismavit, si Sacrificium obtulit, et ille passus est eum hoc agere, qui sibi conscius erat eum maledixisse; in nullo iste mihi, sed potius ille videtur culpabilis fuisse, qui dolo malo aliud egit, et aliud simulavit; ac per hoc ille, cuius factio in tantum nefas prorupit, ut mihi videtur, onus suum ipse portabit: vestra autem sanctitas ab hoc delicto immunis erit, quia unumquemque in qua vocatione invenistis, in ea esse permittitis. Et cur non habeatur Presbyter, non video, si ille eum publicavit Presbyterum, qui noluit ut iste Presbyter esset; aut quare non ab isto unguine sacro tincti vocentur Christicolæ, quia etsi iste indignus, chrismate tamen vero sunt illi peruncti.⁽¹⁾ Optimè novit prudentia tua Ca-

(1) Quæ in hac epistola respondet S. Braulio ad quæsitâ B. Eugenii, occasionem nobis non importunam offerrent longè latèque disserendi de Presbyterorum chrismatione, si Patrum Toletanorum commentatorum partes ageremus. Nec enim nos latet, quantum a viris historie Ecclesiasticæ peritissimis in utramque partem disputatum sit super hac discipline parte, quæ Sacramenti Confirmationis ministrum spectat. De orthodoxis tantummodò Doctoribus loquimur, inter quos convenit, solos Episcopos esse ordinarios huius Sacramenti ministros, prout in plerisque Conciliis adversùs hæreticos definitum est; hac una re inter se dissidentibus, quænam fuerit antiquorum temporum disciplina in Ecclesiis cum Orientalibus, tum Occidentalibus circa eius ministrum extraordinarium seu delegatum: num cuique Sacerdoti ea confirmandi facultas ab Episcopis communiter fuerit concessa in quibusdam Ecclesiis: an omni tempore et loco penès Episcopos nulli delegata substituerit. Pro diversis uniuscuiusque stu-

diis argumenta et solutiones adhibentur. Nos interea intra officii nostri terminos continebimur: ne tamen tam commoda occasione nihil omninò dixisse videamur, animadversiones quasdam lectorum iudicio subicimus a nobis inter legendum confectas; quas docti viri boni æquique consulant optamus, sive propriæ eorum sententiæ novum inde momentum accesserit, sive recens adversùs propriam opinionem obiectio exurgat, quæ eorum ingenium excitet ad rem præsentem novis et eruditissimis commentationibus illustrandam.

Primò ergo animum intendimus in ea, quæ S. D. in §. 3. scribit circa medium. Cum enim ad priorem primè quæsitam partem respondens dixerit, Clericum illum malè, ut aiebant, ordinatum, pro vero Presbytero habendum esse ab Eugenio, ad cætera procedit adiciens, se non videre, quare ab isto unguine sacro tincti non vocentur Christicolæ, de quo valde Eugenius dubitare videbatur. Rationes tunc huius resolutionis afferens, ita pergit porro: Optimè novit prudentia tua, Canonum an-

nonum antiqua esse instituta, ut Presbyter chrismare non audeat; quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus: sed postea consultum est, ut chrismarent Presbyteres, sed de chrismate benedicto ab Episcopis; ut non videretur Presbyterorum hoc esse privilegium, cum ab illa unctione sancta populum Dei

sacrant, sed Episcoporum, quorum benedictione et permisso quasi de manu Episcopi, ita huiusce rei peragunt officia. Quod si ita est, cur et iste quasi manus Episcopi, quamvis inutilis, quos chrismare non habeantur Catholici? Cum, ut dixi, sancto et vero chrismate ab Episcopo sacrato, et cum illius permisso fuerint per-
un-

tiqua esse instituta, ut Presbyter chrismare non audeat; quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus: sed postea consultum est, ut chrismarent Presbyteres, sed de chrismate benedicto ab Episcopis; ut non videretur Presbyterorum hoc esse privilegium, cum ab illa unctione sancta populum Dei sacrant, sed Episcoporum, quorum benedictione et permisso quasi de manu Episcopi, ita huiusce rei peragunt officia. Nobis hæc verba contemplantibus, atque apud nos querentibus, qualis dicenda esset hæc chrismatio, quæ huiusmodi Presbyteri manu legitur frequenter peracta, nec invalida Braulioni visa est, occurrit, quantum ex eis colligi videtur, Braulionem de chrismatione sacramentali seu confirmatoria loquutum fuisse; cui soli, nec prorsus alteri, quæ de ea tradit, congruere possunt. Ait enim primo, antiquorum Canonum esse instituta, ut Presbyter a chrismando abstereretur. Equidem ex Historia Ecclesiastica docemur, primis Ecclesie sæculis nullum omnino chrismatis usum Presbyteris concessum fuisse: cum vel illa alia chrismatio cæremonialis, quæ nunc in baptismo adhibetur, atque pro ipsis Presbyteris primo instituta fuit, ut absente Episcopo Confirmationis defectum quodammodo supplerent, atque unctione illa in scapulis non in fronte adhibita Neophytis iam iam morituris opitularentur; illa, inquam, chrismatio ad S. Silvestri tempora sæculo quarto ineunte communiter referatur; nullum deinde Presbyterialis chrismationis antiquius reperitur vestigium. Nihilominus dum antiqua protulit instituta, de sacramentali tantum chrismatione loqui Braulionem, quæ sequuntur verba, confirmant: *quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus.* Ergo illa vetus disciplina, quam superius dixit, ea erat, quæ Braulionis ætate ab universa Italia et Oriente custodiebatur. Vel hæc sola Braulionis propositio totum huius epistolæ sen-

sum reseravit. Nihil nunc de Orientis disciplina dicimus, in qua Braulionis testimonium quantum valeat, viderint illi, quibus persuassum est, multo ante Photii tempora, quin et quarto sæculo Presbyteros Græcos chrismare solitos esse: (fortè de S. Doctoris testimonio omni licet eruditione illustri, sed in extrema Occidentis parte scribentis circa Orientalium Ecclesiarum ritus, non multum laborabunt.) De omni Italia quæ adserit se scire, quæque prudens nemo dubitare audebit, videamus. Certè in Italia sæculo septimo chrismatio verticalis baptizatorum tantum abest, ut Presbyteris esset interdicta, quin pro eis tantum, non pro Episcopis institutam fuisse multo antea constat: tunc verò ita ibi obtinebat, ut in omnibus Sacramentariis superiorum Pontificum Presbyteris baptizantibus etiam coram Episcopo attribuitur, quoniam in cæremoniam baptismi annexam iam inde desiderat, quæ primo occasione tantum mortis inventa est: ex Italia verò ad reliquas Ecclesias promanaverit. Quid ergo est quod a primis temporibus tanta cura observabat Italia? Ut baptizatorum frontem Presbyteri nullaratione consignarent, quod solis Episcopis erat reservatum. At ea erat chrismatio sacramentalis: cuius rei innumera adduceremus testimonia, nisi in re omnibus explorata vanum putarem argumenta congerere; omnia enim illorum temporum Ritualia atque Sacramentaria id ipsum evincunt. Nihilominus e r è rit S. Gregorii Magni verba referre in Epistola ad Iannarium Metropolitanum Calaritanum. Audierat Gregorius apud Sardos, Presbyteros frequenter chrismare Neophytos etiam presente Episcopo; id ægre ferens, continuo eos per litteras admonuit, ut a tali chrismatione abstererent, quam ipsis prohibitam esse intelligerent. Epistola accepta atque vulgata non levis animorum commotio inter illos exorta fuit, qui a suarum Ecclesiarum antiqua consuetu-

uncti. Manifestum est, baptisma in nomine Trinitatis datum non debere iterari, chrismare autem non prohibemur hereticos, quos a vero chrismate invenimus extraneos. Iste autem recto chrismate chrismavit, ut iam dixi; non mihi videtur frivolum esse quod fecit.

4. *Additur his, quod ille qui eum permisit, nunquam*

contradixit, et chrisma a se benedictum tradere isti non dubitavit, ac per hoc, quod iste fecit, ille egit. Quid enim sive per occasionem, sive per veritatem? Quia in catholica actum est, necesse iterari non est; nam et illi, qui post excessum Praecessoris vestri eum talia nar-rasse referunt, melius facient, si istam causam in aliam vi-tam

dine abduci, propriisque privilegiis expoliari non facile patiebantur. Huius perturbationis nuntio ad Gregorium per-lato, putavit prudentissimus Praesul ali-quid commotis animis indulgendum esse, itaque ad Ianuarium scripsit his verbis: *Et nos quidem secundum veterem Ecclesiae nostrae consuetudinem fecimus: (dum chrismationem in fronte Presbyteris illis in-terdixit) quod si omnino hac de re qui contristantur, ubi Episcopi desunt, ut Presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus.* Ex quibus aperte deducimus, veterem Roma-nae Ecclesiae consuetudinem fuisse, ut Presbyteri neque praesente nec absente Epi-scopo chrismarent in fronte: deinde intel-ligimus, quare non dixerit Braulio omnem Occidentem, sed omnem tantum Italiam illam antiquorum Canonum disciplinam servare. Certè enim non omnium Occi-dentalium Ecclesiarum consuetudo cum Romana consentiebat, quod praeter hoc Sardorum exemplum alia, quae ex Gallica-nis Ecclesiis repeti possent, confirmant.

Sed ad reliqua Braulionis verba redeamus. *Sed postea consultum est ut chrismarent Presbyteres.* At ubinam, rogabit ali-quis, id consultum est? In Italiane, vel Roma-na Ecclesia? Non equidem: cum in ea ut supra vidimus, Braulionis aetate anti-qua statuta Canonum obtinerent. Reliquum est, ut id in Hispania consultum dicat, ut ad Eugenii quaestionem propius accedat, eique directè respondeat. Apud nos ergo statutum fuit, ut chrismarent Presbyte-res, nempe frontem baptizatorum signan-tes eosque confirmantes, quod unum Presbyteris Italis prohibebatur. Haec omnia ex praecedentibus per se fluunt, satisque indicant, quae Braulionis mens sit, simul-que de cuius chrismationis valore dubita-verit Eugenius, nisi illum dixerimus ad propositum minimè respondisse.

Quòd si quis amplius desideret huius-modi disciplinae apud nostros vestigia, ad

Concilia Provincialia Hispaniae eum remit-timus, in quibus non obscura indicia reperiet, Presbyteros communem aliquando habuisse confirmandi potestatem. Concilium Illiberitanum can. 77. statuit: *Si quis Diaconus regens plebem sine Episcopo, vel Presbytero aliquis baptizaverit, Episcopus eos per benedictionem perficere debet.* Innuit ergo, si Presbyter adfuerit, nil opus esse ut ad Episcopum adducerentur per eius benedictionem perficiendi, sive ut omnes interpretantur, ab ipso confirman-di: Confirmatio enim perfectio baptismi frequenter appellatur a Patribus. Concilium Toletanum I. anno Domini 400. ce-lebratum can. 20. ita loquitur: *Statutum est Diaconum non chrismare, sed Presbyterum absente Episcopo, praesente verò non nisi ab ipso fuerit praecipitum.* Concilium Barchinonense anno 599. canon. 2. *Simili etiam constitutum conditione est, ut cum chrisma Presbyteris Diaecsanis pro Neophytis confirmandis datur, nihil pro li-queris pretio accipiatur.* Quae omnia, super-iora Braulionis verba, nec minus nostram de illorum sensu coniecturam confirmant.

Sed et reliqua perpendamus. *Postea consultum est ut chrismarent Presbyteres, sed de chrismate benedicto ab Episcopis, ut non videretur Presbyterorum hoc esse privilegium, cum ab illa unione sancta populum Dei sacrant, sed Episcoporum, quorum benedictione et permissu quasi de manu Episcopi, ita huiusce rei peragunt officia.* Multa hic occurrunt, quae supra dictis favere videntur. Primum, quòd tanta cura cavebatur, ne Presbyteri ad chrismandum accederent, nisi chrismate prius ab Episcopo benedicto, habitaque ab eo chrismandi licentia, ne illud officium tamquam sibi proprium, et non ab Episcopis delegatum putarent; id, inquam, magis sacramentalem chrismationem spectat, quam caeremonialem; quum hanc non ita sibi Episcopi vindicent, nec per se unquam perficere soliti sint, sicut illam

tam sibi reservant. Quis enim eis, illo desistente, aut contradicere nunc poterit; aut purgare obiecta poterit? Vobis autem quod ille non dissipavit; dissipare non convenit; memores illius sententiae: Nolite ante tempus quidquam iudicare. Et iterum: Quod apertum est, vobis; quod occultum est, Deo.

5. Ecce quod videtur nescientiae meae, et pro modicita-

aliam quam propriam ubique legimus esse Episcoporum; nec aliter per manus Presbyterorum factam valere, nisi quatenus non tam ii, quam ipse Episcopus a quo legantur, manus per eos imponit. Deinde quod *populum Dei illa sancta unctione sacrari per Presbyteros*, ait, quis non de unctione confirmatoria accipiat? A qua sacrari populum Dei per gratiam sanctificantem quam confert, propriè dicimus contra haereticos; non ita de mera caeremonia baptismo adhibita, atque omni gratia sanctificante vacua.

Ad hæc, ab illa unctione Neophyti *Christicolæ* denominabantur; huius vero nominis vis hoc loco non tam cultores Christi significat (omnes enim id per baptismum habemus) quam *Christianos*, quod erat nomen proprium confirmatorum, qui a sacro chrismate peruncti ex tunc in Christi militiam novo crucis signo armati ac roborati nomen dedere. E re erit aliquorum Patrum verba in hanc sententiam producere. S. Cyrillus Hierosolymitanus *Cathec. 3. Mystag. Huius*, ait, *sancti chrismatis dono accepto appellamini CHRISTIANI, ut regenerationi et nomen ipsum verè respondeat. Ante enim quam hæc gratia vobis donata est, non eratis propriè digni eo nomine, sed pergentes usque eo progressi estis, ut efficeremini CHRISTIANI.* Similia scribit V. Beda ad illa verba *Psalm. 26. Dominus illuminatio mea, et salus mea: Potest quoque, si cui libuerit, illuminatio ad primam tantum unctionem, in qua simpliciter abrenunciamus Satanae, referri. Salus verò ad secundam, in qua magis firmamur; quia et nomen Christi in ea profitemur, et ab ea nomen accipimus, scilicet, ut CHRISTIANI dicamur.* Eadem fere legimus in S. Isidoro *lib. de Offic. Ecclesiast. cap. 26.*

Sed et verba immediatè sequentia id ipsum quodammodo suadere videntur. *Manifestum est, inquit, baptisma in nomine*

te capacitatis nostræ nec affirmans nec spernens omnino ista suggesti.

6. Ad ceteras interrogationes, si hoc non abhorret, trans-eamus. Scribitis etiam et hoc, in quibusdam locis Diaconos chrismare vos reperisse. Nihil in hac quæstione amplius quam in prima invenio, nisi ut sacrum chrisma vestra auctoritate et indulgentia Pontificali

per-Trinitatis datum non debere iterari, chrismare autem non prohibemur hereticos, quos a vero chrismate invenimus extraneos. De sacramentorum iteratione loqui satis indicat, non de mera chrismatione reconciliatoria repetenda: quod ex eo colligimus primò, quòd eam baptismo contraponit: tum, quia illa caeremonia in omnibus et quibuscumque hæreticis recipiendis adhibebatur, non tanquam alterius chrismationis suppletiva, sed ut illa unctione sancta, precibus simul ab Ecclesia adhibitis, Spiritus Sanctus conversionem errantium sua gratià firmaret, atque solemnè quodam ritu Ecclesia ad se redeuntes benignè excipere testaretur: hoc autem loco de eorum chrismatione hæreticorum agit Braulio, qui a vero chrismate erant extranei, proinde apud suos nullius valoris unguento delibuti ac confirmati.

Deinde, quia nisi de confirmatione Neophytorum esset quæstio, non videretur tanti momenti esse, quæ ita animum Eugenii sollicitaret, atque anxium haberet, ut ipse innuit, quasi in utroque extremo magnum aliquod occurreret incommodum. Quot autem, quantaque utrinque essent timenda, si de sacramenti valore dubitasset, nemo non videt: quoniam si eos non chrismasset iterum, forsàn perpetuò Confirmatione privarentur, quam validam nunquam accepissent; si verò temerè ad iterandam chrismationem accederet, non parva iniuria sacramento immineret, quod semel validum omnino propter caracrem initerabile est.

Non dubitamus aliqua in progressu huius epistolæ reperiri, quæ nostris animadversionibus adversari videntur, quale est illud quod sequente §. legitur. Cum enim chrismationes Presbyteri ratas habendas esse putaverit, quoniam Episcopo consentiente et vidente peractæ fuissent, ut illud magis urgeat adjungit: *Quid enim sive per occasionem sive per veritatem? Ex quo*

persistat ; et illi , qui ista aut nescientia aut presumptione patrarunt , dignam in se et distractionis vindictam , et ecclesiastici ordinis normam sub pœna et penitentia persentiant , et ita sint mulctati , ut in exemplum aliis dati , talia nequaquam ultra presumant .

7. *His duobus in brevi præmissis questionibus , tertiam ingerit ignorantie meæ pruden-*

quo fortè quisquam ita arguet , ut evincat non loqui Braulionem de chrismatione sacramentali : nemo etenim ignorat , quæcumque in rebus ad sacramenti essentiam pertinentibus fictio intercedat , eius valorem corrumpere ; iam autem consensus Episcopi , sicut nunc S. Pontificis delegatio , erat omnino necessarius , non solum ut Presbyter chrismaret licitè , sed etiam ut validè eo officio fungeretur . Quomodo ergo diceret Braulio nihil interesse ad effectum chrismationis illius , utrum Episcopus per veritatem consensum suum præbuerit , necne ? Si hoc loco fictio nihil refert ad valorem , absurdum de alia chrismatione quàm de confirmatoria sermonem instituit . Sed attendat impugnator quæsumus , quid velit Braulio , dum scribit *per veritatem* ; quod ex opposito faciliùs intelligitur . Non enim veritatem opponit fictioni aut simulationi , sed veritatem occasionem contraponit . Quasi dicere voluerit : quid interest , sive Episcopus ratum habuerit illius Presbyteri ministerium *per veritatem* , id est verè , ex animo suo , et sponte , quoniam huiusmodi Presbyterum tali ministerio dignum putasset ; (namque ita accidit , ut quæ nos probamus , quæque maximè nobis arrident , ea verè et ex animi sententia gerere , vel ab aliis facta lubenter confirmare dicamur) sive *per occasionem* , id est , tantum propter temporis circumstantias , ut Principis voluntati obtemperaret , licentiam indulerit ? Namque sæpesapius multa agimus reluctantes et invitè , etiam ex iis quæ in libera mentis potestate consistunt . Iam autem modò Episcopus re ipsa consenserit , (ut consensisse probabatur) satis erat ad validam chrismationis administrationem ; quamquam non lubens fecerit , sed invitus .

Nec magis nos movet , quod ad secundam questionem Eugenii super chrismatione facta a nonnullis Diaconis respondet . De quacumque enim chrismatione

vestra scribens , quòd quidam Presbyteri de chrismate , quod sibi ipsi conficiunt (si tamen chrisma istud erit nominandum) baptizatos signare presumunt . Bene fateor , et optimè dubitatur non esse chrisma , quod non solum non ab Episcopis , sed contra ius et vêtitum Canonum a presumptoribus Presbyteris videtur esse sacratum . Nam si cœlestis Magister et

Do-

superiùs locutus fuerit , satis colligitur , ex mente Braulionis tantum Presbyteris fuisse datam chrismatis administrationem ; quod et Canones a nobis laudatè confirmant , in quibus nulla de Diaconis mentio fit , nisi ut ab eiusmodi ministerio arceantur . Quare Braulionis mentem quodammodo assequutus esse non temerè diceretur , qui verba illa , *Nil in hac questione ampliùs quàm in prima invenio , nisi ut sacrum chrisma vestra auctoritate et indulgentia Pontificali persistat* , ita interpretaretur , quasi dicere voluisset Eugenio : tota hæc de Diaconis quæstio superiori resolutione definita est ; in qua satis apertè pronuntiavi , Presbyteris et quidem solis singulari nostrarum Ecclesiarum consultatione seu statuto datum fuisse , ut chrismarent ; ea tamen lege , ut chrisma de manu proprii Episcopi reciperent , ab ipso benedictum , atque eius necessario auctoritate administrandum . Ex quibus omnibus concludendum erat , Diaconorum chrismationem nullam omnino fuisse ; atque eos , qui aut nescientia , aut presumptione chrismatis ministerium sibi arrogaverant , districtè puniendos .

Hæc sunt , quæ in hanc Epistolam nobis adnotare visum est : si officii nostri partes spectemus , fortasse multa , si materię amplitudinem , pauca . Quidquid verò illud est , in gratiam studiosorum Ecclesiasticæ disciplinæ fecimus : quin et viris doctis nostram qualemcumque operam probaturos speramus , cuiuscumque illi in hac disputatione parti studeant . In rebus enim dubiis , quæque variis hominum opinionibus subiiciuntur , non parùm de literis benemereri credimus , qui in novo aliquo monumento edendo harum animadversionum rationem persequatur , quæ ad illius illustrationem aliquid conferant : eamque unicam putamus viam , ut veritas discussis tenebris , aliquando appareat .

Dominus reliquit suum Episcopis Vicariatum, quod constitutum ab illis est, ab spiritu Christi iuxta Apostolum constitutum est; et si quis præcepta eorum spernit, Christi præcepta spernit. Unde videtur mihi a sancto et vero chrismate denuò præsignari debere qui a talibus sunt peruncti fraude. Presumptorum tamen disciplina in vestro est arbitrio posita, dum aliter emendetur error, atque aliter condemnetur præsumptor. Iam vestra est sapientiæ, et cum ignaris mitiùs agere, et præsumptores vehementer restringere. Pro inerudite impedimento linguæ brevem evenire

volui tramitem epistolæ; sed ut est illud tibi notum, dum urceum facere nitör, amphoram finxit manus.

8. *Iam nunc salutem persolvo, et quotidianas molestias: meas tribulationesque assiduas orationibus vestris commendo fovendas, et per Christum te coniuro, ut quidquid inutiliter, aut secus quàm habet ratio, in hac paginola repereris effusum, non antè aliis pateat quàm mihi hoc tua epistolâ innotescat. Nam neque spatium fuit inde cogitandi, neque vacatio dictandi, et quod lingua deprompsit, aliena manu exaravi, nec inde retractare occurrit.*

EPISTOLA

EUGENII III. ARCHIEPISCOPI TOLETANI

AD PROTASIVM TARRACONENSEM.

Domno Protasio Episcopo Eugenius.

1. *Vestræ pietatis oracula favi dulcedine suaviora ingenti me fateor perlegisse lætitia; unde etiam creatori Domino præcum obtuli vota propter vestræ facultatis augmenta. Cuius enim anima, quamvis sit sapientia privata, tantam in te Domine non amet amoris industriam, quam ab arce culminis qua sublimis emines et præcellis, ad amandum infirmos et exhibiles ultro-neâ benignitate descendis? Sinceræ pacis conditor, et puræ*

dilectionis amator Dominus Dei filius Jesus Christus ipse in vobis hæc bona, quæ contulit, ampliet, ipse inlibata perpetua perennitate conservet. Vestræ enim dignationis alloquia ita nos ad amorem vestri per dies singulos incitant, ut sicut ipse fari dignatus es, nec exprimi verbis, nec exarari valeat atramentis quantum⁽¹⁾ vos reddat et animos enarrantis. Quæro namque, et mecum sæpenumero cogito, quid vestræ potestati pro tanta possim

re-

(1) Subest certe mendum; nos vero nævos repræsentamus, quos emendare sine auctoritate non licet.

rependere bonitate; sed quia nihil dignum, aut æquabile valet reperiri, me ipsum offero, totumque me ob hoc placabilem reputo, quia granditer a vobis amari confido. Puto enim, quòd non displiceat animis vestris, cum id offero quod amatis. Nam quòd officium nostri sermunculi iussioni vestræ parère compellit, sincerè meam fateor voluntatem, non solum verbo vobis me velle parère, sed et animo; si tamen vestræ orationis obtentu et vita nostra meruerit veniam, et lingua facundiam. Nam etsi est in

nobis, ut tu Domine reputas, venula tantilla sermonis, nunc inutilitate morum, nunc adsi-
dui languoris aggestu quotidie intercluditur et siccat. Missam Sancti Hippolyti vel orationes, si nobis oratu vestro vita comes adfuerit, ut potuero, pro vestra iussione parabo: Missam vero votivam ideo non scripsi, quia in hac patria tam accurati sermones habentur atque sententiæ, ut simile non possim excudere, et superfluum iudico inde me aliquid dicere, unde meliores recolo iam dixisse. ⁽¹⁾

Ec-

(1) Hæc verba optamus lectores omnes animadvertant. Nec enim levem Hispaniæ laudem in se continet, quòd Missæ votivæ in Toletana Ecclesia adeo accurato sermone essent conscriptæ, ut Eugenius quidquam eis simile, nedum perfectius efficere desperasset. Quod non eo a nobis dicitur, quasi Romanus sermo eâ tunc inter nos puritate et elegantia vigeret, quam sæculis præcedentibus obtinuerat. Non enim ii sumus, qui plus æquo illis temporibus tribuamus. Sed verò iustam illorum rationem habentes, atque reliquas Europæ Provincias animo nostro lustrantes, quæ olim politissimæ ac florentes communi cum Hispania fato obrutæ, sub barbarorum dominatione iacebant, non sine magna iucunditate observamus, maiores atque illustriores omnigenæ eruditionis, ac latini sermonis reliquias in Hispania præ cæteris regionibus a Romanis aliquando subactis, permansisse.

Quod nostro equidem iudicio duæ præcipuè res effecerunt. Prima, quod sub Romanorum imperio (ut nihil de Phœnicibus, et Grecis dicamus, quorum doctrinâ multo antè excoli cœpta est) una Hispania ante alias Nationes Latinas litteras amplexata fuit, Romanaque studia summa animi contentione prosequuta. Publicæ enim scholæ per universam Hispaniam, celebriores verò in Bætica constitutæ sunt, quas ludimagistri eruditione insignes moderabantur: ex quarum officina quot quantique viri prodierint sive Grammatici, sive Rhetores, sive Iureconsulti, nemo ignorat. Ab ipsis Romanæ Reipublicæ principibus eorum nomina cum summis doctrinæ laudibus accepimus, quas publicis litteris

commendarunt. Namque Hispanos a Romanis *sapientes homines* habitos, atque *iuris publici peritos*, ipse Romanæ eloquentiæ Parens ex suo, et communi omnium iudicio testatur. Et Iberos non solum varia doctrina instructos, sed et acerrimi iudicii viros, emunctissimæque naris fuisse indicat Horatius, qui ab illis cum iucunditate legi, non probro, sed gloriæ duce-
ret: *Me peritus discet Iber*. Sed quis nesciat doctissimorum Hispanorum nomina, quam chara Romanis fuerint propter maximam studiorum coniunctionem et similitudinem? Cornelii Balbi Gaditani non armis magis quam litteris clari, atque Ciceronis, Pomponii et Cæsaris (quanta doctrinæ lumina!) familiarissimi: Iulii Iginii ab Augusto propter immensam eruditionem propriæ Bibliothecæ præfecti: Marci Porcii Latronis oratoris disertissimi, quem dicentem vel ipse Ovidius Naso suspiciebat propter sententiarum gravitatem, quas suis poematibus insereret. Præter hos, Senecam Cordubensem Philosophorum faciliè principem, et Quintilianum Calaguritanum aureum Scriptorem, Rhetorices Magistrum, ex cuius Schola multi quasi ex equo Troiano litterarum proceres extiterunt, ut loquitur Politianus. Adeo ut Hispani et floris Reipublicæ gloriæ suæ doctrinæ lumine cumulaverint, et in interitum cum litteris inclinati summa eruditionis vi opitulati sint, nedum, ut quidam effutiant, optimis eius studiis pestem attulerint.

Verum hæc omnia ad futurorum sæculorum litteraturam parum contulissent, si, quod ipsi Italiæ contigisse videmus, Hispania Gothorum dominatione oppressa ar-
dens

2. Ecce piissime Domine dulcedo gratiæ vestræ verbosum me reddidit et superbum; sed precor, ut parcas audaciæ, quam non tumor adtulit, sed amor in-vexit. Nam si hoc trutinæ subtilis examinis æquæ libræ pensa iusseris ponderare, ad te Dominum videbis recurrere, quòd servulum tuum inveneris oberrare; quia numquam ego tam temerarius in loquendo, nisi tu fuisses tam profusissimus in amando.

dens scientiarum studium penitus abieci-
set. Sed multò aliter effectum est: nam-
que inter medios Barbaros litteras non
tantum gravissimas, sed et humaniores
videmus a nostris excultas. Quæ etenim
alia natio est, quæ ex illis sæculis toti-
dem viros nostratibus opponere queat?
Leandro, Fulgentio, Isidoro Hispalensi fra-
tribus; Braulioni, Eugenio Toletano, Il-
dephonso, Iuliano, Taïoni, Eulogio, ceteris;
Patribus et sanctitate et doctrina vene-
randis, in Scripturæ sacræ lectione assi-
duis, priscorum Canonum disciplinæ custo-
dibus, Theologis absolutissimis ac solidis-
simis, oratoribus facundis, nec indisertis,
et ab eruditione profana non alienis, quod
unius D. Isidori opera ad miraculum doctis-
simi demonstrant: ut nihil de Braulio-
nis epistolis, et hisce Eugenii opusculis di-
camus, in quibus veterum Poetarum, et
Oratorum sententiæ passim occurrunt. Qui-
bus si linguarum cognitionem, qua erant
instructissimi (quantum tempora illa fe-
rebant) adiungimus, nihil est profectò
quod ad solidam eruditionis laudem desi-
deretur. Ex quibus omnibus illud efficitur,
ut hæc propria unius Hispaniæ laus sit,
nullibi veræ sapientiæ studium illis
temporibus magis viguisse, atque Gothos
natura feros et incultos, ab omnique studio
præterquam armorum abhorrentes,
Hispanorum artibus et consiliis ita fuisse
excultos, atque ad humanitatem composi-
tos, ut barbariem exuti, litterarum
amore ipsi flagraverint: cum interea reli-
quæ nationes eorum armis oppressæ, ad
imperantium efferatos mores suos accom-

Quod ergo hac occasione vel deli-
iquerim, vel deliqui, vobis im-
putari iubete; quia tantum amas,
et tantum amaris, ut et verecun-
diæ pondus auferas, et timoris.
Scriptum enim est: timor non
est in dilectione, sed perfecta
dilectio foris mittit timorem.

3. De cetero pro peculiaritèr
suggero, ut mihi misero tentatio-
num fluctibus errabundo tuæ pre-
cis impendas auxilium. Sic Beato-
rum merearis habere consortium.

modaverint, et cum ipsis in barbariem
demersæ sint.

Quòd si cui videbitur (immeritò id
quidem) importuno hæc a nobis loco di-
cta fuisse, saltem patrio amorì, quo ab-
repti sumus, id indulgendum iudicabit:
neque nobis vitio veret, quod Hispaniæ
laudes paulo fusiùs, quàm res exposebat,
prosecuti sumus, cum exteros videamus
per summam iniuriam opportunè et im-
portunè nobis barbariem exprobrantes, us-
que eò livore ac præiudiciis adducti, ut
palam affirmare non dubitent, Hispanos
hebeti ac tardo ingenio a natura dona-
tos, ad bonas artes omnino inhabiles, et
ad meras nugas efformatos fuisse: quippe
qui, aiunt, habitamus solum macrum, ste-
rile, infœcundum, Musis optimisque ar-
tibus invisum. Quis talia legens non mo-
veatur? Quis patriæ honorem falsò tra-
duci impunè patiat? Quis taceat pro
veritate contra putidas calumnias? Verùm
causam hanc susceperunt eruditissimi Moë-
dani Fratres in Historia Litteraria Hispani-
æ, quam scribere pergunt: novissimè ve-
rò apud Italos communi doctorum acclama-
tione egit eam Vir doctissimus ac dis-
sertissimus D. Xaverius Llampillas Bar-
chinonensis in opere Italico inscripto:
*Saggio Storico-Apologético della lettera-
tura Spagnuola, contro le pregiudicate opi-
nioni di alcuni moderni Scrittori Italiani*,
Genuæ edito, in quo evincit, obtractores
nostros in diiudicanda Hispanorum litte-
ratura non recta liberaque ratione duci,
sed ex præconcepta opinione omnia me-
tiri, et scribere solere.

EPISTOLA

TAIONIS EPISCOPI CÆSARAUGUSTANI

AD EUGENIUM EPISCOPUM TOLETANUM.⁽¹⁾

Sanctissimo ac venerabili Domino meo Eugenio
Toletanæ Urbis Episcopo, Taius ultimus Servus
Servorum Dei Cæsaraugustanus Episcopus.

Congrua satis valdeque necessaria dispositione fortioris exquirat solatium, qui proprie virtutis caret officio, eoque facilius corporis gressum prorrigit, quò trahitur dextera potioris, ut saltim desideratum cursum valentioris auxilio possit explere, quam segnis in sui itineris medio remanere. Ita ego, mi venerabilis Domine, licet invalidus, tuis tamen adiutus orationibus, ardui operis auspicia quasi cuiusdam maximi montis malui adire principia, quod velut magni cuiusdam in sui superficie ostentans paradisi nemorum proceritatibus obsita, floribus albescentia, pomis etiam mellificantia, foliis viridantia, liliorum quoque pulchritudine nitentia, rosarum rubore candentia, violarum purpurantium floribus splendentia, coloribusque croceis pleraque fulgentia, nullo unquam tempore marce-

scientia, sed perpetuâ sui viriditate vernantia, mirificâ arte disposita, directisque consistunt linearum ordinibus coaptata, tantam subministrantes amantibus gratiam, ut suavitate sui non solum exteriores corporum sensus, sed interiora cordium arcana satietate sui perlustrent. Cumque talia intentis obtutibus cernerem, ac plerosque his multimodis dapibus satiari viderem, inestimabili accensus desiderio, tanquam unus ex collegio esurientium puerorum in edie coactus impulsus, eiusdem ianuam paradisi pedetentim adgressus, et quasi temerarius introrsus explorator ingressus, dum per eadem spatia pulcherrima queque, ac multimoda prospectando nimia admiratione suspendor, quedam ramusculorum floscula more pusillorum infantium ludendo collegi, ac manu avida contractando decerpsi,

(1) Hanc Taionis Epistolam edidit primus Stephanus Baluzius Miscellan. tom. 4. in qua cum summis amoris et observantiae erga S. Eugenium significationibus, ipsi dedicat, atque eius acerrimo iudicio submittit opus a se elaboratum, quod Commentarium Sacrae Scripturae appellare merito possumus, ex variis ac dispersis S. Gregorii Papæ interpretationibus colle-

ctum, atque in sex libros distributum; quorum quatuor prioribus veteris, duobus posterioribus novi Testamenti expositio continebatur. Sed opus egregium non amplius extat; neque aliud eius, præterquam huius epistolæ testimonium ad nos usque pervenit. Loca aliqua mendosa, prout a Baluzio edita sunt, reliquimus, omni alio codice carentes, qui lucem afferret.

psi, cursim ista præcipua quædam curiositate quibusdam comparationibus præmittens, verbis simplicibus quasi oris obstrusi aditum resero, nisi ut tam incomparabilis excellentia viri, sancti scilicet Pape Gregorii, in ipso locutionis exordio quibusdam parabolis anteferrem, eiusque magnitudinem sapientie, quo perspicuo lumine sanctam illustravit Ecclesiam, aliquatenus non scientibus, sed nescientibus propalarem. Optaveram siquidem tuæ nunc adesse presentie, ut sicut scriptum est: Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; maiores tuos, et dicent tibi, ex tui oris prudentia formulam sumerem, cum in principio huius operis velut cuiusdam tele verborum texturam præponerem, vel certè ex tui cordis artificiosa manu, quasi in cuiusdam magni constructione edificii politos, atque quadratos humeris propriis verborum lapillos deferrem; quoniam frater fratrem adiuvans exaltabitur, sicut civitas munita. Ordo namque rationis exposcit, ut subsequencia precedentibus quodam vinculo tenacitatis nectantur, quatinus in utrumque rectitudinem sui prolata æquitas pandat, ac ducente tramite veritatis ad destinatum finem letus accedat. Idcirco quod comparationibus paulo ante prætulimus, verbis nunc apertioribus propalemus. De opusculis quippe eiusdem sanctissimi viri sese infert sermo subsequens aliquantula narratione officiosissimus, dignum-

que fore censui de suis operibus eius pauca primùm retexere. Vidimus, vidimus Gregorium nostrum Romæ positum, non visibus corporis, sed obtutibus mentis. Vidimus enim non solum in suis Notariis, sed etiam in familiaribus, qui ministerio corporali eidem fidele exhibuerunt famulatus obsequium, eorumque relatione de virtutibus eius plura cognoscens, brevissimè pauca retexam. Fuit denique gratiâ Christi omni morum probitate compositus, animo vultuque serenus, corde benignus, conscientia purus, moribus discretus, virginitate nitens, charitate refertus, pietate præcipuus, patientia insignis, modestia incomparabilis, abstinentia singularis, hospitalitatis sectator, peregrinorum susceptor, eleemosynarum largitor, ecclesiasticarum rerum optimus dispensator, amicis devinctus, oppressorum sublevator, tribulantium consolator, acris ingenii, consilio providus, sermonibus nitidus, eloquentia facundus, prudentia dissertus, sapientia præditus, doctrina multimodus, Scripturarum divinarum multimodus interpretator, abditorum mysteriorum acerrimus investigator, fidei catholice magnificus defensor, contra hæreticos fortis assertor, superbis auctoritate erectus, atque humilibus prompta devotione subiectus. Quatuor namque virtutibus animæ, prudentia scilicet, temperantia, fortitudine, atque iustitia ita extitit præornatus, ut non homo, sed

angelus inter homines putaretur. Quis namque nostri temporis eloquentia facundus, prudentia praeditus, sapientia profundus sanctum condignis efferrat laudibus Gregorium? Nec ipsi, ut censeo, Graecæ Romanæque facundia Philosophorum praecipui, Socrates scilicet vel Plato, Cicero atque Varro, si nostris temporibus affuissent, condigna verba promississent. Sed ne panegyricis uti censear eloquiis, plurima de eiusdem virtutibus audita comperta praemittens, ad eius opuscula, quae sunt eloquia pulchritudinis, officia linguae retorqueam. Igitur cum Romæ positus, eiusdem quae in Hispanis deerant volumina sedulus investigator perquirerem, inventaque propria manu transcriberem, tantaque dulcedo verborum animum meum inestimabili suavitate mulceret, speciale quiddam in eadem sine cuiuspianam perspexi comparatione potissimum. Denique dum historiam beati Iob sub triplici indagazione, id est historica, typica, vel morali studuit explanatione discutere, atque Ezechielis prophetae primam vel ultimam partem non impari expositione percurrere, tantorumque profunda mysteriorum repulso ignorantiae nubilo, serena patefactione monstrare, penè totius novi ac veteris Testamenti patefecit arcana; actumque est, ut hac opportunitate panis ille, qui de caelo descendit, eiusdem fidelissimi opportuna satis dulcedine satiaret. Sed quoniam in eadem prolixitate

voluminum, dum testimonium uniuscuiusque requiritur, explanatio penè totius operis ius erat in ambiguo, non minima perscrutatio, atque animi ardentis saepe frigeat intentio, malui semel maximum proferre laborem, quam semper suspectam tolerare difficultatem. Percurri igitur omnia eiusdem monumenta librorum, et penè totius Scripturae sacrae testimonia, quae in eius opusculis ad probationem vel expositionem cuiusque rei adhibita diversis in locis continebantur conscripta, adiuvante Christo Iesu, qui ex ore infantium atque lactentium perficit laudem, linguasque mutorum vinculo taciturnitatis absolvit: suis coadunata ordinibus studiosus quisque, cum in eisdem voluminibus cuiuslibet sacri testimonii explanationem requirit, ne multiplici lectione fatigatus non citò reperiat quod voluerit, ad ista quae decerpsi recurrens, repenti quod desiderabat, libere satisfactionis discretione reperiet. Lectorem quippe huius operis censeo admonendum, ut vigili intentione praevideat, quoniam pleraque testimoniorum capitula in eisdem voluminibus, ut supra meminimus, diversis in locis sita, ita ut inventa sunt exposita, a me ordinatim collecta fore noscuntur. Alia igitur, quae iam in superioribus aut inferioribus partibus exposuisse visus est, et iterum atque iterum quamlibet aliis verbis, eodem tamen sensu diversis in locis recapitulata expositione retexit, praecedenti-
bus

bus testimoniis, ut ordo exponendarum rerum poposcit, aliqua inserenda, reliqua vero relinquenda curavi; quatinus ex precedentibus subsequencia penderent, et subsequencia precedentibus sese utiliùs coaptarent. Nam si cuncta discreto ordine in huius operis serie ponerentur, proculdubio magnitudo voluminum brevitatis modum excederet, atque sui recapitulatione lectoris animum offendens, facerent nihilominus repetita fastidium. Cuius rei quantitatem in sex codicibus, quatuor scilicet veteris instrumenti, duobus etiam novi Testamenti, suis connexis ordinibus prætermisiss scripturis, quas isdem virorum sanctissimus ex ordine tractavit, adiutus orationibus vestris explere curavi. Præfatiunculas quoque eiusdem codicibus consonantes decerpsi, quas etiam in capita librorum præposui, quatenus ipse sibi in suis anteponatur eloquiis, qui largiente gratia Christi copiosus nobis multiplicibus extitit officiis. Ipsos etiam codices laboriosa nimum intentione collectos prudentie vestre malui committere contuendos, in quibus si quædam sagacissima investigatio ve-

stra reperiet inordinatè composita, non tam negligentie culpam, quam necessitatis adscribat: quia dum vehiculo parvæ scabulæ quasi immensum pelagus solitarius nauta navigaturus adgredior, cum maximis difficultatibus latissimi æquoris huius spatia transmeavi, tandemque ad optatam littoris requiem, Christo gubernante, perveni. En prudentissime virorum, ut causarum ordines sigillatim perstringerem, modum brevitatis excessi, et ut ait quidam doctissimus, dum figuli rota currente urceum facere nititur, amphoram fecit manus. Ast ego dum brevem pagellam conscribere malui, libellum manus indocta composuit. Obsecro igitur te, virorum sanctissime, et omnes quibus huius operis lectio non displicuerit, ut hos libellos velut duo minuta in gazophylacia templi Domini collocare dignemini, ac pro meis abluendis delictis pervigili intentione eius misericordiam deprecare non dedignemini, ut æternis ereptus incendii, sempiternis solari merear refrigeriis. Vale mi venerabilis ac sanctissime Domine.

FINIS OPERUM SANCTI EUGENII III. ARCHIEPISCOPI TOLETANI.

VITA S. ILDEPHONSI

ARCHIEPISCOPI TOLETANI.

MONITUM.

De S. Ildephonsi gestis satius duximus ea edere totidem verbis, quæ a S. Iuliano eius discipulo et successore, atque a Cixila Archiepiscopo etiam Toletano posteriori ævo litteris tradita sunt. Ne dum novam conderemus historiam, quæ stylo illis antecederet, veterum monumentorum auctoritas minueretur apud homines horum temporum, qui in rebus ad religionem spectantibus plus æquò criticæ arti, an suo potiùs ingenio dicamus? indulgent: cum ea sint testimonia quæ propriis verbis exhibitæ vel inuitis fidem extorqueant. Damus etiam vitam a Cerratensi Monacho sæculo XIII. scriptam, non contemnendæ quidem auctoritatis; quamvis in ea nos levia quædam ex Cixila emendaverimus, quæ propter temporum iniuriam ex traditione non omnino incorruptâ Cerratensis hausisse videtur.

B. ILDEPHONSI ELOGIUM

Ex S. Iuliano in Appendice ad librum de Viris illustribus

AB IPSO ILDEPHONSO CONSCRIPTUM.

Ildephonsus memoria sui temporis clarus, et irriguis eloquentiæ fluminibus exornans sæcula ætatis nostræ, novissimè Toletanæ Sedis adscitus in cathedram, Præsul post secundum Eugenium in Sacerdotium consecratur, vir tanta laude dignissimus, quanta virtutum gratia numerosus. Fuit denique timoris Dei instantia præditus, religione compunctus, compunctione profusus, incessu gravis, honestate laudabilis, patientia singularis, secreti tacitus, sapientia summus, disserendi ingenio clarus, eloquendi facultate præcipuus, linguæ flumine co-

pious, tantoque eloquentiæ cothurno celebrer habitus, ut disputationum eius profusa oratio dum correctè dirigitur, meritò non homo, sed Deus per hominem affatim eloqui crederetur. Hic igitur sub rudimentis adhuc infantia degens, divino tactus spiritu, vita delectatus est Monachorum, contemptisque parentum rerumque mundanarum affectibus, Agaliense Monasterium petiit, cuius fugam rabido furore insequens pater, uno tantum maceriæ impeditus est obice, quo et furentis est delusa quæsitio, et fugientis salvata devotio. Nemp

pe parentis furor dum percitus in interiora præterderet, latibulum quo hic vir ocelebatur reliquit. Sicque præterita incurata pertransiit, et in anterioribus, quæ præterierat inquisivit. Armata deinde manu Agaliensem cellam impetens gladio, dum quæsitum non invenit, rediens in propriam, ut perditum deploravit. Percognita igitur præfatus vir absentia parentali, Agaliense illico Monasterium adiit, Monachumque se in eo multis ferè annis decenter exhibuit. Cœnobium quoque virginum in Deibiensi villula construxit, ac propriis opibus decoravit. Rector deinde effectus Agaliensis Cœnobii Monachorum mores exercuit, rem discrevit, vitamque servavit. Principali post hæc violentia Toletum reducit, atque inibi post Decessoris sui obitum Pontifex subrogatur.

Scripsit sanè quamplurimos libros luculentiori sermone potissimos, quos idem in tot partibus censuit dividendos, id est, librum Prosopopœiæ imbecillitatis propriæ, libellum de virginitate S. Mariæ contra tres infideles, opusculum de proprietate personarum Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, opusculum annotationum actionis diurnæ, opusculum

annotationum in sacris, librum de cognitione baptismi unum, et de progressu spiritualis deserti alium. Quod totum primæ partis voluit volumini connectendum. Partis quoque secundæ liber epistolarum est, in quo diversis scribens, ænigmaticis formulis egit, personasque interdum induxit. In quo etiam a quibusdam luculentiora scriptorum responsa promeruit. Partem sanè tertiam Missarum esse voluit, hymnorum, atque sermonum: ulterioris denique partis liber est quartus, versibus prosaque concretus, in quo epitaphia, et quædam sunt epigrammata annotata. Scripsit autem et alia multa, quæ variis rerum ac molestiarum occupationibus impeditus, aliqua cœpta, aliqua semiplena reliquit. Adscitus autem in Pontificatum nono gloriosi Reccesvinthi Principis anno, novem annis et duobus ferè mensibus clarus habitus fuit vitæ meritis, et retentione regiminis: expletoque octavo decimo prædicti Principis anno, sequenti die, decimo Kalendas Februarii domicilio carnis exiit, atque in Ecclesia beatæ Leocadiæ⁽¹⁾ tumulatur, ad pedes sui conditus Decessoris, cum quo creditur æterno frui receptaculo claritatis.

(1) Iam superius monuimus, ex tot virorum sanctorum corporibus, quæ in hac Basilica consepulta fuere, unius Ildephon-

si reliquias non ignorari, quæ hodie dum Zamoræ coluntur, præter brachii partem quam Toletana Ecclesia possidet.

INCIPIT VITA, VEL GESTA

S. ILDEPHONSI

TOLETANÆ SEDIS METROPOLITANI EPISCOPI

A Cixilano eiusdem urbis Episcopo edita.

1. **E**cce dapes melliflui ^a illius domini Ildephonsi, quas de paradiso Dei rapiens, et per totam Hesperiam dispergens, inediam nostram ingenti satiavit cloquio. Non impar meritis sanctissimi illius domini Isidori, de cuius fonte adhuc clientulus purissimos latices bibit: nam directus a sancto ac venerabili Papa Eugenio, Toletanæ Sedis Metropolitanæ Episcopo ad supradictum Doctorem Spalensem Metropolitanum Episcopum, cum sibi iam sciolus videbatur, ad eum ab eo tentus, et ^b climatus est, et ut ferunt temporali ferro ^c constrictus, ut si quid scientiæ deerat, plenius instructus ad pœdagogum suum dominum Eugenium remeans, non post multos dies adhuc Diaconii officium peragens, in Ecclesia sanctorum Cosmæ et Damiani, quæ sita est in suburbio Toletano, Abba præficeretur. Ubi statim in officio clarens, duas Mis-

sas in laudem ipsorum Dominorum ^d suorum, quas in festivitate sua psallerent, miro modulationis modo perfecit: quas Missas infra ^e annotatas invenietis. ^f

2. Deinde post multum tempus decedente domno Eugenio in Sede sua Episcopus præficitur: cuius statim virtus enucleata clarens ^g in Sede Romulea ^h refulsit, et veluti facula ardens, omnem suam Spaniam perlustravit: cuius doctrina usque hodie fulget Ecclesia ⁱ ut sol et luna ^j: cuius memoria in benedictione ^k odoris, et in compositione incensi habetur. Qui ab ipsis cunabulis, et ab ineunte ætate eunuchus permanens magnum in se Domino habitaculum præparavit: qui non manubrio materiali ^l, sed divino secatus est gladio; nec ingenio feramentorum resecavit libidinem, sed munere cælesti in se ^m promeruit sanctitatem. Qui subito dono superno afflatus ⁿ his tantis ta-

VARIANTES

Nos sequuti sumus editionem Florezii ab ipso collatam cum plurimis editionibus, et codicibus MS. quos ita citabimus, ut A. denotet editionem Aguirrianam: Æ. codicem Æmilianensem, medio sæculo XI. conscriptum, atque ex Monasterio S. Æmiliani de la Cogulla ad Scorialense translatus: S. Surianam editionem: T. Toletanum codicem: Ta. Tamaii lectionem apud Bolandianos.

^a Æ. mellifluæ.

^b Deest et in A.

^c A. tempore aliquo.

^d A. et Ta. Divorum.

LECTIONES.

^e Deest infra in A.

^f A. notatas habemus.

^g T. Ta. et Mabillonius *cluens*: A. *lucens*.

^h *Romuleam* vocat Sedem Toletanam, eo quod esset in urbe regia Toletu; quod iam pridem a Nicolao Antonio observatum fuit.

ⁱ In A. deest *Ecclesia*.

^j Ta. legunt: *ut sole luna*.

^k Ita Ta. Æ. habet, *cuius benedictione*. T. verò, *cuius memoriæ benedictione*.

^l Æ. *manubrio manuum*. Ta. *manubio*, vel *manu*. A. *manubrio materiali manus*.

^m Deest in se in A. et Ta.

ⁿ Æ. *afflatis*.

talibusque prædecessoribus suis æquiter ° clarens, quod illis clausum fuerat, isti reseratum est.

3. Sic enim habitator suus Spiritus sanctus egit, ut quod iste celabat intus, ille patefaceret foris, ut utrobique adparatus p adiutor fortissimus occurreret, ut isti ordinaret quid in laudes q Virginum panderet, illi revelaret quid r aliquid mirum in athletam ostenderet, unde s fidei eius meritum coram hominibus declararet, et laborantem in agone spirituali de c donariis suis non evacuaret. Sic enim egit, ut quod per tot annos populis desiderantibus necdum ostensum fuerat illis, isti u patefaceret primum, et Reliquias sanctæ ac Deo dicatæ Virginis et Confessoris v suæ Leocadiæ, adveniente x in Sede Regia, sua festivitate omnibus adstantibus præsentasset, et ante sepulcrum eius genibus provolutus, tumulus y in quo sanctum z eius corpusculum usque hodie humatum est, exiliret a, et operculum quod vix triginta iuvenes movere possunt, non humanis manibus, sed Angelicis elevatum, velum quod sanctæ Virginis b membra tegebat,

vivens c foris submitteret, et veluti manibus hominum extensum conspectui eius Virgo pulcherrima obsequens adventaret, clamantibus Episcopis, Principibus, Presbyteris ac Diaconibus, Clero, atque omni populo, DEO GRATIAS IN CÆLO, DEO GRATIAS IN TERRA, nemine tacente. Ipsa d verò manibus statim complexans et adstringens talia fertur deprimere vota, vociferans cum omni populo, et clamans: DEO GRATIAS. VIVIT DOMINA MEA PER VITAM ILDEPHONSI, et ipsum reticens e Clerus vehementer psallebat *Alleluia* f, et Canticum quod ipse dominus Ildephonsus nuper g fecerat: *Speciosa facta est, Alleluia: et odor tuus velut balsamum non mistum* h, et alia quæ in ipsa Missa quæ subter est adnotata, in laude eius deprempserat.

4. Clamabat inter voces populi velut mugiens, ut aliquod incisorium deferrent, unde quod manibus tenebat præcideret, et nemo illi accurrebat i, quia populus vastis ictibus j rictibusque frendebar. Nam et sancta Virgo quod voluntate submiserat, ut desideria crescerent k, violenta l re-

N tra-

° A. æqualiter.

p A. et utrobique adoperatus. Hæc tota periodus non legitur in Ta.

q A. quod in laudes. Æ. laudis.

r A. et T. illis revelaret quod.

s A. unum.

t Deest in A. de.

u T. iste.

v Deest in A. confessoris.

x A. adveniente Rege in Sede Regia sepulcrum &c.

y Mab. forte tumulo.

z A. sanctissimum.

a A. ut exiliret.

b A. Martyris.

c Ta. vivens. A. consurrexit, tamquam il-

lud ipsa vivens foras submitteret, et veluti manibus hominum extensum elevaretur, atque conspectui, &c.

d Ita legit A. et Cerrat. in Vita S. Ildeph. similiter scribit ipsa. Alii MS. habent ipsa, sed prior lectio omni iure retinenda est.

e A. repetens.

f Æ. Alleluaticum.

g A. graviter.

h Hæc ultima verba: et odor &c. desiderantur in A.

i Æ. occurrobat.

j T. vocibus.

k Et hæc verba: ut desideria crescerent, desunt in A.

l T. violenter.

trahebat. Sed Princeps quondam Reccesvinthus, qui eius tempore erat, gloria et ferocitate ¹¹ terrena deposita (qui eum ob iniquitates suas increpatas ^m superbo oculo intuebatur) cultrum modicum, quem in theca tenebat cum lacrymis offerebat, et collo submisso, supplicibus manibus ⁿ a throno suo extentis, ut eum illi deferrent instantius ^o deprecabatur, postulans ut indignum non iudicaret sua cum lacrymis offerentem. Quem ille adprehendens, quod manu læva iam modicum tenebat, dextra præcidit, et cultrum ipsum unà cum eisdem Reliquiis in thecis ^p argenteis collocavit; indignum iudicans, ut qui sancta præciderat, polluta ultra tangeret ^q: sed coram requirenti munus, quantum valebat vicario iure præcepit ^r impendi. His peractis, quia longum est ista omnia enodari, cuncta quæ usui ^s pertinebant sanctæ Catholicæ Ecclesiæ, in Dei laudibus usquequaque completa sunt.

5. His excursis ^t alia adhuc miracula Spiritus sanctus per eum in ipso Dominico adventu non post multos dies peregit. Sed quia omnia longa sunt recenseri, quæ eius temporibus in Tole-

tana urbe dominus Urbanus et dominus Evantius per eum facta narrabant, vel ex multis pauca progrediamur ^u; quia qui mecum hoc audierunt, cum hæc legerint, dolebunt prætermisisse me tam multa et magna, quæ utique mecum sciunt.

6. Superveniente verò die ^v sanctæ et semper virginis Mariæ, ante tres ^x dies Letanias peregit, et Missam superscriptam, quæ in eius laude decantaretur, perfecit, quæ est septima. At ubi ventum est in eius sanctam solemnitatem, supradictus Rex minus de timore Dei sollicitus, et de suis iniquitatibus malè conscius, ad audienda solemnia regali de more paratus accessit. Nam servus ^y Dei Ildephonsus maiori adhuc munere fretus, dum diem Dominiæ suæ, cui Deo præsule serviebat, ovans suscipere ^z, et in laudem Genitricis Dei hoc quod supra prænotavimus, summo cum cordis affectu harmoniæ modulatione composita musica ^a appareret, et Libellum virginitatis more Synonymiæ testimoniis veteris ac novi Testamenti plenum comptè ederet, et digna facundia magnificentiam iam præfatæ Dominiæ suæ ^b exornaret ^c, dum

¹¹ A. felicitate.

^m Ita Ta. Æ. ab eo ob iniquitates suas increpabatur. T. qui cum ob iniquitates suas increpato. A. increpatus.

ⁿ A. supplices manus. extendens.

^o A. instanter.

^p A. tectis.

^q Æ. non tangeret. A. tangeret. Requirentis manus &c.

^r Æ. vicario præcepit.

^s Ita T. Æ. visui.

^t A. et Ta. excursis.

^u Ita Æ. A. et Ta. aggrediamur.

^v A. et T. die Assumptionis, quod non habet Æ.

^x A. et Ta. ante tres dies tribus diebus.

^y A. rebus.

^z Ta. dum celebritatem Dominiæ suæ orans susciperet.

^a Æ. Mystica. Ta. musicæ appeteret. A. harmonica modulatione composita carmina appareret.

^b Ita in T. Æ. habet dignæ facundie ad magnificentiam ac fautæ &c. A. digna facundia ac magnificentia.

^c S. festum exornasset.

dum ante horas matutinas solito more ad obsequia Dei ^d peragenda consurgeret, ut ^e vigiliis suis Domino consecraret; Diaconus vel Subdiaconus, atque Clerus ante eum cum faculis ^f præcedentes, subito ostia atrii aperientes, et Ecclesiam intrantes, atque in splendore cælesti oculos defigentes ^g, lumen quod ferre non valuerunt cum tremore fugientes, lampades ^h quas manibus tenebant reliquerunt, et sua vestigia per quæ venerant adeuntes, propè mortui reversi sunt ad sodales. Sollicitè omnis congregatio requirens quid Dei servus ageret ⁱ, cum Angelicis choris viderunt ^j: quod tam subito expaverunt custodes, ut terga ab hostio Ecclesiæ dantes, reverterentur ^k ad proprias sedes.

7. At ille sibi benè conscius ante altare sanctæ Virginis procidens reperit in cathedra eburnea ^l ipsam Dominam sedentem, ubi solitus erat Episcopus sedere ^m et populum salutare: (quam cathedram nullus Episcopus adire tentavit, nisi postea dominus Sisi-bertus, qui statim Sedem ipsam ⁿ perdens, exilio relegatus est) Et elevatis oculis suis suspexit in

circuitu eius, et vidit omnem absidem Ecclesiæ repletam Virginum turmis de canticis ^a David admodulata suavitate aliquid decantantes. Aspiensque in eam (ut ipse sibi benè consciis et bene charissimis ^o referebat) sic eum adloquuta est voce: *Propera in occursum, servæ Dei charissime ^p, accipe munusculum de manu mea, quod de thesauro Filii mei tibi adtuli: sic enim tibi opus est, ut benedictione tegminis quæ tibi delata ^q est, in meo tantum die ^r utaris: et quia oculis fidei fixis in meo semper servitio permansisti ^s, et in laudem ^t meam diffusa in labiis tuis gratiâ tam dulciter in cordibus ^v fidelium depinxisti, et vestimentis gloriæ ^x iam in hac vita orneris, et in futuro in promptuariis meis cum aliis servis filii mei læteris.* ^x

8. Et hæc dicens ab oculis eius una cum Virginibus et luce qua venerat, remeavit. Remansit Dei servus in tantum sollicitus ^y de adipiscenda gloria, quantum perspicuus ^z de sibi donata palma victoriæ. ^a

EXPLICIT. ^b

^d T. Deo.

^e Æ. et vigiliis.

^f A. vasculis.

^g A. splendori cælesti aciem defigentes.

^h A. et Ta. effugientes, lampadas &c.

ⁱ A. et Ta. quid de Dei servo ageretur.

^j Viderunt deest in plerisque omnibus codicibus, sed habet Aguir. et quidem opportunè.

^k Æ. expavebant revertebantur.

^l Eburnea non legitur in A. et Ta.

^m A. et Ta. residere.

ⁿ Æ. ipsam lapsam, quod non habet Ta.

^o Ita T. Æ. canticulis.

^p A. conscius benè charissimis.

^q Æ. rectissime.

^a A. data. Ta. danda.

^r A. in meo tantum servitio.

^s A. et Ta. oculos fixos in meo semper servitio tenens permansisti.

^t A. et Ta. et laudem.

^u Ita T. alii aliter.

^v A. et Ta. Ecclesiæ.

^x A. et Ta. lætaberis. Mabil. lactaberis.

^y Ita Æ. T. securus.

^z T. præsciis.

^a S. de promissa sibi victoriæ palma.

^b Hic finis vitæ in codice Æmil. Tolet. verò prosequitur: Præstante D. N. Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit, et cuncta regit per infinita semper sæcula sæculorum. Amen.

N ij ALIA

ALIA EIUSDEM S. ILDEPHONSI VITA

Per Rodericum Cerratensem⁽¹⁾ scripta.

Ildephonsus ex Hispania, civitate Toletana nobilibus parentibus oriundus, nobili Toletanæ Sedis Præsuli Eugenio traditur nutriendus. Quem sanctus Eugenius bonis moribus, et litterarum rudimentis instruens diligenter, capacitatem eius adtendens, ad beatum Isidorum Archipræsulem Hispalensem transmisit eum, apud quem omnis eloquentiæ doctrina, artium disciplina, Theologiæ et speculatio ita vigeat, ut omnes qui ad eum confluebant, pro capacitate singulorum instruebat.

2. Ildephonsus igitur a B. Isidoro et propter genus, et propter Eugenium benignè susceptus, et eius subiectus dogmatibus, cum in liberalium artium studio plurimum laborasset, in lege Domini studiosius aciem infigebat. His atque aliis exercitiis honestis toto mentis affectu teneris adhuc sub annis semper intendens, adolescentulis qui secum studebant, in exemplum humanæ vitæ seipsum proponens, non solum ab illicitis revocabat, verum etiam bonis operibus inhærendo ad bonum operandum informabat. Nullus eo studiosius lectioni instabat: frequentiùs eo nullus orationi vacabat. Legendi tamen, atque orandi vices inter

se sic distinguebat, ut nec lectio impediret orationem, nec oratio lectionem; sed ut attentius vel legeret, vel oraret, illi vicissim relevamen erat orationis lectio, et lectionis oratio. Ubi cum iret eum oratio comitabatur euntem et redeuntem: in sæculari autem conversatione illa nihil indecens, nil inhonestum erat in eo; sed ut servus Christi, et Sanctorum imitator, non solum sapientia proficiebat, sed et augmento virtutum mirabiliter crescebat.

3. Transacta autem puerili ætate, cum illam cui carnis oblectamenta alludunt veniret ætatem, motus illicitos volens reprimere, corpus suum muro virtutum, contrarias earum qualitates contrariis vitiorum qualitatibus opponens, ita circumscripsit, ut non solum vitis non pateret ingressus, verum etiam nisi per tentationum infestationem interdiceretur accessus; permittebatur enim sicut et ceteri Sancti tentari, non ad virtutum defectum, sed ad probationis profectum. Ex affectu autem pietatis miseriam pauperum condescendebat: ex sigillo castitatis virginitatis lilium non amittebat: et cetera virtutum ornamenta Deo offerens, Deo placens se totum Domino immolabat.

Re-

(1) Fuit Rodericus hic Cerratensis Hispanus Ordinis F. Prædicatorum. Vixit sæculo XIII. scripsitque Sanctorale, seu vitas Sanctorum, quorum gesta partim ex antiquis Ecclesiarum Breviariis, par-

tim ex historicis collegit. Opus adhuc ineditum, si aliquorum Sanctorum vitas excipias, quas R. P. Florez publici iuris fecit in sua Hispania sacra, ex quo nos hanc Ildephonsi transcribimus.

4. Relictis denique sæcularibus disciplinis ad beatum Eugenium reversus, ab eo ⁽¹⁾ in Diaconum est ordinatus. Ne autem vita sua, quam immaculatam servaverat, delectatione temporarium macularetur, in Ecclesia sanctorum Cosmæ et Damiani, quæ in suburbio sita est Toletano, quæ antiquitus Agaliense monasterium dicebatur, relictis parentibus, cum aliis qui habitabant ibi servire Deo devovit. Cumque ad locum prædictum pergeret, et patrem suum rapido furore se persequentem a longe conspiceret, ne a proposito fraudaretur, in vetusta macerie se occultavit: pater verò latibulum præteriens Agaliense monasterium comminando petiit, et eum non inveniens rediit. Reverso igitur patre Monasterium adiit, et habitum suscepit.

5. Multis annis transactis, cum nulli in Religione haberetur secundus, factus est Abbas. Factus igitur Abbas res Ecclesiæ administrabat, omnibus necessaria ministrabat. Mores omnium circumspiciens, qualitates morum attendens, singulis prout necessarium erat se ipsum exhibebat, mansuetis mansuetus, contra verò offensos offensos habebat affectus. Nam

Ensis offensus erat Abbas Agaliensis.

6. In villa autem quæ tunc Bisensis dicebatur, virginum cœnobium ædificavit, et propriis facultatibus ditavit. Fama autem

eius per totam Hispaniam divulgata, cum nec sanctior, nec probabilior, nec eloquentior, nec illustrior; nec rector, nec scientia perfectior eo inveniri posset, defuncto Eugenio a Clero et populo Toletum reducitur, et omnibus eum laudantibus Pontifex subrogatur. Factus ergo Pontifex prædicationis mensam pro qualitate singulorum omnibus præparabat.

7. Quadam die dum sanctæ Leocadiæ festività immineret; dum omnes festività celebrandæ convenirent, dum sanctus Ildephonsus ad sepulcrum eius flexis genibus oraret, virgo illa sacra coram omnibus ibi adstantibus illi se præsentavit. Cum autem vir sanctus in eius præsentiam occurreret, ipsa quasi eum amplexans, huiusmodi protulit verba: *Per vitam Ildephonsi vivit Domina mea.* Atque ideò eam hæc verba protulisse arbitror, quia cum fides et veritas virginittatis B. Mariæ errore infidelium per totam fere Hispaniam destructa et emortua esset, librum de eius virginittate scripsit, per quem fides illa quasi mortua revixit, et errorem penitus destruxit. Sed ut memoriã revelationis posteris relinqueret, partem vestimenti quod membra illius viventis texerat, Reccesvindi Principis qui festo intererat, cultro præcidit, quem cum eisdem reliquiis vasculis argenteis condidit; indignum iudicans, ut qui præciderat sancta, scinderet ul-

(1) Lapsus est hic Cerratensis; constat enim ex ipso S. Ildephonso a S. Heladio

ordinatum fuisse Diaconum, antea quam S. Eugenius Sedem Toletanam ascenderet.

ulterius polluta. Quibus peractis omnes festum virginis solemniter peregerunt.

8. Dei Genitricem multum diligebat, et omni reverentia eam honorabat: in cuius laudem volumen insigne eleganti stylo de eius sanctissima virginitate composuit, quod ita ipsi Virgini placuit, ut librum ipsum manu tenens ei apparuit, et pro tali opere gratias retulit. Ille autem cupiens eam altius honorare, constituit ut celebraretur solemnitas eius, id est, festum Annuntiationis, singulis annis octavo die ante festum Natalis Domini; ut quia festum Annuntiationis circa Passionem vel Resurrectionem Domini frequenter evenit, in praedicto die restitui possit. Et quidem satis congruè, ut eodem tempore prius Annuntiatio Domini, quam eius Nativitas celebretur: quæ solemnitas per multas Ecclesias Hispaniæ celebratur.

9. Imminente autem die festivitatis Genitricis Dei, tribus diebus ante, Litanias cum ieiunio statuit celebrari, ut festum devotius ageretur. Nocte igitur media ipsius festi dum ad Matutinum consurgeret, et liber virginitatis, quem ipse mira facundia composuerat, ad legendum paratus esset, ut vigilias quas Deo et beatæ Mariæ voverat ex-

pleret; Ministri qui præbant, qui luminaria portabant, ostia Ecclesiæ aperientes, intra Ecclesiam lumen cæleste viderunt, quod nullo modo ferre valentes quasi mortui relictis luminaribus cum tremore fugerunt. Ildephonus verò imperterritus ingrediens, cum ante altare solito more genua flecteret, et benè conscius circumquaque conspiciens vidit virginum Reginam sedentem in sede ubi ipse solebat sedere, et populo prædicare. Vidit et virginum turmas laudantes eam. Cumque Virgo et vir sanctus se mutuo respicerent, ait ei Virgo sanctissima: „ Quoniam men- „ te pura, fideque firma in meis „ laudibus permansisti, et lau- „ dem meam in corda fidelium „ dulci eloquio depinxisti, et „ lumbos tuos virginitatis cingu- „ lo præcinxisti, de vestimentis „ perpetuæ gloriæ vestimentum „ attuli tibi, quo vestiarius in die „ et solemnitate mea: in hac se- „ de sedebis. Si quis autem post „ te præsumperit hoc vestimen- „ tum induere, et in hac cathedra sedere, non carebit ultio- „ ne: hisque dictis disparuit, et vestimentum quod nos Albam ⁽¹⁾ vocamus, ei reliquit. Ipse autem felicem ducens vitam, feliciter migravit ad Dominum.

10. Post quem Siargius ⁽²⁾ Episcopus factus ait: Sicut ego sum

(1) *Albam*, ait doctissimus Mabillonius tom. I. *Annal. Benedict.* lib. 15. n. 10. *absolutè quandoque vocabant casullam illam, quod ex panis albo confecta esset.*

(2) Non Siargius sed Sisibertus dicebatur Episcopus, qui temerarium consilium suscepit quidem non, sacram vestem induendi, sed in illa cathedra sedendi, ex qua Virgo

Ildephonsus fuerat allocuta, ut narrat Cixila, a quo Cerratensis est corrigendus. Neque ibi sedens repente mortuus est, sed paulo post ab Episcopali Sede depositus a Patribus in Concilio Toletano XVI. congregatis anno 693. Caput autem accusationis erat, quod in Regis vitam concuraverat: quare communione privatus atque

sum homo, sic et hominem scio praedecessorem meum: cur non induar eo quo ipse indutus est vestimento, cum eodem fungar Praesulatus officio? Qui cum vestimento indutus esset, constrictus arctius, cecidit mortuus: perterritique vestimentum tulerunt, et in thesauro Ecclesiae reposuerunt.

que in perpetuum exilium damnatus est. In tantum verò facinus ex illa superiori temeritate prorupisse credibile est, Deo sic permittente in tanti sacrilegii vindictam.

IN OPERA
SANCTI ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI
MONITUM
PRÆCIPUE IN LIBRUM
DE PERPETUA DEIPARÆ VIRGINITATE.

In editione operum S. Ildephonsi eum ordinem servare constituimus, quem illorum auctor teste S. Iuliano vivens illis præfixit. E quorum cathalogo multa a nobis desiderantur, cum tamen omnia quaecumque potuerimus, summa diligentia hinc inde collegerimus. Libri Prosopopœiæ imbecillitatis propriæ, et duorum opusculorum annotationum actionis diurnæ, et annotationum in sacris nullum vestigium reperimus. Epistolarum non amplius duas, quas ex emendatiori E. Martene editione representamus. Sermones perpaucos, quos probabiliter Ildephonso nostro vindicare valeamus. Hymnorum, versuum, epitaphiorum, atque epigrammatum, quæ quartam operum partem componebant, ne hilum quidem.

Præter hæc, quæ S. Iulianus commemorat, damus tamquam genuinum Ildephonsi opus supplementum ad librum de viris illustribus a S. Isidoro incæptum. Deinde alia varia opuscula dubiæ fidei, reliqua in Appendicem amandantes, quæ immerito S. Doctori adscribuntur, de quibus suis locis aliqua præloquemur.

Verùm omnium S. Ildephonsi operum caput, quodque primum summo iure locum obtinet, hoc est quod nunc exhibemus, de perpetua Deiparæ virginitate contra tres infideles inscriptum. Liber aureus nunquam pro dignitate commendandus, cuius laus, si vel reliqua monimenta periissent, poterat Ildephonsi suavissimam memoriam cum maxima pietatis et doctrine admiratione ad omnem futurorum seculorum posteritatem transmittere.

Dicitur scriptus *ἑνὶ τριῶν ἀπίστων*, hoc est adversus tres Infideles, quorum nomina prodidit Ildephonsus, Helvidium, Iovinianum, et
Iu-

Iudeum. Sed utrum his nominibus ipsos Heresiarchas, qui sæculo IV. vixerunt, significare voluerit, an verò eorum discipulos, qui tunc per Hispaniam virus suum spargerent, Virginis Deiparæ perpetuam integritatem negantes, omnino nobis exploratum non est. Placet primum nonnullis, qui cum ipsa nominum expressione moventur, tum Quirici Barchinonensis Episcopi verbis in epistola prima ad Ildephonsum, in qua multa in doctrinæ ipsius, zeliq̄ue commendationem habet, ipsi propter hunc libellum ad se missum gratias agens, nihil tamen scribens, quod indicet Ildephonso negotium cum presentibus hereticis fuisse. Itaque concludunt, ex ardentissimo erga Deiparam affectu, desiderioque eius perpetuæ virginitatæ extollendæ calamum arripuisse, superiorum hæreticorum commenta sibi tantum in animo proponentem, quasi cuperet cum Hieronymo, Ambrosio, Augustino, ceterisque Patribus, qui data operâ eos acriter impugnarunt, symbolam conferre in Deiparæ Virginis obsequium.

Alii contra censent, Ildephonsum non gratis ad hoc opus se accinxisse, nec nisi ab illius temporis adversariis antea provocatum, qui in Hispaniam erumpentes novi impiorum magistrorum discipuli putidas adversus Deiparæ virginitatem calumnias disseminaverant: quibus et nos libenter assentimur. Neque enim credibile est Ildephonsum solius acuendi in hæresim styli gratiâ eam quasi e tumulto excitaturum fuisse, horrendas ac inauditas apud nos blasphemias, etiam ut eas validè retunderet, non sine piarum aurium offensione reproducendo, quod quidem temere facturum fuisse videtur; deinde rem, ut nos putamus accidisse, narrat Rodericus Archiep. Tolet. lib. 2. de Reb. Hisp. cap. ult. his verbis: Huius tempore cum Helvidius, et Pelagius (erravit in hoc Pelagium pro Ioviniano scribens, ut habent communiter codices MSS. de virginitate) a Galliis venientes plerasque partes Hispaniæ infecissent, virginitatem B. Virginis infamantes, B. Ildephonsus illis occurrens sacrarum Scripturarum testimoniis, et lingua melliflua, et gratia in labiis suis diffusa eorum dogmata confutavit, et ab Hispania confusus abegit. Cui consonat historia translationis reliquiarum e Toletis in Asturias incerti auctoris, qui inter alia pallium recensens a B. Virgine Ildephonso donatum, fuisse ait mercedem pro laudibus in honorem sanctæ ipsius virginitatæ celebratis, ubi ipse S. Episcopus gloriosus contulit adversus Heliudum, et Lobinianum, ut mendosè edidit Sandovalius pro Helvidium, et Iovinianum.

Præter hæc nos movent illa verba a S. Leocadia in apparitione, quam narrat Cicila, pronuntiata in laudem Ildephonsi: Vivit Domina mea per vitam Ildephonsi. (A Leocadia quidem prolata dicimus, non a populo, non ab ipso Ildephonso, ut quidam interpretati sunt alicuius codicis auctoritate decepti, qui men-

do-

dosè habet ipse amplexans , pro ipsa contra aliorum codicum fidem , contra antiquissimam ipsius Ecclesie Toletane intelligentiam , contra veterum Scriptorum , et Breviariorum testimoniam , denique contra genuinum ipsorum verborum sensum , quæ nihil in ore populi sonant , improprie in ore Ildephonsi significant propter iusiurandum illud per vitam Ildephonsi , et Dominae compellationem Leocadiæ tributam , aptissime verò et opportunè in ore S. Leocadiæ , quæ in Ildephonsi commendationem coram suo grege ea protulerit , qua de re videndus P. Florez in app. 8. ad tom. V.) Ut vero ad nostra redeamus , verba illa vivit Domina mea Maria scilicet , ut edidit Mabillonius ex suis CC. satis indicant operâ Ildephonsi factum fuisse , ut fides perpetuæ virginitatis , et pia erga Deiparam devotio in cordibus fidelium revivisceret , in quibus illis temporibus vel languerat , vel emortua erat propter venenatas hereticorum opiniones , quas suis scriptis penitus profigavit. Eandem verborum istorum interpretationem sæculo iam XIII. exhibuit Rodericus Cerratensis in vita superius edita. Quod si non cum presentibus hereticis rem habuisset , fides verò de perpetua Deiparæ virginitate in Hispania viguisset , non erat certè quare diceretur ; per illum quasi ex morte ad vitam fuisse revocatam.

Ergo arbitramur fuisse tunc homines impios et in Dei genitricem blasphemos , antiquorum errorum sectatores , quos sub larvato suorum Antesignanorum nomine Ildephonsus hoc libello insectatus fuit ; simul autem totam Iudeorum gentem , cuius notissima est in Mariæ virginitatem invidia , sub uno Iudei nomine etiam delendam ac prosternendam suscepisse. Et verò unumquemque suo telo confodit : primo capite Iovinianum , ostendens Mariam quæ virgo , ut fatebatur , conceperat , virginitatem in partu non amisisse ; secundo Helvidium , evincens post partum toto vitæ tempore virginem permansisse ; tertio denique et sequentibus Iudeum , qui integritatem perpetuam in puerpera respuerat , innumeris Scripture testimoniis atque omni argumentorum genere insequitur , priores interim hostes quos singillatim iam debellarat , novis usque ad exterminium et deletionem vulneribus conficiens.

Dictus etiam a nonnullis hic liber Synonymorum , stylum quo conscriptus est , hoc nomine indicantibus. In eo verò carpitur ad quibusdam , qui cuperent S. Doctorem ad severas Rhetorices leges , minutissimasque benè dicendi regulas singula verba exegisse. Sed optaremus nos , ut in SS. Patrum scriptis expendendis humaniores sese et indulgentiores præberent : præsertim cum nec Ildephonso exemplum defuerit quod absque reprehensione imitaretur Magni Isidori præceptoris sui , qui in libro de lamentatione anime peccatricis eo stylo usus est , ideoque Synonymam appellavit ; deinde verò predicta scribendi ratio ad rem non ita importuna censeri debeat. Certè Ildephonsus quasi quodam

animi aestu correptus et amore in Deiparam, et iusta ira in blasphemos succensi, opportunum fore putavit ad eos acrius urgendos, si infinita illa synonymorum copia super eadem sententia eos oneraret, et quasi obrueret, ut eius pondere pressi ne nutire quidem adversus veritatem valerent. Habent enim quam nescio vim conglobata verba atque sententiae, quae instar torrentis rapidissimi ac precipitis omne repagulum superant, omnia diruunt, et quaecumque offendunt, secum involvunt.

Itaque animi inflammati devotio, ipsaque praesentis argumenti natura Ildephonso ad eam scribendi rationem adduxerunt, qua in aliis opusculis certè usus non est. Temerè ergo asseritur eam fuisse ipsi propriam quodammodo et peculiarem, falsique sunt in eo viri aliis doctissimi, qui propter solam styli diversitatem, quae verbis synonymis non abundare deprehenderunt opuscula, continuo Ildephonso abiudicare non dubitarunt.

Ternas huius operis editiones hactenus vidimus: unam a Michaële Carranza Carmelita Valentiae Hedetanorum factam anno 1556. nec multo post bis extra Hispaniam recusam: alteram a Francisco Feu-ardentio Ordinis Minorum, Theologo Parisiensi adornatam Parisiis anno 1576. auctiorem equidem et emendatiorem priore ex collatione veteris MS: tertiam denique ab editoribus Bibliothecae SS. Patrum ex ipsa Feu-ardentii expressam. Quibus omnibus nos quartam correctiorem daturus haud dubiè promittimus. Cui rei nobis auxilio fuere tres codices MSS. ad quos Feu-ardentii editionem exegimus. Ex quibus saniores lectiones communi praesertim codicum suffragio confirmatas in contextum immisimus, reiectis vulgatis: reliquas variantes ad imam oram annotavimus.

Codices verò quibus usi sumus hi sunt. Primus omniumque vetustior cenobii Toletani FF. Calceatorum Ordinis SS. Trinitatis, in cuius Tabulario asservatur, anno 1067. conscriptus a Salomone Archipresbytero S. Ecclesiae Toletanae sub Paschali eiusdem Archiepiscopo, cuius Praesulis cum mentionem faceret P. Florez tom.V. Hispaniae sacrae, huius codicis post Nicolaum Anton. notitiam exhibuit. Alter est ex Bibliotheca S. Ecclesiae Toletanae saeculo XII. aut XIII. quantum ex caractere coniecimus, exaratus. Tertius denique ex ipsamet Bibliotheca, sed ex Gallia adsportatus, ubi iussu Cardinalis Amelii saeculo XIV. ex vetustissimo codice Gotescalci exscriptus fuit, et quidem accuratissimè: namque ceteros et membrana, et caractere, et emendatiori scriptura longè superat. Continet autem praeter hunc de virginitate Deiparae librum, cetera quae Feu-ardentii editio iam citata complectitur, nempe libellum de parturitione B. Virginis, et sermones nonnullos. Sed de his suo loco.

DE VIRGINITATE PERPETUA S. MARIÆ
 ADVERSUS TRES INFIDELLES
 LIBER UNICUS.

INCIPIT

ORATIO ET CONFESSIO S. ILDEPHONSI.

Deus lumen verum, qui inluminas omnem hominem venientem in hunc mundum. Deus qui das sapientiam parvulis, insipientesque convocas, ut ambulent per viam prudentiæ. Deus qui ex immundo mundum facis, et tollens peccata iustificas sine opere ⁽¹⁾ peccatorem, da mihi lumen, per quod te videam, da mihi sapientiam, ut te intelligam, da

iniquitatibus meis veniam, ut consequar misericordiam tuam. Namque ideo Domine vincor amore, impellor dulcedine, trahor dilectione, ut veluti sub prælo dulcedinis effundam vinum sacræ confessionis. Et quia non est substantia bonorum operum, sit fructus bonarum confessionum. Quia enim vincula et pressuræ peccaminum, pondus et pericula, exitium

(1) *Iustificas sine opere peccatorem.* Sic habet Parisiensis editio Feu-ardentii, qui ex suo codice supplevit, sicut alia satis multa, illa verba *sine opere*, quæ in vulgata editione desiderabatur. Et nos postquam maturius hunc locum perpendimus, similiter edere constituimus; non dubitantes quin si codicibus MSS. habenda est fides, ita scripserit S. D. Ildephonsus: omnes enim quos quidem viderimus, ea de re nos admonent. Siquidem in codice Conventus Tolet. SS. Trinitatis sæculi XI. cum e media membrana tota hæc periodus errassa fuisset ab imperito aliquo lectore, qui doctrinam a fide Catholica alienam in ea sibi animadvertere visus est; tamen ad membranæ illius oram legitur si non eadem manu, certè caractere Gothico persimili scripta, qui proxima illius sæculi tempora redolet. In alio item codice S. Ecclesiæ Toletanæ recentiori prima huius tractatus membrana abscessa est, quod credimus consultò et data opera factum fuisse, maximè cum reliquus integer sit, et ex omni parte sanus. Deinde in Ameliano, qui ut supra monuimus iussu Cardinalis Amelii ex vetustissimo codice summa diligentia exaratus fuit, clarè et apertè leguntur illa verba, *sine opere*. Tandem in editione huius operis, quam sæ-

culo XVI. Valentia Edetanorum curavit Fr. Michael Carranza desiderantur quidem, sed locus verborum asterisco (*) notatur, qui indicaret legentibus, et ipsum Carranzam in MSS. quibus in opere edendo usus est, eandem lacunam reperisse. Facinus indignum! quod mirari quisque desinet, cum ad superiora secula converterit animum: forsitan enim ab hominibus magis religiosis quàm doctis commissum est, ne ansam inde quis malè feriat arriperet ad errorem confingendum, in malum sensum illa verba detorquens, quasi homines per solam fidem sine ulla alia dispositione, aut bono opere iustificari posse dixisset Ildephonsus, qui postea unus ex Calvinianæ hæreseos articulis fuit. Sed quando id Carranzæ temporibus aliisque daretur, nos certè nunc non videmus, quare dissimulare oporteat, et non potiùs veritati apertè litare, maximè cum Ildephonsi verba in catholico et sano sensu pronuntiari posse, et accipi debere, nemo existat in theologico studio versatus qui non vel prima fronte videat.

Enimverò peccatoris iustificatio, sive eius initia contemplemur, cum Deus per gratias suas actuales cor hominis emollire ac præparare incipit, sive ipsam dum

tium et damna urgent animam iniquitati deditam, et quia non est aliud nomen sub cœlo datum, in quo possim salvus fieri, nisi tuum, Christe Iesu Fili Dei vivi: ideo refugium confessionis quaero, remedium ex confessione deponso, subsidium de amore confessionis imploro, ut ego impius multa te diligam pietate, cum tua pietas meam diluerit multam iniquitatem. Attendant ergo cœli, et omnia quæ in eis sunt: attendat terra, et omnia quæ habentur in ea: attendat mare, et omnia quæ moventur in eo: et audiant me pia confessione credentem esse te Christum Iesum Filium Dei vivi, qui in hunc mundum venisti, non ut iudices me, sed ut salves me, ut ego credens in nomine sancto tuo habeam vitam æternam. Sicque omnium crea-

turarum testimonio confessor inventus, confitear te in cœlis, quem confiteri non erubesco in terris. Et ipse me de peccatorum sordibus, omniumque adversitatum impulsione eruas; quem a contradictionibus infidelium confessionis meæ vindicet fides, vindicator assistas. Audite me itaque cum antiquitatis auctoribus o Moyses antiquiora loquens: cum prophetis Esaias potentiora vaticinans; cum Evangelistis Matthæe prima pronuntians; cum Apostolis electe Petre insignia prædicans, intra omnem Ecclesiam Dei felicitium turba doctorum vera dicens, atque salutaria disserens; hæc me pro certo credere, quæ credenda intenditis prædicare: hæc me pessimè confiteri, quæ ipsi veraciter confitemini: hæc me et ipsa nuntia-

per gratiæ sanctificantis infusionem perficitur, spectemus, semper est omnino gratuita, adeoque non ex hominis operibus; alioquin, ut ait Apostolus ad Rom. 1. 1. *gratia iam non est gratia*. Hoc igitur sensu Ildephonsi sententiam interpretari debemus. Et verò si de initio iustificationis accipiatur, illud *sine opere* omne opus hominis sive naturale, sive supernaturale excludit: quod adversus Pelagium dictum fuerit, qui liberi arbitrii viribus naturalibus tantum tribuebat, ut assereret posse hominem propriis naturalibus meritis primam gratiam promereri. Si tamen de perfecta iustificatione exponatur, eo sensu loquutum fuisse dicemus, quo Apostolus 1. ad Roman. cap. 3. *Iustificati gratia per gratiam ipsius*. Et ad Tit. 3. *Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit*. Videntur et secundum Apostolum iustificamur *gratis*, et *non ex operibus*? Quid ergo? Nullumne opus nostrum, nulla fides, nullus spei actus, nulla delictorum pœnitentia ac detestatio nostram iustificationem præcedere debet? Minime. Quid ergo est, quod *gratis*, quod *sine operibus* ad iustitiam pervenire dicimur? Audi Concilium Tridentinum scs. 6. cap. 8.

Gratis iustificari a Deo dicimur, quia nihil eorum, quæ iustificationem præcedunt, sive fides, sive opera ipsam iustificationis gratiam promeretur. Eodem sensu interpretatus antea fuerat illa verba Pauli D. Thomas in expositione illius epistolæ. *Primo ostendit*, scribit Doctor Angelicus, *quod huiusmodi iustificatio est sine lege, id est, quod non est ex operibus legis*. *Cum dicit iustificari gratis, id est sine merito præcedentium operum*. Esaiæ 52. *Gratis remundati estis, et sine argento redimemini*. In eundem sensum intelligenda sunt illa verba Psalmi 55. vers. 3. *Pro nihilo salvos facies illos; id est, non proprio merito, sed Dei clementia*, ut exponit S. Hieronymus dialog. 2. contra Pelagianos versus finem. Mittimus innumera alia S. Patrum testimonia, præsertim D. Augustini in hanc sententiam: nec enim dissertationem scribere meditatur, sed tantum aliorum exemplis Ildephonsum nostrum ab invidia vindicare, quam apud imperitos rudesque hic loquendi modus creare illi potuit. Quibus omnibus lectores intelligent, non levibus momentis adductos hanc nos lectionem retinuisse, quam nefas putavimus reiicere contra omnium codicum MSS. fidem.

tiare, quæ annuncianda docetis. Audite me his posse quibus possum veram obedientiam dare, quibus toto posse universam Ecclesiam Dei decernitis obedire. Unde quia credidi, propter hoc loquar : quia audivi, non tacebo: quia diligo, annuntiabo: nihil per contentionem et inanem gloriam in omni mea propositione insinuans, nihil in contradictionem sanctæ veritatis instituens, nihil quod subvertat, sed quod aut inveniatur, aut reseret veritatem intendens.^a Quod si, quod abundans miseratio divinæ pietatis avertat, indiscretum errabundumque tractantis intentio illic casuali, vel imperito scribentis conatu deduxerit hæbetantem, ubi aliter verum sanæ scientiæ lumen, verum docentium exemplum effulserit, gratus obedio, devotus assentior, citus occurro. Nihil profanum in confessione habens: nihil alienum a pietate, quæ Deus est, tenens: nihil quod unam et sacram fidem impugnet, in omni præcordiorum abdito gerens: nihil prorsus quod divinis rebus obviet, nihil quod sanctis sacramentis obsistat, nihil quod sacris mysteriis adversetur. Non ergo me prælatus contemnat, non mihi æqualis derogat, non mihi subditus insultet, non me quis de domo lacesset, non me de foro detractet, non religio susurret, non popularis immurmuret, non adolescentem se-

nex abnuat, non coævum juvenis aspernetur, non minorem natu ætas sera derideat, non doctus exprobrat, non ignarus abiiciat, non potentior repellat, non humilior avertat, non discipulus molester, non famulus convexet, non ætas calumniatur, non sexus causetur. Manet enim veritas in æternum. Vivit quod verum est. Non desinit quod a vero procedit. Falso non decidit verum. Fallaciis non vincitur veritas. Falsis non commutantur quæ vera sunt. Et si fallaciarum umbris obtegatur veritas, revelabit quæ vera sunt abdita veritas. Quod enim falsum est non stabit: quod verum est non deficiet: quod extra veritatem est, cassum erit: quod a veritate procul est, inanescent: quia veritas Deus est, et quæ Dei sunt, vera sunt, et quæ ex Deo sunt, sola veritate subsistunt. Inde qui Dominum annuntiat, veritatem enarrat. Qui de Deo vera dicit, veritatis cognitionem pandit. Qui ea quæ vera sunt asserit, veritatis iura defendit. Qui veritatem amplectitur, Dominum diligit. Qui veritatem facit, Dei voluntatem adimplet. Deus certè occulta novit: Deus absconsa cognoscit: Deus abdita penetrat: Deus perscrutatur occulta. Proinde novit qui depravat verum, scit qui immutat veritatem, intelligit qui veritatem minuit, in aperto sapit qui veritatem extinguit. Veniet prorsus, veniet, nec longè est.

Ve-

VARIANTES

^a Veram huius periodi lectionem ex nostris CC. MSS. Trin. et Amelian. restitimus. Sic enim in vulgata Feu-ard. legitur. Quod si. indiscretum erran-

LECTIONES.

tenque, dum tractantis intentio illic casu aliquo, vel imperitus scribentis conatus me deduxerit hæbetantem, ubi aliter. verè docentium exemplis effulserit, &c.

Veniet de proximo, veniet e vicino. Sed cum exarserit in brevi, cum venerit in maiestate, cum fuerit in circuitu eius tempestas valida, cum ante eum præcesserit ignis, tunc beati omnes qui illum veraciter diligunt, beati qui de illo vera dicunt, beati qui veritatem non spernunt, beati qui faciunt in veritate iustitiam, beati qui custodiunt in veritate iudicium, et beati omnes qui confidunt in eum. Iudex enim veniet, districtus occurret, metuendus aderit, terribilis apparebit. Omnia ergo prospectant, omnia intendant, omnia considerent, me ex toto corde, ex tota anima, ex tota virtute, ex totis præcordiis, ex totis visceribus, ex eo quod sapio, ex eo quod enarro, ex eo quod intelligo, non aliud quam veritatem inquirere, non aliud quam veritatem diligere, non plus aliud quam divinam veritatem inquirere, non aliud quam Deum et quæ Dei sunt vindicare: solis adversariis Dei resistens, solis prophanatoribus et prophanationibus cunctis obvius existens, solis contradicentibus veritati amore veritatis adversans. Hæc ago, ut cum vita ista (quæ tentatio est super terram) fatigaverit ægrum, veritas illa quæ Deus est, tegat salvandum, et in sæcula sæculorum possideat viviturum. Amen.

^a Vulgata Feu-ardentii: *atque dominatrix.*

^b Ita omnes CC.MSS. nostri: Feu. *vera et digna* habet hic et immediatè.

^c Codex SS. Trinitatis habet *quæcumque sunt diligam.*

^d *Enim est* deest in Tr.

CAPUT I.

Synonymorum torrente contra Iovinianum ostendit beatissimam Dei matrem in conceptu, et partu virginem permansisse, Dei dono, atque gratia singulari.

O Domina mea, ^a dominatrix mea, dominans mihi, mater Domini mei, ancilla Filii tui, genitrix factoris mundi, te rogo, te oro, te quæso, habeam spiritum Domini tui, habeam spiritum Filii tui, habeam spiritum Redemptoris mei; ut de te vera et digna sapiam, de te vera ^b et digna loquar, de te vera et digna ^c quæcumque dicenda sunt, dicam. Tu enim es ^d electa a Deo, assumpta a Deo, advocata a Deo, proxima Deo, adhærens Deo, coniuncta Deo; visitata ab angelo, salutata ab Luci. angelo, benedicta ab angelo, beatificata ab angelo: turbata in sermone, attonita in cogitatione, stupefacta in salutatione, admirata in dictorum enuntiatione ^e. Invenisse te apud Deum gratiam audis, ^f et ne timeas iuberis, fiducia roboraris, cognitione miraculorum instruere, ad novitatem inauditæ gloriæ proveheris. De prole ab Angelo ^g pudicitia admonetur, de nomine proles virginitas certificatur, ^h et post fœtum integra et pudica manes.

Na-

^e Ita omnes cod. nost. Feu. *annuntiatione.*

^f *Et* deest in Tr. et Am.

^g Neuter horum habet: *ab angelo.*

^h Quæ sequuntur verba usque ad finem periodi desiderantur similiter in utroque cod.

Nasciturum ex te sanctum,¹ Dei filium vocitandum tibi ab angelo evangelizatur, et quæ sit nascentis regis potentia, mirabiliter intimatur. Quomodo fiet quæris? de origine interrogas? de ratione² perscrutaris? de experientia requiris? de ordine sciscitaris? Audi inauditum oraculum, considera inusitatum opus, animadvertente incognitum arcanum, attende invisum factum. Spiritus sanctus superveniet in te, et altissimi virtus obumbrabit tibi. Tota invisibiliter Trinitas conceptionem operabitur in te. Sola persona Filii Dei in corpore³ nascitura, carnem assumet de te. Ideoque quod concipietur in te⁴, quod nasceretur ex te, quod prodiet ex te, quod generabitur ex te, quod parturietur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Erit enim⁵ hic magnus, erit hic Deus virtutum, hic rex omnium sæculorum, hic factor omnium rerum. Ecce beata tu inter mulieres, integra inter puerperas, domina inter ancillas, regina inter sorores. Ecce enim ex hoc beatam te dicent

Luc. I.

omnes generationes⁶: beatam te noverunt omnes⁷ coelestes virtutes: beatam prædicant omnes vates: beatam celebrant omnes nationes. Beata tu fidei meæ, beata tu animæ meæ, beata dilectioni meæ⁸, beata præconiis et prædicationibus meis. Prædicem te, donec prædicanda es: diligam te, donec diligenda es: laudem te, donec laudabilis es: serviam tibi, donec serviendum est gloriæ tuæ. ⁹ Tu accipiens solum Deum, postrema Filio Deo. Tu generans simul Deum et hominem prima homine Filio. Cui in suscipiendo tantum hospes Deus: cui in concipiendo incola homo simul et Deus. In præterito munda Deo, in præsentī plena homine et Deo, in futuro generans hominem et Deum; ⁹ et fœtu et virginitate læta: et prole et pudore gavisa: et filio et sponso fidelis. Ita servans filio fidem, ut ne ipse quidem carnis suæ noverit genitorem. Ita servans sponso fidem, ut ipse te sine viro noverit genitricem. Tantò gloriabunda in filio, quanto virorum

¹ Uterque codex: *Dei filius vocitandus dicitur, et quæ sit nascentis potentia &c.*

² Tr. de ratione originis.

³ Feu. in corpore tuo, quod non habet Tr. nec Am.

⁴ In te omn. nost. Feu. ex te.

⁵ Tr. et Am. non habent enim.

⁶ Tr. Gentes.

⁷ Te et omnes non habent nostri CC.

⁸ Hoc meæ ter repetitum restituimus ex omnibus CC. nostris loco nostræ, quod Feu-ar. ex suo edidit.

⁹ Ita nostri CC. MS. exhibent hunc locum, quem multò aliter habet editio Feu-ar. *Tu enim concipiens solum Deum, postremum sponsa facta es filii Dei. Tu generans simul Deum et hominem, genitrix facta est filii Dei. Quem suscipiendo tantum tibi hospes est Deus: quem concipiendo ex te,*

incola et homo simul factus est Deus. Post quæ immediate prosequitur: Credula promissionibus angeli, ideo dono fecundata es Spiritus sancti. Genisti filium imperatoris, quem adorant angeli Deum in caelis. Sine consortio virili Dei Filium edidisti, et post factum illibata mansisti. Nos verò hæc omnia ommisimus omn. nost. CC. suffragio nixi, in quibus desiderantur; nec dubitamus, quin si attentè legantur, et cum ceteris conferantur, quibus animadvertat ab stylo Ildephonsi distare, atque alienæ manus esse additamentum.

⁹ Quæ sequuntur sic edidit Feu-ar. *ex fœtu et virginitate læta manens, ex prole et pudore gavisa es honore parentis.* Nos CC. omn. nostrorum testimonium sequuti sumus.

rum omnium nescia tactu: instructa ^r quid nosset, edocta quid crederes, certificata quid sperares, roborata quid sine amissione teneres.

Auditu ^s percipe Ioviniane, corde sapito fatue, præcordiis cognosce stulte, sensu disce caduce. Nolo pudorem nostræ virginis corruptum partu cause-
ris: nolo integritatem generatione discerpas ^t: nolo virginitatem exitu ^u nascentis scindas. Nolo virginem genitricis officio prives: nolo genitrici virginalis gloriæ plenitudinem tollas. Si horum unum confundis, in toto confusus es. Si hæc concordantia nescis, a ^v concordia veritatis ipse privatus es. Si hæc discordantia causarum, semper discors iustitiæ inveniris. Si virgini nostræ aut generationem, aut integritatem adimis, grandi dedecore Deo iniuriam facis. Negas enim valuisse incorruptam servare, quem fateris absque corruptione adire virginem potuisse. Negas Deum quod vellet facere quivisse, quem contendis ^x genitricem integram invenisse, corruptioni deditam reliquisse. Ut ergo asseris, omnipotentis divinitas non profuit virginitati, sed obfuit; quia dum virgineum decus nascendo violavit, summam virginitatem destruxit ^y: ac per hoc ipsum astruis virginem deturpasse nascendo,

quam decoraverat ipse creando.

^z Hæbetescat oro, hæbetescat cor talia meditans, obmutescat os talia proloquens, adhæreat lingua talia promens, non aspiret sermo talia narrans. Ecce enim virgo ex Deo, virgo ex homine, virgo attestante angelo, Matth. i. virgo iudice sponso, virgo ante sponsum, virgo cum sponso: indubitata virgo, etiam dubitante sponso. Virgo ante filii adventum, virgo post filii generationem, virgo cum filii nativitate, virgo post filium natum. Verbo foecunda, verbo repleta, verbo uberima, verbo partu digna, humana quidem nativitate, humana lege, humano usu, humana conditione, humana veritate, illæsa, incorrupta, inviolata, intemerata, integerrima verè. Divino autem munere, divino favore, divina collatione, divina adinventione, divino dono, divino concessu; novo opere, nova effi-
cacia, nova operatione, novo effectu, novo patratu ^a, cum conceptu virgo, per conceptum virgo, in conceptu virgo, post conceptum virgo: per partum ^b virgo, cum partu virgo, post partum virgo. Virgo cum nascituro, virgo cum nascente, virgo post filium natum. Coniux dicta et virgo, coniux adsumpta et virgo, coniux credita et virgo, cum coniuge simul et prole perennis virgo.

I-

^r *Demon instructa* ita Feu-ard.

^s Hæc nost. CC. lectio melior quam Feu-ard. *Audi tu, percipe tu*. Et tu exclusimus auctoritate Tr.

^t Ita Am. et Tr. Feu-ard. *decerpas*.

^u *Per exitum* Feu-ard.

^v *Concordia* sine præpositione habet Tr.

^x Ita omni. CC. et habebat antiquior edi-

tio: Feu-ard. emendavit ex suo C. *concedis*.

^y Omni. nostri *detrasit*.

^z Ita omnes nost. Non multo aliter Feu-ard. *Obmutescat os... hæbetescat cor: adhæreat faucibus &c.*

^a Ita Feu-ard. Nostri CC. et antiqua editio *partu*.

^b Ita nostri CC. *In partu* Feu-ard.

Ignota semper ^c coniugio, ignota amplexu, ignota tactu, ignota maritali collegio. Et tunc certè, tunc non dubiè, tunc verè, tunc veraciter sancta virgo, beata virgo, gloriosa virgo, honesta virgo. Sed post generationem incarnati Verbi, post nativitatem Dei hominis facti, post generationem in Deo hominis assumpti, post nativitatem Deo ^d hominis uniti sanctior et sanctissima virgo, beatior et beatissima virgo, gloriosior et gloriosissima virgo, nobilior et nobilissima virgo, honestior et honestissima virgo, augustior et augustissima virgo. Sed ne solus tuæ vesaniæ vepribus hæreas, ne solus spinis tuæ dementiæ sapiaris, ne solus tuæ vetriciæ sentibus coarcteris, ne solus intelligentiæ tuæ aculeis infigaris, ne solus defensionis tuæ acumine perimaris, ^e connectam parem, coniungam parilem, sociabo similem, innodabo coequallem, copulabo talem.

CAPUT II.

Virginitatem in Dei matre confirmat adversus Elvidium.

Audi ergo et tu Elvidi, ad me attende impudorate, me auscultata impudice, me intuere inhoneste, me conspice inverecunde. Quid ^f impudicus commoveris? quid inverecundus assistis? quid

inhonestus accedis? quid sine reverentia occurris? quid sine pudore vexaris? Quare virginis nostræ principia corruptionis sine coarctas? quam ob rem initia pudoris exitu auctæ ^g procreationis infamas? cur integritatem divinitate sacratam ^h humana conventionem ⁱ deturpas? Nolo ^j huius maiestatis vim irrumpas, ne possessionem Dei convexare ausu temerario ^k pertentes: ne mansionem divinitatis ^l noceas præsumptione contemtionis: ne domum Domini iniuriis corruptionis confodias: ne portam domus Dei, eius exitu ^m clausam, a quocumque posse adiri contendas. Virtutum Deus est dominus possessionis huius. Cælorum rex est possessor iurisdictionis istius. Omnipotens est artifex ædificii huius. Solus egressor et ⁿ custos est portæ egressionis huius. Nemo cum illo ingressus est, nemo egressus ^o: in ad-eundo eam nemo socius, in egrediendo nemo sodalis. Qualiter introierit, nemo novit: qualiter exierit ^p, egressio sola cognoscit. Absque veste Deus, ut ita dicam, ingreditur, qui ut certè dicam, carne vestitus egreditur. Ad domum sui operis venit, carnis tantummodò vestem tulit. Idem qui venerat rediit, sed aliter quàm incesserat, ^p ipse inde processit. Hanc domum ingre-

P diens

^c Aliqui coniuge.

^d In Deo. Am.

^e Am. conferam.

^f Ita Am. Reliqui impudicitia.

^g Alii acte.

^h Trin. sacram.

ⁱ Omnes nostri sic. Feu-ard. connectatione.

^j Tolet. Nolo ius maiestatis irrumpas.

^k Sic Amel. Feu-ard. ausu pertentes.

^l Ita omn. nost. Feu-ard. audeas præsumptione contemmere.

^m Eius in exitu Feu-ard. Nost. omn. sine in-

ⁿ Deest et in Amel.

^o Omn. nost. regressus.

^p Egressus fuit. Am.

^p Ipse procedit nostri.

diens non pudoris spolia tulit, sed egrediens integritate ⁹ ditavit. A Domino quidem erat ^r mundata, sed adventu Domini nondum plena. Nuntiante angelo, fundatoris sui cognovit adventum, et novæ ^a congressionis admiratur accessum : habitatorem inesse sibi cognoscit, et qualiter in abditiis agat, plenè non penetrat. Verumtamen animi virtutes parat in officia servitutis, defert Domino ^r debita iura conditionis. Quod ille cœlo præsidens iusserat, hæc in se recepto ministrat, approbans ^v se conditori suo mundam carnem simulque animam præparasse, quæ et spiritualia obsequia carnali filio detulit, et Dominum suæ carnis incorrupta et incommutabili veritate vestivit. Definito tempore, hunc qui venerat egredi sentit, et placido egressionis læta processu, aliter procedentem inspicit, quàm accedentem scivit. Suæ carnis veritate hunc videt esse vestitum, et in se sui nitoris ac pudoris integritatem minuisse non sentit, sed potius crevisse ^v cognoscit. In hac regione solitudo Deo tantum et domui : in hac mansione singularitas hospitio tantum et hospiti. Hic locus cum uno tantum adventante ^x cohæret. Hic uterus unius tantum agni-

tione congaudet, nec alterius viri quàm nascentis unius membra cognoscit.

Cùm ergo hæc spiritus Dei per Prophetas prædixerit, per doctores firmaverit, per veritatis auctores ^v defenderit, per sæculorum æternitatem consolidaverit; quid tu novi erroris astructor, quid fatuissimus ^z infamator, quid copiosè nugis infamas? Quid insanix ^a massa proloqui audes, mussitare contendis, susurrare proponis, garrire præsumis? ut virginalis uteri illa habitatio Dei, ut regis virtutum illa ^a nitore pudoris aula clarissima, ut mansio illa imperatoris cælestium carnis pudicæ, ut locus gloriosus illius Dei, quem non capit diversitas universa locorum, post generationem Dei, post incarnationem Verbi, post nativitatem Domini, post ortum Salvatoris, de carneo viro perituræ carnis soboles germinaret? De loco vitali ex mortalitatis semine moritura membra produceret? De conclusionis horto, qui solum virginitalis insolite florem produxit, spinarum ^b maritalium vepres afferret? De fonte nascentis virginali egressione signato cœnum maritalis decurreret? Opto, opto, ut sepulcrum oris illius dolor cruciet : illius dentes

se-

⁹ Ita omn. nostr. Feu-ard. *dotavit* : antiquior editio, *integritatem ditavit*.

^r Omnes nostri cum veteri editione. Feu-ard. *fundata*.

^a Ita nost. omn. Feu-ard. *novum* : antiqu. edit. *novæ congregationis*.

^r Ita Am. cui consonat vet. editio. Reliqui cum Feu-ard. *debitæ*.

^v Omn. Feu-ard. *approbat se*.

^v *Cognoscit* deest in Am. et Tol.

^x Omn. nost. Feu-ard. *adnectante*.

^y Tolet. *assertores*.

^z Am. *infamatissimus*. Nos verò totum hunc locum ex omnium codicum collatione (qui non satis inter se conveniunt) ita emendandum putamus. *Quid fatuissimus infamator gloriosæ virginis, quid copiose nugis infamas? Quid infamix massa proloqui audes? &c.*

* Tolet. scribit *massa*, ceteri *massam*.

^a Trin. et Tol. alii *illo*.

^b Am. *mortalium*.

sera concludat^c: foveam oris eius immobilitas linguæ^d compleat: concava palati aër subductus evacuet: extrema labiorum aëris crassedo conglutinet; ne talium verborum fœtor erumpat, ne prosecutionis huius odor aspiret, ne anhelitus loquelæ susurret, ne vel exilis sonus tinniat, ne verberatus aër^e vel^f infandissima verba conformet. Ecce enim insolito modo, insolito usu, insolito ordine, insolito iure, in una persona, in uno corpore, in una conditione, in una ætate, alternat honor matris et virginis, alternat pudor virginis et matris: alternat in generante virginitas, alternat in virgine generandi facultas: et neutrum cedit ulli, et utrumque in alterutrum derivatur: et neutrum impeditur ab invicem, et ambo properant^g sibi. Utrumque servatur in proprio, utrumque transit in alterum: quia ambo unum, quia duo idem, quia diversa idipsum, quia indistinctum accidens, quia indiscretum concurrens, quia indifferens superventum: ^h Non matrem virginitatis deserit decus: non virginem maternus impedit partus: et virginem nobilitat fœtus, et matrem pudor virgineus. Sicque matris et virginis nomina nullis dissociata

sunt casibus, nullis impedita difficultatibus, nullis læsa proventibus, nullis dubia rebus. Indiscreta utraque, inseparabilia utraque, indissecabile totum, indivisibile totum. Accidit^h aliquando ut esset mater, quæ virgo erat. Advenit ut generaret, quæ nusquam corrupta usu generisⁱ maneret. Adfuit ut parturiret, lege parturitionis ignota. Occurrit ut existeret in filio integra, quæ in coniuge non^j extiterat diminuta. Sed illud est inæstimabile, illud incomprehensibile, illud inenarrabile, illud admirabile, illud inauditum, illud invisum,^k illud incognitum, illud inusitatum, ut virginitas conceptu clarescat, ut partum virginitas comitetur, ut generatio adsignet virginem, ut virginitas probet matrem, matrem quoque ut virginitas glorificet, virginem ut gravitas matris^l honoret, ut decus maternum virginitas assequatur, ut decus virgineum matris fecunditate servetur. Ita maternam virgo accipit veritatem. Ita virginis gloria transit in genitricem. Ita nomen genitricis accedit in virginem^m, ita pudor virginis manet in matre. Sic ergo accidit, sic evenitⁿ, sic adfuit, sic occurrit, ut si matrem quæram, virgo est: si virginem quæram, ma-

Pij ter

^c Am. et Tol. habent: *ut sepulcrum oris illius dentium sera concludat.*

^d Uterque: *percompleat.*

^e Omn. nost. Feu-ard. *infantilia.*

^f *Prosperavit* Am.

^g Hunc locum exhibemus, ut est in omn. nost. CC.: aliter Feu-ard. *Non virginem maternus impedit partus, et virginem non violat fœtus, et matrem nobilitat pudor virgineus: et virginem nobilitat fœtus, et matrem non violat pudor virgineus.*

^h *Accessit*: omnes nost.

ⁱ *Manet*: Tol. et Am.

^j Ita Am. et Tol. Barbarè Feu-ard. et alii *existerat.*

^k *Illud incognitum* supplevimus ex Am. et Tol. in ceteris desideratur.

^l *Ornet* Tol. et antiq. editio.

^m *Accedit in virginem* omn. nost. prosequitur autem Tol. *ita pudor virgineus manet in matrem.*

ⁿ Ita Trin. et Tol. alii cum Feu-ard. *venit.*

ter est : si prolem quæram, virginis est : si pudorem quæram, matris omnino est. O virtutum omnium Deus, o creaturarum omnium Deus, o factor omnium Deus, o mirabilium auctor omnium Deus ! qui cunctis miraculis tuis, universis insignibus tuis, totis mirabilibus tuis, omnibus ^a magnalibus tuis, hoc factum, hoc opus, hoc gestum, hoc actum, miserationis thesauros aperiens, pietatis arcana demonstrans, indulgentiæ divitias reserans, clementiæ rivus emittens in salutem meam et mundi, in redemptionem meam et mundi, in iustificationem meam et mundi, in liberationem meam et mundi, fecisti sine loquendi ratiocinatione mirabile : egisti sine rei exemplo singulare : formasti sine comparationis similitudine potentiale : complesti sine consimili æquiparatione vitale : finxisti sine intelligendi consideratione inæstimabile : sine oblivione perenne, sine defectu stabile, sine interruptione iuge, sine fine laudabile. Per quod error amotus est, per quod languor ablatu est, per quod peccatum deletum est, per quod mors verè destructa est, per quod salus conlata, per quod vita concessa, per quod cælum patefactum, per quod regnum cælorum promissum est, per quod eundi invenimus viam, per quod assequimur perveniendi ve-

ritatem, per quod adipiscimur requiescendi vitam, per quod ^o habebimus perennem tuæ dulcedinis visionem. Ac nunc iam, ^p modò iam, in præsentì, in hoc loco, in hoc situ, in hoc momento, et in hoc tempore, et in omnia ^q semper sæcula sæculorum.

CAPUT III.

S. Mariam ex natione et stirpe Iudæorum esse, ex fide autem et honore, laude et amore, Christianorum. Tandem aliquot Prophetarum oraculis probat, virginitatem summam oportere cum maternitatis gloria copulari.

Quid dicis Iudæe ? quid proponis ? quid astruis ? quid obiicis ? quid obiectas ? ? Ecce virgo nostra ex stirpe tua est, ex genere ^t tuo est, ex radice tua est, ex gente tua est, ex populo tuo est, ex plebe tua est, ex natione tua est, ex origine tua est. Verumtamen ex fide nostra est, ex credulitate nostra est, ex assensu nostra est, ex reverentia nostra est, ex honorificentia nostra est, ex laude nostra est, ex glorificatione nostra est, ex dilectione nostra est, ex amore nostra est, ex prædicatione nostra est, ex præconio nostra est, ex defensione nostra est, ex vindicatione nostra est. Quod enim tibi Spi-

^a Omn. nost. Feu-ard. *magnaliis*.

^o Omn. nost. cum veter. edit. Feu-ard. *habemus*.

^p *Modo iam* non habet Feu-ard. sed in CC. nost. nullo desiderantur.

^q *Semper* habetur in Am. et Tol. deest

in aliis.

^r *O Iudæe* scribit Feu-ard. non ita nostri.

^s *Obiectaris* Am. et Tol.

^t *Ex genere tua*, et infra, *ex populo tua* habet Feu-ard. contra omn. nost. CC. consensum.

Spiritus sanctus de illa per Prophetas dixit ^a, per oracula intimavit, per figuras innotuit, per præcedentia promisit, per subsequencia complevit, te negante, te non credente, te abnuente, te respuente, te resultante, te blasphemante, ego novi, ego credidi, ego sapio, ego veneror, ego honoro, ego glorifico, ego amplector, ego amo, ego diligo, ego prædico. Quia me gratia prævenit, fides implevit, misericordia subsequuta est, amor provexit, et rei huius gloria exaltavit. Te autem quem perfidia avertit, quem pravitas occupavit, quem cæcitas adiit, ^v quem error obtinuit, quem obstinatio induravit, dicito, quare non credis in genere tuo puerperam virginem? Quare non credis sine viro virginem concepisse? Quare non credis proprium virginem gestare filium? Quare non credis, sine viro ^x virginem manere post partum? An illo mendacii genere ^v illinitus, illo primævæ perfidiæ veneno crapulatus, illo parentalis fallaciæ argumento confisus, illo infidæ persecutionis ^z astu perversus, illo antiquæ pertinaciæ munimento firmissimus, in sacris litteris adolescentulam,

et non virginem parere posse causaris? Planè mentiris, fallis ^a; et falleris, falsò criminaris, falsò impetis, falsò proponis, falsò contendis, falsò arguis, falsò defendis. Si enim, ut ais, iuencula et non virgo parere posset, quid significaret Dominus? quid miraculi daret? ^b quid admirabile demonstraret? quid inusitatum ostenderet, si iuencula pareret quod consuetudinis erat? si puella pareret, quod ætatis erat? ^c si adolescens fœmina parturiret, quod teneritudinis erat? si non impar matrimonio pareret, quod naturæ simul et temporis erat? Cuius interdum maxima cura de sponsorum manet ^d electione sollicita? cuius mens de futuræ coniunctionis est expectatione per anxia? Cuius vota sunt secundum sodalium experientiam ^e non incerta? Sed verè illud esse ^f signum, si virgo pareret, et integra esset. Illud ^g efficere novitatem, si virgo parturiret ^h, et pudore nitesceret. Illud haberi admiratione condignum, si virgo generaret et incorrupta consisteret. In illo ostendi miraculum, si in humana conceptione fieret, quod humana natura nesciret. In illo dari signum,

Lrai. 7.

si

^a Omn. nost. Feu-ard. *prædixit*.

^v Ita edimus ex communi nost. CC. suffragio. Feu-ard. edebat *Quis error... Que obstinatio*.

^x *Sine viro*: desunt hæc verba in Tol. et Trin.

^v *Illinitus*. Tol.

^z *Prosecutionis* Tol. et Trin.

^a Ita omn. nost. Feu-ard. *fallax es*.

^b Edimus ex unanimi CC. nost. testimonio.

Aliter Feu-ar. *Quod signum, sicut promisit, daret Dominus? Quod miraculum faceret?*

^c Feu-ard. addit. *quod mirabile fieret?*

contra omn. CC. nost. qui deinde pro *adolescens*, scribunt *coalescens*.

^d Feu-ard. *de sponsi... dilatione*. Nost. omn. ut edimus.

^e *De sodalium experientia*. Tol. et Am.

^f Tol. et Am. Feu-ard. *esset*.

^g *Existere* ambo iidem; ceteri cum Feu-ar. *efficeret*: nos verò *efficere* legendum putamus, in modo infinito, sicut cetera verba quæ sequuntur.

^h Insertit hic loco Feu-ard. *et integra esset. Illud efficeret novitatem, si virgo parturiret, &c.*

si ⁱ nulli maritata viro , fieret pariens virgo. In illo rei stuporem fieri , si foemina et virginalibus simul et maternis inserviret officiis. In illo facti ^j admirationem peractam ^k iri , si uno mulier tempore lætaretur præmiis simul et pudoris et prolis. Ut ergo noveris in signo concepissee hanc foeminam , non in usu : in admiratione , non in conventionem foetosam existere : in novitate miraculi , non in vetustate parere coniugali : in incorruptione virginea foecundari , non in foedere nuptiali ; Dei mater est , sed propter incarnationem Verbi , Dei genitrix est : sed propter assumptionem hominis , Dei administratrix est. Sed propter ^l quod idem subditus erat parentibus suis , Dei nutrix est : ^m quia huius nutricii reges , et reginae nutrices erunt. Quoniam iste filius eius , Deus et homo est , Verbum et caro est , divinitas et humanitas est : sapientia nobis , stultitia gentibus est. Inde merito humana referuntur ad Deum , et quæ Dei sunt referuntur ad hominem. Inde insolida hominis Dei participatione ⁿ roborantur : et solida Dei hominis participatione infirmari dicuntur. Inde in imis summa perveniunt , inde in summis ima pertingunt : inde insolida solidantur solidis : inde insolita solitis temperantur : inde inso-

lita sublimantur insolitis. Quæ ut vera esse non ambigas , audi sancti Spiritus verba , audi Prophetarum oraçula , audi vaticinantium ⁿ dicta , audi veritatis præconia. Esaias , parvulus , inquit , ^o natus est nobis : filius datus est nobis. Parvulus idem est Christus , quia homo non sibi , sed nobis est natus : filius datus est nobis , quia utique Deus filius Dei se dedit incarnari pro nobis. Et ecce homo est , in eo quod parvulus natus est nobis : Deus autem est ipse qui filius Dei datus est nobis. Item David : ^p Minorasti eum paulòminus a Deo. Is qui minoratus dicitur a Deo , Deus certè æqualis est Deo. Quia in eo quod dicitur minoratus , homo est verè humilis natus. In Psalmis ita Pater de eo ^o , quia Deus est : Ex utero , inquit , ante luciferum genui te. Quia homo est , alibi dicitur : quasi de vulva egredietur ^p tibi ros adolescentiæ tuæ. Item alibi : ^q Homo factus est in Sion , & ipse fundavit eam excelsus. In hoc quod factus est , humillimus homo natus est. In eo quod fundavit eam , excelsus est Deus. Multa quidem et alia , copiosa verè , sufficientia prorsus , abundantia certè , exuberantia plenè poteris invenire de duabus naturis in Christi huius unione connexis : si tamen ^q in illo credas , si illi fidelis existas , si ei fidem veram exhibe-

ⁱ Nullo : omn. nost.

^j Facto : Am.

^k Ita Tol. et Am. meliùs quam *peractam* , quod habet Feu-ardentius.

^l Propter ministerium humanitatis , quod Ec. Trin.

^m Quia qui hunc nutriunt reges , et re-

gine erunt. Trin. et Tol.

ⁿ Participio. Am.

^o Omn. nost. cum antiqua vulgata. Feu-ard. *vaticinationum*.

^p De filio. Tr.

^q Omn. nost. Feu-ard. *egredietur*.

^r Tantum. Tr.

Itai. 49.

Iuan. 1.

1. Cor. 1.

Itai. 9.

Psal. 8.

Psal. 109.

Psal. 86.

Itai.

Itai.

Esach.

Psal. 1.

Psal. 8.

habeas, si illum in veritate confitearis, si illi veram confessionem impendas. Quæ tamen ego ipse ex toto non prætermittens, coniciens innectam aliqua post paulisper. Cuius ergo tantæ gloriæ et dignitatis est filius, ut sit in assumpto homine Deus? Audi quantæ gloriæ et nobilitatis est genitrix eius. Hæc in Esaia virga exiet ex radice Iesse, id est, de genere eius exorta: virga^r, quæ florem hunc Christum spiritali tantum infusione sine hominis corruptionis accessione produxit. Item in Esaia hæc sola terra fide aperta, non corruptione, germinare potuit Salvatorem, rorantibus cælis, et nubibus pluentibus iustum, id est, Prophetis pronunciantibus eius adventum. Hæc in Ezechiele domus Dei est, cuius pudoris integerrima claustra,^s ad Orientem consistens porta semper est clausa. Quæ neque ante natum, neque post natum hunc filium alterius accessum vel transitum novit. Quia ipse solus Dominus per eam nascendo transivit. Unde et semper est clausa, quia semper est virgo. Hæc virgo in Psalmo thalamus Dei est, quia de utero eius iste incarnatus Deus processit velut sponsus, in ea relicto perennis virginittatis decore^t mansuro. Item in Psalms hæc terra est, de qua veritas oritur: quæ veritas Christus eadem est, et quæ de cælo pro-

spexit iustitia eius.^u Item in Psalms: Hæc terra fructum suum dedit, id est, Christum nostrum genuit, in quo et benedixit nobis, idem Dominus^v Deus noster, ut benedicat nobis Deus, et simus benedicti a Deo ter vocabulo repetito. Quem in Trinitate^x unum Deum omnis terræ metuant fines.

Psal.66.

CAPUT IV.

Hortatur Iudeum, ne virginis et matris minuat gloriam, cuius ignominia redundat in prolem. Et quod virginem adorant omnes cælestes virtutes, et confluant ad eam omnes populi: Iudeorum quoque perfidiam obiter ostendit ab antiquis patribus divinitus prophetatam.

Sit rogo iam, sit rogo, Judæ, gratissimum tibi tantæ virginis decus in tua cognatione reperitum. Sit amabile tantæ gloriæ virginem in tuo genere invenisse. Sit lætum in tua traduce tantæ pudicitie visum insigne. Sit iucundum^y in stirpe tantundem tua patefactum tale miraculum. Ecce impleta est omnis terra per hanc virginem gloria Dei. Cognoverunt omnes a parvo usque ad magnum per hanc virginem Deum vivum. Viderunt omnes per hanc virginem salutare Dei. Rememorati sunt et conversi per hanc virginem ad Dominum universi fines terræ.

^r Virgo. Tol. et Am.^s Sunt ad orientem, habet Feu-ard. In nostris omn. deest sunt.^t Et mansuro, edit. Feu-ard. Nos, ut habent omnes CC. nostri.^u Deus pro eius Am. et vetus. editio.^v Ita omn. nost. Feu-ard. id est Deus Deus noster.^x Quam Trinitatem. Trin. et Am.^y Iucundum. Tol. et Am.

Isai. 9.

Psal. 86.

Psal. 109.

Psal. 86.

Isai. 11.

Isai. 45.

Ezech. 44.

Psal. 18.

Psal. 84.

Psal. 97. ræ. Adorant in conspectu filii eius omnes patriæ gentium: ipsius est filii regnum, et ipse Deus dominabitur gentium. Cantant omnes ipsi Domino filio eius redemptionis suæ canticum novum, quia * nascendo de hac virgine magnalia fecit. Notum fecit dominus per hanc virginem salutare suum, et ante conspectum nostrum revelavit hanc iustitiam suam. Invenierunt per hanc virginem Deum †, qui eum per observantiam legis invenire non poterunt. Venit per hanc virginem Deus, et congregatis gentibus et linguis, venimus et vidimus gloriam eius, quasi gloriam unigeniti a patre. Congregatæ sunt omnes gentes in nomine huius domini in medio Ierusalem ‡, quæ est visio pacis, id est, Ecclesia universalis, et non ambulabunt ultra post pravitatem cordis sui. Iuravit dominus in veritate et iudicio. Et ecce tali matre progenitum omnes gentes benedicunt, ipsumque conlaudant. Ecce iste Deus fortitudo nostra est. Ad hunc omnes gentes venimus ab extremis terræ, et cum Ieremia dicimus §: verè mendacium sederunt partes nostri. Ecce in die novissimo hic mons filius virginis huius præparatus est in vertice montium, id est, elevatus est super Apostolos nostros, et super omnium virtutum cælestium maiestates. Confluimus ad eum omnes populi, et properamus gentes multæ. Ascendimus ad hunc dominum, montem domini, et ad domum Dei Iacob, quæ est Ecclesia Dei vivi. Docet nos de viis suis, imus in semitis eius, quia lex gratiæ de Sion egressa est, et verbum domini de Ierusalem. In quo iussum est sanctis Apostolis nos omnes in eius nomine baptizari, et sancto Spiritu adimpleri. *Matth. 28.*

De te autem propter cordis tui pessimi obstinationem, propter impuram voluntatem, propter infidam mentem, propter conscientiam malam, propter incredulitatem iugem, propter superbiam veram, propter obedientiam fallacem, propter promissa infidelia, propter fidem inconstabilem ¶, audi dominum in Deuteronomio proclamantem: Eritis * gentes ad caput, incredulus autem populus ad caudam. Cui incredulus nisi isti Deo, in humilitate hominis ex hac virgine nascituro †? Item Ieremias: Prævaricatione prævaricata est in me domus Iuda, ait dominus. Negaverunt § me, et dixerunt: non es ipse. Quod nunc usque Iudæe, propter hunc Christum dominum meum huius virginis filium, dicis non esse Christum. Expectas alium, cum quo pereas, Antichristum. Item Esaias: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, et con-

* In nascendo. Trin. et Am.

† Quem. Am.

‡ In Ierusalem. Trin. et Am.

§ Feu-ard. Venimus edidit, et dicamus: nos ex omni. nost. CC. venimus ... dicimus: quod sequentibus consonat confluumus ... ascendimus.

¶ Instabilem Tol.

* Omni. nost. Feu-ard. erunt.

† Sequimur omni. nost. CC. Feu-ard. edebat: Cui ergo incredulus es nisi nascenti?

§ Me omni. nost. Feu-ard. Dominum; et sic legitur in vulgata ad hunc Ieremiæ locum.

contradicentem mihi. Non credentem et contradicentem : cui nisi isti domino ? qui quoniam de hac Virgine ^hnatus est, credere nolunt hunc esse Deum.

Jerem. 8. Item Jeremias : Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, et lex Dei nobiscum est ? Verè mendacium operatus est stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, perterriti et capti sunt. Verbum enim Domini proiecerunt, et sapientia nulla est in eis. Quod Verbum ? hoc utique de hac Virgine carnem factum. Et quam sapientiam ? hanc scilicet Dei patris, quæ gentibus stultitia est.

Isai. 46. Item Esaias : Audite me duro corde, et qui longè estis a iustitia : propè feci iustitiam meam, et non elongabitur, et salus mea non morabitur. Quæ iustitia, et quæ salus, nisi hic ⁱ utique a quo iustificati et salvati credentes sumus ? Item Esaias : Educ foras populum cæcum, et oculos habentem : surdum, et aures sunt ei. Quid non videntem, et quid non audientem, nisi hunc Dei filium, ex homine incarnatum, et cuncta quæ de eo multifariè sunt ^j prædicta ?

Osee 7. Item in Osee : Væ, inquit, eis ! quoniam recesserunt a me, vastabuntur : quia prævaricati sunt in me, ^k et ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacium. A quo recesserunt ? Utique a me, quem humilem videntes hominem esse, ^l con-

temnunt Deum. Et quod mendacium locuti sunt ? ^m nisi quod et in Jeremia dicente legimus : Non est ipse. Et quare non est ipse ? Quia vidimus eum, et non erat aspectus : et desideravimus despectum et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem ferre infirmitatem ; et quasi absconditus vultus eius et despectus : unde nec reputavimus eum. Quibus verbis tua incredulitas significatur, cui visus est Christus non habere speciem, neque decorem : unde neque a te reputatus est esse Deus. Dixi celer, dixi currens, dixi ⁿ transiens, dixi pernix, dixi velox, dixi citatus, quæ citò reperi, quæ de vicino attingi, quæ de proximo inveni, quæ de confinio intuli. Nam si peritia pollens, si prudentia vigil, si acumine vivax, si inquisitione strenuus, si sollicitudine minùs iners vellem, aut possem ; dies mihi deficiet, momenta decrescent, ^o horæ lassabunt, manè ruet, meridies ^p liquescet, vespere decidet : intempesta et gallicinia, ^p crepusculunque, noctiumque abundantia non suppetent, non ^q cohærent de talibus sacramentis aut fidei meæ congrua, aut perfidia tuæ discordantia, et adversa promere vel narrare. Unde iam veni mecum ad hanc Virginem, ne sine hac properes ad gehennam. Veni abscondamur sub velamento virtutis eius, ne

Q in-

^h Sic omn. nostri : Feu-ard. nasci dignatus est.

ⁱ Utique non est in Feu-ard. sed habent nostri omn.

^j Prædicata. Trin. et Am.

^k Et deest in omnibus nostris.

^l Contempserunt. Tol. et antiq. editio.

^m Nisi quod aiunt, Jeremia dicente : non est ipse ? Amel.

ⁿ Transiliens. Trin. et Tol.

^o Lacescent. Tol.

^p Languescet. omn. nostr.

^q Crepuscula. Tol.

^r Cohærebunt. Amel.

Isai. 53.

Psal. 103.

induaris confusione, sicut diploide. Veni confiteamur, ego delicta iuventutis et ignorantiae meae, et tu delicta sacrilegii et sceleris tui, ne revelent caeli iniquitates tuas. Veni humiliemur in veritate confessionis et laudis eius, ne terra consurgat adversum te, asserens tanti sceleris se tuam perfidiam sustentasse. Non erubescas filium eius esse Deum tuum, ne ipse te erubescat coram angelis suis. Non erubescas sermones eius, ne ipse te in adnotatione libri viventium erubescat. Confitere illum in regione terrarum, ne ipse te non confiteatur in terra viventium. Confitere illum Deum esse et filium hominis ^r virginis matris, ut ipse te confiteatur coram patre suae divinitatis. Time maiestatem eius inter homines, ne te humanitas eius in tartara praecipitet coram angelis suis. Dilige illum dum patiens est, ne odio habeat te, dum iudicaverit te.

Arbitror me per virtutem Dei hostem ut potui confodisse, reliquisse caesum, abiecissem enervatum, exanimem dimisisse. Unde et pallidus adest, exanguis superest, defessus angitur, fatigatus manet, concisus iacet, confossus ruit, elisus interiit: de vitali flatu nihil superest, de spe vitae iam nihil est, de reditu vitae illi expectatio non est. Unum tantum ^s deest, quod halitus perfidiae anhelat, quod exile murmur

erroris aspirat, quod tenui tabo de sacrilegii sepulcro animae naribus ^t foetor exhorret. Verum redeam, ^u repedem, retro gradiar, retro convertar, et non eam, donec deficiat: non vadam, donec intereat: non pergam, donec ^v adtritum sub pedibus meis evanescat: ne de cadavere perfidiae quidam vermiculus supersit, ne de morticinio sacrilegii tinea quaecumque consurgat, ne de tabo prophanationis quodcumque genus vermium oriatur, quod in criminum antro daemonum favoribus pastum, etsi non adsurgat in belluam, evolet in volucrum, applaudatque sibi nostrae disputationis retia evasisse, qui funditus se ingemiscit vincere nequivisse; gutturque a capulo dissertae ratiocinationis abducat, ^z et per aereas potestates levitate vagabunda ferendus sese fraude suspendat, ac scilicet sub pavore vel fuga illi arrideat, cui sub spe ^y victoria non concordat.

Auditum ergo antequam loquelam, exanimate hostis, appone: auriculam antequam linguam adaperi: ante auris, quam oris remove seram, ut prius noveris, quam loquaris: primitus sapias, quam respondeas: prius corde percipias, quam ore depromas. Sicque de hac veritate ut cognoscas plenitudinem veritatis asserere, considera, intuere, vide, intellige, perpende, animadverte, intende, scito, sapito,

^r *Virginis* deest in omnib. nost.

^s *Superest.* Amel.

^t *Foetor* deest in Trin. et Tol.

^u Ita Trin. et Tol. ceteri cum Feu. *repedabo.*

^v *Adtritum* reposuimus ex Trin. quae ve-

ra lectio est absdubio, quamvis ceteri scribunt *astrectus.*

^z *Et per aereas potestatis levitates vagabunde ferendus.* Trin. et Amel.

^y *Victoria.* Trin.

disce, cognosce, hunc eundem esse Deum ex Deo in veritate naturæ suæ, qui ex Virgine^a factus est homo in veritate naturæ meæ: hunc esse perenniter æternum, qui dispensativè factus est temporalis: hunc venisse, qui est verè immobilis: hunc^a contineri in loco, quem non continet locus: hunc esse intra locum, qui est omnium locus. Nam et, ut^b expressius dicam, ipso ducente sequar eum: ipso præeunte, curram post illum: ipso antecedente, vadam post eum: ^c ipso adiuvante, vel vocante, ingrediar ad illum: et in quantum ipse^d permiserit, asseverem tibi, ostendam tibi, enarrem tibi, promam, expediam, convincam, probem, quis est idem ipse qui venit; et unde venit, et quando venit, et ubi venit, et quare venit, et quomodo venit, et quid egit.

CAPUT V.

Sacrum incarnationis explicat arcanum.

Audi iam nunc, quis est Christus qui venit: audi iam nunc, quis est idem qui venit; non alius quàm Deus, et omnipotens Dominus. Dicat Malachias: ^e Veniet ad templum sanctum suum

^a Natus. Trin.
^a Teneri. Trin. et Amel.
^b Feu-ard. *exactius*. Nostri omn. *expressius*.
^c Trin. et Am. *ipso vocante ingrediar, &c.*
^d *Permiserit*: sanior lectio, quam exhibent nostri codices omnes, pro *promiseris* quod edidit Feu-ardentius, non sine meo.
^e *Venit*. Feu-ard.

dominator^f, quem vos quarritis, et angelus testamenti, quem vos vultis. Item in Exodo Pater de eodem^g ad legislatores: Ecce mitto angelum meum, qui præcedat te, et custodiat^h te in via, et introducat in locum quem paravi. Observa eum, et audi vocem eius: nec contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaveris. Et est nomen meum in illo. An quia angelum audis, non putas esse factorem Deum, sed quempiam angelum factum? absit. Magna certè dementia agitaris, si credis Deum cuiquam angelo et potestatem et nomen proprium contulisse: atque contra tuam simul et meam vocem, ⁱ non sit unus Deus qui fecerit omnia. Quare angelum dicis illi esse æqualem? ^j quod utique dicendum non est, quia ita non est, verum non est. Quis enim in nubibus æquabitur Domino? Aut quis similis erit Deo inter filios Dei? id est; in angelis bonis, et in^k hominibus sanctis, quos adoptionis amore divinæ paternitatis pietas filios vocat. Unde Christus venit? ^l unde venit? verè non aliunde quàm de Deo venit. Audi ipsum per Salomonem: Ego ex ore altissimi processi. Item Pater in Psalmis de eo: Ex utero ante luciferum

Exod. 23.

Psal. 88.

Ecccl. 24.

Psal. 109.

Qij rum

^f Nostri om. tantum habent: *Quem vos vultis*.
^g *Ad legislatores dicit*. Feu-ard, sed *dicit* non est in nostr. ullo.
^h *Te* supplivimus ex nostris omnibus.
ⁱ *Non esse unum Deum*. Tol.
^j *Quod utique verum non est*: idem.
^k *Hominibus* ex nostris omnia. Feu-ard. omnibus.
^l *Item unde venit?* Trin. et Am.

rum genui te. Hinc et alias ipse per Salomonem : Ante ¹¹ colles ego parturiebar. Et Zacharias : Hæc dicit ^m Dominus exercituum ; post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliaverunt vos. Qui enim tetigerit vos , tanget pupillam oculi eius : quia ecce levabo manum meam super eos, et erunt præda his , qui serviebant sibi : et scietis , quia Dominus exercituum misit me. Vide omnipotentem Dominum exercituum ab omnipotente patre domino Deo exercituum missum , quando Christus venit. Missus est autem ad gentes post gloriam deitatis , quam apud Patrem habuit , cum fieret humilis in forma servi , qui erat æqualis paternæ divinitati. Item ^{Isai.48.} Esaias : Ego primus , et ego novissimus : manus quoque mea fundavit terram , et dextera mea mensa est cœlos. Non a principio in abscondito locutus sum : ex tempore antequam fieret , ibi eram , et nunc Dominus misit me , et spiritus eius. Ecce qui primus , et novissimus , et factor omnium est , mittitur a Domino Patre , cui et coæternus , et coæqualis habetur. Item quando Christus venit ? quando venit ? dicat Jacob in benedictionibus Patriarcharum. Non deficiet princeps de Iuda , nec dux de femoribus eius , donec veniat qui mittendus est : et ipse erit expectatio gentium. Tunc ergo

venit , quando per ambitionem , succedente in regno Herode alienigena , defecit in ⁿ Israel princeps de Iuda ; in quo defectu advenit ille qui mittendus erat , quem gentes et populi expectabant. Item in Daniele , ad se loquente angelo : Daniel animadverte sermonem , et intellige visionem. Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum , et super urbem sanctam tuam , ut consummetur prævaricatio , et finem accipiat peccatum , et deleatur iniquitas , et adducatur iustitia sempiterna , et impleatur visio , et prophetia , et ungatur sanctus sanctorum. Quod tempus olim esse completum , prædictarum rerum et eventus et exitus docet. ^o Item ubi venit ? dicat Micheas : Et tu Bethlehem domus Ephrata ^p numquam parvula es in millibus Iuda : ex te mihi egredietur , qui sit dominator in Israël. Et hoc secundum carnem ; nam secundum divinitatem , illud est quod connectit : Et egressus eius a diebus æternitatis. Item David : ^{Psal.38.} Ambulabunt de virtute in virtutem , et videbitur Deus deorum in Sion. Item Ieremias in lib. Baruch : ^{Bar.3.} Hic est Deus noster , et non æstimabitur alter ad eum : qui invenit omnem viam prudentiæ , et ostendit eam Iacob puero suo , et Israël dilecto suo : post hæc in terris visus est , et cum hominibus conversatus est. ^q Item quana-

¹¹ Feu-ard. omnes colles ; sed non legitur omnes in nostris.

^m Dominus Deus. Trin. et Tolet.

ⁿ Hierusalem. Tol.

^o Antea scribit Feu-ard. Ubi Christus ve-

nit ? quod nullus nostrorum habet.

^p Numquid. Trin. et Am.

^q Feu-ardent. Quare venit Christus ?

Item quare venit ? Nos edimus ut habet Amel.

Isai.6. quare Christus venit? Per Esaiam ipse dicit: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, prædicare captivis redemptionem, et cæcis visum. Item ipse: Ecce Deus noster, ipse veniet,^r et salvos nos faciet. Item *Abac.3.* Abacuch: Existi in salutem plebis tuæ, ut salvos facias electos tuos. Item quomodo^s venit? abiectus utique et egenus. Dicit *Zach.9.* Zacharias: Discite filiæ Sion: ecce rex tuus venit tibi iustus et salvans, pauper,^u et sedens super asinum indomitum. In Psalmo David de eo ait: Ego autem sum vermis et non homo, opprobrium hominum, et abiectio plebis. Item apud Esaiam ex persona Dei Patris: Ecce intelliget servus meus, et exaltabitur, et elevabitur, et sublimis erit valdè. Sicut obstupuerunt super te multi, sic ingloriosus erit inter viros aspectus eius, et forma eius inter filios hominum. Iste adspersit gentes multas. Super ipsum continebunt reges os suum: quia quibus non nunciatum est de eo, videbunt, et qui non audierunt, contemplabuntur. Quis^v credit auditui nostro, et brachium domini cui revelatum est? Et ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sitiienti: non est species ei, neque decor: et vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum, despectum, et novis-

simum virorum, virum dolorum, et scientem ferre infirmitatem; et quasi absconditus vultus eius et despectus: unde nec reputavimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit, et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, et attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, et livore eius sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in^v viam suam declinavit: et Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Oblatus est, quia ipse voluit, et non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur, et sicut agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. De angustia et de iudicio sublatus est, generationem autem eius quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viventium: propter scelus populi mei percussus eum: et dabit impios pro sepultura, et divites pro morte sua, eò quod iniquitatem non fecerit, neque dolus inventus fuerit in ore eius. Et Dominus voluit eum conterere in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum^y, et voluntas Domini in manu eius dirigetur. Pro eo quòd laboravit anima eius, videbit et saturabitur. In scientia sua iustificabit

^r Salvavit nos: Trin. et Amel.

^s Amel. Christus venit?

^t Dicite: Trin. et Amel.

^u Et deest in Trin. et Amel.

^v Credidit. Amel.

* In via sua præter Trin. et Amel. habent ceteri cum Feu-ard.

^y Super terram adicit Feu-ardent. quod desideratur in utroque cod. superioris.

bit ipse iustus servos meos multos, et iniquitates eorum ipse portabit. Ideò dispertiam ei plurimos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in morte animam suam, et cum sceleratis deputatus est. Et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus oravit ut non perirent.

Isai. 42.

Item apud eundem: Non clamabit, neque audiet quis in plateis vocem eius. Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet, sed in veritate docebit iudicium, et proferet iustitiam, quoadusque ponat in terra iudicium, et in nomine eius gentes sperabunt. Et in Psalmis de seipso sic ait: Ego autem sum vermis et non homo, opprobrium hominum, et abiectio plebis.

Psalm. 21.

CAPUT VI.

Oratione premissa, probat filium S. Mariæ esse Deum.

Adaperi Iesus meus, adaperi os meum, et reple illud confessione misericordiæ tuæ. Tange os et auriculam cordis mei dicens, ² adaperire; ³ ut audiam quid ^b loquaris per Spiritum sanctum tuum. Reple os meum laude tua, ut possim enarrare magnificentias tuas, atque confitear tibi misericordias tuas, et mirabilia tua filiis hominum, qui vivis et regnas in sæcula sæculo-

² Feu-ard. editio habet: *Effeta, quod est, adaperire*: nos priora verba extrusimus, quoniam in omnibus CC. nostris desideratur.

³ Pro *ut*, quod retinent omn. nostri, habet Feu-ard. et.

rum. Amen. Quid egisti domine?

Quantum ad omnipotentiam unicæ Trinitatis pertinet, omnia per te facta sunt, et sine te factum est nihil. Quantum autem ad id attinet, quod specialiter in tua persona incarnari, et hominibus apparere salvator omnium advenisti, et ipse factus es sub lege, natus ex muliere. Verùm et quos operum tuorum egressus habueris, atque quosnam saltus mirabilium diversitatibus dederis, Psalmista dicat: Visi sunt gressus tui Deus, ingressus Dei mei. Illi utique quibus in mundum per Virginem venisti, et quibus ad Patrem per resurrectionis gloriam rediisti. Unde et venisse te tam multa vaticinantium dicta confirmant, quàm operum tuorum exempla demonstrant. Cùm igitur in mundum venisti, adversans tibi Iudæa datæ sibi legis assertionibus cognoscat, quid egeris. Primò itaque Iudæe, cum invisibiliter hic Dei filius et omnipotens Deus ad Virginem venit, quid egit, nisi ut iuxta quod Esaias dicit, de egressa virga, id est, de matre virgine, de radice generis Iesse ascendit hic flos? Nascitur utique filius, nulla corruptione creatus, sed sola sancti Spiritus infusione generatus. Item iuxta eundem ait, ut non in usu iuencula, sicut tu mentiris, sed sicut ego verum dico, in signo concipiat, et

Ad Gal. 4.

Psalm. 67.

Isai. 11.

Isai. 7.

^b Feu-ard. *quid loquar*, et similiter nostri præter C. Trin. qui scribit, ut edimus. Vetus editio: *quid dicatur*.

^c Tolet. et Trin. *quia*.

^d Nostri *ascendat*.

^e Tolet. et Am. *concretus*.

Isai. 45. et pariat virgo. Item iuxta eundem ait, ut sine corruptionis accessu, solo Spiritus sancti calore, et virtutis Altissimi obumbratione aperiat terra corporis, virginalis uterus, et hunc germinet salvatorem. Item iuxta Danielem

Dan. 2. ait, ut abscidatur, id est, ut ^f abstrahatur hic lapis de monte generis Iudæorum sine manibus præcedentis, id est, sine operatione corruptionis: et veniens in terram amplitudinis totius mundi, impleat potentia sua orbem terrarum, et a mari usque ad mare firmet dominium suum.

Psal. 18. Item verò iuxta Psalmistam ait, ut ^g egrediatur sponsus de thalamo uteri virginalis, assumpturus illam sponsam ex omnibus nationibus, ^h Ecclesiam universam. Cui alio loco dicitur: Audi filia vocem Dei, et vide misericordiam prævenientis te Dei. Et inclina aurem obedientiæ tuæ, et obliviscere populi tui prophanaones, et operum pravitates, et ne recorderis ⁱ domum patris tui, diaboli videlicet, ^j sive mundi illecebras, et temporalium rerum turpes amores. Item iuxta

Psal. 84. Psalmistam ait, ut de terra materni corporis oriatur nascentis veritas carnis, et respiciat de cælo iustitia deitatis. Sicque in unitate personæ Deo et homine consistente, hæc terra Virginis nostræ hunc det filii fructum, dante nobis domino benignitatem nostræ redemptionis. Item iuxta

Ezechiëlem ait, ut de hac materni uteri domo per pudoris virginei portam idem dominus Deus Israël egrediatur, ac dum nec ante, nec post nativitatem eius ullum unquam integritas corruptionis novit accessum, eadem porta sit clausa: quia semper est virginitatis sera conclusa. Horum itaque ^k vaticiniorum omnium ad hoc summa prorrecta est, ut de Spiritu sancto, et Maria semper virgine fieret hoc Verbum caro, fieret Deus homo, fieret humanum quod erat divinum: non diminutione deitatis, non interitu æternitatis, non commutatione incommutabilis veritatis, sed assumptione carnis, sed ^l participatione hominis, sed societate humanitatis. Sicque in ^m unitate personæ idem sit Verbum qui caro, idem sit homo qui Deus, idem sit et qui divinitas et qui humanitas est. Ac per hoc iuxta Ieremiam ipse *Bar. 3.* unus Christus sit Deus, qui invenit omnem viam prudentiæ, qui et cum hominibus conversatus est homo. Iuxta Psalmistam *Psal. 86.* ipse sit homo in Sion natus, qui fundavit eam Deus excelsus. Iuxta Esaiam, qui dicit: *Isai. 2.* Quiescite ab homine, cuius spiritus in naribus eius est, quia excelsus reputatus est; ipse sit homo in cuius humanitatis aspirationibus divinitatis eius spiritus est, qui sit et Deus, qui est reputatus excelsus. Iuxta David ipse sit do- *Psal. 109.* mi-

^f Am. obsecetur.

^g Ita omni. nostri: Feu-ard. *egreditur.*

^h Feu-ard. *idest Ecclesiam: nostri ut edimus, omisso id est.*

ⁱ *Domum* non legitur in nostris.

^j Pro *sive* scribit *suaves*. Amel.

^k *Vaticiniorum*: ita omni. nostri CC. cum antiqua edit. Feu-ard. edit. *vaticinantium.*

^l *Trin. participio.*

^m *In unitate*. Am. reliqui cum Feu. *in unione.*

minus Deus, ad quem loquitur dominus Deus: ipse sit homo, qui sedeat a dextris Dei. Iuxta *Isaia 9.* ta Esaiam ipse sit homo, qui parvulus natus est nobis, qui sit et Deus, qui filius Dei datus est nobis. Iuxta *Psalmistam* ipse sit Deus, cui dicitur: Sedes tua Deus in sæculum sæculi; qui sit et homo, qui per exultationis oleum sancto Spiritu dicitur unctus. Iuxta vocem domini per *Jerem. 23.* Jeremiam, ipse sit homo, cui dicitur: Ecce ^m venient dies, dicit Dominus, et suscitabo David germen iustum, et regnabit rex, et sapiens erit, et faciet iudicium et iustitiam super terram; qui sit et Deus, cum subiicitur: In diebus eius salvabitur Iuda, et Israël habitabit confidenter, et hoc est nomen, quod vocabunt eum, iustus Deus noster. Iuxta *Micheam* ipse sit homo, de quo dicitur: Stabit, et videbit, et pascet gregem suum; qui sit et Deus, cum subiungitur: In virtute domini et honore nominis Dei sui erunt; quoniam nunc magnificabitur usque ad terminos terræ, et erit iste pax. Audisti quid egerit adveniens Deus in utero Virginis? Audisti quod cum sit Deus, homo factus est? Audisti quia cum aliud sit Deus, et aliud homo; non tamen est alter Deus, et alter homo: sed unus est dominus ⁿ noster Iesus Christus, idem Deus et homo?

^m Nostri CC. MS. *dies veniunt.*

ⁿ *Dominus noster.* Trin. et Am. alter verò cum Feu-ard. *Dominus meus.*

^o *Traduce* scribunt nostri omn. Feu-ard. *radice.*

^p Extremum huius periodi membrum edimus ad nostros CC. omn. Quod ita habet

Audi iam nunc quæ miraculorum opera egerit: quæ mirabilium acta gesserit: quæ magnalium gesta fecerit: quas virtutum operationes patrauerit: quos operationum effectus ediderit. Certè hæc quæ auditurus es, in gente tua, in genere tuo, in populo tuo, in plebe tua, facta cognosce. Quoniam et ipse qui ea fecit secundum quod homo est, ex ^o traduce tua, ex stirpe tua, ex propagine generis tui, in veritate carnis naturæ meæ voluit nasci. Sed vellem planè contra sacrilegium et perfidiam tuam veritatis huius negotium partis meæ assertoribus intimare; ^p et veridicum ius veritatis meæ coram Domino et angelis eius in foro orbis terrarum, spectantibus cunctarum nationibus gentium, in eorum testium fidem proponere. Sed video te fallaci conatu, perversu astu, infido obiectu, labenti congressu, depravato animo, impuro sensu, ^q hyperbatonico eloquio, quod est ex omni parte confusum, velle te respondere, instrumenti novi auctores nolle recipere, sed auctoritatis vetustate assertionibus dimicare. Respondebo et ego: si novis assertoribus veritatis minimè cedis, saltem ipsi pro se loquenti veritati succumbe. Sed rursus obiicis: hæc, quæ dixisse veritatem opponis, novorum sunt prædicatorum intimata præconiis.

Et

Feu-ard. *Et ut veridicum ius meorum testium fidem proponerem.*

^q *Propbanatico* edebat Feu-ard. Nos ex nostris codicibus *hyperbatonico*, quod cum sequentibus mirè consentit; namque hyperbaton orationem redit perturbatam et obscuram, nisi prudenter adhibeatur.

Et ego dicam : ut ergo ais , tempore , non auctoritate contendis : electione , non iure disceptas : velle , non ordine causam narras , dum vetustatem novitati præponis : dum nova veteribus impugnas : dum veteribus nova evacuare conaris . Certè iste directus inîtæ disceptationis est ordo : iste actionis debîtæ de iure processus : hoc negotiî verum inîtium : hic disputationis ordinatæ competens modus ; ut vetusta promissa nova opera compleant : ut umbram veritas excludat : ut incerta et occulta patens exhibitio manifestet : ut antiquitatis arcana nova fides aperiat : ut veterorum secreta credulitas adveniens revelet : ut absconsa mysteria religionis novitas ostendat : ut temporum primitiva temporum plenitudo corroboret . At nunc quid vetera quæris , quæ transierunt , et ecce facta sunt nova ? quid illorum temporum recordaris , propter quæ facta non sunt ? quoniam facta sunt propter nos , in quos fines sæculorum devenerunt . Quid tantum vaticiniis primævis attendis , cum iam omne vaticinium rei gestæ sit exhibitio completum ? Quid de lege et Prophetis agis , cum ea , quæ usque ad Ioannem dixerunt , in Deo Christo Iesu nostro esse completa testentur etiam rerum omnium elementa ? * Quid verò dicam ?

idè te nolle recipere novos , quia sprevisi vetustos : ex hoc iura novitatis impetere , ex quo antiqua visus es sprevisse : ex hoc renuere gratiam , ex quo impugnaveras legem : ex hoc non dare fidem Evangelio , ex quo dudum contradixeras legali præcepto : ex hoc impugnare Apostolos , ex quo impugnaveras et Prophetas : ex hoc non adquiescere doctoribus meis , ex quo non adquievisti rectoribus tuis : ex hoc prophanare veritatem , ex quo prophanaveras et veritatis promissionem : ex hoc revelata nescire , ex quo "adoperta noluisti cognoscere : ex hoc esse ¶ perfidum in temporum plenitudine , ex quo fuisti infidus in futurorum promissione . Sed age nunc , quoniam ordine propositionis perversæ hic modus poterit esse iustus , ut in assequenda veritatis cognitione , de turba veridicorum personas eligas , quibus credas , * et dum emicans patulæ veritatis fulgor dixerit , non attendas ? Quo venefico ore , quo itinere dirigitur huius actio commoti certaminis , ut me apertiora iudicia præferente tu in tua electione constituas , quod in mea contradictione defendas ? Postremò quæ tergiversatio ista est , ut ego veritatem proferam , quam tu ¶ renuas videre , et de eiusdem coneris inquisitione conten-

R de-

* Quæ Amel. Feu-ard. cum reliquis, quia.

¶ Loco horum verborum habent omni. nostri : Cum verum video, idè, &c.

¶ Fœdare. Tol.

¶ Adoperta Feu-ard. Trin. verò et Amel. adoperta, et quidem genuina lectione, nam voluit hoc opponere superiori verbo revelata, quod idem est ac adoperta, ne-

dum illi contrarium.

¶ Perfidum ex nostris, non perfidus, quod habet Feu-ard.

* Tol. C. habet: Et micans veritatis fulgur intendens, non attendas. Sed si pro dixerit legatur eluxerit lectione Feu-ard. nulla melior.

¶ Feu-ard. renuisti : nostri omnes renuas.

dere? Aut quisnam hic conglomerata responsionis est ictus, ² ut assertores veritatis inquiras, et prolatam veritatem videre contempnas? Si licet tibi eligere cui credas, ergo eligere liceat et quod credas. Si licet tibi electione tua vindicare quod credis, ^a liceat et electionis invenire auctorem cui credas; ac per hoc ita iudiciorum regulas rumpis, ut de electione feras libitum, non de iusta disceptatione iudicium. Non enim quod debes, sed quod placet dicis: neque quod inveniat, sed quod operiat veritatem opponis; dum publicè veritati non credis, et hanc in abditis quæris: dum per semetipsam quid verum sit de se veritas clamat, et tu de illa quid verum se habeat, electionis disputatione requiris. Veritas dicit per semetipsam: Ego sum; et tu, qui speciem ostendat veritatis, inquisitorem quæris? Veritas dicit: Ego sum via; et tu in deviiis viam quæris? Veritas dicit: Ego sum vita; et tu vitæ præcones inquiris? Veritas dicit: Qui sitit, veniat et bibat; et tu qui sitiens potet, adsciscis? Veritas dicit: Ego a Deo exivi, et veni in hunc mundum; et tu eligis, quis sit ille qui venire possit in mundum? Veritas dicit: Ego et pater unum sumus: et ^b qui me videt, videt et

Iouan. 14.

Iouan. 16.

Iouan. 10. et 14.

² Amel. Cod. *ut per assertores veritatem inquiras*, &c.

^a Lectionem hanc exhibet Tolet. noster: Feu-ard. et ceteri scribunt: *liceat et electionem invenire, cui credas*. Neutra quidem lectio nobis maxime probatur, qui malleus legere: *liceat et electione invenire, cui credas*. Sane quid sit credere electioni, vel auctorem electionis invenire non

patrem; et tu asseris hunc nec a Deo esse, nec huic æqualem existere posse? At verò quia ex defensoribus partis tuæ tibimet applaudis, nolo sis anceps. Pro certo autem disce, quia quos tibi advocas, mei sunt: quos tibi assumis, proximi mihi sunt, et quos tibi adsciscis notissimi mihi sunt. Quæ enim ^c in tuis auribus suis vocibus indiderunt, cordi meo virtute intelligentiæ impresserunt: quæ tibi sonuerunt, mihi cohæserunt: quæ te sonitu tetigerunt, me tactu illustraverunt. Sed iam ^d placabilis ego cedam, non victus veritate, sed fultus; cum tu infamis cedas, non fultus veritate, sed victus. Astipulabunt enim testes tui quæ assero: firmabunt quæ intimo: asseverabunt quæ propono: stabiliens quæ contestor: statuente quæ intulero. Fides namque illorum est veritas: propositio mea illorum est attestatio: cognitio mea illorum est testimonium, loqui in tempore meum, illorum est sapere in æternum: proponere meum, firmare est ^e eorundem: non tacuisse meum, dixisse illorum est? Sic lingua mea flatus illorum est: sic eloquium meum spiritus eorum est: sic verbum meum spiraculum est ipsorum; quia verbum Dei, quod per illos venit, in me pervenit: quia sapien-

satis capimus.

^b *Qui me videt, videt*, &c. Tol. et Am. Feu-ard. cum alio edebat *vidit, vidit*.

^c Feu-ard. *tibi in tuis auribus*.

^d Est *placabilis* in Trin. et Am. In Feu-ard. legitur *placibilis*.

^e Ubi habet hic Feu-ard. *eorundem*, scribunt Am. et Trin. *illorum est*: et contrario infra, ubi Feu-ard. *dixisse illorum est*.

Iouan. 17.

Præf. 8.

Præf. 109.

Iouan. 9.

Gen. 1.

Iouan. 14.

Iouan. 2.

CAPUT VII.

pientia Dei, quæ illos implevit me tetigit: quia spiritus Dei, qui illis loqui dedit, mihi audire et annuntiare concessit. Inde cor illorum os meum est: inde os illorum sermo meus: inde sermo illorum fides mea: inde fides illorum affirmatio mea: inde quod dicunt, scio: inde quod sciunt, annuncio: inde quod inquit, non taceo: inde quod annunciarunt, enarro. Quia ^f vivit in me, qui vivebat in illis: quia est in me, qui erat in illis: quia non tacet in me, qui loquebatur in illis: quia manet in me usque in æternum, qui non defuit in illis usque adhuc. Quare ergo non

Ioan. 17.

Psal. 8.

Psal. 109.

Ioan. 5.

Gen. 1.

Ioan. 14.

Iui. 2.

credis filio dicenti: Omnia quæ habet pater, mea sunt; cum ad patrem de illo dicatur: Omnia subiecisti sub pedibus eius? Quare non credis filio dicenti: Amodò videbitis filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei; cum et pater illi dicat: Sede a dextris meis? Quare non credis filio dicenti: Pater meus usque modò operatur, et ego operor; cum pater illi dicat: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram? Cur non credis filio dicenti: Si sciretis patrem meum, utique et me sciretis; cum pater illi dicat: Filius meus es tu, ego hodie genui te?

^f Quia vivit ex Trin. et Amel. Quia est edebat Feu-ard.

^g Crure ex Am. et Trin. reliqui cum Feu-ard. *crus.*

^h Labaris omn. nost. Feu-ard. *delabaris*, quod ex ultima syllaba verbi præcedentis conflatum fortè fuit.

Duplicis instrumenti verborum connectione Christum docet ut hominem, ita sanè et Deum altissimum esse. Item totam Servatoris nostri vitam usque ad Spiritus sancti in Apostolos missionem copiosè depingit.

Sed veni, quò cœpimus prope-remus: quo ire conati sumus, ire non desinamus: quò gradì nisi sumus, avidiùs impellamur: quò cœptum est ambulare, non desinatur ambulasse. Gressus pergat animæ, pes properet mentis, poples ambulet cordis. Genu vale, ^g crure stabilire, tibia substa, ne talo concidas, ne planta ruas, ne pede ^h labaris: totus conare, totus expedire, totus assurge: propone quod sapis, dicitò quod nosti, loquere quod intelligis. Quod ruminas prome, quod cogitas enarra, quod machinaris expone. Adest veritas: hic est veritas: ecce est veritas. Præstò sunt qui vera dicunt, præstò sunt qui vera sapiunt, præstò sunt qui vera proponunt, præstò sunt qui vera defendunt. ⁱ Ego ego prorsus, cum tu meos prophanes, tuis delector auctoribus. Cum tu meis dero-ges, ego tuorum delector asserterum eloquiis. Cum tu meis contradicas, ego ^j tuos obediens et obtemperans amplector auctores. ^k Tanto enim tui mei sunt,

R ij . . . quan-

ⁱ Alterum ego ex nostr. omn. adieci-mus.

^j Tuos, quod edimus est ab Amel. Cod. nam in ceteris sicut in Feu-ard. est *tuis*: sed illa lectio optima, et verior visa est.

^k Tol. habet: *Tanto enim tui mei sunt, quanto mei tui non sunt*: deinde prosequitur, ut reliqui.

quanto tu a meis es alienus. Tanto tui iam non sunt tui, quanto nec mei poterunt aliquatenus esse tui: quia unum, et in unum, et ab uno, et per unum sunt tui simul et mei. Dicitur itaque tu, qui nec veritati credis, qui nec veritati faves, qui nec veritati pares, qui nec veritatem diligis, qui nec veritati obedis, qui nec veritatem auscultas; quare summi Numinis iussa contemnis? quare factoris oracula irrita facis? quare sapientia arcana cum considerare nequeas, impugnare per tentas? quare prudentiæ Dei stultè derogas? quare virtuti Dei, cum ipse sis pulvis, imbecillitatem adiungis? Qui non credidisti Deo patri dicenti ad filium suum Christum dominum meum:

Psal. 2. Filius meus es tu, ego hodie genui te; quod nulli alteri hominum dixit, quia nulli alteri hominum dedit hæreditatem suam gentes habere, et in possessionem suam terræ terminos possidere, quos ¹ regeret in virga ferrea forti, et quos contereret veluti vasa lutea figuli, non humani exemplis edicti, sed proprii iure domini; crede eidem filio dicenti de se: Ego et pater unum sumus, et qui me videt, videt

Ioan. 10.

Ioan. 14. et patrem: et omnia quæ habet pater, mea sunt. Et per Salomonem eadem sapientia, quæ filius

Prov. 8. Dei est: Quando præparabat cælos aderam, quando certa lege et gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, et librabat fontes aquarum; quando cir-

cumdabat mari terminum suum, et legem ponebat aquis, ne transirent fines suos; quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens. Qui non credidisti filio veritatem de se dicenti, crede Spiritui sancto, de quo dicitur: Spiritus domini *Luc. 4.* super me; propter quod unxit me: evangelizare pauperibus misit me. Et iterum ibi: Requiescet in eo spiritus domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini. Hoc enim est, quod per Ioan- *Ioan. 1.* nem dicitur: Et testimonium perhibuit Ioannes dicens: Quia vidi spiritum descendantem, quasi columbam de cælo, ¹¹ et mansit super eum, et ego nesciebam eum. Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendantem, et manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Et ego vidi, et testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Qui non credidisti ^m singillatim Personis deitatis loquentibus, credito eidem indivisæ Trinitati simul cooperanti, simulque operatrici. Sic enim per Esaiam dicitur: Et nunc Dominus misit me, et spiritus eius. Ecce enim in eo quod per Virginem nostram Dei filius incarnari venit, operationis suæ novam admirationem tota Trinitas ostendit. Tu ergo iam qui non credidisti veritati, quæ summa est.

¹ Trin. et Amel. habent *reget*, et inferius *conteret*.

¹¹ *Et manentem* edidit Feu-ard. nos et

mansit, quod legitur in omnibus nost. ^m *Singillatim* ex nost. omni. *Singillatim* Feu-ard.

est veritas , et quo nihil est verius , non erubescas credere assertoribus veritatis. Nam licet et isti creatura et conditio sint veritatis qua conditi sunt illius , qui plenam ac summam veritatem de suo conditore , atque de veritate ipsius sui conditoris annuntiant , ita tamen per se contemnitur ipse , dum contemnitur per istos , sicut creditur illi , dum de illo creditur et istis. Nam interdum et iudex per se quidem cum criminoso non contendit , sed per internuntios confessionem suadendam extorquet ; et non est illi onerosum , ^a si non contemnat nuntium iudicis , qui contempsit presentiam iudicantis , solum ut obtineat plenitudinem veritatis , qui tenet iudicium sanctionis. Crede iam ergo Petro dicenti : Tu es Christus filius Dei vivi. Quia in Daniele Rex ille impius hunc aspicit , cum dicit : Ecce video viros quatuor solutos , et ambulantes in medio ignis , et species quarti similis filio Dei ; quem verè hunc esse credimus dominum Salvatorem. Sed ne obiicias quòd in eodem Daniele iste filius Dei superius angelus nominatur , audi eundem Christum filium Dei per Malachiam angelum dici : Veniet ad templum sanctum suum dominator , quem vos quæritis , et angelus testamenti , quem vos vultis vel desideratis. ^o Quod quia non est quare dubites , quare

non credis etiam Ioanni dicenti : In principio erat Verbum , et Verbum erat apud Deum , et Deus erat Verbum : hoc erat in principio apud Deum. Cum per David Pater de illo dicat : Eructavit cor meum verbum bonum. Item quare non credis eidem Ioanni dicenti ? Omnia per ipsum facta sunt , et sine ipso factum est nihil ; cum eadem sapientia , quæ verè filius Dei est , per Salomonem dicat : Nec dum erant abyssi , et ego iam concepta eram. Nec dum fontes aquarum eruperant : nec dum montes gravi mole constiterant , ^p ante colles ego parturiebar. Adhuc terram non fecerat , et flumina , et cardines orbis terræ. Quare non credis Matthæo de nativitate eius dicenti : Christi generatio sic erat. Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph , antequam convenirent , inventa est in utero habens de Spiritu sancto ? Hoc enim est quod Esaias dixerat : Ecce virgo in utero ^q concipiet , et pariet filium : et vocabitur nomen eius Emmanuel , quod est interpretatum , nobiscum Deus. Erubescere , impure , et vide eundem esse nobiscum Deum , qui natus est homo. Quare non credis Lucæ dicenti de loco nativitatis eius : Ascendit Ioseph a Galilæa de civitate Nazareth , in Iudæam civitatem David , quæ vocatur Bethlehém , eo quòd esset de domo et

Luc. 4.

Isai. 2.

Isai. 2.

Ioan. 1.

Math. 16.

Dan. 3.

Malac. 3.

Isai. 48.

Ioan. 1.

Psal. 44.

Ioan. 1.

Prov. 8.

Math. 1.

Isai. 7.

Luc. 2.

^a Si contemnat edebat Feu-ard. sed ipsa per se sententia exigit negationem , quam in omnibus nost. cod. reperimus.

^o Veram nostro iudicio lectionem huius loci restituimus ex nostris omnibus. Namque illa Feu-ard. Quod quia aliud

non est , quare dubitas ? vix sensum habet.

^p Et hoc loco scribit Feu-ard. ante omnes colles , sicut et supra fol. 124. contra omn. nostr. CC. testimonium.

^q Accipiet : Trin. et Tolet.

et familia David ; ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante: Factum est autem, cum esset ibi, impleti sunt dies ut pareret, et peperit filium suum primogenitum. Hoc enim est quod Michæas dixit : Et tu Bethlechem domus Ephrata, numquid parvula es in millibus Iuda ? Ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israël, et egressus eius a diebus æternitatis. Quare Matthæo non credis, de ostensione eius per sydus * Magosque dicenti : Cum natus esset Iesus in Bethlechem Iudæ, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam dicentes : Ubi est qui natus est Rex Iudæorum ? vidimus enim stellam eius in Oriente, et venimus adorare eum. Et infra : Videntes autem * Magi stellam, gavisusunt gaudio magno valde ; et intrantes domum invenerunt puerum cum Maria matre eius, et procidentes adoraverunt eum. Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, et myrrham. Hoc enim et Balaam ille divinus in Numeris intulit dicens : Orietur stella ex Iacob, et consurget homo de Israël. Magi namque ab Orientis partibus venientes, nativitatem Christi primi stella indice nuntiaverunt : ut quem artis eorum princeps † ante tempus prædixerat, cum stellæ † ortu viderent consurgere hominem ; illi cum stellæ visu nascentem surrexisse hominem demonstrarent. Hinc et Esaias : Omnes de Saba venient, aurum, et thus deferentes, et laudem Domino annuntiantes. Quare non credis Ioanni dicenti : Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non cognovit ? Hoc enim est quod et David dicit : Apud te est Domine fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen. Et per Esaiam dicitur : Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Quare non credis eidem Ioanni dicenti de exprobratione tua : In propria venit, et sui eum non receperunt ? Hoc enim est quod et per Ieremiam de te dictum est. † Prævaricatione prævaricata est in me domus Iuda, ait Dominus. Negaverunt me, et dixerunt : non est ipse. Quare non credis Marco de miraculis operum eius dicenti : Afferebant ad eum omnes malè habentes, et dæmonia habentes, et erat omnis civitas congregata ad ianuam, et * curabat multos, qui vexabantur variis languoribus, et dæmonia multa eiiciebat. Hoc est enim quod Esaias dicit : Ecce Deus noster, ipse veniet, et salvabit nos : tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum † audient. Tunc saliet claudus quasi cervus, et clara erit lingua mu-

* Magosque nostr. omni. Magis Feu-ard.

† Magi desideratur in Trin. et Amel.

‡ Ita nostri : Feu-ard. ante multum tempus.

† Ortu omnes nostr. ortum Feu-ard.

* Prævaricatio. Tol.

* Curavit Tol. et Amel. cum ant. editione.

† Solus Feu-ard. scribit patchunt. Antiq. edit. cum omnibus nostris consentit in verbo audient, quod edimus.

mutorum. Nam de passione, con-
 tumellis, cruce, clavis, morte,
 et sepultura quid tibi iam lo-
 quar, cum te fecisse illa non du-
 bites? Quæ si facta non crederes,
 verè quidem non leviter perfida-
 res. Cum autem facta nosti, et
 hæc non ad salutem mundi facta
 intelligis, sed ad eius (ut vide-
 tur tibi) ignominiam talia ² te
 fecisse contendis, verè graviter
^a duplici criminis insolubili nodo
^b vinciris : quando et de homici-
 dio innocentis reus teneris, et
 hanc mortem eius, a te quidem
 crudeliter inlatam, ab illo autem
 sponte susceptam, ad salutem
 mundi profecisse non credis. Sed
 quia non ^c diffiteris te impiè egis-
 se ; quare mecum universa Red-
 emptoris gesta non credis facta
 pro nobis misericorditer esse ?
 Audi miraculorum potentiam,
 quæ inter ipsa pœnarum supplicia
^d videntur exorta. Voluisti enim
 sacrilegis ^e ausibus extorquere, sa-
 cris vocibus præsentium silentia,
 miraculis antra, virtutibus late-
 bras, et cunctis operibus eius
 oblivionis opponere umbram.
 Sed dicente Scriptura : Non est
 Prov. 21. sapientia, et non est scientia, et
 non est consilium contra Deum;
 dum impugnare niteris, expu-
 gnatus es : et miro transactionis

commercio, miro certandi con-
 gressu, miro contrarietatis ob-
 temptu, miro sibimet repugnan-
 tium rerum effectu elicitor de
 latebra veritas, de antro lumen,
 de tenebris splendor, de ignomi-
 nia miraculum, de infirmitate
 virtus, de pœna victoria, de con-
 temptu honor, de cruce tro-
 phæum, de morte vita, de se-
 pulcro vivens, de servitute mor-
 tis homo liber, de inferis vic-
 tor, et (quod superest) de
 oblivione testimonium, de si-
 lentio vox, et de extincto
 quod numquam possit extingui.
 Vide ergo quæ videre noluisti.
 Attende viventia, quæ puta-
 veras extincta. Intuere in toto
 terrarum orbe ^f præclara, quæ
 suasisti custodum mendaciis esse
 tegenda. Considera qualiter et in
 cælo, et in toto mundo fulgeat
 cum immensitate miraculorum,
 et universitate fidelium, cuius no-
 men noluisti amplius memorari.
 Et responde, quare non credis
 Paulo dicenti : Tradidi vobis in
 primis quod et accepi, quoniam
 Christus mortuus est pro peccatis
 nostris secundum Scripturas;
 et quia sepultus est, et quia res-
 surrexit tertia die secundum Scri-
 pturas ; et quia visus est Cephæ,
 et post hoc undecim : deinde
 vi-

1. ad Cor. 15.

² Te desideratur in Amel.

^a Feu-ard. *duplicis*. Omn. nost. *duplici*.

^b Vinciris ex omn. nost. Feu-ard. *vincieris*.

^c Diffiteris edimus ex nost. pro *denegas*, quod habet Feu-ard. Sed CC. Trin. et Amel. totam hanc periodum aliter legunt, et certè non contemendi : *Sed quare non diffiteris te impiè egisse, quæ mecum universitas redemptorum credit gaudens facta misericorditer esse?*

^d Pro *videntur* legitur in Trin. *sunt evi-*

dentèr, quam lectionem non despiciamus.

^e Ausibus edimus ex Trin. et Amel. Reliq. cum Feu-ard. *auribus*. De cetero exhibemus variantem lectionem C. Ameliani, qui scribit : *Voluisti enim sacrilegis ausibus extorquere sacris vocibus patentium silentia miraculorum, atram virtutibus latebram, et cunctis operibus eius &c.*

^f Habet hoc loco Feu-ard. *facta cunctis esse præclara* : quæ priora verba in omnibus nostris desiderata rejecimus.

visus est plusquam quingentis fratribus simul, ex quibus multi manent usque adhuc: deinde visus est Iacobo: deinde Apostolis omnibus^g? Hoc enim est quod et idem per David dicit: Caro mea requiescet in spe: quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. De qua resurrectione dicitur et alibi: *Psal. 3.* Ego dormivi, et quievi, et resurrexi, quoniam Dominus suscitavit me. Quibus dictis non aliud quàm dormire mori, et evigilare resurgere est. Item in Esaia: *Isai. 33.* Nunc exsurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, et nunc sublimabor. Ubi apertè hic Propheta proponit, quòd exurgeret a mortuis, et exaltaretur in cælo, sublimaretur in regno. Quare non credis universæ Ecclesiæ catholicæ, a solis ortu usque ad occasum, et a mari usque ad mare diffusæ, uno ore dicenti: Credimus in Iesum Christum filium Dei, qui propter nos, et propter nostram salutem crucifixus, mortuus, et sepultus, tertia die resurrexit vivus a mortuis? Hoc enim est, quod et Osee ex persona sanctorum dixerat, qui cum illo ab inferis die tertia surrexerunt: *Osee 6.* Venite, revertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos.

^g Post hæc verba unus C. Amelianus hæc habet: *Ex quibus LXXII. vicinia nostra idem in Apostolatam accepit Martialis nobilissimus Apostolus, qui primus illuminavit populos occidentales, sedentes in tenebris, et umbra mortis.* Hic certè locus incepto librario Gallico aptissimus visus fuit ad gloriam suæ gentis celebrandam, ex qua viri eruditi contra viros eruditos contendunt, Apostolorum temporibus varios

Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu eius. Item in eodem Propheta: Quasi diluculum præparatus est egressus eius. Hoc enim est, quod Lucas refert: *Luc. 24.* Una sabbati valde diluculo mulieres venerunt ad monumentum portantes quæ paraverant aromata, et invenerunt lapidem revolutum a monumento, et ingressæ non invenerunt corpus domini Iesu. Quare non credis eidem veritati de hac sua resurrectione dicenti; qui resurgendo complevit, quod in suis periculis Ionas propheta tuus, imò potius meus, antè præmiserat? Generatio prava et adultera *Matth. 12* signum quærit; et signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit tribus diebus, et tribus noctibus in ventre cæti, ita erit et filius hominis in corde terræ, id est, in sepulcro. Post quod triduum, sicut ille belluam, ita sepulcrum iste reliquit. Inde enim solus inter mortuos liber; quia sicut nec peccati contagio, ita nec mortis retineri potuit vinculo. Quare non credis Marco dicenti: Et dominus quidem Iesus postquam locutus est discipulis, assumptus est in cælum, et sedet a dextris Dei? Hoc enim est quod et Daniel

illorum discipulos in Galliam missos fuisse, qui fidem annuntiarent, quos inter sanctus hic Martialis numeratur, primus, ut aiunt, Lemovicensium Episcopus. Ut ut res sit, quam certè huius loci expendere non est, importunissimam hominis animadversionem, eamque in textum orationis immisam quis non rideat?

^h Quando mulieres venerunt edebat Feuard. sed quando non legimus in nostris.

CAPUT VIII.

Dan. 7. niel dicit : Aspiciebam in visu noctis , et ecce in nubibus cæli quasi filius hominis veniebat. Subiungit et dicit : Et usque ad antiquum dierum pervenit ; id est, usque ad Patrem. Post hæc infert: Et in conspectu eius obtulerunt eum : et dedit ei potestatem et regnum: et omnis populus, et tribus, et linguæ ipsi servient. Potestas eius potestas æterna, quæ non auferetur, et regnum eius quod non corrumpetur. Quare non credis, ipso donante in eum credentibus post mortem eius sanctum Spiritum datum ? Hoc enim est quod per Ioel prophetam dictum est : In novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri, et filiæ vestræ. Quare non credis venturum iudicem, Marco dicente : Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, et gloria : et congregavit electos suos ? Hoc enim est quod et David dicit: Advocabit cælos sursum, et terram discernere populum suum. Congregate illi sanctos eius, qui ordinant testamentum eius super sacrificia. Et annuntiabunt cæli iustitiam eius, quoniam Deus iudex est.

Ostendit Deum multa fecisse magnalia in Virgine gloriosa, ex quibus quisque colligat potuisse ipsius virginitatem in partu illesam facillè servare. Sterilis Elisabeth, aliorumque testimonio divinitatem in Christo confirmat.

Audisti testimonium patris de filio ? audisti testimonium filii de se ipso simul et patre ? audisti testimonium de Spiritu sancto, qui ut hunc filium Dei esse ostenderet (de quo secundum divinitatem idem Spiritus procedit) ¹ quod descenderit in eum corporaliter secundum veritatem incarnationis ipsius, propter cuius incarnationem hæc omnia et veterum et novorum prædicatorum locuta sunt ora ? Audisti quæ lex, et Prophetæ a Moyse usque ad Zachariam enarraverunt ? Audisti quæ a Ioanne filio eius, et deinceps Evangelistæ, et Apostoli protulerunt ? Audisti quæcumque et primis et novissimis temporibus per primos et novissimos vates (uno sancto Spiritu per eos cuncta loquente) concorditer, et absque omni hæsitationis scrupulo in unius rei cognitionem redacta veridicè sunt prædicta ? Audi iam nunc diversarum conditionum, sexuum, ætatum, rerum, et elementorum insignia; ut si te vaticinantium mira dicta non movent, tandem contemplatio diversitatis ¹ aliquando mo-

S veat

¹ Hoc verbum quod libenter deleremus, nisi omnium CC. et librorum editorum suffragiis niteretur. Perturbat enim omnem orationis sensum : quo sublato omnia pla-

na sunt, et aperta.
¹ Aliquando est in Amel. Ponimus pro aliquo modo, quod edidit Feu-ard. et habent ceteri.

Luc. 1. veat admiranda. Crede primò ipsi Virgini dicenti, quam evidenter et persona et natura divinitatis aggressa est, * et quid verum de se dicat ausculta: Ecce ex hoc beatam me dicent omnes generationes, quia fecit mihi magna qui potens est: et utique illa, quæ tantò sunt admiranda cùm videntur, quantò et necessariò prævisum est, ut ante tot, et per tanta tempora mirabiliter dicta essent, ad redemptionem mundi mirabiliùs expectanda. Illa utique, ut per hanc virginem Deus fieret homo, Verbum fieret caro, et filius Dei factor omnium fieret filius matris, quam ipse formaverat. Essetque dominator nascendo subditus ancillæ, quam ipse considerat. Sicque haberet ancilla in subdito dominum: ancillam dominus in prælato. Ita factorem suum pareret mater: ita factor informis materiæ rerum nativitatæ suæ materiæ faceret matrem: atque fieret ex ea, quam fecerat idem factor. Ut haberet nascendi auctricem, cui faciendæ auctor extitit idem. Semperque diversa essent concordantia; dum pro humanis humiliantur divina, et in divinis sublevantur humana. Dumque quod sublime est, cedit humili, et humile dirigitur in sublime: dum forte infirmatur in humili, et humile roboratur in forti. Dum foeminam aggreditur Deus, et profert foemina virum: dum in utero foeminæ non fuit factoris opus operationis solitæ usu, sed statuens admirationem in magnitudine rei,

sicut totum fecit ex nihilo, ita faceret ex inauditis hoc solum, quod semper esset in miro. Sicut in uterum Virginis uteri factor ingressus novitatis opus efficit, faciens quod ante non fecerat, licèt et faciendum esse prædixerat: ut in admiratione rei remota lege naturæ hoc fieret, quod et in se natura factum agnosceret; et inde in se fieri hoc posse negaret, unde nulla concordia usitatæ rei id fieri posse monstraret. Ita homo pareret Deum, ita parturiret terra divinum, ita virginitas pareret prolem, ita remoto viro parturiret foemina virum. Audisti Virginis oraculum, quæ in veritate tam verè utero carnis concipit, et generat, quàm verè utero mentis accipit, et enarrat: uno enim spiritu et ad fidem foecundata est, et ad prolem. Audi post hæc maritatam, natura sterilem, diebus provecctam, moribus illustrem, iustitia plenam, in mandatis eius coram Domino incedentem, in iustificationibus Domini permanentem, inter proximos sine quærela persistentem, Sacerdotis coniugem, vaticiniis certam, mysteriis cognitam, sacramentis imbutam, et sancto Spiritu plenam Elisabeth. Cùm enim salutasset eam hæc nostra Virgo, ad cuius gloriam pertinent hæc quæ enarramus; exultavit infans in utero eius, et repleta Spiritu sancto Elisabeth exclamavit voce magna dicens: Benedicta tu inter mulieres, et unde hoc mihi, ut veniat mater Do-

Luc. 1.

* Trin. et quod de se verbum dicat ausculta.

Domini mei ad me? Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidit, quoniam perficerentur ea quæ dicta sunt ei a Domino. Audi deinde senis Simeonis confessionem, qui ad exprobrationem infidelitatis tuæ fessorum vetustate senili artuum resolutionem non potuit obtinere, donec videret Christum Domini sponsione sancti Spiritus repromissum. Sic enim de eo dicitur: Homo erat in Ierusalem, cui nomen Simeon, et homo iste iustus, et timoratus, expectans consolationem Israël: et Spiritus sanctus erat in eo. Et responsum acceperat a Spiritu sancto non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu in templum: et cum introducerent puerum Iesum parentes eius, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, et ipse accepit eum in manibus suis, et benedixit Deum, et dixit: Nunc dimittis Domine servum tuum secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum: lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israël. Audisti senem veteranosum Spiritu Dei plenum: audi quid dicatur de Anna vetula, quæ erat ex officio Prophetissa, ex genere præclara,¹ ex tribu et familia David nobilissima. Primum

corpore ac mente virgo, deinde cum coniuge honesta, comitatu coniugis non longæva, duodecies septies viduitatis annositate longissima, templi incola, ieiuniis austera, obsecrationibus opulenta, servitute Dei diebus noctibus occupata, nomine Anna.² Namque et ipsa per Spiritum Dei loqui probatur, cum de illa dicitur: Et hæc superveniens confitebatur Domino: et loquebatur de Iesu omnibus, qui expectabant redemptionem Israël. Audi post hæc cæcum, cui cum de se dixerit iste Deus: Tu credis in filium Dei? respondit ille, et dixit: quis est Domine, ut credam in eum? Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, et qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait: credo Domine. Et procidens adoravit eum. Crede quoque Marthæ, quæ dum de resurrectione fratris dubitaret, de filio Dei dubitare non potuit. Cui cum Iesus diceret: Ego sum resurrectio, et vita: qui credit in me, etiam si mortuus³ fuerit, vivet: et omnis qui vivit, et credit in me, non morietur in æternum. Atque illam continuo interrogans, cum subiecisset: credis hoc? illa respondit: Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti. Sed quid per longa rapior, et me⁴ in diversa dispergo, dum te singularem testimonio personarum convictum superare contendo? Transgrediar singulariter ad stipulatas

S ij te-

¹ Ex tribu familiæ notissima: Tol. et Amel.

² Quæ et ipsa Tol. et Amel. qui pro loqui probatur habet: loquens prophetat.

³ Mortuus fuit edebat Feu-ard. Nostri vero omn. habent: mortuus fuerit.

⁴ In diversa edimus: ex nost. omn. In universa scribit Feu-ard.

Luc. 2.

Ioan. 9.

Ioan. 11.

testium cautiones. Quia et sufficit tantos de talibus tanta et talia dixisse; licet ego non explicaverim omnes talium et tantorum innumeros et innumerabiliter existentes veridicos testes, qui tantò nobiliores sunt, et illustres, ut sint et terræ incolatu felices, et cæli habitatione sublimes. Verum audi generale plebis tuæ testimonium, audi universalem gentis tuæ^o consensum, cum dicitur: Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam, et viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum.^p Item dum appropinquaret iam ad descensum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Dominum voce magna super omnes quas viderant virtutes, dicentes: Benedictus^q qui venit in nomine Domini. Pax in cælo, et gloria in excelsis. Ecce vivorum te convictum testimoniis, adhuc mortuorum attestazione convincam. Sic namque de tempore mortis eius dicitur: Cum emisisset spiritum, ecce monumenta aperta sunt, et multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis, post resurrectionem eius venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis. Audisti viventium præconia? Audisti mortuorum attestaciones? Verum est quia audisti: nec te audisse, imò nosse certè, et nolle credere poteris pernegare. Sed si testimonio viventium, ac defun-

Iouan. 11.

Luc. 19.

Mat. 27.

ctorum resurgentium attestacioni non credis, rogo saltim, ut illi cuius usque huc dominio teneris, imperio regeris, instinctu vexaris, cedas, succumbas, obedias, et confitenti Dominum dæmoni credas, de quo dicitur: Occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium iam temporibus multis, et vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis: ut vidit Iesum, procidit ante illum, et exclamavit voce magna, et dixit: Quid mihi et tibi Iesu, fili Dei altissimi? Obsecro te, ne me torqueas. Præcipiebat enim spiritui immundo, ut exiret de homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, et vinciebatur catenis et compedibus custoditus: et ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta. Interrogavit autem illum Iesus dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: legio; quia intraverunt dæmonia multa in eum. Et rogabant illum ne imperaret illis, ut in abyssum irent. Crede oro dæmonio, crede, ut dum credis quod ille fatetur, evadas quod ipse meretur. Dumque confessioni eius non contradicis, operi contradicis: ut in eo quod credideris sicut ille, desinas operari quod ille. Sicque illius arripiebat vocem, reprobis opus. Sic communem confitens factorem, et dominum, servitutis illius excutias iugum. Sic eius habita confessione desinas diffiteri, quod illo dæmonio

Luc. 8.

^o Consensum habent nost. CC. omn. concessio edidit Feu-ard.

^p Item edimus ex Trin. et Amel. pro ita,

quod habet alter C. cum Feu-ard.

^q Ambo iidem CC. hic scribunt: qui venit Rex in nomine &c.

ne ^r impellente cogeris pernegare.

CAPUT IX.

Angelorum attestations, rerumque omnium insensibilium obedientiâ docet Christum Deum, perinde ac hominem esse; ut inde Iudæus apertè colligat, ipsum cum virginittatis decore matrem suam servare potuisse.

Hactenus de confinio telluris, de habitatoribus humi, de participibus arvi, de comitatu terreno: ex societate hominum, ex humana cognitione, ex hominum narratione, ex humano eloquio, ^t ex humana conditione testimonium attuli, testem protuli, attestationem intuli, testificationem detuli, propositum firmavi; adstipulavi quod dixi, asserui quod intendi, roboravi quod inieci, ^r et veritate pleniori firma monstravi, quæ in audientia de hac fide certus induxi. Iam nunc multò lætus, multò iocundus, multò elatus, multò plaudens, exornem quæ sunt firmata, venustem firma, decorem solida, et situm ^u regionum permittans, postquam terrenorum attestatione sufficio, postquam be-

torum hominum testificatione redundo; postquam dæmonum confessione delector, cælos appetam, cælestia præscrutabor, ^v in cælestibus inquiram, cælorum regiones fide ac mente discurram; ibique inveniens defensores propositionis meæ, de illa curia cælestis militiæ adducam, qui fidei meæ ^x prærogativa convincant, qui validiùs connectant quæ ego dixeram, qui fortiùs alligent quæ ego proposueram, qui firmiùs astringant quæ ego intuleram, qui æternæ pacis soliditate stabiliant, quæ ego defensionis contentione narraveram, qui ^v calore æternitatis consolident, quæ ego lassedinis fragilitate tardior et ^z lentus adstruxeram. Veni, sancte Gabriel, et dicito nobis exordium rei huius, initium miraculi istius, principium operis huiusmodi. In effectu enim operationis istius primus virginem tu salutas, prior virgini tu indicas, anterior virgini tu annuntias, et de Dei Verbo in cælis instructus, in terris virgini novum incarnationis eius opus insinuas. Missus ^{Luc. 1.} est, ^a inquit, Angelus Gabriel a Domino in civitatem Galilææ, ^b cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David,

^r Reicimus meritò corruptam Feu-ard. lectionem, qui pro *impellente*, quod retinent nost. CC. omn. et ant. editio, habet in sua *implente*.

^s *Ex humana conditione*: non legimus hæc verba in Amel. nec in Trin.

^t Lectionem unius C. Trin. non potuimus non ceterorum præferre, atque in medium contextum excipere: sic enim Feu-ard. cum ceteris: *Et veritatem pleniorum firmationem monstravi, quæ &c.* Hoc verbum quæ aliud desiderat, ad quod referatur,

satisque indicat lectionem esse corruptam.

^u *Regione*. Amel. et Trin.

^v *In cælis* uterque.

^x *Prærogativa*: Ambo iidem.

^y *Valore*: Trin.

^z Ex unico Trin. Cod. hunc locum emendavimus, qui in ceteris, et Feu-ard. legitur alio modo: et *letus astriseram*. Quid *letus* hoc loco?

^a *Inquit* desideratur in omn. MSS. nost.

^b Omn. nostri habent *cui*. Feu-ard. editio, *cuius*.

vid, et nomen virginis Maria. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave ^c gratia plena, Dominus tecum; benedicta tu inter mulieres, ^d et benedictus fructus ventris tui. Quæ cum audisset turbata est in sermone eius, et cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria: invenisti gratiam apud Dominum: ecce concipies in utero, et paries filium, et vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, et filius Altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, et regnavit in domo Iacob in æternum, et regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Item:

Math. 1. Ioseph autem vir eius cum esset iustus, et nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit ei in somnis dicens: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, et vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim salvum faciet populum suum a

Luc. 1. peccatis eorum. Item: Et pastores erant in regione eadem vigilan-

tes, et custodientes vigilias noctis supra gregem suum. Et ecce Angelus Domini stetit iuxta illos ^e, et claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus: nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Quia natus est vobis hodie salvator, qui est Christus Dominus, in civitate David. Item, ibi loquente Angelo ad pastores: Et hoc vobis signum: inveniētis infantem pannis involutum, et positum in præsepio. Et subito facta est cum Angelo multitudo cælestis militiæ, laudantium Deum, et dicentium: Gloria ^f in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Quid de reliquis testimoniis et obsequiis referam Angelorum, cum post tentationem humanæ patientiæ accedunt Angeli, et ministrant ei verè ut Domino conditori? Quid? quod Angeli resurrectionem eius primi ^g nuntiant, terrisque sepulcri custodibus, non quærendum cum mortuis viventem fidelibus indicant? Quid? quòd ascensionem eius Angeli comitantur, et reditum eius ita esse sicut et ascensum Angeli attestantur? Ecce impleta est terra testibus partis meæ: quia et repleta sunt cælum simul, ac terra veritate fidei meæ. Ecce partis tuæ testibus affirmavi quæ dixi: ecce testibus partis meæ roboravi, quæ testes dixerunt partis

^c *Ave Maria* edidit Feu-ard. sed *Maria* non legimus in ullo nostror. CC.

^d Quæ sequuntur verba desiderantur similiter in nostris.

^e Feu-ard. edidit: *Stetit iuxta illos in ve-*

ste fulgenti: sed hæc ultima verba in nullo nostr. CC. legimus.

^f *Trin. in altissimis.*

^g *Nuntiant* habent nost. omnes cum antiqua editione. Solus Feu-ard. *pronunciant.*

Math. 4.

Math. 38.

Act. 1.

tis tuæ. At proinde tam quos tu assumperas ^h in adiutorium tuæ partis, quàm quos ego protuleram, toti facti sunt mei; quia quod ⁱ proposui, de illorum doctrina didici. Et inde propositionem meam illorum testificatio subsequuta est, unde cognitio illorum defensionem meam ^j prævenit. Quid ergo restat? esse te sine ullo, et habere te prorsus nullum. Sed esse tibi te malè conscium solum, dum fidei meæ sinceritas totos habet in unum, quos tu dividere nitebaris ab uno? Postquam terrenorum, et cælestium attestatio defensionem meam contulit munimenta: postquam in cælo et in terra viventia veritatem meam roborare reperta sunt: postquam et beatitudo terrena, et angelica celsitudo unanimiter affirmavit, quod me veraciter ^k audientia tuæ intulisse prævidit; deferam adhuc insensibilem, et non intelligentium elementorum, ac rerum tam decentissimæ doctrinæ, ac diutissimæ obedientiæ sollicitum apparatus, ut in comparatione ^l communiter hæc sentiant ut homo: tu autem aut dissentias ut animal,

aut nec sentias ut lapis. Sicque illa sibi tuam rationem extorqueant, ut cum tu illorum obsequium non ^m impetres, insensibilitatem tibi meritò feras. Confessionem enim ⁿ illa suis motibus quasi vocibus clamant. Tu autem dum vocibus veritatem repellis, iam quasi nec motibus sentis. ^o Vide ergo primum stellam novæ nativitatis exordio, novo processio-
Matth. 1.
 nis apparatu prolatam, exsuperare candore cælos, vincere fulgoribus confines siderum choros, adire ultimas summo lumine terras, ^p per ignota loca vagos præire devotissimos reges, hospitium demonstrare nascentis, et toto nisu ostendere, quòd solus iste adorandus sit Deus, cui ductu suo adorantes subdidit reges.
^q Vide in primitivis operis eius insigne miraculum: liquorem aquæ vertit in vinum. Perspice quomodo colorem versat, saporem trahit, odorem reddit, virtutem mutat. Et cum non sit omnino quod fuit, non tamen est aliunde, quàm unde fuit. Si enim aquam quæras, iam non est: si vinum intendas, dicito ubi exortum est? quia diffusa aqua
Joan. 2.
 non

^h In adiutorium tuæ partis: hæc verba desiderantur in omn. nostris MSS.

ⁱ Omnes nostri cum antiqua editione consentiunt in verbo *proposui*, pro quo Feu-ard. habet *posui*.

^j Omnes nostri CC. ante *prævenit*.

^k Audientia tua: omnes nostr.

^l Communi pro communiter legitur in Tol. et Amel. et habet ant. editio.

^m Impetres omnes nost. Ex quibus Ameliani ita prosequitur: *Hi sensibilitate meritò corruas.*

ⁿ Illa ex nost. omn. non illam ut Feu-ard.

^o Variantem lectionem CC. Trin. et Ameliani hæc exhibebimus: *Vide ergò primum stellam novæ nativitatis novo processio-*

apparatu prænunciam.

^p Amel. scribit: *Per ignotam viam Magos præire, &c.* Eandemque lectionem retinet ant. edit. sæpius laudata, nisi quod *devotissimis Regibus* in dandi casu habet, atque cum reliqua oratione connectit, *hospitium demonstrare &c.* quod valde nobis placet.

^q In huius periodi sententia conveniunt omni. libri cum editi tum MSS. non ita in verbis. Sic enim Amel. codex: *Vide in primitivo operis eius insignem liquorem, qui de aqua fit vinum, quomodo colorem versat &c.* Aliter codex Tolet. *Vide primitivo operis eius insignia, liquoremque aquæ, de qua fit vinum, quomodo colorem versat &c.*

non est. Quid ergo? quia nec accessit vinum, nec recessit aqua: nisi quia alterum factum est aliud, ut esset ex alio aliud: non successione vice, sed immutationis origine: nec rationis expositione, sed admirationis obtentu? Vide panes, et pisciculos, cum per sua nequeant, per eorum, a quibus sumpti sunt, ora loquentes. Et ⁹ cum non possint virtutem dicere, quam sentiunt; ⁷ tamen potentialius ⁸ exprimunt magnitudinem qua concrescunt. Et enim extra pastum et saturitatem tot millium, ¹ quaternum fracta ter ductum complent numerum cophinorum, quæ intacta unum complere non poterant ^{Math. 21.} cophinum. Vide nemo ficulneæ tam cursim oblitum esse quod fuit, quam raprim amisisse etiam et quod vixit: nec sustinere ¹⁰ senio virorem amittere, nisi et virentem vitam quantocius amisisse. Vide mare, cuius unda si verteretur in linguam, utique quod murmurat, promeret: sed quia proloqui nescit, quod dicere nequit, se fecisse convincit.

⁹ Quæ non possunt: omni. nost.

⁷ Tamen deest in nost.

⁸ Amel. et Tol. habent: *Exprimere magnitudine, quod crescant.* Non placet; quod si in textu edito legeremus *magnitudine pro magnitudine*, quod etiam Trinit. C. præsert, nihil amplius optandum esset.

¹ Per quaternum fracta edebat Feu-ard. Nos exclusimus per otiosum quidem, atque in omni. nost. desideratum.

¹⁰ Ubi Feu-ard. habet *senio cum ceteris* cod. scribit Amelianus: *sed max.*

¹¹ Quia deest in MSS. nost. et certe non videtur necessarium.

¹² Non potuimus lectionem unius Ameliani non admittere, vulgata Feu-ard. prætermissa, quam sequuntur reliqui codices, in quibus legitur: *Et adiutum obsequentem sustinet &c.*

¹³ Quia dum vestigium sustinet dominantis, obruit famulantis: labens sub corpore famuli, saxum sub pondere Domini: ad unum imperium duas deferens servitutes, quando et sub conditoris planta robustè durescit, et ¹⁴ ad nutum huic obsequentem sustinet, quem sustinere trepidum recusavit? Vide idipsum rursus mare, quod cum suis motibus intumesceret, et feroces sonitus in Charybdium molestias fragore spumoso collideret, naviculamque superbo tergo resiliens fatigaret, quomodo ad iubentis imperium tam rapit ¹⁵ lenitudinem sumpsit, ut nautæ admirantes simul et incolæ ^{Math. 8.} dicant: Quis iste est, quia venti et mare obediunt ei? Item ipsius ponti considera indigenas, quomodo quasi notissima discipulorum ^{Lucæ 5.} vota refugiunt, ac sese capi denegant in capturam: et ad voluntatem opificis ita rete coacervatim adimplent, ut in abstrahendo se, oneris tædium trahentibus fiant. Vide languorum ^{Lucæ 4.} diversitates per ¹⁶ creticos fervorem retinere non posse recursus, sed ad

¹³ Lenitudinem pro lentitudinem reposuimus ex omnibus nostris. Quæ sequuntur non iisdem verbis in illis reperimus; sic enim Amel. cod. *Ut naviculam (naviculae Trin.) admirantes incolæ dicant.*

¹⁴ Lectionem C. Ameliani secuti sumus, cui consentit antiqua editio a Feu-ard. laudata. Quamvis enim *etbicos recursus* (quod edidit Feu-ard. et habent ceteri codices) retineri posset propter huius nominis febrem satis notam, quam nunc Medici *beticam*, antiqui verò *etbicum* dixerunt, quasi *habitualem*; tamen altera lectio melior nobis visa est, quæ S. Doctoris sententiam aptius explicat. *Creticos* siquidem (quod pro *criticos* scribebant medio ævo latini) *recursus* interpretari possumus momentum illud, ad quod cum febri per gradus pervenerit, crisis seu iudici-

Math. 27.

ad præsentiam Salvatoris ingens languentium linquere corpus. Vide sepultos, atque sepulcra inter se ita sepeliendi rescindere fœdus, ut æternos hospites ad momenta citatim monumenta refellant: veluti si videas ^a paventia restituere susceptos, quasi tenuissent coactos, quos violenter susceperant servaturos. Vide diem tenebrarum ad tactum togam deponere lucis, et invisio conatu tam raptim adquisisse quod sorduit, quàm cursim amisisse quod luxit. Vide solem ad hoc prorsus amisisse quod ex gaudio claudit, ut pallenti lumine ^b induceret ex mœrore quod luxit: quod cùm soluta luminosi fœderis fibula, fulvam ^c repellens claritatis insolubilis pallam, se in illius diei angulo horroris innexum ^d dioploide conglobavit. Vide arva suæ soliditatis stabilitatem renuentia, ^e quatinus tremore et patulas, et ignotas ^f lapsa sunt in ruinas: nec Siculæ telluris exemplo subruere momenta, sed unius tantum diei nutatione vexari: quoniam illam receptus sinu terrarum spiritus vexat, hanc verò gloria Crucifixi conturbat. Vide saxa ponderis duritiam fugientia, quo scis-

surarum penetratu solvuntur, dum resolutioni duritia cedit, et soliditas ^g dissolutioni subcumbit: attestantia cuius sit potentia, quem in se continuò recipiant sepeliendum, quando ^h scissuris suæ confessionis sic honorant tremantiam iam defunctum.

CAPUT X.

Concludit Mariam toto incarnationis mysterio virginem permansisse.

Animadvertite iam nunc, et lapideum pectus vel exempla lapidum ⁱ scindant; et vide quia hæc omnia non aliud suis motibus, suis immutationibus, suis conatibus profitentur, quàm quod tu solus, ^k aut ut incertum diffiteri conaris, aut pro certo perfidus diffiteris. Non est ex hac veritate pro certo quod dubites, non est quod hæreas, non est quod impingas, non est ubi offendas, non est ubi oberres, non est ubi sis anceps, non est ubi ^l nutans, non est ubi titubans, non est ubi trepidans, non est ubi ^m ambiguens, non est ubi dubitans, non est ubi incertus, non est ubi animo claudicans, non est ubi sis fide labens. Omnia

T ve-

dicium de illa fit: illud verò est, quod ait S. Ildæphonsus non expectasse languores, sed continuò ad Salvatoris præsentiam ægrorum corpora deseruisse. *Creticos enim dies vocant Medici*, scribit S. Isidorus lib. 4. Etymolog. cap. 9. *quibus credo ex iudicio infirmitatis illud nomen impositum est: quod quasi iudicent hominem, et sententia sua aut puniant, aut liberent.*

^a Trin. Pallentia.

^b Indiceret: Trin.

^c Repellens habet Trin. et Am. cum vet. editione. Feu-ard. edidit *refellens*.

^d Dioploidem Am. cum antiq. edit.

^e Quali tremore: Amel. et Trin.

^f Lapsa sunt: ex Amel. et Trin. Alter cum Feu-ard. *lapsare*.

^g Nostri omnes scribunt: *dissipationi succumbit*. Feu-ard. *dissolutioni succubuit*. Sed verbum in præterito retinere non potuimus, cum *cedit* superius sit in præsentia.

^h Nost. omn. *fixuris*.

ⁱ Pro *scindant* scribunt nostri cum edit. vet. *findant*.

^k Aut *incertus*: Am. et Trin.

^l Nutens Feu-ard. contra omn. nost.

^m Ambiguus: Trin. et Amel.

Math. 8.

Lucæ 5.

Lucæ 4.

vera sunt, omnia iusta sunt, omnia sancta sunt, omnia sacra sunt, omnia indubitata sunt, omnia fidelia sunt, omnia fixa, omnia stabilita sunt, omnia confirmata in sæcula sæculi, facta in veritate et æquitate, quæ de his sacræ litteræ cecinerunt, quæ sacræ paginæ allocutæ sunt, quæ sacri apices annotarunt, quæ lex sacratissima promulgavit, quæ sacra testamenta præcipiunt, quæ libri ^m sacratissimi continent, quæ sacra iussa decernunt, quæ cælestia iura constituunt, quæ cælo et terra transeunte sua æternitate non transeunt, quæ transeuntibus etiam elementis transire nequeunt, donec omnia impleantur. Devictis hostibus, elisis adversis, extinctis æmulis, attritis inimicis, prostratis insultantibus, ⁿ deiectis invidis, omnibusque potentia divini ^o virtutis contradicentibus expugnatis, pio desiderio querulus, bono ^p appetitu avidus, læta esurie anhelus, grata delectatione promptissimus, quo potuero, quo valuero, quo quivero, quo suffecero, intendam, nitar, exequar, coner in hoc sacramento defigere visum, in hac admiratione virtutum oculos ^q imprimere hebetantes, in hoc

arcano secreti avidum ^r ingerere sensum, ad hoc cælestis gloriæ lumen dirigere caligantem aciem visionis. Sed qualiter præsumam? quomodo aggrediar? quo ^s nisu properem? quali conatu impetam? pollutus labiis, immundus ore, impurus lingua, squalens verbis, corde pravus, mente iniquus, factis impius, ut de virginitatis gloriæ corruptio disserat, de incorruptionis laude immunditia ^t tractet, de pudore impudoratus enuntiet, ^u de verecundia bono inverecundus enarret? At nunc quia, ut salver, ut munder, ut iustificer, ut sanctificer, venit ad humana Deus, ^v ad extrema cælestia convenerunt: ad infirma fortia descenderunt: temporalibus æterna ^x copulata sunt: ^y imbecillibus robusta conserta sunt: servilibus dominica copulata sunt; plenus beata fide, salvandus indulgentia copiosa, iustificandus pietate multa, vivificandus miseratione divina, expiandus ab omni iniquitate ^z patrata, de festis gaudiorum angeli, de lætitia iocunditatis eius, de redemptione mea, de salute mea, de vita mea loquar angelo, sciscitabor angelum, interrogabo angelum, affabor angelum. Dicito mihi, res ami-

^m *Sacratissimi*, quod edimus ex omnibus nostris, habet etiam antiq. editio. Solus Feu-ard. scribit *almifici*.

ⁿ *Delectis*: Trin. et Amel.

^o *Virtute*: *idem*.

^p *Affectu* edebat Feu-ard. nostri verò omn. ut edimus: *appetitu*.

^q Pro *imprimere*, quod habent nost. cum antiq. edit. unus. Feu-ard. edit. *imponere*.

^r *Infigere* scribit Toi. cod. et consonat vetus editio.

^s Pro *visu*, quod corruptè Feu-ard. edit. dicit, scribendum erat *nisu*, vel silentibus

codicibus. Sed habent omn. nost. et antiq. editio.

^t *Tentet* legitur in Amel. sed mendosè.

^u Trin. C. *de verecundia homo inverecundus enarret?* Lectio non contemnenda.

^v *Ad terrena*: Trin.

^x *Conjuncta*: Trin.

^y *Imbecillibus* reponimus ex C. Am. reliquis cum Feu-ard. scribentibus *imbecillis*.

^z Præter Trin. C. et Amel. habent ceteri *prava*. Adiectivum otiosum cum nulla iniquitas non prava sit.

amica Deo, et cunctis contemplatione vicinior: effare in creaturis res anterior: enarra creaturarum res potentior: ^a exordire creatura post firmamentum casûs nescia, magnifica in claritate tua, magna in conditione tua, potens in ordine tuo, excellens in natura tua, perennis in æternitate tua. Non tua te gloriâ minuo, non magnam extenuo, non æternam attero, non ^b sublimi detraho, non potentiori resulto. Quia nec de tua stabilitate, sed de tua loquor conditione. Fide provocor, amore impellor, admiratione delector, gaudio lætor, ^c miserantis gratia prævenior, misericordia gratissima subsequor. Tu sancte Gabriel, Angele Domini, qui mitteris ad virginem Israel, qui venis ad matrem Domini, qui properas ad singulare virgineum decus in mundo, enarra quid incorruptius, quid sincerius, quid integrius, quid solidius inter virginitatem maternam, et conditionem angelicam? inter virgineam fœcunditatem, et angelicam ^d formationem? inter ^e incorruptibile virgineum decus, et angelorum exordium? inter pudorem prole peractum, et angelicæ nobilitatis initium? ^f Virginitas quæ fœcundatur, et non corrumpitur, an angelica celsitudo,

cuius pars in ruina prostratur? Decus virgineum, quod et post partum enitet, an nobilitas angelica, quæ post gloriam culminis damna sustentat in sociis? Integritas materna, quæ et ^g post partum prolis concrevit in gloria virginis, an conditio angelica quæ detrimentis læsa est in ^h eiectionis? ⁱ Beatitudo matris, quæ inde fit generatio Dei, unde nescia corruptionis est sibi; an gloria plebis tuæ, quæ ante soliditatem incurrit diminutionem partus multitudinis suæ? Certum est quod angelorum castra superbia rupit, cuneos eorum præsumptio minoravit, plebes ipsorum pravitas diminuit, turmas ipsorum elatio collisit. Nam virginitatem Dominae meæ genita proles nec introiens, nec exiens læsit: nec concepta, nec nata violavit: nec eam cum hospitaretur in illa tristavit, nec illam cum egredere-tur incorruptione privavit. Hanc ergo feminam conceptio virgineam reddit. Hanc feminam partus virginem servat. Hanc feminam generatio virginem habet. Hanc feminam filius ita post exitum novit, sicut ante conceptum invenit. Et huius certè virginitas semper incorrupta, semper integra, semper illæsa, semper inviolata. Nam angelicæ forma na-

T ij tu-

^a *Exorire*: Amel. et Trin. Cod. cum veteri editione.

^b *Sublimem*: iidem.

^c *Miserationis*: Tol.

^d *Portionem*: Amel.

^e Trin. et Amel. *corruptibile*.

^f *Virginitas* omn. nostri. Feu-ard. *Virgo*.

^g *Post fetum*: omn. nost.

^h *Delictis*: Amel.

ⁱ Edimus hanc periodum ad nostros CC.

omn. MSS. qui in media interrogatione consentiunt, nisi quod Toletanus habet: *An angelica plebs tua &c.* Feu-ard. edebat: unde nescia corruptionis est angelicæ plebs tuæ &c. Sed remota particula *an*, quam omnes nostri retinent, hæc periodus cum superioribus non bene consentit, in quibus comparatio per interrogationes instituta est inter Mariæ virginis, et Angelorum laudes.

turæ ante soliditatem fragilis, ante firmamentum labens, ante stabilitatem ruens, ante robur titubans, atque nurans. Hæc femina sanctificationis vas est, æternitas virginitatis est, mater Dei est; sacrarium sancti Spiritus est, templum singulariter unicum factoris sui est: verum angelicæ beata conditio creaturæ post stabilitatem solida in bonis, post soliditatem indeficiens in amore divinitatis, post firmamentum perennis in aspectu dominicæ visionis, post robur inseparabilis a consortio Deitatis. Ex qua lucis immensitate tu, sancte Gabriel, venis ad ¹ virginem, ex qua beatitudine adcurris ad virginem, ex qua æternitate accedis ad tempora, ex qua gloria prope- ras ad humana: omne tamen quod agis, quod de cælo venis, quod ad terram venis, quod de Deo venis, quod ad virginem venis, quod virginem salutas, quod novam generationem annuntias; incarnando Verbo obedis, Deo hominem assumpturo pares, generando ex virgine servis, filio ancillæ in servi formam nascituro famularis; quoniam iste incarnandus Deus factor tuus est: iste homo simul et Deus, creator tuus est: iste filius ancillæ suæ dominus tuus est: iste quem in abiectioe servi nasciturum annuntias, in gloria patris dominator tuus est. Et hanc quidem tantæ nativitatis gloriam, dignum erat, ut angelus nuntia-

ret. Tantæ dignitatis oraculis opportunum erat, ut angelus inserviret. Tam novæ generationis opus conveniebat, ut angelus indicaret. Tanti secreta miraculi compete- bat, ut angelus reseraret. Ita quoque ^h decorum fuit, ut humilitatem Dei angelica sublimitas enarraret. Ita competens, ut in forma servi rerum Dominum nasciturum inserviens dominatio cælestis ediceret. Ita dignum, ut novam generationem novo officio maiestatis angelica dignitas intimaret. Ita æquum, ut ineffabilis causa miraculi quomodo fieret, angelica cognitio demonstraret. Ita iustissimum, ut novo adventu principem egressurum, novo apparatu etiam summa cælestium anteiret. ¹ Sic domini tui nuntius eras, sic directus a domino tuo veneras, sic missionis dominicæ iussa perficiebas, sic sanè ordinationis regiæ decreta complebas; ut verè quod in cælis de patris Verbo cognoveras, matri de incarnando Verbo referres: quod de cælestibus attuleras, terrenis imprimeres: et quomodo se filius Dei nasci vellet ex homine, simul et ^h auribus induceres hominis, et ^m cordibus inferres humanis. Tu sanctus Angelus Gabriel de Verbo didiceras, quæ de Verbo referebas: de Verbo cognoveras, quæ cognoscenda de Verbo narrabas: de Verbo hauseras, quibus ⁿ fœtandam Virginem propinabas. Ut qualiter ex carne matris incarnari

pos-

¹ *Ad hominem*: Trin. et Amel.

^h *Decoris*: iidem.

¹ *Sic Dominum tuum nuntiaveras*. Amel-
lian.

^h *Auditibus*: Amel.

^m *Arcana*: Amel.

ⁿ *Ex Tol. Cod. edimus fœtandam*: reliqui
scribunt *bauriendam*.

possit, matris animæ nuntiares. Viderunt te cælestes virtutes nascituri filii imperiis deservire: viderunt te elementa, illum te habere dominum, quem de tali nuntiabas progenie nasciturum: viderunt socii gloriæ tuæ se etiam tecum coram isto homine incurvari: viderunt omnes excelso- rum et sublimium spirituum potestates hunc in Deo assumptum hominem; et ^o antiquæ servitutis officia novis præconiis intulerunt, quando est acclama- tum: Gloria in excelsis isti humi- Lucæ 2. li Deo, et: in terra pax hominibus, in hunc Deum humilem bona voluntate credentibus. Ipse te misit, ut de se diceret virginī, ^p qui de se, quod futurum esset, nosse dederat tibi. Ipse te suæ divinitatis scientia perlustravit, qui suæ humanitatis nuntium fecit. Ipse te nuntiare se in servi formam nasciturum miserat, quem in gloria tua in unitate paternæ virtutis adorabat. Ipse te palam mundo referre miserat, qui te cælestium secretorum arcanis instruxerat. Bene tecum, quia diminutionis partis tuæ reintegrationem annuntias: bene mihi, quia me in tuam integritatem, te nuntiante, receptas. Bene tecum, quia ruinæ partis angelicæ hominibus reparantur: bene mihi, quia in tuæ integritatis parte reducor. Bene tecum, quia in pace tua homines recipis:

bene ^q mihi, quia pacem tuam, quam non merebar, accepi. Bene tecum, quia Verbum incarnatum adoras: bene mihi, quia naturæ meæ est ^r illa veritas, quam adoras. Bene habemus, ^s sancte Angele, unius titulum dominantis Dei: bene Deus noster participem me tibi fieri in æternitatis ^t gloria adnotatione pollicitus est: bene mihi promisit tecum habere cælum, quia me sicut te se voluit solum habere Deum: bene me sui nominis impressione notavit, quia ex illius corporis sanguine me redemit, quem tu in sede patris adoras, intueris, et veneraris. Pars sortis est tuæ, ut numquam ab statuta beatitudinis corruas: pars sortis meæ est, ut post casum meum reparer in assumptione corporis Dei mei. Pars sortis est tuæ, ut semper cum Deo meo esses: pars sortis est meæ, ut aliquando possem cum Deo meo esse. Pars sortis est tuæ, ut numquam decidas a naturæ tuæ beatitudine: pars sortis est meæ, ut ⁿ reparer aliquando in dignitate naturæ meæ. Pars sortis est tuæ, adorare naturam meam in Deo meo: pars sortis est meæ, salvari per hoc; quòd natura mea assumpta est in Deo meo. Planè hæc quæ narro, certè quæ aio, prorsus hæc quæ loquor; verè hæc quæ intimo, vera sunt, iusta sunt, pia sunt. Et cælesti intelligentia tam ple-

^o Antiquæ suæ virtutis: Amel.

^p Qui de se quod futurum esset &c. Sequimur in hoc Trin. et Amel. CC. meliora afferentes, quam Feu-ard. *Ut de se diceret virginī quod esset: quod futurum esset &c.*

^q Mecum pro mihi. Amel.

^r Ille veritas, quem adoras: Trin. et Tol.

^s Sancte Michael Angele edid. Feu-ard, sed Michael desideratur in nostr. omn. Ex quibus Amel. et Tol. pro unius habent unum.

^t Gloria deest in nost. deinde pro adnotatione scribit Amel. *advocatione.*

ⁿ Reparer omn. nost. CC. Feu. *repararer.*

na manebunt, quàm plena consistunt. Non enim mea sunt, non ex me sunt, non ex natura mea sunt, non ex conditione mea sunt, non ex merito meo sunt. Ego enim cinis sum, ego terra, ego corruptio, ego putredo, ego esca vermis, ego inexoptatæ sed non evadendæ consors mortalis hæreditatis; cuius habitatio effossa tellus, cuius requies tumulus, cuius domus sepulcrum, cuius mansio monumentum. Hæc autem a patre, qui in cælis est, revelata sunt mihi: a filio eius, qui est sapientia ipsius, ista didici: Spiritu sancto hæc docente cognovi. Hæc de cælo venerunt, quia dona optima sunt. Hæc a patre luminum descenderunt, quia

Iacobi 1. veritatis in eis transmutatio non est. Ista enim in terris tecum novi, quæ ipse nosti mecum in cælis. Ista ego in peregrinationis meæ loco didici, quæ tu in tua beatitudinis æternitate iam nosti. Ista ego in fidei meæ veritate percepi, quæ tu in tuæ visionis plenitudine cognovisti. Quia hæc tu mihi de cælo veniens indicasti, dum officia servitutis agis in enuntiatione assumendæ humanitatis. Hæc attestati sunt angeli, dum nativitatem hominis huius cælestibus assecuti sunt hymnis,

Luc. 2. clamantes: Gloria in excelsis Deo: et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Hæc demonstrarunt angeli, qui devicta ho-

stis tentatione accesserunt, et *Matth. 4.* ministrabant ei. Hæc ostenderunt angeli, cum admirantes novum hominem sedem conscendere ^v Deitatis, vocibus ^v sese impetebant alternis: Tollite portas principes vestras, et elevamini portæ æternales, et introibit rex gloriæ. Respondentibusque: Quis est iste rex gloriæ? sequenti response firmatum est: Dominus virtutum ipse est rex gloriæ. Hæc David ² prophetabat, qui ait: ^a Adorate eum omnes angeli eius. Hoc idem insinuat cum dicit: Laudate eum omnes angeli eius. Hæc Esaias infert, cum Cherubim, et Seraphim sese in huius laudis exultatione commotos indesinenter clamare testatur: Sanctus, Sanctus, Sanctus. ^b Ut ter repetitum nomen inseparabilis Trinitatis unum Dominum Deum Sabaoth esse demonstraret. Hæc Ioannes astruit, cum animalia cæli narrat requiem non habere dicentia eundem ipsum cælestis gloriæ hymnum. Hæc idem assignat cum dicit: Vidi, et audivi *Apoc. 4.* vocem angelorum multorum in circuitu throni, et animalium, et seniorum: et erat numerus eorum millia millium, dicentium voce magna: Dignus est agnus *Apoc. 5.* qui occisus est, accipere virtutem, et divinitatem, et sapientiam, et fortitudinem, et honorem, et gloriam, et benedictionem. Et

^v *Tua* ex nostris pro *tua*, quod est in Feu-ard.

² *Dexteræ Deitatis* edebat Feu-ard. Nos nostr. CC. lectionem damus planiorem; quam paulo infra omnes confirmant.

¹ Tolet. *Vocibus sibi imperabant alternis.*

^z *Probat*: Am. et Trin.

^a *Adorent eum* nostr. omn.

^b Paulo aliter habent nostr. *Ut ter repetitum Sanctum Dei inseparabili Trinitate* (inseparabilis Trinitas Trin.) unum Dominum Deum Sabaoth esse demonstrat.

omnem creaturam, quæ in cælo, et super terram, et quæ sub terra, et quæ sunt in mari, et quæ in aëre, omnes audivi dicentes: Sedit in throno, et agno benedictio, et honor, et gloria, et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

Hæc Paulus in epistola ad Hebræos copiosè proponit, assumit, confirmat, atque ^d concludit. Hæc ipse homo, ^e in quem plenitudo divinitatis corporaliter inhabitat, ^{Ad Col. 2.} complet; cùm in adventu suo commoveri virtutes cælorum dicit, et tunc ipsum videri in gloria patris Dei cum angelis suis. ^{Marci. 13.}

CAPUT XI.

S. Mariæ matris Dei virginitatem perpetuò servatam angelica attestazione concludit.

Ecce, non solùm quia serviunt angeli Domino meo, filio ancillæ suæ, virginis nostræ, cælesti doctrina didici, verùm et eorum officia in experimento servitutis veriùs præcognovi. Nam tu ipse Gabriel, qui diceris fortitudo Dei, venisti ad virginem, nuntiare hominem nasciturum, qui simul potestates aëreas, et principem ^f perimeret mundi. Item et angeli pastoribus nuntiant natum, quem tu virgini prædixeras nasciturum. Hi quoque glorificant ut Deum, de quo tu dixeras: vocabitur filius Dei. Ecce

hunc adorant angeli, ecce hunc laudant Archangeli, ecce hymnum huic intonant Angeli, ecce huic ministrant Angeli, ecce hunc sedem conscendere Deitatis personant Angeli, ecce in ^g eius iubilò sibi requiem dare nesciunt Angeli, ecce in servitutis eius famulatu properantes cognoscimus Angelos, et commoveri cælorum virtutes audivimus. Nam et optimum certè est, tam excelso et æterno Deo, tam humiliter ac temporaliter ex virgine nato dignitatis angelicæ gloriam inservire. Quare? quia ille in utraque nativitate incomprehensibiliter, et inenarrabiliter natus; angelica autem universitas eius æternitate est præventa, et eius operatione formata. De illo dicitur: Generationem eius quis enarrabit? quod et in salutatione tua hæc ipsa miratur virgo, quæ verbis tuis virginea mater astruitur, et tu ipse sciscitantem eidem virgini, quomodo fieret, generationem annuntias inauditam; de te autem dicitur: Dixit ^{Gen. 1.} Deus, fiat lux, et facta est naturæ tuæ cunctis creaturis et anterior et ^h præstantior lux. Illi dictum est: Filius meus es tu, ego hodie genui te: quod nulli unquam Angelorum est dictum; de universitate autem creaturarum dictum est: Omnia subiecisti sub ^{Psal. 2.} pedibus eius. Inter quæ omnia et substantia illi subiecta invenitur angelica. De illo dictum est: ^{Heb. 1.} ^{Psal. 8.} Se-

^e Lectionem unius Ameliani ceteris prætulimus: nec temere; namque ubi hic in aëre scribit ceteri cum Feu-ardentio retinent in eo, quod nullius sensus est.

^d Conlaudat: Amel. et vetus editio.

^g In quo: Tolet.

^f Vinceret: Amel. et Tolet.

^g Eius pro cuius emendavimus ex nost. omn.

^h Præstantior est ad CC. MSS. omnes. Posterior edebat Feu-ard. non sine mendo.

Psal. 109. Sede a dextris meis ; quod angelis dictum non est ; de his autem , quia facti sunt , dictum est : Qui facit angelos suos spiritus , et ministros suos ignem¹ urentem.

Psal. 103. De illo dictum est : Sedes tua , Deus , in sæculum sæculi ; de his autem dictum est : Quia coram illo astat omnis angelorum exercitus cum tremore. Sed ut virginitatis huius Dominæ meæ gloriam auctiori triumpho , excellentiori præconio , fideli conatu ,ⁱ sincerissimo voto , amabilique appetitu , cum cælestibus iubilem virtutibus , perituris præferam hostibus , amantibus reportem fratribus , cognituris prædicem ignaris ,^k dilectantibus commendem cognitus ; adhuc^l nosse desidero , scire volo , sapere cupio , certificari exopto , instrui exoro , doceri quæro , quid hoc est quod dicitur : Generationem eius quis enarrabit ? Si de nativitate divinitatis eius hoc dicitur ,^m quod utique verum est , quia propter ista , sed non solum propterea dicitur ; ecce ista nativitas Deitatis hoc tantum est , quod de Deo natus est Deus , de lumine Deo lumen Deus : de ore Deiⁿ Verbum Deus : de corde Dei sapientia Deus : de substantia Dei

virtus Deus : et hæc omnia unus Deus. Item si de nativitate humanitatis eius hoc dictum est , quod certè verum est , quia et propter hoc dictum est ; quæ est generatio filii huius , quæ tam admiranter inenarrabilis prædicatur , nisi conceptio incorrupta , nisi virginitas pariens , nisi partus virgineus , nisi virginitas materna , nisi nativitas virginalis ? Et hæc omnia virginis foetæ , incorruptæ matris , puerperæ integræ , inviolatæ genitricis , illæsæ generantis ; in qua sic diversitas concordavit , sic accidentia cohaeserunt , sic multimoda copulata sunt , sic concurrentia innodata ; ut duabus quidem inusitatis rebus , æterna tamen lege discretis , et admirabili unitate connexis , in hac sola virgine^o una persona fieret. Hæc tantundem verè generatio inenarrabilis solius huius tantummodo unicæ prolis. Sed^p ait virgo : Quomodo fiet istud , quia virum non cognosco ? Respondeat angelus :^{Luc. 1.} Spiritus Domini superveniet in te , et virtus Altissimi obumbrabit tibi , propterea quod nascetur ex te sanctum , vocabitur filius Dei. ^q Extra hoc autem esse virginem usus est : post matrem

es-

ⁱ *Ardentem* : Amel. et Tolet.

^j Non potuimus *sincerrimo* , quod legimus in Feu-ardentio , retinere : barbarum est ; et omnes nost. CC. scribunt *sincerissimo*.

^k *Delectantibus* : Amel. et Trin. *delectantibus* Tolet. exhibet.

^l *Nosse te* edebat Feu-ard. malè. Nos te delevimus consentientibus in id omn. nost.

^m *Quod et utique* : ita Am. et Trin. qui ita prosequitur : *verum est , quia propter ea , sed non solum &c.*

ⁿ *Verum Deus* : Trin.

^o *Una persona* : hæc verba desiderantur in omnibus nost. MSS.

^p *Ais* legimus in Am. et Trin.

^q Edimus hanc periodum ad lectionem C. Ameliani , quam omnibus magis probandam credimus. Quamquam illa Feu-ard. non sit omnino contemnenda : *Extra hanc autem matrem esse virginem visa non est : ista verò post matrem esse virginem visa est. Post incorruptionem fieri genitricem visa est : habere genitalium pudorem , habere prolem visa est.* Non ita certè lectio C. Toletani , sanè quam corruptissima. Labet hic eam exhibere.

Ex-

esse virginem usus non est. Esse incorruptam feminam usus est: post incorruptionem fieri genitricem usus non est. Habere genitalem pudorem usus est: post genitalium pudorem habere prolem usus non est. Quæ tanto a se æterna naturæ lege discordant, ut numquam tunc mater, quando virgo: numquam tunc virgo, quando mater: numquam virgo pariat, numquam mater virginitate clarescat: unum tempus numquam teneat virginem simul⁴ et matrem: una femina numquam virginitate simul et prole congaudeat. Inde talis generatio non in signo singulariter, non in miro mirabiliter, non in prompto inenarrabiliter, non ex certo: quia non est signum, non est mirum, non mirabile, non inenarrabile. Idipsum enim naturale est, usuale est, corruptibile est, mortale est. Interdum turpiter amabile est, interdum honestè odibile est. Interdum iustè amandum est, interdum iustè est odiendum. In hac autem virgine sic istius filii Dei inenarrabilis generatio copulavit utraque, ut virginem se habeat mater, matrem se habeat virgo: ut virginem⁵ matrem habeat proles, ut virginem demiretur puerperam coniux. Integritas quoque conceptioni adhæreat, pudor conceptionem sepiat, virgini-

tas conceptum claudat. Sicque virginitatem nativitas non scindat, sic pudorem egressio non deturpet, sic generatio integritatem non adimat, sic veritas partûs veritatem virginæam non extinguat. Tam mirabiliter ergo concordantibus in una persona simul et tempore diversitatibus rerum, ut hæc eadem sit mater, quæ et virgo: ipsa virgo, quæ et mater: numquam mater, nisi quando et virgo: et postquam mater, nobilior et virgo; acta est hæc sola inenarrabilis generatio, quam⁶ ideo esse admirabile existimo, quia non illic rationem aliquam, qua idipsum factum est, quæ revelari nequeat, latere persentio; sed id tantum esse, quia factum est, quod signum est, quod mirum est, quod inauditum est, quod inusitatum est. Quod verè annuntiatione sui inenarrabile esse etiam narrando incognitum non est. Si enim esset quod lateret, et tamen idipsum non aliud quàm rationis cognitio esset; posset quidem quilibet rationis capax de eo quædam aut indagacione percipere, aut in sagacitate invenire, aut in adinventione colligere, aut collectione tractare, aut tractatu meditari, aut meditatione diffinire, aut diffinitione tenere, aut retentione proferre, aut prolacione firmare.

V Cùm

Extra hanc matrem esse virginem usus non est: extra hoc autem esse virginem usus est: hoc autem virginem esse virginem usus est: post virginem esse matrem usus est: esse incorruptam feminam usus est: post incorruptionem fieri genitricem usus est: habere genitalium pudorem usus est: post genitalium pudorem habere prolem usus est.

⁴ *Esse et matrem* edidit Feu-ard. Nostr. omnes CC. non habent *esse*; quare exclusimus.

⁵ *Matrem* non habet Feu-ard. sed habent nostr. CC.

⁶ *Ideo* emendavimus ex nostr. quibus consonat vet. edit. longè melius, quàm *Deo*, quod retinere voluit Feu-ardentius.

⁷ *Admiracione*: Nostr.

Cum verò nihil horum, nihil tale, nihil ex toto, nihil ex parte in hac re puto vel angelos, vel homines aliter, vel amplius nosse, quàm quod ipso didicimus angelo nuntiante; puto nec ipsum angelum aliud recognoscere^u valuisse, quàm quod ipse intulit hominibus nuntiare. In tanto etenim mysterio veritatis præco nec aliud quàm quod ipse sapuit, nec plus quàm ipse cognovit, potuit nuntiare. Quæ tamen nuntiavit et nobis, atque cum Virgine audire fecit et nos: quoniam nec aliter, nec alibi, nisi in virgine, et cum virgine hæc^v convincimus didicisse. Si ergo illa virgo, quæ miraculo huic et materia extitit, et causa plenitudinis fuit, hoc solum ab angelo didicit, quod ad effectum nuntiatae rei sufficere potuit; non plus angelus sapuit, quàm quod dixit: qui tantum dixit, quantum virginem generare fecit: qui tantum dixit, quantum conceptionem, et partum virginis adimplevit. Tantum^{*} ergo virgo de conceptu, et parturitione sua angelo salutante didicit, quantum me angelus evidentia rei huius instruxit. Si autem plus sapuit angelus quàm quod dixit, quomodo^y ad implenitudinem partus sui sufficit virgini quod mecum audivit? Mecum dico audivit: quia post hoc nuntium partus sui, et redemptionis meæ,

novum de hac re nihil audivit. Si plus sapuit angelus quàm quod dixit, quomodo ad implenitudinem facti res dicta plenius abundavit? Si plus sapuit angelus quàm quod dixit, quomodo semiplena dicta rem cælestium virtutum, et omnium elementorum attestazione completam^z impleri veracius potuerunt? Restat ergo tantum me de hoc miraculo nosse, quantum angelus dixit. Quia quantum sapuit, tantum dixit: et tantum dixit, quantum virginem generare fecit. Quantum autem virginem generare fecit, tantum fides mea cum virgine ipsa cognovit. Itaque si iuxta assumptionem humanitatis hæc^a inenarrabilis generatio huius prolis idipsum est, quod solius matris eius incorruptio singularis; bene angelicæ creationi, quæ labi potuit, præfero integritatem genitricis huius, quæ nascentis exitu interrumpi non potuit. Benè angelicæ conditioni, quæ diminui potuit, præfero virgineum decus, quod nati processu impediri non potuit. Benè angelicæ formationi, quæ minorari potuit, præfero pudorem, quem exordium geniti frustrare non potuit. Benè angelorum statui, qui quati potuit, præfero virginitatem mirabiliter singularem, quam nativitas filii Dei tanto auctram gloriâ incorruptionis reliquit, quanto singula-

^u Valuisse ex nost. Feu-ar. e. debat voluisse.

^v Convincimur, et convincitur legimus in CC. nostri.

^{*} Autem scribunt nostri CC. ubi ergo Feu-ard.

^y Ad plenitudinem.... sufficit. Nostri

CC. qui et paulo inferius similiter pro implenitudinem repetunt plenitudinem.

^z Implere nostri.

^a Inenarrabilis restitimus loco incorruptibilis, quod est in Feu-ard. Habent enim nost. CC. et consonat vetus edit.

larem, ac singulariter glorificans assumptam ex illa carnem ad sedem patris invexit, et omnem beatitudinem angelicæ formæ eius dominio subiugavit. In cuius excelsæ solemnitatis ascensione, cum Deus assumptam carnem paterna collocavit in sede, ita natura hominis angelicam reperit pacem, ita consortium recepit angelicum, ita honorem se adeptam esse intelligit angelorum,^b ita abiectioem, qua contemptibilis erat, angelorum prætulit potestati; ut hæc natura, in qua

Gen. 18. 2. Abraham angelum adoravit, et tamen adorari prohibita non est,

Apoc. 22. 8. in Ioanne adorare volens, sit prohibita adorare. Quoniam in Abraham, licet ex eius semine in Christo diceretur assumenda, nondum tamen in eodem Christo erat assumpta. Ideo^c hanc angeli contemptibilem iudicabant, quia et condemnatio conditoris execrabilem hanc habebat, et assumptio eius nondum illam suæ unioni coniunxerat. In Ioanne autem ideo hanc naturam se adorare angeli prohibent, quoniam hanc super se in sede maiestatis adorant. Ideo hanc in subditis non contemnunt, quia eam supra se in sede gloriæ contemplantur. Ideo hanc in subiectis contemptibilem non despiciunt, quia eam unitam divinæ personæ cogno-

scunt. Et ideo honorabiliorem se incorruptionem maternæ virginitatis habent, quia fructum eius super se et admirantes aspiciunt, et humiliter intuentur: grati laudant, servientes adorant, perennes iubilant, subiecti^d concelebrant, beati vident,^e acclives adorant. Nihil puto ratiocinandum latuit, nihil perscrutandum evasit, nihil perinquirendum erupit, nihil investigandum excessit, nihil incognitum abiit. Quia^f quantum audivimus rei, tantum impletum scimus: quantum audivimus rei, tantum effectum pensamus: ^g quantum audivimus, tanto hanc generationem fieri cognovimus: quanto^h audivimus de angelo, tantum ad redemptionem nostram virginali completum esse videmus ex utero. Verum ut rei huius magnitudo sese super angelos evidenter attollat: ut solius matrisⁱ huius incorruptio in singulari signo singulariter prædicanda, angelorum excelsa transcendat: ut incorruptæ virginis istius filii inenarrabilis generatio^j nobilior nobilitatem angelorum exsuperet: postremo, ut nil illi simile^k habens in omni rerum formatione angelicæ pulchritudinis admirante magnitudine constet; consideranda mecum naturam rerum, contemplare formam creaturarum,

V ij in-

^b CC. Trin. et Amel. aliter habent: *Ita abiectioem qua contemptibilis erat, Angelicarum perdidit potestatem; ut hæc natura, quæ Abraham in Angelum adoravit &c.*

^c Hanc non legimus in nostris.

^d Concelebrant omn. nostr. Feu-ard. celebrant.

^e Acclives legimus in Trin. et Tolet.

^f Tolet. *Quantam audivimus rem, tantam impletam scimus.*

^g Quantum: Trin. et Tol.

^h Audivimus omn. nost. CC. Feu-ard. audivimus.

ⁱ Edimus ex nostr. omn. huius pro eius, quod habet Feu-ard.

^j Nobilior desideratur in Am. et Trin.

^k Nec habens legitur in eisdem.

- intuere conditiones diversas ¹ conditionis universæ, et dicente Ioanne crede: omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil. Vide omnia quæ condidit, omnia quæ fecit, omnia quæ visibilia et invisibilia ² esse, et subsistere cernis, reverentiam eius habere servitutis, et abiectioem subditæ tenere conditionis. Nam si de terris, et mari, atque omnibus quæ in eis sunt, proponatur; audiant ³ cuncta ipsius Domini vocem cum iuris vigore sui universa homini conferentem: Dominamini piscibus maris, et volatilibus cæli, et universis animantibus, quæ moventur super terram. Si de ipso homine, audiat et ipse: Reges terræ, servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. Si de cælis, et quæ in eis sunt, audiant: Laudaverunt te Domine angeli tui, et hymnum dixerunt, dum ⁴ perficeres fabricam cæli. Item: Beatus cuius est Deus, ⁵ adiutor eius: spes eius in eo, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt. Si de Angelis, audiant quæ Paulus commemorat: Quum introduceret primogenitum in orbem terrarum, sic dicit: adorent eum omnes Angeli eius. Verùm ut cuncta quasi suæ conditionis compede, ita generali dicto restringam, audiant universa sub uno: Magnus es, Domine, et præclarus virtute, insu-

perabilis. Tibi serviet omnis creatura tua: quia dixisti, et facta sunt: misisti spiritum tuum, et creata sunt. Si igitur cuncta quæ facta sunt, serviunt, restat nihil esse factori æquale; quia quod domino servit, domini est. Si autem est quod non ⁶ serviat, nihil est, quia factum non est. Proinde aut erit aliquid, et factum, et serviens est: aut erit nihil, quia quod non serviat, factum non est. Si ergo, ut verum est, cuncta quæ facta sunt, servitutis debitum retinent, æternæ potestatis illius ⁷ dominum non amittunt. Tanto autem omnia maiestati eius cedunt, quanto et excellentiæ prorsus adæquari non potuerunt. Atque ideo, cum cuncta servant illi, solius incorruptionis huius fructus in universitatem dominantis assumitur. Cum omnia obsequantur, isti tamen generationi dominator admiscetur. Cum universa famulentur, huic soli integritati Dominus adunatur. Quia ex omnibus creaturis hoc tantum in persona fit cum Domino unum, hoc in unitate creatoris assumptum, hoc in unione dominantis innexum: usque adeo, ut assumens Deus dicatur filius hominis: et assumptus homo dicatur filius Dei. Non confusis naturarum proprietatibus, sed ita in personæ unitate connexis, ut ex assumpto, et assumente nullum discedat ab alio; nullum dirimatur

¹ Tolet. *Et conditorem universarum dicente Ioanne.*

² *Esse substituit Trin. Ei substituit Amel.*

³ *Cuncta de se ipsius Domini &c.* Ita Tr. qui non habet *sui*, quod postea occurrit.

⁴ *Perficeres*, quod edimus, habent omn.

CC. Solus Feu-ard. *perficit.*

⁵ *Deus Iacob* edidit Feu-ard. sed *Iacob* in nullo nostr. CC. reperimus.

⁶ Ubi nos edimus *serviat* ad CC. omnes nost. habet Feu-ard. *fuit.*

⁷ *Dominium non amittunt*: Trin. et Tol. *Dominium non admittunt*: antiq. editib.

tur ab altero. Quia enim assumens Deus dicitur filius hominis, Evangelista exprimit dicens: *Math. 25. 31.* Cùm venerit filius hominis in maiestate sua cum angelis suis. Quæ maiestas, vel angelorum eius, * non alteri poterunt deberi naturæ, quam filii Dei, qui verè est omnipotens Deus. Item quia assumptus homo dicitur filius Dei, alius Evangelista assignat *Luc. 1. 35.* Virgini dicens: Propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Propter quam duarum naturarum proprietatem in unitate personæ connexam, Dei et hominis unius Christi hæc sola homo mater est virgo. Ita in utraque natura unum generans filium, ut idem sit filius Dei, qui filius hominis: nec alter sit filius hominis, ^s quàm filius Dei. Inde generatio hæc omni miraculo mirabilior, omni opere potentior, omni signo augustior. Quia cuncta ita transcendit, cunctis ita præpollet, excellentiam cunctorum ita exsuperat, ut isti ^t Deo adunatæ naturæ etiam angeli ministrent, huic angeli serviant, ^u hanc angeli adorent, eamque in unitate personæ filii Dei infinitis ^v, et indefesis vocibus sine fine collaudent. Unde oro te, sancte angele, per indisecabilem hæreditatem fidei

nostræ, per tuæ æternitatis statum, per meæ redemptionis mysterium, per pacem, quam ambo ^x in Christi Iesu corpore perfruimur, ut des mihi hoc tantumdem nosse de virgine matre Domini mei, quod ipse nosti: hoc credere quod ipse sapis: hoc diligere, quod ipse diligis: hoc in Domino frui, quod ipse fruearis.

CAPUT XII.

Convertit sermonem ad beatissimam matrem, atque ad ipsius filium gloriosum. Item concludit adversus impios intactæ virginitatis prophanatores.

At nunc venio ad te, sola virgo mater Dei: procido coram te, ^y sola opus incarnationis Dei mei: humilior coram te, sola inventa mater Domini mei: rogo te, sola inventa ancilla filii tui; ut obtineas deleri facta peccati mei: ut iubeas mundari me ab iniquitate operis mei: ut facias me diligere gloriam ^z virtutis tuæ: ut reveles mihi multitudinem dulcedinis filii tui: ut des mihi loqui et defendere ^a fidei sinceritatem filii tui: concedas etiam mihi adhærere Deo, et tibi: servire filio tuo, et tibi: famulari ^b Domino tuo, et tibi. Illi sicut

* Non alterius potuerunt: Amel.

^s Feu-ard. edebat: quàm qui sit filius Dei. Sed nos quod in omnibus nostr. reperimus, retinemus.

^t Sequimur scripturam Amel. et Toletani: quam præferendam putavimus lectioni Feu-ard. Deo adiuvante: nec minus C. Trin. Deo adunante.

^u Hunc scribunt Am. et Tol. qui paulo post pro eamque, habent etiamque.

^v Infinitis temporibus edidit Feu-ard. sed

fa-
temporibus in nullo nostrorum CC. legitur.

^x In Christi Domini corpore Amel.

^y Sola edimus ad omn. CC. MS. quibus consentit antiquior editio. Unus Feu-ard. habet solum.

^z Virginitatis loco virtutis scribunt Am. et Trin. necnon antiq. editio.

^a Tuam sinceritatem, et filii tui: Amel.

^b Domino tuo omn. nost. Tuo non legitur in Feu-ard.

factori meo , tibi sicut genitrici factoris mei : illi sicut Dominó virtutum , tibi sicut ancillæ Domini omnium : illi sicut Deo , tibi sicut matri Dei : illi sicut redemptori meo , tibi sicut operi redemptionis meæ. Quod enim in mea redemptione est operatus , in tuæ personæ veritate ^c formavit. Quod mihi redemptor factus est , tibi filius fuit. Quod pretium emptionis meæ factus est , ex carne tua eius incarnatio fuit. ^d In quo vulnera mea sanavit , ex carne tua vulnerandum corpus exhibuit : in quo mortem meam tolleret , a mortalitatis tuæ corpore mortale corpus attraxit : in quo mea deleret peccata , ^e quod tulit a te corpus , sine peccato suscepit : naturam meam , quam in se præcessore mihi ad regnum suum in gloria paternæ sedis super angelos collocavit , ex veritate corporis tui humiliatus assumpsit. Ideo ego servus tuus , ^f quia tuus filius Dominus meus. Ideo tu domina mea , quia tu ancilla ^g Domini mei. Ideo ego servus ancillæ Domini mei , quia tu domina mea facta es mater Domini tui. Ideo ego factus servus tuus , quia tu facta es mater factoris mei. Oro te , oro te , sancta Virgo , ut de illo spiritu habeam Iesum , de quo tu genuisti Iesum. Per illum spiritum accipiat anima mea Iesum , per quem concepit

caro tua eundem Iesum. Ab illo spiritu sit mihi nosse Iesum , a quo tibi affuit nosse habere et parturire Iesum. In illo spiritu ^h humilis excelsa loquar de Iesu , in quo confiteris esse te ancillam Domini , optans fieri tibi secundum verbum angeli. In illo spiritu diligam Iesum , in quo tu hunc adoras ut dominum , ⁱ intueris ut filium. Tam verè te meam hunc Iesum , quàm verè idem cum esset Deus , erat subditus parentibus suis. Luc. 2, 51.

O salutis ac ^j vitæ meæ simul et gloriæ præmium , grandis opulentia magnum ! O libertatis meæ ^k nobilissimum titulum ! O ingenuitatis meæ præclara conditio ! O nobilitatis meæ astipulatio insolubiliter gloriosa , et gloriæ æternitate confecta ! Ut ego male deceptus , ad reparationem meam fieri concupiscam servus matris Domini mei : ut ego olim in primo plasto ^l angelica communionem seiunctus , ancillæ et matris factoris mei merear ^m confici servus : ut ego idoneum opus in manibus summi Dei , impetrem in servitute puerperæ virginis iugis , ⁿ in servitutis devotione ligari. Hoc mihi præsta Iesu , Deus fili hominis : hoc mihi tribue , domine rerum , et fili ancillæ : hoc mihi largire humilis Deus in homine : hoc mihi concede , homo in Deum gloriose , ut hoc cre-

^c Firmavit : Amel. et Tolet. et vetus edit.

^d In qua : Feu-ard. In quo nost. omn.

^e Quæ sustulit omn. nost.

^f Quia tibi filius Dominus : Amel.

^g Filii tui : Idem.

^h Humilia , et excelsa : Am. et Tol. cum antiq. editione.

ⁱ Tueris : ambo iidem.

^j Tutelæ pro vitæ scribit Am.

^k Nobilissimus titulus : Idem.

^l Angelica ab communionem : Am. Seductus pro seiunctus : Tol.

^m Confici : omn. nost.

ⁿ In servitutis devotionem. Reposuimus in ex nost. omnib.

credam de partu virginis, quod de incarnatione tua impleat fidem meam: hoc loquar de materna virginitate, quod os meum impleat ^a de tua laude: hoc diligam de matre tua, quod tu in me compleas ^o de dilectione tua: ita serviam matri tuæ, ut ex hoc ipse me probes servisse tibi: ita hæc dominetur ^p mihi, ut ex hoc ^q noverim me placuisse tibi: ita dominium eius me teneat in sæculum, ut tu sis meus Dominus in æternum. ^r Quàm promptè servus huius dominæ effici concupisco, quàm fideliter servitutis huius iugo delector, quàm plenè famulari huius imperiis opto, quàm ardentè ab illius dominio dissociari non quæro, quàm avidè ab ipsius famulatu nusquam abstrahi cupio; tam verè illi serviendi facultatem inveniam, tam verè ^s illi serviens gratiam illius merear, tam verè in ^t servitute eius sine ^u interruptione detinear, ^v tam verè nusquam ab æternitatis ipsius iocunditate disiungar. Et hoc quidem quare quæram, noverunt qui diligunt Deum, vident qui sunt fideles ^x in Deo, intuentur qui adhærent Domino, non ignorant qui non ignorantur a Domino. Sed vos audite æmuli, vos attendite infideli, vos cognoscite dissidio pleni, vos percipite sa-

piantes mundi, qui ex hoc stulti estis apud sapientiam Dei, ex quo sapientes estis apud ^y stultitiam vestram: qui ex hoc imbecilles estis apud fortitudinem Dei, ex quo fortes estis apud ægrimoniam vestram: qui ex hoc contemptibiles estis apud excellentiam Dei, ex quo sublimes estis apud miseriam vestram. Qui ex hoc destructi estis, quasi non sitis, ab eo qui semper est, ex quo apud vosmetipsos esse putatis, cum nihil veriùs sitis apud eum, cui hoc est esse, quod semper est. Qui spernitis hanc esse virginem semper: qui non vultis esse factorem meum filium eius: qui non vultis hanc esse matrem factoris mei: qui contemnitis ut hæc sola hunc habeat filium, quem omnino habet creatura dominum unum: qui non glorificatis hunc Deum filium eius, dominum meum non glorificatis ut Deum: qui beatam non dicitis, quam Spiritus sanctus ab omnibus nationibus beatam dicendam edixit: qui gloriam incorruptionis, corruptela afficitis carnis: qui non referatis honorem dominicæ matri, ut referatis honorem Deo filio eius: qui non glorificatis ut Deum, quem natum ex ea vidistis ut hominem: qui confunditis diversitates naturarum filii ipsius: qui

Lucæ 1. 48.

^a De tua addidimus similiter ex nostris.

^o De in omni nostris deest.

^p Mei: omni. nost.

^q Noverim pro noverint edimus ex nost. contra Feu-ard.

^r Quam desiderantur quam promptè, &c. Amel.

^s Illi, et illius desiderantur in Am. et Tr.

^t Servitute: Amel. et Trin.

^u Interruptione quod edimus exhibent

Am. et Tol. Nec enim placet *interemptione* Feu-ardentii; minus vero *in corruptione* C. Trin.

^v Ante hæc verba repetit Feu-ard. editio superiora illa: *Tam verè serviens gratiam merear*; quod nos in omnib. nost. CC. desideramus.

^x In Deum: Am.

^y *Stultiloquium vestrum* scribit Am. cum antiqua editione.

scinditis personam filii eius : qui
² inficitis divinitatem filii illius :
 qui veram carnem , veramque
 passionem spernitis filii eius : qui
 hunc nec cecidisse in mortem
^a per hominem , nec a mortuis resurrex-
 isse creditis per Deum .
 Quod enim cecidit , ex homine
 fuit ; quod surrexit ex Deo . Nam
 ego ut sim servus filii eius , hanc
 mihi dominari ^b peropto : ut domi-
 netur mihi filius ipsius , huic ser-
 vire decerno : ut comprober ser-
 vire Deo , dominium matris eius
 super me in testimonium quæro :
 ut sim devotus servus filii ^c ge-
 nerati , ^d servus fieri appeto ge-
 nitricis . Sic namque refertur ad
 Dominum , quod ^e servitur ancil-
 læ : sic redundat ad filium , quod
 impenditur matri : sic alternat in
 nutritio , quod adhibetur in nutri-
 ce : sic transit honor in regem ,
 qui deferretur in famulatum regi-
 næ . Gratulatus ego cum angelis ,
 latatus cum vocibus angelorum ,
 exultans cum angelorum hymnis ,
 gaudens cum angelorum præconiis ,
 gratulor cum domina mea ,
 lætor cum matre Domini sui ,
 exulto cum ancilla filii sui , gau-
 deo cum ea , quæ facta est mater
 factoris sui , iocundor cum ea , ex
 qua factum est caro Verbum Dei .
 Quia credidi cum ea , quod de
 se novit mecum et ipsa : quia
 cognovi quòd sit ^f virgo geni-

trix : quia sapio quòd sit gene-
 rans virgo : quia scio quòd virgi-
 nitatem illius conceptio non ami-
 sit : quia didici quòd partum eius
 immobilis virginitas antecessit :
 quia teneo quòd partus eius vir-
 ginitatis gloriam ^g non reliquit .
 Qui tam verè hæc omnia amo ,
 quàm verè illa pro me facta esse
 cognosco . Mecum enim est , quod
 per ipsam factum est : ut ex eo
 natura Dei mei se copularet na-
 turæ meæ , ex quo natura mea
 transiret in Deo meo ; essetque
 unus Christus , Verbum et caro ,
 Deus et homo , idem factor et
 factura , idem plasmator et pla-
 sma : idem conditor et conditionis
 forma : idem operator et assumpti
 operis veritas : idem qui fecit , et
 quod fecerat : idem qui fecerat
 et quod fecit . Ipse assumptor ,
 ipse assumptus : ^h et ut expres-
 sius quod ipse dat , de ipso lo-
 quar ; ipse omnipotens , pro me
 autem et pro salute mea ipse
 exinanitus . Ipse fortis , ipse infir-
 mus . Ipse salus mea , ipse vul-
 neratus est pro me . Ipse sanitas
 mea , ipse pro me vulnere cæsus .
 Ipse virtus Dei , ipse pro me hu-
 milis Deus . Ipse vivens , ipse
 mortuus . Ipse vita mortis nescia ,
ⁱ ipse mortem sustinens et devin-
 cens . Ipse ante mortem mori nes-
 cius , ipse post mortem sine do-
 minio mortis . Ipse de cælo ve-

niens ,

sed *generans* , eò quòd in nostrorum CC.
 nullo reperiremus , reiecitimus .

^g *Non reliquit* , id est *non deseruit* ; quia
 partus a virginitate non fuit seiunctus ,
 quam minime læsit .

^h Repræsentamus consonam nostror. CC.
 lectionem . Feu-ard. hæc erat : *Hæc ut ex-
 pressius quod ipse dat de ipso loqui , lo-
 quar , &c.*

ⁱ *Ipse vita mortem &c.* omn. nost.

² *Inficitis* , reposuimus ex Amel. pro *af-
 ficitis* , quod est in reliquis .

^a *Ut hominem* scribunt omn. nost.

^b *Præopto* Feu-ard. *peropto* , omn. CC. nost.

^c *Generantis* : Tol. et Trin.

^d *Servitutem fideliter appeto* omn. cum
 Feu-ard. præter Amel. quem secuti sumus .

^e *Servitur* est ex omn. nost. Feu-ard. *ser-
 vit.*

^f *Generans virgo genitrix* . Ita Feu-ard.

niens, ipse sepulcrum adgrediens. Ipse sepulcrum relinquens, ipse cælos repetens. Ipse ad inferna in anima humana descendens, ipse de inferno potestate divina sanctorum animas liberans. Ipse in sepulcro iacens ut homo, ipse de sepulcro resurgens ut Deus. Ipse de morte liberans, ipse inter mortuos liber. Et hæc omnia idem Christus, atque omnia in uno eodemque Christo, ^j pro unione personæ, non pro confusione naturæ. Ideo ego confidens per mortem huius filii Dei, per crucem redemptoris mei; sperans per vulnera huius factoris mei; fiduciam habens, spem veram tenens per sanguinem huius Christi mei: quia tectis peccatis meis, quia remissis iniquitatibus meis, quia ablatis sce-

leribus meis, quia ablatis criminibus meis, quia ^kabolitis malis meis, quia abstersis immunditiis meis, quia solutis peccatorum meorum vinculis, mundatus a bono Deo, purificatus a misericordiæ Deo, iustificatus a pio iudice, sanctificatus a copioso redemptore, miscear beatis angelis, societate choris angelicis, ^lcopuler angelorum gaudiis, iungar festis angelicis: ut sit Deo in me gloria, ut sit Deo a me laus, ut sit Deo a me honor: et mihi sit a Deo venia, et mihi sit a Deo salus, et mihi sit a Deo vita, et mihi sit a Deo exultatio, iugiter, veraciter, indesinenter, evidenter, amodo, ex nunc, ex hoc, ab hinc, et in omne tempus, et in totum ævum, et in cuncta semper sæcula sæculorum. Amen.

^j Utrumque *pro* deest in Feu-ard. reperitur in nost. omnia.

^k *Abolitis* ex omnib. nost. edimus, pro

oblitis, quod erat in Feu-ardent, editio-
ne.

^l *Annumerer*: Amel.

EXPLICIT LIBER DE PERPETUA DEIPARÆ VIRGINITATE.

IN DUO SEQUENTIA OPUSCULA
MONITUM LECTORI.

In hoc duplici opusculo S. Ildephonso asserendo nihil est, lector benevole, quod immoremur. Namque et librum de cognitione Baptismi unum, et de progressu spiritualis deserti alium composuisse commemorat S. Iulianus: deinde verò sub iisdem titulis, atque eidem S. Doctore attributa reperta fuere in C. MS. PP. Dominicanorum Baiocensium; ex quo primus ea in lucem edidit Stephanus Baluzius, quem nos in hac nostra editione sequuti sumus. Nisi forte styli diversitas iudicium tuum aliquantulum retardare possit, cuius magnam vim esse fatemur ad doctorum virorum lucubrationes rectè diiucandas, verasque et genuinas ab spuris discernendas. Sed id quicquid est difficultatis statim evanescet, ubi ex ipso S. Doctore intellexeris, hæc duo opuscula non tam de suo composita atque elaborata, quàm ex variis SS. Patrum sententiis collecta fuisse. Non nostris novitatibus, verba sunt ipsius S. Ildephonsi in fine præfationis primi libelli, incognita proponentes, sed antiquorum monita, vel intelligentiæ reserantes, vel memoriæ adnotantes. Ob quam rem titulum operis huius ANNOTATIONUM DE COGNITIONE BAPTISMI decrevimus inscribendum. Iam ergo deinceps mirari desines, quòd sententiæ in eis contentæ alium frequenter quàm Ildephonsi stylum sapiant.

Interea tamen te monitum volumus, ut ne quid de horum librorum pretio detrahendum putes, propterea quod non sint proprio Ildephonsi Marte omni ex parte elaborati. Ea enim est sententiarum quibus constant gravitas, atque præstantia, ut ipsæ cum per se, tum etiam propter eos e quibus excerptæ sunt doctissimos, at venerabiles Ecclesiæ Patres, Augustinum, Gregorium, Isidorum, maximo sint in pretio habendæ; non minus tamen æstimandæ sint propter collectoris summam auctoritatem. In quo equidem non is tantum pensandus est labor, quem in eis hinc inde colligendis, atque ad unum scopum singulis coordinandis Ildephonsus insumpsit; (quamvis neque id leve sit, et ad usum nostrum maxime accommodatum) sed ipsius in primis doctrina suspicienda nobis est, cuius lumine obscuriora Patrum dicta ad nostram intelligentiam reseravit.

Præter hæc autem duo sunt (nec oportet ea silentio præterire) que in his libris a S. Doctore omnes edocemur, quæque omnium studiosorum lectorum animis vellemus infixum. Primum summam diligentiam, assiduamque operam, quam in SS. Patrum scriptis evolvendis, addiscendisque ipse locabat, die noctuque eorum studio incumbens; ut ex eis tamquam e purissimis fontibus sanam doctrinam hauriret, quam fidei populo propi-
na-

naret, *prophanas vocum novitates iuxta Apostoli monitum cautè vitaturus. Deinde demissam illam animi humilitatem, qua vir sanctissimus et ingenio et eruditione plurimum valens, quasi nihil se scire putasset, ad auscultandam Patrum antiquiorum doctrinam aures adeò vacuas accommodaverit, ut eorum potius dicta atque sententias, quam proprias nobis tradere voluerit. Neque id ipsum dissimulaverit, sed ingenuè (ut virum sanctissimum et integerrimum decebat) et apertissimis verbis professus sit, atque proprio quasi digito nobis indicaverit quenam illa sint, quæ ab aliis acceperit: ne fucum legentibus facere, vel debita illos laude quodammodo defraudare velle videretur.*

Quare rem nos gratissimam vel ipsi Ildephonso facturos speramus, qui doctorum virorum exemplum sequuti, non dubitavimus ad fontes ab ipso S. Doctore indicatos recurrere, et eà qua potuimus diligentia, non parvo certè sudore singula penè loca inquirere, ac designare, e quibus quæque sententia excerpta est. Ex quo labore satis improbo id simul commodi percepimus, ut corruptas lectiones si quas offendimus, restituerimus, et lacunas aliquot, quas in Baluziana editione reperimus, etsi non magni momenti, repletas exhibeamus. Curavimus etiam ne verborum S. Scripturæ citationes ad oram desiderarentur: nihil tandem non egimus, quo hæc editio absolutissima appareret vel in summa, qua laboramus, omnium CC. MSS. inopia.

SANCTI ILDEPHONSI EPISCOPI ANNOTATIONUM DE COGNITIONE BAPTISMI

LIBER UNUS.

INCIPIUNT CAPITULA.

- I. *Exordium orationis.*
- II. *Quòd insinuetur novæ regenerationis dicere mysterium velle.*
- III. *Quòd unus sit Deus Trinitas tota.*
- IV. *Quòd tota Trinitas unus Deus omnia fecit.*
- V. *Quòd homo a Deo bene sit conditus, a zabulo male deceptus.*
- VI. *Quòd pietas conditoris præcesserit culpam hominis.*
- VII. *Formatio Ecclesie de latere Christi ad similitudinem formationis Evæ de latere Adæ.*
- VIII. *Quòd in exordio primorum hominum et incarnatio, et mors præfigurata est Christi.*
- IX. *Quòd incarnationem Christi tota Trinitas operata fuerit, sola tamen persona filii hanc suscepit.*
- X. *Quòd ideo data lex est, ut rediret in cognitionem homini Deus.*

- XI. *De temporibus sub quorum distinctione seculum stetit.*
 XII. *De conatu exsequendorum ordinum.*
 XIII. *Quòd ipsis exordiis causarum instauratio humana inchoata cognoscitur, in quibus eius instauratio continetur.*
 XIV. *De Ioanne, et baptismo pœnitentiæ, cuius signum sunt stramenta ciliciorum, per quæ ad oleandum parvuli deducuntur.*
 XV. *Quòd incipiente baptismo Christi cessavit baptismus Ioannis. Et quomodo Christus baptizat, et non baptizat.*
 XVI. *Quòd solus Christus baptizat, qui sibi soli baptizandi retinuit potestatem, quamvis sive bonus, sive malus minister baptizet.*
 XVII. *Quòd doctor studiis orationum munire debet prædicationem verborum, ut quod loquuturus est, Dei virtute melius quàm eius actione formetur.*
 XVIII. *Qualiter adgrediendus est qui nolens invitatur ad fidem.*
 XIX. *De adapertione ianue fidei.*
 XX. *Quòd hi qui volentes primùm ad fidem convertuntur, catechumeni, id est audientes dicantur.*
 XXI. *Quòd catechumeni per pœnitentiam sint ad lavacrum adducendi. Quòdque ii, quos Ioannes baptizavit, catechumenorum habuere figuram.*
 XXII. *Qui sunt Exorcistæ, a quibus exorcizantur catechumeni, et inergumini.*
 XXIII. *Quid sit exorcismus.*
 XXIV. *Qualis erit exorcismus.*
 XXV. *Unde habuit exorcizandi virtus initium, vel in quo mysterio divinis verbis hoc Episcopus agat.*
 XXVI. *Quòd exorcizando catechumenos potestas diaboli auferitur.*
 XXVII. *De exemplo evangelii, secundùm quod catechumeni oleo perunguntur.*
 XXVIII. *Quòd ordinatè lectio Esaie prophete, Petri quoque Apostoli, et Marci Evangelistæ exorcizationis in conventu Ecclesie proferantur.*
 XXIX. *Quòd mysterium salutis, quod semel Christo moriente est factum, quotidie fiat in his qui regenerari noscuntur.*
 XXX. *Quid sit, vel quare sit competens dictus.*
 XXXI. *De tradendo symbolo.*
 XXXII. *Qua ratione symbolum constet.*
 XXXIII. *De symboli nomine, et quid symbolum sit.*
 XXXIV.

XXXIV. *Quòd quinta feria ante Pascha reddendum est symbolum.*

XXXV. *Quòd catholica fides brevitate symboli teneatur.*

XXXVI. *Initium symboli, et quid sit credulitas.*

XXXVII. *Quòd in Deo solo, non in rebus, sed de rebus adhibenda sit fides.*

XXXVIII. *Quòd ideo sit Deus omnipotens, quia omnia fecit.*

XXXIX. *Quòd filius neque de nihilo, neque de aliqua est materia factus, sed tantundem a Patre ineffabiliter genitus.*

XL. *Quòd incarnatus Filius de Spiritu sancto et Maria virgine natus est.*

XLI. *Quòd filius cum dicatur natus de Spiritu sancto, non sit omnino filius Spiritus sancti.*

XLII. *Quòd non omne quod ex aliqua re nascitur, continuò eiusdem rei filium nuncupari conceditur.*

XLIII. *Quòd utrumque sexum salvaverit Christus vir nascendo de femina.*

XLIV. *Quòd Virginis partus nihil iniuriæ fecerit Christi divinitati.*

XLV. *De nomine, et iudicio Pontii Pilati.*

XLVI. *Quare mortem crucis Christus elegerit.*

XLVII. *De sacramento crucis.*

XLVIII. *De sepultura Christi.*

XLIX. *Quòd neque deitate, neque carne, sed in anima Christus descenderit in infernum.*

L. *De somno mortis, et gloria resurrectionis Christi.*

LI. *De ascensione in cælis corporis Christi. Et non querendum, ubi sit id ipsum corpus. Quæ cælorum latitudo promissa est fidelibus cunctis.*

LII. *Quid sit sessio, et dextera Dei.*

LIII. *Quid accipiendum est in vivis et mortuis, quos iudicare venturus est Christus.*

LIV. *Quòd interposita dispensatio adsumpti hominis paulò longiùs reddidit commemorationem Spiritus sancti ab ordine Trinitatis.*

LV. *Quòd Spiritus sanctus Deus est ex Patre, Filioque procedens.*

LVI. *Quare dicatur spiritus.*

LVII. *Quare dicatur Spiritus sanctus.*

LVIII. *Quòd Spiritus sanctus nec genitus dicitur, nec ingenuitus, sed procedens tantum.*

LIX. *Quid interest inter nascentem filium, et procedentem Spiritum sanctum.*

LX. *Quòd Spiritus sanctus ex opere Angelus dicatur.*

LXI. *Quare Spiritus sanctus paraclitus vocetur.*

LXII.

- LXII. *Quare Spiritus sanctus septiformis dicitur.*
 LXIII. *Quòd ad Trinitatem referatur spiritus rectus , spi-
 ritus sanctus , et spiritus principalis.*
 LXIV. *Quare Spiritus sanctus donum dicitur.*
 LXV. *Quare Spiritus sanctus charitas , et gratia nuncu-
 patur.*
 LXVI. *Quare Spiritus sanctus Dei digitus dicatur.*
 LXVII. *Quare Spiritus sanctus in columbæ specie venisse
 testatur.*
 LXVIII. *Quare Spiritus sanctus ignis nomine appellatur.*
 LXIX. *Quare Spiritus sanctus aquæ nomine dicatur.*
 LXX. *Quòd aliud sit aqua sacramenti , aliud aqua Spiri-
 tus sancti.*
 LXXI. *Quare Spiritus sanctus unctio dicatur.*
 LXXII. *Quòd ideo sancta Ecclesia creditur , quia in illa di-
 lectio proximi demonstratur.*
 LXXIII. *De nomine Ecclesiæ Catholice.*
 LXXIV. *Quare Ecclesiæ , cum una sit , septem scribantur.*
 LXXV. *Unde inchoavit Ecclesia , vel quare dicatur Sion , vel
 Hierusalem.*
 LXXVI. *Quid distet inter Ecclesiam , et Sinagogam.*
 LXXVII. *Quòd in Ecclesiam sanctam Spiritus sanctus novum
 et vetus Testamentum plenissimè inspiravit.*
 LXXVIII. *Quæ auctoritas scripturarum in Ecclesiis primùm
 sit sequenda.*
 LXXIX. *Qui libri continentur in canone utriusque Testamenti.*
 LXXX. *Quòd omnes sanctæ auctoritatis libri vel memoriæ
 tenendi sunt , vel omnino incogniti non habendi.*
 LXXXI. *De remissione peccatorum.*
 LXXXII. *Quòd in actione pœnitentiæ non consideranda est men-
 sura temporis , sed doloris ; quòdque non nisi in
 Ecclesia possunt remitti peccata.*
 LXXXIII. *De evidenti carnis resurrectione.*
 LXXXIV. *Quòd in resurrectione nihil pereat de humana carne ;
 sed quòdcumque in quamlibet perditionem disper-
 sum extiterit et consummatum , totum ad illam
 animam redeat , quæ hanc , cum viveret , animavit.*
 LXXXV. *Quòd omnipotens Deus mirabiliter atque ineffabili-
 ter ex toto , quo caro constat , eam in resurrectio-
 ne mirabili celeritate restituat. De exemplo quo-
 que statuæ solubilis metalli , qua quomodo resur-
 rectio fieri possit monstratur.*
 LXXXVI. *De diversitate status , et macie , vel pinguedine cor-
 porum humanorum , in qua sancta corpora hoc
 solum , quod decebit , habebunt.*

LXXXVII.

- LXXXVII. *Quòd sanctorum corpora spiritalia resurgent, non tamen spiritus erunt.*
- LXXXVIII. *Quòd reproborum corpora resurgent quidem, sed cum vitis et deformitatibus suis perenniter punienda.*
- LXXXIX. *Quòd mitior pœna erit soli originali peccato, et minimo actuali.*
- XC. *Quòd a morte usque ad resurrectionem anime in abditis receptaculis teneantur vel requie, vel ærumna.*
- XCI. *Quomodo defunctorum animabus viventium oblationes et eleemosynæ vel prosint, vel minime prosperentur.*
- XCII. *Quòd vita æterna sit gratia Dei, stipendium verò mortis peccatum.*
- XCIII. *Quòd in hac vita comparetur, quo possit post hanc vitam quisque vel relevari, vel aggravari.*
- XCIV. *Quid agant sacrificia et eleemosynæ pro baptizatis defunctis oblata.*
- XCV. *Quòd post resurrectionem impleto iudicio permanebunt singule civitates in Angelis, et hominibus; Christi in gloriam æternam, zabuli in damnationem perpetuam.*
- XCVI. *De reliquis causis ad regulam vere fidei pertinentibus.*
- XCVII. *Quòd post symbolum veniatur ad fontem.*
- XCVIII. *Quòd homo in mundo ita servit principi mundi, sicut Israël servivit in Ægypto Pharaoni.*
- XCIX. *Quid significant nubes, et columna, quæ precesserunt populum salvandum.*
- C. *Quomodo per columnam subsequenter, et precedentem liberum arbitrium ostenditur regi per gratiam prævenientem, et subsequenter misericordiam Dei.*
- CI. *De congressione itineris et ingressu rubri maris, quorum significantia tenetur in aquis fontis.*
- CII. *De figura et typo baptismi in nube, et mari a Paulo Apostolo commendatis.*
- CIII. *Quòd transitus maris perveniendi ad manna significet post baptismum venire ad Christi corporis sumptum.*
- CIV. *Quòd uno tempore sit et generatio rerum, et regeneratio hominum.*
- CV. *Quòd sustinere dicitur mysteriorum sacramentum, donec in superficie miraculum ostendatur aquarum.*

- CVI. *De descriptione efficientiarum aquæ fontis. De patientis admiratione miraculi.*
- CVII. *Quare, et unde fons in quadragesima clauditur, et in Pascha reseratur.*
- CVIII. *De tempore, et loco baptizandi.*
- CIX. *De expositione mysteriorum fontis.*
- CX. *De gradibus fontis.*
- CXI. *De duabus pactionibus abrenuntiationis, et credulitatis.*
- CXII. *Quòd in nomine Trinitatis detur baptismum; et quòd in baptismo quæcumque persona Trinitatis omissa sit, nihil baptismi celebritas agat; quòdque Christi baptismum in Trinitate extiterit actum.*
- CXIII. *Quòd baptismum et originale, et actuale peccatum tollat; et quòd non nisi renatus habeat vitam æternam; et quare vel abrenuntiationem, vel confessionem alii propter alios profitentur.*
- CXIV. *De his qui de fonte baptizatos excipiunt, et quid cum eis agere debeant.*
- CXV. *Quòd pro spe futuræ beatitudinis regeneratio detur, non ut temporalis mortis pœna tollatur.*
- CXVI. *Quòd solis sacerdotibus liceat dare baptismum, excepta necessitate periculi.*
- CXVII. *Quid significat quod infans aquis immergitur ad similitudinem mortis Christi. De simpla quoque et trina baptismatis mersione.*
- CXVIII. *De non iterato baptismo.*
- CXIX. *Quòd primum baptismum aquæ sit, secundum sanguinis.*
- CXX. *Quòd tertium baptismum penitentiae sit in alluvio lacrymarum.*
- CXXI. *Quòd nec in hæreticos liceat iterare baptismum.*
- CXXII. *Quòd post baptismum glorie cantico decantato, ad unctionem provehendus est homo.*
- CXXIII. *De unguento chrisomatis, et institutione eius.*
- CXXIV. *Quòd per visibilem unctionem corporis invisibiliter Spiritus sanctus operetur animæ unctionem.*
- CXXV. *Quòd non Christo, sed hominibus datur spiritus ad mensuram.*
- CXXVI. *De discretione, qua sanctus Spiritus ad mensuram datur hominibus.*
- CXXVII. *De spiritu septiformi interpretatio sancti Gregorii Pape.*
- CXXVIII. *De impositione manus.*
- CXXIX.

- CXXIX. *Rursum de impositione manus , et de Spiritu sancto.*
 CXXX. *Spiritus sanctus datur a Deo.*
 CXXXI. *De chrismate.*
 CXXXII. *Quomodo docendus est baptizatus , ut discat orare.*
 CXXXIII. *De oratione dominica.*
 CXXXIV. *De oratione non longa.*
 CXXXV. *De omni petitione quod petit orationem dominicam orat.*
 CXXXVI. *De veritate corporis Christi in Eucharistia.*
 CXXXVII. *Quod est corpus Christi intelligere vel sanguis.*
 CXXXVIII. *Sicut de pane , sic et de vino.*
 CXXXIX. *De edificatione hominis per pœnitentiam , et lacrymas.*
 CXL. *Oratio propter albas tollendas.*
 CXLI. *Item benedictio.*
 CXLII. *Sermo dicendus ad infantes die tertia post Pascha propter albas tollendas.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

PRÆFATIO.

Tim. 2. 3. 16. Divinæ institutionis auctoritas, et sacræ paternitatis antiquitas per Scripturam, quæ, dicente Apostolo, *divinitus inspirata utilis est*, Ecclesiam Catholicam nasci per fidem, crescere per institutionem, atque in æternitatem per remunerationis gloriam permanere, et per redemptionis munus obtinuit, et per adoptionis spiritum adfirmavit, quoniam hanc eandem Scripturam ipse Spiritus ad salutem hominum inspiravit, qui ad beatitudinis præmia homines provexit. Huius sanctæ Ecclesiæ origo in hominibus figuraliter inchoavit ex tempore, perficietur autem ex muneris æternitate. In sanctis verò angelis in veritatis specie temporaliter cœpit, in veritatis specie perenniter manet. Ita namque spiritaliter condita est, ut post rui-

nam prævaricationis in conditoris amorem sui soliditate percepta, non suæ naturæ augmento concreceret, sed humanæ salvationis inlatione reparata constaret. In angelica verò conditione, quia ex parte aliquod ruit, reliquum gloriæ in perennitate permansit. In humana verò conditione, quia tota per deceptionem hostis natura interit hominis, ex nulla parte reparari poterat, nisi eam ad reparationem sui ex toto redemptoris veritas suscepisset. Hinc adfuit, ut inde potens conditor ruinam repararet angelicam, unde pius redemptor in se suscipiens reparandam illic naturam induxit humanam. Regnante igitur Deo in cælo et in terra, cuius regnum est totus mundus, qui ex cælo constat, et terra, cui servit cælestium, terrestrium,

Y

et

et infernorum omnis rei universa substantia, per quem consistit iam illa sine defectu caelestis patriæ pars beata, ad cuius profectum in electis quotidie natura consendit humana. Quia enim Dei patris Verbum, et hoc ipsum Deus, per quod angeli et omnia facta sunt, caro factum est in hominibus caput Ecclesiæ, qui erat initium angelicæ creaturæ, ac proinde sicut Deus et homo in unitate personæ caput est unus Christus, ita illi esset ex angelis et hominibus Ecclesiæ unum corpus. Unde huius Ecclesiæ gloriosa pietas et gloriatio pia gaudet in consistentibus angelis, anhelat in hominibus provehendis. In illis laudem celebrat conditoris, in istis adsumit gloriam redemptoris. In illis habet gaudium sine fine, in istis appetit sine fine gaudere. In illis statione, in istis acquisitione latatur. Illic in civibus solida, hic in advenis læta. Illic de securitate quiescit, hic de sollicitudine prospectatur. Salus illis, et æternitas istis reparatio est. Et sicut isti nec volent unquam peccare, nec poterunt, ita isti a velle ut posse peccandi salvati adsciscuntur per effectum redemptionis in eorum plenitudinem claritatis. Iam per sancti Spiritus pignus pia futuræ unitatis admixtione concreta, quando ea, quæ in hominibus ex adversitate tolerat, angelicæ consolationis suffragatione firma sustentat, ut in peregrinatione huius vitæ opitulatio angelica foveat, quos gloriosæ societatis suæ unitas expectat. Huius Ecclesiæ pars, quæ in hoc tempore advo-

catur, ut fiat quod dicitur: Congrega nos ex gentibus, ut confiteamur nomini sancto tuo, et gloriemur in laude tua, quo ordine secundum apostolicam, sanctorumque Patrum traditionem antiquam, institutionem quoque divina auctoritate prolatam, invitetur ut veniat, veniens ordinabiliter suscipiatur, suscepta sacris ordinibus provehatur, pro vecta sanctificationis gratiâ impleatur, præsentis libelli serie manet congestum, dispositum pariter et concretum, non nostris novitatibus incognita proponentes, sed antiquorum monita vel intelligentiæ reserantes, vel memoriæ adnotantes. Ob quam rem titulum operis huius *Adnotationum de cognitione baptismi* de crevimus inscribendum.

Psal. 105. v. 45. 46.

CAPUT I.

Exordium orationis.

Iesu fili David miserere mei, inluminans oculos meos, ut videam quod ad te perveniam; firmans in te gressus meos, ne transgrediar viam; aperiens os meum, ut possit de te loqui. Qui dedisti mihi velle, tua utcumque poterim loqui. Et quia dilectio proximi inhæret dilectioni tuæ, da mihi exercere utilitatem eius, quæ formet salutem illi, et perveniat in laudem et gloriam nominis tui.

CAPUT II.

Quod insinuetur novæ regenerationis dicere mysterium velle.

Generationem illam, quæ fit pro-

proventuræ generationis divinæ, ut nati homines in iram renascantur ad gratiam, per quam filii iræ transeunt in adoptionem filiorum Dei, qua liberati a regno peccati transferuntur in regnum gloriæ Dei; suis ordinibus persequi, et explicare contendam, ut omnis sancto lavacro baptizandus videat per quæ mysteriorum signa vocatur; omnis iam baptizatus meminerit quæ sacramentorum præmia et servet, et veneretur; quatenus dum figuræ tantî mysterii antea signatæ esse noscuntur, postea ipsarum figurarum sacramenta in æternam gratiam sciantur esse completa.

CAPUT III.

Quòd unus sit Deus Trinitas tota.

Deus unus est, invisibilis, incomprehensibilis, inæstimabilis, immortalis, omnipotens, perfectus, et sempiternus. In hac re nihil adventitium, nihil postremum, nihil recedens. Hic est ante omnia, super omnia, intra omnia, extra omnia. Hic Deus est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. Sed Pater a nullo, sed ex se est; et est tantum Pater. Filius ex Patre est natus, ex eo coæternus Patri; et est tantum Filius. Spiritus sanctus ex Patre et Filio inseparabiliter procedit, et est tantum Spiritus sanctus. Hæc tota Trinitas unus est Deus, non aliud habens, et aliud subsistens. Sed ideo simplex est, quia quod in se habet, hoc est. Non enim in illo accidit quodcumque bonum, cuius sit participatio

compositus; sed quia ex illo est omne bonum, ideo quod in se est, hoc verè omnimodo est.

CAPUT IV.

Quòd tota Trinitas unus Deus omnia fecit.

Hæc tota Trinitas unus Deus fecit omnia visibilia et invisibilia, sive cælum, et cælestem angelicam creaturam cum omnibus quæ continentur in cælo, sive terram, et mare cum omnibus quæ continentur in eis. Hic Deus omnia creavit, omnia continet, omnia gubernat, omnia providentiæ suæ administratione disponit, omnia regit. Omnia ipsi serviunt. Omnia ipse iudicat. Absque illo nihil bonum. Ex illo nihil malum. Ipse potens et de malo facere bonum. Ipse disperdens omne malum. Ipse donator omnis boni. Ipse conservans perenniter omne bonum.

CAPUT V.

Quòd homo a Deo benè sit conditus, a zabulo malè deceptus.

Post conditionem ceterarum rerum bona conditione beatus est a Deo conditus homo, et certè ita beatus, ut ad imaginem et similitudinem Dei factus, cunctis terrenis rebus existeret beatitudinis auctoritate prælatus. Cui invidens super iis angelus ob superbiam de cælestis gloriæ claritate deiectus, dum conditori Domino superbivit, hunc conditum hominem persuasionis fraude decepit. Qui deceptus homo

Y ij et

et propter transgressionis admis-
sum beatitudinis loco exul est
factus, et cum omni posteritate
generis sui mortis est sententia
condemnatus.

CAPUT VI.

*Quòd pietas conditoris præces-
serit culpam hominis.*

Hunc pietas conditoris æternâ
statuens miseratione salvandum,
in ipsi primordiis conditionis
eius velut pietatis fundamenta
componens, salutis mysteria fi-
xit, per quorum mysteriorum
sacramenta quandoque salvandus
invenire signatâ salutis reme-
dium posset, sicque præiret pie-
tas factoris culpam hominis, et
cum plenitudo venisset temporis,
antiquitas pietatis repararet la-
psum humanæ conditionis, et ex
hoc subveheret illam gloriæ fu-
turæ æternitatem, ex quo in con-
ditionis primordiis signaverat sa-
cramenta suæ redemptionis.

CAPUT VII.

*Formatio Ecclesie de latere
Christi ad similitudinem for-
mationis Evæ de latere Adæ.*

Adam ergo Christi, Eva Ec-
clesiæ figura fuere. Assumptus
est limus, et factus est primus
homo Adam in animam viven-
tem. Incarnatus est Christus, et
factus est secundus homo Adam
in spiritu vivificante. Somno
Adam obdormivit. Christus mor-
te quievit. Adæ costa subtrahi-
tur, et mulier fingitur. De Chri-
sti latere sanguis et aqua produ-
citur, et his sacramentis Ecclē-

sia sancta formatur. Non tollitur
caro de carne viri, cū perma-
nente virtute ossuum viri debe-
ret mollior mulier carnis molli-
tie potius fingi; sed quòd de viro
ossis fortitudo subtrahitur, infir-
mitas est divinitatis, de qua di-
citur, *Verbum caro factum est:* Ioan. c.1.14.
quòd de fortitudine ossis viri mul-
lier fingitur, hoc est quod sequi-
tur, *et habitabit in nobis.* Nam
de viro aliquid virtutis auferre
hoc est, *semetipsum exinanivit* Ad Philip.2.7.
formam servi accipiens: mulie-
rem de fortitudine viri compin-
gi, hoc est, *cum esset dives,* 2. ad Corin.8.9.
propter nos pauper factus est,
ut nos eius inopia ditaremur.
Quod ergo ille infirmatus in hu-
militate deitatis suæ, hoc Eccle-
sia roborata est per assumptio-
nem humanitatis in illo. Bene
ergo infirma mulier de virtute
viri formatur, quia post lapsum
culpæ deformis humana conditio
factoris sui imaginem non reci-
peret, nisi hanc redemptor pius
moriens innovasset; nec debilis
et abiecta ad virtutem spiritus
consurgeret, nisi eam infirmata
divinitas humilis erexisset.

CAPUT VIII.

*Quòd in exordio primorum ho-
minum et incarnatio et mors
præfigurata est Christi.*

Hanc figuræ salvationis sum-
mam per gloriâ virginis signa-
vit species mulieris, quando di-
ctum est ad serpentem, *Inimi-* Gen.3.15.
*citias ponam inter te, et inter
semen eius:* significans malitiam
diabolicæ partis non posse inhæ-
rere sacramento redemptionis,
quod

quod factum est per assumptum hominem ex utero Virginis. Unde adhuc subditur: *Ipsa conteret caput tuum, et tu insidias calcaneo eius.* Hoc de Christo, qui est fructus virginalis ventris Mariæ, intelligitur. Id est: tu per malitiam persequentium, qui sunt semen tuum, quorum corda inhabitas, eum supplantabis ut moriatur; et ille resurgens conteret caput tuum, quod est mors, et te ipsum qui habes mortis imperium. Hanc humilitatem Redemptoris usque ad susceptionem mortis mox subsequens fratricidium figuravit, quando Cain frater maior terrenis operibus incubans, adsurgens innocentem socium propter simplicem hostiam extra domum rudi crudelitate homicida novus occidit, significans Iudæorum populum primum in lege natum, Christum agnum Dei, et tollentem peccata mundi extra Hierusalem crucis patibulo occisurum.

CAPUT IX.

Quòd incarnationem Christi tota Trinitas operata fuerit, sola tamen persona Filii hanc suscepit.

Huius sanctæ redemptionis opulentum miseratione copiosa mysterium præsignatum in conditione primorum hominum implevit Filius Dei veniens in plenitudine temporum, cuius adventus operatio incarnationis eius veritas fuit. Quam incarnationis veritatem tota Trinitas operata est,

quia inseparabilia sunt opera Trinitatis; sola tamen persona Filii hanc suscepit; quoniam quæcumque per hanc dispensationem pertinent ad personam Christi, neque ad Patris, neque ad Spiritus sancti personas poterunt ullatenus pertinere. Non enim fas est dicere Patrem, et Spiritum de Virgine genitos, vel cruci suspensos, vel sepultura conclusos, quæ in sola persona Christi omnia congruenti, et evidenti sunt dispensatione completa. Hoc mysterium redemptionis humanæ dispositum æternitate deitatis suæ, completurum præsentia humanitatis adsumptæ Christus, sicut ante sæcula ordinavit, ita in sæculorum fine perfecit. Nihil novitate consilii inventum, nihil accessu novæ cogitationis adsumptum, sed æterna dispositione præfixum, temporali dispensatione perfectum.

CAPUT X.

Quòd ideo data lex est, ut rediret in cognitionem homini Deus.

Humano itaque generi, quia oblivioni dederat creatorem, data est lex, per quam creaturæ amittenti Deum reduceretur in cogitationem creator omnium rerum: dictumque est per eandem legem: *Audi Israël: Dominus Deus tuus Deus unus, &c.* Quo dicto et superstitiones, quibus pro creatore creatura colebatur, amotæ sunt, et unus qui verè coleretur Deus patenter est demonstratus.

CAPUT XI.

*De temporibus sub quorum
distinctione sæculum stetit.*

Sretit ergo sæculum in hominibus sub trimoda distinctione temporum. Stabit homo ordine quarto in beatitudine sæculorum. Primo summè infeliciter, secundo non plenè feliciter, tertio abundè feliciter, quarto summa æternæque felicitate feliciter. Primo summè infeliciter, quia homo conditus ad imaginem et similitudinem Dei, suo deceptore zabelo sibimet principante, serviens regno peccati, idolorum cultor, soli creatori piè debitum impiè creaturis impendit honorem. Secundo non plene feliciter, quia data quidem lex est ad cognitionem Dei, sed perducere non potuit ad iustitiam Dei.

Videntur ex Aug. desumpta lib. de Diversis quest. 83. quest. 66. sed non ad litteram.

Gal. 2. 21. *Nam si ex lege iustitia, ergo Christus gratis mortuus est.* Data est ad intelligentiam, non ad veniam peccati. Per illam enim agnatum peccatum punitum est, non sanatum. Data quidem est in sanctione hostiarum et cæremontiarum, ut offerrentur Deo, sicut Deus sanxerat, et non sicut gentiles sacrificantes dæmoniis immolabant. Quæ tamen observantia legis propter cognitionem Dei multum profuit hominibus in tempore suo. Sed ideo plenam felicitatem non intulit, quia ad perfectum nihil adduxit. Heb. 7. 19. Sequens ergo erat tempus, in quo felicitas per litteram cœpta posset per intelligentiam spiritus esse perfecta. In hoc tempore gratiæ, quod tertium est, fuit

abunde feliciter, quando cunctis illis sacris hostiis figuratus Christus est incunctanter ostensus; quando umbræ successit lux, incertis veritas, figuris ostensio, occultis revelatio, legi evangelium, timori servorum gratia filiorum, et cunctis, quæ adumbraverat littera, manifestatio spiritualis gratissima et aperta. Quartum est illud beatæ æternitatis insigne, in quo devictis cunctis adversantibus laudabit homo Deum in incorruptionis tranquillitate securus. Ergo in statu mundi... adductum est. Non plene feliciter fuit tertium sub gratia, in quo nos Christus a delictis nostris in suo sanguine lavit; et abunde feliciter manet extremum illud, quod et æternum, in quo laudabimus Deum in sæcula sæculorum.

CAPUT XII.

*De conatu exsequendorum
ordinum.*

Iam nunc favente Deo, cuius misericordiæ opus in humana salvatione nosse desideramus, ipsius effectum salvationis quæ per regenerationem gratiæ cum sacramento redemptionis efficitur, sicut et divina auctoritas et paterna sanxit antiquitas, opportunè suis ordinibus exsequamur.

CAPUT XIII.

*Quòd ipsis exordiis causarum
instauratio humana inchoata
cognoscitur, in quibus eius
restauratio continetur.*

Exordium regenerationis, cuius species peracta est in plenitudi-
ne

* Forte legendum
pariter.

Genes.

Desunt hic in codice MS. duæ lineæ.

Matth. 3. 1

ne temporis, ab initio temporum cœpit. Etenim æterna sapientia ita in exordiis rerum figuram statuit sacramentorum, ut ex antiquitate ordinata significatio perveniret ad finem temporum in efficientiis actionum. Unde quia regenerationis huius sacramentum in aqua et spiritu consistebat, causarum institutio * perfecit illius operationis species æmularatur cum dicitur: *et spiritus Dei ferebatur super aquas*, ut in earundem causarum exordiis instauratio his rebus figurata esse monstratur.

* Forte legendum
perfecta.

Genes. 1. 2.

CAPUT XIV.

De Ioanne et baptismo pœnitentiæ, cuius signum sunt stramenta ciliciorum, per quæ ad oleandum parvuli deducuntur.

Veniens itaque Dominus impleturus summam nostræ salutis non sibi sed nobis profuturam, in se suscepit, et a se sanctificavit baptismatis sacramentum, præmittens Ioannem, cuius baptismus veritatis figura, non veritas esset, qui peccatores ad pœnitentiam commoneret, non qui remissionem peccatis inferret, ipso Ioanne dicente: *Ego baptizo in aqua in pœnitentiâ*. Hinc itaque est quod per stramenta ciliciorum ad oleandum sacerdotibus parvuli deducuntur, ut pœnitentiæ signum habeant propter opus, qui pœnitentiæ opera demonstrare non possunt propter ætatis tempus. Maiores autem ætate cum advocari ad fidem cœperint, per se pœnitentiam exhibent de er-

Math. 3. 11.

roribus pristinis, in quibus aut generaliter vixerunt, aut idolis servierunt. Hanc efficaciam pœnitentiæ commendabat Ioannes, cum de eo dicitur: *Venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum pœnitentiæ in remissione peccatorum*. Unde de aperte patet, quia Ioannes baptismum pœnitentiæ non solum prædicavit, verum etiam dedit, sed in remissione peccatorum dare non potuit. Ac proinde quoniam baptismum, qui peccata solveret, dare non poterat, prædicabat; ut sicut incarnatum Verbum patris præcurrerat prædicationis verbo, ita baptismum pœnitentiæ, quo peccata solvuntur, præcurreret suo baptismo, quo peccata solvi non possunt.

Luce 3. 3.

CAPUT XV.

Quòd incipiente baptismo Christi cessavit baptismus Ioannis. Et quomodo Christus baptizat, et non baptizat.

Venit Dominus, ut baptizaretur a servo. Propter humilitatem prohibet servus dicens: *Ego a te debeo baptizari; et tu venis ad me*. Propter iustitiam imperavit Dominus dicens: *Sine modo. Sic enim oportet nos implere omnem iustitiam*. Deinde quiescit baptismus Ioannis, qui erat in pœnitentiâ et in veritatis umbra, et inchoavit baptismus Christi, qui est veritas, in quo fit remissio peccatorum. Quamquam non baptizaret Christus, sed discipuli eius. Baptizat autem Christus, et non baptizat. Sed utrumque verum est. Baptizat, quia mundat.

Math. 3. 14.

Ibidem.

Ex Aug. tract. 15. in
Ioan. cap. 4. § 3.

Non

Non baptizat, quia non ipse tingu-
it. Præbebant tunc discipuli,
sicut nunc ministri præbent mi-
nisterium corporis. Præbebat ille
adiutorium maiestatis.

CAPUT XVI.

*Quòd solus Christus baptizat,
qui soli sibi baptizandi retinuit
potestatem, quamvis sive bo-
nus sive malus minister
baptizet.*

Ex Aug. *ibid.* **N**umquam ergo cessat baptiza-
re, qui numquam cessat munda-
re. Usque in finem sæculi Ie-
sus baptizat, quia ipse mundat.
Securus proinde accedat homo
ad inferiorem ministrum, habet
enim superiorem magistrum. Ipse
magister Christus et extrinsecus
baptizat, dicente Paulo: *Sicut*
Ad Ephes. 5. *Christus dilexit Ecclesiam, et*
se ipsum tradidit pro ea, mun-
dans eam lavacro aquæ; et in-
trinsecus baptizat per infusio-
nem spiritus, quo docetur inter-
rior homo et habere fidem, et ser-
vare operis dignitatem. Ad hæc

Joan. 1. 32. *certè pertinet quod dicitur: Et*
testimonium perhibuit Ioannes
dicens: quia vidi spiritum de-
scendentem sicut columbam, et
mansit super eum, et ego ne-
sciebam eum. Ex multis cogni-
tionibus Christum sciebat Ioan-

Luc. 1. 41. *nes. Nam cum vidisset Maria*
mater Christi Elisabeth, exulta-
vit infans iste Ioannes in utero
Math. 3. 3. *eius. Hic erat vox clamantis: Pa-*
rate viam Domini. Hic eum qui
ad se baptizari venerat, prohibet

^a Acherius ex MS. Baiocensi edidit *ut*
intelligentes ut libenter et obedenter &c.
Sed in libris editis D. Augustini, unde hæc

cum dicit: *Ego a te debeo ba-*
pizari, et tu venis ad me. *Ibid. v. 14.* Hic
eum agnum Dei, et tollentem
mundi peccata ostendit. Sed hoc
solum in eo nescivit, quia sibi
retenturus erat baptismi potesta-
tem, et non eam translaturus vel
transmissurus in aliquem servum;
sed sive baptizaret in ministerio
servus bonus, sive baptizaret in
ministerio servus malus, non sci-
ret se ille, qui baptizaretur, bapti-
zari nisi ab illo, qui baptizandi
tenuit potestatem, et esset huius
sacramenti virtus non in officio
ministrantis, sed in potestate ma-
gistri.

CAPUT XVII.

*Quòd doctor studiis orationum
munire debet predicationem ver-
borum, ut quod loquutus est,
Dei virtute melius quam eius
actione formetur.*

Cum ex conversatione gentili
quisque nolens ad cognitionem
et fidem Dei hortatur ut veniat,
primùm doctor attendat multam
bonitatem miserantis Dei, de quo
dicitur: *Qui vult omnes homines*
salvos fieri, et ad agnitionem
veritatis venire; ac deinceps agat
quantum potest ^a ut intelligenter,
ut libenter, ut obedenter audiant.
Et hæc se posse, si potuerit, et in
quantum potuerit, pietate magis
orationum quàm oratorum facul-
tate non dubitet, ut orando pro
se ac pro illis, quos est adlocutu-
rus, sit orator ante quam doctor,
atque sive in peculiari colloquio,
si

ad litteram desumpta sunt, legimus: *Ut*
intelligenter, ut libenter, ut obedenter au-
diant: quam lectionem secuti sumus.

Joan. 1. 29.

Ex tract. 5. S. Aug.
in Joan. cap. 1. § 8.

1. ad Timoth. 2.

Ex Aug. 4. de Doct.
Christ. cap. 25.

Ex esd. lib. 1. d.
Doct. Christ. cap. 7.

Math. 10. 1.

sive in Ecclesiæ conventu, ipsa hora iam ut dicat accedens, priùs quàm exerat præferentem linguam, ad Dominum levet animam sitientem, ut ructet quod biberit, vel quod impleverit fundat; atque ad horam ipsius dictionis illud potiùs bonæ menti cogitet convenire quod Dominus ait: *Quum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Si ergo loquitur in eis Spiritus sanctus, qui persequentibus traduntur pro Christo, ^a quare non et in eis qui tradunt discentibus Christum? Hoc sanè studium docendi et in suadenda fide Ethnicis, et in suadendis operibus bonis fidelibus cunctis doctorem convenit exercere.

CAPUT XVIII.

Qualiter aggrediendus est qui nolens invitatur ad fidem.

Cum itaque credere nolentibus unius Dei cognitio et fides offeratur, proponendum est, ut per intelligentiam pergant videre quod Deus est, omnibusque eum naturis visibilibus et corporalibus, intelligibilibus verò et spiritalibus, omnibusque mutabilibus præferant. Omnes enim certatim pro excellentia Dei dimicant, nec quisquam inveniri potest, qui hoc Deum credat esse, quo est

aliquid melius. Itaque omnes hoc Deum esse consentiunt, quod ceteris rebus omnibus anteponunt. Et quoniam omnes qui de Deo aliquid cogitant, vivum aliquid cogitant; illi soli possunt non absurda et indigna existimare de Deo, qui vitam ipsam cogitant. Deinde ipsam vitam pergunt inspicere; et si eam sine sensu vegetanti invenerint, qualis est arborum, præponunt ei sentientem, qualis est pecorum, et huic rursus intelligentem, qualis est hominum: quam quum adhuc mutabilem viderint, etiam huic aliquam incommutabilem coguntur præponere, illam scilicet vitam, quæ non aliquando desipit, aliquando sapit; sed est potiùs ipsa sapientia. Sapiens enim mens adepta sapientiâ, antequam adipisceretur, non erat sapiens. At verò ipsa sapientia nec fuit unquam insipiens, nec esse unquam potest: quam si non viderint, nullo modo plena fiducia vitam incommutabiliter sapientem commutabili vitæ anteponerent. Ipsam quoque regulam veritatis, qua illam clamant esse meliorem, incommutabilem vident, nec uspiam nisi supra suam naturam vident, quandoquidem se mutabiles vident. At quum veraciter suadente doctore seclusa fuerit omnis mutabilis res a Deitatis honore, accipiendum est ne sit

* summe Deus quod passioni, id est, mutabilitati poterit subiacere. Quumque fuerit tentum, id quod commutabile est, esse

Z non

similiter fecimus aliis multis locis, quavis non indicemus, ubi error apertus erat.

Ex eodem, cap. 8.

Math. 10. 19.

Ex eod. lib. 1. de Doct. Christ. cap. 7.

* Fortè summus.

^a Quòd hic emendavimus ex libris editis D. Augustini de Doctrina Christiana quare pro quas, quòd legitur in Baluzio,

non posse Deum, restat ut perveniatur ad rem illam, quæ cunctis rebus præeminet, et incommutabilis est. Coniecto illo, quòd res illa, quæ unus est Deus, cunctis præeminens et incommutabilis manens, omnia fecit, omnia disponit, omnia iudicat, curam de omnibus habet, nihilque est ex omnibus visibilibus et invisibilibus, quod non ex illo initium habeat, non in servitute eius dominationi subiaceat. Qui subiectarum rerum famulatus sub nulla ulla mutabili creatura potest ullatenus inveniri, nisi tantum sub isto uno dominante Deo, cuius æterna substantia est, cuius incommutabilis veritas, cuius omnipotens permanet potestas.

CAPUT XIX.

De adapertura ianue fidei.

Iam cum reseravit ille ianuam fidei, de quo dicitur: *Qui habet clavem David, qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit*, id est, ex semine David adsumptus homo per potestatem unitæ divinitatis aperit cordibus credentium mysteria suæ incarnationis, quæ in prædestinatis claudere non poterit austeritas infidelitatis: et claudit vasa iræ præspicientia iudicii, ne reprobi veniant, ad quam sibi meritò clauserunt remunerationem beatitudinis; tunc fit quod scriptum est: *Ego sum ostium. Si quis per me introierit, salvabitur.* Incipiunt enim aperiri initia fidei ei, cui per lavacrum regenerato post acceptionem Spiritus sancti in participio corporis Christi se

crediderit Christus. Et videbit ^{Apoc. 5. 5.} librum illum sanctæ auctoritatis apertum, quæsi clausum in mysterio sigillis septem aperuit idem victor Leo de tribu Iuda. Qui liber totius sanctæ Scripturæ apertus est, quia intelligentia eius hominibus revelatur a Christo, qui solus in se suscepit, atque compleri voluit, quæ ad salutem humani generis complenda ordinavit, atque præcivit. Signa autem eius septem hæc sunt, primum incorporatio, secundum nativitas, tertium passio, quartum mors, quintum resurrectio, sextum gloria, septimum regnum. Quæ signorum adapertura hæc est generis humani plena redemptio; ad quam qui venit, hoc ordine venit.

CAPUT XX.

De his, qui volentes primum ad fidem convertuntur catechumini, id est, audientes dicantur.

Qicumque de gentili conversatione, et de superstitionibus, quibus impiè pro creatore colitur creatura, maiuscula ætate venientes volunt credere in Deum, vel sive recens nati, sive parvuli sint, catechumini, id est audientes dicuntur, pro eo quòd primum præceptum exhortationis in lege sibi audiunt dictum: *Audi Israël: Dominus Deus tuus Deus unus est*; et illud: *Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies.* Audiunt ergo verbum vitæ, per quod perveniant ad munus gratiæ, qui erant filii iræ. Nam quia omnis qui verè agnoscit, veraciter dicit: *In iniquitatibus conceptus sum, et in pec-*

Apoc. 3. 7.

Ex S. Isid. lib. 2. de Offic. cap. 20.

Deut. 6. 4.

Ibidem.

Ioan. 10. 9.

Psal. 50. 7.

Ioan. 3.

Ioan. 3.

peccatis peperit me mater mea; in eo quòd originaliter tenetur ad noxam mortis, donec per redemptionem efficiatur filius Dei, erit filius illius antiquæ iræ, quam meruit primus homo in præcepti transgressione, dicente Domino:

Ioan. 3. 36. Qui credit in Filium, habet vitam eternam. Qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Quam iram non venire, sed manere dixit, quia non ex novitate infidelitatis venit, sed ex antiquitate prævaricationis manet. De qua ira nemo salvari potest, nisi per misericordiam Salvatoris, dicente eodem Domino:

Ioan. 8. 36. Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis. Qui catechumini propter cognitionem Dei, quam illis per sacerdotem quasi per Moysen loquitur Deus, audientes dicuntur; ut relicta vetustate vitæ carnalis, veniant ad vitæ novitatem per unius Dei cognitionem.

CAPUT XXI.

Quòd catechumini per pœnitentiam sint ad lavacrum adducendi. Quòdque ii quos Ioannes baptizavit, catechuminum habuere figuram.

Hi, si maiores ætate sunt, cum actione pœnitendi veniunt. Si minores sunt, in signo pœnitentiæ per stramenta ciliciorum a ministris deducuntur ad sacerdotem; ut qui per se non possunt agere pœnitentiæ opus, in se habeant pœnitentiæ signum propter ætatis minimæ tempus: et hoc teneatur in pœnitendi effectum

quod notatur in pœnitentiæ signo. Qui post exorcismorum increpationem opportunè veniunt ad olei unctionem. Hic omnibus a Ioanne in pœnitentia baptizatis catechuminum figura extitit, ut quod illis baptismus in pœnitentia fuit, hoc istis per pœnitentiam ad Deum conversio sit.

CAPUT XXII.

Qui sunt exorcistæ, a quibus exorcizantur catechumini, et inergumini.

Exorcizantur ii exorcismis ab his qui ex eo nomine Exorcistæ dicuntur. Qui tali officio deputati quum ordinantur, sicut canones iubent, accipiunt de manu Episcopi libellum in quo scripti sunt exorcismi, data sibi potestate imponendi manus super inerguminos, sive baptizatum, sive catechuminum.

CAPUT XXIII.

Quid sit exorcismus.

Exorcismus est sermo increpationis, qui fit contra immundum spiritum inerguminis, sive catechuminis, ut per eum diaboli nequissima virtus, et inveterata malitia, atque incurio violenta fugetur expulsa.

Ex eod. S. Isid. suprad.

CAPUT XXIV.

Qualis erit exorcismus.

Erit exorcismi sermo * nonturno verborum, non difficultate intelligentiæ, non inusitato contextus eloquio; sed simplex, compositus, ardens, ita virtutis intentione coruscans, ut verè principem mundi increpationis suæ valore

** Baluz. nocturno: nostra est coniectura.*

Z ij de-

demonstret expellere ; atque sic in spiritali certamine , quo contra aërias agitur potestates , fulgura terroris immittere , ut ipsa expulsio invisibilis hostis quadam fieri expugnatione visibili contempletur : ita ut et catechuminus terreatur consideratione auditus , et fidelis incitetur adgressione conflictus . Sic dum sacerdotum officia pro castris Dei dimicant , et fideles devotam intentionem velut arma ministrant , et qui creaturam Dei possidebat victus abscedat , et Christus quos condidit victor obtineat .

CAPUT XXV.

Unde habuit exorcizandi virtus initium , vel in quo mysterio divinis verbis hoc Episcopus agat .

Exorcizandi virtus illius rei significatio fuit , quòd lunaticum increpavit Iesus : *Exiit ab illo demonium .* Ad instar huius increpationis Dominicæ increpat etiam Episcopus voce propria , sicut increpavit Dominus voce sua . Et hanc ipsam increpationem quam dicit Episcopus , non ex humana coniectura , sed ex proprietate auctoritatis divinæ propheticis verbis adgredietur dicens : *Increpet Dominus in te Satan : et increpet in te qui elegit Hierusalem .* Dehinc secundò imperans dicit : *Tibi dicitur , Satanas , vade retro .* Ac deinde in tuba victoria tertiò proclamat : *Vicit leo ex tribu Iuda , radix David .* Ita deinde hic exorcismus a ministris inchoatur : *Deprehensæ sunt insidiæ tuæ .* Sicque ea-

dem increpatio exorcistarum pronuntiatione completur , donec omnes catechumini sub exorcismis agantur . Est itaque ordinabiliter ordinatus ordo , ut primùm increpationis sermo ex illa causa qui oritur ex illis , et verbis adgrediatur . Nam quia exorcismus increpationis est sermo , benè invehendo exoritur , dum sic inchoatur : *Increpet Dominus in te Satan , et increpet in te qui elegit Hierusalem .* Secundò divina potestas infertur , dum divinorum verborum imperium promulgatur dicendo : *Vade retro Satanas .* Tertiò potentia victoriæ demonstratur , quia Christus et dudum moriendo zabulum vicit , et in his , qui credunt ac sequuntur eum , quotidie vincit . Atque ideo vox in victoriam elevatur , dum dicitur : *Vicit leo ex tribu Iuda , radix David .* Propter quod scriptum est : *Nunc princeps mundi eiicitur foras* , id est , de credentium cordibus expelletur . Et item hæc dicit Dominus : *Equidem et captivitas a forte tolletur , et quod ablatum fuerit a robusto , salvum esse poterit ;* ostendens quod in victoriam Christi destructo imperio diaboli potuit homo ab eius captivitate eripi et salvari .

CAPUT XXVI.

Quòd exorcizando catechuminos potestas diaboli aufertur .

Exorcizatur autem , id est increpatur potestas zabuli , et insufflatur in his a quibus potestatis eius dominator expellitur , ut renuntient ei sub cuius ditione obno-

Zach. 3. 2.

Math. 4. 10.

Apoc. 5. 5.

Ioan. 12. 31.

Isaïæ 49. 25.

Zach. 3. 2.

Apoc. 5. 5.

Ex eod. S. Isid. cap. 20. lib. 2. de Offi. Eccles.

xii tenebantur, atque éruti a potestate tenebrarum, in Domini sui regnum per sacramentum baptismatis transferantur. ^a Ii in nonnullis locis, ut refertur, sales accipiunt, velut significato sapientiæ condimento. Sed licèt forsitan, ut dicitur, quia sola hoc antiquitas commendavit, adeo usquequam non probatur. Quia verò ut catechuminis in adipiscendo fidei sacramento tradantur, evidenti sanctæ Scripturæ nullo documento monstratur, ideo nihil officii ubi non fit. Nam ad summum roborem quomodo valebunt, quæ ad proprietatem rei pertinere nulla sacræ auctoritatis serie vel per figuram vel per speciem demonstrantur?

CAPUT XXVII.

De exemplo evangelii, secundum quod catechumini oleo perunguntur.

Idem catechumini post exorcismos quibus increpata et expulsa diaboli est potestas, ab eis ungun-

tur oleo, quod a sacerdote constiterit benedictum. Quæ unctio magno Dominicæ operationis commendatur exemplo. Cum enim, ut Marcus Evangelista refert, adduxissent ad Iesum surdum et mutum, deprecabantur eum, ut imponeret illi manum.

Et adprehendens eum de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas, expuensque tetigit linguam eius, et suspiciens in celum ingemuit, et ait illi: Ephphetha, quod est, adaperire. Et statim apertæ sunt aures eius, et solutum est vinculum lingue eius, et loquebatur rectè. Quid est, quòd Dominus surdum et mutum adprehendens in turba seorsum, mittit in auricolas digitos suos ut audiat, nisi quia redemptor veniens genus humanum separavit a turba dæmonum, et a conversatione operum veterorum, atque per infusionem spiritalium munerum illi fidei dedit auditum? Nam sicut per digitum

Marc. 7. 32. 33.

Dei

^a Hucusque verba sunt S. Isidori loco adoram laudato. Quæ sequuntur unde desumpta sint, nescimus. Ex illis colligit eruditus Martene *lib. 1. de antiq. Eccles. ritibus, cap. 1. artic. 6. §. 14.* Hispanos ab hoc ritu immittendi salis in os catechumenorum aliquandiu abstinuisse. Quod si de universa Hispania dictum vellet, non facile concedere valemus, cum paulo antea scripserit Ildephonsi Magister magnus Isidorus loco superius laudato: *Exorcizantur hi (Catechumeni) primum, deinde salem accipiunt, et unguuntur: mysticasque ibi salis significationes exponere pergit.* Vero autem simile non est, tam parvo intervallo temporis eam consuetudinem usque adeo in Hispania obsolevisse, ut ad exterâ Ecclesiâ referendum sit quod ait Ildephonsus: *Ii in nonnullis locis, ut refertur, salem accipiunt.* Sed ut hoc negare facile est, ita sententiam hanc planam reddere, difficile. Nobis si quis potuisset fieri dicat, ut inter Hispanensem, et Tolanam Ecclesiam levis aliqua disciplinæ

diversitas intercesisset, (quamquam coniectura magis, quam positivo aliquo fundamento id niti videatur) non multum repugnâvimus, animadvertentes, quod paulo superius cap. 21. scribit S. Ildephonsus de ritu deducendi catechumenos ætate minores ad sacerdotem per stramentum ciliciorum in pœnitentiæ signum, cuius necdum erant capaces: cuius tamen ritus nulla reperitur mentio apud S. Isidorum, sicut et ipse Martene adnotavit. Itaque credibile est, Ildephonsum non tantum consuetudinem suæ Ecclesiæ significasse, in qua nullus esset talis immittendi salis ritus, sed simul eam ab omni censura asserere voluisse supradictis verbis, rem esse indicans ad Ecclesiasticam disciplinam spectantem, quæ cum nullo Scripturæ testimonio a Domino præceptam esse comprobaretur, sed antiquitate tantum commendaretur, esset quidem, ubi vigeret, laudanda et retinenda; ubi verò non viguisset, non ideo Ecclesia illa condemnanda.

Zach. 3. 2.

Matth. 4. 10.

Apoc. 5. 5.

Ioan. 12. 31.

Italie 49. 25.

Ex eod. S. Isid. cap. 20. lib. 2. de Offic. Eccles.

Dei spiritus eius, ita per digitos pluralitas significatur spiritalium gratiarum. Et quid est, quòd ex-
 puens tangit linguam eius, ut va-
 leat loqui, nisi quia post auditum
 fidei sacramenta salutis hunc et
 agnoscere, et perficere facit? Spi-
 ritus enim Christi gratia est hu-
 manæ redemptionis, quæ de ca-
 pite divinitatis eius descendens
 cognita per os humanitatis ipsius,
 confessionem, et laudem suam
 intulit credituris. Quid autem,
 quòd suspiciens in cælum inge-
 muit, nisi quia æqualitatem Patris
 habens, infirmitatem humanitatis,
 in qua pro nobis doluit, demon-
 stravit? Quid verò est, quòd ait
Ephphetha, expositum est, quod
 est adaperire, statim apertæ sunt
 aures eius, et solutum est vincu-
 lum linguæ eius, et loquebatur
 rectè: quia cum in illo gratia, et
 operatio redemptionis accessit,
 tota virtute in laudem, et dilectio-
 nem sui redemptoris erupit. Unde
 nec tacere, nec distortè potuit
 loqui, qui redemptionem suam in
 gloriam redemptoris, ut loquere-
 tur, et rectè loqueretur, accepit.

CAPUT XXVIII.

*Quòd ordinatè lectio Esaiæ
 Prophetæ, Petri quoque Apo-
 stoli, et Marci Evangelistæ
 exorcizationis in conventu
 Ecclesiæ proferantur.*

Hinc eodem exorcizationis tem-
 pore bene in conventu Ecclesiæ,
 ante quàm exorcismi dicantur,
 profertur lectio Esaiæ Prophetæ
 in qua dicitur: *Numquid tolle-
 tur a forte preda, aut quod
 captum fuerit a robusto sal-*

Isai. 49. 24. 25.

*vum esse poterit? Quia hæc di-
 cit Dominus: Equidem et ca-
 ptivitas a forte tolletur, et quod
 ablatum fuerit, a robusto sal-
 vabitur. Item Petri ad gentes:
 Vos autem, genus electum, re-
 gale sacerdotium, gens san-
 cta, populus acquisitionis, ut
 virtutes annuntietis eius, qui
 de tenebris vocavit vos in ad-
 mirabile lumen suum. Marci
 quoque Evangelistæ, quæ huius
epphethationis revelat sacra-
 mentum, quæ superiùs et prolata
 est, et disserta: videlicet ut vir-
 tus Dei per victoriam crucis præ-
 dam humani generis a fortitudine
 diaboli tollens, faciat genus ele-
 ctum per regenerationis donum,
 regale quoque sacerdotium per
 dominium dictionum, et oblatio-
 nem innocentia, atque contriti
 spiritus sacrificium, infundens illi
 auditum obedientia præcepto-
 rum, et dans ei rectæ fidei lo-
 quelam, atque suæ gloriæ hy-
 mnum.*

CAPUT XXIX.

*Quòd mysterium salutis, quod
 semel Christo moriente est fa-
 ctum, quotidie fiat in his, qui
 regenerari noscuntur.*

Hoc quod generaliter in huma-
 no genere moriente Christo se-
 mel est factum, quotidie in re-
 generatorum fit specialiter lava-
 cro. Nam convertenti ex errore
 gentili post exorcismos tanguntur
 auriculæ oleo, ut accipiat audi-
 tum fidei, et sit verè spiritalium
 dictorum auditor. Similiter tan-
 gitur et os, ut cognitionem re-
 demptoris sui, traditam sibi Sym-
 bo-

boli fidem corde credat ad iustitiam, ore confitens proferat ad salutem; sicque solutis obstinatione concreatis vinculis rectè loquatur magnificans Deum.

CAPUT XXX.

Quid sit, vel quare sit competens dictus.

Ex catechumino fiat competens. Nam sicut ex eo quòd Dei audiendo cognitionem, audiens dicitur, sic ex eo quòd accepto Symbolo iam petit gratiam Dei, competens vocatur. Competentes dicuntur simul petentes: quomodo consedentes, conloquentes, et concurrentes non aliud intelliguntur, nisi simul sedentes, loquentes, currentes. Ita quoque competentes nihil aliud sunt, quàm simul petentes. Quid autem petunt nisi baptismatis sacramenta, per quæ possint a potestate tenebrarum erui, et accepta indulgentiâ peccatorum in Dei omnipotentis regnum transferri? Ut ergo quod petunt accipere mereantur, a vitiis corda, ab immunditiis mundare debent et corpora; abstinentes animam a delictis, corpus ab epulis; ut contritio cor humiliet, et iustificet, abstinentia et castitas corpus extenuet, et emundet; quo animæ et corporis ex toto purificata substantia, quicquid contritio cordis, quicquid afflictio egerit carnis, totum ad dignitatem proficiat suscipiendæ regenerationis. Horum significantiam habuit Nicodemus, ille princeps Iudæorum, qui nocte venerat ad Iesum, qui erat ex his qui crediderunt in nomine

eius, videntes signa et prodigia, quæ faciebat; qui in eo quòd cum esset Dominus Iesus Hierosolymis in Pascha in die festo docens, tam efficaciter eius doctrinam audivit, ut crederet in nomine eius, catechuminus, quod est audiens, fuit. In eo autem quòd venit ad eum nocte, et dixit ei: *Rabbi, scimus quia a* Ioan. 3. 2. *Deo venisti magister; nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo*, competentem se esse monstravit. Nam cum in templo docentem audivit, et visis signis credidit, verè audiens extitit. Cum verò, licèt in tenebris ignorantia, ad lumen venit, quia nocte ad Iesum venit, et magistrum esse, et hunc a Deo venisse fatetur, atque iam ex magisterio doceri quærit, quia magistro debitum honorem dedit, ex tunc competens fuit; quia cuius doctrinæ credens audiendo fidem detulit, eius magisterium promouendo quæsivit. Qui deinde promovetur ad gratiam baptismatis, quando hoc illi commendat responsio Salvatoris, dum subinfertur: *Respondit Iesus, et dixit* Ibidem. *ei: Amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.* Quid ergo? quia non sufficit catechumino quòd audit verbum Dei, non sufficit competenti quòd petit gratiam ex magisterio Dei, necesse est ut renascatur ex aqua, et Spiritu sancto, ut renatus sit particeps corporis, et sanguinis Christi: et sicut ipse per fidem credit in Christo, sic participando corpori Christi, credat se illi
Chri-

Iean. 2. 23. et 23.

Ex tract. XI. S. August. in cap. 3. Ioh. 9. 3. et 4.

Christus. Hoc enim est quod dicitur: *Cum autem esset Hierosolymis in Pascha in die festo, multi crediderunt in nomine eius videntes signa eius quae faciebat. Ipse autem Iesus non credebatur semetipsum eis.* Quid est hoc? ecce Dominus credentibus se ipsum non credit semetipsum? Crediturus ne est ergo se ipsum incredulis, et non credentibus? nusquam prorsus. Sed catechuminus, et competens iam credunt in Christum: sed quia non sunt renati ex aqua et Spiritu sancto, non participant corpori Christi, et ideo non se credidit illis Christus. Si dixerimus catechuminis: *Creditis in Christum*, respondent: *Credimus*, et signant se: iam crucem Christi portant in fronte, et non erubescunt de cruce domini sui. Ecce credunt in nomine eius. Interrogemus eos: Manducatis carnem filii hominis, et bibitis sanguinem filii hominis? Nesciunt quid dicimus, quia Iesus non se credidit eis. Iam verò quasi signum crucis habent in fronte. Iam de domo magna sunt. Necessè est renascantur, fiant ex servis filii, fiant ex adventitiis cives. Non enim nihil sunt, quia iam ad magnam domum pertinent. Et cum renati fuerint, tunc participibus corporis sui credet se ipsum Christus.

CAPUT XXXI.

De tradendo Symbolo.

Dehinc tradendum est Symbolum, ut is qui Domini præceptum audivit, qui divini misterii gratiam petiit, veræ fidei regu-

lam accipiat, secundum quam et fide, et operibus lavacro sanctificationis se reparatum exhibeat.

CAPUT XXXII.

Qua ratione Symbolum constet.

Symbolum, quod competentes accipiunt, hac ratione Patres constare dixerunt. Dicunt enim, quòd cum audissent Apostoli a Domino, ut irent docere gentes prædicantes regnum Dei, et baptizarent eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; accepto Spiritu sancto post ascensionem Domini, quando insedit super eos in similitudinem ignis, et locuti sunt linguis omnium gentium, ut ad cognitionem veritatis nulla illis vel gens, vel loquela esset ignota, sed per eundem sanctum Spiritum omnibus omnimode loquerentur, corporaliter ab invicem discessuri, hoc inter se unius prædicationis Symbolum ediderunt; quo ubique euntes nihil dissonum, nihil varium nuntiarent, sed unam fidem unitis verbis edicerent, et ex omnibus sacris Scripturis instrumenta colligentes, unum hoc breve fidei ædificium construerent; de quo etiam per Prophetam dictum fuerat: *quia verbum brevium faciet* Isai. 10. 22. *Dominus super terram.* Itaque adhuc in unum positi, sancto Spiritu pleni, breve hoc prædicationis indicium conferendo inter se quid unusquisque sentiret, sibimet ediderunt, atque dandam hanc regulam credentibus statuerunt; ut quia multi futuri erant, qui se esse Christi Apostolos simula-

Ex Isid. de Offic. Eccl. cap. 24.

Ex eccl. ubi sup.

rent,

rent, et Christum non doctrina sana et integra prædicarent; ideo per hoc indicium agnosceretur, quòd Christum veraciter nuntiaret, qui eum secundum hanc apostolicam regulam nuntiasset.

CAPUT XXXIII.

De Symboli nomine, et quid symbolum sit.

Ex eod. ubi suprà. Symboli nomen ex Græco, conlatio vel indicium vertitur in Latinum, quòd sit fœdus et cognitio fidei, in quo et sciatur quid creditur, et quod creditur, nullatenus violetur. Indicium ergo est propter cognitionem: conlatio propter inter multos unitæ diffinitionis communitatem. Nam indicium quòd rem ignotam indicet, conlatio quòd sit communis loquelæ definitio. Hinc et in civilibus bellis, quia et armorum habitus, et sonus vocis, et mos unus, et institutio bellandi similis est; ne quælibet doli subreptio fiat, suis militibus unusquisque dux discreta symbola ponit, quæ Latinè vel signa vel indicia dicuntur, ut occurrens fortè, de quo dubium sit, quam aciem sequatur, prodito symbolo, an adversarius sit, an proprius, agnoscat. Ad hoc autem sancti Patres hoc non membranis, sed memoriæ commendare iusserunt; ut non hoc lectio teneat, quæ ad ipsos etiam infideles solet id ipsum aliquando deferre; sed ex ipsius sanctæ apostolicæ definitionis traditione commendatum semper maneat fidelibus tenacitate memoriæ. Pro soliditate itaque initiandæ fidei bene discessuri ab

invicem Apostoli hoc unanimi-tatis indicium posuerunt. Quod symbolum est signum vel indicium per quod agnoscitur Deus; quod ideo credentes accipiunt, ut sciant qualiter certamen fidei contra diabolum præparent; in quo cum pauca sint verba, continentur omnia sacramenta. In quo ideo ab Apostolis breviter collecta sunt ex omnibus Scripturis, ut quia multi credentes vel litteras nescirent, vel scientes occupati impedimento sæculi, Scripturas eis legere non liceret, hoc corde et memoria retinentes, sufficientem sibi haberent scientiam salutarem.

CAPUT XXXIV.

Quòd quinta feria ante Pascha reddendum est Symbolum.

Hoc Symbolum, quod competentes in die unctionis accipiunt, aut per se, si maiores ætate sunt, aut per ora gestantium, si parvuli sunt, quinta feria ante Pascha sacerdoti recitant atque reddunt; ut eorum probata fide, meritò perveniant ad vicinum resurrectionis dominicæ sacramentum per fontis sacri baptismum.

CAPUT XXXV.

Quòd catholica fides brevitate Symboli teneatur.

Est autem catholica fides in Symbolo nota fidelibus, memoriæque mandata, quantà res passa est brevitate sermonis; ut incipientibus atque lactentibus eis qui in Christo renati sunt, nondum Scripturarum divinarum diligentissi-

Ex Aug. de Tr. de, et Symbol. cap. 1.

ma et spiritali tractatione atque cognitione roboratis, paucis verbis credendum constitueretur, quod multis verbis exponendum esset proficientibus, et ad divinam doctrinam certa humilitatis atque charitatis firmitate surgentibus.

CAPUT XXXVI.

Initium Symboli, et quid sit credulitas.

Est ergo tenor Symboli iste, et hic causarum ordo quæ continentur in illo: CREDO IN DEUM PATREM OMNIPOTENTEM. Quid est credo? Credulitatem facio, id est, vera esse confiteor quæ incognita audio. Credulitas autem dicta, quòd crescat animus ad invisam et incognita continenda.

CAPUT XXXVII.

Quòd in Deo solo, non in rebus, sed de rebus adhibenda sit fides.

In Symbolo firmitas, et quædam est separatio unius fidei, qua ostenditur in Deum solum, et Deo credere, non in quibuscumque ceteris rebus: id est in Deum habere fidem, non autem in rebus, sed rerum habere fidem. Credendum ergo est in Deum, et non in aliam rem; quia fides in Deum, sicut et unus Deus, singulari est specie habenda et retinenda; ceteris rebus adponenda, non superponenda est fides. Credimus ergo in Deum. Credimus et sanctam eius Ecclesiam esse. Non autem credimus in Ecclesiam sicut in Deum; quia Ecclesia non est Deus. Credimus

autem singulariter in Deum. Credimus et sequenter Ecclesiam eius esse. Ita quoque et deinceps credimus quæcumque rectæ fidei regula nobis credere commendabit. Patrem tantundem Filii sui secundum divinam generationem, iuxta quod ad eum dicit: *Ex utero ante luciferum genui te.*

Psalm. 109. 3.

CAPUT XXXVIII.

Quòd ideo sit Deus omnipotens, quia omnia fecit.

Omnipotentem, quia solus omnia potuit, qui omnia fecit: qui ita credendus est esse omnipotens, ut omnia quæ sunt visibilia et invisibilia, ex nihilo fecerit. Non enim aliquid esse potest, cuius creator non esset, cum omnipotens esset: quia etsi aliquid fecit ex aliquo, sicut hominem ex limo, non utique fecit ex eo quod ipse non fecerat; quia terram, unde limus est, ex nihilo fecerat. Et si ipsum cælum et terram, id est mundum, et omnia quæ in eo sunt, ex aliqua materia fecerat, sicut scriptum est: *qui fecit mundum ex materia invisâ*, vel etiam *informi*, nullo modo credendum est illam materiam de qua factus est mundus, quamvis informem, quamvis invisam, quocumque modo esset, per se ipsam esse potuisse, tamquam coæternam et coævam Deo; sed quemlibet modum suum quem habebat, ut quoquo modo esset, et distinctarum rerum formas posset accipere, non habebat nisi ab omnipotente Deo, cuius beneficio est res non solum quæcumque formata, sed etiam quæcum-

Ex Aug. de Fide, et Symbol. cap. 2.

Sap. 11. 18.

Ex eod. tract. Symbol. cap. 3. et 4.

cumque formabilis. Inter formatum autem et formabile hoc in-terest, quòd formatum iam accepit formam, formabile autem potest accipere. Sed qui præstat rebus formam, ipse præstat etiam posse formari; quoniam de illo et in illo est omnium speciosissima species incommutabilis, et ipse unus est qui cuilibet rei, non solum ut pulchra sit, sed etiam ut pulchra esse possit, attribuit. Quapropter rectissimè creditur omnia Deum fecisse de nihilo; quia etiamsi de aliqua materia factus est mundus, eadem ipsa materia de nihilo facta est, ut ordinatissimo Dei munere prima capacitas formarum fieret, ac deinde formarentur quæcumque formata sunt. Qui Pater, quantum ad generationem divinitatis pertinet, tantundem Filii sui pater est. Qui Filius cooperatur eius, quoniam per ipsum omnia facta sunt, et sine ipso factum est nihil, et verbum, et veritas, et virtus, et sapientia est ipsius.

CAPUT XXXIX.

Quòd Filius neque de nihilo, neque de aliqua est materia factus, sed tantundem a Patre ineffabiliter genitus.

Hinc sequitur: CREDIMUS ET IN IESUM CHRISTUM FILIUM DEI UNICUM, Deum et DOMINUM NOTRUM: non separatam a Deo patre, sed et in se Deum, et cum Patre unum Deum. Itaque Deus quum Verbum genuit, id quod est ipse, genuit; neque de nihilo, neque de aliqua iam facta conditaque materia, sed de se ipso id

quod est ipse. Unde idem Deus Pater, qui verissimè se indicare animis cognituris et voluit et potuit, hoc ad se ipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit, id est, Verbum Deum, per quod se cognoscere fecit. Quod Verbum virtus etiam eius, et sapientia dicitur, quia per ipsum operatus est, et disposuit omnia; de quo propterea dicitur: *Adtingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.* Quamobrem unigenitus Filius Dei neque factus est a Patre, quia sicut dicit Evangelista: *Omnia per ipsum facta sunt*; neque ex tempore genitus, quoniam sempiternè Deus sapiens sempiternam habet secum sapientiam suam. Neque impar est Patri, id est, in aliquo minor, quia et Apostolus dicit: *Qui quum in forma Dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est esse equalis Deo.* Sed quoniam *Verbum caro factum est, et habitabit in nobis*, eadem sapientia quæ de Deo genita est, dignata est etiam in hominibus creari. Quo pertinet illud: *Dominus creavit me in principio viarum suarum.* Viarum enim eius principium caput Ecclesiæ, quod est Christus homine indutus, per quem vivendi exemplum nobis daretur, hoc est, via certa, qua perveniremus ad Deum. Non enim redire potuimus nisi humilitate, qui superbia lapsi sumus. Quapropter secundum id quòd unigenitus est, non habet fratres; secundum id autem quòd primogenitus est, fratres vocare dignatus est omnes, qui post eius et per

Aa ij eius

Psalm. 109. 3.

Ex Aug. de Fide, et Symbol. cap. 2.

Sap. 11. 18.

Ex eod. tract. de Symbol. cap. 3. et 4.

Sap. 8. 1.

Ioan. 1. 3.

Philip. 2. 6.

Ioan. 1.

Proverb. 8. 22.

Luc. 8. 21.

Hebr. 2. 11.

eius primatum in Dei gratiam renascimur per adoptionem filiorum Dei.

CAPUT XL.

Quòd incarnatus Filius de Spiritu sancto et Maria virgine natus est.

Ex Enchir. S. Aug. cap. 38.

QUI NATUS EST DE SPIRITU SANCTO ET MARIA VIRGINE. Bene confitemur, quia Dominus noster Iesus Christus, qui de Deo Deus, natus est de Spiritu sancto, et virgine Maria, utràque substantia, divina scilicet atque humana, filius est unicus Dei Patris omnipotentis, de quo procedit Spiritus sanctus. Sed quomodo dicimus Christum natum de Spiritu sancto, si non eum genuit Spiritus sanctus? An quia fecit eum? Quia Dominus noster Iesus Christus, in quantum Deus est, *omnia per ipsum facta sunt*; in quantum autem homo est, et ipse factus est, sicut Apostolus dicit: *Factus ex semine David secundum carnem*. Sed quum illam creaturam, quam Virgo concepit et peperit, quamvis ad solam personam Filii pertinentem, tota Trinitas fecerit, neque enim separabilia sunt opera Trinitatis; cur in ea facienda solus Spiritus sanctus nominandus est? An et quando unum trium in aliquo opere nominatur, universa ^a opera Trinitatis intelligitur? Ita verò est, et exemplis doceri potest. Sed non est in hoc diutius immorandum.

^a Lib. editi D. Aug. operari Trinitas intelligitur.

CAPUT XLI.

Quòd Filius, cum dicatur natus de Spiritu sancto, non sit omnino filius Spiritus sancti.

Illud movet, quomodo dictum sit NATUS DE SPIRITU SANCTO, quum filius nullo modo sit Spiritus sancti. Neque enim quia mundum istum fecit Deus, dici eum fas est Dei filium, aut eum natum de Deo, sed factum, vel creatum, vel conditum, vel institutum ab illo, vel si quid huiusmodi rectè possumus dicere. Hic ergo, quum confiteamur natum de Spiritu sancto et virgine Maria, quomodo non sit filius Spiritus sancti, et sit filius virginis Mariæ, quum et de illo et de illa sit natus, explicare difficile est. Procul dubio quippe non sic de illo ut de patre; sic autem de illa ut de matre natus est.

Ex eodem Enchir. cap. 38.

CAPUT XLII.

Quòd non omne quod ex aliqua re nascitur, continuò eiusdem rei filium nuncupari conceditur.

Non igitur concedendum est quicquid de aliqua re nascitur continuò eiusdem rei filium nuncupandum. Ut enim omittam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, pediculum, lumbricum, quorum nihil est filius; ut ergo hæc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certè qui nascuntur ex aqua et Spiritu sancto, non aquæ filios eos ritè dixerit quispiam, sed planè dicuntur filii Dei patris, et matris Ecclesiæ. Sic ergo de Spiritu

Ex eod. loco cap. 39. et 40.

Ex Aug. de 1. a Symb. cap. 4.

tu sancto natus est Filius Dei Patris, non Spiritus sancti. Nam illud quod de capillo et ceteris diximus, ad hoc tantum valet, ut admoneamur non omne quod de aliquo nascitur, etiam filium eius de quo nascitur, posse dici; sicut non omnes qui dicuntur alicuius filii, consequens est, ut etiam de illo nati esse dicantur, sicut sunt qui adoptantur. Dicuntur etiam filii gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati, sicut filii regni præparantur in regnum. Quum itaque de aliquo nascatur aliquid etiam non eo modo ut sit filius, nec rursus omnis qui dicitur filius de illo sit natus cuius dicitur filius; profectò modus iste quo natus est Christus de Spiritu sancto non sicut filius, et de Maria virgine sicut filius, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis ex ipso exordio naturæ suæ quo esse cæpit, Verbo Deo copuletur in tantam personæ unitatem, ut idem ipse esset filius Dei qui filius hominis, et filius hominis qui filius Dei: ac sic in naturæ humanæ susceptione fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, quæ nullum peccatum posset committere. Quæ gratia propterea per Spiritum fuerat significanda, quia ipse proprie sic est Deus, ut dicitur etiam Dei donum. Dono

enim Dei, hoc est Spiritu sancto, concessa est nobis tanta humilitas tanti Dei, ut totum hominem, id est corpus, animam, et spiritum, suscipere dignaretur in utero virginis, maternum corpus integrum inhabitans, integrum deserens.

CAPUT XLIII.

Quòd utrumque sexum salvaverit Christus vir nascendo de femina.

Ideoque detestandi sunt illi qui eundem Dominum nostrum Iesum Christum matrem Mariam negant in terris habuisse, quum illa dispensatio utrumque sexum et masculinum, et femininum honoraverit, et ad curam Dei pertinere monstraverit, ^a non solum quem suscepit, sed illum etiam per quem suscepit, virum gerendo, nascendo de femina.

CAPUT XLIV.

Quòd Virginis partus nihil iniuriæ fecerit Christi divinitati.

Nec nobis fidem istam minuat cogitatio muliebrium viscerum, ut propterea recusanda videatur talis Domini nostri generatio, quòd eam sordidi sordidam putant. Quia et *stultum Dei sapientius esse hominibus*, et

Ex eodem cap. §. 9.

Ex eod. loco, §. 10.

1. Cor. 1. 25.

o-

*Non solum quem suscepit** sed tanquam Deum adorant, per cloacarum fetores &c.* Nos, ut apparet, priora verba ad huius capitis finem, ad quem certè spectant, retulimus: deinde asterisco de lacuna in MS. sita admoniti, initium sequentis fecimus a verbis ipsis, quibus prosequitur Augustinus; eoque sensus manet planus et rectus, totusque locus perfectè restitutus.

^a Hunc locum mutilum in Baluziana editione faciliè curavimus, ac restituvimus ex libris editis S. Aug. de *Fide et Symbolo* unde hæc omnia desumpta sunt. Nec tantùm corruptus erat locus in codice MS. sed et capitis sequentis divisio malè a librario excogitata (nec enim capitum sectiones, eorumque tituli rudes, ac sæpissimè semi-barbari a S. Ildephonso profecti sunt). Itaque illius hoc extat initium:

Tu. 1. 15. *omnia munda mundis*, verissimè Apostolus dicit. Debent igitur in-
tueri, qui hoc putant, solis huius
radios, quem certè non tamquam
creaturam Dei laudant, sed tam-
quam Deum adorant, per cloa-
carum fætore et quæque horri-
bilia usquequaque diffundi, et in
his operari secundùm naturam
suam, nec tamen inde aliqua con-
taminatione sordescere, quum vi-
sibilis lux visibilibus sordibus sit
naturâ coniunctior; quanto minus
igitur poterat pollui verbum Dei
non corporeum neque visibile de
femineo corpore casto utique, et
mundissimo, atque singulariter
glorioso, ubi humanam carnem
suscepit cum anima et spiritu,
quibus intervenientibus habitat
maiestas Verbi ab humani corporis
fragilitate secretiùs? Unde mani-
festum est, nullo modo potuisse
Verbum Dei maculari humano
corpore, quo nec ipsa anima hu-
mana maculatur.

CAPUT XLV.

*De nomine, et iudicio Pontii
Pilati.*

*Ex S. Isidoro Etym.
lib. 7. cap. 10.*

Pilatus, os malleatoris, quia dum
Christum ore suo et iustificat et
condemnat, more malleatoris u-
traque ferit; quumque Iudæorum
consilium declinaverit, secundùm
voluntatem tamen Iudæorum iu-
diciū fieri permisit. Qui accepit
aquam, et lavit manus, ut in la-
vacro manus eius Gentilium ope-
ra purgarentur, et ab impietate
Marci 15. 13. Iudæorum, qui clamabant: *Cru-
cifige eum*, nos faceret alienos.
Qui iudex contra Deum cogitur
ferre sententiam. Ille verò non

damnat oblatum, sed arguit offe-
rentes, quodam modo contestans,
et dicens: Ego quidem innocen-
tem volui liberare; sed quoniam
seditio oritur, ego minister le-
gum sum: vestra vox sanguinem
fundit.

CAPUT XLVI.

*Quare mortem crucis Christus
elegerit.*

Hic Iesus, Dominus, et redem-
ptor noster, quum esset omni-
potens, tam divitem se in miseri-
cordia demonstravit, ut qui vita
est vivificans omnia, humiliaret
se factus obediens usque ad mor-
tem, mortem autem crucis. Ideo
verò mortem crucis elegit, ut da-
mnationem, quam prævaricatio
ligni in paradiso contraxerat, cru-
cis huius patibulum (deleteret).

Philip. 2. 8.

CAPUT XLVII.

De sacramento crucis.

Sacramentum autem crucis ita
commendat Paulus quum dicit:
*Ut in charitate radicati et fun-
dati possitis comprehendere cum
omnibus sanctis, quæ sit latitu-
do, longitudo, sublimitas, et pro-
fundum*; id est, crucem Domini,
cuius latitudo ducitur in transver-
so ligno quo extenduntur manus,
longitudo a terra usque ad ipsam
latitudinem, quo et a manibus
et infra totum corpus adfigitur,
altitudo a latitudine sursum usque
ad summum quò adhæret caput,
profundum quod terræ infixum
absconditur. Quo signo crucis
omnis actio christiana describi-
tur. In latitudine itaque bene
operari in Christo; in altitudi-
ne

*Nonnulla ex S. Isi-
doro, lib. 1. de Eccl.
Offic. cap. 30.
Ephes. 3. 18.*

*Hier. 23
Ioan.*

ne sperare cœlestia sacramenta, non profanare; in profundo radicatos et fundatos in charitate consistere. Est ergo latitudo crucis actio boni operis, quæ per expansionem manuum demonstratur. Est latitudo crucis perseverantia bonæ actionis quæ per tolerantiam longanimitatis servat virtutem passionis. Est altitudo crucis spes futurorum bonorum, per quam sine profanatione *** et radicati sunt immobiles et ad perseverantiam inter passiones, et ad remunerationem propter veram spem.

CAPUT XLVIII.

De sepultura Christi.

SEPULTURA illa cum creditur, fit recordatio novi monumenti, quod resurrecturo ad vitæ novitatem præberet testimonium, sicut nascituro uterus virginalis. Nam sicut in illo novo monumento nullus alius mortuus sepultus est, nec ante nec postea quicquam mortale conceptum est.

CAPUT XLIX.

Quòd neque deitate, neque carne, sed in anima Christus descenderit in infernum.

DESCENDIT AD INFERNAM. Cum Christus tempore mortis suæ secundum carnem fuerit in sepulcro, secundum divinitatem fuerit ubique, quia cælum et terram ipse implet, et est lux quæ in tenebris lucet, quamvis eam tenebræ non comprehendant; restat quòd in anima descenderit in inferno, quia iuxta huma-

nam humilitatem. Per carnem itaque in sepulcro, per animam in inferno mortis suæ tempore fuit; per divinitatem verò incommutabilem nunquam de paradiso defuit, qui ubique præsens manet semper et mansit. Est autem sensus multò expeditior, et a diversis ambiguitatibus liber, si non secundum id quod homo erat, sed secundum id quod Deus erat, Christus dixisse latroni accipitur: *Hodie mecum eris in paradiso.* Homo quippe Christus illo die secundum carnem sepulcro, secundum animam in inferno futurus erat. Deus verò idem ipse Christus ubique semper est. Est enim virtus et sapientia Dei, de qua scriptum est: *Quòd attingat a fine usque ad finem fortiter, et disponat omnia suaviter.* Ubi cumque sit ergo paradisos, quisquis beatorum ibi est, cum illo ibi est, qui ubique est.

CAPUT L.

De somno mortis, et gloria resurrectionis Christi.

TERTIA DIE RESURREXIT VIVUS A MORTUIS, iuxta quod dictum est: *Ego dormivi, et quievi, et resurrexi, quoniam Dominus suscitavit me,* id est: Dormivi in cruce somno mortis; quievi in sepulcro tempore triduanæ quietis; surrexi vivus a mortuis in gloria resurrectionis. Et bene tertia die resurrexit, quia totius Trinitatis virtute adsumptus, et mortuus homo, et suscitatus a morte, ipse primogenitus consecutus fratribus, quos in adoptionem filiorum Dei vocavit, quos

quos participes et coheredes suos esse dignatus est; ut qui erat unigenitus natus ex Deo solus, esset primogenitus ex mortuis inter homines multos, et dignaretur

Math. 28. 10.

servos vocare fratres dicens: *Ite, dicite fratribus meis, ut eant in Galileam. Ibi me videbunt.*

CAPUT LI.

De ascensione in cælis corporis Christi. Et non querendum, ubi sit id ipsum corpus. Quæ cælorum latitudo promissa est fidelibus cunctis.

Ex eod. lib. de Fide, et Symb. cap. 5. §. 13.

ASCENDIT IN CÆLUM, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS. Ubi et quomodo sit in cælo Dominicum corpus, curiosissimum et supervacuum est quærere. Tantummodo in cælo esse credendum est. Non enim est fragilitatis nostræ cælorum secreta discutere, sed et nostræ fidei de Domini corporis dignitate sublimia et honesta sentire. Quem beatitudinis locum etiam nobis

Marci 12. 25.

promisit dicens: *Erunt sicut Angeli in cælis* in illa civitate, quæ est mater omnium nostrum, Hierusalem æterna in cælestibus.

CAPUT LII.

Quid sit sessio, et dextera Dei.

Ex cap. 7.

Credimus etiam quòd sedet ad dexteram Patris. Nec ideo tamen quasi humana forma circumscriptum esse arbitrandum est, ut de illo cogitantibus dextrum et sinistrum latus animo occurrat, aut id ipsum, quòd sedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est: ne illud incidamus sa-

crilegium, in quo execratur Apostolus eos, qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis. Ad dexteram ergo intelligendum est dictum esse, in summa beatitudine, ubi iustitia, pax, et gaudium est; sicut ad sinistram hædi constituuntur, id est, in miseria, propter iniquitatis labores atque cruciatus. Sedere ergo quòd dicitur Deus, non membrorum positionem, sed iudicariam significat potestatem, qua illa maiestas numquam caret, semper dignis digna distribuendo: quamvis extremo iudicio multo manifestius inter homines unigeniti Filii Dei iudicis vivorum atque mortuorum claritas indubitata fulsura sit, et veritas hominis aperta visura.

Roman. 1. 23.

Math. 23. 35.

CAPUT LIII.

Quid accipiendum est, vivis et mortuis, quos iudicare venturus est Christus.

INDE VENTURUS IUDICARE VIVOS ET MORTUOS. Istis nominibus sive iusti, et peccatores significantur, sive quos tunc ante mortem in terris inventurus est, appellati sunt vivi, mortui verò qui in eius adventu resurrecturi sunt. Hæc dispensatio temporalis non tantum est sicut illa generatio secundum Deum, sed etiam fuit, et erit. Nam sicut Dominus noster in terris, et nunc est in cælo, et erit in claritate venturus iudex vivorum atque mortuorum. Ita enim veniet, sicut ascendit secundum auctoritatem, quæ Apostolorum Actibus continetur, id est, in eadem

Ex eodem de Fil. et Symb. cap. 8.

Act. 1. 11.

dem

dem veritate carnis , et immutabilitate assumpti hominis. Ex hac itaque temporali dispensatione loquitur in Apocalypsi , ubi scriptum est : *Hæc dicit qui est , et qui fuit , et qui futurus est.* De quibus vivis et mortuis iudicandis non inconueniens alia quorundam sententia est , quæ ita dicit : Quod autem dicitur iudicare vivos et mortuos , non quod alii vivi , alii mortui ad iudicium veniant , sed quod animam simul iudicabit et corpora ; in quibus vivos animas , mortuos corpora nominavit , sicut et ipse Dominus in Evangelio dicit : *Nolite timere eos qui corpus occidere possunt , animæ verò nihil possunt facere. Sed timete potius eum , qui potest animam , et corpus perdere in gehennam.*

CAPUT LIV.

Quod interposita dispensatio adsumpti hominis paulò longiùs reddidit commemorationem Spiritus sancti ab ordine Trinitatis.

CREDO IN SANCTUM SPIRITUM. Hæc quæ in superioribus paulò latiùs de Christo sunt tradita , ad incarnationis et passionis eius mysterium pertinent : quæ dum mediâ intercedunt personæ ipsius coapta , sancti Spiritus commemorationem paulò longiùs reddiderunt. Ceterum si solius divinitatis ratio habeatur , eo modo quo in principio dicitur : CREDO IN DEUM PATREM OMNIPOTENTEM , ET IN IESUM CHRISTUM FILIUM EIUS UNICUM , DOMINUM NOSTRUM , ita iungitur , ET SPIRITUM

SANCTUM. Illa verò omnia quæ de Christo memorantur , ad dispensationem carnis , ut diximus , spectant. Igitur in sancti Spiritus commemoratione adimpletur mysterium Trinitatis.

CAPUT LV.

Quod Spiritus sanctus Deus est ex Patre Filioque procedens.

Spiritus sanctus ideo prædicatur Deus , quia ex Patre Filioque procedit , et substantiam eorum habet. Neque enim aliud de Patre procedere potuit , quàm quod ipse est Pater , id est , Deus.

Caput hoc , et quæ sequuntur usque ad cap. 71. inclusive omnia ex S. Isidoro Ergm. lib. 7. cap. 3.

CAPUT LVI.

Quare dicatur spiritus.

Spiritus sanctus autem dictus secundùm id quod aliquid refertur spirans. Et spirans utique spiritus spirans est , et ex eo appellatus spiritus est. Proprio autem modo quodam dicitur Spiritus sanctus secundùm quod refertur ad Patrem , et Filium , quod eorum spiritus sit. Nam et hoc nomen , quod spiritus dicitur , non semper secundùm id est quod refertur ad aliquid , sed secundùm id quod aliquam naturam significat. Omnis enim incorporea natura spiritus in Scripturis sacris appellatur. Unde non tantùm Patri , et Filio , et Spiritui sancto , sed omni rationali creaturæ , et animæ hoc vocabulum congruit.

CAPUT LVII.

Quare dicatur Spiritus sanctus.

Ideo Spiritus Dei sanctus vocatur ,
Bb quia

Roman. 1. 23.

Math. 25. 35.

Apo. 1. 8.

Math. 10. 28.

Ex eodem de Fil. et
ymb. cap. 8.

ct. 1. 11.

quia Patris, et Filii sanctitas est. Nam cum sit et Pater spiritus, et Filius spiritus, et Pater sanctus, et Filius sanctus, propriè tamen ipse vocatur Spiritus sanctus, tamquam sanctitas coessentialis et consubstantialis amborum.

CAPUT LVIII.

Quòd Spiritus sanctus nec genitus dicitur, nec ingenuus, sed procedens tantum.

Spiritus sanctus ideo non dicitur genitus, ne duo in Trinitate filii suspicentur. Ideo non prædicatur ingenuus, ne duo patres in ipsa Trinitate credantur. Procedens autem dicitur testimonio

Joan. 16. 12, 13. Domini dicentis: *Multa adhuc habeo, quæ vobis loquar, sed non potestis illa audire modò. Veniet autem Spiritus veritatis, qui a Patre procedet, et de meo accipiet. Ille vobis indicabit omnia.* Hic autem non solum naturâ procedit, sed semper ad peragenda opera Trinitatis indesinenter procedit.

CAPUT LIX.

Quid interest inter nascentem Filium, et procedentem Spiritum sanctum.

Hoc interest inter nascentem Filium, et procedentem Spiritum sanctum, quòd Filius ex uno nascitur, Spiritus sanctus ex utroque procedit. Et ideo dicit Apostolus: *Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius.*

Rom. 8. 9.

CAPUT LX.

Quòd Spiritus sanctus ex opere Angelus dicatur.

Spiritus sanctus ex opere etiam Angelus intelligitur. Dictum est enim de illo: *Et quæ ventura sunt adnuntiabit vobis.* Et utique Angelus græcè et latinè Nuntius interpretatur. Unde et duo Angeli apparuerunt Loth, in quibus Dominus singulariter appellatur: quos intelligimus Filium, et Spiritum sanctum; nam Pater numquam legitur missus.

Ioann. 16. 13.

Genes. 19. 1.

Ioan. 11.

CAPUT LXI.

Quare Spiritus sanctus paraclitus vocetur.

Spiritus sanctus quòd dicitur paraclitus, a consolatione dicitur. Paraclisis enim latinè consolatio appellatur. Christus enim eum Apostolis lugentibus misit, postquam ab eorum oculis ipse in cælum ascendit. Consolator enim tristibus mittitur secundum illam eiusdem Domini sententiam: *Beati lugentes, quoniam ipsi consolabuntur.* Ipse etiam dixit: *Tunc lugebunt filii sponsi, quum ab eis ablati fuerit sponsus.* Item paraclitus pro eo quòd consolationem præstat animabus, quæ gaudium temporale amittunt. Alii paraclitum latinè oratorem, vel advocatum interpretantur. Ipse enim Spiritus sanctus dicit, ipse docet, per ipsum datur sermo sapientiæ, ab ipso sancta Scriptura inspirata est.

Math. 5. 4.

Math. 9. 15.

Ioan. 4.

CAPUT LXII.

Quare Spiritus sanctus septiformis dicitur.

Spiritus sanctus ideo septiformis nuncupatur propter dona, quæ de unita eius plenitudine particulatim quique, ut digni sunt, consequi promerentur. Ipse enim spiritus sapientiæ, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiæ, et pietatis, spiritus timoris Dei.

Ioan. 11. 2.

CAPUT LXIII.

Quòd ad Trinitatem referatur spiritus rectus, spiritus sanctus, et spiritus principalis.

Spiritus autem principalis in Psalmo quinquagesimo legitur; ubi quia tertio spiritus repetitur, nonnulli Trinitatem intellexerunt, ideo quia scriptum est: *Deus spiritus est.* Quod enim non est corpus, et tamen est, videtur restare, ut spiritus sit. Intelligunt ergo ibi nonnulli Trinitatem significari; in spiritu principali Patrem, in spiritu recto Filium, in spiritu sancto Spiritum sanctum.

Ioan. 4. 24.

CAPUT LXIV.

Quare Spiritus sanctus donum dicitur.

Sanctus spiritus ideo donum dicitur eo quòd datur. A dando enim donum est nuncupatum. Notissimum est enim Dominum Iesum Christum, quum post resurrectionem a mortuis ascendisset in cælum, dedisse Spiritum sanctum, quo credentes impleti

linguis omnium gentium loquebantur. In tantum autem donum Dei est, in quantum datur eis qui per eum diligunt Deum. Apud se autem Deus est. Apud nos autem donum est. Sed sempiternè Spiritus sanctus donum est, distribuens singulis, prout vult, gratiarum dona. Nam et prophetias quibus vult, impertit, et peccata quibus volet, dimittit. Nam peccata sine Spiritu sancto non donantur.

CAPUT LXV.

Quare Spiritus sanctus charitas, et gratia nuncupetur.

Spiritus sanctus inde propriè charitas nuncupatur, vel quia naturaliter eos, a quibus procedit, coniungit, et se unum cum eis esse ostendit, vel quia in nobis id agit, ut in Deo maneamus, et ipse in nobis. Unde et in donis Dei nihil maius est charitate; et nullum est maius donum Dei, quàm Spiritus sanctus. Ipse est et gratia, quæ, quia non meritis nostris, sed voluntate divina gratis datur, inde gratia nuncupatur. Sicut autem unicum Dei Verbum propriè vocamus nomine sapientiæ, quum sit universaliter et Spiritus sanctus, et Pater ipsa sapientia; ita Spiritus sanctus propriè nuncupatur vocabulo charitatis, quum sit et Pater, et Filius universaliter charitas.

CAPUT LXVI.

Quare Spiritus sanctus Dei digitus dicatur.

Spiritus sanctus digitus Dei esse in libris Evangelii apertissimè de-

Bb ij cl-

Ioann. 16. 13.

Gener. 19. 1.

Matth. 5. 4.

Matth. 9. 15.

claratur. Cum enim unus ex
Luc. 1 c. 20. Evangelistis dixerit : *In digito*
Dei eiicio demonia ; alius hoc
Math. 12. 28. ita dixit : *In spiritu Dei eiicio*
demonia. Unde et digito Dei
Exod. 31. 18. scripta lex est data die quinquagesimo ab occisione agni. Et die
Actor. 2. 2. quinquagesimo venit Spiritus sanctus a passione Domini nostri Iesu Christi. Ideo autem dicitur digitus , ut eius operatoria virtus cum Patre et Filio significetur.
1. Cor. 12. 11. Unde et Paulus ait : *Hæc autem omnia operatur unus atque idem spiritus dividens singulis, prout vult*. Sicut autem per baptismum in Christo morimur , et renascimur ; ita Spiritu signamur , quod est digitus Dei , et spirituale signaculum.

CAPUT LXVII.

Quare Spiritus sanctus in columbæ specie venisse testatur.

Spiritus sanctus ideo in columbæ specie venisse scribitur , ut natura eius per avem simplicitatis et innocentiae declaretur. Unde
Math. 10. 16. et Dominus , *Estote* , inquit , *simplices sicut columbæ*. Hæc enim avis corporaliter ipso felle caret , habens tantum innocentiam , et amorem.

CAPUT LXVIII.

Quare Spiritus sanctus ignis nomine appellatur.

Spiritus sanctus ideo nomine ignis appellatur propter quod in
Actor. 2. 3. Apostolorum Actibus per divisionem linguarum ut ignis apparuit : qui et insedit super unum-

quemque eorum. Propterea autem diversarum linguarum gratiam Apostolis dedit , ut idonei efficerentur fidelium eruditione populorum. Quod verò supra singulos sedisse memoratur , id causa est , ut intelligatur per plures non fuisse divisus , sed mansisse in singulis totus , sicut ferè ignibus mos est. Hanc enim habet naturam ignis accensus , ut quanti ad eum , quanti ad crinem purpurei splendoris aspexerint , tantis visum suæ lucis impertiat , tantis ministerium sui muneris tribuat , et ipse nihilominus in sua integritate permaneat.

CAPUT LXIX.

Quare Spiritus sanctus aquæ nomine dicatur.

Spiritus sanctus nomine aquæ appellatur in Evangelio , Domino clamante et dicente : *Si quis sitit , veniat ad me , et bibat. Qui credit in me , flumina aquæ vivæ fluent de ventre eius*. Evangelista autem exposuit unde : *Hoc enim dicebat de Spiritu , quem accepturi erant credentes in eum*.
Ioan. 7. 37.

CAPUT LXX.

Quod aliud sit aqua sacramenti , aliud aqua Spiritus sancti.

Sed quæ significat spiritum Dei. Aqua enim sacramenti visibilis est. Aqua spiritus invisibilis est. Ista abluit corpus , et significat quod fit in anima. Per illum autem Spiritum sanctum ipsa anima mundatur , et saginatur.

CA-

1. Ioan.

Ex Aug. de
ei Symb. cap. 2

Math. 22. 37.

CAPUT LXXI.

Quare Spiritus sanctus unctio dicatur.

Spiritus sanctus ideo unctio dicitur, Ioanne adtestante Apostolo, quia sicut oleum naturali pondere superfertur omni liquori, ita in principio superferebatur Spiritus sanctus aquis. Unde et Dominus oleo exultationis, hoc est, Spiritu sancto fuisse legitur unctus. Sed et Ioannes Apostolus Spiritum sanctum unctionem vocat dicens: *Et vos, inquit, unctionem, quam accepistis ab eo, permaneat in vobis, et necesse non habetis, ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio eius docet vos de omni re.* Ipse est enim Spiritus sanctus unctio invisibilis.

1. Ioan. 2. 27.

CAPUT LXXII.

Quòd ideo sancta Ecclesia creditur, quia in illa dilectio proximi demonstratur.

SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. Hæc fides est de Deo conditore, et de renovatore nostro, de qua usque hactenus est tractatum. Sed quoniam dilectio non tantum in Deum nobis imperata est, cum dictum est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua*, sed etiam in proximum: nam *diliges, inquit, proximum tuum, tamquam te ipsum*: nisi autem ista fides congregationem societatemque hominum teneat, in qua fraterna charitas operetur, minus fructuosa est;

Ex Aug. de Fide, et Symb. cap. 21.

Math. 22. 37. 39.

credimus et sanctam Ecclesiam utique Catholicam.

CAPUT LXXIII.

De nomine Ecclesie Catholice.

Ecclesia Græcum est, quod in Latinum vertitur, convocatio, propter quòd omnes ad se vocer. Catholica universalis καθολική, id est, secundum totum. Non enim sicut conventicula hæreticorum in aliquibus regionum partibus coarctatur, sed per totum terrarum orbem dilatata diffunditur. Quod etiam Apostolus adprobat ad Romanos dicens: *Gratias ago Deo meo pro omnibus vobis, quia fides vestra adnuntiatur in universo mundo.* Hinc et universitas ab una cognominata est, propter quòd in unitatem colligitur. Unde Dominus in Evangelio: *Qui mecum non colligit, spargit*; id est, qui in unitatem meam non colligitur a me divisus, in dispersionis perditione dissipatur.

Ex S. Isidoro Etym. lib. 8. cap. 1. ex quo et tria sequentia capita desumpta sunt.

Rom. 1. 8.

Math. 12. 30.

CAPUT LXXIV.

Quare Ecclesie, cum una sit, septem scribantur.

Cur autem Ecclesiæ, cum una sit, septem scribantur, nisi ut una catholica septiformi plena spiritu designetur? sicut et de Domino novimus dixisse Salomonem: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem.* Quæ tamen septem una esse non ambiguntur, dicente Apostolo: *Ecclesia Dei vivi, quæ est columna, et firmamentum veritatis.*

Proo. 9. 1.

1. Timoth. 3. 15.

CAPUT LXXV.

Unde inchoavit Ecclesia, vel quare dicatur Sion, vel Hierusalem.

Inchoavit autem Ecclesia a loco, ubi venit de cælo Spiritus sanctus, et implevit uno loco sedentes. Peregrinatione autem præsentis Ecclesia Sion dicitur, eo quòd in huius peregrinationis longitudine posita promissionem rerum cælestium speculatur. Et idcirco Sion, id est, speculatio, nomen accepit. Pro futuræ verò patriæ pace Hierusalem vocatur. Nam Hierusalem pacis visio interpretatur. Ibi enim absorptâ omni adversitate pacem, quæ est Christus, præsentis possidebit obtutu.

CAPUT LXXVI.

Quid distet inter Ecclesiam, et Synagogam.

Synagoga græcè congregatio dicitur. Quod proprium nomen Iudæorum populus tenuit: ipsorum enim propriè Synagoga dici solet; quamvis et Ecclesia dicta sit. Nostram verò Apostoli nunquam Synagogam dixerunt, sed semper Ecclesiam; sive discernendi causa, sive quòd inter congregationem, unde Synagoga, et convocationem, unde Ecclesia nomen accepit, distat aliquid: quòd scilicet congregari et pecora solent, quorum et greges propriè dicimus; convocari autem maius est utentium ratione, sicut sunt homines.

CAPUT LXXVII.

Quòd in Ecclesiam sanctam Spiritus sanctus novum, et vetus Testamentum plenissimè inspiravit.

In quam sanctam Ecclesiam Spiritus sanctus in veteri Testamento legem et Prophetas, in novo Evangelium et Apostolos inspiravit. Unde et Paulus dicit: *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum.* Et ideo quæ sint novi ac veteris instrumenti volumina, quæ secundum maiorum traditionem per eundem sanctum Spiritum inspirata creduntur, et Ecclesiis Christi tradita esse noscuntur, competit in hoc loco evidenti numero, sicut ex Patrum monumentis accepimus, designare.

CAPUT LXXVIII.

Quæ auctoritas Scripturarum in Ecclesiis primum sit sequenda.

In ipsis autem canonicis Scripturis Ecclesiarum Catholicarum illa plurimum auctoritas est sequenda, inter quas sanè illæ sint, quæ Apostolicas Sedes habere, et epistolas accipere meruerunt. Tenebitur igitur hic modus in Scripturis sanctis canonicis, ut eas quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponantur eis quas quædam non accipiunt. In eis verò quæ non accipiuntur ab omnibus, præponantur eæ, quas plures graviioresque accipiunt, eis quas pauciores minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem aliæ inveniantur a pluribus, aliæ

Hoc et duo sequentia cap. ex lib. 2. de Doctrin. Christian. S. Aug. cap. 8. et 9.

a gravioribus haberi, quamquam hoc inveniri non possit, æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.

CAPUT LXXIX.

Qui libri continentur in canone utriusque Testamenti.

Totus autem canon Scripturarum, in quo iam considerationem versandam dicimus, his libris continetur: quinque Moysi, id est, Genesi, Exodo, Levitico, Numeris, Deuteronomio; et uno libro Iesu Nave, uno Iudicum, uno libello qui appellatur Ruth, qui magis ad Regnorum principium videtur pertinere; deinde quatuor Regnorum, et duobus Paralipomenon non consequentibus, sed quasi a latere adiunctis simulque pergentibus. Hæc est historia, quæ sibimet adnexa tempora continet, atque ordinem rerum. Sunt aliæ tamquam ex diverso ordine, quæ neque huic ordini, neque inter se convertuntur; sicut est Iob, et Thobias, et Esther, et Iudith, et Machabæorum libri duo, et Esdræ duo, qui magis subsequi videntur ordinatam illam historiam usque ad Regnorum vel Paralipomenon terminatam. Deinde Prophetæ, in quibus David unus liber Psalmorum; Salomonis tres, Proverbia, Cantica Canticorum, et Ecclesiastes. Nam illi duo libri unus qui Sapientia, et alius qui Ecclesiasticus inscribitur, de quadam similitudine Salomonis esse dicuntur; nam Iesus filius Sirac eos conscripsisse constantissimè perhibetur: qui tamen, quoniam in * divina auctoritate recipi me-

ruerunt, inter propheticos numerandi sunt. Reliqui sunt eorum libri, qui propriè Prophetæ appellantur, duodecim Prophetarum libri singuli, qui connexi sibimet, quoniam numquam sciuncti sunt, pro uno habentur. Quorum Prophetarum nomina sunt hæc: Osee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Deinde quatuor Prophetæ sunt maiorum voluminum, Esaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel. His quadraginta quatuor libris Testamenti veteris terminatur auctoritas. Novi autem quatuor libris Evangelii secundùm Matthæum, secundùm Marcum, secundùm Lucam, secundùm Ioannem; quatuordecim epistolis Apostoli Pauli, ad Romanos una, ad Corinthios duabus, ad Galatas una, ad Ephesios una, ad Philippenses una, ad Thessalonicenses duabus, ad Colossenses una, ad Timotheum duabus, ad Titum una, ad Philemonem una, ad Hebræos una; Petri duabus, tribus Ioannis, una Iudæ, et una Iacobi; Actibus Apostolorum libro uno, et Apocalypsi Ioannis libro uno.

CAPUT LXXX.

Quòd omnes sanctæ auctoritatis libri vel memoriâ tenendi sunt, vel omnino incogniti non habendi.

In his omnibus libris timentes Deum, et pietate mansueti quærent voluntatem Dei. Cuius operis et laboris prima observatio est, nosse istos libros, et si nondum ad intellectum, legendo ta-

men

* In auctoritatem lib. editi de Doctr. Crist.

men vel mandare memoriæ, vel omnino incognitos non habere.

CAPUT LXXXI.

De remissione peccatorum.

Ex Aug. *Enchirid.*
cap. 64.

REMISSIONEM PECCATORUM. Bene post commemorationem nostræ Ecclesiæ in ordine confessionis ponitur remissio peccatorum. Per hanc enim stat Ecclesia quæ in terris est. Per hanc non perit, quod perierat, et inventum est. Excepto quippe baptismatis munere, quod contra peccatum originale donatum est, ut quod generatione adtractum est, regeneratione detrahatur; activa quoque peccata, quæcumque corde, ore, opere, cogitatione, sermone commissa invenerit, tollit; hac ergo excepta magna indulgentia, unde incipit hominis renovatio, in qua solvitur omnis reatus et ingeneratus, et additus, ipsa etiam vita cetera iam ratione utentis ætatis, quantalibet præpolleat fecunditate iustitiæ, sine peccatorum remissione non agitur. Quoniam filii Dei, quandiu mortaliter vivunt, cum morte conflagunt. Et quamvis de illis sit veraciter dictum, * *quod qui spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei*; sic tamen spiritu Dei excitantur, et tamquam filii Dei proficiunt ad Deum, ut etiam spiritu suo, maxime adgravante corruptibili corpore, tamquam filii hominis, in quibusdam humanis motibus deficiant ad se ipsos, et ideo peccent. Interest quidem quantum: neque enim quia peccatum est omne crimen, ideo etiam crimen est

* *Quotquot* editi libri *Enchir.*

Rom. 8. 14.

omne peccatum. Itaque sanctorum hominum vitam, quandiu in hac morte vivitur, inveniri posse dicimus sine crimine. *Peccatum autem si dixerimus, quia non habemus*, ait sanctus Apostolus, *nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est*. Sed neque de ipsis criminibus, quamlibet magnis, remittendis in sancta Ecclesia Dei misericordia desperanda est agentibus poenitentiam secundum modum sui cuiusque peccati.

1. Ioan. 1. 8.

Ex cod. de Fide
Synod. cap. 10. S.
post malitiam.

1. Cor. 15.

CAPUT LXXXII.

Quod in actione poenitentiae non consideranda est mensura temporis, sed doloris; quodque non nisi in Ecclesia possunt remitti peccata.

In actione autem poenitentiae, ubi tale commissum est, ut is qui commisit a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis quam doloris. Cor etiam contritum et humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitiam per verba vel quæcumque alia signa procedit, cum sit coram illo, cui dicitur, *gemitus meus a te non est absconditus*; rectè constituuntur ab his, qui præsentibus Ecclesiis, tempora poenitentiae, ut fiat satis Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata; extra eam quippe non remittuntur. Ipsa enim propriè Spiritum sanctum pignus accepit, sine quo non remittuntur ulla peccata, ita ut quibus dimituntur, vitam consequantur æternam.

Ex eodem cap. 65.
Enchir.

Psalm. 50. 19.

Psalm. 37. 10.

Ecdi. 10.

Ex Ench. cap. 8.

CAPUT LXXXIII.

De evidenti carnis resurrectione.

*Ex eod. de Fide, et
Symb. cap. 10. S. 23.
post medium.*

CARNIS RESURRECTIONEM, ET VITAM ÆTERNAM. Hæc visibilis quæ propriè dicitur caro, sine dubitatione credenda est resurgere. Videtur enim Paulus Apostolus eam tamquam digito ostendere, cum dicit: *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.* Qui enim dicit *hoc*, in eam quasi digitum intendit. Quod autem visibile est, digito ostenditur, quoniam posset etiam anima corruptibilis dici: nam vitii morum ipsa corrumpitur. *Et mortale hoc induere immortalitatem* quum legitur, eadem significatur visibilis caro, quia in eam identidem velut digitus intenditur. Potest enim et anima sicut corruptibilis propter morum vitia, ita etiam mortalitatis dici. *Mors quippe anima est apostatare a Deo.* Quod primum eius peccatum in Paradiso sacris litteris continetur. Resurget igitur corpus secundùm christianam fidem, quæ fallere non potest.

1. Cor. 15. 53.

Ecclesi. 10. 14.

CAPUT LXXXIV.

Quòd in resurrectione nihil peccat de humana carne; sed quodcumque in quamlibet perditionem dispersum extiterit vel consummatum, totum ad illam animam redeat, quæ hanc, cum viveret, animavit.

Ex Ench. cap. 88.

Non autem perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro. Sed in quamlibet pulverem cineremve solvatur, in quoslibet halitus aurasque diffugiat, in quamcumque aliorum

corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcumque animalium aut etiam hominum cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, ut homo fieret, cresceret, viveret, animavit.

CAPUT LXXXV.

Quòd omnipotens Deus mirabiliter atque ineffabiliter ex toto, quo caro constat, eam in resurrectione mirabili celeritate restituat. De exemplo quoque statuæ solubilis metalli, qua quomodo resurrectio fieri possit, monstratur.

Ipsa itaque terrena materies, quæ discedente anima fit cadaver, non ita resurrectione reparabitur, ut ea quæ dilabuntur, et in alias atque alias aliarum rerum species formasque vertantur, quamvis ad corpus redeant unde dilapsa sunt, ad easdem quoque corporis partes ubi fuerunt, redire necesse est. Alioquin si capillis capitis reddidit quod tam crebra tonsura detrahit, si unguibus quod totiens demisit exsectio, immoderata et indecens cogitantibus, et ideo resurrectionem carnis non credentibus occurrit informitas. Sed quemadmodum si statuæ cuiuslibet solubilis metalli aut igne liquesceret, aut contereretur in pulverem, aut confunderetur in massam, et eam vellet artifex rursus ex illius materiæ quantitate reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materiæ cui membro statuæ redderetur, dum tamen totum ex quo

Ex eod. lib. cap. 89.

Cc con-

Ioan. 1. 8.

*Ex eodem cap. 65
nchir.*

Psalm. 50. 19.

Psalm. 37. 10.

constituta fuerat, restituta resumeret: ita Deus mirabiliter atque ineffabiliter artifex de toto, quo caro nostra constiterat, eam mirabili et ineffabili celeritate restituet: nec aliquid attingebit ad eius redintegrationem, utrum capilli ad capillos redeant, et ungues ad ungues; an quod eorum perierat mutetur in carnem, et in partes alias corporis revocetur, curante artificis providentia, ne quid indecens fiat.

CAPUT LXXXVI.

De diversitate status, et macie, vel pinguedine corporum humanorum, in qua sancta corpora hoc solum, quod decebit, habebunt.

Ex 90, Enchir. **N**ec illud est consequens, ut ideo diversa statura sit reviviscentium singulorum, quia fuerat diversa viventium; aut macri cum eadem macie, aut pingues cum eadem pinguedine reviviscant. Sed si hoc est in consilio Creatoris, ut in effigie sua cuiusque proprietas et discernibilis similitudo servetur, in ceteris autem corporis bonis æqualia cuncta reddantur; ita modificabitur illa in unoquoque materies, ut nec aliquid ex ea pereat, et quod alicui defuerit, ille suppleat, qui etiam de nihilo potuit quod voluit operari. Si autem in corporibus resurgentium rationabilis inæqualitas erit, sicut est vocum quibus cantus impletur; hoc fiet cuique de materie corporis sui, quod et hominem reddat ange-

^a Baluzius edidit: *Propter** et post resurrectionem corpus Christi quod appellata*

licis cœtibus, et nihil inconveniens eorum ingerat sensibus. Indecorum quippe aliquid ibi non erit. Sed quicquid futurum est, hoc decebit; quia nec futurum est, si non decebit.

CAPUT LXXXVII.

Quòd sanctorum corpora spiritalia resurgent, non tamen spiritus erunt.

Resurgent igitur sanctorum corpora sine ullo vitio, sine ulla deformitate, sicut sine ulla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit. Propter quod spiritalia dicta sunt, cum proculdubio corpora sint futura, non spiritus. Sed sicut nunc corpus animale dicitur, quod tamen corpus, non anima est: ita nunc spiritale corpus erit, corpus tamen, non spiritus, erit. Proinde, quantum attinet ad corruptionem, quæ nunc aggravat animam, et vitia quibus caro adversus spiritum concupiscit, tunc non erit caro, sed corpus: quia et cælestia corpora perhibentur. Propter quod dictum est: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt.* Et tamquam exponens quid dixerit: *Neque corruptio*, inquit, *in corruptionem possidebit.* Quod prius dixit, *caro et sanguis*, hoc postea dixit *corruptio*; et quod prius, *regnum Dei*, hoc posterius, *in corruptionem.* Quantum autem attinet ad substantiam, etiam tunc caro erit; ^a propter quod et post resurrectionem

est. Nos emendavimus locum istum ad libros editos D. Augustini.

Ex cap. 91.

1. Cor. 15. 44.

Sup. 9. 15.

Galat. 5. 17.

1. Cor. 15. 50.

Ex cap.

Luc. 24. 39.
1. Cor. 15. 44.
 ctionem corpus Christi caro appellata est. Sed ideo ait Apostolus, *seminatur corpus animale; surget corpus spiritale*; quoniam tanta erit tunc concordia carnis et spiritus, vivificante spiritu sine sustentaculi alicuius indigentia subditam carnem, ut nihil nobis repugnet ex nobis, sed sicut foris neminem, ita nec intus nos patiamur ipsos inimicos.

CAPUT LXXXVIII.

Quod reproborum corpora resurgent quidem, sed cum vitiis et deformitatibus suis perenniter punienda.

Ex cap. 92.
1. Cor. 15. 44.
Sap. 9. 15.
Galat. 5. 17.
1. Cor. 15. 50.
 Quicumque verò ab illa perditionis massa, quæ facta est per hominem primum, non liberantur per unum mediatorem Dei et hominum, resurgent quidem etiam ipsi, unusquisque cum sua carne; sed ut cum diabolo et eius angelis puniantur. Utrum sanè ipsi cum vitiis et deformitatibus suorum corporum resurgant, quæcumque in eis vitiosa et deformia membra gestarunt, in requirendo laborare quid opus est? Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa et sempiterna damnatio. Nec moveat, quomodo in eis erit corpus incorruptibile, si dolere poterit. Non est enim vera vita, nisi ubi feliciter vivitur: nec vera incorruptio, nisi ubi salus nullo dolore corrumpitur. Ubi autem infelix mori non sinitur, ut ita dicam, mors ipsa non moritur; et ubi dolor perpetuus non interimit, sed affligit, ipsa corruptio non finitur. Hæc in san-

ctis Scripturis secunda mors dicitur; nec prima tamen, quæ suum corpus anima relinquere cogitur, nec secunda, quæ pœnale corpus anima relinquere non permittitur, homini accidisset, si nemo peccasset.

CAPUT LXXXIX.

Quod mitior pœna erit soli originali peccato, et minimo actuali.

Apoc. 2. 11. et 20. 6. 14.
Ex cap. 93. eiusdem Enchir.
 Mitissima sanè omnium pœna erit eorum, qui præter peccatum, quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: et in ceteris quæ addiderunt, tanto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hîc minorem habuit iniquitatem.

CAPUT XC.

Quod a morte usque ad resurrectionem animæ in abditis receptaculis teneantur vel requie, vel ærumna.

Ex Enchir. cap. 109.
 Tempus autem quod inter hominis mortem et ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis contineri, sicut unaquæque digna est vel requie vel ærumna, pro eo quod sortita est in carne, quum viveret.

CAPUT XCI.

Quomodo defunctorum animabus viventium oblationes et elemosynæ vel prosint, vel minime prosperentur.

Ex cap. 110.
 Neque verò negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis

sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed eis hæc prosunt, qui cum viverent, ut hæc sibi postea possent prodesse, meruerunt. Est enim quidam vivendi modus, nec tam bonus, ut non requirat ista per mortem; nec tam malus, ut non ei prosint ista post mortem. Est verò talis in bono, ut ista non requirat. Et est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cum hæc vita transierit, adiuvari.

CAPUT XCII.

Quòd vita æterna sit gratia Dei, stipendium verò mortis peccatum.

Ex cap. 107. Vita æterna, quæ merces est operum bonorum, gratiam Dei commendat Apostolus: *Stipendium*, inquit, *peccati mors, gratia autem Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.* Stipendium operæ militiæ debitum redditur, non donatur: ideo dixit, *stipendium peccati mors*, ut mortem peccato non immeritò inlatam, sed debitam demonstraret. Gratia verò, nisi gratis est, gratia non est. Intelligendum est igitur, etiam ipsius hominis bona merita esse Dei munera; quibus cum vita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia redditur?

^a Quàm depravatus esset hoc loco contextus, apparet ex lectione Baluziana, quam exscribimus: *Nemo autem speret, quod hic neglexit, cum obierit Deum. Ista quæ pro defunctis commendandis frequen-*

CAPUT XCIII.

Quòd in hac vita comparatur, quo possit post hanc vitam quisque vel relevari, vel aggravari.

Quo circa hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relevari quispiam vel aggravari. ^a Nemo autem speret quod hic neglexit, cum obierit, apud Deum promereri. Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt adversa sententiæ, qua dictum est: *Omnes enim adstabimus ante tribunal Christi, ut referat unusquisque secundum ea, quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum;* quia etiam hoc meritum sibi quisque, cum in corpore viveret, comparavit, ut ei possent ista prodesse. Non enim omnibus prosunt: et quare non omnibus prosunt, nisi propter differentiam vitæ, quam quisque gessit in corpore?

CAPUT XCIV.

Quid agant sacrificia et eleemosynæ pro baptizatis defunctis oblata.

Cum ergo sacrificia sive altaris sive quarumcumque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt; pro non valde malis propitiationes sunt; pro valde malis, etiamsi nul-

tat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt adversa sententiæ, qua dictum est: Omnes enim adstabimus, &c. Quibus verbis quantus error contineretur, nemo non videt.

Ex cap. 110.

*Rom. 14. 10.
2. Cor. 5. 10.*

Ex cap.

Ex cap. 1

nulla sunt adiumenta mortuorum, qualescumque vivorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt ut sit plena remissio, aut certè ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.

CAPUT XCV.

Quòd post resurrectionem impleto iudicio permanebunt singule civitates in Angelis, et hominibus; Christi in gloriam æternam, zabuli in damnationem perpetuam.

Post resurrectionem verò, facto universo impletoque iudicio, suos fines habebunt civitates duæ, una Christi, altera diaboli; una bonorum, altera malorum, utraque tamen et angelorum et hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit esse ulla peccandi, vel ulla conditio moriendi; istis in æterna vita verè feliciterque viventibus, illis infelicitè in æterna morte sine moriendi potestate durantibus; quoniam utrique sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabilius, in miseria verò illi alius alio tolerabilius permanebunt.

Ex cap. 113. Manebit ergo sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio a vita Dei, et omnibus erit ipsa communis, quælibet homines de varietate pœnarum, de dolorum relevatione vel intermissione pro suis humanis moribus suspicentur: sicut manebit communiter omnium vita æterna sanctorum, qualibet honorum distantia concorditer fulgeant. Hæc est fides, quæ paucis verbis tenenda in Symbolo novellis Christia-

nis datur. Quæ pauca verba fidelibus nota sunt, ut credendo subiugantur Deo, subiugati rectè vivant, rectè vivendo cor mundent, corde mundato quod credunt intelligant.

Hæc postrema verba D. Aug. lib. de Fide et Symb.

CAPUT XCVI.

De reliquis causis ad regulam vere fidei pertinentibus.

Post apostolicum Symbolum, et ea quæ de Patre, et Filio, atque Spiritu sancto secundum ineffabilem deitatis naturam, atque etiam secundum dispensationem temporalem de incarnatione Christi sunt dicta, hæc item fidei sunt congrua pari credulitatis virtute tenenda. Quòd novi, et veteris Testamenti sit unus Deus: quæ duo Testamenta salubriter divina commendat auctoritas, illud per prophetiam, istud per historiam veraciter persolutum. Quòd neque de Deo, neque de creaturis cum gentilibus, vel hæreticis, aut schismaticis sit aliquid sentiendum in his, quæ a veritatis fide dissentiunt: sed quod utrumque Testamentum per divinum commendat eloquium, hoc solummodo sentiendum. Quòd cælum, et terram, et mare, et omnia quæ sunt in eis, nulla necessitate creaverit Deus: nec omnino ullam esse visibilem atque invisibilem substantiam, quæ aut sit Deus, aut non sit a bono Deo creata: sed Deum summum et incommutabile bonum, creatura verò inferius et mutabiliter bona. Quòd angelorum vel animæ natura non sit pars divinæ substantiæ, sed Dei creatura ex nihilo condita;

Ex Isid. lib. 2. de Offic. Eccles. cap. 24.

et

et quia ad imaginem Dei creata, ideo incorporea. Ipsius verò animæ natura habetur incerta. Quòd pietas morum omnimodo sit tenenda, sine qua fides divini cultus otiosa torpet, et cum qua divini cultus integritas perfecta consistit. Quòd Deus propter se ipsum diligendus sit, proximus verò in Deum, inimicus autem propter Deum; ut a Deo incipiens dilectio, per proximum proficiat, et usque ad inimicum proficiendo perveniat; sicque dum per proximum provecta ad inimicum pervenerit, in Deo plena consistat. Quòd alter alterius pollui peccato non possit, ubi voluntatis puræ consensio non tenetur. Quòd legitimæ nuptiæ non credendæ sunt esse damnandæ, quamvis ex eis obnoxia originali peccato credatur nasci progenies: Quibus tamen fidelium virginum vel continentium præferenda iure doceatur integritas. Quòd pœnitentiæ remediis non egere putandum non est pro excessibus quotidianis humanæ fragilitatis, sine quibus in hac vita esse non possumus; ita ut fructuosa pœnitentiæ compunctione universa confiteamur deleri peccata, sicut spiritus Dei docet: *Beati quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum.* Quòd nullus hominum suis viribus, sed per gratiam divinam, suo capiti, quod est Christus, possit subiungi, atque indurptæ pacis perseverantia in unitate ipsius Ecclesiæ solidari. Quòd humanæ voluntatis arbitrio nihil boni posse æstimandum est de-

Psal. 31. 1.

putari, sed secundùm propositum voluntatis Dei omnem numerum electorum adquiri. Quòd bona temporalia bonis malisque communia a Deo creata, eius dispositione singulis quibusque vel negentur vel tribuantur, providentia dispositionis eius administrante; quorum bonorum in unoquoque fidelium non habitus, sed usus vel improbandus est vel probandus. Quòd certè æterna bona soli possint boni in futuro consequi, quorum bonorum pignore Ecclesiam nunc informatam credimus detineri, habentem hîc spiritûs primitias, in futuro perfectionem; hîc in spe sustentari, illic in re postea satiari; hîc videre per speculum in ænigmatate, in futuro autem facie ad faciem, cum fuerit ad speciem perducta per fidem. Quòd bonum donec perficiatur in nobis, ut fruamur plenitudine summi Dei, suavitate fruendum in Deo noverimus et proximis. Et quòd hanc spem resurrectionis debemus habere, ut eadem veritate carnis, qua Dominus resurrexit a mortuis, nos quoque resurrecturos esse credamus in eodem corpore, in quo sumus vel vivimus, non naturam aut sexum mutantes, sed tantùm fragilitatem et vitia deponentes. Quòd Satanæ cum angelis suis atque cultoris æterno sit incendio condemnandus, neque aliquando ad pristinam, id est, angelicam dignitatem, ex qua propria ceciderunt impietate, secundùm quorundam sacrilegam disputationem, posse reduci. Hæc est traditionis catholicæ vera integritas fidei; de qua si unum ali-

Exod. 1.

aliquid renuatur, totius fidei ro-
bur amittitur.

CAPUT XCVII.

*Quòd post Symbolum veniatur
ad fontem.*

Digestis cunctis his, quæ tam
ad unius sanctæ fidei regulam
pertinent, quàm illis quæ eidem
fidei plena stabilitate cohærentia
comprobantur, quibus post cate-
chumenum instrui convenit com-
petentem, venit ad fontem,
quasi ad mare rubrum; ut qui
servierant in Ægypto sub Pha-
raone principe, luto et lateribus
palearum levitate confectis, id
est, qui hærebant mundo, zabulo
imperante in terrenis actibus ma-
larum cogitationum admixtione
coneretur, duce Christo, quasi
duce Moyse, possint ad libera-
tionem sui quantociùs pervenire.

Exod. 1. 14.

CAPUT XCVIII.

*Quòd homo in mundo ita servit
principi mundi, sicut Israël ser-
vavit in Ægypto Pharaoni.*

Itaque sub Ægyptio Rege luto,
paleis, et lateribus in eorum ædi-
ficiis, qui sua liberatione peribunt,
afficitur Israël, sic demum sub
principe mundi homo ante bap-
tismum per levitatem immun-
dæ cogitationis cutibus luteis ad-
ducitur, formans maceriam ne-
quissimæ actionis; in qua dum
conversatur, et libitu malæ utitur
voluptatis, et iugo premitur no-
xiæ servitutis.

CAPUT XCIX.

*Quid significant nubes, et co-
lumna, quæ præcesserunt
populum salvandum.*

Iam tunc nocte in columna ignis, Exod. 13. 21. 22.
et per diem in columna nubis
Dominus videtur præcedens po-
pulum, dux factus itineris. Eä-
dem nubes præcedens Christus
est, qui etiã et columna; quia
rectitudo, et firmitas, et sustentatio
est nostræ infirmitatis, non
per diem, sed per noctem lucens,
ut qui non vident videant, et Joan. 9. 39.
qui vident cæci fiant: id est, ut
ignorantia humilis inlustretur, et
inflans scientia obscuretur. Item
aliter: Christi sacramentum tam-
quam in die manifestum est in
carne velut in nube, in iudicio
verò tamquam in terrore noctur-
no; quia tunc erit magna tribu-
latio sæculi tamquam ignis, et lu-
cebit iustis, et ardebit iniustis.
Item aliter: in igne terror est, in
nube visionis lene blandimentum.
Dies vita iusti, et nox accipitur
vita peccatoris. In die ergo per
nubem columna monstrata est,
et in nocte per ignem, quia om-
nipotens Deus et blandus iustis,
et terribilis apparebit iniustis.
Istos in iudicio veniens per le-
nitatis mansuetudinem demulcet,
illos per iustitiæ districtiõnem
terret. Item aliter: quid est quòd
columna nubis in die populum
præibat, et splendor ignis non
in die sed in nocte radiabat, nisi
quia redemptor noster suo con-
versationis exemplo ducatum se
sequentibus præstans, de iustitia
sua confitentibus nulla luce cla-
ruit, peccatorum suorum tene-
bras

bras agnoscentibus igne sui amoris intulsit?

CAPUT C.

Quomodo per columnam subsequentem, et præcedentem liberum arbitrium ostenditur regi per gratiam prævenientem, et subsequentem misericordiam Dei.

Attendendum sanè, et quomodo vel in nos vel in his qui renascuntur per nos, liberum arbitrium sine Dei gratia nihil boni possit. Nam ecce salvandum populum columna præcedens dimittit priora post tergum, et stat inter castra Ægyptiorum et castra Israël, obsistendo illis, prosperando istis; significans in eo quòd primùm præcessit, præveniente gratia nolenti homini bene velle esse collatum; in eo quòd a tergo posteriora tuetur, per subsequentem misericordiam adiuvari posse cœpta perficere, et implere postrema servando. Illic columna iter liberationis ostendens præcessit populum, hęc gratia prævenit liberum arbitrium. Illic columna tuetur extrema; hęc misericordia subsequitur infirma. Illic quæsitum est, ut liberarentur qui perire nolunt; hęc datur, ut nolentes bene velint. Illic pavor affertur, dum a tergo hostibus obviatur; hęc subsequens misericordia occurrit, dum infirmitas adiuvatur. Nam nisi et præiens et subsequens liberando populo adiutorium adesset, qui lumen vitæ præstaret, cum ad excidium hostis subsequens inrueret, sicut et hęc agitur; quid ba-

ptizandis præcedens fides proderit, nisi liberans a malo subsequens misericordia fidei opus implere concesserit? Bene ergo columnæ lumen liberandum populum, et ne possit interire, præcedit; et sequitur, ne interim possit: quia gratia Salvatoris liberum hominis arbitrium, ut bene velit, gratè prævenit, et ut bene possit, illi miseranter attribuit.

CAPUT CI.

De congressione itineris, et ingressu rubri maris, quorum significantia tenetur in aquis fontis.

Est salvando Israël dux Moyses. Factus est redimendo homini dux Iesus. Ille relinquit Ægyptum, iste mundum. Illum insequuntur Ægyptii, hunc insequitur multitudo delicti. Illic (mare) rubore littoris coloratum, unde et dicitur rubrum; hęc est baptismus Christi sanguine consecratus. Illic virgâ vastitas dividitur maris; hęc signo crucis reseratur aditus fontis. Illic ingreditur Israël, hęc tinguitur homo. Illic inter aquas per siccum sine impedimento transitur; hęc per aquas iter salutare peragitur. Illic insequentes Ægyptii cum Pharaone merguntur; hęc peccata cum zabulo necantur, non perditione naturæ, sed potestatis amissione. Nam in quantum zabulus est, constat; in quantum malè potuit, iam non constat. Unum elementum utrisque exitium, atque subsidium est; dum perituros perimit, et eruendos provehit: dum morituros necat, et

et vituros iuvat : dum exitiosos deiicit, et eximendos edicit. Exultant qui liberati sunt in gloriam liberatoris, et in gratiam liberationis. Post mare et post fontem dicitur: *Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est. Equum et ascensorem proiecit in mare. Adiutor et protector meus Dominus, et factus est mihi in salutem.*

Exod. 15. 1.

CAPUT CII.

De figura et typo baptismi in nube, et mari a Paulo Apostolo commendatis.

Figura et typum baptismi huius bene Paulus commendans dicit: *Nolo vos ignorare, fratres, quia omnes patres nostri sub nube fuerunt, et omnes per mare transierunt. Ut quid per mare transierunt? quasi quæres ab illo, secutus ait: Omnes per Moysen baptizati sunt in nube, et in mari. Si ergo figura maris tantum valuit, species baptismi quantum valebit? Si quod gestum est in figura, traiectum populum ad manna perduxit; quid exhibebit Christus in veritate baptismi sui traiecto per eum populo suo?*

1. Cor. 10. 1.

CAPUT CIII.

Quòd transitus maris perveniendi ad manna significet, post baptismum venire ad Christi corporis sumptum.

Quòd traiecit per baptismum Iesus, cuius figuram tunc gerebat Moyses, qui per mare traiciebat, nisi ad manna? Quod est

manna? *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi.* Manna accipiunt fideles iam traieci per mare rubrum. Quia ergo, ut dictum est; omnes per Moysen baptizati sunt in nube et in mari, et a Domino dicitur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non videbit regnum Dei;* bene habuit mare formam aquæ, nubes verò Spiritus sancti, manna panis vitæ. Quibus sacramentis purificatus, et vivificatus homo valeat in hæreditatem terræ viventium intromitti. Iam fontis figuram mare habuisse patuit. Nunc ipsius sacri fontis mysteria demonstrantur.

Ioan. 6. 51.

Ioan. 3. 5.

CAPUT CIV.

Quòd uno tempore sit et generatio rerum, et regeneratio hominum.

Huic fonti ad novæ regenerationis effectum illud tempus occurrit, quo habere mundus exordium cœpit; ut generatio rerum et regeneratio animarum uno tempore sibimet inhærent, dum veris tempore fieri utraque patescerent. Primo etenim mense initium mundi exoritur. Similiter in eodem mense fieri Pascha præcipitur. Sic inchoat novitas rerum, sic inchoat novitas animarum. Quæ in mundo per novitatem creata sunt, mortalitatem attingunt. Quæ post vetustatem in morte Christi consepulta resurgunt, ad æternitatem perveniunt. Unde verò concurrunt, ut eo tempore videatur in hanc generationem, atque in hos usus ingressus * attribuitur, quo tempore ex

* f. attribui.

Dd hac

hac generatione in generationem est legitimus transitus. Siquidem verno tempore filii Israël Ægyptum reliquerunt, et per mare transierunt. Hoc tempore Domini nostri Iesu Christi Pascha celebratur. Hoc est animarum transitus a vitiiis ad virtutem, a passionibus carnis ad gratiam sobrietatemque mentis, a malitiæ nequitiaque fermento ad veritatem atque sinceritatem. Regeneratis itaque dicitur: *Mensis hic vobis initium mensium, primus est vobis in mensibus anni.* Derelinquit enim et deserit, qui abluatur, intelligibilem illum Pharao-

Exod. 12. 2.

* Similia huius prodigii (cuius expositionem toto capite sequenti fusiùs persequitur Ildephonsus) pleraque in Ecclesiastica historia occurrunt exempla, aquæ in fontes baptismales cælitus immisæ, quoties tempus solemniter baptizandi accederet, in nonnullis Ecclesiis cum Orientalibus, tum Occidentalibus. De illis auctor est Sophronius (sive sit Ioannes Mochus verus *Prati spiritualis* scriptor) qui cap. 214. et 215. duo commemorat in eadem Provincia Lyciæ in diversis tamen locis videri solita huius generis miracula: unum in Soruba vico ad radices montis, in quo sita est Coënanensium civitas; aliud in castello Cedebratis sub monte Æonandro, ubi situm erat baptisterium.

Verùm in Occidente frequentiora fuisse certissimis accipimus monumentis. Vix erit qui ignoret, quæ de parvula Ecclesia in quodam Campaniæ oppidulo *Melinas* sita narrat Paschasius Lilibæi Episcopus in Epistola ad S. Leonem data, quæ inter eius opera edita legitur. Cuius fontis miraculosa repletio, quamvis quotannis accidere solita, facta est illustrior, ac toto ferè orbe celebris anno 417. Nempe exorta tunc fuerat contentio sub Innocentio Papa super legitima die, qua Pascha celebrandum erat. Occidentales errore supputationis Paschalis ab Orientalibus dissidebant; itaque cum apud hos dies xxii. Aprilis designata esset, apud illos in xxv. Martii indicta erat Paschæ celebratio. Accidit autem, ut in suprascripta Ecclesia, cum solemnè tempus baptizandi in Paschate appropinquaret iuxta Occidentalium computationem, ad fontem,

nem principem istius mundi cum omnibus operibus suis.

CAPUT CV.

Quòd sustinere dicitur mysteriorum sacramentum, donec in superficie miraculum ostendatur aquarum.

Fontis huius, cui divinæ sanctificationis inlabitur virtus, et ex superficie miraculum, et ex mysterio pandamus arcanum. Contemplamur in hoc fonte numero suorum miraculorum insignia, et aspicitur operatio ex divina institutione pavenda. ^a Est enim

ut moris erat, Sacerdos accedens illum in sicco repererit, quem quotannis de cælo plenum inveniebant. Quare in diem xxii. Aprilis baptismo dilato, denuò ad baptisterium accedentes fontem non secus ac aliàs uberibus aquis divinitus repletum offenderunt. Qua re error deprehensus, et correctus est. Hæc omnia narrat Paschasius a S. Leone Magno consultus super controversia anno 444. exorta inter Alexandrinos et Occidentales circa legitimam Paschatis celebrationem.

Casiodorus Variant. lect. lib. 8. epist. 33. quam nomine Athalarici Regis ad Severum scripsit, agens de Conventu Leucothææ simile miraculum de fonte quodam baptismali in Lucania narrat. Refert idem de Gallia sua S. Gregorius Turonensis lib. *de gloria Confessorum*, maximæ apud omnes in rebus præsertim domesticis auctoritatis.

Quod verò ad Hispaniam nostram spectat, æqualibus, quin et maioribus non caruisse prodigiis, auctor est ipse Turonensis, cuius verba exscribere operæpretium erit lib. 1. *de gloria Martyrum*, cap. 24. "Est et illud, inquit, illustre miraculum de fontibus Hispaniæ, quos
" Lusitania Provincia profert. Piscina
" namque est apud Ossem campum anti-
" quitus exculta, et ex marmore vario in
" modum crucis miro composita opere:
" sed et ædes magnæ claritatis, ac cel-
" situdinis desuper a Christianis constru-
" cta est. Igitur cum dies sacer post cur-
" riculum anni decedentis advenerit, quo
" Dominus confuso proditore mysticam
" Discipulis præbuit cenam, conveniunt
" in

enim in eo similitudo prophetiæ virtutis, certitudinis tempus, veritatis status, odor ignotus, humor in sicco profluus, sine la-

psu fluctus erectus, sine exhauriente citò vacuus, situs ad copiam indeficiens, fluxus renascentis ad vitam aditus, perimen-

Dd ij dis

in locum illum cum Pontifice cives iam odorem sacri præsentientes aromatis. Tunc data oratione sacerdos ostia Templi iubet simul muniri signaculis adven- tum virtutis Dominicæ præstolantes. Die autem tertia (quod est Sabbati) convenientibus ad baptizandum populo adveniens Episcopus cum civibus suis, inspectis signaculis ostia reserat clausa. Ac, mirum dictu! piscinam quam reliquerat vacuum, reperiunt plenam; sed ita cumulo altiore refertam, ut solet super ora modiorum triticum aggregari: videasque huc illucque latices fluctuare, nec partem in adversam defluere. Tunc cum exorcismo sanctificato, consperso desuper chrismate, omnibus populus pro devotione haurit, et vas plenum domi pro salvatione reportat, agros vineasque aspersione saluberrima tutaturus. Et cum exinde multitudo amphorarum sine collecto numero hauriatur, numquam tamen vel cumulum minuit: licet ubi infans primus intinctus fuerit, mox aqua reducitur, et baptizatis omnibus, lymphis in se reversis, ut initio produntur nescio, ita et fine clauduntur ignaro." *Et post pauca:* "Denique Theodegisilus huius Rex regionis cum vidisset hoc miraculum, quod in his sacratis Deo fontibus gerebatur, cogitavit intra se dicens: Quia ingenium est Romanorum, (Romanos autem vocitant homines nostræ Religionis) ut ita accidat, et non est Dei virtus. Veniens verò ad annum sequentem ostium sigillis suis cum Episcopi sigillo munivit, posuitque custodes in circuitu Templi, si fortè aliquem deprehendere possit fraudis alicuius conscium, per cuius ingenium in fontibus aqua succederet: similiter et alio fecit anno. Tertio verò convocata virorum multitudine fossas in circuitu Basilicæ fieri iussit, nè fortè locis occultis lymphæ deducerentur in fontem: fueruntque fossæ in profundo vicenum quinum pedum; in latitudine verò quindenum. Sed nihil abditum potuit reperiri. Tamea vitæ finem faciens, et credo pro huius inquisitionis temeritate, anni sequentis diem, quo hoc mysterium celebrabatur, videre non meruit, eò quòd arcanum virtutis divinæ investigare præsumpsit."

Hæc de Hispaniæ fontibus Gregorius:

cuius testimonio quamvis communiter Historici acquiescunt, ita ut nullus ferè sit qui de eo, quod in præsentem miraculo præcipuum est, amplius dubitet, in circumstantiarum tamen expositione maiorem diligentiam in Turonensi desiderant. Non dubitavit de factò Em. Baronius; minus verò cl. Pagius, cui certum erat in Hispania, et Gallia similia prodigia olim visa fuisse. Nihilominus ad ann. 417. in quo hæc Turonensis verba producit Baronius, non potuit ille non animadvertere, Turonensis narrationem in plerisque circumstantiis falsam esse. *Theodegisilus enim, ait, annum tantum unum, et menses septem regnavit; sed non in Lusitania, quæ Suevis Regibus parebat: et præterea Ossetum oppidum est agri Hispaniæ, quod parebat Theodegisilo Gothorum Regi. Quare Turonensis res extra Gallias gestas parum accurate scripsit.*

His fortè rationibus aliisque permoto credimus doctissimo Ioanni Marianæ venisse in mentem suspicari, totam hanc historiam de fontibus miraculosis, Theudiselicque incredulitate commentitiam esse. Itaque post illam enarratam hæc adiecit lib. 5. de Rebus Hispaniæ agens de hoc ipso Theudiselo: *Paschasius Episcopus litteris ad Leonem magnam, ut Isidorus est auctor, simile prodigium in Sicilia contigisse testatus est: et fortassis errante fama, quod in una provincia contigit, alii tribuebatur. Isidorum miramur rei in Hispania tam illustris, cum fermè in suam ætatem inciderit, et de Sicilia retulerit, nullam mentionem fecisse.*

Interea nos a communi Historicorum calculo non recedimus: quod si aliquando licuit, nunc verò post editum Ildephonsi testimonium nobis nefas esset. Namque Ildephonsus etsi apertè de Hispania non loquatur, tamen in his omnibus, quæ caput huius historiæ efficiunt, Turonensis narrationem mirè confirmat. Adeo ut nostro iudicio de uno eodemque fonte uterque sit loquutus: neuter verò de fonte aliquo extra Hispaniam sito. Tanta est amborum in describendo fonte consensus: tanta fontis, quem describunt, a ceteris aliarum Provinciarum differentia. Itaque inverosimile est, ne dicamus impossibile id quod suspicabatur Ioann. Mariana, errante fama, quod in Sicilia accidisset falso rumore fuisse de Hispania nostra ad aures Turonensis perlatum.

In

dis delictis interitus, abrenuntiatio impietatis, confessio divinæ et unicæ Trinitatis, in libertatem iustitiæ æterna memoria, in opere peccati perennis obli-

vio, in remunerationem gloriæ perpetua plenitudo. Habet itaque similitudinem prophetiæ virtutis, quia quinta feria Paschæ odorem denuntiat, quod post triduum pascha-

In reliquis enim fontibus, quos Historia commemorat, nihil ferè aliud mirabile est præter miraculosum accessum, et recessum aquarum: in nostris cælestem aquæ adventum, et diceßsum mille alia non minus admiranda circumstant. Patetur de suis Gregorius ab Hispanicis superari: de ceteris satis erit testimonia superius laudata percurrere. In illis nihil de suavissimæ odore legitur triduo ante Pascha exornatæ atque futuri miraculi certo prænumtio: nihil de illa exorbitanti exuberantia aquarum, quæ tamen labia fontis cumulo superantes divinitus sustentarentur, atque hinc inde fluctuantes non defluerent. Nihil de illa cælesti copia, e qua cum penè infinita mensura esset detracta sive adstantium situm extinguendam, sive ad suarum domuum sanctificationem, et tutamen, non ideo minueretur, nedam exhauriretur, &c. Quæ omnia de nostris fontibus a Gregorio, et Ildephonso commemorantur; et quod notabilius est, eodem signorum ordine minimè invariato. Quod, nisi gravantur lectores, utriusque inter se facta collatione, facile ita esse deprehendent. Demus ergo quòd non contigerit id in Lusitania, sed in Bætica; (quamvis propter Provinciarum confinia facilis sit, et condonandus error) neque negemus, quæ narrat Turonensis de incredulo Principe, ea a Theudiselo, seu Theodegisilo fieri non potuisse: (fortè Theudim eius in Regno multos annos prædecessorem, nec minus impium dicere voluit) dummodo id nobis pro comperto sit, Hispaniam nostram tantorum miraculorum fuisse theatrum.

Hoc unum tantùm quærendum restat; quænam illa Ecclesia particularis fuerit, quæ apud nos huiusmodi prodigii spectatrix extiterit? De quo nihil certi habemus; et in re obscura nostrum iudicium nolimus temerè proferre. Apud *Ossem*, seu *Ossetum* dicit Gregorius: verùm quominus illud indubitanter asserere audeamus, prohibet nos S. Isidori silentium non levis in hac re momenti, quippe qui propè illum locum Hispali enutritus ac educatus omnem ibi vitam exegerit. Erit absurdio qui hoc et sequenti capite huius libri perlecto, sine ulla hæsitatione pronuntiet, locum miraculi certissimè deprehendi posse ex plurimis verbis, in qui-

bus Ildephonus videtur quasi oculatus testis populum præsentem alloqui. Quem verò populum, dicit, alium præter Toletanum verosimilius alloqueretur Ecclesiæ Toletanæ Episcopus? Certè non longè ab hac coniectura fuit Erud. Martene, qui Ildephonsum huiusmodi miraculi putavit fuisse spectatorem, iisdem verbis innixus.

Nos verò cum exploratum habeamus, ut iam sæpius monuimus lectores, hoc opus a S. Doctore ex sententiis, Homiliis, sermonibus, aliisque tractatibus SS. Patrum fuisse compactum, non temerè suspicamur in his duobus capitibus fragmentum contineri alicuius orationis habitæ ab Episcopo proprio ad populum frequentem in eo ipso loco, ubi miraculum quotannis apparebat, ad excitandam fidelium admirationem, et animosque commovendos ad persolvendas debitas Deo gratiarum actiones. Quisnam verò Præsul ille fuerit, post summam adhibitam diligentiam nequicquam quæsimus.

At dicit fortasse alius: Quin tantis in tenebris probabiliter Ildephonso attribuitur, quem constat non solum aliorum Patrum sententias recitasse, sed plurima etiam de suo ad illorum illustrationem, et confirmationem intexuisse? Nihil certè id prohibet; et nostrum iudicium est, nullum esse argumentum, quod contrarium certò evincat. Deinde fatemur stylum, qui Gothos redoler, ab Ildephonso non esse alienum, nec supra fecundissimi sui ingenii vires vividam illam totius miraculi descriptionem: quare coniectura hac non improbabili Toletanæ Ecclesiæ gloriæ ultrò lubentissimè que inservimus. Silent certè Toletanarum rerum Scriptores: sed unde scimus, omnia esse litteris commendata? Et licèt fuerint, quot quantaque ad posterorum notitiam non pervenerunt? Quot hisce postremis sæculis sunt e tenebris, in quibus iacebant, eruta: quorum pars sors obtulit, pars diligentia invenit? Non longe abierimus. Hic ipse, quem edimus, Ildephonsi liber quot sæcula latuit?

Veruntamen, quidquid de hoc sentiendum sit, hoc certè in dubium revocari non potest; quicumque huius fragmenti auctor fuerit, inter Patres illorum temporum disertissimos, et eloquentissimos meritò esse annumerandum.

schali sabbato visione præsentat. Habet certitudinis tempus, quia ad testimonium dominicæ resurrectionis nullo eventu variatur erroris. Habet veritatis statum, quia individuum cum festo paschali servat eventum. Habet odorem ignotum, quia dissimilem gratiæ flagrantiam manat odorum. Habet humorem in siccò profluentem, quia inter ariditatem saxorum sine ullo inlapsu exundantia invenitur aquarum. Habet sine lapsu fluctum erectum, quia cum nullius motionis sed tantum suæ quietis se moveat undis, oram non transgreditur limitis. Habet sine exhauriente citò vacuum situm, quia sicut sine cognitione ubertas inruit, ita sine evacuatione siccitas occurrit. Habet in copiam indeficientem fluxum, quia potui repositione quæ è liquore diviti persistente, plus ablatio tollit, quam capacitas retentat. Habet renascendi ad vitam aditum, quia congressi illum morte dempta transferuntur in vitam. Habet perimendorum delictorum interitum, quia illic demersus ex vetustate peccati purificatus homo consurgit in gratiam novitatis. Habet abrenuntiationem impietatis, quia nemo illum aggreditur, nisi qui abrenuntiaverit diabolo, et angelis, eiusque operibus cunctis. Habet confessionem divinæ et unicæ Trinitatis, quia omnis qui eum aggreditur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti baptizatur. Habet in libertate iustitiæ æternam memoriam, quia is qui tinguitur, liberatus a servitute peccati transit

in libertatem gloriæ filiorum Dei. Habet in opere peccati perennem oblivionem, quia obliviscens pristinae conversationis, quæ retro est, extendit se per beatam spem ad æternorum munera præmiorum. Habet in remuneratione gloriæ perpetuam plenitudinem, quia liberatus homo a corruptione laborum, exultationis iubilo laudabit Deum in sæcula sæculorum.

CAPUT CVI.

De descriptione efficientiarum aque fontis. De patentis admiratione miraculi.

Verum ut evidentius rei species demonstretur, pleniori affatu est actio exsequenda. Ecce videmus locum fontis constructum arenis saxis, marmorisque obductum crustulis siccis, quem ita construendis industria iuncturis tabularum gypso, et calce, cera quoque, et marmoris pulvere compsit et solidavit, ut nullo pateat vel accessu vel spiramine pervium, nullo dirivationis alicuius humore susceptum. Et unde post totius anni recursus annales hodierna gloria visionis? Unde post annuam siccitatem vi-ror repens? Unde inter saxa latices? Unde inter marmora aquæ? Unde in sicco flumina? Unde in arenis lapide exundantia lymphæ? Non aditus rivuli, non imber pluvie patet, non minimum ros, non madens nebula supervenit; laquearia tectorum integra sistunt, fores clausi inventi sunt, signacula salva reperta sunt, nullus infidelis ad inludendum fidei ac-

ces-

cessit, nullus fidelis ad providendum fidei introvit, nullus prorsus, qui tantum miraculum vel simularet vel impediret, accessit. Attendatur ergo auctor ille ineffabilis, et opera eius admirabilis. Atque ita ex effectibus operationis ipsius cognosci poterit virtus operis eius.

Nudiustertius miraculi huius aër nuntius fuit. Et quia sera claustrorum aspectum oculis negavit, virtus odorationem odoratui patefecit. Longè, inquam, longè procul odor exiit, et futuræ visioni fidem dedit. Ecce ventum est in præsentem et patenti obtutu; omnes illic admirantes infigimus visus, aspiciamus fontem affatim aquis exuberantem, quem noveramus arentem. Videmus exultantes gurgites aura nulla commotos. In cumulum aquæ subriguntur, et transgressus

* *l. limitis.* * luminis nullus aspicitur. Nullo tacta flatu elata movetur; et tumore motionis, dum non transgreditur oram, continet exæstantem in exaggeratione procellam. Videas inlidi undas, versare globos, rotare fluctus, et situ loci cum statu elementi luctante, alteri cedere nescit alter. Tenent incognitum saxa liquorem, et gratulantur sua sterilitate genitum, quem aliena fecunditate nesciunt infusum. Compellunt marmora continere quod acceperunt. Sed lex illa vetat obsistere, cur non ad mensuram tenet capacitas quod ad copiam inflexit ubertas. Item aquæ transiliunt æquitatem, sed conglobatæ non transeunt limitem. Suis motibus modò insultat in verti-

cem, modò relabitur ad quietem, modò crispantem efficit superficiem, modò crispantis varietatis planitiem reddit æqualem. Comminatur egressum, nec tamen deserit situm. Omni tempestate quiescit, sola quiete movetur. Omni perturbationis commotione carens, suæ tantum admirationis motibus arridet et plaudit. In augmento miraculi non satis est quòd arentium situm lapidum aquæ in pulvere nascentes, nisi tanta constet ubertas, ut considerari nequeat statu constante, quanta vasorum millia referta fidelium populorum auferat fides. Præeunte fidei amore violenter aggreditur, certatim incumbitur, ubertim aufertur, et obviante sibi itu vel reditu, ab innumeritate concurrentium, dum pietas vincit, fides iniuriam non sentit. Insistente pressura, inliduntur vascula, et tam indite haustus liquor effunditur, ut in lutum pavimenta vertantur. Exempto unicuique remedio, quo vel quisque bibit, vel per latitudinem orbis terræ asportata et reponenda servatur ubertas. Cuius abundantia admiratio immensa,* mensuræ consideratio nulla est. Hoc solum potest intelligi quòd plus potuit auferri quàm inveniri. Color huius luce clarior lymphæ, aère purior. Sapor cunctis aquæ saporibus ignotus, et gratior. Virtus placida, species decora, novitas admiranda, vetustas tanta diuturnitate durabilis, ut annis exempta nullo vitio sit corrupta. Ceterarum porro aquarum sola novitas grata est, et illa iucundior, quæ odore nullo respirat.

Nam

* Emendavimus mensuræ, quod est in Bal.

Quam edimus prout, quod Bal.

Nam quamvis nitidis tenta vasis, si reposita manè, a primùm exhausto limpore fit crassior, concepto fœtoris olfatu, cuius grassedo pinguescet in fœcem, sed post humorem redit in terram. Hæc autem numquam limpore, numquam odoris, numquam saporis gratia caret. Sic in admiratione nova, in creatione antiqua, in usibus salutis probatur assidua. Iam quia defertur in miraculo, et hoc mirum est, quòd nequit stare semper in miraculi statu, sed quia mirabiliter venit, nonnisi mirabiliter abscedit. Nam sicut nullus est in accedendo infusionis aditus, ita nullus in recedendo meatus. Ex incognito plenus inventus, ex incognito vacuus aspicitur locus. Ubi elapsa, sicut et unde inlapsa sit aqua, non invenitur. Quid ergo, nisi quia omnipotentia Dei, quæ hanc mirabiliter infusit, mirabiliter exhaurit? Ex toto prima, media, et extrema constitutis in miro, dum in sicco nascitur, dum fluctuatè latet nec labitur, dum sine evacuatione siccatur. Nam stat plenus fontis locus. Et postquam a Sacerdote extiterit benedictus, sustinet omnes concurrentium conventus, quatumve ex illo corporaliter bibatur, quantum ex impetu convenientium humi vertatur, quantum in diversas terras religioni convenientibus vasculis asportata servetur, nulla æstimatione colligitur. Stat certè tam indeficiens haurientibus, ut plus ablato * quàm capuit, nesciat minorari. At ubi baptizans infantulum Sacerdos immerserit, mox quies est; sicque

visibiliter redit in nullo, quæ invisibiliter crevit ex nullo. Hæc sunt in isto speciali propter aquæ novitatem fonte mirabili. In illo autem mirabiliter universali, et singulariter generali, cum quo et iste unus est qui significatus est, propheta dicente: *Erit in die illa fons patens domui David et habitantibus in Hierusalem in ablutionem peccatorum et menstruatæ.* Qui ideo patens quia nulli clausus. Quare omnes in eo renascimur, per quem et peccatorum delicta purgantur, et menstruatæ sordes, hoc est, imundæ animæ salutaris lavacro abluuntur: qui ita unus est ad regenerationis gratiam, sicut et una fides, et una Ecclesia Dei vivi, quæ significatur per domum David. Hæc ex ordine sacramenta complentur.

Zach. 13. 1.

CAPUT CVII.

Quare et unde fons in Quadragesima clauditur, et in Pascha reseratur.

Hic fons, quia plenus est mysteriis humanæ salutis, bene sub dispositione Pontificali signatus clauditur, et signatur ut reseretur. Clauditur autem diebus Quadragesimæ, aperitur tempore Paschæ. Quòd Quadragesima obsignatur, ostendit, excepto gravissimæ necessitatis obventu, his diebus per totum orbem fieri baptismum omnimode non licere. Quòd verò in Pascha per sanctificationem Pontificis aperitur, demonstrat Dominicæ patere mysterium resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini,

Emendavimus
stræ, quod est
Bal.

* Quam edimus pro
quam, quod Bal. ed.

ni, ut per baptismum consepul-
tus in morte Christi, resurgat cum
eo in gloria Dei. Et sicut hoc
est ubique cohibere baptismum,
quod in loco claudere fontem,
ita quoque est aperire fontem;
dare baptizandi licentiam gene-
ralem. Clauditur autem fons si-
gnaculo annuli, aperitur verò be-
nedictione Sacerdotis, et myste-
riis sacramenti. ^a

CAPUT CVIII.

De tempore et loco baptizandi.

Quam baptismi celebritatem
duobus tantum temporibus, Pa-
scha et Pentecosten, apud legiti-
morum Sedes Episcoporum coram
ipsis fieri, et apostolica et
paterna sanxit antiquitas. In sub-
iacentibus autem vicinis Episco-
pis Ecclesiis id effici non debe-
re, ne dum passim per diversa
loca conventus dividitur populo-
rum, vel non sit quibus confe-
ratur gratia doctrinarum, vel mi-
noretur sublimitas veneranda Pon-
tificum. Per Parochiarum autem

^a Hæc antiqua Ecclesiæ consuetudo clau-
dendi in Quadragesima fontes, seu bap-
tisteria, ea annulo Episcopali obsigna-
nda, nec ante Pascham aperiendi, nisi gravi
urgente necessitate, cum in aliquibus
nostrarum Ecclesiarum neglecta esset,
aliquot post Ildephonsum annis insta-
rata est, nempe anno 694. in Concilio
Toletano XVII. ex Episcopis Hispaniæ et
Galliarum congregato, in cuius canone 2.
sanctum fuit, ut a cunctis Pontificibus
in suis Ecclesiis custodiretur. Illud verò
animadversione dignum est in canone præ-
dicto, quòd cum in eo Patres Concilii my-
sticam huiusmodi ritus significationem
primo loco exponere voluissent, totidem
fere verbis usi sunt, quibus hoc capite
loquitur S. Ildephonsus: unde apparet Il-
dephonsi librum Patres in condendo canone
præ oculis habuisse, multumque illius do-

Ecclesias longè positas conve-
nienter licet ut fiat; ne dum pro-
lixa itineris longitudo distendi-
tur, desiderabilis et citò perfi-
cienda gratia differatur. Extra
hæc duo tempora propter solam
necessitatem mortis omni tem-
pore liberè conceditur bapti-
zare.

CAPUT CIX.

*De expositione mysteriorum
fontis.*

Accedit deinde Sacerdos ad fon-
tem; et sicut Moyses ibat in
nomine Domini, ita iste Deum
exorans aquis officia sanctificatio-
nis infundit. Moyses illic virga Exod. 14. 21.
percussit aquas, et salutare patuit
iter. Sacerdos hic signaculo ligni
crucis contingit aquas, et rese-
ratur ad salutem ingressus. Alio-
quin nisi Moyses virga percuter-
et aquas, non pateret inter flu-
ctus aditus libertatis. Et nunc
nisi nomine, et cruce ligni Chri-
sti fontis aquæ tangantur, nullum
salvationis remedium obtinetur.
Exorcismum apponit, ne quid
illie

ctrinæ tribuisse. Libet initium canonis re-
ferre: "Licet in initio Quadragesimæ
» baptizandi generaliter claudatur myste-
» rium, tamen ecclesiasticæ consuetudi-
» nis ordo deposcit, et necesse est, ut
» ostia Baptisterii in eodem die Pontificali
» manu annulo assignata claudantur, et
» usque in Cœnæ Domini solemnitate
» nullatenus reserentur; ob id videlicet,
» ut et per signaculum Pontificum (ex-
» cepto gravissimæ necessitatis obventu)
» in his diebus monstretur, per totum
» orbem non licere fieri baptismum, et
» sanctificationem; iterum Episcopali ad
» eam observatione reserata, signetur Do-
» minicæ patere mysterium Resurrectio-
» nis, in quo ad vitam factus est aditus
» homini: ut quia per baptismum conse-
» pultus est in morte Christi, resurgat
» cum eo in gloria Dei."

Ex S. Isidoro lib.
de Offic. Eccl. cap. 2.
ex quo sequent
verba ad cap. 12
desumpta sunt, et
fuerunt ab Ildepho-
no explanata.

illic lateat ex contagione sinistrae partis admixtum. Oleum infundit, ut sacramento illi, quo in exordio creationis super aquas Dei spiritus ferebatur, sanctificationis infusione particeps approbetur. Benedictionem profert, ut eum abolere maledictum potentem efficiat.

CAPUT CX.

De gradibus fontis.

Ex S. Isidoro lib. 2.
de Offic. Eccl. cap. 25.
quo sequentia
usque ad cap. 121.
desumpta sunt, etsi
falsis ab Ildephono
so explanata.

Hic fons origo est omnium gloriarum. Qui habet septem gradus; tres in descensum propter tria quibus renuntiatio fit, id est, in quibus renuntiatur diabolo, et angelis eius, et operibus eius, et imperiis eius. Tres alii in ascensum propter tria, quae confitemur, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, qui est unus in Trinitate Deus. Septimus verò iste est qui et quartus, id est, similis filio hominis, extinguens fornacem ignis, stabilimentum pedum, fundamentum aquae, in quo plenitudo divinitatis habitat corporaliter. Per tria itaque baptizandus descendit, quando tribus abrenuntiavit. Relinquendo enim diabolicam altitudinem, descendit ad baptismi Christi humilitatem. Atque ita in quarto gradu solidamentum inveniens, ex his, quibus abrenuntiavit, liberatus stat. Dehinc ascendit per Trinitatis confessionem. Et ipse est septimus ad summam liberationis, qui fuit quartus ad requiem libertatis.

CAPUT CXI.

De duabus pactionibus abrenuntiationis, et credulitatis.

Duae autem sunt pactiones. Prima, in qua diabolo renuntiatur, cum dicitur: *Abrenuntio tibi, diabole, et angelis tuis, operibus tuis, et imperiis tuis*: ne iam serviat ei vel terrenis corporis passionibus, vel depravatae mentis erroribus, qui dimersa omni malitia vice plumbi, bonis operibus dextra laevaue munitus, saeculi huius freta inoffenso studeat vestigio pertransire. Secunda, in qua creditur Deo in nomine Trinitatis, ut tenens virtutem eius dilectionis permaneat cum illo in laudibus eius saeculis sempiternis.

CAPUT CXII.

Quod in nomine Trinitatis detur baptismum, et quod in baptismo quaecumque persona Trinitatis ommissa sit, nihil baptismi celebritas agat; quodque Christi baptismum in Trinitate extiterit actum.

Dein secundum praecipitum Domini dicentis: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*, subinferente Sacerdote, *ut habeas vitam aeternam*, tingitur homo aquis: ac tunc ostenditur ei firma promissio, quam Dominus dixit: *Qui credit in me, habet vitam aeternam*. Quod si ommissa qualibet Trinitatis personam baptismum conferatur, omnino nihil egisse baptismi solemnitas deputetur,

Math. 28. 19.

Joan. 6. 47.

Ee ni

nisi tota Trinitas veraciter invocetur. Nam et baptismus Domini, quando a Ioanne baptizabatur, in Trinitatis veritate celebratus agnoscitur. Cum enim

Math. 3. 17. diceretur a Deo: *Hic est filius meus*, ecce Pater in voce, Filius in corporis veritate, Spiritus sanctus in specie columbæ.

CAPUT CXIII.

Quòd baptismum et originale et actuale peccatum tollat, et quòd non nisi renatus habeat vitam æternam: et quare vel abrenuntiationem vel confessionem alii propter alios profitentur.

Maioribus autem et perfectis ætate baptismus vel ad purgationem originalis noxæ, vel ad abolitionem actualis proficit culpæ; ut uno beneficio salutari deleatur simul originale, et actuale peccatum. Parvulis verò ad hoc solum valet, ut delictum, quod ab Adam generatio traxit, hac regeneratione solvatur: qui si antequam regenerentur, è sæculo transierint, in regno Dei hæredes Christi non erunt, dicente Domino: *Ioon. 3. 3.* *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non videbit regnum Dei.* Denique iidem parvuli ideo, alio proficiente, vel abrenuntiant zabulo, vel credunt Deo, quia per se loqui non possunt, sicut ægri, muti, et surdi aliis profitentibus propter eos ipsi . . . baptizantur.

CAPUT CXIV.

De his qui de fonte baptizatos excipiunt, et quid cum eis agere debeant.

Illi sanè, qui ex utero matris Ecclesiæ, id est, ex lavacri fonte per Spiritum sanctum genitos in adoptionem filiorum religioso amore excipiunt, et ante quàm baptizantur, et postquam baptizati fuerint, non solum exemplis, sed etiam verbis eos admonere prorsus oportet. Et sicut uterque sexus ex eodem fonte renascitur, sic uterque sexus renatos excipiens doctrinæ salutaris usum habere debet. Qui etiam cognoscant se fideiussores existere. Pro ipsis enim respondent, quòd abrenuntient diabolo, angelis, et operibus eius, affirmantes credere eos in nomine Trinitatis. Ideoque tam illi qui excipiunt, quàm qui excipiuntur ab eis, pactum, quod cum Deo in sacramento baptismatis pepigerunt, omni custodire vigilantiam debent; ut dum servant quod in regeneratione præceptum est, accipiant quod in remuneratione promissum est.

CAPUT CXV.

Quòd pro spe futuræ beatitudinis regeneratio detur; non ut temporalis mortis pœna tollatur.

Licèt verò per beneficium regenerationis delictum solvatur originis, manet tamen pœna mortis in eos, quos a reatu solvit gratia Salvatoris; ut noverit homo pro spe futuræ beatitudinis regenerationem accipere: non ut

pœ-

pœna temporalis mortis possit evadere ; quia etsi æternæ gloriæ vitam gratia contulit, temporalis mortis pœnam inlata sententia non resolvit.

CAPUT CXVI.

Quòd solis Sacerdotibus liceat dare baptismum , excepta necessitate periculi.

Sanè dare baptismum non Diaconibus , non Clericis , non quibuscumque licere nisi Sacerdotibus solis , dicente Domino discipulis tantùm : *Sicut misit me Pater , et ego mitto vos.* Et item ad discipulos : *Ite , docete omnes gentes , baptizantes eos in nomine Patris , et Filii , et Spiritus sancti.* Patet ergo solis Sacerdotibus dare baptismum esse permissum. Cuius rei ministerium absque Episcopo , vel Presbytero , nec Diaconibus est concessum , nisi , illis longè positis , ultima necessitas vel languoris , vel periculi cogat. Quod clericis , et fidelibus laicis fieri utcumque conceditur , ut nullus è sæculo sine vitali remedio transiisse videatur.

Ivan. 20. 21.

Matth. 28. 19.

CAPUT CXVII.

Quid significat , quòd infans aquis immergitur ad similitudinem mortis Christi. De simpla quoque , et trina baptismatis mersione.

Quòd aquis infans mergitur , in Christi morte baptizatur , dicente Paulo : *Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu , in morte ipsius baptizati sumus.*

Rom. 6. 3. 4.

Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte. Item quòd infans ab aquis educitur , resurgi cum Christo monstratur , subsequente eodem Apostolo : *Ut* ^{Ibi 4. 5.} *quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris , ita nos in novitate vite ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius , simul et resurrectionis erimus.* Quòd autem semel mergitur , in unius Deitatis nomine tingitur. Si autem tertio mergatur , trium dierum sepulturæ Domini numerus demonstratur. Unde in una fide nihil contrarium habet consuetudo diversa. Sed quia hæretici in hoc numero mersionis unitatem solent scindere Deitatis , a Deo potius est quòd Ecclesia Dei unius usum observat tantummodo tinctionis.

CAPUT CXVIII.

De non iterando baptismo.

Semel acceptum baptismum nullo modo iterare ex quacumque causa licere. Nam sicut unus Deus , et una fides , ita unum est et baptismum. Et sicut idem narrat Apostolus , *scientes quòd Christus* ^{Rom. 6. 9.} *resurgens a mortuis iam non moritur : mors illi ultra non dominabitur ;* ita nec baptismus unquam aliquatenus repetetur. Item cum duæ sint nativitates , una de terra , alia de cælo , una de carne , alia de spiritu , una de mortalitate , alia de æternitate , una de masculo et femina , alia de Deo et de Ecclesia , ipsæ duæ singulæ sint ; nec illa potest repeti , nec illa. Proinde sicut iam natus de

Ee ij Adam

Adam non potest iterum generari de Adam, ita natum de Christo non potest iterum generare Christus: quia sicut non potest repeti matris uterus, sic nec Ecclesiæ baptismus.

CAPUT CXIX.

Quòd primum baptismum aqua sit, secundum sanguinis.

Tria sunt genera baptismi. Primum baptismum est aquæ et spiritus, de quo huc usque disputatum est, quo per regenerationem originalia peccata delentur. Secundum est, quo per martyrium quisque suo sanguine baptizatur. Eodem certè baptismo et Christus est baptizatus, ut credentibus in se, sicut in aliis sic et in hoc daret exemplum. Dicit enim discipulis suis filiis Zebedæi: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? et baptizari baptismum, quo ego baptizabor?* id est: Potestis bibere calicem amaritudinis passionis, et baptizari effusione vestri cruoris, sicut ego tolerabo ignominiam crucis, et emittam undam sanguinis profluentis? Aqua ergo, et sanguis est gemina baptismatis figura. Nam uno ex lavacro regeneramur, altero ex sanguine consecramur.

CAPUT CXX.

Quòd tertium baptismum penitentiae sit in alluvio lacrymarum.

Tertium est alluvium lacrymarum, quod fit in penitentia peccatorum: laboriosè quidem actum, sed per copiosam Redem-

ptoris pietatem ad indulgentiam certum. Sic Maria illa in civitate peccatrix ad pedes Domini sedens, quod voluptatibus in se sordidavit, lacrymis lavit. O plenum pietate baptismum! copiosa redemptoris indulgentiæ exundantem, qui tam veterosum aggerem criminum tam citatim fluenti alluvione delevit! Intuere quisquis ille *peccatores; imò intuemini omnes homines, quia omnis homo peccator est, et huius baptismi perpende potentiam. Sic ubertim supra peccatricem fons lacrymarum erupit, ut ad pedes peccata remittentis Domini perveniret. Sic ab imo cordis se in cumulum fluctus lamentationis erexit, ut cælestis Domini vestigia inrigaret. Sic amaritudo vim detulit afflictionis, ut dulcedinem adipisceretur pietatis. Hinc et ille per singulas noctes stratum suum lacrymis rigat. Hinc Ninivitæ, dum se lamentationis imbre perfundunt, ultionis incendia extinxerunt. Sed gratiæ huius copiam ille gratissimus miserator supra miseros agit, qui et peccatoribus penitentiam dat, et peccatis veniam præparat; qui peccatum penitentiam punit, et penitentiam fructum attribuit; qui ad se per gratiam convertendo venire iubet impium, et per misericordiam exsultando a se facit abire iustificatum.

CAPUT CXXI.

Quòd nec in hæreticos licet iterare baptismum.

Quicumque hæretici diversum schisma sequentes, si in Patris, et

Luc. 7. 38.

* Clegendum peccator est.

Marc. 10. 38.

Psal. 6. 7.

Ion. 3.

et Filii, et Spiritus sancti attestatione approbantur suscepisse baptismum, non erunt iterum baptizandi: sed chrismate solo, et manus impositione purgandi. Baptismus enim non est hominis, ut iteretur per hominem; sed Christi, ut permaneat per Christum. Nam sicut unus est, et non alius Deus, sicut una in Deo, et non alia fides, ita unum Christi et non aliud baptismum. Quod si ex homine esset, iterari posset: quia verò ex Christo incommutabiliter datum est, iterari non potest. Deus enim solus est qui baptizat, ut fieri possint Filii Dei et qui baptizantur ab eo. Ideoque non interest, an fidelis an hæreticus det baptismum. Tantum est, ne baptizari cupiens incuriâ christianorum ad hæreticos deducatur. Sed etsi in hoc incuriâ negligentia habeat culpam, baptismus iterari numquam poterit habere licentiam. Quod sacramentum tam sanctum est et beatum, ut nec sceleratissimo ministrante pollui possit. Nam habet et baptismum Christi hæreticus. Sed nihil illi prosperat, qui hoc extra unitatem fidei acceptum portat. Iam quando Ecclesiam introierit, mox baptismum, quod foris habuerat ad exitium, prosperum habere incipit ad salutem. Unde quod acceptum est, fidei reverentiâ probatur. Proinde quum accesserit, non mutari convenit, sed agnoscere. Nam quia signum est regis Dei mei, non sacrilegium fit quum desertor corrigitur, et signum Domini non mutatur.

CAPUT CXXII.

Quòd post baptismum gloria cantico decantato ad unctionem provehendus est homo.

Postquam in similitudine mortis Christi aquis immersus homo rursus fuerit ad spem resurrectionis ab aquis eductus, ob liberationem sui gratulationis cantico decantato, provehitur ad sancti chrismatis tactum, ut unguatur spiritu Dei, et sit atque vocetur ex Christi unctione et nomine Christianus.

CAPUT CXXIII.

De unguento chrismatis, et institutione eius.

Chrismatis unguentum in * Levitico iubente Domino primum Mòses et composuit, et effecit. Quæ unctio primum in Aaron et filios eius in testimonium sacerdotii et sanctitatis insigne ab eodem Mose habetur inlapsa. Deinde in honorem gloriæ Reges eodem chrismate ungebantur. Unde pro illis dicitur: *Nolite tangere Christos meos.* In Sacerdotibus autem et Regibus erat hæc mystica unctio tantum, qua Christus Rex et Sacerdos futurus figurabatur. Christi enim nomen a chrismate ducitur, quia chrisma unctio vocatur. Postquam verò Dominus noster Iesus Christus, Rex verus, et Sacerdos æternus, a Deo Patre, cælesti et mystico est delibutus unguento, iuxta quod dicitur ad eum: *Unxit te Deus; Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis;* non iam soli Pontifices et Reges, sed omnis Ecclesia sancti unguenti chri-

* In edit. Baluzii Exodo mendosè.

Levit. 8. 2. 12. 13.

Ex S. Isidoro 2. de Offic. cap. 26.

Psal. 104. 15.

Psal. 44. 8.

chrismate consecratur, propter quod æterni Regis et Sacerdotis est sanctissimum membrum. Quia ergo genus electum, et regale sacerdotium sumus, ideo post lavacrum aquæ unguimur chrismate, ut Christiani Christi vocemur ex nomine.

CAPUT CXXIV.

Quòd per visibilem unctionem corporis invisibiliter Spiritus sanctus operetur animæ unctionem.

Sancto itaque hoc chrismate extrinsecus ungitur homo, et intrinsecus inlabitur sancti Spiritus virtus; ut totus homo lavacro purgatus, totus ex spiritus unctione pinguescat; accipiēte anima virtutem ex eadem sancti Spiritus unctione, ut cognoscat Deum habitatorem suum, ut diligat quem in se recepit, ut sit cum illo semper, ut regatur ab illo, et faciat voluntatem eius, ut non contristet eum, quoniam in ipso signatus est homo in die redemptionis suæ, ut sit in membris Christi cum Christo unum, dum vegetatur, ac regitur spiritu Christi.

CAPUT CXXV.

Quòd non Christo, sed hominibus datur spiritus ad mensuram.

Hanc unctionem commendat ^{1. Ioan. 2.} Ioannes dicens: *Ut sciatis, quia unctionem habetis, et nos unctionem quam accepimus ab eo, permaneat in vobis.* Uctionis huius sacramentum est virtus ipsa invisibilis, unctio invisibilis Spi-

ritus sanctus: unctio invisibilis charitas illa est, quæ in quocumque fuerit, tamquam radix vitæ illi erit, quamvis ardente persecutionis sole arescere non potest. Omne quod radicatum est in charitate, nutritur, et calore adversitatis numquam arescit. Spiritus sanctus Christo non datus est ad mensuram, quia in ipso habitat ^{Colos. 2.9.} omnis plenitudo divinitatis corporaliter. In hominibus autem datur ad mensuram discretionis ^{1. Corinth. 12.} et gratiæ; ut quia multa membra Christi unum corpus efficiunt per multarum operationum munera, et in omnes unus spiritus dominetur, et in singulos idem diversorum donorum gratia operetur, dicens Paulo: *Alii datur ^{1. Corinth. 12.} sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ in eodem spiritu, alii fides, alii gratia sanitatum, alii operatio virtutum, alii prophetiæ, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum.*

CAPUT CXXVI.

De discretionem, qua sanctus Spiritus ad mensuram datur hominibus.

Fit autem hæc discretio donorum, dum omnipotens Deus interni iudicii secreto moderamine sic cuncta moderatur, ut cum per impensam gratiam unumquemque sublevat, ^{* et iam per} ^{* Etiam.} et iam per disparem alteri alterum subdat, et meliorem quisque dono alio eum qui sibi subiicitur, attendat; ac licet se præire ex aliis sentiat, eidem tamen quem superat, se in aliis postponat. Sic cuncta mode-

Isai. 11. 2

Ex lib. 1. Moral. cap. 15.

Ecclesi. 1. 16

1. Ioan. 4. 18

deratur, et dum singula quæque sunt omnium, interposita quadam charitatis necessitudine fiant omnia singulorum; et unusquisque sic quod non accipit, in altero possideat, ut ipse alteri possidendum, quod accipit, humiliter impendat.

CAPUT CXXXVII.

De spiritu septiformi interpretatione sancti Gregorii Papæ.

Est autem hic spiritus septiformis, dicente Esaia: *Et requiescet super eum spiritus Domini; spiritus sapientiæ, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiæ, et pietatis; et replevit eum spiritus timoris Domini.* Quos scilicet gradus, ut sanctus Gregorius refert de cælestibus loquens, descendendo magis quàm ascendendo Propheeta numeravit; videlicet sapientiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Et cum scriptum sit: *Initium sapientiæ timor Domini*, constat proculdubio, quia a timore ad sapientiam ascenditur, non autem a sapientia ad timorem reditur; quia nimirum perfectam habet sapientia charitatem, et scriptum est: *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Propheeta ergo, qui de cælestibus ad ima loquebatur, cœpit magis a sapientia, et descendit ad timorem. Sed nos, quia a terrenis ad cælestia tendimus, eosdem gradus ascendendo numeremus, ut a timore ad sapientiam pervenire valeamus. In mente etenim nostra primus ascensionis gradus

est timor Domini, secundus pietas, tertius scientia, quartus fortitudo, quintus consilium, sextus intellectus, septimus sapientia. Est enim timor Domini in mente. Sed qualis iste timor est, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationi dissimulat, huius timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, qui non sublevarur ad pietatem. Sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si fortassè pepercerit quæ parcenda non sunt. Peccata enim, quæ ferri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda. Sed inordinata pietas, cum temporaliter parcit, ad æternum supplicium pertrahit. Ut ergo vera et ordinata sit pietas, ad gradum est alium sublevanda, id est, ad scientiam; ut sciat vel quid ex misericordia puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quid, si sciat quid agere quisque debeat, virtutem verò agendi non habeat? Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, ut cum videt quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinem possit; ne timore trepidet, et pavore conlapsa non valeat bona defendere, quæ sentit. Sed sæpe fortitudo, si improvida fuerit, et minùs contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in cassum ruit. Ascendat ergo ad consilium, ut providendo præmuniat omne quod agere fortiter potest. Sed esse consilium non potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum, quod agentem gravat, quomodo potest bonum soli-

Colos. 2.9.

1. Corinib. 12.

1. Corinib. 12.

Ex lib. 1. Moral. cap. 15.

Ecclesi. 1. 16.

1. Ioan. 4. 18.

* f. etiam.

lidare, quod adiuvat? Itaque a consilio ascendamus ad intellectum. Sed quid, si intellectus magno quidem acumine vigilet, et moderari se nesciat per maturitatem? Ab intellectu ergo ascendatur ad sapientiam, ut hoc quod acutè intellectus invenit, sapientia maturè disponat. Quia igitur per timorem surgimus ad pietatem, per pietatem ad scientiam ducimur, per scientiam ad fortitudinem roboramur, per fortitudinem ad consilium tendimus, per consilium ad intellectum proficimus, per intellectum ad maturitatem sapientiæ venimus, septem gradibus ad portam ascendimus, per quam nobis aditus vitæ spiritualis aperitur.

CAPUT CXXVIII.

De impositione manus.

Manus impositionis ipsa veritas, quæ per se viam ad se vitam vocat, per se dedit exemplum. Nam dicente Marco: *Cum offerrent ei parvulos, ut illos tangeret, ille complexans eos, et imponens manus super eos, benedicebat illos.* Cuius rei actio hæc est, ut cum verbis benedicitur, spiritus infundatur; cum manibus tangitur, spiritualis virtutis operatio designetur. Ita manus impositionis forma in sacris Officiis ex hac divina imitatione processit, ut omnibus parvulus, id est, fide et spiritali obedientia humilis, per Sacerdotem a Deo percipiat virtutem sanctificationis. Benedicit itaque Iesus ex potestate divinitatis; imponit manus, ut adsumpta humanitas operetur effectum

salutis. Benedicit ore Iesus, et manibus tangit; quia ex eo quòd Verbum est, sanctificat: ex eo quòd caro factum est, sanctificationis potentiam administrat. Benedicit, et manus imponit Iesus; quia quod Deitatis virtus significat, redimentis humanitas complet. Idem unus Iesus ex Divinitate iustificandos vocat, ex humanitate vocatos firmat. Nihil de opere salvationis illi deest, quando Divinitas humanitati connexa imperat, et humanitas in Divinitatem adsumpta virtutem format. Unus Christus Deus et homo hoc agit, dum invisibili naturæ cuncta deferunt servitutum, et visibilis natura invisibilis virtutis exequitur potestatem. Salubriter ergo ad exemplum Christi a Sacerdote fidelibus cum benedictione manus imponitur, quia illi est potestas auctoritate divina conlata, ut in benedictione oris eius spiritus infusio prodeat, et in manus impositione tactus spiritualis gratiæ convalescat.

CAPUT CXXIX.

Rursum de impositione manus, et de Spiritu sancto.

Post baptismum opportunè datur cum manus impositione Spiritus sanctus. Ita enim in Apostolorum actis Apostolus fecisse monstratur. Nam sic dicit: *Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum, et inveniret quosdam discipulos, et dixit ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi ad eum:*

Marci 10. 13.

Ex S. Isidoro 2. de
Offic. cap. 27.

Actor. 19. 1. 2. 3. 4. 5.
6. 7.

Actor. 8. 14.

*eum : Sed neque si Spiritus sanctus est , audivimus . Ille verò ait : In quo ergo baptizati estis ? Qui dixerunt : In Ioannis baptis-
mate . Dixit autem Paulus : Ioannes baptizavit baptismate penitentiae populum , dicens , in eum qui venturus esset post ipsum , ut crederent , hoc est , Iesum . His autem auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu : et cum imposuisset illis manus Paulus , continuò venit Spiritus sanctus super eos , et loquebantur linguis , et propheta-
bant . Item aliàs : Cum audissent autem Apostoli , qui erant Hierosolymis , quia recepit Sa-
maria verbum Dei , miserunt ad illos Petrum , et Ioannem . Qui cum venissent , oraverunt pro ipsis , ut acciperent Spiritum sanctum . Nondum enim in quemquam illorum venerat , sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Iesu . Tunc imponebant manus super illos , et accipiebant Spiritum sanctum .*

Act. 8. 14.

CAPUT CXXX.

Spiritus sanctus datur a Deo .

Spiritum sanctum , sicut verum est quia ex divino munere accipere possumus , ita ex nostra potestate dare non possumus . Ut tamen detur , eiusdem gratiæ largitorem Dominum invocamus , quò in ministerio nostræ obsecrationis conferatur gratia divinæ virtutis ; Deo tota cooperante , cum et nos orare facit , et is qui benedicatur sanctificationem percipit , et ille plenitudinem sanctificationis infundit .

CAPUT CXXXI.

De Chrismate .

Hoc autem a quo potissimum fiat , sicut sanctus Papa Innocentius attestatur , sic dicit non ab alio , quàm ab Episcopo fieri licere . Nam Presbyteri , licet sint Sacerdotes , Pontificatûs tamen apicem non habent . Hoc autem solis Pontificibus deberi , ut vel consignent , vel Paraclitum Spiritum tradant ; quòd non solum consuetudo Ecclesiastica demonstrat , verùm et superior illa lectio Actuum Apostolorum , quæ asserit , Petrum et Ioannem esse directos , qui iam baptizatis traderent Spiritum sanctum . Nam Presbyteris seu extra Episcopum , sive præsentem Episcopum , cum baptizant , chrismate baptizatos unguere licet , sed quòd ab Episcopo fuerit consecratum ; non tamen frontem ex eodem oleo signare , quòd solis debetur Episcopis , cum tradunt Spiritum Paraclitum .

Ex S. Isidoro supr.

Inn. Epist. ad Decent. Vid. c. Manus de Consecrat. d. 5.

CAPUT CXXXII.

Quomodo docendus est baptizatus , ut discat orare .

Post lavationem fontis , post vitæ novitatem , post Spiritus unctionem docendus est homo verbis veritatis orare ; ut is , qui in veteri homine erat filius iræ , iam in cælesti regeneratione patrem invocet pietate . Nec in multiloquio , quo non poterit effugere peccatum , prosecutionem exeret , sed in affectu sanctæ intentionis orationem effundet , habens regulam doctrinæ Domini , cuius

Quæ in sequentibus cap. de Oratione Dominica scribitur . reperuntur in S. Aug. Epist. ad Probam , quæ est 130.

Proverb. 10. 19.

Ff vir-

Ex S. Isidoro 2. de Offic. cap. 27.

Act. 19. 1. 2. 3. 4. 5. 7.

virtutem si orando expeditiliter tenet, in delectando copiosius auget, dicente Psalmo: *Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.* Ac per hoc sancta intentio sicut non est obtendenda, si perdurare non potest, ita si perduraverit, non citò est rumpenda. Absit enim ab oratione multa locutio; sed non desit multa precatio; si fervens perseveret intentio. Nam multum loqui, est in orando rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad eum quem precamur, diuturna et pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quàm sermonibus agitur: plus fletu quàm effectu. Ponit autem lacrymas nostras in conspectu suo, et gemitus noster non est absconditus ab eo, qui omnia per Verbum condidit, et humana verba non quaerit. Nobis ergo verba necessaria sunt, quibus commoneamur, et inspiciamus quid petamus; non quibus Deum seu docendum, seu flectendum esse credimus.

Psal. 36. 4.

Psal. 55. 9.

Psal. 37. 10.

CAPUT CXXXIII.

De Oratione Dominica.

Quum ergo dicimus: *Pater noster, qui es in caelis*, cognoscimus ordine Creatorem, veneramur iure Dominum, invocamus pietate Patrem. Nec iam sub servitutis metu tabescimus, quando de pietate paterna confidimus. Ad totam tamen Trinitatem orationis huius verba dirigimus; quoniam ex ipso, et per ipsum,

Rom. 11. 36.

et in ipso et nos et omnia sumus. Fatendum itaque est, ubique esse Deum per Divinitatis præsentiam, sed non ubique per habitationis gratiam. Propter hanc enim habitationem, ubi proculdubio gratia dilectionis eius agnoscitur, non dicimus: *Pater noster, qui es ubique*, cum hoc verum sit; sed *Pater noster, qui es in caelis*, ut templum eius potiùs in oratione commemoremus, quod et nos ipsi esse debemus, et in quantum sumus, in tantum ad eius societatem, et adoptionis familiam pertinemus. Si enim populus Dei nondum factus aequalis Angelis eius, adhuc in ista peregrinatione dicitur templum eius; quantò magis est templum eius in caelis, ubi est populus Angelorum, quibus aggregandi et coæquandi sumus, cum finita peregrinatione, quod promissum est sumpserimus. Item cum dicimus: *Sanctificetur nomen tuum*, nos admonemus desiderare, ut nomen eius, quod semper sanctum est, etiam apud homines sanctum habeatur, hoc est, non contemnatur; quod non Deo, sed hominibus prodest. Et in eo, quod dicimus: *Adveniat regnum tuum*, quod seu velimus, seu nolimus utique veniet, desiderium nostrum ad illud regnum excitamus; ut nobis veniat, atque in eo regnare mereamur. Cum dicimus: *Fiat voluntas tua sicut in celo, sic et in terra*, nobis ab illo precamur ipsam obedientiam, ut sic in nobis fiat voluntas eius, quemadmodum fit in caelestibus Angelis eius. Cum dicimus: *Panem*

nostrum quotidianum da nobis hodie, per id quod dicitur *hodie*, significatur hoc tempore; ubi vel sufficientiam illam petimus a parte qua excellit, id est, nomine panis totum significantes; vel Sacramentum fidelium, quod in hoc tempore necessarium est, non tamen ad huius temporis, sed ad illam æternam felicitatem adsequendam. Cum dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, nos admonemus et quid petamus, et quid faciamus, ut accipere mereamur. Cum dicimus: *Nè nos inferas in tentationem*, nos admonemus hoc petere, ne deserti eius adiutorio alicui tentationi vel consentiamus decepti, vel cedamus afflicti. Cum dicimus: *Libera nos a malo*, nos admonemus cogitare, non dum nos esse in eo bono, ubi nulum patimur malum. Et hoc quidem ultimum, quod in oratione Dominica positum est, tam latè patet, ut homo christianus in qualibet tribulatione constitutus in hoc gemitus edat, in hoc lacrymas fundat, hinc exordiat, in hoc immoretur, ad hoc terminet orationem. His enim verbis res ipsas memoriæ nostræ commendari oportebat.

CAPUT CXXXIV.

De oratione non longa.

Nam quælibet alia verba dicimus, quæ affectus orantis vel præcedendo format ut clareat, vel consequendo attendit ut crescat, nihil aliud dicimus, quàm quod in ista Dominica oratione

positum est, si rectè et congruentè oramus. Quisquis autem id dicit, quod ad istam Evangelicam precem pertinere non possit, etiamsi non inlicitè orat, carnaliter orat. Quod nescio quem admodum non dicatur inlicitè, quandoquidem spiritu renatos non nisi spiritaliter decet orare.

CAPUT CXXXV.

De omni petitione quod petit, qui orationem Dominicam orat.

Qui enim dicit, verbi gratià, *Clarificare in omnibus gentibus, sicut clarificatus es in nobis, et Prophetæ tui fideles inveniantur; quid aliud dicit, quàm sanctificetur nomen tuum?* Qui dicit: *Deus virtutum converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus, quid aliud dicit quàm veniat regnum tuum?* Qui dicit: *Itinera mea dirige secundum verbum tuum, et non domine- tur mihi omnis iniquitas, quid aliud dicit quàm fiat voluntas tua in celo, et in terra?* Qui dicit: *paupertatem, et divitias ne dederis mihi, quid aliud dicit quàm panem nostrum quotidianum da nobis hodie?* Qui dicit: *Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis eius, aut Domine, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuētibus mihi mala, quid aliud dicit quàm dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris?* Qui dicit: *Aufer a me concupiscentias ventris, et desiderium concubitūs ne apprehen-*

Ecdi. 36. 18.

Psal. 99. 4.

Psal. 118. 133.

Prov. 30. 9.

Psal. 131. 1.

Psal. 7. 4.

Ecdi. 23. 6.

Ffij hen-

Psal. 58. 2.

hendat me, quid aliud dicit quàm *ne nos inferas in tentationem*? Qui dicit: *Erue me de inimicis meis, et ab insurgentibus super me libera me*, quid aliud dicit quàm *libera nos a malo*? Et si per omnia præceptionum sanctarum verba discurrat, quantum æstimo, nihil inveniet, quod non ista Dominica contineat et concludat oratio. Unde liberum est aliis atque aliis verbis, eadem tamen in orando dicere; sed non esse liberum alia dicere. Hæc et pro nobis, et pro nostris, et pro alienis, atque ipsis inimicis sine fluctu dubitationis oranda sunt; quamvis alius pro isto, alius pro illo, sicut se habent propinquitates, vel longinquitates necessitudinum, in corde orantis oriatur, aut excellet affectus.

CAPUT CXXXVI.

De veritate corporis Christi in Eucharistia.

Ioan. 6. 51.

Post regenerationem nativitatis spiritalis, post gratiam cælestis unctionis, post doctrinam Dominicæ orationis, post invocationem divinæ Paternitatis, convenit iam pervenire ad participationem cælestis refectionis. Eorum enim est dicere: *Pater noster, qui es in cælis*, qui iam Patre tali regenerati sunt ex aqua et spiritu, ut confidenter petant dicentes: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Hic ergo quia panis vivus Christus est, qui de cælo descendit, et vitam dat mundo, benè in hac oratione Dominica panem nostrum hunc

ipsum Christum dari nobis quotidie petimus; ut qui in Christo manemus et vivimus, a sanctificatione et corpore eius non recedamus. Quid enim tam vult Deus, quàm ut quotidie Christus habitet in nobis, qui est panis vitæ, et panis e cælo? Hunc panem significavit manna illud, quod qui liberati sunt, post maris rubri transitum manducaverunt. Nam sicut illic, postquam mare transitum est, panem cæli, id est manna, comederunt, ita hinc post fontem, qui figuram maris habuit, comedimus carnem Christi, et bibimus sanguinem eius qui dixit: *Caro mea verè est cibus, et sanguis meus verè est potus*. Hinc Paulus dicit: *Omnes in Moysem baptizati sunt in nube, et in mari; et omnes eandem escam spiritalem manducaverunt*: spiritalem utique, quia figura mannae illius veritas fuit corporis Christi, quod nunc comedimus. Et ideo spiritualiter eadem esca est, corporaliter autem altera: quia illi manna manducaverunt, nos aliud manducamus. Adiungit autem: *Et omnes eundem potum spiritalem biberunt*. Aliud illi, aliud nos; sed specie visibili, quod tamen hoc idem significaret virtute spiritali. Quomodo enim eundem potum? *Bibebant*, inquit, *de spiritali sequente petra: petra autem erat Christus* in verbo, et in carne. Et quomodo biberunt? percussa est petra de virga. Bis gemina percussio duo ligna crucis significat. Percussa illic petra de virga, fluxit aqua, et biberunt. Suspense hinc Christo crucis ligno, ma-

Ioan. 6. 56.

1. ad Cor. 10. 1.

Ex S. Aug. tract. 16. in cap. 6. Ioan.

Ioan. 6. 51.

Iuic 7.

manavit aqua et sanguis : et hæc bibimus , ut vitam æternam habeamus . Quod autem idem Dominus ait : *Qui manducat carnem meam , et bibit meum sanguinem , ipse in me manet , et ego in illo* , exposuit quid dixeret . Hoc enim est manducare illam escam , et illum bibere potum , in Christo manere , et illum manentem in se habere . Ac per hoc qui non manet in Christo , et in quo non manet Christus , proculdubio nec manducat eius carnem , nec bibit eius sanguinem ; etiamsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi manducet , et bibat .

Ioan. 6. 57.

Ioan. 6. 56.

1. ad Cor. 10. 1.

Ex S. Aug. tract. 16. in cap. 6. Ioan.

CAPUT CXXXVII.

Quòd est corpus Christi intelligere , vel sanguis .

Quod ergo videtis , panis est ; et calix , quod vobis etiam oculi vestri renuntiant . Quod autem fides vestra postulat instruenda , panis corpus est Christi , calix sanguis Christi . Breviter quidem hoc dictum est , quod fidei fortè sufficiat . Sed fides instructionem desiderat : dicit enim Propheta : *Nisi credideritis , non intelligetis* . Potestis ergo dicere mihi : Præcepisti , ut credamus : expone , ut intelligamus . Potest enim in animo cuiusquam cogitatio talis oboriri : Dominus noster Iesus Christus novimus unde acceperit carnem de Virgine Maria . Infans lactatus est , nutritus est , crevit , ad juvenilem ætatem perductus est , a Iudæis persecutionem passus est , ligno suspensus est , in ligno interfectus est , sepultus est , tertia

Iraie 7. 9.

die resurrexit , quo die voluit in cælum ascendit , illuc levavit corpus suum , inde est venturus , ut iudicet vivos et mortuos , ibi est modò sedens ad dexteram Patris .

Quomodo est panis corpus eius , vel quod habet calix , quomodo est sanguis eius ? Ista , fratres , ideo dicuntur sacramenta , quia in eis aliud videtur , aliud intelligitur . Quod videtur , speciem habet corporalem : quod intelligitur , fructum habet spiritalem . Corpus ergo Christi si vis intelligere , Apostolum audi dicentem fidelibus : *Vos estis corpus Christi , et membra* . Si ergo estis corpus Christi et membra , mysterium in mensa Domini positum est : mysterium vestrum accepistis ad id quod estis : *amen* respondistis , et respondendo subscribitis . Audis ergo corpus Christi , et respondes *amen* : esto membrum corporis Christi , ut verum sit *amen* . Quare ergo in pane nihil hîc de nostro adferamus , ipsum Apostolum identidem audiamus . Cum ergo de isto sacramento loqueretur , ait : *Unus panis , unum corpus multi sumus* . Intelligite , et gaudete . Unitas , pietas , veritas carnis , unus panis , unum corpus multi .

1. Corinth. 12. 27.

1. Corinth. 10.

CAPUT CXXXVIII.

Sicut de pane , sic et de vino .

Recolite enim , quia panis non fit de uno grano , sed de multis . Quando indicta est nobis abstinentia carnalis , et cœpistis relinquere conversationem gentilitatis , ut abstineretis a peccatis , mundantes vos in ieiuniis , remotis

tis aliquandiu coniugibus, spectaculis, et lautioribus escis, atque ita exorcizabamini, amota vetustæ conversationis inutili palea, quam tunc molebamini: quando abiecistis paleam immundæ operationis, tunc venistis in candorem novæ confessionis. Quando baptizati estis, quasi consparsi estis. Quando Spiritus sancti ignem accepistis, quasi cocti estis. Estote quod videtis, et accipite quod estis. Hoc Apostolus de pane dixit. Iam de calice quid intelligeremus, etiam non dictum satis ostendit. Sicut enim ut sit species visibilis panis, multa grana in unum consparguntur, tamquam illud fiat, quod de fidelibus ait Scriptura sancta: *Erat illis anima una, et cor unum in Domino*; sic et de vino. Fratres recolite, unde fit vinum. Grana multa pendent ad botrum, sed liquor granorum in unitatem infunditur. Ita Dominus Christus ut significaret nos ad se pertinere, voluit mysterium pacis et unitatis nostræ in sua mensa consecrari. Qui accipit mysterium unitatis, et non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

CAPUT CXXXIX.

De edificatione hominis per pœnitentiam, et lacrymas.

Præmissis ex toto sacramentis expletis, erit aliquibus diebus renatus homo indesinenter Ecclesiæ conventui et choris adhærens, indutus vestibus albis; agens et signum et festa sanctæ celebritatis, in qua liberatus a vetustate

primi hominis, et solutus a reatu damnatæ conditionis, intret in conspectu Domini in exultatione, et inter electos suos in lætitia deducatur; memor deinceps vitiatæ naturæ, cuius etsi damnationem evasit, fragilitatem penitens non amisit. Maneat in timore Domini, faciens voluntatem eius, diligens Deum, et delectans in illo; atque quia sine peccato esse non potest, et peccare caveat, et pœnitentiæ affectu insistens fletibus, deleri peccata semper studeat; donec divinæ bonitatis larga miseratio, sicut originale peccatum delevit in lavacro, actuale deleat in lamento. Atque ita in spe futuræ beatitudinis securus solvens conditionem mortis quiescat in pace, et resurgat ex omni parte renatus, in incorruptione sua et in Redemptoris laudibus permansurus.

CAPUT CXL.

Oratio propter albas tollendas.

Domine Iesu Christe, redemptor mundi, quem verum hominem veraciter ex homine natum, Deus Pater suum Filium esse signavit, confirma in hanc familiam tuam, quod tuo nomine signata, atque sacro liquore mundata, tuoque spiritu plena existit, etiam tuo iam corpore, et sanguine satiatam se gaudeat, atque redemptam; ut hæc sacramenta, quæ in novitatem vitæ perceperunt, ita ad usum salutis indesinenter obtineant, ut ad remunerationem beatitudinis ex hoc securi accedant.

CA-

Act. 4. 32.

Rom. 13. 12. 13. 14.

Galat. 3. 27. 28.

CAPUT CXLI.

Item Benedictio.

Dominus Iesus Christus, qui vos lavit aqua sui lateris, et redemit effusione cruoris, ipse in vos confirmet gratiam adeptæ redemptionis. Per quem renati estis ex aqua et Spiritu sancto, ipse vos cælesti consociet regno. Qui dedit vobis initia sanctæ fidei, ipse conferat et perfectionem operis, et plenitudinem caritatis. Amen.

CAPUT CXLII.

Sermo dicendus ad infantes die tertia post Pascha propter albas tollendas.

Sermo ad vos est, modò nati infantes, parvuli in Christo, nova proles Ecclesiæ, gratia patris, fœcunditas matris, germen pium, examen novellum, fons nutriti honoris, et fructus laboris, gaudium, et corona mea. Omnes, qui statis in Domino, Apostolicis verbis vos alloquor: *Ecce nox precessit, et dies appropinquavit. Abiicite opera tenebrarum, et induite vos arma lucis; sicut in die honestè ambulate; non in comensationibus et ebrietatibus; non in cubilibus, et impudiciis, non in contentione, et emulatione; sed induite Dominum Iesum Christum, et carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis, ut et vitâ induatis quem sacramento induistis. Quotquot ergo in Christo baptizati estis, Christum induistis. Non est Iudeus, et Grecus, non est servus, et liber, non est masculus, et femina. Omnes enim vos*

unum estis in Christo Iesu. Hoc enim habent ipsa viscera sacramenti. Sacramentum est enim vitæ novæ, quæ in hoc tempore incipit a remissione præteritorum omnium peccatorum; perficietur autem in resurrectione mortuorum. Consepulti estis Christo per baptismum in morte; ut quemadmodum Christus surrexit a mortuis, sic et vos in novitate vitæ ambuletis. Ambulatis autem nunc per fidem, quandiu in hoc mortali corpore peregrinamini. Sed via vobis certa ipse, ad quam intenditis, factus est Christus Iesus secundum hominem, quod pro nobis fieri dignatus est. Servabit enim multam dulcedinem timentibus se, aperturus et perfecturus eam sperantibus in se, cum id quod in spe cepimus, etiam luce acceperimus. Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Hoc in Evangelio ipse promisit. Qui diligit me, inquit, mandata mea custodit; et qui diligit me, diligitur a Patre meo, et ego diligam eum, et ostendam me ipsum illi. Utiq̄ videbant eum quibus loquebatur; sed in forma servi, qua maior est Pater, non forma Dei, qua æqualis est Patri. Hanc ostendebat timentibus, illam servabat sperantibus in se. Ipse ergo vos inluminet qui redemit, ipse custodiat qui inluminavit, ut et in hac peregrinatione tutos ab omni malo defendat, et in futura remuneratione sibi glorificandos exhibeat; præstante gloriosa Trinitate, Deo nostro, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

1. Ioan. 3. 2.

Ioan. 14. 21.

Rom. 13. 12. 13. 14.

Galat. 3. 27. 28.

IN-

INCIPIIT LIBER SECUNDUS.
DE ITINERE DESERTI,
QUO PERGITUR POST BAPTISMUM.

INCIPIUNT CAPITULA.

- I. *De exordio hominis ad reparationem per Christum.*
- II. *De reparatione hominis.*
- III. *De morte Salvatoris , et regeneratione vitali.*
- IV. *De Ecclesia in Christo sociata.*
- V. *De adoptione filiorum Dei.*
- VI. *De liberatione post baptismum.*
- VII. *De baptizatis instruendis in sana doctrina.*
- VIII. *Quòd est aqua amara , et dulcis.*
- IX. *De duodecim Apostolis , et septuaginta Discipulis.*
- X. *Quòd celeri compendio per iter Evangelii veniatur ad regnum.*
- XI. *De attendenda actione liberationis humane.*
- XII. *Quòd non immoratur in lege , si spiritualiter intelligitur.*
- XIII. *De inlucescente Evangelii lumine.*
- XIV. *De preparativa Incarnationis , quæ perducit nos usque ad incommutabilem veritatem Deitatis.*
- XV. *Quod in eremo sanctæ vitæ delectatio non invenitur voluptatis immundæ.*
- XVI. *De congressione eremi sanctæ vitæ.*
- XVII. *De signis , et ducatu deserti.*
- XVIII. *Quòd sol iustitiæ , qui lumen infundit , ipse humorem voluptatis exhaurit.*
- XIX. *Quòd per solam gratiam Dei possit homo salvari.*
- XX. *De attendendo refrigerio aternitatis propter donum consolationis presentis.*
- XXI. *De affectibus quibus beatitudo desideratur aeterna.*
- XXII. *De descriptione voluptatum , quarum humor non invenitur in sancto deserto.*
- XXIII. *De dapibus spiritualibus mentis stomacho preparatis.*
- XXIV. *Quòd multis charismatum donis nos in hac peregrinatione reficiat Christus.*
- XXV. *De sacramento luminis.*
- XXVI. *De sacramento olei.*
- XXVII. *De sacramento panis.*
- XXVIII. *De sacramento aquæ.*
- XXIX. *De significantia virgæ.*
- XXX. *De significantia floris , et lilii.*
- XXXI. *De significantia vitis.*

XXXII.

- XXXII. *De significantia malogranati.*
 XXXIII. *De significantia ficus.*
 XXXIV. *Quod gentilitas, vel infructuosæ animæ desertum dicantur.*
 XXXV. *De significantia cedri.*
 XXXVI. *De significantia spinæ.*
 XXXVII. *De significantia myrti.*
 XXXVIII. *De significantia oliuæ.*
 XXXIX. *De significantia abietis.*
 XL. *De significantia ulmi.*
 XLI. *De significantia buxi.*
 XLII. *De significantia pini.*
 XLIII. *De significantia cedri, et cupressi.*
 XLIV. *De significantia calami.*
 XLV. *De significantia iunci.*
 XLVI. *De significantia lilii, rosæ, et violæ.*
 XLVII. *De significantia hyssoi.*
 XLVIII. *De significantia sinapis.*
 XLIX. *De significantia montis, quod est Christus.*
 L. *De significantia Sion, quod est Ecclesia.*
 LI. *De significantia Libani.*
 LII. *De significantia lapidum.*
 LIII. *De avium spiritualium solatio.*
 LIV. *De significantia columbæ.*
 LV. *De significantia pelicani.*
 LVI. *De significantia nocticornis.*
 LVII. *De significantia passeris.*
 LVIII. *De significantia aquilæ.*
 LIX. *De significantia fulicis.*
 LX. *De significantia turturis.*
 LXI. *De significantia hirundinis.*
 LXII. *De significantia gallinæ.*
 LXIII. *De significantia phœnicis.*
 LXIV. *De significantia serpentis utriusque.*
 LXV. *De significantia serpentis.*
 LXVI. *De significantia utriusque leonis.*
 LXVII. *De significantia lupi, et ovis.*
 LXVIII. *De significantia agni.*
 LXIX. *De significantia cervi.*
 LXX. *De significantia hinnulorum capræ.*
 LXXI. *De significantione equi.*
 LXXII. *De felicitate sancti deserti.*
 LXXIII. *Sperandum in solo Deo.*
 LXXIV. *Quod nemo salvari potest nisi et præcedenti, et subsequenti misericordia Dei.*
 LXXV. *De subsequenti narratione coniecta.*

- LXXXVI. *Repetitio quorundam præteritorum.*
 LXXXVII. *Quid sit fides.*
 LXXXVIII. *Unde dicta fides.*
 LXXXIX. *Quòd fides et malarum rerum, et bonarum.*
 LXXX. *Quòd fides et præteritarum rerum sit, et præsentium, et futurarum.*
 LXXXI. *Quòd fides et suarum rerum sit, et alienarum.*
 LXXXII. *Quòd fides et opus connexa salvent hominem, discissa non salvent.*
 LXXXIII. *De comparationibus rerum fidei operique connectis.*
 LXXXIV. *Quòd spes non nisi bonarum, et futurarum rerum.*
 LXXXV. *Quòd ex fide nascatur spes.*
 LXXXVI. *Unde dicta spes.*
 LXXXVII. *Quòd spei contraria desperatio sit.*
 LXXXVIII. *De sententia Pauli, qua fidem, spem, et caritatem decenter contexta demonstrat.*
 LXXXIX. *Expositio eiusdem sententiæ Pauli.*
 XC. *De caritate, et nomine eius.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

CAPUT I.

De exordio hominis ad reparationem per Christum.

Ab exordio conditionis suæ per dispositionem ordinis cælestis doctrinæ præcedenti opere ostensus est homo pervenisse usque ad gratiam regenerationis divinæ. Nunc per subsequentiam operis innuitur, qualiter post baptismum ad mansionem æternæ vitæ, veluti post transitum maris usque ad terram repromissionis, per custodiam divinorum præceptorum properat pervenire; quò pateat eventum eius triformi rerum actione constare.

CAPUT II.

De reparatione hominis.

Primum quando beatus conditus corrui deceptus. Secundò quando Mediatoris morte extitit

reparatus. Tertio quando in redemptionis munere erit perenniter gloriosus. Primò certè post exordium boni vitiata natura per deceptionem inimici venit usque ad interitum mali. Sequenter reparata natura per sanguinem Mediatoris inducitur ad gloriam regni. Sic destructum est diaboli regnum, quod valuit usque ad Redemptoris adventum. Sic factum est regnum Christi in electis eius, et permanet in æternum: quod erit tertium, et ultimum in gloria sine fine mansurum. Et primò quidem conditus beatus homo: item secundò renatus beator homo: media eius pessima, tam omni infelicitate sordentia, quàm et iusta ultione damnata.

CAPUT III.

De morte Salvatoris, et regeneratione vitali.

Initio igitur beata eius conditio fuit:

fuit : sequens ex deceptione serpentis casus malè longèque perstitit : deinde per Salvatoris mortem reparatio grata succurrit. Quia ergo beatum exordium, succedente deceptione, non substitit, satis miseranter regeneratio vitalis accessit, ut vitiata natiuitas ad interitum, haberet unde renasceretur ad lucrum.

CAPUT IV.

De Ecclesia in Christo sociata.

Sed ut esset uterus, quo homo in mortem natus ad vitam posset esse renatus, Verbum Dei incarnatum est. Atque ideo per vetustæ legis præconium olim præscitam ex gentibus advocavit Ecclesiam, quam pro ea moriens lavacro aquæ mundavit, sibi que sponsam æterno fœdere consecravit. Cui in Evangelii exhibitione per redemptionis sacramentum participium sui corporis et sanguinis præbens, hanc sibi coniungem fecit, et communionis unitate coniunxit.

CAPUT V.

De adoptione filiorum Dei.

Ex hac per verbum fidei, et fœcunditatem Spiritus sancti innumeros quotidie renatos creat, quos in adoptionem gratiæ filios amplectens coheredes sibi in beatitudine æternitatis adsciscit, in huius mortalitatis ærumna docens eos de lege sua, et præcepto lucido inluminans oculos animæ, ut eruditos corde inducat in hereditatem iustitiæ. Quod viæ rectæ iter, per quod liberati ad

Psalm. 18. 9.

possessionem regni deductione salutari ducuntur, nosse in promptu est, et loci exhibitione probabile patet.

CAPUT VI.

De liberatione post baptismum.

Itaque post liberationem Ægyptiæ servitutis, post egressionem Ægyptiæ mansionis, post insecutionem Ægyptii exercitus, post transitum sævientis maris, post interitum Pharaonis, post excidium Ægyptiæ multitudinis, post gratulationem salvationis Israëlitarum, post canticum gloriæ Dei; id est, postquam reliquimus mundum, postquam conversi sumus ad Deum, post insecutionem dæmonum, post mersionem baptismatis, post privationem diaboli-cæ potestatis, post dimensionem peccatorum, post exultationem indultæ salutis, post gloriam et divinæ laudationis hymnum, considerandum est quò ducimur, et per quà ducimur, reminiscentes nos attrahi et vocari per solam gratiam Conditoris ad terram re-promissionis, scilicet terram viventium regionis, in qua erimus coheredes Christi, et filii regni.

CAPUT VII.

De baptizatis instruendis in sana doctrina.

Videamus certè iam nunc quomodo illa sapientia summi Dei susceptos ex aqua filios paternis doctrinis imbuat, et maternis miserationibus foveat, ut alios nescios instruat, alios teneros amplectatur.

Gg ij CA-

CAPUT VIII.

Quòd est aqua amara, et dulcis.

Iam post transitum maris venit ad aquas Mara. Qui locus ex amaritudine aquarum nomen accepit. Sic denique post baptismum venimus ad cognitionem legis. Et quia nisi prius cognitio habeatur historiæ, non potest spiritus intelligentia nosse, ideo ante venit ad scientiam præcepti. Sed cum prægustatur superficies eius, quia littera occidit, amara tædet. Unde nec cursus præceptorum eius aliquid in refectione saporat, quia ad perfectionem nihil adduxit. Ordinatè igitur litteram occidentem addiscimus. Sed accepta fide intelligentiæ spiritalis, et ligno crucis passionis immixto, vertitur in dulcedinem fidei; et quicquid illa favente amarum fuit, piè intelligendo dulcescit.

Exod. 15. 23.

Habr. 7. 19.

CAPUT IX.

De duodecim Apostolis, et septuaginta Discipulis.

Inde venit ad duodecim fontes aquarum dulcium, et septuaginta palmarum, quæ nobis ostendunt duodecim Apostolos, et septuaginta Discipulos ordinis secundi, de quibus Dominus binos ante faciem suam legitur præmississe. Ex quibus fontibus et palmarum doctrinam potamus, et dulces fructus victoriæ sumimus. Unde et Elim, quod est nomen mansionis eius, vertitur in *arientes fontes*. Ipsi namque sunt gregum robusti principes, et duces ovium, id est, doctores gentium. Debitè itaque venit ad gratiam

Luc. 10. 1.

Ibid. 27.

Evangelii, quæ nobis per Christi discipulos et suavitatem regni cælestis attribuit, et victoriam de nequitiis spiritualibus concedit.

CAPUT X.

Quòd celeri compendio per iter Evangelii veniatur ad regnum.

Omnis dehinc quæ sequitur diversitas mansionum singillatim digeretur ostensione mysteriorum. Sed quia iam a sanctis Patribus digesta tenetur, Evangelicæ gratiæ nobis est advocatio exequenda; in qua invenimus præstantiorem viam celeriori salutis compendio præparatam: quæ non nobis quadraginta annorum spatio inter pericula, hostiumque discrimina hereditatis adsumenda requiem differat; sed in eo, qui ait: *Venite ad me omnes, qui laboratis, et ego vos reficiam: tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris, velox et facile remedium Salvatoris accommodet.*

Matth. 11. 28. 29. 30.

Luc. 1. 7.

CAPUT XI.

De attendenda actione liberationis humanæ.

Attendamus iam actionem liberationis nostræ. Et ita demum consideremus viam itineris tendentem ad beatitudinem mansionis. Dicit ipsa veritas: *Si vos Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis.* Ecce iam vera libertas, quia vocati ad gratiam Redemptoris, quasi Ægypto, et Pha-

Ioan. 8. 36.

Ioan. 1.

Pha-

Pharaone relicto, Zabuli, et peccatorum admisimus servitatem. Transivimus more baptismatis, in cuius sacramento cuncta commoda nostræ salutis cum nobilitate libertatis accepimus. Venimus ad discursum vitæ præsentis, et proficiente ætate percipiendæ scientiæ operam damus: sic per cognitionem legis amaritudinem occidentis litteræ attentamus. Cuius legis idem, qui et Evangeliorum, unus auctor est Deus.

CAPUT XII.

Quòd non immoratur in lege, si spiritualiter intelligitur.

Quam tamen legem spiritualiter intelligendo, non immoratur in amaritudine eius, sed citò properamus ad doctrinæ aquas, et victoriæ palmas, ubi per Apostolos ubertate doctrinarum cælestium satiamur, et spiritualis gloriæ triumphis attollimur.

CAPUT XIII.

De inlucescente Evangelii lumine.

Luc. 1. 79. Inlucescat nobis sedentibus in tenebris, et umbra mortis lumen Evangelicum, quod inluminat omnem hominem venientem in hunc mundum; quod iam non nobis occidat inter occursum tentationum, sed luceat semper conlatione miserationum inlapsum.

CAPUT XIV.

De preparativa Incarnationis, quæ perducit nos usque ad incommutabilem veritatem

Deitatis.

Efficitur nobis via per susce-

ptionem carnis, qui consistit vita per vigorem æternitatis; perducens nos usque ad dulcedinem perennis et incommutabilis veritatis.

CAPUT XV.

Quòd in eremo sanctæ vitæ delectatio non invenitur voluptatis immundæ.

Contemblemur iam hoc prosperabile iter, quod a sanctis agitur in deserto, et cum illis pari eorum imitatione ducamur. De his dicitur, qui post transitum maris rubri per deserta pergentes secundum veram promissionem Dei se venire confidebant ad repositionis terram. Cumque omnis populus ex sanctorum multitudine et sceleratorum unitate concretus pariter protectione Dei incederet, Scriptura tamen sacra ex meliori parte sanctorum, de quibus dicitur: *Oculi Domini super iustos*, tacitis iniquis, solam narrat actionem beatitudinis. Ingrediamur ergo et nos cum his iustis, de quibus dicitur: *Iter fecerunt per deserta, quæ non habitabantur*, illa certè, quæ habitationes non habeant voluptatum, ubi non sint mansiones corruptionum, ubi non terrena felicitas ad interitum mulcens, ubi nullæ oblectationes quæ ad terram viventium properantes præpediunt viatores: qui *in locis secretis fecerunt casas*, quia mentis requiem in contemplationis abdito posuerunt, non incauta obstinatione sese hostibus obiectantes, sed salutari provisione expedibilem se consiliorum secreto tutantes; ubi non eos vana gloria

Psal. 33. 16.

Sap. 11. 2.

Ibid.

ad perniciem ostentaret, sed unde vera humilitas ad interitum superborum educeret: qui *steterunt contra hostes*, quia inflexibilem vigorem animi contra tentationum impetus erexerunt, nulla præsentis vitæ mollitiâ delibuti, in acie spiritualis belli numquam deflexi ab statu sanctæ intentionis ante impetum æriæ potestatis: atque ideo *de inimicis se vindicaverunt*, quia per arma iustitiæ muniti a dextris et sinistris, non sunt gloriâ prosperitatis elati, non adversitatis pondere pressi. Inde vindicaverunt se, quoniam expugnationem inimicorum, sui salvationem obtinuerunt; et unde adversitas vitiorum depulsa interiit, inde convulsa salus sanctorum militum stetit. Qui *sitiierunt, et invocaverunt Deum*, quia igne charitatis ardentes sitienter invocabant quem veraciter amabant. Magna in illos sitis amoris efferebuit, quam invocatio Dei remuneratione refectionis in-fusit. Quânto enim fervens amor in Dei dilectione extitit, tantò calor gratiæ solatium in refrigerio occurrit. Unde et *data est illis de petra altissima aqua*; quia quod in se ardore dilectionis erexerunt, tota ad fluentia altissimæ petræ, id est, spiritualis gratiæ pervenerunt, et omnem bonorum desideriorum sitim perventa felicitate potarunt. Quibus et *fuit requies de lapide duro*, id est forti; quia quicquid fluidum fuit ignis charitatis exurit, quicquid fragile amoris incendium roboravit, quicquid bene desiderabile beata his æternitas solidavit.

CAPUT XVI.

De congressione eremi sanctæ vitæ.

Ita denique aggredimur desertum sanctæ vitæ, in quo desiccatis omnium carnalium voluptatum humoribus, nihil invenimus quod sit per contrarium pulchrum oculis, aspectuque delectabile, in quo cum arbitrii manus extenderimus, cogitationumque fuerit palato gustatum, in anti-quam perniciem retrahat ad æternam munditiam iam renatos. Non erit illic in quo oculorum visio aspectu lascivo vegetur, cum indesinenter dixerimus: *Oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec miseretur nostri*. Non erunt aures lethalibus susurris avium immundarum insectæ, quæ cordis quietem aut malè inquietando perturbent, aut malè demulcendo in torporem oblectent, cum meditatam fuerit: *Ego dormiam, et cor meum vigelet*. Non erit odoratus spiramentis fluxæ delectationis infectus, cum amore sponsi ardentes dixerimus ad eum: *In odorem unguentorum tuorum curremus*. Non erit gustus antiquæ putredinis acore corruptus, cum guttur gratiæ saporatum eruperit: *Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo!* Non lingua scurrile mendum detrahendumque coniiciet, cum refectionem gratiæ sentiens dixerit: *Repletum est gaudio os meum, et lingua mea exultatione*. Non cor fluxu cogitationis elanguet, cum fuerit omni custodia conservatum. Non tacrus sordentis ope-

Psal. 25. 1.

Psal. 39. 3.

Psal. 22. 1.

Psal. 26. 1.

Psal. 122. 2.

Prov. 10. 3.

Psal. 83. 3.

Cant. 5. 2.

Psal. 15. 5.

Ibid. 1. 3.

Galat. 6. 14.

Psal. 118. 103.

Psal. 125. 2.

Luc. 9. 23.

operationis immunditiam at-
 ctabit , cum verè depromptum
 fuerit : *Lavabo inter innocentes*
manus meas , et circumdabo al-
tare tuum , Domine. Non gres-
 sus animi luti gurgite cohære-
 bunt , cum intento solida dixe-
 rit : *Statuit supra petram pe-*
des meos , et direxit gressus
meos. Non corpus aëris blandi-
 tiis licenter appetet refoveri , dum
 constanter adstruxerit : *Dominus*
regit me , et nihil mihi deerit.
 Non incommoditatis licentiosa
 remedia quærentur , cum attentè
 dictum fuerit : *Dominus inlumi-*
natio mea , et salus mea. Non
 indigentia refectio appetitu lau-
 tiori vitiosa quæret , cum vera
 confidentia adclamarit : *Non oc-*
cidit Deus fame animam iusti.
 Non mœstia beatitudinem extin-
 guens animam deliciet , cum
 hilaritas mentis eruperit in iubi-
 lo exultationis : *Cor meum , et*
caro mea exultaverunt in Deum
vivum. Non prosperitatis atten-
 tabitur oblectatio mulcens , cum
 sola delectatio in Deum fuerit
 tota voluntate dicentis : *Dominus*
pars hereditatis meæ. Postre-
 mùm nihil de mundi solatiis af-
 fectabit qui cum Paulo dixerit :
Mihi absit gloriari nisi in cru-
ce Domini mei Iesu-Christi , per
quem mihi mundus crucifixus
est , et ego mundo. Omnis quo-
 que interioris hominis voluptuo-
 sus humor , et arvina putridæ
 operationis , tumorque turgidæ
 mentis uno et salutari purgabun-
 tur ac desiccabuntur antidoto ,
 cum dicentis Domini fuerit præ-
 ceptum impletum : *Si quis vult*
post me venire , abneget semet-

ipsum sibi , et tollat crucem
suam , et sequatur me.

CAPUT XVII.

De signis , et ducatu deserti.

O! quàm beatus populus tale gra-
 diens per desertum , in quo Red-
 emptorem suum habens ducem ,
 hunc solum sequitur , hunc atten-
 dit , tollens crucem vel Domini
 sui , vel suam ; quæ tunc erit
 Domini sui , cum in eius fide om-
 nem aëriæ potestatis expugna-
 verit triumphando ; tunc autem
 sua , cum ad imitamentum pas-
 sionis Domini sui carnem suam
 cum vitiis adfixerit clavis timo-
 ris. Ita imperterritus vastitatem
 eremi pertransibit , quia lux illi
 præveniens gratia miserantis , dux
 eius ipse Redemptor , signum vic-
 toriæ gloria crucis , protectio
 iugis subsequens misericordia re-
 dimentis.

CAPUT XVIII.

Quòd sol iustitiæ , qui lumen
infundit , ipse humorem vo-
luptatis exhaurit.

Ecce sol iustitiæ , qui inluxit no-
 bis , ut in lumine suo recto itine-
 re gradiamur , ipse in calore suo
 omnem fluxum humoremque sau-
 ciæ voluptatis exhaustit ; ut qui
 iam quò rectò gradiamur agnovi-
 mus , nullo corruptionis fluidæ
 tactu tardemur. Sic itaque au-
 steritatem diligant deserti , qui
 amœnitatem desiderant vitæ. Sic
 delectentur in afflictione carnis ,
 quorum anima Dominum magni-
 ficat , et in Deo salutari suo spi-
 ritus exultat. Sic tota eremus vi-
 tæ

Luc. 1. 47.

tæ præsentis mundi destituta solatiis, spe futuræ consolationis amabitur, quoniam ad patriam beatorum non melius, non celerius itur quàm per angustias passionum, dicente Paulo: *Non sunt condigne passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.*

Rom. 3. 18.

CAPUT XIX.

Quòd per solam gratiam Dei possit homo salvari.

Iam quia salutaris eremus iustitiæ illustrata lumine, et acta calore patuit, nunc in labore viatoribus, sed in refectioe æternis civibus iter præbens; videamus delitias, quas illis in ea dux eorum per conlatum sancti Spiritus pignus in solatium administrat; ut omnis homo suæ impossibilitatis consideratione commotus, destitutum se propriis meritis agnoscens, in Deo solo spem ponat, qui et velle præparat, et posse donat; qui non merentibus gratuito dat merita, quibus restituat dona; qui primò misericordiam tribuens dat substantiam bonorum operum, et post largitur munera præmiorum; qui facit in sua servitute unde placeat sibi serviens, quem postea muneretur ad regnum vocans.

CAPUT XX.

De attendendo refrigerio æternitatis propter donum consolationis præsentis.

Tunc proinde acutissima quisque, in quantum valet, mentis acie ad-

miranter spectet, quod illic refrigerium æternitatis dabit, quando tam multum hic temporis solatium tribuit: quid illic exultationis erit in munere, si tantum hic consolationis datur in pignore: quæ nobis gloria de perventione, si tanta exultatio in spe: quæ nobis iucunditas æternæ amabilitatis amplexu habere et aspicere Redemptorem, si tanta salus est habuisse redemptionem.

CAPUT XXI.

De affectibus, quibus beatitudo desideratur æterna.

O Domine! da illum ignem, quem misisti veniens in terra, et quem vis ut ardeat. Da ardere charitatis igne, da lucere obedientiæ splendore, da fervere dilectionis amore, da inter pericula interitum non habere, da de periculis feliciter exire, da ad tuam dulcedinem festinare, da ad tuam visionem tranquillè venire, da tuæ visionis manifestatione perenniter satiari, da te in sæculorum æternitate sine fine laudare. Sollicitis certè mentibus iam illud est considerare, quòd istud est promereri: illud expectare, quòd istud habere: illud evidentissimè percipere, quòd istud veraciter percepsisse.

Luc. 12. 49.

Gal. 5. 19. 20. 21.

Phil. 2. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26.

CAPUT XXII.

De descriptione voluptatum, quarum humor non invenitur in sancto deserto.

Extinguendorum iam spirituum morborum virus, quod nullo voluptatum madente humore in

CAPUT XXVII.

De Sacramento panis.

Panem caelestis mannae, quem in sui corporis veritate signavit dicens: *Hic est panis, qui de caelo descendit, et vitam dat mundo.*

Ioh. 6. 33.

CAPUT XXVIII.

De Sacramento aque.

Aquam vitae, quae ex percussura virgæ fluxit e petra, præbens significantiam, quod duorum lignorum crucis formæ corpus Christi suspensum vitale nobis poculum emanaret, quod et in aqua lavationem baptismatis ostenderet, et in sanguine remissionem peccatorum efficeret. Inest quoque illic viror ramorum, quæ consideratione sui umbram anxius ferunt, doctrinæ foliis scientiam parant, pomis refectio-nem intelligentiæ administrant, viriditatis aspectu æternitatem commendant.

CAPUT XXIX.

De significantia virgæ.

Ibi virga carnis Christi, quæ post siccitatem mortis floruit: quia postquam de radice Jesse in passione succissa est, vivaciùs mortificata reviruit, habens eadem caro in virga super omnia regnandi potentiam, et in flore pulchritudinis resurrectionis, et redemptorum universitatis gloriam demonstratam.

CAPUT XXX.

De significantia floris, et lilii.

Ibi flos campi, et lilium con-vallium: quia idem Christus de surculo virginalis corporis exortus mundi decus enituit, et humilitatis virginum gratia præfulsit.

Cant. 2. 1.

CAPUT XXXI.

De significantia vitis.

Illic vitis illa evangelica proprio veritatis testimonio ostensa, quæ toto mundo patens se vitam in se credentibus præbet, et in se credentes ad æternitatem vitæ in se palmitem habet; cuius uvæ sanguis pretium mundi est, redemptionis fidelium, abolitio delicti, et præmium regni.

Ioh. 15. 1.

CAPUT XXXII.

De significantia malogranati.

Ibi malogranatum illud nobilitatis Ecclesiæ, quod in granis fidelium adstricta unitate diversum est: quod meritorum mansione divisum, et fidei est unitate compactum: quod Christi sanguis titulo rubet, et durabilis beata æternitate subsistit.

CAPUT XXXIII.

De significantia ficus.

Necnon et ficus, legisque primitivos grossos Judæorum abiciens, ad dulcedinem Evangelii tempore gratiæ credentes subsequenter adduxit.

D. Greg. lib. 1.
Evang. Rom. 20.
17. ex quo loco
quæ sex quæ se-
quuntur, desumpta
sunt.
2. Corinth. 2. 15.

CAPUT XXXIV.

Quòd gentilitas, vel infructuosa anima desertum dicantur.

In hoc deserto et verbis, et mysteriis prophetiis commendata inveniuntur stagna, et rivi aquarum, quæ sive ad gentilitatem, sive ad infœcundam animam referatur, illa est quæ per inutilitatem sine fructu fatiscens in pulvere consistit, ac postea sanctæ prædicationis fluente, et doctrinarum rivos erumpit. Cui etiam solitudini adhuc danda ex magno munere promittuntur.

CAPUT XXXV.

De significantia cedri.

D. Greg. lib. 1. Exang. Hom. 20. 13. ex quo loco nota sex quæ sequuntur, desumpta sūt. 2. Corin. 2. 15.
Cedrus illa magni odoris, quæ in sanctis virtutes, et signa in operatione exhibens cum Paulo dicit: *Christo bonus odor sumus Deo*, tanto ad æternitatis memoriam laudabilior, quanto et a putredine corruptionis gratior invenitur et purior.

CAPUT XXXVI.

De significantia spinæ.

Spina doctrinæ spiritalis, quæ dum de peccatis ac virtutibus disputat, atque modò æterna supplicia minatur, modò cæleste gaudium promittit, ita cor audientium pungit, ut dolore compunctionis perforata mentem per oculos quasi quemdam animæ sanguinem lacrymas elicere cogat.

CAPUT XXXVII.

De significantia myrti.

Myrtus temperantiæ virtutem habens, ita ut dissoluta membra restringat. Hæc dum afflictis proximis compassione miserationis vel opem defert, vel consolationis eloquium impendit, ad spem salutis reparat, quod pressuris inlisum dissolutè atteri potuerat.

CAPUT XXXVIII.

De significantia olivæ.

Oliua miserationis, quia et Græcè *ἔλεος* misericordia dicitur, cuius liquor ante conspectum Dei acceptabiliter satis fructu miserationis elucet.

CAPUT XXXIX.

De significantia abietis.

Abies contemplationis, quæ intra sanctam Ecclesiam in terrenis corporibus posita iam cælestia contemplatur: et licèt sit ortus eius ex terra, iam tamen contemplando verticem montis tollit in æthera.

CAPUT XL.

De significantia ulmi.

Ulmus potentiæ sæcularis, quæ terrenis curis inserviens, licèt nullum fructum inferat virtutis spiritalis, sanctos tamen viros donis spiritalibus plenos sua largitate sustentans, quasi vitem cum fructibus condigna portat.

CAPUT XLI.

De significantia buxi.

Buxus viriditatis perennis, quæ cum nec altitudinem habeat, nec fructum ex ætatis infirmitate afferat, parentum tamen fidelium credulitatem sequens fidei semper viriditate perpetua hilarescit.

CAPUT XLII.

De significantia pini.

Pinus, quæ in altum sancta intentione suscollitur per acumen foliorum, doctrinæ verbis mentes excitans auditorum, nullius temporis adversitate æterni desiderii viriditate nudatur, pomum intelligentiæ in abditis servans, quod nisi magna discentis intentio quodam bonorum studiorum malleo penetraverit, otiosis facillè non patescit. Cum autem in sumptum intelligentiæ fuerit exemptum, et fauces in eloquio saporat, et stomachum mentis in virtutis intellectu confirmat, proferens resinam in sudore tolerantia de corporis passione, quæ proximorum iniecta vulneribus, et ulcus in salute curat, et olfactu in opinione bona conflagratur.

CAPUT XLIII.

De significantia cedri, et cupressi.

Cedrus pariter et cupressus, de quibus dicitur: *Tecta domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cupressina*, hæc innuunt, geminam videlicet dilectionem Dei et proximi, quæ in sanctis, qui sunt habitaculum Dei, per

sanctum Spiritum desuper concessa monstratur, ut in Ecclesiæ sublimitate aliud dilectio Dei constet in protectionis virtute, aliud dilectio proximi hæreat in decore.

CAPUT XLIV.

De significantia calami.

Ibi calamus doctrinæ spiritalis aqua nutritus, usque adeo gratiam obtinens dignitatis, ut in verbo Dei proficiens et ipse scriptor, velut doctor, aut prædicator fiat.

CAPUT XLV.

De significantia iunci.

Ibi iuncus eadem doctrinæ gratia educatus, qui licet ad hoc provehi non valeat, ut calamus scribens, id est, doctor prædicans fiat, quia tamen obedientiæ virtutem servat, et iuri discendo proficit, et viriditatem usque ad remunerationem servat.

CAPUT XLVI.

De significantia lilii, rosæ, et violæ.

Est quoque candidum lilium flos virginum, rosæ purpurantis sanguinis Martyrum, violæ gratia continentium.

CAPUT XLVII.

De significantia hyssopi.

Hyssopus verborum Dei vim purgatoriam habens, quæ adsparsa tumori mentis omne quod in illa turget, præcepti austeritate arescere facit.

CA-

CAPUT XLVIII.

De significantia sinapis.

Math. 13. 31. **I**bi sinapis illa regno cælorum similis, semine, vi, culmoque sublimis, cuius in seminibus adeò diminutio spectabilis, quia incrementorum spe cùm proceritate superet olera, quædam transgreditur et arbusta. Satio eius humilis, maturitas excelsa. Forma seminis indesecabilis. Integrum tantùm nihil redolet, attritum odore saporeque intolerabile. Culmo procerâ adeò ut sit avis cæli habitatio fida. Innuit fidem, quæ cælorum est regnum, quod despicabiliter seritur in humilitate docentis. Quæ cum sola attenditur, contemptibilis vilisque putatur. Iam si consideretur attentè, primò non recipit sectionem, quia non habet hæresum scissuram. Secundò lene palpari, quia iugum Christi suave, et onus est leve. Tertiò intentione tractatuque spiritus confricata ingens odore, ingensque sapore perflagrat, ita ut cogitans de illa rectè dicat: *Quæsiui sapientiam, et ipsa longè recessit*; quia cum sollicitè de illa tractatur, impenetrabilium secretorum vigor aspicitur. Succrescit quoque robore sui, attingens præmia futurorum, quæ adipiscuntur animæ fidelium, quasi cæli aves in ramis virtutum eius habitationis soliditatem habentes.

CAPUT XLIX.

De significantia montis, quòd est Christus.

Ibi aspicitur mons ille solus su-

pra verticem omnium montium elevatus, qui ex lapide sine manibus abscisso crevit, omnemque orbem terræ replevit: id est, cum Verbum caro factum sine opere coniugali ex veritate humanitatis genitum, replevit orbem, quoniam super omnia regnum eius excrevit. Omnes quoque montes celsitudine transit, quia super angelicam excellentiam sublimatus in paterna sede consedit.

Dan. 2. 35.

CAPUT L.

De significantia Sion, quòd est Ecclesia.

Ibi eminens mons Sion, qui in huius eremi, peregrinationis scilicet vitæ præsentis longitudine positus est, ut in eo promissionem speculemur cælestium rerum. Unde et Sion speculatio dicitur.

CAPUT LI.

De significantia Libani.

Ibi Libanus non ille, cuius succiditur saltus ad interitum superbiorum, sed de quo dicitur: *Odor Libani ad te veniet*, sanctarum videlicet animarum coram te delectabilis operatio redolebit.

Isai. 60. 13.

CAPUT LII.

De significantia lapidum.

Ibi lapides vivi Petri ore notati, nulla vitiorum mollitie cæsioni subiecti, sed caritatis ardore ad æternitatis officium solidati, de quibus dicitur: *Accedentes ad Dominum lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum, et honori-*

1. Petr. 2. 4. 5.

ri-

rificatum, et ipsi tamquam lapides vivi superaedificamini domus spiritalis, sacerdotium sanctum, offerentes spiritalis hostias acceptabiles Deo per Iesum Christum.

CAPUT LIII.

De avium spiritalium solatio.

Quin etiam distincta pulchritudine montium ac nemorum, quæ et viriditatis, et fructuum consolationem perventuris ad æternam requiem exhibent in ostensione virtutum, adsunt quoque et bonarum avium considerationes perspicuæ, quæ viatorem Dei vel dulci melos refovent, vel gratiæ aspectu iucundant, manentes in solatium viatori, angoremque itineris protectionis comitatu solantes.

CAPUT LIV.

De significantia columbæ.

Columba scilicet in Evangelica simplicitate innocentiae pollens, quæ cum carnis fel non habeat, iræ quoque et indignationis amaritudine caret: in cuius specie

Matth. 3. 16.

supra Christum Spiritus Patris venit, et cui iubet idem suos discipulos similes esse, dum dicit:

Matth. 10. 16.

Estote simplices sicut columbæ; servare præcipiens mansuetudinis simplicitatisque virtutem, ira, et indignatione, simulque malitia discedente.

CAPUT LV.

De significantia pellicani.

Pellicanus unice solitudinis, vide-

licet idem Christus virginalis generationis singulari utero editus, qui insolite generatus solus virginæ solitudinis est habitatio-
ne retentus.

CAPUT LVI.

De significantia nocticoracis.

Nocticorax domicilii ruinosi idem Dominus, qui inter ingruentia passionis tenebrosa perfidiæ caligine persecutorum corda contemnere non apposuit, dum pro eis et inter supplicia Patrem oravit, habitans inter eos usque ad exitum passionis, et vicioriam mortis.

CAPUT LVII.

De significantia passeris.

Passer unicus ædificii cælestis ipse utique Christus, qui postquam in ruinosi populi tenebrosis operibus passionem sustulit, in libertate resurrectionis sedem cælestis gloriæ repetivit.

CAPUT LVIII.

De significantia aquilæ.

Aquila protectionis divinæ, quæ dicit: *Suscepi vos tamquam pullos, tamquam sub alas aquilæ, et applicavi vos ad me*, et expansis manuum alis in cruce credentes suscipiendo protexit, atque post occasum mortis corporeæ, ascensionis volatu cælos ascendit: in Ioanne quoque cælestis eminentiæ avolans ad Patrem pervenit, et quid de Verbo Dei cognoverit, mundo denuntiat.

Exod. 19. 3.

CA-

CAPUT LIX.

De significantia fulicis.

Fulis, cuius domus est petra, quæ domus passerum dux est. Christus enim petra, qui est requies, quiescendi soliditas fixa, sanctis omnibus dux est ad æternæ introitum vitæ.

CAPUT LX.

De significantia turturis.

Turtur ecclesiastica, quæ nidum sibi de lignis crucis construens reponit in eo sub calore fidei credentes quosque parvulos coalendos, donec educati in fidei mansionem possint ad hoc pervenire, ut similitudinem passionis valeant tollere crucem Christi, et eundem Dominum sequi.

CAPUT LXI.

De significantia hirundinis.

Hirundo illa perspicax, linguaque nitenti sono opportunè importunè prædicans, pigros excitat, quæ libertate contemplationis vividæ volans nulli rapacissimæ dæmoniosæ avi præda cognoscitur; industria sancti operis nidum construens mentis, ubi dum cogitationum pullos in proximorum amabili societate, velut in hominum domo fovet, post ad volatum perfectæ virtutis opus dirigit actionis.

CAPUT LXII.

De significantia gallinæ.

Gallina Evangelica Domini est similitudine et ore prolata: gra-

tum mansuetudine genus, proge-
nie lucrosus, et in foetibus pium,
studiosè filios fovens, studiosius
educans. Non enim in foetu va-
riatur ut perdix, non fovenda re-
linquit ut phasis; sed suis stren-
ua genitis cum portaverit escam,
sedula voce parvulos adsciscit,
quos secum indivisè trahens nec
frigoris, nec famis sinit ærumna
terreri. Per huius speciem pie-
tatem suam Dominus præferens
infideli plebi loquebatur dicens:
Hierusalem, Hierusalem, quo-
tiens volui congregare filios
tuos, sicut gallina congregat
pullos suos sub alis suis, et no-
luisti. Ecce relinquetur vobis
domus vestra deserta; unde
quia non erit sub alis protectio-
nis Dei.

Matth. 23. 37. 38.

CAPUT LXIII.

De significantia phœnicis.

CAPUT LXIV.

*De significantia serpentis
utriusque.*

. . . . ad Redemptoris visionem
erecta constiterit: quoniam cum
exaltationem eius in cruce con-
spicimus, tunc in defensionem
nostram super aspidem peccati,
et basiliscum mortis eum ambu-
lasse, leonem quoque diabolum,
atque draconem Antichristum
conculcasse sentimus. Hæc certè
cuncta per victoriam passionis
eius superata sunt, et extincta
cunctis nobis, qui passionis eius
conformes effecti nos mundo, no-
bisque mundum agnoscimus cru-
cifixum.

Psal. 90. 13.

CA-

CAPUT LXV.

Item significantia serpentis.

Est quoque et alius connexus eidem suo capiti serpens, qui dum ad vitam in specus foramine fidei caput abscondit, corpus in mortis passione concedit, exuens se tunica conversationis vetustæ, ut ambulare possit in novitate vitæ.

CAPUT LXVI.

De significantia utriusque leonis.

Sæviat licet leo, qui circuiens quærit quem devoret, nobiscum tamen semper ille est ex tribu Iuda victor leo, qui tam libenter nos de illo defendit, quàm illum ipse potentialiter vicit.

1. Petr. 5. 8.

Apoc. 5. 5.

CAPUT LXVII.

De significantia lupi, et ovis.

Ingruat licet lupus, qui mortis faucibus anhelat semper in prædam, adest nobiscum pro nobis contra illum obsistens ei ovis illa non aperiens os suum ad occisionem ducta, vestiens ac muniens nos contra impietatis iacula et frigus lanis miserationis, et calore caritatis, et in expugnatione pugnantis.

Isai. 53. 7.

CAPUT LXVIII.

De significantia agni.

Stat et agnus ipse immaculatus, qui quoniam non habet peccati maculam, inde lupi, et leonis huius molas confringens, non sinit corpus suum attingi morsibus

Psalm. 57. 7.

eius. Effuso namque sanguine suo extinguens vigorem, quo ille devorare animarum vitam, quasi bibere sanguinem, solitus erat, dum innoxius immolatus in mortem occubuit, illius voracitatem pariter et rabiem extinxit, sanguinis sui effusione sitim occisorum sanguinis non inrigans, sed extinguens; non humidans, sed necans; non temperans, sed absorbens; ut cum ille noxium animarum sanguinem insatiabiliter hauriret, iste innoxium effundens, devorantem et haurientem pariter exhauriret.

CAPUT LXIX.

De significantia cervi.

Est et cervus viam præceptorum Dei fidei rectitudine currens, qui non habet vulpis hæreticæ flexum, de quo dicitur: *Rectus cursus cervi, vulpecule autem flexuosus.* Qui asperitate linguæ serpentem perimit, quia invectione doctrinæ in audientium cordibus peccati vigorem occidit; qui desiderat ad fontes aquarum, ut perveniens ad Deum vivum, visionis eius æterno refrigerio animetur.

Psalm. 41. 1.

CAPUT LXX.

De significantia hinnulorum capræ.

Capræ quoque duorum populorum hinnuli, qui se per humilitatem quidem veraciter peccatores agnoscunt, sed per caritatem currentibus nihil sibi de impedimento temporalitatis obviare persentiant. Nam contemplationis

Cont. 4. 5.

nis ardua petentes, liberè in sublimibus amoris saltibus conscendunt. Qui cum ad compassionem proximorum deicere se videntur, nullo præcipitationis lapsu læduntur, quia piæ virtutis cornibus se excipiunt, ne in periculis proximi labantur.

CAPUT LXXI.

De significantia equi.

Ezech. 15. 1.

Est et equus, non ille qui in sui confidentia superbum suscipit ascensorem, cum quo præcipitatur in mare; sed ille speciosus in certamine, qui contra aërias potestates impigro nos exercitio fert, et in nomine Domini nostri magnificatos a periculis eruit.

CAPUT LXXII.

De felicitate sancti deserti.

O beatum desertum! in quo non pedibus corporis, sed cordis motibus itur: in quo non rei ambitio, sed consideratio quæritur; ubi gradiens animus non lassatur, quia nec crurum poplite iter expletur; ubi non desideratur quando refectio mittetur, sed quando refectionis perfectio inveniatur; ubi quodlibet aliud non est, quàm quod præmium erit; ubi concordia sensuum ita perseverantiæ statu ad laboris finem anhelat, ut nulla hanc actio laboriosa præpediat; ubi nulla fit oblivio futuri, quamvis multa sit pressura imminens de præsentibus; ubi iam de remuneratione aliquid gustatur, quando in pondere passionis constantia immota tenetur; quam non fœcundat voluptatum humor,

Psalm. 41. 1.

Cant. 4. 5.

sed caritatis calor; cuius viriditas non voluptuosus humoribus infusa, sed ferventibus sanctæ custodiæ studiis est nutrita; cuius durabilitas non otiorum interiectionibus, sed iugi intentione servatur; ubi odor bonæ actionis nullo dissipatur flatu violentiæ sæcularis; ubi gratus aspectus nullo impeditur hebetudinis obiectu; ubi sanctus labor non fastidit tolerantiam operis; ubi omnis sancta actio iocunditas, ubi otiositas execrabilis et nulla. Non est sic ardua, ut sit et pavenda. Sic autem innoxia libertatem grata nescit inquinamenti admixta. Grata pariter est, et arcta: grata desiderii præmiorum, arcta prohibitione peccaminum. Quicumque æterna amat in hac avidus currit. Quicumque temporalibus hæret, hanc compeditus nec aggredi pertimescat. Ibi certitudo salutis adversa amat, otii verò tranquilla prosperitas enervat. Ibi fortis dilectio ut mors; quia quem divinitatis amor afflaverit, actio mundialis mortificatum habet. Omnis illic viator caritate vulneratus currit, et ad præmium vulneris ardentem agitur stimulis caritatis. Terreno constituta sinu, cælesti delectatur admisu. Mortali vegetata tempore, mortali potitur amore: et inde ad immortalitatis gloriam liberè tendit, unde mortificationem corporis veraciter adsumit. Pervia illa est sacrorum vestigiis animorum. Omnis illam futurus bonæ patriæ civis sexu congregitur, ætate appetit, tempore intrat, opere agit, intentione urget, amore complectitur. Maiores natu cum Mosen,

Cant. 8. 6.

et Aaron per instantiam servitutis sanctæ nitent internæ gloriæ claritate. Iuvenes per exercitium operis bella tentationum subigunt spiritalibus armis. Mulieres cum Maria in tympano attenuatæ carnis divinæ gloriæ personant hymnis, instructæ usibus virtutis, ut per virorum fortium viam sit illis liberum ambulare. Quæ ideo non refugiunt tentationum incursum hostilium, quia vigore animi coherent societati sanctorum; et inde non separantur duri itineris labore, quia pares sunt intentionis sanctæ congressione. Non queruntur de imbecillitate propria, quia per mollitiem corporis operationem exerunt virtutis. Delicatum sibi nihil ex mollietate deputant, quando et corpora suscipiendis persecutorum gladiis parant. Nihil tenerum de sexu sentiunt, quando totum ad victoriam gloriæ duruit, quod molle oblectabiliter fuit. Non erit de cuiuscumque proposito vel honore, sexu vel ordine, persona vel genere, quem non in peregrinatione mortalitatis huius eremi sanctæ istius mansio vel tutandum suscipiens teneat, vel itinere salutari ad mansionem æternæ beatitudinis mittat. Instat enim illic omnium capacitas ordinum, nullius rei a se reiecta conditione; quæ in eam rationaliter vegetatur, sapienter vivit, in Dei dilectione consistit, et ad laudationem æternitatis divinæ pertendit. Nam cum sit in Pontificibus exemplum beatè vivendi et celsitudo gloriæ cælestis,

in Sacerdotibus beatæ vitæ gravitas honesta, in ministris sancta vita obedientiaque subministrata, in reliquo religionis corpore venustas morum, et ordinum custodia distinctorum: virginibus incorruptionis gloria, continentibus solationum expectatio, pœnitentibus indulta remissio, divitiis et in usu divitiarum liberalitas prompta, et in illicitis usibus licentia abscissa, egenis consolatio vitalis, potestatibus et in excellentia honoris humilitas vera, et in excessu pietatis aggravatio cohibenda, coniugibus et in prole honesta libertas, et in libitu dempta voluptas; omnes hic situs ad salutem suscipit, omnes hoc iter ad vitam mittit. Tantum est, ut qui religionis huius plagam ingressus fuerit, innocentia hæreat, caritate ardeat, et ad manifestationem gloriæ Dei illa perenniter satianus anhelet: quoniam omnis eius viator quantò sapiens fixusque fuerit in ordine proprio, tantò certus erit in præmio expectando; et quantò ardentior in operando quod bonum est, tantò fidus in percipiendo quod præmium est.

CAPUT LXXIII.

Sperandum in solo Deo.

Descripto eremi discursu, et attentata illic spiritali refectione, exhaustoque omnium vitiorum humore, tunc plena tranquillitas pergentibus erit, quando tota spes in auctorem omnium bonorum Deum fixa perstiterit.

CAPUT LXXIV.

Quòd nemo salvari possit nisi et præcedenti et subsequenti misericordia Dei.

Quamvis mari baptismatis abluti, quamvis libertati contraditi cantemus canticum gloriæ Dei, nequimus per spatia præsentis vitæ duci ad possessionem quietis æternæ, nisi, donec mortaliter vivimus, et lumen nos columnæ præcedat, et protectio nobis obumbret; quo inter omnium mundi huius tentationum occursum et lumen gratiæ Dei præveniens provehat ignorantes, et nubes misericordiæ subsequentis protegat atque roborat imbecilles.

CAPUT LXXV.

De subsequenti narratione coniecta.

Porro quoniam bonorum operum quædam sunt potentialia instrumenta, sine quibus omnis homo nec Creatori restitui, nec Redemptori omnimodè valeat copulari; brevi sunt orsu notanda, ut vis dictorum suis artibus tenta solidum decorumque operis corpus efficiat enitenti iunctura.

CAPUT LXXVI.

Repetitio quorundam præteritorum.

Reparati hominis exordia ex vetustate vitæ ad Dei cognitionem venientis in exorcismo verbi, in denunciatione præcepti, in unctione olei, in acceptione Sym-

boli, in sacramento baptismi, in chrismate Spiritus sancti, in participio corporis et sanguinis Christi, patenti et competenti ordine textu præcedentis operis sunt expleta. Quæ cuncta ex auditu fidei incipiunt, per fidei expectationem consistunt, in fidei dilectione complentur.

CAPUT LXXVII.

Quid sit fides.

Fides id ipsum est, quo fieri credimus id quod nondum videre valemus. Nam cum videt quis, non opus est, ut quærat rei fidem, cui detulit visionem. Si autem videri nondum potest, necesse est deferat fidem, et fieri posse confirmet quod videre minimè valet.

Ex Isid. Etym. lib. 8
cap. 2. n. 4.

CAPUT LXXVIII.

Unde dicta fides.

Ex hoc ergo dicta fides, quod fiat illud quod inter utrosque placitum est, id est, inter Deum et hominem; ut in præsentem credatur in Deum, et in futuro credatur satiari dulcedine Dei, quam repromisit diligentibus se.

CAPUT LXXIX.

Quòd fides et malarum rerum, et bonarum.

Fides porro est non solum in Deum. Nam est et malarum rerum, et bonarum; quia et bona creduntur, et mala: et hoc fide bona, non mala.

CAPUT LXXX.

Quòd fides et præteritarum rerum sit, et præsentium, et futurarum.

Est etiam fides et præteritarum rerum, et præsentium, et futurarum. Credimus enim mortuum Christum, quod præteriit; credimus sedere ad dexteram Patris, quod nunc est. Credimus venturum ad iudicandum, quod futurum est.

CAPUT LXXXI.

Quòd fides et suarum rerum sit et alienarum.

Item fides et suarum rerum est, et alienarum. Nam et se quisque credit aliquando esse cœpisse, nec fuisse utique sempiternum, quia cœpit; esse autem æternum, quia non desinit. Nec solum de aliis hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, verum etiam de angelis credimus.

CAPUT LXXXII.

Quòd fides et opus connexa salvent hominem, discissa non salvent.

Perfectæ fidei accessus operum magna virtutis adfinitate connectitur, quoniam si neutro sibi hæreant, sunt utroque confusa, dicente Apostolo: *Vis autem scire, ó homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est? Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est offerens Isaac filium suum super altare? Vides, quoniam fides cooperabatur operibus illius, et*

*ex operibus fides consummata est, et suppleta est Scriptura dicens: Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad iustitiam, et amicus Dei appellatus est? Vides, quoniam ex operibus iustificatur homo, et non ex fide tantum? Quid ergo, quia divisione sui destruuntur utraque, nisi ut connexionem sui construantur utraque, quo iusta Abraham fides opera commendet, et iuxta Apostolum fidem operatio vivificet? Porro revelante nobis Evangelio, hæreditatem æternæ vitæ non nisi fides Christi commendat, dicente ipso: *Hæc est vita æterna, ut credant te solum verum Deum, et quem misisti Iesum Christum filium tuum.* Credentibus deinde adsignat idem Dominus fidei opera cohærere debere, nec extra operum dignitatem fide sola posse salvari, ipso dicente: *Non omnis qui dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in regnum celorum; sed qui fecerit voluntatem Patris mei qui in celis est, ipse intrabit in regnum celorum.* Ad statum ergo salutis fides et opus cohærentia manebunt, quia ad interitum salvationis malè diffidentia comprobantur.*

CAPUT LXXXIII.

De comparationibus rerum fidei operique coniectis.

Sicut enim qualitas alicuius formatæ rei non in sola pulchritudine metalli consistit, nisi huic manus operantis dispositionis ordine decorem imprimat venustatis, ita fides nullius operibus compta

Genes. 15. 6.

Rom. 4. 3.

Ioon. 17. 3.

Matth. 7. 21.

Rom. 8. 24.

Ex Isid. Diff. lib. 2.
n. 35.

Iac. 2. 20.

Genes. 22. 9.

pta non solum invenitur indecora, sed etiam mortua: ita certè lucerna fidei, nisi bonorum operum habeat nutrimenta, citatim videtur extincta. Sic corporalis vita hominis, nisi ciborum competentia vegetetur, in labem morientis inducitur. Ita denique nisi vegetet hoc vitalis spiritus, erit mortuum corpus. Sic plantatio nemoris, nisi coalescat rivulis humoris, continuo extinguitur uridine siccitatis. Consequens ergo est, ut præcedentem fidem sequantur opera, quoniam nec ædificium operum sine fidei fundamento, sine instructura operis inanescit. Est ergo homini tunc magna felicitas, quando fides illa, quæ per dilectionem operatur, ipsius dilectionis operatione munitur, ut si diligit qui credit, operis exhibitione probetur.

CAPUT LXXXIV.

Quòd spes non nisi bonarum et futurarum rerum.

Spes non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, et ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibetur. Unde Apostolus: *Spes quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus.*

CAPUT LXXXV.

Quòd ex fide nascatur spes.

Ex illa ergo fidei confessione, quæ breviter Symbolo continetur, et carnaliter cogitata lac parvulorum est, spiritualiter autem con-

siderata atque tractata cibus est fortium, nascitur spes bona fidelium, cui sancta caritas comitatur.

CAPUT LXXXVI.

Unde dicta spes.

Spes inde dicta, quòd sit proferendi pes. Per hanc enim progredimur, et patienter sustinemus dilationem promissorum bonorum in huius sæculi tentationibus constituti, donec in patientia nostra possidentes animas nostras, per adiutorium divinum a malo liberati perveniamus ad beatitudinem repromissam, in qua vivemus in omni bono.

Ex Isid. Etym. lib. 8. cap. 2. n. 5.

CAPUT LXXXVII.

Quòd spei contraria desperatio sit.

Spei porro contraria est desperatio. Ad progrediendum, et sustinendum pes animi deest. Dum enim quisque iniquus peccatum amat, nec tentationem suffert, nec vitæ coronam sperat.

Ex Isid. *ibid.*

CAPUT LXXXVIII.

De sententia Pauli, qua fidem, spem, et caritatem decenter contexta demonstrat.

Huius fidei accessum, et spei statum ad remunerationem beatitudinis pertendentem competentibus et verbis et rebus Paulus commendat, cum dicit: *Iustificati ex fide pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem et accessum habemus in gloria ista, in qua stamus, et gloria-*

Rom. 5. 1. usq. ad 5

Genes. 15. 6.

Rom. 4. 3.

Ioan. 17. 3.

Matth. 7. 21.

Rom. 8. 24.

riamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solùm autem, sed et gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem. Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Totus iste locus ita quodam articulo instruendi compactus est et concretus, ut tota ipsa principaliter tria, quæ sunt fides, spes, et caritas, initio, statu, et complemento sui sint vel texendo completa, vel complendo contexta.

CAPUT LXXXIX.

Expositio eiusdem sententiæ Pauli.

Initium itaque salutis humanæ ex fide esse proposuit, dicens: *Iustificati ex fide pacem habeamus ad Deum*; et acsi quæretur, per quid fieri posset ipsius pacis effectus, adiungit, *per Dominum nostrum Iesum Christum*. Et quid in hoc agit ipse Dominus noster Iesus Christus? sequitur: *Per ipsum habeamus accessum in gratia ista, in qua stamus, et gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*. Ecce prædixit initium fidei, quæ cum fuerit in Christo, erit iustificatio credenti. Post iustificationem erit pax ad Deum, ad quam ordinatè venit per gratiam Dei, in qua iam omnis qui credit, stat contra omnia adversa immobilis, et gloriatur in spe filiorum Dei. Et ex hoc inchoant solida esse media,

cuius fidelia extiterant prima. Primò namque per fidem iustificatus, quia iustus ex fide vivit. Deinde per iustificationem Deo pacificatus, quia pacifici filii Dei vocabuntur. Et hæc fiunt non per aliam fidem, nisi per eam, quæ est in Christo Iesu, per quem accessum habemus in gratia eiusdem fidei, in qua stamus, et gloriamur, quæ præparatur a Deo in bona voluntate credenti, in qua dictum est: *Credens stat solidatus in petra, qui est Christus, et gloriatur sperans promissam sibi hereditatem filiorum Dei*.

Et hoc medium eius, in quo sustinet luctamen adversitatis, et certamina passionis; quoniam cum homo excruciatum vel occultis tentationibus, vel apertæ persecutionis obiectibus, veræ fidei solidatus spe invisibilia expectat, ea quæ nondum videntur, ventura confidit, ea quæ in futurum retributio adducet, iam in præsentis expectatione firma complectitur, nec dubitat ut quandoque percipiat, qui ut verè percipiat, iam evidenter sperat. Unde adiungit: *Non solùm autem, sed et gloriamur in tribulationibus*. Quid hoc est, non solùm? Ergo est et aliud, in quo gloriatio est? Illud videlicet quòd gloriatur in accepta fide, cuius mercedem sperat, retributionem æternæ vitæ. Gloriatur autem et in alio lucro, id est, in tribulationibus, quas sustinere facit: *Scientes quòd tribulatio patientiam operatur*. Hinc dicitur: *Patientia vobis necessaria est*; quia nisi patientia tribulationem temperet, dum præsuram tribulationis vim patientiæ

Galat. 3. 11.

Matth. 5. 9.

Philipp. 1. 2

1. Cor. 13. 1

Rom. 5.

Hebr. 10. 36.

ex-

extinguit, negotium certaminis non ad probationem extendit, sed mox ad reprobationem elidit. Iam patientia, quam tribulatio operata fuerit, extenditur ad probationem, ut hoc quod toleratur, si ad aeternitatis amorem tendit, verè probetur; ne in sinu tolerantiae lateat murmur vocis iniquae, et quod stabat sub fascie pressuræ solidum, dilabatur in murmuris fluxum; sicque probitatis dignitate careat quod in reprobatione murmuris venit. Iam probatio fidelis inventa venit ad bonorum spem, quæ tanta dulcedine conditoris anhelat, ut cupiat corpore dissolvi, et esse cum Christo; tanta sui soliditate robusta, ut confundi non possit. Salus itaque illa, quæ per fidem cœpit, quæ iustificationem invenit, quæ ad pacem Dei pervenit, quæ in Christo solidata accessum gratiæ reperit, in qua firmissimè stans veraciter gloria- tur, quam tribulatio exercitavit, quam probatio idoneam reddidit, spes deinde sine confusione ad remunerationis aeternitatem inducit, et hæc non aliter, nisi quia illa ultima et quæ maior est horum caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hoc spei tempore, quod est medium inter fidem et caritatem, numquam autem a fide et caritate seiunctum, fit exercitium operum bonorum, ut fidem opera commendent, ne mortua sine operibus habeatur; ut spes indesinenter opus exerceat, perducens intentionem usque ad perseverantiæ salutem, tolerans quid-

quid adversum, aut ex tentatione aut ex passione concurrerit. Et ita cuncta æquo animo sustinet, ut inter angustias dolorum et præsentis lætitia glorietur, et in futuræ gloriæ expectatione lætetur.

CAPUT XC.

De caritate, et nomine eius.

De caritatis bono quantum quisque dicere poterit, cum satis Paulum dixisse sufficiat? qui prosequens virtutes eius tanta numerositate complexus est, quanta et ubertate fructus eius opimos esse pensavit. Nomen caritatis Græcum est: quod latinè dilectio dicitur. Hæc a duobus incipit, vel ab homine et Deo, vel coram Deo ab homine et proximo. In uno enim experimentum dilectionis minimè patet, quia cui se, vel quid sibi quisque connectat, singularitas non habet. Hæc primùm a Deo venit, dicente Ioanne: *Non quia nos dileximus Deum, sed quia Deus prior dilexit nos, dans nobis pignus spiritus, ut diligamus eum in operibus pietatis.* Dehinc ut demonstraretur dilectio Dei, ostenditur dilectio proximi. Nam denuntiante Apostolo, *si proximum, quem videmus, non diligimus, quomodo Deum, quem non videmus, diligere poterimus?* Testimonium ergo dilectionis Dei est dilectio proximi. Et tunc verè diligi probabitur Deus, quando in Deum amicus, propter Deum dilectus convincitur inimicus. Hæc ubi vera consistit, intercidi nescit; quia interruptionem non habet quod per-

Ex Isid. *Flym. lib. 3. cap. 2. n. 5.*

2. Ioan. 4. 10.

Ibid. v. 20.

Galat. 3. 11.

Matth. 5. 9.

Philipp. 1. 23.

1. Cor. 13. 13.

Rom. 5. 5.

Hebr. 10. 36.

permanebit in æternitatis hereditate : tantum effectu suæ operationis idonea , ut non quærens quæ sua sunt , sese periculis ingerat proximorum , atque quicquid lucrandum adsciverit , aut propriæ prosperitatis communione refoveat , aut susceptæ adversitatis expugnatione defendat : robustis exercitiis invida , dum semper avida proximi salutis aut quod lucraverit non amittit , aut quod lucrare nequiverit compassione simplici dolet , numquam bonitatis vacuata mercede.

EXPLICIT LIBER DE PROGRESSU SPIRITALIS DESERTI.

MONITUM.

De Ildephonsi epistolis iam superius monuimus, omnes præter has duas ad Quiricum missas periisse, cum magna eius doctrinæ iactura. Et enim satis multas scripsisse nobis indicio est, quòd in iustam unius voluminis molem excreverint, secundam suorum operum partem conficientis, ut auctor est S. Iulianus. Quod ad hasce attinet quas edimus, Quirici epistolæ maximam continent divini illius operis DE VIRGINITATE S. MARIE commendationem; quod tantus vir non solum summa animi voluptate, atque spiritali fructu perlegerit, verùm (quod miraculi speciem præsefert) corpus eius efractum, atque infirmum iucundissima libri lectione ita fuit erectum, et confirmatum, ut continuò ad sua munia obeunda aptum sese præstiterit; et ipse qui choro iamdiù aberat infirmitatibus detentus, exinde divinis laudibus integris viribus interesse potuerit. In nostri verò Ildephonsi responsionibus maxima omni ex parte animi humilitas summa cum sapientia coniuncta elucet; qua viri æquissimi laudes a se omnino avertens, in unum Deum omnium bonorum auctorem refundendas esse demonstrat. Secuti sumus Florezii editionem, qui tom. v. Hispan. Sac. Ildephonsi epistolas, tom. verò xxix. eas iterum cum Quirici epistolis emendatiores nobis post Acherium exhibuit.

QUIRICI EPISCOPI BARCINONENSIS

EPISTOLA

AD ILDEPHONSUM EPISCOPUM TOLETANUM.

Ei gratias agit de libro ad se misso DE VIRGINITATE S. MARIE, quem mirificè laudat, fructum referens, quem ex eius lectione perceperat.

1 Cum a vobis remeans ad laboris magnitudine fessus, et ovis crediti loca redissem, ita vi lassitudinis resolutus debebam

bam in cellula mea , ut nulla valetudo sineret vel ad sacrum officium properare : tandem cum tractatu mentis quaerere quod adiumentum meo labori prodesset , illico memoratus sum vestri muneris : quod cum ardua intentione percurrerem , ac mentis acie defixa , universa quæ in morem pigmentorum redolentia extabant , saporare conarer ; ita diffugit a me quidquid languidum , quidquid detritum , quidquid erat adversa valetudine anxium , ut in robur plene incolumitatis exurgens , valenter ad gremium piæ et sanctæ matris Ecclesiæ cucurrerim , atque unigenito Domino et Redemptori nostro Iesu Christo Dei filio gratias retulerim , quod ita vobis inspirationis suæ flatu vivifico in arcano pectoris insufflaverit , sanctique Spiritus unctione ad universa de se dicenda instruxerit , et quàm decenter novi ac veteris Instrumenti series Incarnationis , seu Nativitatis Dominicæ mysteria continebat , tam evidenter vos earundem Scripturarum vestem expandere fecerit , atque , ut ita dicam , ea quæ opaca videbantur pro sui quantitate mysterii , luce clariùs manifesta ac nota pusillis et magnis effecerit : ita ut ex hoc hebetescat Iovinianus , dissipetur Helvidius , simulque et incredulus ac mente perfidus decidat Iudeus .

2 *Gaudeo in hoc dono gratiæ vobis a Deo distributæ , quod ipse qui ad Virginem Mariam Gabrielem in plenitudine temporum nuntiaturum mise-*

rat , quod Spiritus Sanctus superveniret in illam , ac virtus Altissimi obumbraret eam , oris vestri introitum tangens , et cordis vestri stratum præmuniens , tam lucidè univèrsa de tanto mysterio dicere fecerit , quàm veraciter adimplevit . Cuius rei gratiã benedicimus Dominum , quod memor promissorum suorum dignatur esse nobiscum in hoc novissimo tempore seculorum , et quidquid imbecillitas nostrarum mentium , ac socordia animorum in sacris Scripturæ paginis scrutari tam sufficienter aggravoata curis exterioribus non valebat , gratiæ suæ ubertate donante , per vos plenissimè instructi de Incarnationis ac Nativitatis Christi mysterio sumimus . Gratias agimus sanctæ Trinitati , quæ Deus est , quia formavit hominem in Virginis utero , quem tamen pro nostra redemptione suscepit sola Filii persona .

3 *Item gratias agimus sanctitati vestræ , quod ipse Dei unicus , qui incarnatus in Virginis utero extitit , ad vos veniens , ac penes vos faciens mansionem , famis nostræ inediam per vos verbi sui ubertate stabilivit , veritatis suæ dono locupletavit . Sit tibi Domino meo bonum mercedis repositum coram Christo Domino nostro , et Angelis eius ; sis letus ex fructu operis boni inter æternæ felicitatis gaudia permansura , quia letos nos celestis oraculi participatione fecisti .*

4 *Ecce , etsi non ut volui ,*

Kk

ta-

tamen ut potui, sanctitati vestre hæc non temeritatis ausu sed humilitatis affectu suggerere curavi. Quod etsi ruralis intelligentia non ita nitidum aut saporum formare valuit, cari-

tas tamen, quæ me invitavit ut suggererem, vobis inspiret, quæ suggesta sunt placidè suscipere dignemini. Incolumem Dominum nostrum divina gratia conservet. Amen.

ILDEPHONSI RESPONSIO.

Laudes a Quirico acceptas in Deum refundit.

SANCTISSIMO AC VENERABILI DOMINO QUIRICO EPISCOPO

ILDEPHONSUS FAMULUS VESTER.

1 **D**edi gloriam Domino Iesu meo, cum accepi epistolam beatitudinis vestræ, gratiarum orsu confectam. Dederas enim et ipse in bonis, ut devota mortalitas quivit, beatæ immortalitati honorem debitum, tenens in æqualitate iudicii pondus, ut illi soli laudem inferas, cuius opus agnoscis. Quia ergo gratia Dei ad te misit pro quibus a te vota laudationis accepi, benedicamus illum simul in unum, qui et per me intulit materiam piæ prosecutionis, et a te accepit sibi soli debitam gloriam laudis.

2 In ceteris autem sto ego in memetipso in reatu conscius, in pavore anxius, ante Iudicem confusus, ante adventum Iudicis terrore commotus; rursus autem ex redemptione fidus redemptionis, actionis prorsus Redemptio-

ris pietate salvandus. Cuius si quæras opus, peccatum est; si quæras vitæ rationem, peccati confessio est; si quæras iudicium, poena peccati est. Pro quibus cunctis et peccatis et peccatorum meorum meritis, obsecro te per eum cuius iudicio absolvi cupimus a reatu, ut defigas pro me manum orationis coram vultu pietatis ipsius, quò non tuis illaqueatus sed adiutus verbis, obtineam me absolvi et erui a delictis; dari mihi, vel augeri promerens, ut loquar de illo vera, diligamque piè, quæ de illo dixerim, et glorificetur idem in confessionibus meis et presentibus et æternitate sæculis permansuris. Dicere plura vellem, si miseriarum pressura sineret; sed totum satisfactum sibi reputet caritas, quod vel minimum permisit tædiosa necessitas.

ALTERA QUIRICI EPISTOLA
AD EUMDEM ILDEPHONSUM.

Eum ut Scripturis interpretandis operam det , hortatur.

DOMNO SANCTISSIMO , ET VERE MIHI SPECIALITER PERTIMENDO
ILDEPHONSO ARCHIEPISCOPO

QUIRICUS SERVULUS VESTER.

1 *Cum ad omnia nova , ut nostis , omnipotens Deus non novo sed sempiterno utatur consilio , ad egestatem nostri temporis talentorum vobis summam distribuens , ne plurimum inedia labefactoremur , vestri oris pabulo nos sustentare curavit. Ac proinde quia summo Patrifamilias duplicatione eorumdem talentorum rationis summam referre curatis , obsecro , ut siqua in opacitatibus divinarum Scripturarum ad utilitatem matris carissimæ , quæ et nunc nobiscum gemit in terra , et ad quam suspiramus in celo , sedula revolutione inventis , et invenire intenditis , ad profectum eiusdem sanctæ matris stili oraculo promere non cessetis decenter : et in eo prosit ut tu , Domine , qui in cubiculum Regis æterni introduceris , sacrarum Scripturarum vestem aperias , atque illa quæ senioribus tegmine vestimentorum adoperta latebant , palam facere solito labore intendas. Nam ex distributione gratiæ supernæ , ut confidimus , aperitur vobis ostium sermonis ad loquendum mysterium suum. Erit enim respectus operis ve-*

stri cum retributione æternæ mercedis , cum infirmantium mentes ad salutem interioris hominis per vos Christus provexerit , ut tibi , quæ animæ salutem initiaverant , pleno robore convalescant ; iactuque seminum spiritualium per doctrinam sanctæ prædicationis , cum alios ab errore pertraxeris , aliosque ne errent servaveris , collectis manipulis sancti laboris post cursum longioris ævi eas ad conspectum æterni iudicis positurus gaudia sempiterna.

2 *Me igitur , quem torpore mentis obtusum , et sermone prædicationis ignarum tu , mi Domine sanctissime , nosti , ut ministrante gratia Spiritus sancti quæcumque dixeris piè , quæcumque deprompseris sanctè , quæcumque manifestaveris rectè , quo et idem sanctus Spiritus agnoscat , et omnes qui illo pleni sunt diligant , ut me munire his donis non dedigneris , suggero. Sic glorificetis et portetis Christum in confessionibus vestris et presentibus et æternitate sæculis permansuris.*

3 *De cetero his excursis , ut manu sanctæ orationis erigas imbecillum , atque ut iugitate*
Kk 2 pre-

precum apud communem Dominum obtineas, ut donec me perficiat suæ pietatis curatione, meis languoribus suam medicinam non subtrahat, precor. Christi gratia incolumem servet Dominum meum in longævitate perennis ævi. Amen.

ILDEPHONSI RESPONSIO.

Id se quidem libenter præstiturum, sed iniquitate temporum retardari significat.

DOMINO MEO QUIRICO EPISCOPO

ILDEPHONSUS FAMULUS VESTER.

I Imperas mihi, carissime Domine, aut loqui si taceo, aut ne taceam loquens, et Dominicæ vestis, quæ non habet maculam aut rugam, abdita contactaque devolvens, unius obiectu luminis et desiderii fidelium luceam, et insipientiam perfidorum extinguam. Non ergo possum, sed ille faciat in me hanc gloriam sibi, qui erigit elisos, solvit compeditos, et illuminat cæcos. Qui erigat me ad se manibus piæ crucis, quem cecidisse constat de manibus suæ divinitatis; qui solvat me imperiis pietatis a vinculo sceleris; qui illuminet me prævenienti misericordia, quem caligavit malorum culpa; et tunc ab Iesu apprehensus audiam: *Dimissus es ab infirmitate tua;* confestimque erectus glorificem eum. Tunc quoque solum abire sinat, et curram post eum in odore unguentorum eius: quodque afflatu virtutis attraxerim, eloquii

flatu respirem. Illuminet etiam cæcum, et cum lumen miserationis eius agnovero, ego quoque et omnis plebs demus laudem Deo.

2 Nunc certè quia non me, sed gloriam Christi mei quæris in me, et ego non me ipsum commendo, sed Christum meum in omni quod loqui appeto, spectantibus amabilem ardentem exhibeo, ut hunc dilectum meum diligens loquar, loquens annuntiem, annuntians notum faciam, agnatum celebrem, reddam post celebritatem mortalitatis Angelorum hymnis laudem sæculis sempiternis: igitur, ut præcipis, appeterem loqui frequenter, et hoc mihi pia devotione adest, ut in meditatione legis Dei lingua simul et vita silentium non haberet; sed ita necessitas temporum vires atterit animorum, ut nec delectet vita propter imminetia mala.

MONITUM.

Librum S. Ildephonsi DE VIRIS ILLUSTRIBUS edituri, facere non potuimus, quin prius S. Isidori tractatum de eodem argumento representaremus; propterea quod non diversum ab hoc opus, sed Isidoriani libelli continuatio sit, ipsi in omnibus codicibus adiuncta: qua ratione nec S. Isidori editores unum ab alio voluerunt seiunctum. Sequimur regiam operum huius S. D. editionem cum notis et animadversionibus Cl. viri D. Ioan. Bap. Perezii, Canonici Toletani: quibus nos quandoque pauca addidimus. Variantes, lectiones nullas ferè adnotavimus, præterquam in libello S. Ildephonsi, easque non multas, quas ex Cod. MS. Bibliothecæ S. Eccl. Toletanæ pluteo 31. num. 20. eruimus.

DIVI ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI
DE VIRIS ILLUSTRIBUS LIBER.

PRÆFATIO.

Quamvis ⁽¹⁾ superius plurimi veterum tractatorum inter Græcos et Latinos scriptores, doctissimi annotentur: tamen reor ipse etiam paucorum memoriam facere, quorum lectionem recolo me attigisse.

- I. *Sixtus Papa Romanus.*
- II. *Macrobius Diaconus.*
- III. *Philastrius Episcopus Brixienensis.*
- IV. *Theodorus Episcopus Mopsuestenus.*
- V. *Osius Episcopus Cordubensis.*
- VI. *Toranius Rufinus Presbyter Aquileiensis.*
- VII. *Verecundus Episcopus Africanus.*
- VIII. *Victorinus Episcopus.*
- IX. *Itatius Episcopus Galleciæ.*
- X. *Eusebius Episcopus Dorolitanus.*
- XI. *Cerealis Episcopus Castellanus in Africa.*
- XII. *Ferrandus Diaconus Carthaginensis.*
- XIII. *Petrus Episcopus Ilerdensis.*
- XIV. *Marcellinus Presbyter.*
- XV. *Itatius Clarus Episcopus Hispanus.*
- XVI. *Siricius Pontifex Romanus.*
- XVII. *Paulinus Presbyter Mediolanensis postea Episcopus Nolanus.*
- XVIII. *Proba uxor Adelphi.*
- XIX. *Ioannes Chrysostomus Episcopus Constantinop.*
- XX.

(1) *Superius*, id est, in Hieronymo, & Gennadio.

- XX. *Sedulius Presbyter.*
 XXI. *Posidius Episcopus Africanus.*
 XXII. *Primasius Episcopus Africanus.*
 XXIII. *Proterius Episcopus Alexandrinus.*
 XXIV. *Paschasinus Episcopus Siciliensis.*
 XXV. *Iulianus Pomerius.*
 XXVI. *Eugipius Abbas Lucullanensis.*
 XXVII. *Fulgentius Episcopus Ruspensis in Africa.*
 XXVIII. *Eucherius Episcopus Lugdunensis Francia.*
 XXIX. *Hilarius Episcopus Arelatensis.*
 XXX. *Apringius Episcopus Pacensis in Hispania.*
 XXXI. *Iustinianus Imperator.*
 XXXII. *Facundus Episcopus Hermianensis.*
 XXXIII. *Iustinianus Episcopus Valentinus.*
 XXXIV. *Iustus Episcopus Urgelitanus.*
 XXXV. *Martinus Episcopus Dumiensis.*
 XXXVI. *Avitus Episcopus Viennensis.*
 XXXVII. *Dracontius.*
 XXXVIII. *Victor Episcopus Tunnensis.*
 XXXIX. *Ioannes Episcopus Constantinopolitanus.*
 XL. *Gregorius Papa Romanus.*
 XLI. *Leander Episcopus Hispalensis.*
 XLII. *Lucinianus Episcopus Carthaginensis.*
 XLIII. *Severus Episcopus Malacitanus.*
 XLIV. *Ioannes Episcopus Gerundensis.*
 XLV. *Eutropius Episcopus Valentinus.*
 XLVI. *Maximus Episcopus Cæsaraugustanus.*
 Hactenus Isidorus.
 Hinc Braulio Episcopus Cæsaraugustanus.
 XLVII. *Isidorus Episcopus Hispalensis.*

CAPUT I.

Sixtus⁽¹⁾ Episcopus Romanæ urbis et martyr, composuit ad instar Salomonis librum Proverbiorum tam brevi eloquio, ut in singulis versiculis singulæ explicentur⁽²⁾ sententiæ. Cui quidem

opusculo hæretici quædam contra ecclesiasticam fidem inseruerunt, quo facilius sub nomine tanti martyris perversorum dogmatum reciperetur assertio. Sed is qui Catholicum sese meminit, probando legat, et ea quæ veritati contraria non sunt, recipiat.

Qui-

(1) Vel primus anno Christi 117. vel secundus ann. 257. Hic, et qui sequatur tredecim usque ad Marcellinum, ex unico exemplari Fontis sancti apud Gallistacum Cauriensis Diocesis descripti sunt. In reliquis libris desiderabantur, qui ab

Osio incipiebant, et ex ipso, et Marcelino unum fecerant caput.

(2) Sententias esse Xysti Philosophi, non Martyris, ait Hieronymus ad Ctesiphontem, et 18. *Ezech. et 1. lib. in Iovinian.* in quo deceptus Ruffinus, et retractat Augustinus.

Quidam autem putant eundem librum ⁽¹⁾ ab hæreticis, non a Sixto fuisse dictatum. Refellit autem hanc opinionem beatissimus Augustinus, qui in quodam opere suo ab eodem martyre hoc opus compositum esse fatetur.

CAPUT II.

Macrobius ⁽²⁾ Diaconus studium sancti Cypriani ingeniumque sequutus, complexus est congrua ex utroque Testamento adversus versutias hæreticorum capitula, de scilicet Dei Patris maiestate, et Filii Dei adventu, eius Incarnatione, sive Passione, Resurrectione, et Ascensione in cælos; parique modo et de electione gentium, et reprobatione Iudæorum. Deinde subiecit etiam cetera ad utilitatem vitæ, et disciplinæ religionis pertinentia: omnia hæc in centum distincta capitulis.

CAPUT III.

Philastrius Brixiensis Episcopus, hic ⁽³⁾ longe ante beatissimum Au-

gustinum edidit librum de hæresibus, singulas quasque demonstrans, sive quæ in populo Iudæorum ante Incarnationem Christi fuerunt, quas viginti octo enumerat, sive quæ post Domini adventum Salvatoris adversus Catholicam Fidem exortæ sunt; quas idem centum viginti octo esse describit, sicut de eo idem vir magnæ gloriæ ⁽⁴⁾ Augustinus et Doctor clarissimus meminit.

CAPUT IV.

Theodorus ⁽⁵⁾ Mopsuestenæ urbis Episcopus, ita clarè copiosèque scientiæ doctrina refulsisse refertur, ut prædicaretur (si referre fas est) mille voluminum summam in Græco conscripsisse adversus omnium hæreticorum errores. ⁽⁶⁾ Hunc Acephalorum Episcopi in præiudicio Chalcedonensis Concilii, Iustiniano Principe compellente, damnare post mortem cum Iba, Theodoreto Episcopis censuerunt; dum constet, eum laudabilium virorum testimoniis clarissimæ Ecclesiæ

(1) Ab hæreticis ait Gelasius 15. *distinct.*
(2) Apud Gennadium dicitur Presbyter Afer, hæreticus, Donatianus, sive Montensis.

(3) Anno Christi 380.

(4) August. ad *Quodvult-Deum*, de hæresibus.

(5) Etiam laudatur a Theodoreto, Sozomeno, et Evagrion, sed damnatur a Synodo Constantinop. V. et a Gregorio *lib. 6. epist. 195.*

(6) Isidorus aliquot locis huius libri, nempe agens de Theodoro, Iustiniano Imperatore, Facundo, et Victore Tunnensi, quin et *lib. 8. Etymolog. cap. 5.* et in Chronico, loquens de Iustiniano, aliquibus videri potest non satis fuisse æquus Concilio quinto Œcumenico Constantinopolitano. Res tota sic gesta est: Theodoreto Cyrensis Episcopus, cuius multa habemus

Doctissima opera, et Ibas Episcopus Edesenus, anno Christi 448. in Concilio hæretico Ephesino secundo (factione Dioscori Episcopi Alexandrini qui fuit hæreticus Eutychianista) absentes damnati sunt, suisque Ecclesiis pulsati. Vide Evagrion *lib. 1. Hist. Eccles. cap. 10.* Causa est addita, quod Theodoreto adversus duodecim anathemata Cyrilli scriptisset: Ibas verò ad Marin Persam Epistolam haud Catholicam misisset. Deinde anno 451. in Chalcedonensi Synodo Generali sub Leone Papa Romano illa secunda Ephesina Synodus abrogata, et Theodoreto atque Ibas Episcopi Ecclesiis suis restituti sunt. Evagr. *lib. 1. cap. 4. et lib. 2. cap. ult.* Inde magnæ Tragædiæ ortæ, provinciis et Imperatoribus ipsis diversa sententibus de recipienda Synodo Chalcedonensi, quæ in hoc ipso Evagrion, et Liberato Carthagi-

Doctorem fuisse: vixit usque ad imperium senioris Leonis. ⁽¹⁾

CAPUT V.

Osus Cordubensis Ecclesiæ civitatis Hispaniarum Episcopus, eloquentiæ viribus exercitatus. Scripsit ad sororem suam de laude virginitatis epistolam pulchro ac disserto comptam eloquio: composuitque et aliud opus de interpretatione vestium sacerdotalium, quæ sunt in veteri Testamento, egregio quidem sensu, et ingenio elaboratum. In ⁽²⁾ Sardicensi etiam Concilio quamplurimas edidit ipse sententiâs.

ginensi, atque Paulo Diacono leges: donec tandem in quinta Synodo Generali Constantinopoli habita sub Vigilio Papa, et Iustiniano Imperatore anno 553. damnata sunt scripta Theodoretæ adversus Cyrillum, et Ibæ Edesseni Epistola ad Marinum, Theodorique Mopsuesteni Episcopi opera, quæ in ea epistola valde laudabantur. Hæc quidem graviter a multis accepta sunt, quasi in eo Chalcedonensis Synodi auctoritas improbaretur. (Evagr. lib. 4. cap. 37.) Legentes enim in Chalcedonensi Synodo illos Ecclesiis suis restitutos, simul illorum opera approbata fuisse existimaverunt. At distinguere auctores ab operibus valde oportuerat, ut docet Iustinianus Imperat. in fidei suæ professione, et Proclus Constantinopolitanus in epistola quæ in ista Synodo Constantinopolitana recitatur. Inde postea diutinae contentiones in Ecclesia vigerunt de recipienda hac Synodo Constantinopolitana. Cuius defensores ab adversa parte per calumniam vocabantur hæretici Acephali, et impugnatores trium capitulorum Synodi Chalcedonensis. Itaque Ægyptus, et Africa, ut Liberatus et Victor Tunnensis nondum editis testantur, Illyricum quoque, ut est apud Paulum Diaconum Aquileiensem lib. 18. Romanis Pontificibus hoc Concilium Constantinopolitanum probantibus aliquandiu resisterunt. Ausi etiam sunt hi duo auctores Africani, Liberatus Carthaginiensis, et Victor Tunnensis Vigilio Papæ imponere, illum operâ Theodoræ Augustæ eorum trium capitulorum defensorem extitisse. Quæ calumnia

Hic autem post longum senium vetustatis, id est, post centesimum primum annum in ipso iam limite vitæ a fidei limitibus subruens, serpentis iaculo concidit. Nam accersitus a Constantio Principe, minisque perterritus, metuens ne senex et dives damna rerum vel exilium pateretur, illico Ariana impietati consensit, et vocabulum *homousion*, quod simul cum Patribus sanctis ceteris Ecclesiis sequendum traderat, arreptus impietatis furore damnavit: ⁽³⁾ cuius quidem vitam, ut meruit, confestim exitus crudelis finivit.

ex tribus Vigilii epistolis, quæ in quinta Synodo recitantur, faciliè convincitur, et ex iis quæ Patres in sexta Synodo falso de Vigilio conficta quærentur. Hispaniam porrò in Africanorum aliquando fuisse sententia suspicor ex tam multis verbis Isidori ad defensionem trium capitulorum inclinantis. Nisi fortasse Isidorus hæc verba ex sui Victoris Tunnensis Chronico hausit, quo auctore libens utitur: vel certè serò ad Isidorum et Hispanos pervenire potuit Constantinopolitanæ Synodi approbatio a Romanis Pontificibus, Vigilio, Pelagio, et Gregorio in primis facta. Præsertim cum ignorasse aliquanto tempore Hispania eius Synodi auctoritatem potuerit, in qua noluisse adesse Vigilium Papam Romanum audivisset. Hinc factum puto, ut Isidorus 6. lib. *Etyimolog. cap. 16.* post quatuor Synodos generales, huius quintæ Constantinopolitanæ iam pridem habitæ non meminerit, quam tamen Papa Gregorius eius æqualis ceteris quatuor prioribus parem esse auctoritate definivit. Plura leges in ipso Gregorio de huiusmodi defensoribus trium capitulorum, nempe 2. lib. *Registri, epist. 36. et Indict. 11. epist. 10. et lib. 3. epist. 4.* Nam vitiatum fuisse exemplar Synodi Chalcedonensis a Constantinopolitanis, ait Gregorius 5. lib. *Regist. epist. 14. et lib. 7. epist. 52. Indict. 2.*

(1) Ann. Christi 457. At Theodoretus ait, sub Theodosio iuniore.

(2) Anno Christi 347.

(3) Vide infra in Marcellino, cap. 14. *Ibi nos totam hanc historiam de execranda Osii morte, velut meram fabulam explodemus.*

CAPUT VI.

Toranius ⁽¹⁾ Rufinus scripsit ad quemdam Paulinum Presbyterum de benedictionibus Patriarcharum triplici intelligentia librum satis succinctum, et clara brevitate compositum. Hic autem iuxta mysticum sensum, ea quæ de Dan filio Iacob scripta sunt, non rectè de Domino nostro interpretatur, dum proculdubio ad Antichristum eadem pertinere sanctorum Patrum probet assertio.

CAPUT VII.

Verecundus ⁽²⁾ Africanus Episcopus studiis liberalium litterarum disertus edidit carmine dactylico duos modicos brevesque libellos, quorum primum de Resurrectione et Iudicio scripsit, alterum verò de Pœnitentia, in

(1) Meminit Gennadius: vide Gelas. dist. 15.

(2) Anno Christi 552. Verecundus quidam Iunensis Episcopus in Provincia Africæ Bizacena defensor trium capitulorum, anno antè habitam Synodum Constantinopolitanam quintam generalem iussu Iustiniani Imperatoris exul Chalcedone moritur. Hæc Victor Tunnensis narrat. Puto autem omnino hunc fuisse de quo loquitur Isidorus. Vidi porrò huius Verecundi ipsum libellum de pœnitentia hexametris scriptum, cuius hoc est initium: *Quis mihi mœsta dabit lacrymosis imbribus ora. Is liber Gothicis litteris descriptus, fuit olim Ecclesiæ Ovetensis, postea apud Michaelem Ruyzium Azagrium amicum meum, Rodolphi Imperatoris Secretarium. Hic ipse codex est, cuius iam superius mentionem fecimus in editione operum S. Eugenii, quemque diximus in Bibliotheca S. Eccles. Toletan. hodie tum asservari.*

(3) Victorini duo referuntur a Hieronymo, unus Episcopus Pitabionensis Martyr: alter Rhetor Afer. Alii quoque duo a Gennadio, unus Rhetor et Poeta Massiliensis, qui Commentaria in Genesim versibus scripsit, quæ ad nos usque perve-

quo lamentabili carmine propria delicta deplorat.

CAPUT VIII.

Victorinus ⁽³⁾ Episcopus composuit et ipse versibus duo opuscula admodum brevia: unum adversus Manichæos reprobantes veteris Testamenti Deum, veramque Incarnationem Christi contradicentes; alium autem adversus ⁽⁴⁾ Marcionistas, qui duo principia, id est, duos Deos fingunt: unum malum, iustum creaturarum conditorem, et retributorem factorum: alterum bonum, animarum susceptorem, et indulgentem criminum.

CAPUT IX.

Itacius ⁽⁵⁾ Provinciæ Gallaciæ Episcopus, sequutus Chronicam

LI Eu-

nerunt, et postremus Aquitanus. Ego opus Victorini adversus Manichæos, et Marcionistas, quod ab Isidoro refertur, non vidi, neque usquam scio extare; sed puto fuisse illius Massiliensis Poetæ, nam Episcopum fuisse non meminit Gennadius.

(4) Vide August. de Hæres. lib. 1. cap. 21. et Iræneum lib. 1. cap. 28.

(5) Anno Christi 481. Idacios sive Itacios duos ponit Isidorus, quos quia falsò in unum multi etiam nostrates confundunt, facturum rem gratam videbor, si Idacios omnes distinguam. Reperio enim quinque hoc nomine Hispanos, qui ad tres redigi posse videntur. Vide Scholion de Idacii tribus. Primus est Itacius (sic enim hic scribitur in vetustis omnibus codicibus) cognomento Clarus, Episcopus Osionobensis, relegatus ob cædem Priscilliani cum Ursatio, anno fere Christi 390. de quo Sulpitius Severus in Historia Ecclesiastica, Hieronymus, et Isidorus. Is scripsit contra Priscillianum, ut ait Isidorus, sed non extat. Secundus Idacius Episcopus Emeritensis iisdem temporibus cum superiore, persecutor quoque Priscilliani, ex eodem Sulpicio Severo. Uterque verò subscribit in Synodo Cæsaraug-

Eusebii Cæsariensis Episcopi, si-
ve Hieronymi Presbyteri, quæ
usque hodie in Valentis Augusti
imperium edita declaratur, de-
hinc ab anno primo Theodosii
Augusti usque in annum impe-
rii Leonis octavum subiunctam
sequitur historiam, in qua magis
barbararum gentium bella crude-
lia narrat, quæ premebant Hispa-
niam. Decessit sub Leone Prin-
cipe, ultima iam penè senectute,
sicut etiam præfationis suæ de-
monstratur indicio.

CAPUT X.

Eusebius Borolitanæ urbis Epi-
scopus, in cœtu ⁽¹⁾ Chalcedo-
nensis Concilii contra Diosco-
rum hæreticum Alexandrinæ ur-
bis Episcopum librum obtulit,
ac præsentī Synodo omnes Dio-
scori errores et blasphemias re-
citavit. Hunc enim, ac sanctum
Flavianum Constantinopolita-
num Episcopum idem Diosco-
rus in ⁽²⁾ Ephesina secunda Sy-
nodo excommunicationis senti-
entiâ deiecerat, eo quod pro ortho-
doxa fide contra hæresim repu-
gnarent. Unde postea idem Eu-
sebius in ⁽³⁾ Chalcedonensi Sy-

gustana. Tertius Idacius, sive Itacius (nam
utroque modo scriptum reperio) Episco-
pus Lamecensis in Gallæcia, auctor Chro-
nici nondum editi, quod manuscriptum
habeo. Is se conversum ait anno Christi
417. scripsisse verò usque ad octavum
annum Leonis, ait Isidorus, nempe annum
481. Sigebertus ait usque ad annum 490.
Trithemius primum cum tertio confundit.
Poterat et videri quartus Idacius Cla-
rus, cuius opus extat adversus Varida-
num Ariantum. Sed is, ut puto, idem est
cum primo Ossonobensi exule. Potuit enim
dum peregrinatur, opus Varidami videre
Neapoli urbe Campaniæ, quod de se ipse

nodo innumerabilium malorum
eius crimina vel blasphemias de-
tegens, damnationis eius senten-
tiam super eum a sancto Conci-
lio imprecatur; scilicet, ut quod
iniustè ille aliis intulerat, in eo
iustè retorqueretur.

CAPUT XI.

Cerealis Castellanensis Ecclesiæ
Episcopus. Hic, dum apud Car-
thaginensem Africæ Provinciæ
urbem venisset, de fide sanctæ
Trinitatis cum Maximiano Am-
monitarum Episcopo concerta-
tus est, respondens propositioni-
bus eius, non eloquiorum argu-
mentis, sed de testimoniis sanc-
torum Scripturarum. ⁽⁴⁾ Extat
hoc ipsum eiusdem opusculum
novem et decem responsionum
capitulis præsignatum.

CAPUT XII.

Ferrandus Carthaginensis Eccle-
siæ Diaconus, multum in sacris
Scripturis floruisse asseritur, mul-
tasque cum beato Fulgentio pro-
positiones alternis epistolis ha-
buisse narratur. Iste ad Pelagium
et Anatolium Romanos Diaconos
con-

narrat. Quartum (*quintum*) etiam adde-
ret aliquis illum Idacium Episcopum, qui
cum Turibio Asturicensi Concilium cele-
bravit adversus Priscillianistas, iussu Leo-
nis Papæ, anno 447. ut est in epistola
Leonis ad Turibium, et in altera epistola
ipsius Turibii ad Idacium et Ceponium,
quam habeo manuscriptam. Sed hic Ida-
cius ex comparatione temporis, et Gal-
læciæ Provinciæ, potuit esse idem cum
tertio illo Lamecensi Chronographo.

(1) Actione 3. Concil. Chalced.

(2) Anno Christi 448.

(3) Anno 451.

(4) Extat cum aliis in Hæreseologia.

consulentes eum , utrùm liceat quemquam damnare post mortem , edidit ⁽¹⁾ rescriptum , ubi inter alia sic loquutus est , dicens : ⁽²⁾ Quid prodest dormientibus Ecclesiam perturbare ? Si quis adhuc in corpore mortis huius accusatus et damnatus , antequam mereretur absolvi de Ecclesia raptus est , absolvi non potest humano iudicio . Si quis accusatus et absolutus in pace Catholicæ Ecclesiæ transivit ad Deum , condemnari non potest ulterius humano iudicio . Si quis accusatus ante diem sacri examinis , repentina vocatione præventus est , intra sinum matris Ecclesiæ constitutus , divino intelligendus est iudicio reservari , et de hoc nullus homo potest manifestam proferre sententiam : cui si Deus indulgentiam dedit , nihil nocet nostra severitas ; sed si supplicium præparavit , nihil prodest nostra benignitas . ⁽³⁾

CAPUT XIII.

Petrus Ilerdensis , Hispaniarum Ecclesiæ Episcopus , edidit diversis Solemnitatibus congruentes

(1) Editus est Romæ ab Achille Statio.

(2) Idem scripsit Pontianus Episcopus Afer ad Iustinianum Imp.

(3) Contra definit Concil. V. Constantinop. act. 5. de Theod. Mopsuesteno. Vide *causam* 24. *quæst.* 2. *can.* 6.

(4) Huius meminit Gennadius in Faustino presbytero.

(5) Anno 559.

(6) Marcellini historia de Osii Cordubensis morte iisdem verbis , sed paulo fusior extat in codice Gothico Bibliothecæ Complutensis ad finem Isidori de *Viris illustribus* , sine nomine auctoris Marcellini . Porrò Osius nobilissimus olim confessor , et doctissimus , ab Augustino et Athanasio laudatus , Constantino Impera-

orationes , et Missas eleganti sensu , et aperto sermone.

CAPUT XIV.

Marcellinus ⁽⁴⁾ Italiæ Presbyter , scripsit Theodosio minori Arcadioque Imperatoribus opusculum unum : in quo retexit gesta Episcoporum , qui ad destructionem *Homousion* Arimini ⁽⁵⁾ conveniunt , quique ita totum mundum perfidia impij dogmatis turbaverunt , ut vix pauci Antistites existerent , qui in inviolabili fidei cultu perseverarent . Exponit quoque de Ario , dum ad Synodum pergeret cum Alexandro disputaturus , qualiter conversus in via ad necessariam causam , viscera eius fuissent diffusa . De fine quoque Osii , ⁽⁶⁾ Cordubensis urbis Episcopi , qui metu Imperatoris fidem prævaricatus , perfidiæ assertor et impietatis effectus fuerat assequutor , sic talia profert : Nam post impiam , inquit , Osii prævaricationem , dum sanctus Gregorius Eliberitanus Episcopus in Cordubensi urbe iuxta imperiale decretum fuisset adductus , ac minimè vellet illi com-

LI 2

mu-
tori etiam per litteras familiaris ; (ut est in codice Theodos. titul. *de Sacrosanctis Ecclesiis*) quique in Conciliis Eliberitano , Nicæno , et Sardicensi cum magna sui laude fuerat Catholicorum propugnator , tandem senio delirans , in Syrmicensi Synodo ad Arianos defecit . De quo vide etiam Hilarium *lib. de Synodis* , Athanasium *lib. de Unitate Trinitatis* , Sulpitii Severi historiam , et Honorium Augustodun. *lib. de Scriptoribus Eccles. Hæc Ioann. Bapt. Perez.*

Verùm religio nobis esset , nihil hoc loco prædictis superaddere in tanti , tamque venerabilis viri Ecclesiæque Patris defensionem , cuius vindicias gravissimi inter Historicos etiam exteri adornarunt ; novissi-

municare, commotus Osius dicit Clementino Constantii Præfecto Vicario, ut mitteret eum in exilium. At ille inquit: Non audeo Episcopum in exilium mittere, nisi prius eum ab Episcopatu deieceris. Ut autem vidit sanctus Gregorius, quòd Osius vellet ferre sententiam, appellat Christum totis fidei suæ visceribus, exclamans ita: Christe Deus, qui venturus es iudicare vivos et mortuos, ne patiaris hodie humanam proferri sententiam adversus me, minimum servum tuum, qui pro fide nominis tui ut reus assistens spectaculum factus sum:

sed tu ipse, quæso, in causa tua hodie iudica, ipse sententiam proferre dignare per ultionem. Non ego quasi metuens exilium fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium grave sit: sed ut multi prævaricationis errore liberentur, cum præsentem viderint ultionem. His dictis, ecce repente Osius residens fastu quasi regalis Imperii, cum sententiam conaretur exprimere, os vertit, distorquens pariter et cervicem, ac de sessu in terram eliditur, atque illicò expiravit. Tunc admirantibus cunctis, etiam Clementinus ille Gentilis expavit, et

simè verò erud. P. Florez, dum Ecclesiæ Cordabensis res pertractaret, singulari dissertatione est persecutus. Nos super Marcellini in Osium testimonio ex historicis pauca delibabimus, quibus exploratum sit, totam hanc historiam de infelici eius obitu meram esse fabulam in eius nominis odium confectam, putumque commentum, quod nullam fidem promereatur. Quis enim fidem adhibeat Marcellino, Faustinoque (nempe ambo libellum prædictum Theodosio et Arcadio Imperatoribus obtulerunt) testimonium adversum Osium dicentibus, hominibus scilicet Luciferianis schismaticis, qui Osium reliquosque Episcopos in persecutione Constantii Imperatoris, præcipue verò in Concilio Ariminensi lapsos, usque adeo fuere aversati, ut maluerint ab Ecclesiæ Catholicæ communione divelli, quam cum lapsis reconciliari, et cum illis communionem inire. Præterea nullus auctor cœvus vel suppar illis suffragatur; nulla apud historicos illius rei memoria. Quin extat ex adverso S. Athanasii testimonium locupletissimum, qui in libris post Osii obitum scriptis numquam non de illo honorificentissime loquitur, ut in Apologia de sua fuga, et in Epistola ad Solitarios. Nec dissimulat illius lapsum, quem tamen humanissimè excusat et propter senium, et propter summam malorum vim, quibus ab impio Imperatore pene confectus, et attritus est vir centenariò maior. Sed ad eius obitum quod spectat, disertè tradit, antequam evenisset, Arianorum hæresim abiurasse, dirisque omnibus devovisse. Quod si multò ali-

ter, ut commentatur Marcellinus contigisset, e re Athanasii erat illud minime tacuisse, ex quo firmissimum pro catholica Athanasii doctrina argumentum exurgeret. Accedit, quòd qui apertissimas ac putidas calumnias in ipsum Athanasium Hilariumque in eodem ipso libello congerere non erubuerunt, nulla re prohibebantur, quominus cum Osio facerent similiter. Deinde multa alia omnino inverisimilia continet historia: Quis enim animum inducat, ut credat Clementinum Præfectum, hominem Ethnicum tanta fuisse erga Episcopum Catholicum observantia, ut illum in exilium mittere recusaverit, etiam urgente Imperatoris Decreto? tanta animi religione, ut id se facturum negaret, nisi canonum iurisque ordine servato, prius ab Osio deponeretur? scilicet ordine iuris, quem in ea crudelissima persecutione toties prætermisimus legimus. Tandem incredibile est Osium propria auctoritate, et absque Ecclesiastico iudicio Episcopum deponere aggressum fuisse.

Hæc qui attento animo perpenderit, absdubio intelliget, nihil esse Marcellini testimonio infirmius ad æternam ac turpissimam labem tanti nominis viro, Conciliorum præsidi, Constantini Cathéchistæ, acerrimo Athanasii defensori, et firmissimo adversus Arianos propugnaculo inurendam: cui, cum veritatis historicæ iura asserimus, debita pietatis et observantiæ officia quodammodo persolvimus. Qui plura velit, adeat Nat. Alexand. tom. 4. *Historia Eccl. sæc. 4. dissert. 32. art. 2.*

et licet esset iudex, tamen timens ne in se simili supplicio iudicaretur, prostravit se ad pedes sancti viri obsecrans, ut sibi parceret, qui in eum divinæ legis ignorantia peccasset, et non tam proprio arbitrio, quam mandantis imperio. Inde est, quod solus Gregorius ex numero ⁽¹⁾ vindicantium integram fidem, nec in fugam versus est, nec passus est exilium; unusquisque enim timuit de illo ulterius iudicare.

CAPUT XV.

Iratus Hispaniarum Episcopus, cognomento et eloquio Clarus, scripsit quemdam librum sub Apologetici specie, in quo detestanda ⁽²⁾ Priscilliani dogmata, et maleficiorum eius artes, libidinumque eius probra demonstrat: ostendens Marcum quemdam Memphiticum, magicæ artis scientissimum, discipulum fuisse ⁽³⁾ Manis, et Priscilliani magistrum. Hic autem cum Ursatio Episcopo ob necem eiusdem Priscilliani, cuius accusatores extiterant, Ecclesiæ communione

(1) Vindicat Martyres apud Optatum, *lib. 1.*

(2) Vide Epiph. *lib. 1. cap. 34.* et Iræn. *lib. 1. cap. 8. et 9.*

(3) De Mane Cyrillus *cateches. 60.* et Epiph. *lib. 2. cap. 661.*

(4) Anno 385.

(5) Extant epistolæ.

(6) *Eumerius* semper vocatur in U. C. non *Himerius*.

(7) De qua vide Ambros. *epist. 8. et 81.*

(8) Anno 410. fuit Episcopus Nolanus.

(9) Paulinus hic est Episcopus Nolanus, de quo multa mentio apud Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Gregorium, et Gennadium. Frustra enim multi nostra ætate Honorium Augustodunensem sequuti Paulinos duos faciunt: unum Nolanum

privatus, exilio condemnatur, ibique die ultimo fungitur, Theodosio maiore et Valentiniano regnantibus.

CAPUT XVI.

Siricius ⁽⁴⁾ clarissimus Pontifex, et Romanæ Sedis Antistes scripsit ⁽⁵⁾ decretale opusculum directum ad ⁽⁶⁾ Eumerium Tarraconensem Episcopum. In quo inter alias Ecclesiasticas disciplinas, constituit hæreticorum baptismum nequam ab Ecclesia rescidendum. Reperimus et ⁽⁷⁾ aliam eius epistolam ad diversos Episcopos missam, in qua condemnat Iovinianum hæreticum, atque Auxentium, ceterosque eorumdem sequaces. Præfuit Romæ annos quatuordecim. Obiit Theodosio et Valentiniano regnantibus.

CAPUT XVII.

Paulinus ⁽⁸⁾ presbyter explicuit in benedictionibus Patriarcharum triplici intelligentiæ genere librum, satis succincta brevitate compositum. Idem etiam ⁽⁹⁾ pe-

ten- Episcopum, alterum Presbyterum Mediolanensem, auctorem vitæ sancti Ambrosii. Cum ipse Paulinus in epistola ad Alipium scribat, se licet in Hispania ordinatus fuerit Presbyter a Lampio Episcopo Barcinonensi, tamen beneficio sancti Ambrosii assequutum esse, ut ubicunque terrarum degeret, Ambrosii Presbyter diceretur. Porro huiusmodi vitæ, quæ ab Isidoro commemorantur, nempe Ambrosii Mediolanensis, Germani Antiodorensis, et Paulini Nolani Episcoporum editæ a Paulino, Constantio, et Oranio, extant in vetustissimo exemplari Ecclesiæ Toletanæ, et feruntur impressæ apud Laurentium Surium. *Hæc Ioan. Bapt. Perz.*

Nulla modo probare possumus, quod ait cl. annotator, frustra ab aliquibus duos di-

tente Augustino conscripsit Ambrosii vitam, signis florentem atque doctrinis, et meritis Apostolorum non imparem. Siquidem et Constantius Episcopus Germani vitam contexit: obitumque Paulini Oranius edidit.

CAPUT XVIII.

Proba ⁽¹⁾ uxor Adelphii Proconsulis, femina idcirco inter viros ecclesiasticos posita sola pro eo quod in laude Christi versata est, componens ⁽²⁾ centonem de Christo Virgilianis coaptatum versiculis. Cuius quidem non miramur studium, sed laudamus ingenium: ⁽³⁾ quod tamen opusculum inter apocryphas scripturas inseritur.

stingui Paulinos, alterum Episcopum Nolanum, Mediolanensem alterum, S. Ambrosii Diaconum; neque id sine gravissimorum historicorum iniuria dici posse putamus, qui fere unanimi consensu in eam sententiam conveniunt, quam nos libenter amplectimur. Equidem non frustra prædictam distinctionem asseruisse, validissimis demonstrant argumentis, adeo ut præter nomen vix quidquam aliud utriusque Paulino commune fuisse videatur. Nolanus enim in Aquitania natus, Presbyter in Hispania ordinatus est a Lampio Barcinonensi Episcopo, priusquam ad Ambrosium Mediolanum venisset, apud quem tantam inivit gratiam, ut deinceps Ambrosii Presbyter ubique diceretur: non tamen apud eum semper mansit, sed Nolam petiit, ubi tandem Episcopus renunciatus est. Multa scripsit; præcipua tamen sunt, variae epistolae, Natales X. S. Felicis Martyris, et alia complura eleganti metro. Alter Paulinus Ecclesiae Mediolanensis perpetuus Clericus fuit inferioris Ordinis, Casti Diaconi subditus disciplinae, S. Ambrosii a sacris scriptionibus; cuius lateri usque ad S. Viri obitum constanter adhæsit. Tantum abest, ut Presbyter fuerit vivente Ambrosio ordinatus, ut merito dubitetur an aliquando Presbyter factus sit:

CAPUT XIX.

Ioannes ⁽⁴⁾ sanctissimus Constantinopolitanæ Sedis Episcopus, cognomento Chrysostomus, cuius oratio et plurimam cordis compunctionem, et magnam suaviloquentiam tribuit, condidit Græco eloquio multa et præclara opuscula. E quibus utitur latinitas duobus eius delapsis libellis scriptis ad quemdam Theodorum lamentis et exhortationibus plenis, utpote illum a bona conversatione deiectum. Et quia monachi vitam cum eo in uno eodemque monasterio exercuerat, ideò conversationis ibi factæ eum in libris ipsis admonuit, provocans eum ad propositum, atque ostendens, nulli peccatori vel impio, si ad poenitentiam redeat, des-

a nemine enim, si unicum Isidorum excipias, Presbyter dicitur: ab omnibus vero appellatur etiam post mortem Ambrosii Diaconus. Scripsit rogante S. Augustino vitam illius: deinde adversus Cælestium Pelagianum obtulit libellum Aurelio Carthago Episcopo: deinde alium adversus eundem Zosimo Papæ: quod ex Marii Mercatoris testimonio intelligimus, cuius hæc sunt verba in suo commoitorio, cap. 1. *Cælestius apud Aurelium Episcopum memoratæ urbis, per libellum a quodam Paulino Diacono sanctæ mem. Ambrosii Mediolanensis Episcopi, est accusatus.* Tum styli huius libelli similitudo, sicut unum probat auctorem cum scriptore vitæ S. Ambrosii, ita omnino diversum a Nolano demonstrat: de quo absdubio non loquitur S. Isidorus, quum nulla eius explorata opera recenseat. Plura dicere, præter instituti nostri rationem fore putamus. Itaque qui multa de hac re legere velit, adeat Baronium cum Pagi animadversionibus ad ann. 397. Nat. Alex. Miræum, Fabricium, ceteros.

(1) Anno Christi 410. Extat cognomine Falconia Valeria.

(2) Meminit Hieron. ad Paulinum.

(3) Apocryphum vocat Gelas. *dist. 15. c. 3.*

(4) Anno 398.

desperandum. Legimus eiusdem et librum alium, cuius prænotatio est: *Neminem posse lædi ab alio, nisi a semetipso*. Ad personam quoque cuiusdam nobilissimæ matronæ Gregoriæ reperitur opus eius insigne de conversatione vitæ, et institutione morum, sive de compugnantia virtutum et vitiorum. Est etiam et alius liber eiusdem apud Latinos de compunctione cordis. Alter quoque scriptus ad quemdam Eutropium, cum palatio pulsus ad altarium confugisset. Multos præterea composuit, diversosque tractatus, quos enumerare perlongum est. Cuius quidem studii, etsi non omnia, tamen quàm plurima eloquentiæ eius fluentia de Græco in Latinum sermonem translata sunt. Hic autem ⁽¹⁾ decimotertio anno Episcopatus sui discordia Theophili Alexandrini Episcopi oppressus. Faventes Episcopi nostri Arcadio Imperatori damnaverunt eum innocentem, atque ab Episcopatu ⁽²⁾ deiectum Pontum in exilium retruserunt. ⁽³⁾ Corpus trigesimoquinto anno die functionis ab exilio Constantinopolim revocatur; etiam in Apostolorum Ecclesia sepelitur.

CAPUT XX.

Sedulius ⁽⁴⁾ presbyter edidit ⁽⁵⁾ tres libros, dactylico heroico me-

tro compositos, quorum primus signa, et virtutes veteris Testamenti potentissimè resonat; reliqui verò gestorum Christi sacramenta vel miracula intonant.

CAPUT XXI.

Posidius ⁽⁶⁾ Africanæ Provinciæ Episcopus. Hic stylo persequutus est vitam ⁽⁷⁾ sancti Augustini, cui etiam operi subiecit indiculum scriptorum eius, enumerans quanta idem beatissimus doctor scripsit, ubi plusquam quadringentorum librorum volumina supputantur. Homiliarum verò, et epistolarum, quæstionumque infinitus modus est; ut penè vix possit quisquam articulo suo aliena tanta scribere, quanta ille proprio labore composuit.

CAPUT XXII.

Primasius ⁽⁸⁾ Africanus Episcopus, composuit sermone scholastico de hæresibus tres libros directos ad ⁽⁹⁾ Fortunatum Episcopum, explicans in eis quod olim beatissimus Augustinus in libro hæreseon imperfectum, morte interveniente, reliquerat. In primo namque ostendens quid hæreticum faciat: in secundo, et tertio digerens quid hæreticum demonstret. ⁽¹⁰⁾

(1) Forte anno 7. nam annos 6. sedisse constat ex Marcellino, et Niceph. Constantinop.

(2) Deiectus, ann. Christi 404. ex Marcellino: mortuus exil anno 407. ex Paulo Diac.

(3) Hæc adduntur in uno exemplari.

(4) Anno 430.

(5) Laudat Gelasius *dist. 15. can. 3. §. 25.*

(6) Ita U. C. non Possidonius: fuit Episcopus Calamensis in Numidia, in VII. Concil. Carthag. anno 418.

(7) Extat.

(8) Anno 553.

(9) Provinciæ Byzacænæ dicitur in V. Concil. Constantinop. *collat. 2.*

(10) Extant eius comment. in Apocalyps.

CAPUT XXIII.

Proterius ⁽¹⁾ Alexandrinæ Ecclesiæ Antistes, scripsit Epistolas ad Leonem Romanæ Sedis Episcopum de festivitate Paschali. Hunc autem Leonis Augusti temporibus Dioscori hæretici successores, auctore Timotheo, seditione facta crudelissime peremerunt, ipsumque Timotheum sibi pro Alexandrino Episcopo statuerunt.

CAPUT XXIV.

Paschasinus Siciliensis Episcopus, edidit unam ⁽²⁾ epistolam Paschalem ad Leonem suprascriptum Papam directam, in qua refert Paschalis mysterii miraculum his verbis: Est, inquit, possessio, quæ appellatur Meltinas, in montibus arduis ac silvis densissimis constituta: illic perparva atque vili opere constructa Ecclesia est, ⁽³⁾ in cuius baptisterio nocte sacrosancta Paschali, baptizandi hora, cum nullus canalis sit vel fistula, nec aqua omninò vicina, fons ex sese repletur: paucisque, qui fuerint, consecratis, cum deductorium nullum sit, ut venerat aqua, ex sese discedit. Clauit sub Theodosio Iuniore, Arcadii Imperatoris filio.

(1) Niceph. *lib. 15. cap. 15.* Liberatus *cap. 16. anno 457.*

(2) Anno 445. scripta est epistola. Extat cum epistolis Leonis *tom. 1. Conciliorum.* Paschasinus hic Lilybetanus Episcopus (*in Sicilia*) fuit Legatus Leonis Papæ in Concilio Chalcedonensi anno 451.

(3) Contigit anno 417. Simile miraculum in Hispania, anno 583. Ex Gregor.

CAPUT XXV.

Iulianus ⁽⁴⁾ quidam ⁽⁵⁾ Gallus, cognomento Pomerius, hic octo libros de animæ natura in Dialogi morem conscripsit. Horum primus continet quid sit anima, vel qualiter credatur ad Dei imaginem facta. In secundo loquitur, utrum anima corporea, an incorporea sit. In tertio disserit, primo homini unde anima sit facta. In quarto, utrum nova anima sine peccato fiat: an peccatum primi hominis ex illo propagata originaliter trahat. In quinto describit, quæ sit facultas animæ. In sexto eloquitur, unde sit illa discordia, qua carni spiritus, vel caro spiritui adversatur. In septimo autem scribit de differentia vitarum, et mortium, vel resurrectione carnis et animæ, sive de morte carnis, ac de eius resurrectione. In octavo loquitur de his quæ in fine mundi futura sunt, vel de quæstionibus quæ solent de resurrectione proponi, sive de finibus bonorum atque malorum. Hic tamen in secundo eiusdem operis libro, Tertulliani erroribus consentiens, animam corpoream esse dixit, quibusdam hoc fallacibus argumentis adstruere contendens. Edidit etiam unum libellum de virginibus insti-

Turon. *lib. 10. cap. 22.* et Sieberto. *Vide que nos superius de hac re disseruimus ad cap. 105. lib. 5. Ildeph. de recognit. Bapt.*

(4) Anno 450.

(5) Maurum ait fuisse Gennadius. Falso ergo confundunt quidam Pomerium cum Iuliano Episcopo Toletano, qui obiit anno 690. *Hunc errorem expendemus, cum ad S. Iuliani vitam eius operibus præfigendam pervenerimus.*

stituendis, alios quoque tres de futuræ vitæ contemplatione, vel actuali conversatione, necnon de vitiis atque virtutibus.

CAPUT XXVI.

Eugipius ⁽¹⁾ Abbas Lucullanensis oppidi Neapoli Campaniæ. Hic ad quemdam Paschasium Diaconum libellum de vita sancti monachi Severini transmissum brevi stylo composuit. Scripsit et regulam monachis consistentibus in monasterio sancti Severini, quam eisdem moriens quasi testamentario iure reliquit. Claruit post consulatum ⁽²⁾ Importuni Iunioris, Anastasio Imperatore regnante.

CAPUT XXVII.

Fulgentius Afer Ecclesiæ Ruspensis Episcopus, in confessione fidei clarus, in Scripturis divinis copiosissimè eruditus, in loquendo quoque dulcis, in docendo ac disserendo subtilis, scripsit multa; e quibus legimus, de gratia Dei, et libero arbitrio libros responsionum septem, in quibus Fausto Galliæ Regiensiæ urbis Episcopo Pelagianæ pravitati consentienti respondens, obnititur eius profundam destruere calliditatem. Legimus et eiusdem librum de sancta Trinitate ad Felicem directum Notarium. Librum quoque regulæ veræ fidei;

(1) Extat vita apud Surium. De Severino Greg. *lib. 7. epist. 84.* Paul. *Diac. lib. 1. cap. 12.*

(2) Importunus cos. anno Christi 509. Ad Eugipium extat epist. Fulgentii Ru-

et alium de sacramento Incarnationis Domini nostri Iesu-Christi. Extant et duo eiusdem libri de veritate prædestinationis ad Episcopos missi: in quibus demonstratur, quòd gratia Dei in bonis voluntatem humanam prævenit; et quòd Deus quosdam prædestinationis suæ munere iustificans præligit; quosdam verò in suis reprobis moribus occulto quodam iudicio derelinquit. Est et liber altercationis eius, quo de fide cum Thrasamundo Rege idem beatus Fulgentius disputavit. Ad Ferrandum quoque Ecclesiæ Carthaginensis Diaconum unum de interrogatis quæstionibus scripsit libellum. Inter hæc composuit multos tractatus, quibus Sacerdotes in Ecclesiis uterentur. Plurima quoque feruntur ingenii eius monumenta. Hæc tantum ex pretiosis doctrinæ eius floribus carpsimus. Sors melior, cui delicias omnium librorum eius præstiterit Dominus. Claruit sub Trasamundo Rege Wandalorum, Anastasio Imperatore ⁽³⁾ regnante.

CAPUT XXVIII.

Eucherius ⁽⁴⁾ Franciæ Episcopus, elegans sententiis, ornatus in verbis, edidit ad Hilarium Arelatensem Antistitem eremi deserta petentem, unum opusculum de laude eiusdem eremi luculentissimum, et dulci sermone dictatum, in quo opere laudamus

Mm Do-

spensis. Eugipium se vidisse, ait Casiod. *lib. 1. Divin. Inst.*

(3) Anno 500.

(4) Anno 450. Lugdunensis Episcopus fuit apud Gennadium et Marcellinum.

Doctorem, etsi pauca tamen pulchra dicentem. ⁽¹⁾ Brevitas, ut ait quidam, laus est interdum in aliqua parte dicendi; in universa eloquentia laudem non habet.

CAPUT XXIX.

Hilarius ⁽²⁾ Arelatensis Episcopus scripsit vitam parentis et prædecessoris sui sanctissimi ac venerabilis Honorati Episcopi, suavi ac præclaro prædictatam eloquio.

CAPUT XXX.

Apringius ⁽³⁾ Ecclesiæ Pacensis Hispaniarum Episcopus, dissertus lingua, et scientia eruditus, interpretatus est Apocalypsim Ioannis Apostoli subtili sensu atque illustri sermone, meliùs penè quàm veteres ecclesiastici viri exposuisse videntur. Scripsit et nonnulla quæ tamen ad notitiam nostræ lectionis minimè pervenerunt. Claruit temporibus Theudis Principis Gothorum.

CAPUT XXXI.

Iustinianus ⁽⁴⁾ Imperator, quosdam libros de Incarnatione Domini edidit, quos etiam per diversas Provincias missit. Condi-

(1) Ciceronis sunt verba.

(2) Anno 432. de hac Gennadius.

(3) Anno Christi 540. Apringii nomine multorum manibus circumfertur opus ingens manuscriptum in Apocalypsin. Sed ego cum viderem codicem ipsum Gothicum Legionensem, scriptum æra millesima octava, animadverti inde auctoris nomen non constare, sed editum opus in gratiam cuiusdam Eterii. Quin et in præfatione ille auctor ait, se collegisse sua ex libris Victorini, Isidori, et Apringii. Ut mani-

dit quoque et rescriptum contra ⁽⁵⁾ Illyricianam Synodum, et adversus Africanos Episcopos Chalcedonensis Synodi defensores perverso studio: in quo tria capitula damnare contendit, id est, ⁽⁶⁾ Theodori Mopsuesteni Episcopi dicta, sive rescripta Theodoretæ, et Epistolam quæ dicitur Ibæ Edesseni Episcopi.

CAPUT XXXII.

Facundus ⁽⁷⁾ Afer, Hermianensis Ecclesiæ Episcopus, duodecim libros pro defensione trium capitulorum scripsit, quorum stylo elicit, præfata tria capitula in præscriptione Apostolicæ fidei, et Chalcedonensis Synodi impugnatione fuisse damnata. Id est, epistolam Ibæ Edesseni Episcopi ad Marim Persam directam, et Theodorum Mopsuestenum Episcopum, et Theodoretæ Cyri Episcopi dicta. ⁽⁸⁾ Claruit post consulatum Basili anno decimo, regnante Iustiniano Imperatore.

CAPUT XXXIII.

Iustinianus ⁽⁹⁾ de Hispania, Ecclesiæ Valentiniæ Episcopus, ex quatuor fratribus Episcopis eadem matre progenitis unus, scripsit li-

festò constet non esse illum Apringium cuius Isidorus meminuit.

(4) Anno 553. Sumpta hæc ex Liberato, et Victore Tunnensi.

(5) Illyriciana anno 549. Damnat etiam Iustinianus in fidei sua professione, quæ extat 1. tom. Concil.

(6) Vide Scholion de Theodoro sup. Mopsuesteno ad cap. 4.

(7) Sumpta ex Victore Tunnensi.

(8) Anno Christi 551.

(9) Anno 531.

librum responsionum ad quemdam Rusticum de interrogatis quæstionibus : quarum prima responsio est de Spiritu sancto : secunda est contra Bonosianos , qui Christum adoptivum filium , et non proprium dicunt : tertia responsio est de baptismo Christi , quod iterare non licet : quarta responsio est de distinctione baptisimi Ioannis et Christi : quinta responsio est , quia Filius sicut Pater invisibilis sit. Floruit in Hispaniis temporibus Theudis Principis Gothorum.

CAPUT XXXIV.

Iustus Urgellitanæ Ecclesiæ Hispaniarum Episcopus , et frater prædicti Iustiniani , ⁽¹⁾ edidit libellum expositionis in Cantica Canticorum , totum valde breviter atque apertè , per allegoriam sensum discutiens. Huius quoque fratres ⁽²⁾ Nebridius , et Elpidius quædam scripsisse feruntur , e quibus , quia incogniti sumus , magis reticenda fatemur.

CAPUT XXXV.

Martinus ⁽³⁾ Dumiensis monasterii sanctissimus Pontifex , ex

(1) Extat.

(2) Nebridius Episcopus Egarensis subscribit in II. Concil. Tol. anno Christi 527. et in Concil. Tarrac. anno 516.

(3) Martinus Episcopus Dumiensis , natione Pannonius fuit , ut ex Gregorii Turonensis historia constat , et ex ipsius Martini epitaphio a se composito , quod ex vetusto libro descriptum habemus. Eius hoc est initium :

*Pannonis genitus transcendens æquora vasta ,
Gallæciæ in gremium divinis nutibus actus ,
&c.*

Fundavit monasterium Dumiense in Gal-

Orientis partibus navigans in Galliciæ venit , ibique conversis ab Ariana impietate ad fidem Catholicam Suevorum populis , regulam fidei et sanctæ Religionis constituit ; Ecclesias confirmavit , monasteria condidit , copiosaque præcepta piæ institutionis composuit. Cuius quidem ego ipse legi librum de differentiis quatuor virtutum , et aliud volumen epistolarum , in quibus hortatur vitæ emendationem , et conversationem fidei , orationis instantiam , et eleemosynarum distributionem , et super omnia cultum virtutum omnium et pietatem. Floruit regnante Theodemiro Rege Suevorum , temporibus illis quibus Iustinianus in Republica , et Athanagildus in Hispaniis imperium tenuerunt.

CAPUT XXXVI.

Avitus ⁽⁴⁾ Viennensis Episcopus , scientia sæcularium litterarum doctissimus edidit quinque ⁽⁵⁾ libellos heroico metro compositos , quorum primus est de origine mundi , secundus de originali peccato , tertius de essentia Dei , quartus de diluvio mundi , quintus de transitu maris rubri.

Mm 2 Scri-

læcia , ut dicitur in X. Concil. Tolet. Itaque subscribit Martinus Episcopus in Concil. primo Bracar. anno Christi 561. inde factus Archiepiscopus Bracar. subscribit in II. Concil. Bracar. anno 572. præfuit verò his Ecclesiis annos triginta ex Gregorio Turonensi in Chron. et lib. primo de miraculis Martini Turonensis cap. 11. et Aimoino lib. 3. cap. 39. Eius aliqua opuscula feruntur impressa : plura nos habemus nondum edita.

(4) Anno Christi 490. vide Gregor. Turonens. Sigebertum , et Adonem.

(5) Extant impressi.

Scrīpsit et ad Fuscīnam sororem de laude virginitatis librum unum, pulcherrimo compositum carmine, et eleganti epigrammate coaptatum.

CAPUT XXXVII.

Dracontius composuit heroicis versibus ⁽¹⁾ Hexameron creatio- nis mundi; et luculenter quidem composuit et scripsit.

CAPUT XXXVIII.

Victor ⁽²⁾ Tunnensis Ecclesie Africanus Episcopus. Hic a principio mundi usque ad primum Iustini Iunioris imperii annum brevem per Consules annuos bellicarum Ecclesiasticarumque rerum nobilissimam promulgavit historiam, laude et notatione illustrem, ac memoria dignissimam. Hic pro defensione trium capitulorum a Iustiniano Augusto Ecclesia sua pulsus, exilio in Ægyptum transportatur. Inde rursum Constantinopolim vocatus, dum Iustiniano Imperatori et Eutychio Constantinopolitanæ urbis Episcopo obtrectatoribus eorumdem trium capitulorum resisteret, rursus in monasterio eiusdem civitatis custodiendus

(1) Extat impr. Vide infra in Eugenio III. (2) Victoris Tunnensis Episcopi habeo Chronicon manuscriptum, in quo post Eusebium, Hieronymum, et Prosperum, tempora prosequitur a Consulatu xviii. Theodosii Iunioris, id est, anno Christi 444. usque ad annum primum Iustini Iunioris, id est, Christi 567. Ibi suum deplorat exilium, quo mihi valde dignus fuisse videtur. Restitit enim Vigilii Papæ, Iustiniani Imp. et Synodi Constantinop. decretis: dum tria capitula, de quibus supra diximus, mordicus defendit. Hic apud Isi-

mittitur, atque in eadem damnatione (ut dicunt) permanens moritur.

CAPUT XXXIX.

Ioannes sanctæ memoriæ Constantinopolitanus Episcopus, natione Cappadox, ad quem beatus Gregorius librum regulæ pastoralis scripsit, vir ⁽³⁾ inæstimabilis abstinentiæ, et eleemosynis tantum largissimus, ut zelo avaritiæ adversus eum Imperator Mauritius permotus, urbe pauperes pellendos ediceret. Hic græco eloquio edidit de Sacramento Baptismatis rescriptum ad bonæ recordationis dominum nostrum et prædecessorem Leandrum Episcopum, in quo nihil proprium ponit, sed tantummodo antiquorum Patrum replicat de trina mersione sententias. Claruit temporibus Mauritiæ Principis, defunctusque est Augusto eodem regnante.

CAPUT XL.

Gregorius Papa, Romanæ Sedis Apostolicæ Præsul, compunctione timoris Dei plenus, et humanitate summus, tantoque per gratiam Spiritus sancti scientiæ lumine præditus, ut non modo illi

in
dorum *lib. 5. Etymolog. cap. 38.* falsò Turronensis scribitur, ab aliis Tunnensis, Trithemio Cummenensis, sed ipse se in vestusto codice Tunnensem vocat. Puto esse oppidum Africæ Proconsularis, quod Tunis Polybio et Straboni vocatur, Tunisen- se Plinio, Livio autem *Tunes Tunetis* in- flectitur: nobile his temporibus ob expeditionem Caroli Quinti Cæsaris. Huius Victoris meminerunt etiam Ado Viennensis et Otho Frisingen. *lib. 5. cap. 4.*

(3) Ieiunator vocatur a Niceph. Constantinop.

in præsentibus temporibus quisquam Doctorum, sed nec in præteritis quidem par fuerit unquam. Hic in exordio episcopatus edidit librum regulæ pastoralis directum ad ⁽¹⁾ Ioannem Constantinopolitanæ Sedis Episcopum: in quo docet, qualis quisque ad officium regiminis veniat, vel qualiter, dum venerit, vivere vel docere subiectos studeat. Idem etiam, efflagitante Leandro Episcopo, librum beati Iob mystico ac morali sensu disseruit, totamque eius propheticam historiam triginta quinque voluminibus largo eloquentiæ fonte explieuit. In quibus quidem quanta mysteria sacramentorum aperiantur, quantum sint in amorem vitæ æternæ præcepta, vel quanta clareant ornamenta verborum, nemo sapiens explicare valebit, etiam si omnes artus eius vertantur in linguas. Scripsit etiam ⁽²⁾ et quasdam epistolas ad prædictum Leandrum, e quibus una in eisdem libris Iob titulo præfationis adnectitur: ⁽³⁾ altera eloquitur de mersione Baptismatis, in qua inter cetera ita scriptum est: Reprehensibile, inquit, esse nullatenus potest infantem in Baptismate mergere, vel semel, vel ter; quando in tribus mersionibus personarum Trinitas, et in una potest divinitatis singularitas designari. Fertur tamen idem sanctissimus vir et alios libros mo-

rales scripsisse, totumque textum quatuor ⁽⁴⁾ Evangeliorum sermonando in populis exposuisse: incognitum scilicet nobis opus. Felix tamen, et nimium felix, qui omnia studiorum eius potuit cognoscere. Floruit autem Mauritio Augusto Imperatore: obiit ⁽⁵⁾ in ipso exordio Phocatis Romani Principis.

CAPUT XLI.

Leander genitus patre Severiano Carthaginensis Provinciae, ⁽⁶⁾ professione monachus, et ex monacho Hispalensis Ecclesiæ Provinciae Baticæ constitutus Episcopus, vir suavis eloquio, ingenio præstantissimus, vita quoque etiam atque doctrina clarissimus, ut et fide eius atque industria populi gentis Gothorum ⁽⁷⁾ ab Ariana insania ad fidem Catholicam reverterentur. Hic namque in exilii sui peregrinatione composuit duos adversus hæreticorum dogmata libros, eruditione sacrarum Scripturarum ditissimos, in quibus vehementi stylo Arianae impietatis confodit atque detegit pravitatem: ostendens scilicet quid contra eosdem habeat Catholica Ecclesia, vel quantum distat ab eis religione vel fidei Sacramentis. Extat et aliud laudabile eius opusculum adversus instituta Arianorum, in quo propositis eorum dictis suas respon-

(1) Ita *1. lib. Regist. epist. 4.* Non ergo ad Ioannem Ravennatem, ut in impressis.

(2) Et aliæ *lib. 4. Regist. epist. 46. cap. 90. et lib. 7. epist. 125.*

(3) *Primo lib. Regist. epist. 41.*

(4) Extant homil. 40. in Evangelia.

(5) Anno Christi 604.

(6) Falso Lucas Tudensis et alii addunt:

Duce.

(7) In Concil. 3. Tolet. ann. 589. Greg. 3. *dialog. cap. 31.* et Greg. Turon.

siones opponit. Præterea edidit unum ad Florentinam sororem ⁽¹⁾ de institutione virginum et contemptu mundi libellum, titulorum distinctionibus prænotatum. Siquidem et in ecclesiasticis Officiis idem non parvo laboravit studio: in toto enim Psalterio duplici editione orationes conscripsit: in sacrificio quoque, laudibus, atque Psalmis, multa dulci sono composuit. Scripsit et epistolas multas: ad Papam Gregorium de baptismo unam, alteram ad fratrem, in qua præmonet, cuique mortem non esse timendam. Ad ceteros quoque Episcopos plurimas promulgavit familiares epistolas, etsi non satis splendidas verbis, acutas tamen sententiis. ⁽²⁾ Floruit sub Reccaredo viro religioso ac Principe glorioso, cuius etiam temporibus mirabili obitu ⁽³⁾ vitæ terminum clausit.

(2) Liber de Virgin. extat Oveti.

(2) Anno Christi 600.

(3) Leander Hispalensis quo anno fuerit mortuus, ambigunt nostri historici. Itaque libet in gratiam nostri Isidori, qui et illius germanus, et successor in Ecclesia Hispalensi fuit, annum mortis Leandri certò constituere. Ego Leandrum anno Christi 600. mortuum colligo ex his coniecturis. Primum quod illum, ait Isidorus frater, vita functum tempore Recaredi Regis, quem Regem constat obiisse anno Christi 600. Nam successisse Recaredo Liuvam Regem æra 639. id est Christi 601. tradit Isidorus libro de Gothicis. Non verò mortuum Leandrum ante istum annum 600. ex eo liquet, quod Gregorius Papa ad Leandrum Hispalensem scribit *7. lib. Regist. epist. 125. indict. 2.* anno nono sui Pontificatus, nempe anno Christi 599. Ita constabit summa annorum Episcopatus Isidori, qui fratri Leandro successit, ut diximus. Præfuit enim Isidorus suæ Ecclesiæ Hispalensi prope quadraginta annos, auctore sancto Ildephonso. Cum verò certissimum sit Isido-

CAPUT XLII.

Lucinianus ⁽⁴⁾ Carthaginis Spartariæ Episcopus in Scripturis doctus, cuius quidem multas epistolas legimus: de Sacramento denique baptismatis unam, et ad Eutropium Abbatem (qui postea Valentiae Episcopus fuit) plurimas. Reliqua verò industriæ et laboris eius ad nostram notitiam minimè venerunt. ⁽⁵⁾ Claruit temporibus Mauriti Augusti: occubuit Constantinopoli, veneno (ut ferunt) extinctus ab æmulis; sed, ut scriptum est, ⁽⁶⁾ iustus quacumque morte præoccupatus fuerit, anima eius in refrigerio erit.

CAPUT XLIII.

Severus Malacitanæ Sedis Antistes, collega et socius Luciniani Episcopi, edidit libellum unum ad-

rum mortuum anno Christi 636. id quod paulo post in Isidoro confirmabimus, si quis retrocedat, faciliè et mortem Leandri, et initium Isidori reperiat; verèquè illud de quadraginta prope annis ab Ildephonso dictum cognosceret.

(4) Lucinianum sive Licinianum (utroque enim modo scriptum reperio) quidam ex nostris nuper tradiderunt Carthagine translatum fuisse ad Episcopatum Valentinum, non satis intellectis verbis Isidori, qui non Lucinianum, sed Eutropium ait fuisse Episcopum Valentinum, ad quem scripserit Lucinianus multas epistolas. Huius Luciniani epistola ad Papam Gregorium edita est cum ipsis Moralibus. Ego verò præterea habeo et huius Luciniani, atque Severi eius Collegæ doctissimam epistolam manuscriptam ad Epiphanium Diaconum, ubi Angelos probat esse incorporèos, et alteram ad Vincentium, non Cæsaraugustanum, sed Ebusitanæ insulæ Episcopum, credentem epistolas quasdam de cælo cecidisse.

(5) Circa ann. 590.

(6) *Sapient. 4.*

adversus ⁽¹⁾ Vincentium Cæsaraugustanæ urbis Episcopum, qui ex catholico ad Arianam pravitatem fuerat devolutus. Est et alius eiusdem de virginitate ad sororem libellus, qui dicitur *Anulus*: cuius quidem færemur cognovisse titulum, ignorare eloquium. ⁽²⁾ Claruit temporibus prædicti Imperatoris, quo etiam regnante vitam finivit.

CAPUT XLIV.

Ioannes ⁽³⁾ Gerundensis Ecclesiæ Episcopus, nativitate Gothus, Provinciæ Lusitaniæ Scalabi natus. Hic cum esset adolescens Constantinopolim perrexit, ibique Græca et Latina eruditione munitus, post decem et septem annos in Hispanias reversus est, eodem tempore, quo incitante Leovigildo Rege Ariana fervebat insania. Hunc supradictus Rex, cum ad nefandæ hæresis credulitatem compelleret, et hic omnino resisteret, exilio trusus, et Barcinonem relegatus, per decem annos multas insidias et persecutiones ab Arianis perpessus est. Qui postea condidit monasterium quod nomine Biclaro dicitur, ubi congregata monachorum societate scripsit regulam ipsi monasterio profuturam, sed et cunctis

(1) De Vincentio Isidorus lib. de Gothis in Leovigildo.

(2) Anno 590.

(3) Ioannis Biclarenis Abbatis Chronicon cuius Isidorus meminit, habeo descriptum ex vetustissimo libro Gothico. Hic auctor, ut de se ipse ait, Victoris Tunnensis Chronicon ulterius perduxit ab anno Christi 566. usque ad 590. ubi nostrorum Regum Leovigildi et Reccaredi historiam per singulos Imperatorum an-

Deum timentibus satis necessariam. Addidit in libro Chronicorum ab anno primo Iustini Iunioris principatus usque in annum octavum Mauriti Principis Romanorum, et quartum Reccaredi Regis annum, historico compositoque sermone valde utilem historiam: et multa alia scribere dicitur, quæ ad nostram notitiam non pervenerunt.

CAPUT XLV.

Eutropius ⁽⁴⁾ Ecclesiæ Valentiniæ Episcopus dum adhuc in monasterio ⁽⁵⁾ Servitano degeret, et pater esset monachorum, scripsit ad Papam Lucinianum, cuius supra fecimus mentionem, valde utilem epistolam, in qua petit ab eodem, quare baptizatis infantibus chrisma, post hæc unctio tribuatur. Scripsit et ad Petrum Episcopum ⁽⁶⁾ Ircavicensem de distinctione monachorum salubri sermone compositam epistolam, et valde monachis necessariam.

CAPUT XLVI.

Maximus ⁽⁷⁾ Cæsaraugustanæ Civitatis Episcopus multa versu prosaque componere dicitur. Scripsit et brevi stylo historiolum de iis quæ temporibus Gothorum in

nos doctissimè persequitur.

(4) Penès Eutropium Abbatem Servitanum, et Leandrum Episcopum fuit summa Concilii III. Tolet. ait Ioan. Biclari. ann. 589.

(5) De Servitano Ildephonsus in Donato.

(6) Fortè Ircavicensem.

(7) Subscribit in tribus Concil. MS. Barcinon. Tolet. et Egaren. anno 599. 610. 614. Itaque Isidorus scribit hunc librum usque ad annum 610.

in Hispaniis acta sunt, historico et composito sermone: sed et multa alia scribere dicitur, quæ necdum legi.

CAPUT XLVII.

Prenotatio librorum D. Isidori a Braulione Cesaraugustano Episcopo edita.

Isidorus ⁽¹⁾ vir egregius, Hispanensis Ecclesiæ Episcopus, Leandri Episcopi successor, et germanus, floruit a tempore Mauriti Imperatoris et Reccardi Regis, in quo quiddam sibi antiquitas vindicavit, immò nostrum tempus antiquitatis in eo scientiam imaginavit: vir in omni locutionis genere formatus, ut imperito doctoque secundum qualitatem sermonis existeret aptus, congrua verò opportunitate loci incomparabili eloquentia clarus. Iam verò quantus sapientia fuerit, ex eius diversis studiis et elaboratis opusculis perfacilè prudens lector intelligere poterit. Denique de iis, quæ ad notitiam nostram venerunt, ista commemoravi. Edidit libros Differentiarum duos, in quibus subtili discretionem ea quæ confusè usu proferuntur, sensu discrevit. Procemiorum librum unum, in quo quid quisque liber sanctæ contineat Scripturæ, brevi subnotatione distinxit. De ortu et obitu Patrum librum unum, in quo eorum gesta, dignitatem quoque et mortem eorum, atque sepulturam sententia bre-

vitae subnotavit. Ad germanum suum Fulgentium Episcopum Astigitanum Officiorum libros duos, in quibus originem Officiorum, cur unumquodque in Ecclesia Dei agatur, interprete suo stylo, non sine maiorum auctoritate elicuit. Synonymorum libros duos, quibus ad consolationem animæ, et ad spem percipiendæ veniæ, intercedente rationis exhortatione, erexit. De natura rerum ad Sisebutum Regem librum unum, in quo tam de Ecclesiasticorum Doctorum, quam etiam de Philosophorum indagazione obscura quædam de elementis absolvit. De numeris librum unum, in quo Arithmeticam propter numeros ecclesiasticis Scripturis insertos ex parte tetigit disciplinam. De nominibus Legis et Evangeliorum librum unum, in quo ostendit, quid memoratæ personæ mysterialiter significant. De hæresibus librum unum, in quo maiorum sequutus exempla, brevitate qua potuit, diffusa collegit. Sententiarum libros tres, quos floribus ex libris Papæ Gregorii Moralibus decoravit. Chronicorum a principio mundi usque ad tempus suum librum unum, nimia brevitate collectum. Contra Iudæos, postulante Florentina germana sua, proposito virgine, libros duos, in quibus omnia quæ Fides Catholica credit, ex legis et Prophetarum testimoniis approbavit. De Viris illustribus librum unum, cui nos

(1) Braulio Episcopus Cesaraugustanus, cuius Ildephonsus meminit, auctor est huius vite Isidori, ut ex libris vestustis constat, et ex his epistolis Braulionis, quæ Etymologiis Isidori solent præponi. Nam et hic testatur rogatu suo Etymologiarum librum ab Isidoro compositum.

i-

ista subiunximus. Monasticæ regulæ librum unum, quem pro patriæ usu, et invalidorum animis decentissimè temperavit. De origine Gothorum, et regno Suevorum, et etiam Wandalorum historia librum unum. Quæstionum libros duos, quos qui legit, veterum tractatorum multam suppellectilem recognoscit. Etymologiarum codicem nimia magnitudine, distinctum ab eo titulis, non libris; quem quia rogatu meo fecit, quamvis imperfectum ipse reliquerit, ego in viginti libros divisi: quod opus omni modo Philosophiæ conveniens quisquis crebra meditatione perlegerit, non ignotus divinarum humanarumque rerum scientia meritò erit. Ibi redundans diversarum artium elegantia, ubi quæcumque ferè sciri debentur, restricta collegit. Sunt et alia eius viri multa opuscula, et in Ecclesia Dei multo cum ornamento inscripta. Quem Deus post tot defectus Hispaniæ novissimis temporibus suscitans, credo ad restauranda antiquorum monumenta, ne us-

quequaque rusticitate veterasceremus, ⁽¹⁾ quasi quamdam apposuit destinam. Cui non immerito illud philosophicum a nobis aptatur: Nos, inquit, in nostra urbe peregrinantes errantesque tamquam hospites, tui libri quasi domum reduxerunt; ut possimus aliquando, qui, et ubi essemus, agnoscere. Tu ætatem patriæ, tu descriptiones temporum, tu sacrorum iura, tu sacerdotum, tu domesticam publicamque disciplinam, tu sedium, regionum, locorum, tu omnium divinarum humanarumque rerum nomina, genera, officia, causas aperuisti. Quo verò flumine eloquentiæ, et quot iaculis divinarum Scripturarum, seu Patrum testimonii-Acephalitarum hæresim confoderit, Synodalia gesta coram eo Hispali acta declarant. In qua contra Gregorium præfatæ hæresis antistitem eam asseruit veritatem. Obiit temporibus Heraclii Imperatoris, et Christianissimi ⁽²⁾ Chintilani Regis, sana doctrina præstantior cunctis, et copiosior operibus caritatis.

N D.

(1) *Quasi quamdam apposuit destinam, &c.* Ita omnino in vetusto codice, quem locum alii non intelligentes, ex ingenio reposuerunt: *Quandam apposuit lucem destinare.* Uritur ea voce Corippus Poeta Afer libro de laudibus Iustini Iunioris nuper edito a doctissimo Ruyzio Azagrio: *Et Thomas Lybica nutantis destina terræ.*

(2) Isidorum mortuum sub Chintila Gothorum Rege ait Braulio. Ex quo multorum nostratium errores convincuntur de anno mortis Isidori, in quo mirum est, quam variant inter se Hispani historici. Itaque in gratiam nostri auctoris Isidori, quem in primis illustrandum suscepimus, diem et annum, quo mortuus fuerit, definiamus. Aio certissimè mortuum anno Christi 636. Primum quia Redemptus eius discipulus, obitum Isidori, quem præ-

sens viderat, describens ait, mortuum æra 664. de quo nemo dubitat, quin sit annus Christi 636. Idem quoque Redemptus Isidorum inducit populum alloquentem quadriduo ante mortem his verbis: *Ita* (inquit) *sacri fontis unda, quam bodiè devotus est populus percepturus, sit vobis in remissionem peccatorum.* Cum verò compertum sit ex omnibus Martyrologiis, Isidorum mortuum pridie nonas Aprilis, si Paschales Cyclos consulas, reperies planè isto anno 636. Pascha fuisse pridie Kalendas Aprilis, et ita baptismum Catechumenorum solemnem quadriduo præcessisse mortem Isidori. Præterea si mortuus est sub Chintila, ut ait Braulio, necesse est anno primo Chintilæ mortuum; nam Chintilam cœpisse æra 674. id est Christi 636. cognoscitur ex Concilio quin-

D. ILDEPHONSI TOLETANÆ SEDIS EPISCOPI
DE VIRORUM ILLUSTRIMUM SCRIPTIS

P R Æ F A T I O.

I Virorum⁽¹⁾ adnotationem illorum, quorum edictis atque doctrinis sancta Ecclesia toto terrarum orbe diffusa illustratur in bonis, atque defenditur ex adversis, mox post ascensionem Christi ab Apostolorum exordio vir beatus atque doctissimus Hieronymus presbyter plenè dicitur adnotasse, qui singulatim nomina eorum, seriem temporum, monumenta librorum, diversitates opusculorum in laudabilem necessariamque memoriam usque ad seipsum stylo evidenti conscribens, et innotescendo monstravit, et retexendo posteris commendavit. Hunc sequutus Gennadius, renotationis ordinem textu simili percucurrit. Deinceps vir prudentissimus Hispalensis Sedis Isidorus Episcopus eodem ductu quosque viros optimos reperit, in adnotationem subiunxit. Siquidem non omnia præscrutatus accessit. Post hunc in nostris partibus incuria cunctos invasit, ita ut quædam vetusta antiquitas operiret, et quàm plurima nova neglectus oblivionis absconderet.

2. Ast ego procul valde im-

to Toletano: anno autem secundo Chintilæ videmus habitum sextum Concilium Toletanum, cui iam non Isidorus (erat enim vita functus) sed Honoratus Isidori successor interfuit. Itaque verè dictum ab Ildephonso cognoscimus, floruisse Isidorum usque ad Sisenandum Regem, nulla omnino facta mentione Chintilæ, qui Sisenandum sequutus est: nempe quòd ipso primo anno Chintilæ Isidorus decesserit. Verè quoque illud ab eodem Ildephonso

par et his quos adnotatio retinet, et illis quos renotatio deletavit, indignusque satis et absque substantia totius boni operis, successorque sanctæ memoriæ alterius Eugenii factus in Sede illa gloriosa Toletanæ urbis (quam non ex hominum immenso conventu gloriosam dico, cum hanc et gloriosorum illustret præsentia Principum, sed ex hoc, quod coram timentibus Dominum iniquis atque iustis habetur locus terribilis, omnique veneratione sublimis) conatus sum, etsi non elegans studium, vel obsequelam voluntatis bonæ illorum miscere memoriæ gloriosæ Sedis; ne incurrerem ex silentio damnum, si tam gloriosæ Sedis, tamque gloriosorum virorum clarescentem memoriæ lucem tenebrosa nube silentii contexissem.

3. Fertur namque ex antiquitate veteri, quod potuisse fieri cernitur exemplo temporis novi. Nam Montanus sedis eiusdem beatissimus Præsul, ut a se coniugalis conversationis infamiam propulsaret, tandiu adsumptos veste candentes narratur tenuisse

car-

dictum, præfuisse Isidorum Ecclesiæ Hispalensis fere quadraginta annis: nempe quòd omnino triginta septem anni fuerint, ab anno 600. usque ad 636. ut paulo ante in Leandro, et nunc in Isidoro supputavimus.

(1) Sancti Ildephonsi librum de *Viris Illustribus* addidimus, quoniam propter argumenti similitudinem in omnibus nostris libris Isidoro adiunctus reperitur. Quin et Ildephonsus ipse eum se Isidoro addidisse præfatur.

* Ita edit. reg. e. MS. Tolet. Non cu reperitur, quod edit Florez.

* Abbas Servitiaz: MS. Tolet.

carbones, donec Domino consecrans oblationem, totius per semetipsum completeret Missæ celebritatem. Quo sacrificio expleto, prunarum ignis cum decore vestis adeo in concordiam venit, ut nec vestis vim extingueret ignis, nec vis ignis statum læderet vestis.

4 Rursum cùm Helladio Episcopo sedis eius Iustus Diaconus fastu superbix insultaret, post mortem quidem sui Pontificis vixit Episcopus, et ipse tabefactus; sed in reprobum versus sensum, ob intemperantiam morum a ministris altaris sui dormiens strangulatus laqueo expiravit.

5 Item, cùm successori eius Iusto Episcopo Gerontius presbyter, Principis oblectamine fatus, contemptum adversitatemque deferret, tam repentino motu vim perdidit intellectus, ut multis medicorum * curationibus acto, quicquid in medelam fieret, totum in pestis augmentum cresceret. Sicque perinvaluit commotio mentis, ut usque ad obitum suum horror esset homini eius vel participatio visionis, vel colloquium oris.

6 Adhuc etiam successori in

locum eius Eugenio priori Lucidius Diaconus suus, cum innexus amicitix sæculari violenter honorem presbyterii et quædam prædia extorsisset, tam in reprobum sensum, tamque in languoris supereminentem pervenit statum, ut cum vivere recusaret, tam mori esset quòd viveret, quàm vivere quòd mori vellet.

7 Horum ergo bonorum studiis provocatus, quæque vetera antiquorum relatu reperi, quæque nova exhibitione temporis didici, orsu linguæ quo potui subnotavi, ut illorum bonæ memoriæ iungar, a quibus prava operatione disiungor. Et qui cum illis in templo Dei non infero doctrinæ copiam, offerentium commendem fideli obsequela memoriam, obsecrans omnes ut me divinæ ingerant pietati. Quare illos humanæ memoriæ, ex qua labi poterant, tenaciter commendavi. Sanè beatissimum Gregorium sanctæ memoriæ Isidorus adnotaverat: sed quia non tantum de operibus eius dixit, quantum nos sumus experti, idè renotationem illius submoventes, quæque de illo novimus, stylo pleniorè notamus.

- I. *Gregorius Papa Romanus.*
- II. *Asturius Episcopus Toletanus.*
- III. *Montanus Episcopus Toletanus.*
- IV. *Donatus * Monachus Afer.*
- V. *Aurasius Episcopus Toletanus.*
- VI. *Ioannes Episcopus Cæsaraugustanus.*
- VII. *Helladius Episcopus Toletanus.*
- VIII. *Iustus Episcopus Toletanus.*
- IX. *Isidorus Episcopus Hispalensis.*
- X. *Nonnitus Episcopus Gerundensis.*
- XI. *Conantius Episcopus Palentinus.*

N 2

XII.

* Ita edit. reg. et MS. Tolet. Non curationibus, quod edit. Florez.

* Abbas Servitani: MS. Tolet.

XII. *Braulio Episcopus Casaraugustanus.*

XIII. *Eugenius Episcopus Toletanus.*

XIV. *Eugenius alter Episcopus Toletanus.*

CAPUT I.

Gregorius⁽¹⁾ Papa Romanæ Sedis et Apostolicæ Præsul, compunctione timoris Dei plenus, et humilitate summus, tantoque per gratiam Spiritus sancti scientiæ lumine præditus, ut non modo illi præsentium temporum quisquam, sed nec in præteritis quidem par fuerit unquam. Ita enim cunctorum meritorum claruit perfectione sublimis, ut exclusis omnibus illustrium virorum comparationibus, nihil illi simile demonstraret antiquitas. Vicit enim sanctitate Antonium, eloquentia Cyprianum, sapientia Augustinum. Hic namque in exordio Episcopatus sui edidit librum regulæ pastoralis, directum ad Ioannem⁽²⁾ Constantinopolitanæ Sedis Episcopum, in quo docet qualis quisque ad officium regiminis veniat, vel qualiter dum venerit, vivere vel docere subiectos studeat. Scripsit præterea, exceptis opusculis de quibus Isidorus beatæ memoriæ mentionem facit, idem excellentissimus Doctor et alios libros morales, videlicet super Ezechielem Prophetam Homilias viginti duas in libris duobus compactas, in quibus multa de Divinis Scripturis mystico ac

morali sensu * luculenter, necnon et facundo sermone disseruit. Super librum Salomonis, cui titulus est *Canticum Canticorum*, quàm mirè scribens, morali sensu opus omne exponendo percurrit. De vitis Patrum per Italiam commorantium edidit etiam libros quatuor, quos volumine uno compegit, quem quidem codicem Dialogorum maluit appellari. In quibus libris quanta divinitatis lateant sacramenta, et in amore cælestis patriæ mira documenta, studiosus potest facilè cognoscere lector. Extant et ipsius ad diversos epistolæ plurimæ, limato quidem et claro stylo digestæ; quas qui perlegerit, liquidò adverteret et in eo ad Deum rectam fuisse intentionem, et ad animarum zelum omni vigilantia et cura extitisse solertem. Has itaque uno volumine arctans, in libris duodecim distinxit, Registrum nominandum esse decrevit. Fertur et alia opuscula edidisse egregia; sed ad manus nostras nondum pervenerunt. Felicissimus tamen et nimium felix, cui dedit Deus studiorum eius omnia perpendere dicta. Floruit namque vir iste sublimis ac beatissimus Doctor et Præsul Mauritio Augusto regnante.

* *luculente*: Tol.
et reg. edit.

(1) Gregorii Papæ vita, quam se scripsisse Ildephonsus ait, in omnibus desiderabatur exemplaribus Ildephonsi, præter unum illud Monasterii Fontis-sancti,

unde nos bonam partem libelli Isidori de *Viris illustribus* sumpsimus.

(2) Ita Isidorus, licet in impressis, *Ravennatem*.

CAPUT II.

Asturius ⁽¹⁾ post ⁽²⁾ Audentium in Toletana urbe Sedis Metropolis Provinciæ Carthaginis Pontifex successor obvenit; vir egregius adsignans opera virtutum plus exemplo vivendi, quàm calamo scribentis. Hic et sacerdotio beatus, et miraculo dignus, quia quibus iungeretur in cælo, eorum terreno reperire membra meruit in sepulcro. Nam cum Sedis suæ sacerdotio fungeretur, divina dicitur revelatione commonitus, Complutensi sepultos municipio (quod ab urbe eius ferme sexagesimo milliario situm est) ⁽³⁾ Dei Martyres perscrutari. Qui concitatus adcurrrens, quos et tellus aggeris et oblivio temporis preserat, in lucem et gloriam terrænæ cognitionis provehendo invenit. Quibus repertis, redire in sedem renuens, servitute simul et assiduitate sanctis innexus, diem clausit extremum. Cuius ramen sedem donec vixit, nemo adiit. Inde, ut antiquitas fert, in Toledo Sacerdos nonus, et in Compluto agnoscitur primus.

CAPUT III.

Montanus ⁽⁴⁾ post Celsum primæ Sedis Provinciæ Carthaginis Toletanæ urbis Cathedram tenuit:

(1) Asturius, forte qui in I. Concil. Tolet.

(2) Audentii Episcopi Hispani meminit Gennadius.

(3) Sanctos Iustum et Pastorem passos sub Datiano, de quibus Prudentius.

(4) Montani Archiepiscopi Toletani duas epistolas, quarum Ildephonsus meminit, nos habemus nondum editas. Is verò Turibius, ad quem Montanus scribit, monachus fuit Palentinus, valde diversus a

homo et virtute spiritus nitens, et eloquii opportunitate decorus, regimen honoris retentavit ac disposuit, condigno cælestique iure simul et ordine. Scripsit epistolas duas ecclesiasticæ utilitatis disciplina consertas, e quibus unam Palentiæ habitatoribus, in qua Presbyteros chrisma conficere, Episcoposque alienæ Diœcesis alterius territorii Ecclesias consecrare, magna perhibetur prohibere auctoritate; sacrarum litterarum testimoniiis affirmans id ipsum fieri penitus non licere. Amatores quoque Priscillianæ sectæ, licet non operarentur eadem, quia tamen memoriam eius amore retinerent, abdicat et exprobrat, commemorans quòd in libris beatissimi Turibii Episcopi ad Leonem Papam missis eadem Priscillianorum hæresis detecta, convicta, atque decenter maneat abdicata. Aliam verò epistolam ad Turibium religiosum, in qua collaudans eum, quòd culturam destruxerit idolorum, committit ei sacerdotalis auctoritatem vigoris, per quam Presbyteros chrisma conficere, et Episcopos alienæ sortis alterius Diœcesis Ecclesias consecrare magna compescat invectione. Hic vir antiquissima fidelique relatione narratur ad exprobrationem infamiæ tamdiu prunas tenuisse in vestimen-

sancto Turibio Asturicensi Episcopo, cuius corpus Lebanæ apud Astures colitur. Est et tertius Turibius Notarius Romanæ Sedis, cuius mentio fit primo Concilio Bracarensi. *Predictæ epistolæ editæ postea fuere ab Eminentissimo C. Aguirrio, deinde a P. Florez: tertio tandem a nobis in hoc opere recusæ. Vide supra in Montano; ubi de Turibiorum numero ex Aguirrii annotationibus.*

mento ardentis, donec coram Sedis suæ sacro altari totius Missæ celebritatem per semetipsum expleret. Peractis autem solemnibus nec prunæ ignem, nec vestis inventa est amisisse decorem. Tunc Deo relatis gratiarum actionibus, per simplicem naturam ignis convicta est et fallacia detestabilis accusantis, et innocentia beatissimi Sacerdotis. Gloriosus habitus fuit ⁽¹⁾ temporibus Amalarici regis : annis novem Pontificatus tenuit dignitatem.

CAPUT IV.

Donatus ⁽²⁾ et professione, et opere monachus, cuiusdam eremitæ fertur in Africa extitisse discipulus. Hic violentias barbararum gentium imminere conspiciens, atque ovilis dissipationem et gregis monachorum pericula pertimescens, fermè cum septuaginta monachis copiosisque librorum codicibus navali vehiculo in Hispaniam commeavit. Cui ab illustri religiosaque femina Minicea subsidiis ac rerum opibus ministratis, ⁽³⁾ Sirvitanum monasterium visus est construxisse. Iste prior in Hispaniam monasticæ observantiæ usum et regulam dicitur adduxisse : tam vivens virtutum exemplis nobilis, quàm defunctus memoriæ clari-

(1) Et ita subscribit Montanus in II. Concil. Tolet. anno 5. Amalarici.

(2) Donatum mirabilem operatorem vocat Ioannes Biclari. ann. 572.

(3) De Sirvitano Isidorus in Eutropio.

(4) *Extat apud nos manuscripta eius epistola ad quemdam Froganem Iudeorum partes foventem. V'edit eam aliquando ipse Ioan. Baptr. Perez, et habuit transcriptam*

tate sublimis. Hic * in præsentia luce subsistens, et in crypta sepulchri quiescens, signis quibusdam proditur efulgere salutis: unde et monumentum eius honorabiliter colere perhibentur incolæ regionis.

* *Hic et in præsentia: Tol. et cod. Bazarianæ apud Florez.*

CAPUT V.

Aurasius Toletanæ Ecclesiæ Pontifex Metropolis urbis, post Adelphium in loco adsciscitur Sacerdotis, vir bonus, regiminis auctoritate * præclarus, domesticis rebus benè dispositus, adversitatibus infixis constanter erectus: qui quantum exiit temperatio mansuetis, tantò fortior semper fuit inventus adversis. Plus illi intentio in defensione veritatis, quàm in scribendi exercitio mansit ⁽⁴⁾ : unde perfectissimis viris compar habetur, quia quæ de verbo illorum prædicatio seminavit, defensionis huius custodia præmunivit. Vixit in Sacerdotio temporibus Witterici, Gundemari, et exordiis Sisebuti regum, annis ferme duodecim.

* *præclarus: Tol.*

CAPUT VI.

Ioannes ⁽⁵⁾ in Pontificatu ⁽⁶⁾ Maximum sequutus Ecclesiæ Cæsaraugustanæ Sedem ascendit. Primo Pater monachorum, et ex hoc

ex vetusto C. Biblioth. S. Laurentii, eamque annotavit. Ex illa licet brevi id quod scribit hoc loco S. Ildephonsus, facile confirmatur; nempe in arguendo et reprehendendo acerrimum, in scribendo verò parum accuratum extitisse.

(5) Ioannes frater Braulionis infr. cap. 12.

(6) De Maximo Isidorus de Viris illustribus, cap. 46.

hoc Præsul factus in regimine populorum: vir in sacris litteris eruditus, plus verbis intendens docere, quàm scriptis: tam largus et hilaris dato, quàm hilaris et vultu. Uctionem namque spiritus Dei, qua fovebatur interiùs, tam largitate muneris quàm habitudine vultus adèd præferebat, ut et datum gratia commendaret, et non datum gratia excusaret. In ecclesiasticis Officiis quædam eleganter et sono et oratione composuit. Annotavit inter hæc inquirendæ Paschalis solemnitatis tam subtile atque utile argumentum, ut lectori et brevitas contracta, et veritas pateat patefacta. Duodecim annis tenuit sedem honoris, adeptus vitam gaudio, ad quam anhelavit desiderabili voto. Substitit in Sacerdotio temporibus Sisebuti et Suinthilani regum.

CAPUT VII.

Helladius post Aurasium Sedis eius adeptus est locum. Hic cum regiæ aulæ illustrissimus, * publicarumque rector existeret rerum, sub sæculari habitu monachi votum pariter explebat et opus. Nam ad monasterium nostrum (illud Agaliense dico, cuius me susceptio monachum tenuit, quod munere Dei perennisque ac patentis sanctitatis decore et opinabile cunctis, et palàm est totis) quum sæpè discursantium negotiorum ductus itinere perveniret, remota clientum sæculique pompa decoris, adèd monachorum peculiaritatibus inhærebat, ut turmis iunctus eo-

rum, stipularum fasciculos ad cliibanum deportaret. Cumque inter decorem insolentiamque sæculi, solitudinis et amaret et sectaretur arcana, celeri fuga, relictis omnibus quæ esse noverat mundi, * ad id sanctum monasterium, quod frequentaverat voto, venit permansurus optabili usu. Ibi factus monachis Pater, meritis studiisque sanctis et vitam monachorum debitè rexit, et statum monasterii totius communis rei divitiis cumulavit. Ex hoc fessis penè senio artubus ad Pontificatus apicem evocatur; et quia vocaretur vi * coactus, pariter et ignotus, illic maiora virtutum exempla quàm monachus dedit: quia statum mundi, quem contempsit virtute, magna perhibetur rexisse discretionem. Miserationes, eleemosynarumque copias tam largiter egenis intulisse probatur, ac si de illius stomacho putasset inopum et artus descendere, et viscera confoveri. Scribere renuit, quia quod scribendum fuit, quotidianæ operationis pagina demonstravit. Me, ad monasterium rediens memoratum, ultimo vitæ suæ tempore Levitam fecit. Senex obiit: decem et octo annis sacrum regimen tenuit. Temporibus Sisebuti, Suinthilani, et exordiis Sisenandi Regum beatus habitus fuit: qui post beatior gloriam cælestis regni bona plenus senectute promeruit.

CAPUT VIII.

Iustus Helladii discipulus, illique successor innexus est: vir habitus-

* Ita Tol. Cod. et Florez. Editio Martini. adiit.

* Vi coactus: Tol.

* publicanurque: Tol.

rudine corporis, ingenioque mentis decorus, atque subtilis, ab infantia monachus; ab Helladio ad virtutem monasticæ institutionis affatim educatus pariter et instructus, in Agaliensi monasterio tertius post illum rector est factus. In Pontificatu autem mox illi successor inductus, vir ingenio acer, et eloquio sufficiens, magna spe profuturus, nisi hunc ante longævam vitam dies abstulisset extrema. Scripsit ad Richilanem, Agaliensis Monasterii Patrem, epistolam debita et sufficienti prosecutione constructam, in qua patenter adstruit susceptum gregem relinquere penitus non debere. Exiit rector annis tribus: ⁽¹⁾ tempore Sisenandi obiit, qui Rex post hunc die nona decima defunctus abscessit.

CAPUT IX.

Isidorus post Leandrum fratrem Hispalensis Sedis Provinciæ Bæticæ Cathedram tenuit: vir decore simul et ingenio pollens; nam tantæ iucunditatis affluentem copiam in eloquendo promeruit, ut ubertas admiranda dicendi ex eo in stuporem verteret audientes, ex quo audita * bis qui audisset, non nisi repetita sæpius commendaret. Scripsit opera et eximia, et non parva: id est, librum de genere officiorum, librum proœmiorum, librum de ortu, et obitu Patrum, librum lamentationis,

* *Bis* legitur in edit. omn. Nos in MS. Tol. legimus *bis*, quod non coheret, nisi malè scriptum dicamus *bis* pro *is* in nominandi casu: quæ lectio omnibus esset probanda: nisi placeret *vis* pro *bis* coniectari.

(1) Subscribit in IV. Concil. Tolet. ann. 3. Sisenandi.

(2) Ioannem Biolaresem Abbatem, de

quem ipse synonymorum vocavit, libellos duos ad Florentinam sororem contra nequitiam Iudæorum, librum de natura rerum ad Sisebutum Principem, librum differentiarum, librum sententiarum. Collegit etiam de diversis auctoribus, quod ipse cognominat, secretorum expositiones sacramentorum: quibus in unum congestis, idem liber dicitur *Quæstionum*. Scripsit quoque in ultimo ad petitionem Braulionis Cæsaraugustani Episcopi librum *Ety-mologiarum*, quem cum multis annis conaretur perficere, in eius opere diem extremum visus est conclusisse. Floruit temporibus Reccaredi, Liuvanis, Witterici, Gundemari, Sisebuti, Suinthilani, et Sisenandi Regum, annis ferè quadraginta tenens Pontificatus honorem, insignemque doctrinæ sanctæ gloriam pariter et decorem.

CAPUT X.

Nonitus post ⁽²⁾ Ioannem in Gerundensi Sede Pontifex accessit, vir professione monachus, simplicitate perspicuus, actibus sanctus, non hominum diutina deliberatione, sed Dei per homines celeri definitione in Pontificatum adscitus: adhærens instanter obsequiis sepulcri sancti ⁽³⁾ Felicis martyris. Rexit Ecclesiam Dei meritorum exemplis amplius quàm verborum edictis. Hic et in corpore degens, et in sepul-

cro

quo Isidorus cap. 44.

(3) Felix Gerundensis Martyr, de quo Prudentius in 18. Martyr. et Eulogius.

ero quiescens , fertur salvationis operari virtutes. Substitit temporibus Suinthilanis et Sisenandi Regum.

CAPUT XI.

Conantius ⁽¹⁾ post Maurilanem ⁽²⁾ Ecclesiæ Palentinæ Sedem adeptus est, vir tam pondere mentis, quàm habitudine speciei gravis, communi eloquio facundus, et
 * *gravis* : Tol. * gravis, ecclesiasticorum Officiorum ordinibus intentus, et providus : nam melodias soni multas noviter edidit. Orationum quoque libellum de omnium decenter conscripsit proprietate Psalmorum. ⁽³⁾ Vixit in Pontificatu amplius triginta annos, dignus habitus fuit ab ultimo tempore Witterici per tempora Gundemari, Sisebuti, Suinthilanis, Sisenandi, et Chintilæ Regum.

CAPUT XII.

Braulio ⁽⁴⁾ frater Ioannis in Cæsaraugusta decedentis adeptus est locum : vir sicut germanitate coniunctus, ita non ⁽⁵⁾ minimum ingenio minoratus. Clarus et iste habitus canoribus, et quibusdam opusculis. Scripsit ⁽⁶⁾ vitam Æmi-

liani cuiusdam Monachi, qui memoriam huius, et virtutem illius sancti viri suo tenore commendat pariter et illustrat. Habuit Sacerdotium fermè viginti annis : quibus expletis clausit diem vitæ præsentis. ⁽⁷⁾ Duravit in regimine temporibus Sisenandi, Chintilæ, Tulganis, et Chindasvinthi Regum.

CAPUT XIII.

Eugenius ⁽⁸⁾ discipulus Helladii, conlector et consors Iusti, Pontifex post Iustum accedit, ab infantia monachus, ab Helladio cum Iusto pariter sacris in monasterio institutionibus eruditus. Hunc secum Helladius a monasterio tulit ad Pontificatum tractus, qui rursus ab eo Clericalibus institutus ordinibus, Sedis eius post illum tertius rector accessit. Et bonum meritum senis, qui duobus discipulis sanctisque filiis Ecclesiæ Dei hæreditatem meruit relinquere gubernandam. Idem Eugenius moribus incessuque gravis, ingenio callens. Nam numeros, statum, incrementa, decrementaque, cursus recursusque lunarum tanta peritia novit, ut considerationes disputationis eius

Oo au-

(1) Conant. in Concil. Tolet. ann. 636.
 (2) Maurila subscribit in III. Concil. Tolet. Episcopus Palentinus, non Amalensis, ut in impressis.
 (3) Itaque moritur circa annum 638.
 (4) Ad quem scribit Isidorus.
 (5) Al. *nimum*.
 (6) Extat manuscripta.
 (7) Itaque moritur circa annum 646.
 (8) Eugenios Archiepiscopos Toletanos videntur Gothi cognovisse duos tantum. Itaque secundum, sive alterum vocant Ildephonsus, Iulianus, et Felix illum quem nos tertium. Temporis enim vetustas oblivione obruerat Eugenium primum Marty-

rem a Dionysio Areopagita Toletanis missum, de quo meminit Ilduinus Abbas, et sancti Gerardi vita, et concors denique Ecclesia Parisiorum, atque Toletanorum. Anno tandem Christi 1148. Raymundus Archiepiscopus Toletanus ad Concilium Remense profectus, in Eugenio monumentum Lutetiæ incidit, et rei gestæ historiam sepulcrique locum nostris primus nuntiavit. Nuper autem Philippus Secundus Rex Hispaniarum religiosissimus, huius S. Eugenio Martyris corpus ex Gallia ad se allatum anno 1565. celeberrima pompa excepit, et Ecclesiæ donavit Toletanæ.

auditorem et in stuporem vertent, et in desiderabilem doctrinam inducerent. Vixit in Sacerdotio ferè undecim annis, regnantibus Chintila, Tulgane, et Chindasvintho Regibus.

CAPUT XIV.

Item Eugenius alter post Eugenium Pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ regiæ Clericus esset egregius, vita monachi delectatus est. Qui sagaci fuga urbem Cæsaraugustanam petens, illic Martyrum sepulcris inhæsit, ibique studia sapientiæ, et propositum monachi decenter incoluit: unde principali violentia reductus, atque in Pontificatum adscitus, vitam plus virtutum meritis, quàm viribus egit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed validè ferverescens spiritus virtute; studiorum bonorum vim persequens, cantus pessimis usibus vitiatos melodix cognitione correxit, officiorum omisos ordines curamque discrevit. Scripsit de sancta Trinitate libellum et eloquio nitidum, et rei veritate perspicuum, qui Libya, et Orientis partibus mitti

quamtotius poterat, nisi procellis resultantia freta incertum pavidis iter viatoribus distulissent. Scripsit et duos libellos, unum diversi carminis metro, alium diversi operis prosa concretos, qui ad multorum industriam eius ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam. Libellos quoque ⁽¹⁾ Dracontii de creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea quæ inconvenientia reperit, subtrahendo, immutando, vel meliora coniiciendo, ita in pulchritudinis formam coëgit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quàm de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnino reticendo, semiplenum opus visus est reliquisse, iste et sex dierum recapitulationem singulis versiculis renotavit, et de die septimo, quæ illi visa sunt, eleganter dicta subiunxit. Clarus habitus fuit temporibus Chindasvinthi, et Recesvinthi Regum, ferè duodecim annis tenens dignitatem simul et gloriam Sacerdotis, sicque post lucis mundialis occasum in Basilica S. Leocadiæ tenet habitatione sepulcrum.

HUCUSQUE ILDEPHONSUS.

(1) De Dracontio Isidorus, cap. 37.

Dracontius porro Poeta, cuius hic fit mentio, iam diu fertur impressus, non tamen ut fuerat ab Eugenio emendatus: sed hanc Eugenii emendationem vidi in illo vetusto Codice Ruicii Azagrii, cuius su-

pra mentionem feci. *Et hic Dracontius, ut ab Eugenio emendatus fuit, editus sæpius est: primum a doctissimo Sirmondo, deinde in PP. Biblioth. tandem a nobis hic inter cetera S. Eugenii opera supra recensus.*

S. ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI

OPERA DUBIA.

MONITUM.

Quæ dubia dicimus, lector optime, illa opera velimus intelligas, quæ aliquando non sine probabili ratione S. Doctoris credita sunt; quamvis procedente tempore, scriptisque ad iustum criterium diligentius examinatis, potiora momenta deprehenderint viri docti, quare ipsa S. Doctori abiudicanda putaverint. In his primum locum damus opusculo de PARTURITIONE B. M. VIRGINIS, ET EIUS PERPETUA VIRGINITATE, pauca de eo præfaturi, quoniam habemus super eius legitimo auctore animadversiones eruditiss. Viri Ioannis Mabillonii (sæcul. II. act. SS. Ordin. S. Bened. in observ. ad vitam S. Ildephonsi), quem exscribere operæ prætium duximus cum Luca D' Achery tomo I. sui spicilegii fol. 43. novæ editionis per Ludovicum de P Barre correctæ et expurgatæ.

Franciscus (inquit) Feu-ardentius, Theologus Parisiensis in Bibliotheca Patrum nonnulla Ildephonsi opuscula vulgavit: in his librum DE VIRGINITATE S. MARIE CONTRA TRES INFIDELES, cuius hic prologus: *Deus, lumen verum, etc.* et initium: *O Domina mea! Dominatrix mea, etc.* Cui libro alium Ildephonso itidem attributum subiecit, DE PERPETUA VIRGINITATE S. MARIE, ET EIUS PARTURITIONE cum hoc exordio: *Quamvis omnium Ecclesiarum virginitas, etc.* Primum libellum esse Ildephonsi, posteriorem verò Ratberti Abbatis Corbeiensis certissimis deprehendimus argumentis. Ildephonsus librum DE VIRGINITATE testimoniis veteris, ac novi Testamenti plenum edidit, inquit Cixilanes: qui dicendi modus in priore libro evidenter, non in posteriori apparet. Præterea Ildephonsus, auctore Iuliano, librum de virginitate scripsit CONTRA TRES INFIDELES, et quidem CONTRA IOVINIANUM, HELVIDIUM, ET IUDEOS; quemadmodum ex Quirici epistola, quæ præfixa est operibus Ildephonsi in MS. codice, manifestum est. Atqui Ildephonsus eosdem omnino Infideles nomine tenus in priore hocce libro interpellat et exagitat; in posteriore verò libro alius omnino quæstionis status: Patrum testimonia passim in confirmationem adducuntur, quos inter laudantur et citantur Gregorii Magni Moralia, Augustinus, Hieronymus, Cyrillus Alexandrinus, Petrus Ravenas, aliique, quos ne salutat quidem in opere suo Ildephonsus. Denique magna est inter utrumque opus styli diversitas. Ildephonsus conglobatis synonymis adversarios urget; Ratbertus maiori sententiarum gravitate, qui modus senem decebat, in posteriori libro procedit: opusque suum dedicat Abbatissæ, et Sanctimonialibus B. Mariæ

riæ apud Suessionas, ubi educatus fuerat; quod ex operis inscriptione postea referenda patebit. Unde eas *Matres, et Matronas charissimas* sæpe appellat.

Non ergo Ildephonsus, sed Ratbertus posterioris istius libri auctor censendus est. Huius tempore emersit controversia quædam inter catholicos de modo quo B. Maria Christum peperit. Eum naturali et communi ceterorum hominum via et lege natum asserere nonnulli: alii contra, quos inter Ratbertus, reclamabant. Quæstio ista in Germania orta est, uti docet Ratrammus Corbeiensis Monachus Ratberti sententiæ contrarius, in libello quem de hoc argumento composuit, et cuiusdam sibi *ignoto* (non proinde Ratberto Monasterii sui Abbati) inscripsit. Ratrammus respondere videtur Ratbertus *Fratrum* nomine adversarios appellans his verbis: *Sed quia quorundam nunc Fratrum rursus impudica quasi percunctando laborat temeritas, decrevi ad vos, Matrone Christi, de iis scribere, quæ ipsi curiosius contra eius pudicitiam quàm religiosius conantur explorare: Et ut statum controversiæ intelligas, non dico, inquit, quod dicant virginitatem amisisse, quæ nesciens virum, virgo concepit, virgo peperit, et virgo permansit; sed quia id ipsum quod confitentur negant, dum dicunt eam communi lege naturæ filium edidisse.*

Hinc apparet magna inter utrumque Ildephonsi, et Ratberti opus diversitas. Ildephonsus agit CONTRA TRES INFIDELIS; Ratbertus ADVERSUS FRATRES. Ildephonsus arguit HELVIDIUM, ET IUDÆOS virginitatem Deiparæ pernegantes; Ratbertus catholicos Theologos eandem Deiparæ virginitatem admittentes, at non rectè explicantes, ut qui Mariam dilatatam virginalibus claustris Christum peperisse dicerent: quod certè iam voluerat Iovinianus, quem Ildephonsus impugnat. Ratbertus opus suum in duos partitus est libros, Sanctimonialibus Suessionensibus nuncupatos hac inscriptione, qualis in apographis Corbeiensibus reperitur: *Venerabili Matrone Christi unà cum sacris virginibus Vesona* (legendum *Suessona*) *monasticè degentibus P. R.* (idest *Paschasius Ratbertus*) *Monachorum omnium peripsema.* Hanc inscriptionem si vidisset Feu-ardentius, Ratberto sine dubio proprium ac germanum factum tribuisset. Post hæc sic liber incipit: *Quoniam omnium Ecclesiarum, etc.* quæ in Bibliotheca Patrum habentur ad medium usque libellum. Nam ab eo loco ubi legitur hæc nota: *hic aliquid desideratur*, codices MSS. ab editis omnino discrepant, substituantque partem Sermonis Ildephonso adscripti, qui inter editos DE PURIFICATIONE S. MARIE inscribitur: secundum verò Ratberti liber est ipsa Homilia, quæ in impressis prædicto sermoni subiicitur cum hoc exordio: *Inter sanctarum Scripturarum eloquia, etc.*

Hucusque Acherius ex Mabillonio: quibus satis apertè evincitur huius opusculi auctorem longe alium fuisse ab Ildephonso

nostro : cui nos sententiæ libenter subscribimus. Unum tantum habemus quod lectorem hoc loco moneamus : Mabillonii superiora argumenta ex eo pondus præcipuè desumere , quod vix in dubium revocari potest , nempe unicum de Virginitate opusculum fuisse ab Ildephonso conscriptum , illudque tot singularibus notis distinctum , prout ex Iuliano et Cixila accepimus , ut faciliè a quocumque alio secerni possit ; neque enim si aliud conscripsisset Ildephonsus in Deiparæ Virginis defensionem alios sortitus adversarios , credimus eius vitæ scriptores silentio fuisse prætermitturos. Quo præiacto fundamento , tota ista collatio inter utrumque opus a Mabillonio doctè instituta , firmissimè constat ; continuèque elicitur , hoc alterum opusculum quod et propter styli differentiam , et argumenti dissimilitudinem , et adversariorum quos oppugnat diversitatem , nullatenus potest ad illud Ildephonsi tamquam eius pars aliqua referri , esse alteri adiudicandum.

Quod reliqua spectat , postquam Acherii editionem cum illa Feu-ardentii , et codice nostro MS. Ameliano (de quo multa iam mentio in præfatione libelli DE VIRGINITATE) diligenter contulimus , quamquam Manuscriptum cum Feu-ardentio consentire deprehenderimus , hos tamen deserere , atque Acherii editionem , uno vel altero loco excepto , sequi decrevimus. Nec temerè ; est enim hic tractatus in Acherio ut plurimum correctior quàm in nostris , in quibus , ut iam indicavit Mabillonius , perturbatus est ordo , et interpollatus contextus. Non ideo tamen codicis nostri parvipendenda est auctoritas : namque scriptura illius correctissima est , quæ sæpè sæpiùs cum MSS. Corbeiensibus Acherii consentit , eorumque lectionem confirmat contra Feu-ardentium , ut ex variantibus lectionibus apparebit. Deinde in eo ipso codice secundi libelli conclusionem reperimus , qualis habetur in Feu-ardentio , desideratur verò in Acheriana editione. Et nostro quidem iudicio quicumque attentè utramque perlegerit , fatebitur secundam huius opusculi partem in Acherio esse mutilam , quippe quæ in media cuiusdam Isaie sententiæ expositione desinit , herente adhuc et suspensa oratione ; in nostris verò perfectam extare , in quibus non ante finis sermoni imponitur , quàm tota sententia explicata ad rem accommodata sit , D. Augustini verbis oratione conclusa. Quare non dubitavimus ex nostro supplere , quæ Acheriana editioni deesse cognovimus.

Interea tamen necessariò factum est , ut duo fragmenta , quæ ex loco non suo meritò reiecta sunt , separata remanserint. Quæ ne omnino perirent , huic opusculo ante sermones subiecimus : scilicet exordium sermonis (ut est in Feu-ardentio) DE PARTURITIONE ET PURIFICATIONE S. MARIE , et mediam partem TRACTATUS DE PARTURITIONE , apud ipsum. De iis admonitus , vale.

OPUSCULUM ⁽¹⁾ DE PARTU VIRGINIS

PASCHASIO RATBERTO

Abbati Corbeie veteris probabilis attribuendum.

⁽²⁾ Quamvis omnium Ecclesiarum virginitas beatæ et gloriosæ genitricis Dei Mariæ sit decus, honor, et forma virtutis, maximè tamen Sanctimonialium virginum, quarum castitas eius ⁽³⁾ specialius illustratur virtutibus, informatur exemplis, corroboratur et meritis. Unde sacratissimum eius puerperium animo et corde devotissimè venerari ac retexere, divini muneris est gratia. Pro ea verò contra hæreticam pravitatem dimittere ac vincere, opus est Spiritus sancti et virtus Altissimi, qui eam obumbravit, ut sine coitu viri, et sine ulla corruptione ⁽⁴⁾ Deum et hominem pareret, virgoque semper maneret. Pro qua iam olim beatum Hieronymum contra Helvidium hæreticum et contra eius compli-

ces scripsisse legimus; quos ita debellavit ac devicit, ut deinceps usque ad præsens nihil ⁽⁵⁾ recidivum erroris contra eam surrexerit.

Sed quia nunc quorundam fratrum rursus impudica quasi percunctando laborat temeritas, decrevi ad vos, Matronæ Christi, de his scribere, quæ ipsi curiosius contra eius pudicitiam quàm religiosius conantur explorare. Explorando verò partum virginitatis eius et uterum pudicitiae, introducunt ⁽⁶⁾ ac si peritissimi physiologi ⁽⁷⁾ callidè satis disputatione sua conluvionem vitiorum, in qua concurrunt plurima erroris discrimina.

Dicunt enim non aliter beatam virginem Mariam parere potuisse, neque aliter debuisset quàm com-

(1) In Acherio inscribitur hic liber *de Partu virginis*: In Feu-ardentio verò, et codice nostro Ameliano eius titulus est: *Liber contra eos qui disputant de perpetua virginitate S. Mariæ, et eius parturitione.*

(2) Sic incipit liber in nostris absque ulla præfatione: In codicibus tamen Corbeciensibus legitur hæc, prout ab Acherio edita est: *Venerabili Matronæ Christi unâ cum sacris Virginibus Vesona monasticè degentibus Paschasius Ratbertus Monachorum omnium peripsema.*

Questionem, Charissimæ, de partu B. Mariæ Virginis mihi nuper allatam vobis persolvere decrevi, quoniam vos cum plurimum anare non ambigo; ut ex hoc sciatis quantum vos diligam longe diù a puero vester alumnus, multo iam senio confectus.

Illud autem *Vesona* Mabillonius cum Acherio contendit legendum *Suessona*, seu

Suessione; Ludovicus verò de la Barre retineri posse putat, cum in Petragoricensi provincia in Gallis fuerit urbs *Vesona*, seu *Vesonna*, aut *Vesuna* dicta, ut omnes norunt.

(3) Ita Acherius et noster cod. MS. Feu-ard. edidit *specialiter illustrata*. Paulò infra edimus *Pro ea verò*, ut est in Feu-ard. et Am. meliùs quàm *Propter ea*, quod habet Acherius.

(4) In Acher. *Dominum*.

(5) *Recidivum* habent Feu-ard. et Acherius: dissentit cod. Am. qui scribit *residuum*: quæ lectio in altero Corbeciensium reperitur, nec improbat a L. de la Barre.

(6) *Ac si*: hæc verba parenthesi inclusa voluit L. de la Barre, quasi a librario superaddita, sensumque perturbantia. Non negamus: sed nullus illa codex non habet, nec omnino intolerabilia sunt.

(7) *Callida*: Amel.

communi lege naturæ, et sicut mos ⁽¹⁾ est omnium feminarum, ut vera nativitas Christi dici possit. ⁽²⁾ Aliàs autem (inquiunt) si non ita natus est ut ceteri nascuntur infantes, vera nativitas non est. Et ideo ne fantasia putetur, aut ne sicut aqua per alveum transisse, ita per uterum virginis absque nascentis ordine natus credatur, pium est sentire, sic eum lege naturæ natum fuisse, quomodo nascuntur ceteri infantes, et eam sic peperisse sicut reliquæ pariunt mulieres.

O cæca pietas, quæ tam impiè sentit de Maria virgine, et cæca præsumptio, quæ tam impiè loquitur de Christo! Non dico quòd dicant virginitatem amisisse quæ nesciens virum virgo concepit, virgo peperit, et virgo permansit; sed quia idipsum quod confitentur negant, dum dicunt eam communi lege naturæ puerperam filium edidisse. Quod si ita est, ut astruunt et affirmant, (quod absit) iam Maria virgo non est, Christus sub maledicto natus est, iræ filius de carne peccati, et ipsa quæ benedicta ab angelo prædicatur, in maledictione adhuc permanens sub maledicto peperit. Alioquin quid est, quòd legem naturæ requirunt in Maria, ubi totum quicquid in ea fuit, possedit Spiritus sanctus? ⁽³⁾ quam virtus Altissimi obumbravit? Quòd si virtus Altissimi ab omni æstu peccati eam obumbravit, in con-

ceptu et in partu sicut ab omni æstu libidinis libera fuit, ita et ab omni pressura maledictionis, non ex sese, sed ex virtute Altissimi immunis et aliena fuit. ⁽⁴⁾ Quapropter cogitent et divinarum rerum iura, quia non ex natura rerum divinæ leges pendent, sed ex divinis legibus naturæ rerum et leges manare probantur. Idcirco temerarium est asserere de Christo, quòd secundum communem legis naturam sit natus, qui non secundum usum naturæ in utero de carne Virginis est procreatus. Nam et ipsa lex naturæ, sub qua nunc mulieres concipiunt et pariunt, ut ita dicam, verè non est lex naturæ quodammodo, sed maledictionis et culpæ; quoniam nisi Adam et Eva primùm peccassent in paradiso, nemo deinceps nasceretur sub culpa peccati. Et ideo ista communis lex nascendi non naturæ est, sed corruptionis et vitii. Maria autem quia benedicta culpam corruptionis non habuit, propterea Christum non in dolore neque sub corruptione genuit. Quòd si ex corruptione aut cum dolore natus est Christus, iam ex maledicto natus est: de quo maledicto Genesis testatur quòd dixerit Dominus Evæ: *Multiplicans, inquit, multiplicabo dolores tuos, et conceptus tuos.* Pro quo Symmachus *afflictiones tuas* dixit. Origenes verò et Theodotion, necnon et Se-

Gen. 3. 16.

(1) Est deest in Feu-ardentio: at habet cum Acher. Amel. cod.

(2) Aliàs etiam in Amel. solus Feu-ard. alii.

(3) Solus Feu-ardent. legit quoniam pro

quam, ut est in ceter.

(4) In Amel. et Feu-ard. legitur: *Quapropter cogitent isti disputatores naturarum leges, cogitent et divinarum rerum (virtutem Feu-ard.) iura Amel.*

Septuaginta *tristitias tuas* dixerunt *et gemitus*: ubi et Theodotion et Symmachus pro gemitibus *arumnas* posuerunt. In quibus omnibus non lex naturæ designatur, ut isti phisiologi volunt (1) imperitè satis, sed lex vindictæ multiplicatur, et augetur causa peccati, labores in partu, afflictiones, tristitiæ, et ærumnæ atque gemitus. Pro quo in Hebræo habetur תַּרְבָּה אַרְבָּה עֲצִיבוֹנִי תַּרְבָּה: Unde omnes quæ pariunt, non ex natura primæ originis sic pariunt, sed ex vitio culpæ, et ex maledicto iustæ vindictæ Dei. At verò benedicta et gloriosissima virgo Maria, non dico quòd non ex communi lege naturæ, verùm etiam nec ex natura primæ originis filium, neque ex semine viri, sed de Spiritu sancto ex sua carne divinitus procreatum, sine ulla vitiorum colluvione Deum et hominem profudit. Et ideo partus eius non sic tractandus est, ut ceteri nascuntur; quoniam (2) sicut Doctor egregius Athanasius ait inter cetera in libello fidei suæ, quem quasi sub dialogo edidit, Incarnatus est Unigenitus secreto suo mysterio, quod ipse novit. Unde prosequitur: Nostrum est, inquit, credere, et illius nosse. Audiant quapropter, quia solummodo illius est nosse quomodo conceptus, quomodo in utero conversatus, quomodo Verbum Deus et homo de Virgine natus sit unus Christus: quia, ut ipse ait,

Deus Verbum totum suscipiens quod est hominis, ut homo sit, et assumptus homo totum accipiendo quod Dei est, (3) aliud quàm quod Deus est, esse non potuit. Ac per hoc si Deus Verbum, totum suscipiendo quod est hominis, homo est, et assumptus homo totum accipiendo quod Dei est, utique Deus est. Quod si ita est, ut iste confessus est, immo quia est, ubi quæso est communis lex in nascendo, ubi colluvio vitiorum? Nam Christus Deus qui numquam non fuit, ex quo homo factus est et assumptus in unitate personæ, semper mansit et permanet verus Deus et homo: non duo quidem, ut esset alter Deus, et alter homo: sed unus idemque Deus et homo. Quamvis enim aliud per quod Deus, et aliud per quod homo, in utroque tamen unus Deus et homo; quia non fuit aliquando purus sine Deo conceptus vel natus homo. Sed quia conceptus est de Spiritu sancto ex virginea carne, et natus homo verè, mox ex ipsa conceptione, ineffabili nativitate Deus verus processit, et natus est homo. Quomodo ergo commune dicitur, quod est ineffabile? Vel quomodo non semper totus est verus Deus Christus, (4) qui numquam sine vero Deo nec conceptus est, nec natus? Et ideo sicut clausis visceribus iure creditur conceptus, ita omninò et clauso utero natus. Nec enim illi accessit

S. Athanasius lib. 9.
de sua fide circa finem.

(1) Feu-ard. *imperiosè*.

(2) Pro *sicut* Doctor scribit *doctè* Feu-ar.

(3) Edimus hunc locum ad cod. Amel. et Feu-ard. edition. In Acherio desideratur tota sequens periodus, et præsentem

concludit illis verbis: *utique Deus est. Quod si &c.*

(4) *Qui numquam* est in Am. et Feu-ard. meliùs quàm *quicumque* quod legitur in Acher.

sit ⁽¹⁾ de homine impotentia, quo modo nasceretur ex virgine, sicut nec aliquando ei accessit, ne esset Deus et unus Christus, qui voluit sic nasci in unitate veri Dei et hominis, ut esset totum veritas quod nascebatur, et esset ineffabile prout nascebatur, atque totum credibile quod ex Virgine nascebatur sine colluvione peccati, sicut ex nulla contagione primæ originis.

Quapropter audiant temerarii perscrutatores tanti mysterii, et intelligant quod non sunt hæc humanitatis iura in nascendo, neque lex, non dico damnatæ naturæ, verum etiam nec lex primæ originis ante peccatum, ut Deus et homo unus de Virgine sic Christus nasceretur; quia, ut ait beatus Cyrillus in epistola ad Nestorium: Non est natus communis homo de sancta Virgine, quia in ipsa vulva Virginis, ut ipse fatetur, utero virginali se Verbum cum carne coniunxit, et sustinuit generationem carnalem, quia carnis suæ nativitatem suam fecit, et ⁽²⁾ qui in forma Dei fecit hominem, in forma servi factus est homo; sed utrumque Deus de potentia suscipientis, et utrumque homo de humilitate suscepti. Ac per hoc talis partus non est communis lege naturæ, sed sicut mirabiliter conceptus, ita mirabiliter Deus et homo natus. Ergo non illum ut ceteros

adoptio filios Dei fecit filium, sed divinitatis natura illum in proprium Dei filium exaltavit, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen; ut esset totus Dei filius homo et Verbum, quia numquam non fuit Dei filius, qui sempiternus permanet unici genitoris unigenitus. Numquam igitur ipse purus homo conceptus, neque natus, sicut ceteri nascuntur infantes, ut ei ⁽³⁾ ex adoptionis gratia, aut ex emolumento virtutum prærogativa filii præstaretur; sed Dei Verbum, quia caro factum est, assumpsit hominem in se sine persona hominis, ut totus esset Christus ⁽⁴⁾ proprius Dei filius, non ex dono gratiæ renascendo, ut ceteri, sed salva proprietate utriusque naturæ. Personam verò hominis ideo non assumpsit, sed tantum hominem, quia ipse persona tertia cum Patre et Spiritu ⁽⁵⁾ sancto in Trinitate Deus unus semper fuit. Idcirco iure quod habuit in æternitate, personam non assumpsit, sed hominem in tempore, antea quem non habuit: ita ut qui suscepit et quod susceptum est, sicut ait beatus Augustinus in libro de prædestinatione, una esset in Trinitate persona; quia sicut ipse alibi ait, natus est de Patre Deus Verbum, natus est de matre Verbum caro factum, unus atque idem Deus Dei filius, natus ante sæcula, et natus in sæculo, et

Philip. 2. 9.

pp utra-

(1) Feu-ard. et Amel. aliter habent: *Nec enim illi accessit de hominis impotentia, quo nasceretur ex virgine &c.*

(2) Quia Feu-ard.

(3) Cod. Amel. *ex adoptionis gloria:* deinde Feu-ard. *aut ex molimento virtutum.*

(4) *Proprius Dei filius:* retinimus lectionem cod. nostr. Amel. et Feu-ard. meliorem absdubio quam Acherii, qui edit: *Esset Christus proprius non ex dono gratiæ &c.*

(5) *Sancto* deest in Acherio; sed habent Am. et Feu-ard.

utraque nativitas unius est filii Dei; ac per hoc virgo Maria iure Dei genitrix vocatur, ⁽¹⁾ quia genuit Deum et hominem. Verbum caro factum, non ut ceteri nascuntur infantes, aut ut ex dono gratiæ fiunt homines; sed sicut beatus Gregorius ait in *Moralibus*, salva proprietate utriusque naturæ, essentialiter in suam assumpsit personam hominem, per quod mirabile sacramentum et æternus ex Patre, et temporalis ex matre, unus idemque esset verus Dei hominisque filius; quoniam, sicut ipse ait in eisdem *Moralibus*, aliud est natos homines gratiam adoptionis per eum accipere, aliud ⁽²⁾ unum singulariter per divinitatis potentiam Deum ex ipso conceptu prodisse.

Quapropter, quæso, cessent isti dicere, sic eum esse natum, ut ceteri nascuntur; quia non genuit eum Virgo Dei genitrix ex origine primæ prævaricationis ut renascatur, sed de Spiritu sancto ut Deus credatur, sine dolore, et sine gemitu, sine molestia et ærumna, sine tristitia et afflictione; ⁽³⁾ quoniam hæc omnia iustissimè damnatæ carnis in prima origine retributiones sunt et vindictæ. At verò beata Maria, licèt ipsa de carne peccati sit nata et procreata, ipsaque quamvis caro peccati fuerit, non tunc iam ⁽⁴⁾ quando præveniente Spi-

ritus sancti gratia ab Angelo præ omnibus mulieribus benedicta vocatur: *Spiritus sanctus*, ^{Luc. 1. 35.} inquit, *superveniet in te, et virtus Altissimi obumbravit tibi.* Alioquin si non eodem ⁽⁵⁾ Spiritu sancto sanctificata est et emundata, quomodo caro eius non caro peccati fuit? Et si caro eius de massa primæ prævaricationis venit, quomodo Christus Verbum caro sine peccato fuit, qui de carne peccati carnem assumpsit, nisi quia Verbum quod caro factum est, eam primùm obumbravit, in quam Spiritus sanctus supervenit, et virtus Altissimi eam totam possedit? Propterea verè caro ⁽⁶⁾ eius iam non caro peccati fuit, in qua Deus se totum infudit, et Verbum quod caro factum est, sine peccato ad nos venit; qui iure non solum legem naturæ vitiatæ in nascendo non tenuit, ⁽⁷⁾ verùm nec legem primæ originis, quam habent feminæ, si mandatum servasset mater omnium Eva in paradiso. Aliàs autem quomodo Spiritu sancto eam replente non sine originali peccato fuit, cuius etiam nativitas gloriosa, catholica in omni Ecclesia Christi ab omnibus felix et beata prædicatur? Enimverò si non beata esset et gloriosa, nequaquam ⁽⁸⁾ eius festivitas celebraretur ubique ab omnibus. Sed quia tam solemniter colitur, constat ex auctoritate Ecclesiæ,

(1) *Quæ* Feu-ard.
 (2) *Unum* deest in Feu-ard. et cod. Am. qui scribunt: *aliud est singulariter &c.*
 (3) *Quoniam hæc omnia*; est in Acher. et cod. Amel. *Hæc* deest in Feu-ard.
 (4) *Quando* desideratur in nost. Am. et Feu. qui habent: *non tunc iam ex præveniente.*

quod
 (5) *Spiritu sancto*: Acherius et Amel. cod. deest verò *sancto* in Feu-ard.
 (6) *Eius* est in Am. et Feu-ard. desideratur in Acherio.
 (7) *Verè* scribit Feu-ard.
 (8) Feu-ard. et Amel. *tam festiva celebraretur ubique ab omnibus.*

quòd nullis quando nata est subi-
iacuit delictis, neque contraxit in
utero sanctificata originale pecca-
tum. Unde etsi Jeremiæ dies at-
que Iob maledicta pronuntiatur,
dies, inquam, natiuitatis eorum;
dies tamen quandò inchoata est
felix Mariæ natiuitas, beata pro-
nunciatur, et colitur religiosè sa-
tis. Quòd si in peccato esset, iure
maledicta diceretur et gemebun-
da potiusquam benedicta, quan-
do nunciatum est patri eius, quòd
nata esset in sæculo. Nunc au-
tem quia universam benedictio-
ne sua beata virgo Maria illu-
strat Ecclesiam, non immeritò
sanctificata in Spiritu sancto co-
litur veneranda. Nullius igitur
natiuitas celebratur in mundo
nisi Christi, et eius, atque bea-
ti Ioannis; ⁽¹⁾ Ioannis autem quia
et ipse in utero sanctificatus le-
gitur: sic et beata virgo Maria
nisi in utero matris sanctificata
esset, minimè natiuitas eius co-
lenda esset. Nunc autem quia ex
auctoritate totius Ecclesiæ vè-
neratur, constat eam ab omni ori-
ginali peccato immunem fuisse,
per quam non solum maledictio
matris Evæ soluta est, verum-
etiam benedictio omnibus con-
donatur. Quòd si præclara sacra-
tissimæ Virginis natiuitas univer-
saliter tam sancta et tam glorio-
sa iure colitur et veneratur; quan-
tò magis ipsa, quando ab Angelo

iam gratia plena officiosissimè sa-
lutatur? Nam cum dicit ei *Ave*, ^{Luc. 1. 28.}
cæleste venerationis obsequium
exhibet. Cum autem dicit *gratia
plena*, ex integro ⁽²⁾ iram expulsam
ostendit, et restitutam gratiam
declarat. Cum dicit *benedicta
tu*, fructum benedictionis de-
monstrat, quia quando Spiritus
sanctus in eam advenit, totam
defæcavit a sordibus Virginem et
decoxit, ut esset sanctior quàm
astra cæli. Porrò quando virtus
Altissimi totam eam obumbra-
vit, ⁽³⁾ factum est ut eius in ute-
ro veniens Verbum, quod erat
in principio sempiternum apud
Patrem, caro fieret ex tempore,
et habitaret in nobis.

Audiant igitur novi dispu-
tatores et investigatores novi et
inauditi partus, audiant et intel-
ligant primùm quia viri sunt,
quomodo benè disputare queant
de natura et sexu mulierum: dein-
de recogitent ⁽⁴⁾ ut quid naturam
requirunt et communem legem
nascendi, ubi totum divinum est
et ineffabile, divina virtus quod
operatur? *Generationem eius* (in-
quit ⁽⁵⁾ Propheta) *quis enarrabit?*
Nam *quis* hoc loco pro ⁽⁶⁾ impos-
sibili accipitur; quia nemo sancto-
rum est, non dico divinam, ve-
rumetiam qui humanitatis eius
generationem ad liquidum queat
enarrare, quamvis utrasque omnes
debeant credere. Hinc ergo col-

^{Itai. 53.8.}

(1) Quæ sequuntur usque ad illa *sic et
beata*, desiderantur in Acherio, neque
præmittenda erant.

(2) Ubi Acherius habet *iram expulsam*,
est in Feu-ard. *tam exclusam*.

(3) Hanc lectionem, quæ est in Feu-ard.
et Amel. nostro retinendam putavimus:
neque enim quidquam in ea corruptum
animadvertimus, sicut in illa *factum eius*

pp 2 li-
in utero, &c. quam emendare volens L'Bar-
re sic edidit: *Statin eius in utero
veniens Verbum, quod erat in principio
sempiternum apud Patrem, ut caro fie-
ret* &c.

(4) *Ut quid*: nihil mutavimus ex nostris.
Acherius habet *ut qui*.

(5) *Propheta* deest in Acher.

(6) Amel. *impossibilitate*.

ligitur, quòd superstitiosa sit istorum cunctatio, et superflua disputatio, quia dicunt ostia ventris et vulvæ cum aperuisse, et colluvionem sanguinis, ut ceteri omnes, et ⁽¹⁾fecundarum spurcitas post se traxisse: in quibus omnibus gemitus et dolor multiplicatur, tristitia et ærumnæ augentur, ⁽²⁾ut nemo sine his pariat filium. Sed absit a cordibus fidelium, ut tale aliquid suspicentur de Maria virgine, quæ pro maledictione primæ originis benedictionem attulit mundo. Unde et ipsa siquidem, ut dixi, ab Luc. 1. 28. Angelo benedicta prædicatur in mulieribus, et salutatur officiosissimè ut mater Domini præ omnibus gloriosa, et ab Elisabeth in spiritu prophetiæ benedicta pronuntiatur, et benedictus fructus ventris eius creditur et veneratur. ⁽³⁾Ergo in qua, et per quam tanta benedictio effloruit, et gratia manavit, non est credendum quòd eius puerperium doloribus et gemitibus more feminarum subiacuerit. Et quia beata Dei genitrix tristitiam non subiacuit et ærumnis, libera ab omni maledictionis nævo fuit, quam Spiritus sanctus adimplevit, et totam ⁽⁴⁾Domino dedicavit; quam virtus Altissimi obumbravit, ⁽⁵⁾et ex sanctificata carne Virginis Verbum carnem as-

sumpsit, ⁽⁶⁾et cœnivit in unitate personæ. Et hoc est quod dicitur: *Verbum caro factum* Ioh. 1. 14. *est*, non commixtione naturæ, sed ex unitate personæ. Et ideo etiam de hac nativitate, ut dixi, iure dictum credimus: *Generationem eius quis enarrabit?* Isai. 53. 8. Quia et ista ineffabilis est mira nativitas carnis: non sicut isti ⁽⁷⁾cæcuciant, communis ex lege naturæ, sed sacramento gratiæ. Nam quòd nascitur Deus homo ex Virgine, ⁽⁸⁾non est consuetudo, sed mysterium; non est natura, sed virtus, sed dignatio; non est ordo nascendi, sed potestas. Et ideo non est quod requirat humana sapientia in hac nativitate, nisi quia Verbum caro factum est, et natus est ut voluit, vel quando, et quomodo voluit. Alioquin quis capiat quod inauditum et ineffabile est? ⁽⁹⁾Vel quid intelligentia carnis iure in eo requirit, ubi totum et divinum et incomprehensibile, quod narratur? At namque Evangelista: *Generatio Christi sic erat.* Math. 1. 18. Uti que generatio ista carnalis sic erat, de qua non dixit, sic facta est, sed sic erat; quia Christi generatio erat apud Patrem ineffabilis, quando per hanc præscriptam et ineffabilem generatus est ex matre. Unde quod erat, utique semper erat. Et quod

(1) Feu-ard. *secundas spurcitas*. Amel. *immundarum spurcitas*.

(2) *Ut nemo*: ita Acher. et Amel. cod. et nemo Feu-ard.

(3) *Ergo (inquit) per quam*, ita Feu-ardent. Paulo post nec Amel. nec ipse habent *beata Dei genitrix*: et pro *nævo* quod est in Ach. legunt *nodo*.

(4) *Totam eam* (Amel.) *Domino dicavit*. *Quoniam virtus* &c. ipse et Feu-ard.

(5) *Et sanctificata carne Virginis Ver-*

bum carnem sibi &c. Feu-ard. et Amel.

(6) *Et convenit*: Feu-ard.

(7) *Sicut isti canunt*, *communi lege naturæ*, &c. Ita Feu-ard. et Amel.

(8) Ex his quæ sequuntur, sola ultima verba habet Feu-ard. *non est ordo nascendi* &c. Amel. verò cum Acherio consentit.

(9) Feu-ard. et Amel. cod. *Vel quis intelligentiam carnis iure requirit in eo, ubi rotum est divinum, et incomprehensibile quod narratur?*

quod semper erat ex æternitate, potuit fieri ex tempore, quicquid factum est in eo ⁽¹⁾ mirabile.

Unde plurimum desipiunt qui dicunt eum communi lege naturæ esse natum, ⁽²⁾ qui non ea lege constat esse conceptus; quoniam hæc lex nascendi, quæ nunc lex naturæ vocatur, ex vitio primæ damnationis est. Et

Ephes. 2. 3. ideo ait Apostolus: *Fuimus nos omnes aliquando filii iræ, sicut et ceteri.* Sed absit a fidelium cordibus, ut ita Christus natus credatur filius iræ, sicut ceteri nascuntur in vitio corruptionis, de qua corruptione dolor et gemitus multiplicatur. Aliàs autem secundum carnem nec gemitus nec dolor sine corruptione viscerum, nec corruptio sine ⁽³⁾ dolore et gemitu: gemitus et corruptio in partu feminarum non nisi ex delicto et maledictione primæ originis veniunt. Unde interrogemus istos sequaces Helvidii hæretici, qui etsi virginem eam non denegant permansisse, pudicitiam tamen commaculant et gratiam qua plena prædicatur, quando communi lege vitiatæ naturæ dicunt eam peperisse. Quòd si ita peperit, ergò adhuc acsi in massa primæ damnationis contra Angeli vocem maledictioni subiacuit, et Verbum Patris de car-

ne peccati, (quod absit) ut caro fieret, hominem assumpsit. Sed quia contra fidem Catholicam est sic sapere, beata Virgo plena gratiâ neque dolorem sensit, neque corruptionem viscerum pertulit, quia quantum aliena fuit a culpa, Spiritu sancto in ea cooperante, et virtute Altissimi ⁽⁴⁾ qua adumbratur, in tantum extranea a maledicto primæ damnationis, ⁽⁵⁾ et tantum immunis permansit a corruptione carnis, necnon et a gemitu et doloribus, quibus vexantur omnes filiæ Evæ cum pariunt.

Unde Propheta in persona Christi ad Patrem: *Tu es, inquit, qui*

extraxisti me de ventre, spes mea ab uberibus matris mee. Ergo cum dicit: *Tu es qui extraxisti me*, singularem suam declarat nativitatem, ⁽⁶⁾ suaviter de ventre enixus. ⁽⁷⁾ Aliàs autem omnis qui de ventre matris venit ad lucem in mundo, non nisi nutu et operatione Dei procreatus venit. Christus autem de Virgine speciali et ineffabili quodam modo procreatus, absque vexatione matris ingressus est mundum. Et ideo pium est credere, quòd non sicut ceteri, sed novo et admirabili ordine Deus et homo natus est in mundo. Hinc ergo est quòd Ieremias testatur: *Faciet Dominus novum super terram, mulier*

Psalm. 21. 10.

Ierem. 31. 22.

cir-

(1) Non mirabile edidit Acherius ex suis, quod an sit meritò a nobis reiectum, nostrorum lectione servata, iudicet lector.

(2) Amel. cod. *Qui alia lege constat esse natus et conceptus.* Et paulo post, ubi Acherius habet *lex naturæ*, Feu-ard. et Amel. *lex nascendi.*

(3) *Dolore cordis*: Feu-ard. et Am.

(4) *Qua adumbratur, in totum &c.* Ita

Feu-ard. contra Acher. et Amel.

(5) *Et tantum immunis permansit a corruptione carnis*; ita legitur in Amel. cod. et Feu-ard. neque extrudere hæc verba volumus, ex quibus verbum *permansit* orationem planiorem redit.

(6) Nihil mutamus in his quæ habet Am. cum Feu-ardentio: quamquam aliter Acherius: *Suavitatem de utero enixus.*

(7) Solus Feu-ard. scribit *alios pro aliàs.*

circumdabit virum. Quod si utique novum fuit et admirabile, quòd Virgo concepit sine semine et sine corruptione viri, vetustas esse non potuit in partu; et ideo nihilominus credendum quòd simili modo, novo et admirabili ordine natus sit in mundo sine dolore, et sine gemitu, et sine ulla corruptione carnis. Et hinc est ac si pro gratiarum actione, quòd speciali modo in Psalmo, qui de ipso totus est, ad Patrem ait: *Tu es qui extraxisti me de ventre.* Ac si ⁽¹⁾ patenter dicat: Extraxisti me, quia non eo ordine sum egressus de utero, ut ceteri nascuntur, cum ingenti vexatione matris, sed novo egressu ⁽²⁾ sine corruptione pudoris. Extraxisti me quidem de ventre matris, et non ego viscera corrupti integritatis. Et ne putaremus phantasma fuisse, ut multi hæreticorum dixerunt, addidit: *Spes mea ab uberibus matris meæ.* Ergo ubi mater et ubera narrantur, veritas carnis et non phantasma prædicatur; qui licèt clauso utero sit natus, ⁽³⁾ quem ipse sibi pervium fecit salvo sigillo pudoris, sicut et conceptus, tamen de carne Virginis procreatus est, et ideo uberibus iurè lactatus commemoratur. Sic itaque totum factum est, ut fieret novum super terram, ⁽⁴⁾ quando Verbum caro factum est, et vocatum

est Emmanuel, quod est, nobiscum Deus. Hic est itaque hortus ille conclusus in Canticis, fons signatus: hortus siquidem conclusus, quia quando ⁽⁵⁾ Deus ingressus est ad eam, incorruptam invenit; sed fons signatus permansit, quando Deus et homo natus est ex ea, nec tamen fontem pudoris, aut sanguinis integritatem violavit. Nam sanguis et fons pudoris, qui corruptus non fuit in conceptione prolis ex coitu viri, non credo quòd corrumpi debuerit in nativitate, quòd cruciationem matris et contaminationem honestatis habuerit. Hinc est sanè quòd Ecclesia ex auctoritate sanctorum Patrum canit de nativitate eius: *Et gaudium matris habens* (inquit) ⁽⁶⁾ *cum virginitatis pudore.* Ubi alii quàm egregii viri emendarunt *cum virginitatis honore.* Virginitatis autem honor permaximus est, si et virgo Deum pariat et hominem, et tamen ex homine nato nullis affligitur Kakiis sigillum pudoris. Kakiæ namque dicuntur græcè vexationes, quibus quàm dirè affligitur corpus et animus. Sed beata Maria nihil horum pertulit, quæ et gaudium habuit in fructu, et honorem in partu: hinc quoque dicitur concepisse virgo, et peperisse, et permansisse. Æqua igitur conditione dicitur concepisse, ac peperisse, æqua et permansisse.

Non

(1) *Apertè* Amel.

(2) Mucilus est *apertè* hic locus in nostris, in quibus ita legitur: *Sed novo egressu, ut multi hæreticorum dixerunt, &c.*

(3) *Quoniam* est in Feu-ard, et Amel.

(4) *Quoniam Verbum &c.* habet Feu-ard, et Amel. ex quibus postea supplevimus et quod desideratur in Acherio, qui scribit

vocatum est &c.

(5) *Quando ingressus est ad eam:* ita Feu-ard, et Amel. melius quàm Ach. *quando ingressus est, et eam incorruptam &c.*

(6) *Cum virginitate pudoris* Acherius, qui paulo post: *emendarunt cum virginitate honoris:* quod ex sequentibus patet esse corruptum in Corbeiensibus.

Non enim in partu solent ⁽¹⁾ coïre puerperæ cum viris, ut virgo tunc negetur virginitatem perdidisse, quando nullus est appetitus, neque ulla possibilitas coëundi; sed integritas commendatur virginis, et honor atque incorruptio carnis. Alioquin nos viri, quia nescimus illius sexus naturam, interrogemus virgines, interrogemus æquè et matronas coniugio copulatas; virgines quidem, ut sciamus quid sit integritas carnis et sanguinis, coniugatas verò, si est ulla corruptio in partu aut dolor, nisi præcesserit sanguinis contaminatio, et seminis susceptio. Non enim libenter vobis verendum in cutimus, carissimæ, qui non sine magno pudore de his loquimur. Sed eximæ pietatis ⁽²⁾ honor est vobis, et decus virtutis beatissimæ Virginis pudicitiam prædicare incorruptam et incontaminatam, et ab omni contagione primæ originis confiteri alienam. De qua si interrogemus virgines, norunt incorruptionis gratiam, sed nesciunt fœcunditatem prolis. Si verò quæramus apud coniugio dedicatas, sciunt quidem maledictionis Evæ pressuras et gemitus, sciunt et inter ærumnas et tristitias fœcunditatem seminis; sed nesciunt integritatem virginitatis nec in conceptu, nec in partu. Beata ⁽³⁾ verò mater Domini in utroque virgo permansit, id est, et in conceptu mater, et in partu virgo; quia in nullo horum contaminata re-

liquarum exemplo ⁽⁴⁾ feminarum fuit, quæ nec Adam ad se admisit, nec ex Evæ colluvione filium suscepit, nec sub maledicto in doloribus et angustiis enixa Dominum peperit. Unde constat, quia sicut clauso utero concepit, ita et clauso peperit: non communi lege naturæ vitiatæ, et maledictionibus damnatæ, sed Spiritus sancti gratia, et virtute Altissimi, qua legitur adumbrata. At verò isti nisu quo possunt, conantur astipulari Virginem in vitio peperisse, et pudicitiam contumelias inferre. Unde assumunt illud ex Evangelio: *Cum impleti essent dies purgationis eius, quòd obtulerunt Iesum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.* Ecce, inquit, cum dicit completos dies purgationis eius, ostendit Evangelista ⁽⁵⁾ legi naturæ eam subiacuisse, et sordibus coinquinatam fuisse, simul et Iesum vulvam matris aperuisse. Qui profectò temerarii assertores, dum ita sentiunt, in totum desipiunt, et destruunt quod sanæ doctrinæ est, quod rudimenta fidei de Christo Ecclesiis commendarunt, quod gratia Spiritus sancti ⁽⁶⁾ in mysterio promulgavit. Non enim sic completi dies purgationis eius dicuntur, quasi beata Virgo purgatione egerit ullius delicti, quia

Luc. 2. 22.

Exod. 13. 2.

pe-

(1) Coïre deest in Feu-ard.

(2) Honorem Feu-ard. pro honor est.

(3) Pro verò scribit Feu-ard. et Amel. virgo.

(4) Feminarum deest in Feu-ard. et Am.

(5) Legali Feu-ard. et Amel. Cod.

(6) Pro in mysterio scribant Amel. et Feu-ard. ministerio.

peperit Dominum Iesum Christum de Spiritu sancto procreatum, sed quia ipsa sub lege erat, et Dominus Iesus Christus sub lege factus, factus de muliere, *Galat. 4. 5.* legis præcepta, et instituta ⁽¹⁾ veterum in eo servantur iure ad tempus, quousque cessante lege, gratia succederet. Et hæc est completio dierum secundum consuetudinem legis, et non secundum necessitatem purificationis: quia beata et intemerata virginitas immaculata et incorrupta permansit, nullis coinquinata sordibus, nullis vexata Evæ cruciatibus. Non potest fieri iuxta Angeli vocem, qui gaudium universorum affert, ut ⁽²⁾ ipse Christus tormenta in ortu suo matri attulerit. Inter Angelorum excubias et laudes non credo quod matri gemitus, et dolores, tristitiasque Evæ contraxerit. Et ideo alia erat purgatio illa feminarum, in qua purgabantur non minus delicta animarum, quam et vitia corporum; et alia purgatio Mariæ, in qua non ob aliud quam pro mysterio consuetudo legis servatur; quia nullis egebat purgamentis, quæ Deum de se omnium purificatorem genuit incarnatum. Porro completio dierum purificationis eius nulla alia causa est, quam expletio et consuetudo legis. Purgatio verò et separatio reliquarum feminarum multis ex causis est, in qua et vi-

tia purgantur animarum, et vitia corporum. Unde septem deputantur dies immundi, quibus sedere iubetur mulier in sanguine immundo immundissima iuxta dies separationis eius, et triginta tres, ut sedeat in sanguine puro; omnibus tamen diebus istis mulier immunda erat et sordida multis ex vitiis, donec redintegraretur status totius corporis, et ⁽³⁾ sanarentur corpora, sanguisque cessaret a fervore vitiatus, sicque emundatis sordibus, mulier divinis purgaretur hostiis et muneribus. Sed beata Maria non talibus eguit sacrificiis, quæ sanctam de se genuit hostiam, per quam mundus purgatus est. Nam quod dicit Evangelista: *Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur,* *Luc. 2. 23.* non ideo dicit ut nos cogat credere, quod Christus vulvam matris aperuit ut alii, sed ut doceret, quod ideo sistunt eum Domino, *ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo; quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur,* ⁽⁴⁾ in mysterio legis, et sacramento sacræ præfigurationis. Non enim Evangelista hoc testimonium de lege ideo adhibuit, ut monstraret Christum vulvam Virginis reserasse, sicut ceteri primogeniti; sed ut ostenderet eum sub lege factum, et de vulva Virginis prodisse, non qui vocaretur tantum, sed

(1) *Veruntamen* habet Feu-ard. mendose pro *veterum*, quod est in Ach. et Amel.

(2) *Ipsæ Christus* non legitur in Amel. nec habet Feu-ard.

(3) *Et sanarentur thori*: Feu-ard. et sa-

naretur thorus: Amel.

(4) *In mysterio* melius quam *in ministerio*, quod habet Feu-ard. cuius tamen in reliquo lectionem retinemus, qua deterior est Acherii: *Sacræ prævaricationis*. Am. cod. scribit *sue præfigurationis*.

Levit. 12. 2.

Ibi v. 4.

Luc. 2. 23.

S. Amb. lib. 2. in I. cap. 2. P. polium.

S. Amb. ibidem.

Ibidem.

Ierem. 1.

sed qui esset essentialiter sanctus, cui iure patet omne clausum.⁽¹⁾

Quod testimonium beatus Ambrosius exponens in Evangelio, ait: Non enim virilis coitus vulvæ virginalis secreta reseravit, sed immaculatum semen inviolabili utero Spiritus sanctus infudit. Quod sanè semen præfatus Doctor non sic dicit infusum, ut aliunde sit quàm ex carne Virginis et sanguine: neque ut Spiritus sanctus⁽²⁾ sementivum esse credatur carnis, ut Irenæus vult; sed per hoc verbum Spiritus sancti operatio designatur. Deinde addidit: Solus enim per omnia ex natis de femina sanctus Dominus Iesus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus novitate non senserit, et cælesti maiestate depulerit. Et paulò post: Hic ergo, inquit, solus sibi aperuit vulvam: nec mirum; qui enim dixerat ad Prophetam: *Priusquam te formarem in utero, novi te, et in vulva matris sanctificavi te;* qui ergo vulvam sanctificavit⁽³⁾ alienam, ut nasceretur Propheta, hic est qui aperuit matris suæ vulvam, ut immaculatus exiret.

Quibus profectò verbis non mihi videtur sibi contrarius, aut ceteris Doctoribus sanctis, quia dicit quòd solus sibi aperuit vulvam. Aperuit siquidem sibi sua

potentia mirabiliter, ut esset ei pervium iter,⁽⁴⁾ ita ut virgineus clausus maneret uterus, sicut fuerunt ianuvæ clausæ, et tamen per easdem ingressus est ad discipulos: sicut etiam sepulchrum signatum et clausum, quando resurgens egressus est per illud.

Hinc quoque alibi ipse ait: Fit porta Christi pervia, referta plena gratia, transitque rex, et permanet clausa. Non hoc sic dicit, ut intelligas quod contra se sentiat, sed sic utique ut plenissimè cognoscas, eum de utero et per uterum Virginis natum, quem ipse sibi fecit pervium. Ac per hoc ipse sibi vulvam aperuit: sibi quidem, quia vulva Virginis licèt clausa, ei penetrabilis patuit,⁽⁵⁾ quam cum enixus intraret in mundum, clausam reliquit, et signatam sigillo pudoris omnino; quia Deo nihil difficile est, eo quòd, ut quidam ait, subditur omnis natura eius imperiis ritu solito. Idcirco constat eum absque ambiguo ita natum, ut esset secretum genitale matris et clausum, quod sibi ipse sua virtute fecit apertum. Aliàs autem ipse solus sanctæ Ecclesiæ, quam sibi sponsam dedicavit, ad generandos populos aperuit vulvam virginitatis, de qua nimirum vulva David propheta canit dicens:

Alienati sunt peccatores a vulva,

In quodam hymno.

Psal. 57. 4.

S. Amb. lib. 2. in Luc. cap. 2. post matrum.

S. Amb. ibidem.

Ibidem.

Jerem. 1. 5.

(1) Quæ sequuntur ea sunt, quæ in editione Feu-ardentii, et codice Ameliano extant in sermone de Purificatione. Sed ad præsentem tractatum pertinere præter MSS. Corbeiensia ipse contextus evincit, ut paulò inferius annotabimus. Sequimur itaque meritò Acherium, et quæ in Ameliano cod. et Feu-ard. hoc loco habentur, exclusimus.

(2) Pro sementivum habent nostr. semen esse.

(3) Alienam non habet Amel. nec Feu-ard. et certè desiderabatur.

(4) Paulò aliter nostri: Ita ut virginis clausus maneret uterus, sicut fuerunt ianuvæ clausæ, cum per easdem ingressus est ad discipulos.

(5) Tamen edidit Ach. pro quàm, quod est in nostris.

va, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa: personam hæreticorum declarans, qui alienantur a vulva integritatis, ⁽¹⁾ falsa permiscendo, ut corrumpant castitatem virginitatis Ecclesiæ; quam sanè immaculatam servare contendit Apostolus, et virginem custodire, cùm dicit: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Cuius genitale secretum tunc aperuit, quando per aquam et Spiritum sanctum renascendi gratiam concessit. Cui Propheta: *Lætare, inquit, sterilis quæ non paris, erumpe et clama quæ non parturis, quoniam multi filii desertæ, magis quàm eius quæ habet virum*. Unde et Anna in cantico suo: *Donec sterilis (inquit) peperit plurimos, et quæ multos habebat filios infirmata est*. Iste est ergo solus essentialiter sanctus, non per quem mater corrumpatur, sed per quem vulva reseretur Ecclesiæ, primogenitus ex multis fratribus. Quem in figura futuri mysterii, ⁽²⁾ priora legis divinæ præscripta signabant in primogenitis suis, non quòd essent verè sancta, sed quia vocabantur ex mysterio legis. Alioquin si litteram sequimur, quomodo sanctus erat omnis masculus aperiens vulvam, cùm multos sceleratissimos fuisse

non lateat? Numquid sanctus Achab, aut Ioram, seu ceteri? Numquid sancti ⁽³⁾ Pseudoprophetae, quos ad Heliæ preces ultor cælestis iniuriæ ignis absumpsit? Non utique, sed in sacramento futuræ præfigurationis vocabantur sancti, cùm ⁽⁴⁾ non essent, donec veniret Christus essentialiter sanctus, qui et sponsæ suæ vulvam aperiret, fecunditatemque pariendi filios refunderet. Ipse namque dominico dignus iudicatus est obtutu; ceteros omnes iuxta legis seriem typum fuisse futuri, nemo qui ambigat. Et ideo sistunt eum Domino, quoniam ipse est purgatio per resurrectionem octavi ⁽⁵⁾ diei in Ierusalem, ut in eo condonetur et offeratur omnis adoptio filiorum Dei. In eo namque quod lex ait: *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur*, ⁽⁶⁾ promittebatur Virginis partus verè sanctus, quia immaculatus, qui aperiret vulvam Ecclesiæ, ut in eo sanctificarentur reliqua omnia, et essent primogenita. Unde signanter Angelus ad Mariam: *Et quod nascetur (inquit) ex te sanctum, vocabitur filius Dei*. Non quòd corruerit matrem nascendo, quam integram et inviolatam reliquit virginem; sed quia ex ea natus Deus homo

ape-

(1) *Falsa permiscendo, ut corrumpant castitatem integritatis Ecclesiæ, &c.* Locum hunc ad nostrum Amel. cod. et Feu-ard. editionem representamus, in quibus habemus hæc verba, in Acher. desiderata, et ad sensum satis opportuna.

(2) *Per ora legebat in suis Acherius, cuius loco priora legendum iam suspicabatur de L'Barre.* Nos verò non equimus coniecturis, qui et in Feu-ard. et in Amel.

cod. reperimus priora.

(3) *Sancti* deest in Ach. habent tamen nostri, et cod. Ambrosiani, ex quibus hæc desumpta sunt.

(4) *Non* deest etiam in Acherii edit. emendavit iam de L'Barre illud verbum supplendo, quod legitur in nostris.

(5) *Diei* desideratur in nostris.

(6) *Promittebatur*: ita Acherius, et codex Amel. non malè Feu-ard. edebat præfiguratur.

2. Cor. 11. 2.

Isai. 54. 1.

1. Reg. 2. 5.

S. Ambr. ibid.

Exod. 13. 2.

Luc. 2. 53.

Galat. 4.

Isai. 53.

aperuit Ecclesiae vulvam, et in carne sua ⁽¹⁾ pervium sibi fecit iter, ita ut Virginis aulam clausam servaret, quatinus ex matre ⁽²⁾ virgine virginem sibi duxisse sponsam ostenderet, quam tali tantoque foedere nascendi virginem permansuram et immaculatam monstrabat.

Unde constat legaliter eum oblatum, sicut et circumcisum; alioquin circumcissione non eguit, quia originale peccatum nullum traxit, quo delendus esset ipse Christus de populo suo, nisi circumcideretur. Et tamen circumcisus est, quia volens sub lege fuit, ut eos qui sub lege erant redimeret: sicut et oblatum, ut nos qui rei eramus, sacrificium Deo Patri in se offerret. Aliàs autem si ipse, quod absit, immundus esset ut matrem coinquinaret, quomodo nos emundaret in sua oblatione, et faceret hostiam Deo in odorem suavitatis? Idcirco etsi ipse dolores nostros et infirmitates in se pertulit et portavit languores, absit, ut matris pudorem ullis vexaverit iniuriarum molestiis. Absit, ⁽³⁾ per quam omnis maledictio Evæ soluta est, ut ipsa in partu maledictionibus subiacuerit primæ damnationis. Absit, ubi virtus nascitur, ut ibi tanta conludio vitiorum credatur; ubi gaudium omnium prædicatur, quòd

tanta tristitia et gemitus intervernerit; inter Angelorum discursus quòd immunda septem diebus in sanguine immundo sederit. Ad quam, si ita esset, nec pastores manè iuxta legem, ut ita dicam, ingredi liceret; nunc autem quia Angelus eos evangelizandi gratiâ devotus invitat, veniunt et vident, inveniunt et intelligunt de Verbo, quod eis ⁽⁴⁾ prædictum fuerat. Nequaquam igitur credendum, quòd invenerint Mariam in tantis spurcitiis, solam, multis ⁽⁵⁾ miseriis, ut adsolent puerperæ, consternatam, et obvolutam, ad cuius partum multitudo Angelorum canit: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Ergo ubi, et ⁽⁶⁾ per quem tanta pax prædicatur, non credo quòd illæ ignominie immaculatæ matri contigerint, aut dolores carnis.

Sed et Magi venerabiliter deinceps intrant domum, et inveniunt ⁽⁷⁾ quòd pastores inveniunt, Mariam, Ioseph, et puerum; inveniunt non vexatam doloribus, sed obsequentem puero: deinde procidunt, et adorant oblatum muneribus quem cum matre inveniunt. Adorant, inquam, eius primogenitum: primogenitum autem, non eum quem sequantur fratres, sed quem nullus antecedit. ⁽⁸⁾ Quamvis enim quidam vo-

Qq 2 lue-

(1) Per uterum solus Feu-ard.

(2) Virgine non est in Ach. est verò in Feu-ard. et Am. retinendumque putavimus.

(3) Per quem solus Feu-ard.

(4) Prædicatum Feu-ard. et Amel. cod.

(5) Pro miseriis habet Feu-ard. mysteriis.

(6) Noster cum Feu-ard. scribit per quem tanta prædicantur, non credo quòd ullæ

ignominie &c.

(7) Quod pastores inveniunt hæc verba desiderantur in Feu-ar. et Am. nostro cod.

(8) Hunc locum ita repræsentat Feu-ard.

Quamvis cum quidam posuerint potius unigenitum dici, qui primogenitum; cumque idioma &c. Amelianus verò consentit cum Acherio, quem sequimur.

luerint potius unigenitum debere dici, quàm primogenitum; tamen quia idioma Scripturarum est, quicquid primùm aperit vulvam, primogenitum vocari, sanctificatumque esse Domino, maluit Evangelista secundùm eundem ritum primogenitum, quàm unigenitum dicere; non quòd aperuit vulvam lege naturæ, ut mos est ceterarum feminarum, sicut isti aiunt, sed quia ex ea natus est tam primogenitus, quàm et unigenitus, lege divina factus sub lege, ut per eum lex tota impleretur in spiritu et ad litteram. Nam et ipse primogenitus ex resurrectione appellatur ex multis fratribus; unde quia colligitur in specie genus, quamvis unigenitus dici posset per naturam, magis tamen hic primogenitus debuit dici, ut esset indicium, quòd iam in eo, et per eum alii quàm multi fratres colligebantur filii Ecclesiæ per gratiam, cuius aperuit vulvam. In veteri quoque Testamento illis primogenita dabantur quàm sæpe, qui ⁽¹⁾ Dei gratia præelecti sunt, quorum non ex natura dignitas, sed ex gratia ⁽²⁾ meritum antefertur. Idcirco dicimus et nos, quòd primogenitus hic significantiùs dicitur, quàm unigenitus; ut per eum omnes qui ex gratia colliguntur, illi solummodo coadunati in cælestibus habeantur. Hanc quippe figuram

gerebant omnia illa primogenita sub lege Domino consecrata: et ideo iustum erat ex iis omnibus primogenitis, qui vulvam ⁽³⁾ Domino aperiebant, ut Dominus inter eos legaliter offerretur, cuius formam illa omnia præferebant, ut esset ipse primogenitus, in omnibus primatum tenens, non qui vulvam vexaret matris, sed qui vulvam aperiret Ecclesiæ. Hæc idcirco dixerim, ut intelligat ⁽⁴⁾ prudens lector, quia primogenitum non sequentes fratres faciunt; sed ideo certè primogenitus Christus vocatur, quia omnes unigeniti, sicut ipse unigenitus fuit matris, primogeniti dici queunt, non tamen omnes primogeniti iure queunt unigeniti vocari. Ex quò colligitur primogenitum eum vocari debere, ante quem nullus, ⁽⁵⁾ et post quem nullus, et non eum tantùm quem fratres sequuntur. Iure igitur Christus primogenitus appellatur ex Virgine, non quòd vulvam vexaverit Virginis, et aulam reseraverit pudoris, sed quia qui erat ab initio primogenitus totius creaturæ, natus est ex ea et ipse tam unigenitus quàm et primogenitus, eo quo voluit modo, sine gemitu, et sine dolore ⁽⁶⁾ parturientis. Nam et de Baptismo primogenitus rectè vocatur, qui et in resurrectione primogenitus surrexisset ⁽⁷⁾ dicitur. In utraque

(1) *Dei gratia*: ita Acher. cum cod. nostr. Amel. at Feu-ard. mendosè edidit *dicitur gratia*.

(2) *Meritum* deest in nostris.

(3) *Domino*: deest similiter in nostris.

(4) Vel ex his verbis manifestum est hæc omnia ad libellum spectare lectoribus conscriptum, quale hoc est *de Partu Virgi-*

nis: nihilque minus esse quàm sermonis partem ad Moniales habiti, prout inscribitur in Feu-ardentii editione.

(5) *Et post quem nullus*: desiderantur hæc verba in nostris: et certè sine eis manca sententia est.

(6) *Parientis* Acher.

(7) *Dicatur* Acher.

tamen natura et nativitate quamvis primogenitus dicatur, iure unigenitus esse creditur, quoniam idem est hominis et Dei filius; non alius, ⁽¹⁾ et alius, sed unus, et in utraque unus.

Quibus profectò catholicæ veritatis regulis hinc inde patet sensus, quòd nemo nisi hæreticus dicit Christum non nisi communi lege naturæ natum, neque aliter quàm ut ceteri nascuntur infantes. Quamvis enim præfatus Doctor Hieronymus in eo opere, quod contra Helvidium ex hoc egit, videatur ei cessisse, et eo in loco, ubi ait, de hospitio vulvæ novem mensium, et de ⁽²⁾ vilitate nascendi, quod ille hæreticus insultando proposuerat, quasi indignum esset divinæ maiestati, ad tantam dignationem se humiliasse, ut inter viscera in utero versaretur Virginis, aut inter femora feminea nasceretur ⁽³⁾ tam sordidus: sic enim omnia in contrarium opponens quasi hæreticus, ut destrueret fidei Catholicæ veritatem. Cui e contrario egregius ille veritatis assertor, non cedendo, ut isti volunt, sed ⁽⁴⁾ dignitatem gloriosissimæ humilitatis Dei amplius commendando ait: Quòd quantò viliora et inhonestiora pro nobis illa maiestas divina suscepit aut sustinuit, tanto carius nos redemit, et propensius honorandus est. Tali namque sensu, etsi non eisdem verbis, in quantum recolo, eidem respondens hæretico, videtur beatæ Vir-

gini non infamiam ullius colluvionis aut pœnam peccati intulisse, sed dignationem divinam et exinanitionem immensam in forma servi reverenter satis commendasse: non ut Virginem vexatam a Domino, et exhonoratam ostenderet, sed ut clementiam pii conditoris etiam huiusmodi hæreticis demonstraret. Idcirco non cessit istis cum Helvidio errantibus, sed corripuit, ut discerent non infamare Virginem, et ⁽⁵⁾ Deum non derogare in forma servi humilitatem. Non enim pudicitiam eius in aliquo læsam docet, qui tantum in eius laude triumphat; neque ad horam cessit eius adversariis, qui pro ea tantum et tam diu dimicavit verbi gladio, cui Deus contra hostes eius tantam resistendi contulit gratiam, et revincendi præbuit virtutem, ut nemo contra eum audeat insurgere.

Oro autem, sacratissimæ virginis Christi, vestris intervenientibus meritis, ut qui illi tantam præstitit dicendi peritiam, et debellandi adversarios fortitudinem, mihi quoque dare dignetur loquendi gratiam, et quæ digna sunt huic mysterio aperire in spiritu veritatis, quatinus hinc inde per vos, et propter vos, o matronæ Christi, dignus inveniar tantopere qui meis nullis suffragor meritis, ut aptè defendere queam ⁽⁶⁾ et matris Domini mei pudicitiam, non sanè credentibus pandere veritatem, ut respiscant, et

S. Hieron. contra Helvidium, cap. 9.

(1) Et alius non legitur in nost.

(2) Vilitate Ach. et cod. Amel. solus Feu-ard. veritate.

(3) Cum sordidus. Amel. cod.

(4) Dignationem: Feu-ard. et Amel.

(5) Et Deum Ach. Domini nostr.

(6) Et sanè credentibus, &c. solus Feu-ard. cod. noster Acher. consonat.

et cessent iam ultrà loqui ⁽¹⁾ falsitatem.

Dicunt autem quòd non aliter natus dici queat Christus, nisi æqua sorte naturæ ut ceteri; quasi æqua conditione in Scripturis divinis semper natiuitas esse dicatur, cùm longè alia sit ista natiuitas omnium, ⁽²⁾ qua sub sorte maledictionis nascuntur, et alia, si Eva non peccasset: quia ista sub maledicto est et ærumna, illa autem tota in flore benedictionis fructum afferret sine gemitu, et dolore. Unde quæso, saltem illam isti concedant natiuitatem Christo de Maria Virgine, qua nascerentur communi lege omnes, si non peccasset Eva, quæ nunc natiuitas nota est soli Deo, et ignota fortè hominibus, et non adscribant ei maledicta, gemitus et ærumnas pro gaudio matri attulisse, quæ tantò magis Virgo libera fuit a corruptione passionis, a dolore carnis, a sordibus ignominia, quantò gratia plena et incorrupta, ⁽³⁾ quantò Spiritu sancto ⁽⁴⁾ Domino dedicata, et virtute divina adumbrata. Habet enim Spiritus sanctus in se recessus suos, quibus modis dicatur natiuitas in Scripturis sacris, et quibus occultetur legibus sempiternis. Alia namque est natiuitas carnis de carne, alia Dei de Deo, et alia quarumlibet rerum innumerabilium: et tamen eorum o-

mnium non unus est modus nascendi, neque unus eorum ordo existendi, quamvis natiuitas in singulis æquè dicatur, quibus est iure attributum, ut ⁽⁵⁾ nati de altero dicantur. Ac per hoc quolibet modo de Maria Virgine Christus rectè natus creditur, quia ex ea carnem assumpsit. Natiuitas verò ipsa quomodo ad nos exierit, utrum ne ea conditione qua Eva peperisset, si non peccasset, an gloriosius, quia Deum et hominem genuit, et virgo permansit, quod illa non esset, neque reliquæ dum parerent, superflue quæritur. In quo opere nemo Sanctorum voluit dubitare, sed catholica fide hoc certum omnes prædicant; quia ⁽⁶⁾ nec in delicto concepit, nec in delicto et dolore cum corruptione peperit, neque Christus ex ea ullum peccatum traxit: quod si ex ea peccatum non traxit, nec ⁽⁷⁾ admisit; quia nullis cruciatibus in nascendo matris vexavit pudorem, neque in aliquo eius commaculavit virginitatem.

Non dicimus itaque, ut aiunt, quod monstruosè sit natus, sed sicut præsignatum est olim in Prophetis, et traditum est nobis a sanctis Patribus, quòd ipsa sit porta quæ ostensa est Ezechieli, de qua dicit: *Vidi portam in domo Domini, et hæc erat clausa: et vir non transiet per eam, quia Dominus Deus exer-*

Ezech. 44. 2.

(1) *Contra veritatem nostri, ubi falsitatem Acher.*

(2) *Qui nostri.*

(3) *Quantò Amel. et Ach. Feu-ard. quasi.*

(4) *Domino deest in Acher.*

(5) *Pro nati habent Amel. et Feu-ard.*

nasci non malè.

(6) *Nec in delicto concepit: hæc verba desiderantur in nostr. Amel. et Feu-ard.*

(7) *Admisit: malè Feu-ard. amisit, no-ster cod. Ach. consentit.*

exercituum ingressus est per eam. De qua porta, beatus Ambrosius in eodem hymno de quo dixi, quem in honore sacratissimæ Virginis composuit: Fit porta (inquit) Christi pervia, referta plena gratia, transitque rex, et permanet clausa ut fuit per sæcula. Ergo cum dicit, fit pervia, semetipsum exponit, et ostendit transitum nativitatis eius: cum dicit, permanet clausa, ostendit adimpletum quod erat in Prophetis. Clausa igitur non diceretur, si in aliquo læsa esset eius integritas: ⁽¹⁾ sed quia in nullo est violatus pudor virgineus, neque fons in aliquo resignatus, proculdubio patet sensus, quia clauso utero ad nos venit, sicut ianuis clausis ingressus est ad discipulos. Siquidem aspectus discipulorum utrumque tunc probavit, scilicet quòd et fores clausæ essent, et quòd Dominus per easdem introiens coram eis præsens astaret. Sic et fides nostra utrumque de Christo certissimum tenet: quod et pervia fuerit eius integritas nascente Domino ex ea, et tamen uterus non fuerit reseratus. Alioquin quomodo clausum dici potest permansisse, quod violatum est? Aut quomodo sine dolore et sine gemitu puerpera peperit, si more ceterarum feminarum vexatis visceribus filium edidit? Et si ita patuit, ut aiunt, quomodo clausa

permansit, ut fuit antequam pareretur? Nec enim ianux illæ penetrabiliore erant clausæ, quàm uterus Virginis incorruptus. Idcirco non abs re creditur ad nos Dominum sic exisse, ut nativitas Christi de carne Virginis probaretur, et Virgo nullis cruciatibus vexaretur.

Fortè dicturi sunt isti, quòd corpus iam incorruptibile et immortale exilius esset ad penetrandum quo vellet, quàm esset priùs antequam resurgeret. ⁽²⁾ Nequaquam igitur hoc dicit quisque qui sanè sapit, quia ex quo conceptus est homo, idem semper qui ante Deus fuit. Unde quando super undas æquoreas ambulavit ante passionem, non minus homo quàm Deus fuit. Quòd si ad naturam respicias rerum, aut corpus sine pondere vexit, aut undas sua potentia, quo ⁽³⁾ sustinere possent pondus corporis, solidiùs confirmavit. Et ideo, ut beatus Gregorius ait in homiliis suis: Redemptoris nostri opera, quæ ex semetipsis comprehendere nequaquam possunt, ex alia eius operatione pensanda sunt, ut rebus mirabilibus fidem præbeant facta mirabiliora. Illud enim, inquit, corpus Domini intravit ad discipulos ianuis clausis, quod videlicet ad humanos oculos per nativitatem suam clauso exiit utero Virginis. Deinde addit: Quid ergo mirum, si clausis ianuis post

re-

S. Greg. Pap. homil. 26. initio.

(1) Corruptus hic locus in Feu-ard. et Amel. cod. Sed in nullo est violatus pudor Virginis, nec fons in aliquo reseratus. Proculdubio &c.

(2) Non multò aliter Feu-ard. Nequaquam igitur dicito quisque sanè sapit,

(3) L'Barre emendavit *sustinere* quoniam in Acherio legebatur *corrupte sustinere* solum: Nos qui in nostr. Amelian. et Feu-ardent. reperimus *sustinere possent*, quod emendaremus non habuimus.

resurrectionem suam in aeternum iam victurus intravit, qui ⁽¹⁾ moriturus veniens non aperto utero Virginis exivit? Ecce tantus talisque Doctor et summus Pontifex de hoc quid senserit, qui omnes ante se legerat, tam Latinos, quam et Græcos eximios ⁽²⁾ tractatores. Ecce ex hoc uno, quod nulli dubium esse credidit, approbat quod fortè dubium esse poterat. ⁽³⁾ Nemo igitur qui sanè sapit de re multum dubia incertum aliquid affirmare contendit. Unde quia de illo corpore, quod videri poterat, fides intuentium dubitabat, dum fores cernebant clausas, magister veritatis ab eis omnem aufert dubitatem, cum eis manus et latus palpare et videre iubet. Ita et hic Auctor egregius de hoc quod omnibus in commune certum esse credidit, rem valde difficilem adstruxit et firmavit, quòd corpus Dominicum post resurrectionem ianuis clausis introierit, fueritque incorruptibile ⁽⁴⁾ pari modo et palpabile. Tamen quolibet pacto ingressus ex Evangelio ad discipulos ianuis clausis probatur, sicut et clauso utero Virginis natus. ⁽⁵⁾ Quòd si natus sic per vulvam iurè dici non potest, ut isti volunt, omnino nec ingressus per

ianuas: et tamen ingressus ad eos convincitur, quando in medio eorum stetisse legitur; sicut et de sepulchro egressus ⁽⁶⁾ signato monumento monstratur, quando Angelus revolvit lapidem, et vacuum ostendit monumentum. Unde liquidò constat, quòd sicut saxeum illud ostium ⁽⁷⁾ ei pervium et penetrabile fuit, nec potuit cohibere vivum, quem prius claudere sub sigillo mortuum; ita et claustrum matricis atque genitale Virginis cum esset clausum et signatum sigillo pudoris, cum impleti essent dies parienti, non potuit obstare partui integritas corporis: nec tamen ⁽⁸⁾ eguit reserari, quia ⁽⁹⁾ non oportuit, ut esset tormentum ei, qui erat honor matris et gaudium: quia Deo totum erat pervium in ea quicquid erat clausum; honor verò, quia totum erat deificum, ⁽¹⁰⁾ quod natum. . . .

Fateor planè quod non tanta materies disputandi valeat inveniri, cur signato sepulchro exierit, vel cur clausis ianuis introierit ad discipulos, quanta quod de Maria virgine clauso exierit utero. In illis siquidem declaratur divina maiestas, in hac autem monstratur divina dignatio: et secundum ⁽¹¹⁾ humanitatem debitus honor matris, et reverentia pudoris.

Hinc

(1) *Moriturus* habent Acher. et codex Am. solus Feu-ar. edebat *mortuus* pessimè.

(2) *Certatores* Feu-ard. et Amel.

(3) *Aliter* in Feu-ard. et in nostro Amel. *Nemo igitur qui sanè sapit de hac re multum dubitet, incertum aliquid affirmare contendat.*

(4) *Primo* scribit Feu-ard. solus.

(5) *Aliter* in Feu-ard. quam in Amel. et Acherio: *Quia si natus sit per vulvam, verè dici non potest, &c.*

(6) *Signato monumento*: est in nostr. Am. et Feu-ard. Acherius ediderat *signatus*, quòd emendavit de la Barre.

(7) *Et pro ei* habent nostris.

(8) *Cogit* Amel.

(9) *Non potuit* habent nostris.

(10) *Quod natum*: legebatur in Acherio *quo natum*, et restituit de L'Barre, ut est in nostris.

(11) *Humilitatem* Acher.

In hymno In Na-
tali Domini.

Hinc quoque beatus Ambrosius hymnidicis laudibus testatur, quòd claustrum pudoris perman- serit, et vexilla virtutum in ea fulserint, in qua tota maiestas deitatis versatur, quousque plenitudo temporis advenit parien- di. Ergo in qua claustrum pudor- is integrum permansit, nulla disruptio intervenit, nulla vexatio carnis, nulla fœditas diræ conditionis; et in qua vexilla vir- tutum micarunt, nullum pecca- tum primæ originis, ut cruciaretur, viguit. Fulserunt autem vex- illa virtutum in illo sacro puer- perio, quando virgo concepit sine semine, virgo peperit sine dolore et gemitu, et permansit ⁽¹⁾ virgo fecunda prole. Hoc quippe est claustrum permanere pudoris, in nullo violatum esse genitale se- cretum, quod ei fuit apertum non in conceptu, non in partu, non in ulla confusione parturi- tionis. Nam et Ecclesia Christi omnis tam Romana, quàm et Græca sic sua et divina fiden- ter canit auctoritate, quòd pepe- rit virgo sine dolore, quòd per- mansit inviolata, quoniam eam in omnibus illæsam servavit Spi- ritus sanctus, ut virgo haberet fi- lium, et servaretur ei honor tanto munere dignus, quanta sanctifica- tione uterus Deo fuerat dedi- catus.

*Explicit tomus de PARTU VIR-
GINIS MARIE primus, una cum
sacris virginibus dedi-
catus.*

INCIPIT TOMUS SECUNDUS

DE PARTU VIRGINIS.

Inter sanctarum Scripturarum eloquia cavenda est semper va- na et superstitiosa intelligentia; quia sicut in Proverbiis legitur, *Perversi difficile corriguntur, stultorumque infinitus est nume- rus.* Et ideo quorundam fratrum temeritas, quia semel ⁽²⁾ cœpit sa- cramenta divini muneris procaci disputatione commaculare, et mysterium sacri partus superflua inquisitione discutere, malunt cum hæreticis errare, quàm cum catholicis quæ malè sentiunt cor- rigere. Unde sibi quia ⁽³⁾ rimas vanæ disputationis inveniunt, sen- tinam pravæ colluvionis ad sub- mersionem animarum fœtidam nimis in Ecclesiis introducunt, dum dicunt mendosè, Mariam virginem naturali lege Dominum peperisse, sicut reliquæ pariunt feminæ, et non aliunde in partu incorruptam fuisse solummodo, nisi quia ex viri coitu non conceperit. De cuius incorruptione iam me supra satis in priori to- mo dixisse credo: sed quia isti nostris non acquiescunt dictis, pervicaci insultatione diffiniunt, virginitatem non aliunde quàm ex coitu viri corrumpi posse, neque corruptam vocare debere Ma- riam, licèt iuxta legem peperit omnium feminarum, eo quòd, in- quiunt, etsi viscera vel genitale secretum more ceterarum femi- narum patuit, ut nasceretur Chri-
Rr stus,

(1) Virgo desideratur in solo Feu-ard.
(2) Pro cœpit quod est in Ach. et Amel.

nostr. edebat Feu-ard. crescit.

(3) Rimas ambo iidem: Feu-ard. animas.

Ench. cap. 34.

stus, virginitas tamen corrumpi non potuit; propterea Dei genitrix sola virgo post partum et incorrupta fuit. Talibus igitur et huiuscemodi vaniloquis ⁽¹⁾ dum sua diffundunt venena, sanctorum Patrum prætermittunt auctoritatem, et commaculant catholicam fidem. Unde quæso, quia nostra dedignantur audire, audiant beatum Augustinum, cui contradicere fas non est, de hac re in libro Enchiridii inter cetera disputantem. Ait enim: Nihil humanæ naturæ in illa susceptione fas est dicere defuisse. Non qualis de utroque sexu nascitur per concupiscentiam carnis cum obligatione delicti, cuius reatus regeneratione diluitur; sed qualem de Virgine nasci oportebat, quem fides matris, non libido conceperat; quoniam si vel per nascentem corrumperetur eius integritas, non iam ille de virgine nasceretur: eumque falsò, (quod absit) natum de virgine Maria tota confitetur Ecclesia, quæ imitans eius matrem quotidie parit membra eius, ⁽²⁾ et virgo est. De quo sanè opere ad Volusianum satis eleganter scribit, ad quem etiam librum nos legendum pro hoc remittit. Sed isti quia nec illum librum,

nec hunc locum legere volunt, errant sua temeritate decepti. Alioquin ut hic egregius Doctor ^{Ibidem.} fatetur, si vel per nascentem corrumperetur integritas virginalis, non fas esset eam dicere virginem, corrupta a nascente virginitate. Et si corrupta esset vel per nascentem, quomodo integra esset et illæsa virgo? Audiant itaque ⁽³⁾ hi vaniloqui tantum Doctorem, et respiscant, ne fortè introducant per suam falsam ⁽⁴⁾ assertionem Christum in delictis conceptum, et iniquitatibus natum. Quia ⁽⁵⁾ et si de virgine non est natus, falsum est quod Ecclesia confitetur, ut hic ait; falsum et quod omnis Scriptura novi ac veteris Testamenti de illa testatur. Sed quia omnino virgo permansit, nullis ⁽⁶⁾ pressa est doloribus, in nullo corrupta fuit. Et ideo ⁽⁷⁾ non fecundarum spurcitiis traxit, non sanguinis fluxum emisit, non corruptiones viscerum ⁽⁸⁾ intra extraque pertulit. Quòd si talibus et huiuscemodi pateret puerpera tormentis, proculdubio virgo non esset, quia virginalis integritas violata esset. Hinc Sedulius rhetor Romanæ Ecclesiæ in Paschali suo opere ait: Infans namque

(1) *Dum suas diffundunt nœnias* Acher. nostri verò ut edimus.

(2) *Et virgo est*: ita Amel. cod. cum Acher. est non legitur in Feu-ard.

(3) *Hic pro hi* habet Acher. sed nos lectionem Amel. et Feu-ard. retinere maluimus.

(4) *Affectionem* edebat Feu-ard.

(5) *Lubenter* deleverimus et hoc loco male insertum; sed abstinuimus, quia in omnibus codic. reperitur.

(6) *Pressa*: Emendavit ita Acherius ductus coniecturis, pro *passa*, quod erat in

suis codicibus. Quam nos lectionem reperimus in nostro Amel. Feu-ardentius edebat *afflicta*.

(7) Amel. cod. *nullas sordium spurcitiis traxit*.

(8) *Intra extraque*: Lectio emendatior, quam solus habet Amel. codex. Acherius enim, et Feu-ard. edidere *infra extraque*. Quod autem sequitur ad nostros similiter edimus, in quibus melior est lectio quam in Acherio: *Quòd si talibus et huiuscemodi pateretur puerpera tormenta*.

que parvus ac maximus, membris scilicet ⁽¹⁾ exiguus, sed deitate præcelsus; per hospitalis templi sinceram defluens caritatem, non læsit corpus abscedens, quod non læserat cùm venisset. Quod si ita est, imò quia est, non ita natus est, ut ceteri nascuntur corrupto corpore, sed illæsis visceribus Deus et homo natus est. Unde adhuc idem: Verè divinæ generationis hoc secretum testis virginis partus ostenditur, qui materni pudoris custos ingressus ⁽²⁾ clausis visceribus conceptus est et creatus. ⁽³⁾ Nihil ergo apertius dicere queunt, nihil manifestius ii sancti Doctores de partu Virginis, quàm quòd integra virgo clausaque permanserit, ut fuit antequam pareret; quod omnino non esset, si in partu more ceterarum feminarum corruptioni subiaceret. Nulla igitur virgo huiusmodi subiacet passionibus, et ideo verè virgo, quia integra et incorrupta ⁽⁴⁾ est, iure dicitur. Sic et beata Dei genitrix, ut verè virgo dicatur dum parit, ex toto rectè clausa more virginum et incorrupta creditur. Quòd si non ita maneret incontaminata ut reliquæ virgines, verè virgo non esset. Quod

ut ostenderet David propheta vaticinans de ea, satis congruo exemplo ita ait: *Descendet sicut pluvia in vellus*, ⁽⁵⁾ *et sicut stillicidia stillantia super terram*. Quem versus Cassiodorus Senator in expositione Psalmorum pertractans, vellus sacratissimam virginem Mariam intelligit detonsam ex ovibus Israëli, ⁽⁶⁾ pluviam verò divinitati Verbi comparat; quia sicut pluvia in vellus cum summo silentio venit, ita perfudit ac replevit virgineum corpus, et possedit virgineam mentem. Miro itaque modo, miroque comparationis exemplo ⁽⁷⁾ firmavit vaticinando descensionis eius in uterum virginis adventum; quia sicut pluvia integrum et inviolatum perfudit vellus, ita et divinitas Verbi incontaminatam et illæsam servavit virginem. Integram quidem eam invenit et incorruptam, quando descendit sicut pluvia in vellus, et ingressus est virgineæ viscera; descendit autem et sicut stillicidia stillantia super terram. Unde idem Propheta in duabus istis prophetiæ sententiis perfectam Christi incarnationem explanat. ⁽⁸⁾ Per stillicidia namque terram germinare cernimus, ex qua ad infusionem et ⁽⁹⁾ humorem

Psalm. 71. 6.

Rr 2 plu-

(1) *Exiguus corpore* habent Amel. et Feu-ard. sed *corpore* certè redundabat, et non habet Acher.

(2) *Clausis* solus habet Acher.

(3) Retinemus hoc loco lectionem nostri Amel. et Feu-ard. eamque prætulimus Acherianæ, quæ talis est: *Nihil ergo apertius dici queunt, nihil manifestius hic sancti Doctores de Partu Virginis, quòd integra virgo &c.*

(4) *Esse* Amelianus et Feu-ard.

(5) *Sicut stillicidia super terram* Feu-

ard. solus.

(6) *Pluviam* Acher. et Amel. pro quo Feu-ard. corruptè *primum* edidit. Deinde ipse et Amelianus codex habent *Divinitati*, quod sumus amplexati, reicientes *Divinitatem*, quod edebat Acher.

(7) *Firmavit*, est in Acherio: noster Am. et Feu-ard. *formavit*.

(8) Feu-ard. *Per stillicidia namque terram germinare dicimus*.

(9) Pro *humorem*, quod habent Ach. et Amel. cod. edebat Feu-ard. *honorem*.

pluviæ omne virgultum agri germinatur, et omnis terræ viror nascitur. Sic et divinitas Verbi descendens in Mariam, sicut stillicidia super terram, germinare eam⁽¹⁾ fecit germen vitæ, et non aliunde quàm ex seipsa, ⁽²⁾id est, de carne Virginis per infusionem divinæ maiestatis. Et ideo æquè quod natum est ex ea, divinum et humanum fuit, ita ut ex Maria neque divinitas Verbi nata credatur sine homine, neque homo sine Verbo; quia Verbum caro factum est, ac per hoc Deus et homo unus est Christus. Porrò per pluviam quæ descendit in vellus, non germinandi naturam expressit ex vellere, sed modum nascendi ex Virgine. Nam pluvia sereno tempore, quando perfundit vellus, æquè ad ingressum servat integritatem eius, æquè ad egressum quando refunditur, quia in nullo a pluvia velleris integritas violatur. Sic quippe de Maria virgine præfatus ille cælestis Orator sentit, sicque confitetur, quòd nec ad ingressum Filii Dei sit corrupta, nec ad egressum violata, ⁽³⁾ sed in omnibus plena gratia, integra et illæsa servata; nec cùm ingreditur, uterus aut viscera corrumpuntur, nec cùm evacuatur, reserantur. Manet quidem genitale secretum, sed clausum et immaculatum: evacuatur uterus, ut vellus a pluvia, sed non ⁽⁴⁾quassantur viscera.

(1) Solus Feu-ard. *facit*.

(2) Lectionem Feu-ard. et cod. Ameliani retinemus pro qua edidit Acher. *idem*.

(3) Hæc verba usque ad illa *nec cum ingreditur*, unus habet Acherius.

(4) *Cassantur*, Feu-ard. et Amel.

(5) *Verbum meum*: deest *meum* in Acher.

Duabus itaque istis sententiis, ut præfatus Doctor insinuat, Spiritus sanctus voluit declarare, quod demum Isaias de Christo testatur dicens: *Quomodo descendit imber et nix de cælo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit.... sic erit* ⁽⁵⁾ *verbum meum, quod egredietur de ore meo. Non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, et prosperabitur in iis ad quæ misi illud*. Ecce quid per pluviam David voluit significare, et quid per stillicidia: profectò Spiritus sancti infusionem, et Verbi divinitatem, ⁽⁶⁾ ut germinaret in uterum Virginis, Verbumque caro fieret: non ut corrumpere virginem terram, sicut isti volunt, sed ut germen ex ea in fructum erumperet, terræque integritas illæsa maneret. Quòd si pluvie tanta vis est et natura, ut inebriet terram, et infundat eam, germinareque faciat, multò magis Verbum Dei, cui est virtus et potestas, credendum quòd repleverit virginea viscera, et perfuderit, germinareque fecerit: nec tamen corrupit eam suo ingressu, sicut nec violavit in egressu. Et hoc est quod David exorans Deo Patri ait: *Confiteantur tibi (inquit) populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes*. Et ne quæres quare ita con-

Isai. 55. 10.

Psal. 66. 4.

(6) Hæc desinit Acherius; prosequuntur autem Feu-ardentius, et codex Ameliani, ut iam supra diximus in monito ad lectorem, qui quidem per se iudicare poterit, utrum ea quæ adicimus desiderentur necne ad debitam huius opusculi conclusionem.

conſiteantur , continuo addidit: *Terra dedit fructum ſuum* : fructum utique vitæ , et fructum in corruptionis : fructum itaque de ligno vitæ , quod plantatum legitur ſecus decurſus aquarum , et non fructum de ligno inobedientiæ. Fructus namque inobedientiæ eſt mors , et luctus , triftitia , gemitus , et dolor. Quia de fructu ligni vitæ magis gaudium et vita metitur , quàm anxietas et mœſtitia , magis integritas , quàm corruptio , et diſruptio viſcerum. Quibus profectò exemplis prophetalis ſermo ubique magis iuxta allegoriarum figuras fructum declarat prolis , et incorruptionem matris , quàm primæ damnationis illatas iuſto Dei iudicio retributiones. Et ideo religioſiùs pertractandum eſt de partu Virginis , quàm perſcrutandum ſcrupuloſiùs , quod non licet , latebras ventris. Unde nuper reperi in quodam authentico libro , ut fertur a multis , beati Auguſtini de ſecreto Dominicæ incarnationis ſacramento , in quo in-

ter cetera legitur ad locum quaſi ſuo colloquens familiariffimo: *Lege , inquit , cum timore , cautè , et veni ad me , et dicam tibi quemadmodum Virgo concepit ; quia meliùs eſt , ut in ſermone ſit verecundia , quàm in fide periculum. Quibus profectò verbis inſinuat , quàm periculoſa ſit temeritas , et quàm cautè ac ſecretè cum religioſis valde de talibus diſputandum. Unde in eodem proſequitur opere fundendo preces ad Dominum magis quàm verba : Da mihi , inquit , veniam Chriſte , et parce ori meo , quia incarnationis tuæ myſterium temerariùs narratori attingo. Et licèt tu clauſum dimiſeris uterum , nobis tamen permiſiſti aperire incredulis Evangelium. Ecce inter cetera ſacramenta totum Deo tribuitur : unde caritatis obſequio ſuppliciter imploro , quia longè ab eius laudibus impares ſumus.*

Explicit tractatus DE PARTU VIRGINIS.

FRAGMENTUM TRACTATUS DE PARTU VIRGINIS

EODEM AUCTORE.

MONITUM LECTORIS.

Ex quo Acherii editionem in ſuperiori tractatu ſequi decrevimus , conſtitueramus hocce illi fragmentum ſubiicere , cum ut ne omnino periret , tum quia in Feu-ardentii editione et cod. Ameliano reperiebatur , apud quos maximam partem conſciebat libelli de PARTU VIRGINIS , a quo quidem argumento non erat alienum. Nunc autem poſtquam illud attentius perlegimus , non tam ſimilis , quàm euſdem omnino cum ſuperiori libello argumenti nobis viſum eſt ; tantasque huius cum altero affinitatis notas deprehendimus , ut ſi eius auctorem a nobis quæras , non dubitemus ipſum Paſcha-

schasium Ratbertum, (qui et superioris) asserere. Id ipsum iam antea ex stili similitudine subolueramus, nunc verò omnino exploratum habemus. Primò enim ad Sanctimoniales sicut in superiori scribit, quas frequenter in fine alloquitur: Unde quia tali ac tanto sponso, dilectissimæ, dicatæ estis, &c. Adversarios quos oppugnat Fratres sicut et supra appellat: Idcirco quatenus cessent fratres nostri, &c. Idem omnino argumentum persequitur: unde concludit: Quapropter cessent vaniloqui dicere, quòd communi lege sit natus de Virgine, &c. Demum, quòd eundem auctorem apertissimè demonstrat, aliquas sententias ex superiori libello tamquam proprias non semel laudat. Ait enim: Quia si maledictio illa adhuc in Maria viguit, adhuc et ipse Christus, ut sæpe dictum est, sub maledicto fuit. Deinde alibi circa finem: Nullas adscribant sacratissimæ matri contumelias intulisse, non gemitus, non dolores, non ærumnas quia hæc omnia, sicut sæpe dictum est, in prima origine illatæ sunt vindictæ et retributiones iustissimæ primæ prævaricationis. Dixerat verò hæc omnia ferè totidem verbis in priori tractatu. Ergo de huius fragmenti auctore nulla amplius quæstio: quin credimus etiam partem esse ipsius libelli de PARTU VIRGINIS, quæ vel ad secundum tommum pertineret, vel tertium et ultimum conficeret; namque sermonem ad Moniales esse, nemo dixerit, qui animadverterit, hic etiam auctorem sicut in prima parte lectorem alloqui: Si ad simplicitatem, ait, dictorum. . . attendas, lector, &c. De cetero Feu-ardentium cum codice nostro contulimus, ex cuius lectione certè correctiori multa emendavimus.

. secundum narrationem suam, quam luculenter diffiniens et breviter antè ait: ⁽¹⁾ Tu, inquit, clausum reliquisti uterum. Deinde addidit obscuriora mysterii, et ait: Dicam tamen quod in ⁽²⁾ cubili naturæ conficitur. In vulva igitur Virginis sanguis genitalis et semen eius humor fuit. Huius sanguinis humorisque substantiam celatam carnem intus fecit: accessit quoque Spiritus sanctus, et hæc quæ fuerant ⁽³⁾ ibi glutino commassata, animando formavit, formata quoque distinxit in formam hominis animatam, in

qua Deus inclusus liniamenti suis tenebatur. Ecce dixi tibi, inquit, quemadmodum peperit: ita peperit quemadmodum antè concepit. In quibus nimirum dictis, si ad simplicitatem dictorum, et ad familiaritatem personarum attendas, lector, hæc beati Augustini verba sunt. Si autem ad calumniantium astutias, nec Deus Verbum ullis inclusus est liniamenti corporeis, qui est immensus, quamvis totus in utero sit clausus factus homo: quia totus Deus totum suscepit hominem, in unitate personæ, ut Verbum caro

es-

(1) *Tunc* Feu-ardent. (2) *In cubiculum* Feu-ard. (3) *Verbi* Feu-ard.

esset : nec se admiscuit , ut confunderetur substantia Verbi in carnem , acsi duo liquores adinvicem , sed ut uniret sibi suscipiendo hominem sine divisione , et sine ulla commixtione in Deum. Ac per hoc ineffabiliter , licèt fasus sit iste quod potuit , operatus est Spiritus sanctus , a quo conceptus est Christus : sicut est mater de qua conceptus est , ne duo dicantur patres. Ceterùm de liquore seminis , et de coagulo humoris , quod fuit in virtute et potentia Verbi , quodammodo , prout loqui fas est , eleganter est locutus , quoniam ipse est mons Dei ille in Psalmis , mons pinguis , et coagulatus in utero Virginis : et non illi qui falsò suspicati sunt montes ⁽¹⁾ incaseati , sed solus ex Virgine Christus mons est , in quo beneplacitum est Deo Patri habitare in finem. Et ideo per Spiritum sanctum iure dicitur coagulatus , quia sicut lac ⁽²⁾ emulsus est , et concretus de humore vel sanguine , quod est , ut physici volunt , semen mulieris. Coagulatus est autem acsi ex lacte seminis , ut unus sit Christus , ex quo conceptus est Deus et homo potentiâ suâ deitatis , et virtute quam ipse novit : quia sicut beatus Augustinus ait , conceptus in carne non est carnaliter factus , cuius ortus ex carne ubertatem attulit , integritatem parientis non abstulit. Quapropter charissimæ , talia et huiusmodi , ut hic præmonuit vir egregius , cautè consideranda sunt , et prudenter in-

telligenda sunt. Deinde absque ambiguo corde credendum est , et ore confitendum , ut ait , quod Virgo Dei genitrix ita peperit quemadmodum concepit ; id est , quia Virgo immaculata , clausis concepit visceribus , sicut sacra confitetur Ecclesia , simili modo clausis et incorruptis peperit sine dolore , sine gemitu , et sine tristitia et ærumna ; sic quippe ut concepit , peperit. Nec enim aliter decebat , quia non esset virgo incorrupta , neque flore virginitatis , ut sunt reliquæ virgines , si esset vexata vel in partu. Unde beatissimus Leo in sermonibus de Christi Nativitate ita loquitur : Quòd nova natiuitate generatus sit , conceptus a virgine , natus ex virgine , sine paternæ carnis concupiscentia , sine maternæ integritatis iniuria ; quia futurum , inquit , hominum salvatorem talis decebat ortus , qui et in se haberet humanæ substantiæ naturam , et humanæ carnis inquinamenta nesciret. Ac deinde ait : Oportuit ut novo nasceretur ordine , qui novam impollutæ sinceritatis gratiam humanis corporibus inferebat. Oportuit ut primam genitricis integritatem nascens incorruptio custodiret , et complacitum claustrum pudoris , sanctitatis hospitium , virtus divini Spiritus infusa servaret ; ⁽³⁾ quæ statu erant deiecta erigeret , contracta solidaret , et superandis carnis illecebris multiplicatam pudicitæ donaret virtutem ; ut virginitas , quæ in aliis non

Psalm. 67. 17.

(1) *Incasatos* Feu-ard.

(2) *Evulsus* Feu-ard.

(3) *Quæ lapsa statueret , contracta* , &c. Am. codex.

non poterat salva esse generando, fieret in aliis⁽¹⁾ imitabilis confitendo et renascendo. Nam ut ipse testatur, hæc nativitas, licet sit in eo natura consimilis, origo est dissimilis, quæ humano usu et consuetudine, ut credimus, caret: quia divina potestate subnixæ est, ut virgo concepit, virgo peperit, virgo permansit. Non hîc, inquit, cogitatur parientis conditio, sed nascentis arbitrium, qui sic homo natus est, ut volebat, et poterat. Ubi si veritatem quæris naturæ, humanam cognosce materiam: si rationem scrutaris originis, virtutem confitere divinam. Item ipse in alio sermone, de ipsa eademque Christi nativitate: Nativitas, inquit, domini nostri Jesu Christi omnem intelligentiam superavit, et cuncta exempla transcendit. Nec potest esse⁽²⁾ ulli comparabilis, quæ est inter omnes singularis, quæ denunciatur ab Archangelo⁽³⁾ esse sine damno pudoris. Beata fecunditas sacram virginitatem nec conceptu⁽⁴⁾ violavit nec partu. Superveniente quippe in ea Spiritu sancto, et

Altissimi obumbrante virtute, incommutabile Dei Verbum de incontaminato corpore habitum sibi humanæ carnis assumpsit, quæ etiam nullum contagium de concupiscentia traheret, et nihil eorum quæ ad animæ corporisque naturam pertinent, non haberet. Quapropter recedant procul hæreticorum monstra opinionum, recedant infra suas tenebras insanarum sacrilegia falsitatum. Nos autem venerantes adoremus partum Virginis cum Magis, et videamus atque intelligamus, quòd in principio erat Verbum apud Patrem, quod cum pastoribus Dominus ostendit nobis, in nullo dividentes visibilem ab invisibili, corporeum ab incorporeo, passibilem ab impassibili, formam Dei a forma servi, quia etsi unum manet ab æternitate, aliud cœpit a tempore: utraque tamen substantia sic in unam convenit personam, ut nisi fides credat, sermo explicare non possit. Hinc itaque Prudentius poëta suo præludens carmine idipsum confirmat dicens:

*Intactam thalami virtus divina puellam
Sincero afflatu per viscera casta maritat.
Incomperta ortus nativitas iubet ut Deus esse
Credatur Christus: sic conditus innuba virgo
Nubit Spiritui, vitium nec sensit amoris.
Pubertas signata manet gravis, intus et extra
Incolumis, florens de fertilitate pudica.
Virginitas et prompta fides Christum bibit alvo
Cordis, et intactis condit paritura latebris.*

Ergo, inquam, pubertas signata manet gravis: virginitas non violata-

(1) *Imitabilis* est in Am.Feu.ed.*mutabilis*.

(2) *Ulla* Feu-ard.

(3) *Esse* deest in Feu-ard.

(4) *Violatura* Feu-ard.

latur, quia integritas hospitii non corrumpitur. Hinc est omnino quod sequitur: ipsa pubertas signata manet, intus et extra incolumis, florens de fertilitate pudica virginitas. Quòd si intus et extra florens, incolumis manet, constat in nullo eam fuisse contaminatam, non in gemitu, non in dolore, non in ulla carnis aut sanguinis corruptione: si totam intus et extra floridam fuisse sine ulla molestiarum vexatione, dum concepit, dum gestavit, dum peperit; quia in iis omnibus florens, plena gratiâ, illæsa, et fœcunda, intactis latebris paritura permansit. Quia ubi corrumpitur genitale secretum, nulla integritas, nulla virginitas manet matris, non naturæ, non sexûs: ubi pudor carnis violatur, non ullius flos integritatis. Porrò partus iste genitricis Dei non fuit confusio matris, de cuius ortu multitudo Angelorum *Gloria in excelsis Deo* canit, sed honor et gaudium. Idcirco, sicut Petrus Ravennas in sermone suo monet, non te conceptus turbet, non te partus confundat auditus, quando virginitas quicquid est humani pudoris excusat. Quæ hic, inquit, verendiciæ læsio, ubi iniit divinitas cum amica sibi semper integritate consortium? Ubi est interpres Angelus, fides pronuba, desponsatio castitas, dotatio virtus, iudex conscientia, causa Deus, conceptus integritas, virginitas partus, virgo mater? Ac deinde in eodem: Stulte, inquit, unde

sordes in virgine matre, ubi non est concubitus cum homine matre? Unde sordes in ea, quæ nec concipiendo libidinem, nec pariendo est passa dolorem? Unde sordes in domo, ad quam nullus hospes accessit, sed solus ad eam fabricator dominus venit, vestem quam non habebat induit, (1) eamque sicut invenit clausam reliquit? Et sicut ille natus est solus inter mortuos liber, sic istius, ex qua natus est, matris pudor solus integer est. Et ideo nemo vestrum iudicet humano modo, quod divino geritur sacramento. Nemo mysterium cæleste discutiat ratione terrena. Nemo ex usu (2) tractet novitatis arcanum. Nemo quod singulare est, ullo metiatur exemplo. Hæc ille. Nos autem dicimus, quia omnino non esset virgo Maria, saltem ut sunt reliquæ virgines, si esset vexata vel in partu. Nec puto quòd ulla feminarum debet, teste conscientia, incorrupta vocari velle, etiamsi fas esset ei concipere sine viro, cum esset in partu tot corruptionibus (3) pressa, quantis et quibus vexantur reliquæ, cum pariunt, feminæ. Alioquin quid prodesset, si esset virgo pudica in conceptu, quæ esset tam misera sub maledicto in partu, multis afflicta doloribus, et corrupta impudicè satis pro peccato suis cruciatibus? Non esset utique talis virgo, talis et tam beata in partu, qualis fuerat in conceptu, si esset corrupta diris doloribus, ut corrumpuntur reliquæ feminarum.

Ss rum.

(1) *Eam quia* Feu-ard.

(2) *Tentet* Amel. cod.

(3) *Pressa* ex Amel. namque in Feu-ard. legebatur *perpressa* malè.

Lucæ 2.14.

Petrus Ravennas.

S. Ambrosius.

rum. Et non dico in partu, verumetiam nec post partum permansisset virgo. Et ideo quia non fuit huiusmodi partus sacratissimæ Virginis Mariæ, ut isti asserunt, canit et orat beatissimus Ambrosius: Veni, ait, redemptor gentium, ostende partum virginis: miretur omne sæculum: talis decet partus Deum. Non enim ait, ostende conceptum virginis, sed partum: ut istos revincat erroneos, quòd talis et tantus est, qualis Deum decet, et in quo miretur omne sæculum. Plus enim in partu, ut ita dicam, aliquid declaratur, quàm in conceptu. Quia in partu tota incorruptio ostenditur virginis; in conceptu verò non aliud quàm quia virgo sine coitu gravidatur. Poterat namque, ut isti volunt, si lege humana nasceretur ex ea, demùm vel in partu corrumpi, ita ut ipse conceptus homo feminea⁽¹⁾ intacta corrumpere viscera. Sed quia in partu omnino fuit incorrupta, probatur ex hoc quia et in conceptu. Et ideo beatus Ambrosius non ignarus tanti mysterii exorat et exoptat, ut ostendatur partus virginis, quem isti ignorant, ut in utroque monstretur virgo;⁽²⁾ quia si esset ut isti asseverant, beata Maria virgo non esset, neque partus eius talis esset ut deceret Deum, quia communis esset. Et si communis esset lege ceterarum mulierum, sub maledicto esset, sub quo pariunt omnes filiæ Evæ. Et ideo non esset in quo mirare-

tur omne sæculum, sed in quo et cum quo lugeret, quod absit, omnis mundus. Nunc autem quia claustrum pudoris permanet, ut iste testatur, in partu corrupta non est. Et ideo ipse est qui repromissus est, de quo Isaias vates ait: *Ecce virgo concipiet, et pariet filium.* Virgo utique concipiet, et pariet virgo; quia omnis divinitas Verbi, etsi virginis uterum non abhorruit, virginitatem tamen eius in nullo corrupit, nec in partu, nec in conceptu. Quapropter si se tantum humiliavit, ut formam servi acciperet, noluit corrumpere matrem, qui venerat sanare corrupta, ut esset partus eius mirabilis, in quo miretur omne sæculum: quod non⁽³⁾ faceret, si esset communis. Hoc namque est illud insigne miraculum, de quo præfatus Propheta canit: *Quia ipse Dominus dabit vobis signum.* Ipse quidem per se, et non per alium. Dederat namque multa signa per sanctos Patres, et Patriarchas; sed hoc unum per seipsum dedit, quod valde mirabile est, ita ut miretur in eo omnis mundus, eo quòd sit ineffabile. Et si signum est ut repromissum erat, sic completum est, ut natura nascentis comprobetur ex virgine, et signum, quod ipse dedit, per se mirabile prædicetur ex divinitatis operatione. Hinc sanè insaniunt, qui hanc geminam operationem in Christo ubique non intelligunt, vel non credunt, in quo

(1) *Femina* Feu-ard.
 (2) Hunc locum emendavimus ad cod. Amel. corruptus enim erat in Feu-ard. edit. ubi sic legitur: *Quia si esset ut isti*

asseverant, beata Virgo Maria non esset, ut partus eius esset talis, ut deceret Deum, &c.

(3) *Faciet* Feu-ard.

Isai. 7.

Luc. 2.

S. Ambrosius.

quo nec divinitas sine homine operata est, nec humanitas sine divinitate Verbi. Et ideo ubicumque excellit divina virtus in homine Christo, divini Verbi est sacramentum: ubi verò ⁽¹⁾ humana operatur natura in eo, quia formam servi suscepit, divini Verbi exinanitio; ita ut in nullo divisus inveniatur Christus, in nullo confundatur duarum naturarum gemina operatio. Et ideo Christus iuxta Isaïæ vaticinium, totus est positus in signum populorum. Et non in qualicumque signo, sed sicut Simeon ait, in signum cui contradiceretur, quod adhuc hodie comprobamus fieri. Et si ei ubique hactenus contradicitur, etiam in partu nativitatis. Nec mirum si contradictores istos habeat, cui repugnant et contradicunt ⁽²⁾ omnes adversarii consortes Antichristi. Et ideo tales et huiuscemodi pestes nec immeritò cum Antichristo execramus; quia quorum una est perfidia in calumniando, una erit pœna damnationis in perseverando. Idcirco quatenus cessent fratres nostri a talibus, et canant nobiscum fideliter cum sancto Ambrosio: Veni redemptor gentium, ostende partum virginis: miretur omne sæculum: talis decet partus Deum. Talis ⁽³⁾ utique qualem Christi confitetur Ecclesia, et non qualem isti autumant et confingunt sibi mendosè. Non in quo confundatur pudor virgineus, sed in quo mi-

retur omne sæculum, et conclaudetur Deus. Non qui materna corrumpat viscera, sed qui corrupta restauret, et innovet universa. Quoniam hoc est novum illud miraculum iuxta Ieremiam, quod Dominum facturum repro-

Irem. 31. 22.

mittit super terram, non in quo vetustas peccati desæviam corrumpendo virginea membra, sed in quo renouentur omnia. Unde Augustinus in epistola ad Ephesios: Quid enim in homine, qui a Salvatore nostro assumptus est, non novum fuit? conceptus, nativitas, partus, infantia, doctrina, vita, virtutes. Et ideo ex toto iure novum dicitur, sicut in conceptu, ita et in partu. Quoniam si esset in eo partu aliqua corruptio, esset peccati contaminatio, pro quo desæviret in Maria antiqua maledictio. Quia si maledictio illa adhuc in Maria vigit, adhuc et ipse Christus, ut sæpe dictum est, sub maledicto fuit. Sed quia solus inter omnes liber fuit a culpa, liberè egit in nascendo ex Maria, liberè et in omnibus pro quibus venit. Alioquin si ipse ex matre coinquinatus esset, aut materna viscera quasi pro peccato corrumperet, et sordibus ex vitio primæ damnationis coinquinaret, non esset Dei filius, sed adoptivus, ut ceteri: quinimo nec adoptivus, et nullus esset per quem adoptaretur ipse, si non esset proprius. Nunc autem, sicut beatus Augu-

Idem.

stinus testatur in omnibus libris

Ss 2

suis,

(1) *Opera humana* habet Feu-ard. et paulo infra, ubi ex Amel. edimus *exinanitio*, ille habet *est ex animo*.

(2) *Omnes desideratur* in Feu-ard.

(3) Pro *utique* scribit Feu-ard. *ubique*. non malè, si post *qualem* inveniretur.

suis, ex quo cœpit esse, sine dubio in utero Virginis filius Dei unicus esse cœpit. Sed esse cœpisse dicitur, non secundum id quod Deus est, sed per id quod homo fieri temporaliter est dignatus. Nam qui semper erat Deus, ipse cœpit esse homo: non aliter ipse, quàm Christus Deus est homo; unde ab omnibus, sicut et ab ipso, ubique unicus Dei filius prædicatur. Hinc quoque in epistola sua ad Petrum: Quibus, inquit, verbis explicabitur carnis illius excellentia singularis, cuius divina est ex ipsa sui perceptione persona? Quia sic Verbum caro factum, ut in una persona esset cum carne sua unigenitus ac sempiternus Deus ipsa suæ carnis conceptione conceptus. Ipse unigenitus dum conciperetur, ⁽¹⁾ veritatem cœpit carnis ex Virgine. Et ista est, inquit, clausula, quòd Deus factus est filius Virginis Mariæ, et Maria Virgo mater facta est unigeniti Dei. De quo sanè mysterio Cyrillus ad Nestorium ita unum Christum confitetur, scilicet Deum et hominem, non tamquam hominem adorantes cum Verbo, ne per hoc divisio quædam Spiritus introducatur; sed unum eundemque adorantes in unitate personæ, quia non alienum a Verbo corpus suum est, neque divisum; quia Verbum caro factum est, et homo in Deum ita cœunitus et assumptus, ut unus sit Deus, cum quo iam ipse etiam assidet Patri

in Trinitate perfectus. Et ideo non Deus recens, neque homo purus; sed unus integer Christus cum Deo Patre, et cum Spiritu sancto colitur et adoratur. ⁽²⁾ Quod sanè mysterium non maledictionis est fructus, non concipientis gemitus, non dolor parturientis, non adoptio ventris. Et ideo non est ille adoptivus filius, sed adoptator, ut ita dicam, ceterorum; quia non in iniquitatibus concepit eum Virgo mater, neque in delictis peperit, sicut reliquæ pariunt mulieres, ⁽³⁾ quæ conceptum de Spiritu sancto, et natum, unum in utraque natura Deum veraciter peperit; quæ ut in conceptu, ita et in partu virgo permansit, quod nulli alteri unquam contingere potuit; quia quicquid corruptio humana in corruptis generat visceribus incorruptum esse non potest. Ideo corruptæ naturæ filii de concubitu iniquitatis concepti, et in delictis de matris utero cum doloribus proiecti, non aliud esse queunt quàm iræ filii. Hinc ergo est quòd regenerantur ex aqua et Spiritu sancto, ut per hanc regenerationem solvantur ex Christi gratia a delictis primæ damnationis, et adoptentur in filios Dei. At verò Christus non adoptivus, sed proprius Dei filius in plenitudine temporum venit, missus a Patre, natus ex muliere, factus sub lege, qui solus non eguit regenerationis sacramento, neque renasci, quoniam ⁽⁴⁾ conceptus et natus non

Cyrillus in epist. ad Nestorium.

Hab. 3. 2. ex v. nono LXX.

Galat. 4. 4

(1) *Nativitatem* Feu-ard.
 (2) *Quia* Feu-ard.
 (3) *Quem* Feu-ard.

(4) Feu-ard. edidit: *Quoniam proprius Dei filius qui nobis, &c.* quæ verò nos ex Amel. supplevimus non habet.

non aliud fuit quàm proprius Dei filius, qui nobis per adoptionis gratiam sua dignatus est benignitate per lavacrum regenerationis largire fraternitatis consortium.

Ioan. 1. 12. Unde Ioannes: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Quam sanè potestatem a Patre genitus ipse ex sua natura in se habuit, et non aliunde, ut proprius esset Dei filius, et daret quibus vellet gratiis adoptionis gratiam. Et quia ita est, absit ut Christus ita natus credatur ut ceteri, sicut nec conceptus; quia filius Dei est unicus de Patris natura genitus. Quapropter audiant tam stulti disputatores, et non adscribant vile aliquid, aut foedum in Maria, vel triste, sed gaudium; non dolores, sed salutis gratiam in ortu Salvatoris. Audiant iam impletum in partu Virginis quod Habacuc Propheta valde⁽¹⁾ perspicuus olim cum pavore et extasi a longè cernebat tremebundus: *Domine audivi auditum tuum et timui, consideravi opera tua et expavi.* Ac deinde: *In medio duorum animalium cognoscèris.* Cognoscèris autem quia dicit, insinuat quòd priusquam nasceretur de Maria, non satis notus erat. Unde vellem isti tam religiosè intenderent et considerarent partum Virginis, quem Propheta talis et tantus a longè futurum prænoscit, qui præ admiratione pavens ac tremens dicit: *Domine audivi auditum tuum, et timui.* Et ut ad te loquar, quid audisti, sanctissime

Vates? Quæso indica nobis, quid audieris, quod cum tanto stupore miraris, vel quid ex eo auditu, quod tantum contremiscis? Non enim loqueris ex usu ineffabilia, quæ cernis. Quia dicis auditum tuum audivi, non puto quod consuetè loqueris; vocem enim nos audivimus alicuius, et non auditum, quia auditus alterius non est, nisi eius cuius et in quo est. Et ideo fortè auditus tuus potiùs res est quàm sonus, immo vox, quam conversus Ioannes vidit. Hanc tu fortè vocem considerans cernis Verbum consubstantiale, pro quo sic pavescis; ac per hoc unum est quod audis, et quod conspicis. Pro qua profectò voce et auditu valde perterritus sic exclamas. Sed ne fortè nos extraneos relinques ab huiusmodi intellectu, continuò addis dicens: In medio duorum animalium innotescèris, dum appropinquaverint anni cognoscèris, dum advenerit tempus ostendèris. Ecce quàm patenter insinuas, quid audieris. Audisti itaque Verbum Patris, et conspexisti, non auditu auris, sed auditu mentis. Et hoc est opus mirabile, quod consideras. Considerabat enim mysterium incarnationis eius, et partum sacræ Virginis. Ideo ait: In medio duorum animalium, præsepe recognosce: et cum appropinquaverint anni, et advenerit tempus, plenitudinem intellige pariendi, quando Deus Pater iuxta Apostolum misit filium suum⁽²⁾ factum

Apo. 1. 12.

Galat. 4. 4.

(1) Pro *perspicuus* quod Amel. habet, Feu-ard. edid. *propitius*.

(2) *Natum ex muliere* ita cod. Ameliana-

ex
nus, quod non mirum, quando constat nonnullos ita legisse, etsi altera lectio præferenda sit.

Hab. 3. 2. ex versione LXX.

Galat. 4. 4.

ex muliere, factum sub lege; quia tunc innotuit credentibus quod absconditum erat sæculis et generationibus, et cognitum est quod nondum fuerat revelatum, et ostensum quod semper erat occultum. Unde Isaias: *Tu es, inquit, (1) Deus absconditus, et nos nesciebamus te.* Erat quidem Deus, sed absconditus. Sciebant autem plures quod esset Deus unus, sed nesciebant quod esset Filius. Idcirco rectè nec Pater cognoscebatur: sed cum venit plenitudo temporis, innotuit seipsum et declaravit Patrem. Agnito itaque Filio, agnitus est et Pater. Ostensus tamen primum in præsepio est per stellam in medio duorum animalium, quando et annuntiatum est per Angelum, quod ipse sit filius Altissimi. Hæc est namque visio illa mirabilis, et auditus valde ineffabilis. Hæc est ipsa eademque contemplatio, quàm vidit Isaias, quando ait: *Isai. 9.6. Puer natus est nobis, et filius datus est nobis.* Nobis quidem natus, et non sibi, sicut et datus, qui semper erat cum Patre natus. Et qui erat Patri coæternus unigenitus in natura deitatis, ipse unus idemque ex tempore natus per Virginem, et datus est nobis. Nobis quidem natus, et non sibi, quia coæternus Patri erat Filius. Quapropter cessent vaniloqui dicere, quod communi lege sit natus de Virgine, super (2) quem omnes mirantur Prophetæ, cuius nativitatem in sæculo cum audiunt, timent et gaudent,

(1) Deus deest in Feu-ard.

(2) Quam Feu-ard.

(3) Emendavimus *pervius* pro *parvus*

pavent et adorant, silent et narrant, laudant quod explere nequeunt. Unde laudemus et nos, charissimæ, et credamus quicquid est ad liquidum in hoc partu, quod penetrare sensibus, et intelligere non valemus. Occurrite, sponsæ Christi, ad partum Virginis et ad præsepium. Videte quæso miraculum: videte de Verbo hoc cum pastoribus, adorete cum Magis, quia Verbum quod erat in principio apud Patrem, iacet in præsepio caro factum: et quod in præsepio tunc iacuit, nunc in dextera Patris residens regnat. Quapropter non nobis vilis videatur sponsum, qui in stabulo tam humiliter iacet, cui obsecundat Gabriel, et collaudant Angeli, cui stella famulatur, et totus deservit mundus. Nolite obsecro, cum istis perscrutari latebras virginei partus, quasi corruptas, quia et ipsi defecerunt *Psalm. 63.7.* scrutatores scrutantes scrutinium vanitatis; quia talia sentiunt, qualia Domini matrem non decent. Sed venite cum gaudio, et videte procedentem Dominum planissima fide tamquam sponsum de thalamo suo; non, ut isti garriunt, doloribus virginea membra corruptentem, nec genitale matris secretum violentem, sed divinitus exultantem, ut Propheta canit, et procedentem liberè de aula ventris, tamquam sponsum de thalamo suo, quia (3) pervius factus est ei uterus clausus. Cuius nimirum egressus a summo cælo fortis narratur ad

Psalm. 18.6.

cur-
quod habet Feu-ardent, neque dubitavimus, quamquam Amelianus legit *per eum.*

currendam viam, et recursus usque ad sedem Patris. In quibus totus ⁽¹⁾ vobis virginibus et Ecclesiæ suæ festivus procedit sponsus, exultans ut gigas, ut sibi lætus ducat uxorem. Et ideo non sunt audiendi, qui dicunt, quòd quando processit de utero Virginis quasi sponsus alacer, tunc doloribus afflixerit matrem, corruerit viscera, violaverit pudicitiam, multiplicaverit tristitias et ærumnas, auxerit gemitus. Quod si omnino ita esset, non satis probabiliter diceretur Dominus tamquam sponsus procedens de thalamo suo; ⁽²⁾ nam sponsus quando procedit de thalamo suo, semper iocundus et alacer gaudet videri. Nec dubium quin uterus Mariæ Virginis ipse sit thalamus, in quo sponsi ac sponsæ, cum caro fit Verbum, foedera ⁽³⁾ iunguntur nuptiarum. Non enim, sicut testatur

Cyrillus.

Cyrillus, caro Christi vel corpus thalamus vel templum debet intelligi, sed uterus Virginis, ⁽⁴⁾ quia in Christo non duæ sunt personæ, sicut nonnulli hæreticorum voluerunt: quoniam non sic creatura, ut Sanctus iste testatur, in societatem sui creatoris assumpta est, ut ille habitatoris, et illa habitaculi teneat locum; sed ut ita naturæ duæ alteri altera uniretur, et in tantam convenient unitatem, ut utriusque diversitas unus idemque sit filius. Propter-

ea cum nascitur homo de Maria Virgine, non purus homo, neque communi lege naturæ, sed Deus Dei filius, non cum eo, sed in eo nascitur. Sicut et cum solvitur templum corporis Christi ex Evangelio, et resuscitatur, Deus homo solvitur in mortem, et Deus homo resuscitatur ad vitam. Non enim ita solvitur hoc templum, ut separaretur a Verbo, sed sic solvitur, ut possit Deus pati et mori in homine.

Quoniam, sicut beatus Augustinus ait, ut ipse qui natus est de Patre, Deus Verbum natus est, et de matre Verbum caro factum est. Unus igitur atque idem Deus, Dei filius, natus ante sæcula, natus et in sæculo, et utraque nativitas unius est filii Dei. Verumetiam, inquit, de eodem matris utero idem Deus homo exivit, et in sepulcro idem Deus homo factus iacuit, et ab inferis idem Deus homo die tertia resurrexit. Quapropter quæso audiant, quia in nullo ex quo conceptus est Deus homo, solvitur Christus; alioquin, sicut ait Ioannes Apostolus, qui solvit Iesum Christum, hic non est eius, sed hic est Antichristus. Idcirco cessent a talibus deliramentis, et confiteantur cum sanctis Patribus, sic eum esse natum de Virgine Maria, ut dignatus est, et ut de-
civit Deum; nullas adscribant sacratissimæ matri contumelias in-

S. Augustinus.

1. Ioan. 4:3.

(1) *Nobis virginibus* legebatur in Feu-ard. Nos emendavimus *vobis*, quamquam in Amel. sit etiam *nobis*. Sed fecimus eius exemplo, quoniam in fine huius opusculi ubi Feu-ard. habet *sponsus noster*, Amelianus codex legit *sponsus vester*.

(2) *Nam sponsus*, &c. verba hæc desi-

derantur in Feu-ard. in quo solum habentur sequentia *semper iocundus*, &c.

(3) *Iungunt* Feu-ard.

(4) *Quia in Christo non duæ sunt personæ*: erat in edit. et MS. *quamvis duæ sint personæ*, certè corruptum: itaque emendavimus coniectura ducti.

tulisse, non gemitus, non dolores, non ærumnas, non ulla viscerum vexationes, non ulla diræ tristitiæ corruptiones; quia hæc omnia, sicut sæpe dictum est, in prima origine illatæ sunt vindictæ et retributiones iustissimæ primæ prævaricationis. A quibus omnibus beata virgo Maria quantum est aliena a culpa, tantum proculdubio libera fuit a doloribus, et a pœna. Qua de causa, carissimæ, exultate in Domino et congaudete, quia tantæ gratiæ participes factæ estis: congratulamini, quia non solum castitatem, verum et virginitatem integram illibatamque sponso vestro Deo religiosè satis admodum vovistis. Unde quia tali ac tanto sponso, dilectissimæ, dicata estis, servate immaculatum connubium vestrum, et dotalia iura, quæ non nisi fide integra et operibus servantur. Exorate quæso pro me, quia dignus non sum vobiscum ante thronum huius virginis dulcia cantica frequentare dramatis, saltem mihi venia donetur vestris intercedentibus meritis. Deinde obsecro, agite precibus hoc munus quam-

vis subulco vobis sermone dictum, virgo beata vestro dignetur obsequio suscipere, quia ut scitis plenissimè, nostris non eget laudibus, quam omnis illa superiorum societas hymnidicis indesinenter celebrant melodiis; neque iam ullis potest obfascari calumniis, quæ gloriosa super choros Angelorum sublimata, veneratur ab omnibus, et dum adorant et collaudant filium Dei, ipsum eundemque eius confitentur filium, et recognoscunt non alium esse, ⁽¹⁾ qui cœqualis et substantialis Deo Patri credatur et adoretur ab omnibus, quàm qui natus est de utero Mariæ virginis. Et ideo, sponsæ Christi, sic respicite ad cunas, et ad præsepium, ut eum semper condescere intelligatis in dextera Patris, non iam vagientem inter crepundia, neque pendentem in cruce, sed regnantem super omnia, cui data est, ut ipse testatur, omnis potestas in cælo et in terra, cui flectitur omne genu celestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confitetur, quia Dominus Iesus Christus sponus ⁽²⁾ vester in gloria est Patris. Amen.

Aliud fragmentum ex libello DE PARTU VIRGINIS, prout est in editione Feu-ard. et codic. Ameliano, in quo exordium potius cuiusdam sermonis ad populum continetur.

Quotiescumque, dilectissimi, vobis aliquid pro amore creatoris nostri in eius creatura dignis laudibus prædicatur et extollitur, ad eius proculdubio laudem re-

fertur, qui auctor creaturarum est, ut de creatura sua factor intelligatur et laudetur; quoniam iuxta Apostolum, *invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intel-*

(1) *Qui* emendavimus quamvis in utroque sit *quàm*, nec dubitamus, quin ita

legendum sit.
(2) *Noster* Feu-ard.

lecta conspiciuntur : sicuti , ut ita dicam , fieri solet in quodam laudibili et mirabili artificio , dum quicquid in eo multis et magnis laudibus effertur , totum ad gloriam et laudem manus artificis iure inspicitur . Sed longè incomparabiliter Deus laudandus est in sanctis suis , et in omnibus operibus suis prædicandus . Hinc quoque David : *Laudate Dominum* , inquit , *in sanctis eius : laudate eum in firmamento virtutis eius* . Quod ut dignè possit fieri , fides priùs adhibenda est , quoniam omnia opera eius in fide : deinde intelligentia requirenda ; alioquin , nisi credideritis , sicut Isaias ait , *non intelligetis* . Intelligibilia autem Dei per ea , ut dictum est , creaturarum quæ facta sunt et fiunt in sanctis eius , dignè in fide cum pietate devotionis considerata intelliguntur , intellecta verò ad plenum verè laudantur . Quæ nimirum laus in conspectu Dei et Angelorum eius tantò

ampliùs gratificatur , ut acceptior fiat , quantò in eisdem sanctis et veris operibus Deus sapienter fide creditur , et intellectu piè videtur . Hinc quoque David valde gratulabundus , tertio repetendo exhortatur dicens : *Psallite Deo nostro* , inquit , *psallite regi nostro , psallite* : Patri videlicet ac Filio ; et ut Deus Trinitas commendetur unà cum Spiritu sancto , *psallite* , inquit , quisque non rectè intelligit aut credit , non dico sapienter , verùm nec utiliter , sed in vanum psallere videtur . Ideo dilectissimi , adhibete diligentiam in omnium sanctorum festivitatis , maximè verò in hac celebritate genitricis Dei , ut benè intelligendo ac rectè vivendo , in eius laudibus dignè assistere , et sapienter Deo psallere possitis ; quoniam quicquid genitrici eius officiosissimè impenditur , illi nimirum impenditur , cui iure patet omne clausum . . .

Psalm. 150. 1.

Isai. 7. 9.

Rom. 1. 20.

Psalm. 46. 7.

Ibi 8.

Matth. 23. 18.

Philipp. 2. 10.

SANCTI ILDEPHONSI SERMONES DUBII.

ADMONITIO AD LECTOREM.

*N*oli mirari , lector optime , quòd sequentes Sermones operibus dubiis et incertis S. Ildephonsi a nobis accenseri videas , quos tamen audis a viris non indoctis tamquam suos frequentissimè laudatos , et quasi Ildephonsinos communi opinione receptos . Facimus etenim nec temerè , nec sine aliorum virorum magna doctrine laude præstantium suffragiis , sine quibus numquam ausi fuisset iudicium de illis adeo apertè pronuntiare . Neque enim ignoramus quantæ invidia res plena sit , opiniones vetustate quodammodo consecratas , atque hominum animis altis radicibus infixas evellendas suscipere ; quàmque difficile in operibus SS. Patrum paulò accuratius examinandis atque diiudicandis occupatum , intemperatioris critices notam effugere . Itaque quòd dicimus ,

Tt mus,

Rom. 1. 20.

mus, rem esse valde incertam, utrum Sermones isti revera sint S. Ildephonsi, non nisi post seriam meditationem, longumque examen illorum institutum, post multas eorum inter se, tum cum aliis operibus S. Doctoris collationes factas, facem semper nobis preferentibus viris omni doctrina et eruditione praestantibus, denique non nisi gravibus rationibus adducti, pronuntiamus. Quae omnia paulò fusiùs exponere operæpretium erit.

De S. Ildephonsi Sermonibus nihil amplius ad posteriorum temporum memoriam pervenerat præter historicorum testimonium, a quibus commemorantur nonnulli Sermones ab ipso conscripti, et cum cæteris operibus suis in lucem emissi; neque postrema sæcula ullum illorum exemplar viderant, donec sæculo decimosexto omnium primus Franciscus Feu-ardentius, nobilis Theologus Parisiensis e Fratr. Minorum familia, ex antiquo codice MS. (quem a Gotiscalco inter Aquitanos Episcopo ex Hispaniis adportatum scribit) una cum libro DE VIRGINITATE PERPETUA SANCTÆ MARIE, et altero libello DE PARTURITIONE superiùs excusso, Sermones duodecim sub nomine S. Doctoris evulgavit. Scilicet deceptus fuit vir aliquin oculatissimus, quod Sermones tali nomine inscriptos forsitam reperisset, neque illud a vero abhorreret, quando S. Ildephonsum Sermones scripsisse constaret. Inventum vulgatumque thesaurum omnes communi acclamatione suscipere, probare, laudare; Ildephonsi sententias unusquisque producere, ornare, amplificare; nemo de eis vel leviter dubitare, vel ad illorum examen animum adiicere. Qua ex re non multò post communis apud omnes litteratos opinio percrebuit, Sermones istos germanos esse Ildephonsi fetus.

Post hæc verò accidit, ut ex Doctoribus aliqui illorum lectioni seriò incumbentes, nonnulla in eis prima fronte suo iudicio minus probanda offenderint, quorum occasione de illis ad novum examen revocandis, legitimoque illorum parente diligentius investigando cogitarunt. Hos inter primus nobis occurrit P. Ioannes Poza, qui in suo Elucidario B. M. V. ad illustrandum argumentum de illibata Deipare Conceptione, testimonia ex Ildephonso nostro adducta expendere aggressus, eo fine ut incerta et spuria a certis legitimisque secerneret, multa sibi visus est in hisce Sermonibus reperisse, cum ab Ildephonsi more et stilo, tum ab eius doctrina pietateque omnino aliena, quae non essent temerè, nec sine gravissimis probationibus (quæ nullæ erant) tanto Doctori imputanda.

Pozæ iudicio Theophilus Raynaudus re de novo explorata acquievit. Amborumque sententiæ, qui eos sequutus est D. Nicolaus Antonius, in Bibliotheca antiqua Hispaniæ libenter suffragatus est, postquam Pozæ censuram totidem verbis retulisset. Deinde P. Remigius de Ceillier in opere Gallice edito de Scriptoribus

Ecclesiasticis, nullo pacto, ait, sibi persuaderi posse predictos Sermones esse S. Ildephonsi.

Ergo ex duplici capite, si istos Doctores audimus, oportet Sermones prefatos S. Ildephonso abiudicare: nempe ex doctrina in eis contenta, et ex proprio uniuscuiusque stilo. Verum ut ingenue loquamur, Poetæ censuram in his quæ doctrinam spectant, minimè probare possumus: neque enim (nisi omnino cæcutimus) videmus quid sit quod erroris meritò insimulari queat. Tria siquidem sunt, quæ Fidei absona, piisque auribus minimè ferenda censet perdoctus Vir: primum, quòd Sermone 5. de Assumptione dicitur, non debere indubitanter affirmari B.V. fuisse cum corpore in cælum assumptam, (quamquam pium sit ita credere) ne incerta pro certis recipiantur. Alterum, quòd Sermone præcedenti pia quadam temeritate asserere audet Festum Assumptionis aliquod remedium et refrigerium afferre claustris infernalibus, adeo ut in eo die ministri Tartarei non audeant pertingere suos captivos, quos recolunt redemptos sanguine filii tantæ Virginis. Tertium denique, quòd in Homilia de Purificatione adseverat corpus Christi Domini fuisse quadraginta dierum numero formatum in utero Virginis. Hæc totius censure summa, cuius singula capita faciliè diluuntur.

Nam quod de assumptione corporis Virginei dubitanter scribit auctor, illud ex Sermone Assumptionis desumptum est, qui ab eo laudatur sub nomine S. Hieronymi, cuius certè non est, sed vel Sophronii auctoris Greci Hieronymo supparis, ut placet aliquibus, vel ut volunt alii, auctoris multò recentioris, sed illorum priorum seculorum, qui potuit illud asserere sine ulla offensione: nempe piè ab aliquibus tunc temporis credi B. Virginem fuisse in corpore assumptam in cælum, verum indubitanter tamquam certum non posse affirmari: in quo certè errorem nullum animadvertimus. Neque si quis Ildephonsi sæculo idem pronuntiasset, faciliè esset erroris arguendus, quando non in omnibus Ecclesiis, neque ab omnibus Doctoribus ita certò tenebatur, sed tantum in aliquibus; quemadmodum colligitur ex Sermone secundo de Assumptione falsò Augustino attributo, cuius auctor post S. Isidorum, quem laudat, scribebat. Quod tamen, postquam ab universa Ecclesia receptum est, atque omnes sacri Doctores in ea veritate consentiunt, si quis inficiari, vel de eo dubitare auderet, temeritatis notam non effugeret.

Nec validius est, quod secundo loco opponebatur de refrigerio et levamine per Virginem allato claustris infernalibus in anniversario die suæ assumptionis. Quis enim miretur, illorum temporum Doctorem huiusmodi piæ temeritati, ut ipse vocat, lubenter indulxisse in B.V. gloriam, qui sciat, S. Augustinum

Enchir. cap. 112.

marent, damnatorum pœnas certis temporum intervallis aliquatenus mitigari, ita ut in ira sua non contineat Deus miserationes suas; non aeterno supplicio finem dando, sed levamen adhibendo, vel interponendo cruciatibus? Deinde unde evinci potest, hoc loco auctorem fuisse loquutum de hominibus in aeternum damnatis in infernum ob gravia peccata, et non potius de animabus sanctis, quæ in Purgatorio torquentur? At verò his et damnatorum captivorumque nomina conveniunt: atque a ministris Tartareis in claustris infernalibus torqueri nemo ambigit.

Denique quod ultimo loco obiicitur de formatione corporis Dominici quadraginta dierum circulo peracta in utero Virginis, siquam habet difficultatem (ut certe habet) non aliam verò, quam quæ in verbis Augustini reperitur in lib. 83. quæst. q. 56. unde hic locus videtur fuisse desumptus ab illius Homilie scriptore. Verùm cum Augustini verba nullus sit Theologus post Magistrum Sententiarum, qui non ea sano sensu exposuerit, ex illorum commentariis potest huic loco solutio accommodari. Hisce igitur de doctrina criminationibus dilutis, reliquas animadversiones exponamus, quibus evincitur istos Sermones minimè censendos esse exploratos Ildephonsi fœtus.

Et primò quidem id quod omnium maximè Feu-ardentio persuasit hosce Sermones esse Ildephonsi, scilicet quòd in illo suo codice MS. satis vetusto unà cum aliis operibus eiusdem S. Doctoris reperisset eos, quemadmodum tanti viri errorem elevat, ita quàm levis momenti fuerit, postea manifestè apparuit. Erat enim etiam in illo codice immediatè post libellum Ildephonsi DE PERPETUA DEIPARÆ VIRGINITATE ille alius tractatus DE PARTURITIONE proximè a nobis editus, quem, ut præmonuimus, nemo non Ildephonso abiudicat. Quoniam licèt sub eius nomine reperiatur, longa tamen experientia compertum est fuisse in more apud antiquos ante artis typographicæ adinventionem, ut variorum Doctorum lucubrationes ad idem præsertim argumenti genus spectantes in eundem codicem congererent, nulla sæpissimè auctorum diversitate notata; quæ res immane est quot errores circa genuina uniuscuiusque opera pepererit. Abundant undique exempla, quorum nos, ut alia ommittamus, simile deprehendimus in ipso codice nostro Ameliano iam sæpius laudato in horum opusculorum editione. Est enim ferè totus expressus ad normam codicis quo Feu-ardentius usus est: iidem in utroque tractatus, eodemque ordine dispositi, nisi quòd noster correctior est, atque uno Sermone auctior, qui inscribitur DE S. MARTA. At verò post hæc omnia animadvertimus aliquot folia membranacea abscissa, in quibus absdubio alius tractatus continebatur DE LAUDIBUS B. VIRGINIS, cuius locupletissimus index adhuc

huc remanet ad calcem ipsius codicis, eadem, qua cætera, manu exaratus. At verò prædictus libellus non est propterea Ildephonsi censendus, sed vel Anselmi, aliùsve qui de B. Marie laudibus scripserit.

Huic animadversioni multum ponderis adiiiciunt, que a viris doctis observata sunt circa horum stilum. Quamquam enim nullus sit certus et exploratus Ildephonsi Sermo, quocum istos contulerint, quantum tamen ex cæteris operibus conicere potuerunt, nihil minus in eis vident quam Ildephonsum. Siquidem propria illa scribendi ratio conformatioque latini sermonis, quæ Patrum Gothorum quasi characterem exprimit, nusquam apparet. Unum certè cuilibet paulò attentius illos perlegenti exploratum erit, non uno, nec duplici, sed multiplici stilo esse conscriptos: quod plures prodit auctores. Siquidem primus, et quartus, qui primi quasi compendium est, unius auctoris esse perhibentur: tertius, quintus, et sextus alium sapiunt auctorem: septimus et octavus omnino a præcedentibus diversi: decimus nulli priorum similis. Alius Scripturarum testimoniis totus intextus est; alii Patrum, et Doctorum citationibus abundant. In quo illud est omni animadversione dignum, quòd cum in eis aliquando laudentur Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Sedulius poëta, unius Gregorii Magni nomen nusquam personat, Gregorii, inquam, illius, qui nostris Patribus Gothis solus ipse instar omnium erat, cuius unius doctrinà maximè delectabantur, cuius sententias semper in ore habebant, quibusque solebant omnem orationem conspergere, ut videre est cum in Isidori operibus, tum in ipsius Ildephonsi libris de ANNOTATIONE BAPTISMI, et DE PROGRESSU SPIRITUALIS DESERTI: quamvis in libro DE VIRGINITATE PERPETUA S. M. nullam eius mentionem fecerit, quemadmodum nec alterius Doctoris, testimoniis Scripturarum urgendis, prout res postulabat, unicè intentus.

Ex quibus omnibus non temerè colligi posse videtur, ex primis undecim Sermonibus nullum esse, qui certa aliqua ratione Ildephonso nostro adscribendus sit. Neque de tribus postremis, quos adiiicimus, est magis explorata sententia. Namque prioris, qui de S. MARIA inscribitur, nullum aliud est argumentum, quàm quòd unus codex Amelianus inter cæteros illum exhibet. Duo reliqui suam veritatem P. Florezio persuaserunt, quoniam postquam ab Editoribus S. Augustini, qui parens eorum credebatur, reiecti sunt tamquam spurii, reperti fuere in codice suo MS. sæculi XIII. post libellum de VIRGINITATE S. MARIE, sub nomine S. Ildephonsi. Quod argumentum quantum per se valeat, vidimus: nisi solidior ex stilo et materià coniectura capiatur, quam quidem nos eruditorum arbitrio relinquimus, qui illis perlectis iudicabunt, quamnam habeant hi Sermones cum genuino S. Do-

ctoris stilo, atque etiam cum præcedentibus Sermonibus similitudinem. Nos hærentes rem in medio relinquimus, atque ad illorum accuratorem editionem procedimus.

SERMO I.

DE ASSUMPTIONE BEATISSIMÆ,
ET GLORIOSÆ VIRGINIS
MARIE.

Hodie, dilectissimi fratres, natalitia beatae Mariæ celebramus; ⁽¹⁾ et iam sinceris vestris meritis ac precibus adiuvemur, quatinus ipsa intervenire dignetur, ut et ego vos solemniter exhortari queam ad profectum salutis vestræ, vosque devotè percipere valeatis, ut simul nos omnes in eius laudibus digni inveniamur. Non enim ab omnipotente Deo tam effectus tantarum rerum, quàm voluntas requiritur. Et ideo, ut credo, pro bona voluntate, dilectissimi, præstabit vires loquendi, quas imperitia denegat, qui et vobis plenissimè gratiam intelligendi dedit, quoniam lati ad eius festivitatem devotique celebrandam occurrimus, ante cuius torum olim multitudo cælestis exercitûs decantavit:

Luc. 2. 14. Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Quapropter sit nobis bona voluntas in affectu, erit pro certo Dei adiutorium in proven- tu, ut et competenter intelligere possimus quam laudamus, et laudare religiosè Virginem, cuius hodie solemnia colimus. Ante cuius torum profectò quo puer reclinatur in stabulo, invitant nos,

(1) *Et iam sinceris vestris meritis: lectio cod. Amel. magis ferenda, quàm*

ut dixi, Angeli canentes: *Gloria in excelsis Deo*, ut insinuent vocibus, quod idem qui natus est in carne, Deus et homo est. Et quia Deus est, gloria in excelsis, ubi peccatum non est, sed perpetua laus amplior prædicatur; quòd autem idem homo, in terris, ubi seditio et bella sunt indesinenter, propter reconciliationem Meditatoris pax hominibus bonæ voluntatis nuntiatur: ac sic unus idemque Christus utrumque complectitur. Et ideo sursum in cælis non minuitur gloria superiorum civium, sed augetur; nec deorsum in terris propter discordias frustratur pax hominibus bonæ voluntatis, sed præstatur. Propter quod ad huius cunas infantiæ, quas Angeli frequentant, invitat nos sanctorum Prophetarum chorus, imo et sapientia Dei patris invitat nos, et Spiritus sanctus: Ante torum, inquit, huius Virginis frequentate nobis dulcia cantica dramatis. Dramaton enim, carissimæ, genus est carminis, quo genere Cantica Canticorum edita leguntur. Et iubemur, ut caritas amplior commendetur, eo genere canendi dulcia cantica in huius honore Virginis frequentare, ubi interdum Angeli canentes celebrant laudes, Archangelus Gabriel evangelizat, stella occurrens refulget, Magi veniunt et adorant, mu-

Feu-ard. etiam et in cælis vestris meritis, &c.

munera deferunt, suisque muneribus prophetant: pastores audiunt et loquuntur; veniunt, vident, et intelligunt Verbum incarnatum, quod Dominus ostendit eis.

Idcirco, dilectissimæ, ubi talia et tanta ostenduntur, ⁽¹⁾ surgite cum hymnis et canticis spiritualibus psallentes in cordibus vestris Domino, et cum Angelis ⁽²⁾ decantate dicentes: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Quoniam hæc est mater Domini, ⁽³⁾ per quem vita redonatur. Hæc est virgo sæcunda, multis Prophetarum indicibus prædicata. Hæc est quæ hodierna die completis omnibus cælo assumitur, exuitur carne, cælesti gloria vestitur. Hæc ex genere Abrahæ orta virgo, in cuius semine benedicebantur omnes gentes de tribu Iuda. Unde dictum est: *Non deficiet princeps de Iuda, donec veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium.* Ipsa est virga de radice Iesse, de cuius nimirum rursus radice flos ascendit Christus. Ipsa est Virgo clarissima, stirpe David progenita, cui Deus Pater olim in spiritu: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Ecce ad quam concurrunt, o filii, omnia eloquia Prophetarum: ad quam omnia ænigmata concurrunt Scripturarum: de qua natus est Christus, Deus et homo, pridem in terris, ut ipsa hodie

assumpta de corpore renascatur in cælis. Unde et filia Ierusalem esse iure canitur, licet natus sit ex ea, qui eam olim fundavit Altissimus. Quæ revera mater illa cælestis hodie advenit obviam ornata monilibus suis, de qua dicitur: *Vidi Ierusalem descendentem de cælo a Deo ornata* ⁽⁴⁾ auro mundo, et lapidibus pretiosis intextam. ⁽⁵⁾ Quæ profectò hodie decorata ideo descendit, ut reginam mundi, beatam scilicet Mariam, secum eveheret ad sublimia, et collocaret in throno regni: alioquin officiosissimè prætexta non occurreret, nisi festività magna esset.

Propterea, o filii, seu quicumque pueri et puellæ, senes cum iunioribus, omnes vos moribus festivos præparate in festività tantæ Virginis. Producite choros lætitiæ spiritualis, ⁽⁶⁾ quatinus docere possitis cantica quæ auditis, vel quæ canitis. Aliàs autem, quia non est speciosa laus in ore peccatoris, ad hæc festa, donec vos vitiiis exuatis, non congruitis. Ipsa igitur stella maris, quam hodie cælum suis recepit sedibus, appellatur: quia secundùm verbum Hebraicum Maria ita interpretatur. Hinc agite, dilectissimæ, ut lucifer ille qui nescit occasum, oriatur in cordibus vestris, dum in hoc sæculo estis. Nam mare præsens sæculum est: stella autem beata virgo Maria, de qua ortus est ille, per quem il-

Psalm. 86.

Apoc. 21. 2.

Luc. 2. 14.

Gen. 49. 10.

Isaie 11.

Psalm. 31. 11.

Vide S. Bernardum hom. 2. super Mis- sus est.

(1) Satagite Amel. cod.

(2) Decantare idem.

(3) Per quam Amel.

(4) Auro mundo ex Amel. cod. a viro mun-

do Feu-ard.

(5) Quò Feu-ard.

(6) Quatinus dicere possint cantica quæ audistis, vel quæ canitis. Feu-ard.

illuminatur omnis mundus.

Hinc securius accedite ad laudem Virginis, et illuminamini: quoniam ipsa est, per quam vera lux in mare huius sæculi refulsit. Ipsa est ancilla Domini, iuxta quod ait ipsa post ineffabilia Gabrielis promissa: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Quapropter discite, carissimæ, humiliari, discite mites esse: quoniam hæc est sola virtus, quam in se Dominum respexisse præcipue gloriatur, ut et vos ex eadem humilitate gloriari possitis; nam et ipsa regina nostri orbis dicitur. Agite cum ea, ut regnare valeatis, ubi exaltantur humiles, et deiiciuntur superbi; ubi dominantur mites, et servituti rediguntur obnoxii, qui ad præsens elevantur elati. Ecce iam beatam illam dicunt omnes generationes sæculorum, quæ se dudum tantis insignivit virtutibus, ita ut et sponsa iure dicatur, ac mater sui creatoris.

Ante cuius torum, quæso, rursus ad exequias non threnos doloris, non lamenta fletus, sed carmina Deo dulcia ⁽¹⁾ modulante vocibus, quoniam hodie iam læta pervenit ad regis thalamum. Pervenit itaque puerpera, ubi Angelorum melliflua indesinenter sonant organa, ubi hinc inde hymnidici sanctorum vicissim cantica nuptiarum alternant chori: ubi epitalamia sponsi et sponsæ suis suavia redduntur melodiis. Ad quas itaque nuptias

hodie beata Dei genitrix cum gaudio introivit, quæ fuit olim conditoris templum, Spiritus sancti sacrarium: sacrarium inquam Dei, quia omnes thesauri sapientiæ et scientiæ in eius utero sunt reconditi, quo et Verbum caro factum est, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis. Sed tamen longè aliter Christus templum Verbi, aliter beata Virgo: quia uterus Virginis acsi hospitium fuit, ex quo Christus Deus ad nos, quasi sponsus de thalamo suo, potentiâ fortis ut gigas, exiit. Porrò Christus Deus et homo, unus mediator Dei et hominum fuit: non alter Deus, alter homo, ut templum et Verbum duo essent; sed unus idemque Christus Iesus. Qui dum resolvitur in mortem, Deus in suo homine, cum sit immortalis, propter unitatem ⁽²⁾ subsistentiæ mortuus prædicatur: ac per hoc non alius qui templum, alius qui Verbum, sed Verbum et templum unus est Christus. Et quia unus idemque, nec in passione dividi potest secundum substantiam, nec in maiestate.

Sic et Dei genitrix speciosa prædicatur, velut columba, pulchra ut luna, electa ut sol; quia columba illa, quæ super Christum mansit, eam totam repleverat: idcirco ob hanc speciem decoris non immeritò formositate virtutum speciosa laudatur. Pulchra ut luna: quinimò pulchrior quàm luna, quia in eius specie ⁽³⁾ gens omnium Ecclesiarum resplendet, quæ

(1) *Modulata* Feu-ard.

(2) *Substantiæ* Am.cod. pro *subsistentiæ*.

(3) *Genus* est in Amel. pro *gens*, quod est in Feu-ard.

Colos. 2. 9.

Ibi 9.

1. Timoth. 2. 5.

Psal. 1.

Sap. 4.

quæ sole iustitiæ illustratur, ut caliginem præsentis vitæ destruere possit, et ad ea pertinere nos omnes faciat, quò beata Virgo pervenit, ubi nullum iam patitur defectum luminis; quia laborum eius et gratiæ gloriosus est fructus. Ideo, dilectissimi, imitami illam, dum vacat et tempus est, quam collaudant omnes sancti et diligunt: quæ hodie processit electa de terris ad cælum, electa ut sol. Et ecce in perpetuum clarior sole, coronata triumphat ante Dominum. In qua nimirum Virgine olim quasi in sole posuit rex tabernaculum suum, ac processit sponsus ad nos de thalamo suo, rex virtutum, rex gloriæ, ut omnes regnent per eum.

Psalm. 18. 6.

Sap. 4. 1.

O quam pulchra est, admirabilis, casta generatio cum ⁽¹⁾ claritate! Quòd si præclara est in virginibus, et præclara cum præconio bonæ famæ, multò magis in Dei genitrice Maria, quæ virgo permansit, et foecunda mater: cuius sanè memoria inclita virtutum apud Deum et homines immortalis regnat. Qua de causa, filii, imitami illam, et desiderate illam, quæ hodie iam ornata thalamo, sponsa et coniux, mater et virgo, introivit ad nuptias. Introivit itaque integrè sigillata signo pudoris, quia et virginitas atque castitas omnis insignitur

(1) Nos emendavimus *claritate*, quamvis in utroque et Amel. cod. et Feu-ard. editione legeretur apertè *caritate*. Emendavimus, non tam propter lectionem vulgatam, a qua frequenter recedere videmus, sed magis propter sequentia verba: *Quòd si præclara est in virginibus, et præclara cum præconio bonæ famæ, &c.*

apud Deum, ut accepta sit et probabilis. Qui autem imitantur illam, erunt ex parte eius: et beata quæ nescierit torum in delicto; habebit fructum in respectione animarum sanctarum.

Sap. 3. 13.

Unde quæso vos, o filii, imitami signaculum fidei vestræ, beatam Mariam, quam, velut ignis ferrum, Spiritus sanctus totam decoxit, incanduit, et ignivit, ita ut in ea ⁽²⁾ non nisi Spiritus sancti flamma videatur, nec sentiatur nisi tantùm ignis amoris Dei. Hæc namque est hortus conclusus ille deliciarum, fons signatus, puteus aquarum viventium, reparatio vitæ, ianua cæli, decus mulierum, fastigium omnium virginum: quæ ut cedrus Libani quotidie in terris ⁽³⁾ multiplicatur, dilataturque ramis, et in cælo radicibus, ut crescat ampliùs, solidatur. Exaltatur ut palma, floret velut oliva speciosa in campis, et ⁽⁴⁾ fructificabit in domo Dei in æternum. In qua nimirum domo hodie læta introivit, et sequuntur eam omnium electorum animæ, quæ sunt ex parte illius. O! si permetteretur nobis scire, quæ illius vitæ gaudia ad quæ intravit hodie, quæ illa florentis paradisi amœna, quæ illa societas Angelorum, quantus famulatus cælorum, et sanctarum animarum ⁽⁵⁾ numerus exultans occurrit! quanta illi hodie

Cantic. 4. 12.

Eccles. 24. 17. 18. 19.

Vv mon-

(2) *Non nisi Spiritus sancti flamma*: illa verba *non nisi* desiderantur in Feu-ard. sed habet Amel. cod.

(3) In Feu-ard. *multiplicabitur, dilatabiturque, &c.*

(4) *Fructificat* Amel. *Fructificabit* Feu-ard.

(5) *Innumerus* edebat Feu-ard.

monstrata sunt secretorum arcana, quàm ineffabilia sunt gaudia reserata! Non dico explicare verbis, saltem quis nec dignè cogitare poterit quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt.

Ecclesi. 24. 23. Idcirco, filii, perpendite Matrem Domini, quæ quasi vitis fructificavit suavitatem odoris, et protulit cunctis gentibus fructus honestatis et gratiæ. Floruit ut mater honorificata, ut mater pulchre dilectionis et timoris, ut mater agnitionis Dei et spei, in qua gratia omnis spes vitæ et virtutis,

Ibi. 24. 25. 26. et quæ sola refulsit virgo sancta inter filias, acsi lilium inter spinas. Virgo prudens, virgo pudicissima, virgo pulcherrima, et fœcunda: corpore decora atque integra, animo fulgida, fide perspicua, vitæ præclara, amore virginitalis devota, in omni obedientia virtutum parata, et in ministerio sibi credito cautissima: cuius animam in passione Christi pertransivit gladius, et in cunctis angustiis decoxit fervor divini amoris. Ipsa est ergo quæ a Prophetis est prædicata, et a philosophis etiam prædicata, ab Archangelo salutata, a Spiritu sancto fœcundata, et ab eodem obumbrata. Virilis seminis ignara, prole fœcundata, ⁽¹⁾ virgo innupta, in filio glorificata, quæ fide concepit, et cum gaudio peperit. Virgo siquidem ante partum, virgo in partu, et virgo post partum: quem totus itaque non capit orbis, in eius se clausit visce-

ra Deus factus homo. Qui cælum et terram adimplet; cui cælum thronus est, terra autem scabellum pedum eius; qui palmo cælos tenet, et appendit tribus digitis molem terræ, ac pugillo concludit, hunc Virgo sancta pan-

Isaie 66. 1.

Isaie 40. 12.

Luce 2. 7.

nis involvit, et in præsepio reclinavit. Ergo qui cuncta pascit cælestia et terrestria, simul et regit, hunc sacratissima Virgo lacte carnis aluit et nutrit: ad cuius deinde nutum universa reguntur, sub eius disciplina vel arbitrio infans Deus versatur: et quod mirabilius est, defensor omnium et creator quasi profugus ⁽²⁾ in Ægyptum fugit. Quid plura? qui cuncta quasi in statera suspensa tenet, cruce suspenditur: super quem beata Virgo multum doluit, multumque perpessa est, et gladio passionis Christi vulnerata in anima, teloque transfixa.

Matth. 2. 14.

O sanctissima omnium feminarum, quæ cum Deo tale tantumque contubernium habuit in terris! Et ecce hodie exaltatur apud eum quem genuit, ut permaneat sine fine gloriosa in cælis. Quæ cum Apostolis degens vixit, et quandiu simul fuere, unanimiter in oratione permansit, conferens cum iisdem, donec omnia complerentur mysteria repromissionis Christi, et ipsi longè lateque causâ prædicationis dispergerentur. Deinceps verò quàm feliciter sub præsidio Angelorum et Ioannis diligentia fuit! O inclita Virgo! ecce remora-

Actor. 1. 14.

ra-

(1) Pro *virgo* legitur in Amel. *viro*: et postea ubi Feu-ardent. *quod fide*, &c.

quæ fide.

(2) In Ægypto Feu-ard.

raris in terris, quæ filium tuum redemptorem nostrum Iesum Christum præmittis ad cælos: beatius atque felicius et tu Angelis commeanibus penetras gloriosa. Secura igitur ac gaudens iam peragis, quia eundem filium tuum Dominum nostrum iam divinitatis gloriâ ⁽¹⁾ consedere ad dexteram Patris non ignoras. Unde quàm beatissima et laudabilis diei huius celebratio rectè colitur, in qua Virgo mirabilis cum laudibus cælestis militiæ ⁽²⁾ intra polorum aulam unâ cum ingenti triumpho excipitur? Ex cuius nimirum carne Dominus Iesus Verbum caro efficitur, qui cunctis in se credentibus ianuas paradisi aperire dignatus est. Qui matrem secum in throno regni collocavit, et in immortalitatis gloriam eam transposuit, ac super choros Angelorum supersolemniter evexit.

Quapropter, dilectissimæ, solemnitatem huius diei dignanter celebrate, de qua exultant Angeli, lætantur Archangeli, de qua gaudet omnis illa cælestis Ierusalem, civitas gloriosa. O! si permitteretur nobis scire quanta iocunditas, vel quanta ineffabilis lætitia illic est, vel quanta exultatio animarum sanctarum de visione tantæ claritatis; quantus famulatus beatorum spirituum, quantusque numerus Angelorum hodie genitrici Verbi Dei gratulabundus occurrit; ad quanta vel qualia gaudia feliciter hodie intravit, quæ profectò nec oculus vidit, nec auris audivit! Sunt enim invisibilia atque ineffabilia, quæ percepit, et ut iam dictum est, filium suum Dominum Iesum Christum, quem pendentem in cruce olim doluerat, multùmque perdoluerat, super omnia elevatum in dextera Patris regnantem iam conspicit. Quem gaudens adorat omnis ordo cælorum, cui venerantes inhærent, et inhærentes immortaliter vivunt. Cui hodie læta canit ipsa eademque beata mater et virgo:

Adhæsit anima mea post te: idcirco suscepit me dextera tua.

Psal. 62. 9.

Nihil enim lætius, nihilque iocundius quàm quæ ipsa canit: *Tenuisti, inquit, manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria* ⁽³⁾ *susccepisti me.* Sed et alibi: ⁽⁴⁾ *Quid enim mihi est in celo, et absque te quid volui super terram?*

Psal. 72. 24.

Ibi 25.

Ac si dicat: Nihil nisi te unicum Dominum ut viderem, quem amavi, quem colui, quem cupivi, quem de toto corde diu quæsivi, ut es. Et ecce iam video, iamque teneo, cui me olim tota devotione commisi, nec dimittam quem amavi. Et quia iam præ amore defecit cor meum et caro mea, ideo tu Deus cordis mei deinceps pars mea in æternum eris. Porro ad sodales conversa, fortè et ad reliquos gratulabunda sanctos hodie inquit: Sicut audivimus, o dilectissimi, ita iam videmus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri, quam Deus fundavit in æternum. De qua nimirum nobis

Ibi 26.

Vv 2 du-

(1) *Conscendere* scribit Amel. cod.

(2) *Intra* pro *infra* emendavimus ex Am.

(3) *Assumpsisti me*: Amel.

(4) *Feu-ard, Quid enim est in cælis, &c.*

dudum gloriosa dicebantur, iam conspicimus et fruimur plenissimo caritatis intuitu.

Igitur pro talibus et huiusmodi gaudiis, quibus exultant cum ea sancti in gloria, et lætantur in cubilibus suis, lætemur et nos, carissimæ, in spe filiorum Dei, et ad ea imploremus suffragiis eorum pertingere, ad quæ illos pervenisse cum beata Virgine credimus corde ad iustitiam, et ore profiteamur ad salutem; quia tunc veri laudatores sumus, si ea sectamur quæ et ipsi sectati sunt, et ad eam fidem, quæ per dilectionem est, festinemus venire quantocius. Alioquin incautè vani inspectores sumus et laudatores improbi, cum ipsi coronantur et accipiunt palmas, eo quòd in agone legitime certaverint; si non et ipsi pro modulo nostro dignè ad ea pertingere laboramus. *Qui enim dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulavit et ipse ambulare.*

1. Ioan. 2. 6.

Propterea, ut sæpe dictum est, imitamini Matrem Domini, quæ vobis sponsum genuit immortalem: imitamini et sanctos, quorum exempla, favente Deo, plurima leguntur. Sequimini sponsum, et festinate ingredi, quòd hodie ingressa est beata Virgo ad æternas nuptias. Præparate lampades vestras, ut cum venerit sponus, et pulsaverit, vos vigilantes inveniat; quia beati sunt servi illi quos, cum venerit Dominus, invenerit praparatos ac pervigiles, sicuti hodie hanc vigilantem in-

Lucæ 12. 37.

venit. Hodie namque nimis læta meruit audire illud de Canticis: *Surge, veni, proxima mea, sponsa mea, columba mea, immaculata mea; quoniam ecce hiems transiit, pluvia abiit et recessit.*

Cant. 2. 10. 11.

Cui fortè illa læta respondit propter adventum supernorum civium: *Flores apparuerunt in terra nostra, quia tempus putationis advenit.*

Ibi 12.

Ac deinde: *Credo videre bona Domini in terra viventium: bona siquidem olim sanctis repromissa, bona quæ sunt in Christo Iesu, quem genui, quem alui et nutriti: ad quem longè diu sitivit anima mea venire ad Deum fontem vivum. Et ecce hodie tandem aliquando gaudens vocata venio, et parebo ante faciem Dei.*

Psalm. 26. 13.

Unde *paratum, inquit, cor meum; Deus, paratum cor meum; cantabo, et psallam in gloria mea.*

Psalm. 107. 2.

Ac si patenter dicat: *Cantabo et psallam in Christo, qui est gloria mea, quem dedisti mihi filium, ex quo non solùm gloria amplior, verùm et omnibus adoptio præstat. Ideo iam læta, iam segura, convertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi: unde placebo ei in regione vivorum. Beata igitur nimium et felix virginitas, quæ talibus tantisque in extremo decoratur donis, et tantis coacervata virtutibus exaltatur, ita ut cum iubilo istud Davidicum hodie iocundans decantet: *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! concupiscit et deficit anima mea in atria Domini.**

Psalm. 114. 9.

Psalm. 83. 2. 3.

pa-

(1) Feu-ard. edidit: *in extremis decoratur oculis.*

(2) *Acsi patenter dicat*: desunt hæc verba in Feu-ard.

patenter dicat : Cor meum et caro mea exultaverunt priùs in Deum vivum , dum eum in carne parem , dum lactarem , dum nutrirerem , dumque ad incrementa perducerem ; nunc autem ipse est rex meus , et Deus meus , quem genui , et fide credidi , corde desideravi .

Quapropter et vos , o filia , facite voluntatem Patris , ut sorores Christi et matres sitis , sicut ipse ait : *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei qui in caelis est , ipse meus frater et soror et mater est* . Facite ergo voluntatem Patris ⁽¹⁾ mei . Quia iam sponsæ estis , amate sponsum cui vos vovistis : et quia filia per adoptionem estis , ⁽²⁾ sorores vos cognoscat summi regis filius . Sed ne fortè inde aliqua vestrum magis lascivire velit , quia altum nomen est quod quæsitis ; meminisse decet , quia eius sanguine magno pro dote emptæ estis . Et ideo iuxta Apostolum , *Glorificate et portate Deum in corpore vestro* . Imitamini sponsum , et amate , quia sponsæ estis . Imitamini Matrem virginem et sanctos omnes quos laudatis : quoniam non tantum illis nostra prodest laudatio , quantum nobis eorum imitatio . Unde sponso magis placeat imitator devotus , quàm laudator otiosus . Tamen vera laudatio , imitatio est operis . Nam verè laudare Deum et sanctos in ipsum , iam opus virtutis est ; dum proficit mens , et accenditur igne divini amoris , solidaturque fundamento veræ humili-

tatis . Qua profectò humilitate in Christo beata Mater virgo fundata post omnia sibi divinitus repromissa , *Ecce* , inquit , *ancilla Domini , fiat mihi secundùm verbum tuum* . Hinc quoque ipsa in cantico : *Quia respexit humilitatem ancilla suæ , ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes* . Felix igitur et beata mens , quæ inter virtutes eximias et donorum exuberantiam tantum se humiliavit : quoniam ⁽³⁾ Dominus humilia respexit in cælo et in terra , et alta a longè cognoscit . Quòd si in cælo humilia requirit inter Angelos , quid putatis , o filii , in terris , ubi non nisi cum peccato cinis et vermes sumus ?

Ideirco imitamini Matrem Domini , et obedite patribus : humiliamini inter virgineos flores , quia ex gratia Dei sunt pudicitiarum dona muneræque virtutum . Implorate precibus : dicite cum Propheta : *Non nobis , Domine , non nobis , sed nomini tuo da gloriam* . Quotcumque estis , si estis quod vovistis , Dei muneris est , et gratia Redemptoris . Eius , inquam , sunt dona , cuius hodie mater cælos gloriosa conscendit , et penetravit locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei in voce exultationis ac lætitiæ , ubi iugiter sonus est epulantis . Ergo unde priùs cecinerat , *Gustate et videte , quoniam suavis est Dominus* , inde nunc epulatur cum sanctis omnibus , et lætatur . De qua nimirum fruitione deliciarum Dominus per Esaiam : *Ecce* ,

(1) *Mei* deest in cod. Amel.

(2) *Sorores vos cognoscat* : lectio Amel.

Sorores deest in Feu-ard.

(3) *Dominus excelsus* : Amel.

Isai. 65. 13. 14. *Ecce, inquit, qui serviunt mihi, et qui comportant illud, bibent in atrijs sanctis meis; vos autem sitiatis. Ecce qui serviunt mihi letabuntur; vos verò confundemini. Ecce qui serviunt mihi, exultabunt præ gaudio; vos verò clamabitis ob dolorem cordis, et propter contritionem spiritus ululabitis.*

Habetis igitur, filiæ, gaudia æternæ vitæ, ad quæ pervenit hodie beata et intemerata virginitas.

Lucæ 13. 24. *Contendite et vos intrare per angustam portam ad thalamum sponsi vestri, cuius dotem et arras promunere accepistis. Satagite ac procurate promereri bona, quæ vobis sunt repromissa, ut accipiatis cum* ⁽¹⁾ *reliquis: de quibus profectò in Psalmo canit quisque fidelis: Unam petii a Domino,*

Psalm. 26. 4. *Uti* ⁽²⁾ *hanc requiram: et Credo videre bona Domini in terra viventium. Quæ nimirum bona beata virgo Maria hodie lætissima percepit, fructura sine fine cum Angelis: hodie coronatur in regno, quod olim ei præparatum est unà cum sanctis a constitutione mundi: hodie collocatur in throno a dextris Dei, sicut canitur in Psalms: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate virtutum.*

Psalm. 44. 10.

Hinc quæso, cives Ierusalem, quicumque estis viri, quæcumque virgines, quæcumque viduæ, pueri vel puellæ, venite et videte cum omni puritate cordis, conspiciat diligentius Matrem Domini in æthereis sedi-

bus cum corona diadematis renitentem. Venite, inquam, mente, fide, devotione, et videte coronatam in die solemnitatis eius ac lætitiæ coronâ iocunditatis et decoris, qua coronavit eam Dominus sponsus virginum, rex gloriæ, ac remunerator omnium bonorum. Venite, quæso, et videte, quoniam hodie translata est arca testamenti Dei ad superos, exterius inaurata virtutibus, et fabricata interius auro purissimæ maiestatis: in qua lex testamenti Dei et manna fuit, quæ de cælo fluxerat, virga quoque Aaron quæ floruerat. De qua nimirum virga David in Psalms: *Emitte Dominus ex Sion* (inquit) *virgam virtutis tue.* Deinde faciens apostrophem ad eandem, *Dominare* (inquit) *in medio micorum tuorum.* Quæ profectò virga nobis florens attulit fructum salutis pacatissimum, qui ad tempus intra uterum Virginis mysticum germinavit sacramentum. Hinc quoque de ea in Canticis: *Umbilicus tuus tornatilis, non indigens poculis: et venter tuus acervus tritici, vallatus liliis:* eo quòd concinat sibi in omnibus Christi ortus ex Virgine. Verè alvus ille ⁽³⁾ tornatilis fuit, quia in eo sapientia se influxit, quæ miscuit in cratere vinum suum, indeficientem cognitionis gratiam habens, et divinitatis suæ plenitudinem subministrans: in quo nimirum Virginis utero simul acervus tritici et lillii flores Christi gratiæ ⁽⁴⁾ germinant; quo-

(1) *Cum reliquis virginibus: Amel.*

(2) *Fructura cum Angelis est lectio cod. Amel. nam Feu-ard. habet: fruitur et cum*

Angelis, etc.

(3) *Crater tornatilis fuit: Amel.*

(4) *Germinavit: Amel.*

Joan. 12.

Psalm. 64.

Psalm. 80.

Cant. 2.

Ibidem.

Joan. 6.

Colos. 2.

Cant. 7. 2.

quoniam et granum tritici Christus erat, et lilium. ⁽¹⁾ Granum quidem, secundum quod ait: *Amen, amen dico vobis: nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet.* Verum quia de uno eodemque grano tritici acervi creverunt frumenti, hinc completum est illud propheticum, *Et valles abundabunt frumento*; quia granum illud mortuum plurimum fructum attulit. Hoc itaque granum manna fuit; et ideo omnes homines perpetua caelestium munerum messe saturavit. Unde David, *Cibavit eos* (inquit) *ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos.* In hoc ergo grano etiam lilium esse testantur divina eloquia. *Ego*, inquit, *flos campi, et lilium convallium.* Propter quod uterus eiusdem Virginis per arcam figuratur, quæ cuncta Sacramentorum arcana in se habuit: habuit enim panem vivum illum qui de caelo descendit: habuit et legem testamenti novi, quia legislatorem genuit, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ atque scientiæ. Et ideo rectè arca Sacramentorum Dei Virgo Maria fuit, supra quam sanè propitiatorium et Cherubin hinc inde obumbrantia figurantur; quia Mariæ nullum extrinsecus obrepsit peccati contagium, sed intus omnis custodia legis et manna fuit, quod est mirabile Sacramentum, ac propitiatio humanæ salutis. Suprà quidem propitiatorium rectè positum est, quia ipse propitiatio nostra su-

per omnia est benedictus Deus.

Et ideo, charissimæ, sursum corda erigite, quò hodie, ut ita fatear, arca testamenti ab Angelis gloriosissimè ad sublimia deportatur. Illò ⁽²⁾ mentem figite quò pervenit sexus femineus, et virginitas Domino consecrata, habens supra se illum à quo divinitus de medio Cherubin responsa dantur fidelibus, et in quo repropitiatio præstatur rectè credentibus. Et ideo quodcumque Deo mente offerre vultis, illuc fide transmittite, illuc vota inferte, inde precibus impetrata reportate; quoniam non aliunde est ex quo Deo Patri placere possitis, nisi in quo Pater totum constituit placitum suum. Hinc rogo de propitiatorio vobis quotidie loquentem audite, quia in ipso et ex ipso est summa redemptionis nostræ. Et si qua sunt fide quæ offerimus, et totum per eum offeramus, in quo sibi Deus placere decrevit; quoniam aliunde non est unde placere possimus. *Hic est*, inquit, *filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite.* Propterea audite ipsum loquentem in Evangelio, audite in Scripturis sacris, in quibus ab initio voluntas Patris per Filium monstratur. Et quia hodie introducta est arca testamenti Dei in Ierusalem illam caelestem cum gaudio exultationis, quæso cum hymnis et canticis devotissimè agite diem festum cum omni frequentatione populi. Quòd si David unà cum omni populo dignum duxit ar-

(1) Granum emendavimus ex Am. nostro, pro gratiam, quod erat mendosè in Feu-ar.

(2) Mentem figite: Amel. Mente fugite: Feu-ard.

arcam veteris Testamenti cum tanto honore prosequi, ut Scriptura testatur; multò religiosius est hanc dignis laudibus commendari. Ait namque sermo divinus, quòd ascendit David, et omnis populus cum eo, ut ferrent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Dei exercituum sedentis super Cherubin. Ac deinde *David*, inquit, *et omnis populus ludebant coram Domino omni virtute in canticis, citharis, et psalteriis, tympanis et sistris, cum cymbalis et tubis*. Rogo, si in figura officiosissimè tanta confertur gloria, quid putas hodie ante beatam Virginem, quando illa in caelestem Ierusalem evehitur, quantus exercitus sanctorum præcucurrit cum hymnis et canticis?

Nec dubium quin illa centum quadraginta quatuor millia, qui in conspectu throni et seniorum sunt, tenentes citharas suas, cecinerunt cum omni fragore cæli canticum novum, quod nemo potest dicere, nisi ipsi qui hodie festivi veniunt obviam cum citharis suis, ac læti in suo beatam choro excipiunt Virginem, non qualemcumque, sed unam ex numero prudentum, et primam omnium inter primos, quæ vadit post agnum proximior quocumque ierit. Canit autem et ipsa cum cisdem canticum dramatis novum, quod nemo nisi eo in choro dicere valet. ⁽¹⁾ Habent igitur sancti organa sua in cælestibus, quibus dulcia canant carmi-

na: habent psalteria et tympana: habent et tubas cum cymbalis, et sistris, in quibus personant Deo dignè laudes singuli in cordibus suis. Unde una virtutum harmonia Deo quotidie offertur cum iubilo in voce exultationis ac lætitiæ. Quæ omnia hodie musici generis cantica sonuerunt frago- sè in cælis obviam Virgini, tanquam voces citharizantium. Fortè occurrit primùm ei virginum chorus, inter quas, ut reor, flos purpureus Tecla scilicet et Cæcilia, Agnes quoque atque Perpetua: deinde viduarum laudabilis numerus, ubi ⁽²⁾ vadit et Anna filia Phanuelis unà cum ceteris omnibus; Sara quoque mater nostra, Rebecca atque Rachel cum pronubis sanctis. Quid plura? cuncti greges universi ordinis hodie læti eam suscipiunt, *Hosanna* præcinentes sub dramate iubilationis ante Matrem summi regis, quæ verum fuit templum Dei vivi, et arca testamenti. Ante quam sanè arcam in figura Christi regem devotissimè nudum saltasse legimus, et post sex passus hostias immolasse. Quòd si David gloriam illius quæ evacuat, tanto tulit honore, quoniam hæc rerum figuratarum gesta sunt; quanto magis arca Dei viventis, de qua natus est Christus, Dei virtus, et Dei sapientia, huc hodie cum laudibus effertur? Illa namque omnia umbra sunt futurorum; in Maria verò manifesta veritas, ante quam Christus rex sub-

(1) Hoc loco legitur in Feu-ard. tota illa periodus: *Dramaton enim genus est carminis, etc.* que habetur supra in principio huius sermonis: nos verò reiecitimus, quo-

niam redundat hoc loco, nec in Amelian. reperitur.

(2) *Vadit* habet Amel. *vidit* Feu-ardent. fortè typographi erratum est.

2. Reg. 6. 2. et
1. Paralip. 13. 8.

subsiliendo pertransiit de morte ad vitam, de corruptione ad incorruptionem: sicque Ecclesiam unà cum Matre reduxit ad superiores, quoniam ipsa est Dei templum, et arca novi Testamenti, in qua verus Deus versatur: non in figura et ænigmate, sed in veritate pro salute omnium Deus homo immolatur. In cuius profectò sanguine Testamentum confirmatum est novum, quod testatum est cum Patribus nostris, et reconditum in utero Virginis, inde ad nos usque translatum. Quæ nimirum Virgo, acsi arca, hodie de captivitate huius sæculi Angelorum exequiis glorificata reducitur, non in Ierusalem quam decoxit vel evastavit Chaldæorum exercitus; sed in illam veram et cælestem, quam fundavit Deus et non homo, collocatur. Unde velim vos diligentius considerare, dilectissimi, cum quantis laudibus prosequi debeamus Dei genitricem, ad cæli palatium procedentem, quam hodie cælestis veneratur exercitus; cui comitantur legiones Angelicæ; in cuius adventu tripudiat ordo cælorum, et exultat sanctorum numerus: quia et si gaudium est in cælo super uno peccatore convertente in terris, multò magis gaudere credendum in cælo de adventu et gloria tantæ Virginis. Ideo et nos quæso gaudeamus in hymnis et canticis spiritualibus: iubilemus Deo cum exultatione, qui tantum dilexit nos, ut ipse

Lucæ 15. 7.

(1) *Propter quem nos sumus*: Amelian. cod.

(2) *Admirari*: Amel.

fieret, ⁽¹⁾ propter quòd nos sumus, homo. Ac deinde qui eramus filii iræ omnes iuxta Apostolum, *Ephes. 2. 3.* fecit filios Dei per gratiam, quod ipse est per naturam.

Quapropter obsecro, accedite ad tantam gratiam per fidem: indesinenter accedite, et videte visionem magnam cum Moyse, quam vidit in rubo. Videte, inquam, iam completum, et admiramini quod prævidebat ipse tantus Patriarcha in spiritu futurum. Alioquin nisi in spiritu videri non potest etiam res gesta; quia visio magna est, quam dignè prævidere et ⁽²⁾ annuntiare nemo potest. Unde Moyses ait; *Ibo, et pertransibo, et videbo* (inquit) *visionem hanc magnam.* ⁽³⁾ Verè magnam; videbat enim quod arderet rubus silvestris, et non consumebatur: quod erat multum mirabile. Sed longè mirabilius erat, quia Deus erat totus in rubo, et Angelus vocabatur. Erat quippe visio corporea valde mirabilis, sed longè mirabilius quod intelligebatur in spiritu: quia præsens totus erat in flamma, et quod per flammam futurum monstrabatur; ita ut nec flamma deficeret, nec rubus ignibus consumeretur innocuis. Quo nimirum incombusto manente, virginitatem beatæ Mariæ conservatam credimus corde, confitemur ore: quoniam Spiritus sanctus, quia Deus ignis consumens est, totam inflammavit et incanduit, ita ut mater fieret Christi, et templum

Exod. 3. 3.

Deuteron. 4. 24.

Xx di-

(3) *Verè magnam*: supplevimus hæc verba ex nostro Ameliano, quæ sententiæ multam vim addunt.

Exod. 33. 20.

divinæ maiestatis. Non enim præbebat calori iuncta materies rebus alimenta incendii, neque sentiebat frutex damna naturæ possessa flammis. Ita et beata virgo Maria, quamvis nemo qui Deum videat, ipso teste, vivere possit; tamen totam deitatem in se suscipiens per Christum quem genuit, vixit intacta; feliciter deinceps virgo et incorrupta permansit. Hæc erat visio magna, quam pertransiens Moyses in spiritu prævidebat: unde tremefactus non audebat accedere, quoniam ineffabile erat totum visu quod cernebat. Propterea et vos, Sanctimoniales Christi, nolite parvipendere visum intelligentiæ, ignem divinitatis, quem resplendere recollitis in Maria; quoniam ipse est Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob, ut vox de rubo sonuit, qui natus est ex ea. Ergo plaris est res quam completam cernimus, et permanet in salutem, quàm figura quæ pertransiit ad tempus veritate exhibita. Hinc quoque beatum dicimus Moysen, ⁽¹⁾ qui talia a longe et magna futura conspexit; sed beator Maria, de qua ipsa visio fuit. De qua sanè visione Prophetarum eximus Habacuc tremens factus canit dicens: *Domine, audivi auditum tuum, et timui: consideravi opera tua, et expavi.* Expavit autem, tale aliquid ut vidit: expavit et Moyses, eo quòd incomprehensibile erat homini, quod

Habac. 3. 2.

(1) Representamus lectionem nostri Am. correctionem multò Feu-ard. qui sic edidit: *Qui talia a longe et magna conspexit; sed beator Mariæ ipsa visio.*

utrique videbant. Paveamus ergo et nos, ne fortè pereffluamus a tanto mysterio redemptionis nostræ; et adæamus mente cum fiducia per interventum sacratissimæ Virginis usque ad thronum summi Pontificis, ubi pro nobis est hostia ipse, et sacerdos, advocatus, et iudex. Et quia minus idonei sumus ad hoc, per ipsam rogemus Christum, cuius hodie festum colimus. Rogemus votis omnibus, imploremus precibus, ut ipsa pro nobis rogare dignetur apud eum, quem genuit; quia etsi non sumus tanti meriti ut Moyses, et Prophetæ, aut Apostoli, beati tamen qui

Ivan. 20. 29.

Credamus ergo et nos, ⁽²⁾ et laudemus quæ gesta sunt, visa, et credita, quoniam vera sunt, ut ad ea quæ repromissa sunt pertinere valeamus.

Sed quia laudare dignè nequimus beatam Virginem, quia inferior est eâ nostra laus, veneremur et amemus quantum possumus. Adoremus Deum Patrem, ut veri adoratores, ut Salvator ait, in spiritu et veritate: quia Deus Spiritus est, et qui adorant eum, oportet adorare in spiritu. Aliàs autem nisi in spiritu non adoratur, nec ei rectè servitur. Idcirco egredimini ex iis angustiis carnalibus: exuite vos veterem hominem, et induite novum qui secundum Deum creatus est. Egredimini ex hac ⁽³⁾ dilectione carnali, ne sollicitudo præsentis vitæ ac volu-

Ivan. 4. 23.

Colos. 3. 9. 10.

(2) Feu-ard. solum habet: *Et laudemus ut ad ea quæ repromissa sunt, pertinere valeamus.* Cætera supplevimus ex Amel.
(3) Pro dilectione habet Am. *delectatione.*

2. Cor. 5

Rom. 8

Ivi

Apoc. 4

Act. 17.

ptatis suffocet in vobis verbum vitæ, quod seminatum est in corde. Peregrinamini magis a corpore, ut cum Deo adesse possitis : quoniam *qui in carne sunt,*

Rom. 8. 8. Deo placere non possunt. Vos autem, charissimæ, iam in carne non estis, quæ carnis opera in vobis mortificatis ; sed in spiritu.

1. Ioh. 14. Quicumque ergo spiritu Dei aguntur, ii filii sunt Dei.

Et ideo dilatamini vos, et erigite mentem ad sublimia, ut possitis comprehendere ea, in quibus Christus sponsus vester in dextera Patris sedet et glorificatur: quatinus ibi adoretis eum in throno, ubi est ipse; ⁽¹⁾ quia iam extra mundum est, ubi in circuitu throni eius viginti quatuor seniores sedere leguntur ante conspectum Dei in sedibus suis, et adorant Christum regem viventem in sæcula sæculorum, mittentes coronas suas ante pedes eius, quas ab ipso acceperunt, dicentes: Gratias tibi agimus, Domine Deus omnipotens, qui es, et qui eras, qui accepisti virtutem, et regnasti in sæcula sæculorum. Ergo ubi adorant hi, et quomodo adorant, quantum fas est mortalibus, etiam in præsentiarum adorare eum oportet, quoniam Christus in Patre veritas est, veraxque Pater in Christo vero filio totus est, qui unus et verus Deus est, qui in Spiritu sancto adoratur: quia Deus Trinitas est, et ipse Deus Trinitas in templo suo, et non in manufactis hominum est. Templum autem Dei Ecclesia est,

Act. 17. 24.

sicut Ioannes testatur in sua Apocalypsi: *Et apertum est,* inquit, *Apoc. 11. 19. templum Dei in celo, et arca testamenti eius visa est.* Quæ profectò arca non illa Moysi fabricata, sed beata virgo Maria est, quæ hinc iam transposita erat; quam beatus Ioannes Evangelista, testis veritatis, cui commissa est, fortè recognoscens venerabiliter affatur. Quia in celo visa est, monstratur species in genere, sicuti et genus per speciem declaratur. Quoniam beata Maria in templo Dei visa est, scilicet in Ecclesia Dei; Ecclesia verò in eius virginitatis fructu penitèns Domino dedicatur: ac per hoc arca testamenti Dei, ipsa videlicet Dei genitrix, in templo eius non immeritò visa est, ⁽²⁾ quia Ecclesia et ipsa virgo est. Unde Apostolus: *Despondi*

enim vos uni viro, inquit, *virginem castam exhibere Christo.* Et ideo, dilectissimæ, illuc mentem dirigite, ubi sponsus vester pro nobis introiit, et beata Virgo visa est: quoniam ibi eius festivitas rectè colitur, ubi Christus est sponsus, et æternæ vitæ gaudia celebrantur. Unde quæso, egredimini fide, moribus, mente, atque omni desiderio æternæ visionis, actibus et pollutum nolite tangere. Ascendite sursum per contemplationem, et per ⁽³⁾ conversationem bonæ vitæ, donec apertum est templum Dei in celo; quatinus ingredi possitis, omnia ubi vobis repromissa bona servantur, et Virgo sancta cælesti

2. Cor. 11. 2.

XX 2 sti

(1) Amel. cod. *qui.*

(2) *Quia arca et ipsa virgo est.* Amel.

(3) *Conversionem pro conversationem.* Feuard.

sti iam immortalitate vestitur. In
Math. 6. 20. caelestibus namque sint corda ve-
 vester. Immo idem et thesaurus
 aeternae hæreditatis sit in corde
Apoc. 3. 11. vestro, quatinus quod est in cælo,
 in vobis sit per fidem. Co-
Isai. 62. 3. ronam itaque vestram nemo ac-
 cipiatur alter, donec veniat spon-
 sus: quin immò vos corona de-
 coris esse possitis in manu Domini
 per gratiam eius, qui vos ad
 æterna vocavit gaudia, Iesus Chri-
 stus, filius Virginis, dominus nos-
 ter, qui cum æterno Patre unà
 cum Spiritu sancto vivit et re-
 gnat Deus per infinita sæcula sæ-
 culorum. Amen.

EIVSDEM SERMO II.

DE EADEM ASSUMPTIO NE
 B. MARIE SECUNDUS.

Inter præcipuas sanctorum festi-
 vitates, charissimæ, hodierna no-
 bis refulsit insignis et gloriosa ge-
 nitricis Dei Mariæ solemnitas, in
 qua ipsa beata et venerabilis Vir-
 go assumpta est gloriosissimè ad
 æthereum thalamum, in quo, ut
 canimus, rex regum, filius beatæ
 Mariæ virginis, stellato, immò in-
 effabili sedet solio. Ubi millia mil-
Dan. 7. 10. lium ministrant Angelorum iuxta
 Danielis vaticinium, et decies
 centena assistunt millia: quorum
 cum laudibus et exequiis glorio-
 sa Dei genitrix hodie de terra
 exaltata, et de carne evecta, cum
 triumpho et exultatione suscepta
 est in cælo, et collocata in para-
 diso. Hæc est namque sacra et
 venerabilis solemnitas, fratres,

ante mundi constitutionem præ-
 scripta et præordinata; sed hodierna
 die exultanter est impleta.
 Nobis quidem, dilectissimi, hodierna
 est annua; sed Angelis
 in cælo et supernis civibus est
 continua et perpetua. Sed quia
 in præsentiarum nobis continua
 esse non potest, debet tantò ce-
 lebrior fieri præ omnibus sancto-
 rum festis, quantò ineffabili uti-
 tur privilegio mater Domini Sal-
 vatoris, et donum possidet per-
 petuæ virginitatis. Quia et si im-
 partit præmia iustus iudex, Chri-
 stus Dominus, secundum Aposto-
 lum unicuique iuxta opera sua;
 huic tamen sacratissimæ Virgini
 genitrici suæ, sicut incompara-
 bile est quod gessit, et ineffabile
 donum quod percepit, ita et in-
 æstimabile atque incomprehensi-
 bile præmium et gloria, non dico
 inter cæteras sacras virgines,
 verumetiam ultra omnes sanctos,
 quam promeruit. Pervenit nam-
 que ad cæli palatium beata et glo-
 riosa, ubi Christus sponsus Eccle-
 siæ infra thalamum collocavit eam
 in dextera maiestatis. Ibi siquidem
 eam assumpsit præcellentissimam
 inter primos, ubi iuxta David
 vocem stat regina in dextris Dei
 in vestitu deaurato, ⁽¹⁾ circumdata
 varietate. Hæc igitur dies est, in
 qua renata inter filias Ierusalem
 speciosa respenderit: in qua glo-
 riosa Dei genitrix quasi aurora
 processit, et vadit post agnum
 gloriosior quòcumque ille pergit.

Hæc namque est, ut dixi,
 fratres, festivitas hodierna præci-
 pua et venerabilis nobis; sed vene-
 ne-

(1) *Multipliei circumdata varietate.* Ameliani.

nerabilior in cælo est Angelis et sanctis omnibus, quorum lætitia et gaudium proculdubio ex huius adimpletur diei exultatione, quando beata Dei genitrix clarior sole refulsit in throno claritatis. Nam Christus, sicut legimus, in sole posuit tabernaculum suum: de quo ipse, ut ita loquar, tabernaculo processit tamquam sponsus de thalamo suo. De quo sanè tabernaculo, acsi ex voce genitricis Dei, dicitur: *Et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo*. Idcirco absque dubio, fratres charissimi, beata Virgo pro tanta gratia, tantique honoris privilegio materno hodie resedit sublimata in throno: quoniam etsi duodecim leguntur throni, in quibus duodecim Apostolorum sessurus est numerus; quando iudex omnium, sacratissimæ huius Virginis filius, sedebit in sede maiestatis suæ cum senatoribus suis; non desunt tamen ibidem quàm plurimi alii, inter quos in conspectu Dei etiam viginti quatuor dicuntur residere seniores, et adorare ante thronum Dei viventem in sæcula sæculorum. Sed et Daniel testatur, quod throni positi sint: nec eorum tamen explet numerum. Undè liquidò constat, dilectissimi, quia thronus beatissimæ Virginis, paratus ante mundi constitutionem, hodie celsior glorificatur, et ⁽¹⁾ veneratur etiam ab Angelis: nec immeritò igitur, quoniam et ipsa

facta est thronus Dei et thalamus, in cuius utero veniens sapientia Dei Patris, Verbum caro factum est, et habitabit in nobis.

Ioan. 1. 14.

Quòd si anima iusti cuiuslibet sedes est sapientiæ, teste Scriptura, multò magis huius anima, fratres charissimi, quam Spiritus sanctus sic ⁽²⁾ implevit, etiam ante conceptionis horam, ut salutaretur ab Angelo. Ait enim: *Ave Maria, gratiâ plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Ad quam ita mox ingressus filius Dei, qui est virtus et ⁽³⁾ sapientia Patris, sic replevit, sicque possedit, ut in ea Verbum caro fieret, et ⁽⁴⁾ habitaret totus Deus in homine. Et ideo totus in nobis, quia ⁽⁵⁾ totus Deus in ea fuit: ac per hoc, quem cæli et terra non capiunt, totum concepit Virgo de Spiritu sancto, et peperit pro salute mundi Deum et hominem.

Sap. 7.

Lucæ 1. 28.

Ideo dilectissimi, cogitate cum omni integritate fidei, cogitate, inquam, animam huius Virginis, quia commercium tanti muneris ⁽⁶⁾ non scire dignè nec cogitare possumus. Idcirco huius Virginis animam Dominum magnificentem glorificemus, quam hodie paradisus excepit gaudens, quam Angeli cum laudibus prosequuntur, quam Apostolorum chorus veneratur, quam Martyres candidati beatificant, quam sanctorum Confessorum stolatus concelebrat numerus, cui hodie sanctarum Virginum

Lucæ 1. 46.

(1) *Veneratur*: lectio Amel. pro qua habet Feu-ard. *invenitur*.

(2) *Replevit*: Amel.

(3) *Sapientia Dei Patris*: Idem.

(4) *Habitaret*: lectio Amel. cod. quæ

consonat præcedenti verbo *feret*: quare exclusimus Feu-ard. *habitavit*.

(5) *Totus Christus* habet Amel.

(6) *Non scire*: ex Amel. emendamus Feu-ard. qui edebat *non fide*.

num cum suis palmis victricibus exultanter occurrit exercitus. Quoniam hæc est anima illa beata, per quam auctor vitæ ingressus est mundum; per quam omnis maledictio soluta est priorum parentum, et cælestis benedictio in toto venit mundo. Hæc est Virgo, in cuius utero omnis Ecclesia subarratur, coniuncta Deo scædere sempiterno creditur. Pro talibus et huiuscemodi Sacramentis veneranda est, fratres, hodierna festivitas, sic annua, ut semper nobis continua maneat et venerabilis in mente; quoniam post Christum, qui caput est et Deus totius Ecclesiæ, hæc Virgo gloriosa refulget, etiam super choros, ut cantatur, exaltata Angelicos: clarissima inter Virgines, candidior inter Martyres. Quia etsi illi martyrio coronati dealbarunt stolas suas, et candidas eas fecerunt in sanguine agni; nihilominus hæc beata et venerabilis Virgo candidior dignè prædicatur, eo quòd etsi corpora Martyrum pro Domino supplicia pertulerunt, nihilominus hæc admirabilis Virgo in anima passa, teste Domino, comprobatur. Ait enim Simeon, vel Dominus ad eam: *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Quòdsi gladius usque ad animam pervenit, quando ad crucem stetit, fugientibus Apostolis, cum videret Dominum pendentem; etiam

Apc. 7. 14.

Luce 2. 35.

Iosn. 19. 25.

(1) Feu-ard. edidit: *Plusquam martyr mater est.* Sed nos vocem *martyr* reiecit, quoniam in Amel. non legitur.

(2) Amel. et per *mærorem in anima cruciatum sustinuit passionis.*

(3) *Ineffabilibus est donis in præsentiarum munerata:* edimus ad Amel. cod. nam

plusquam martyr fuit, quia in animo non minus amoris quàm mæroris est intus gladio vulnerata. Parata enim stetit, si non deesset manus percussoris. Beata Dei genitrix iure plusquam⁽¹⁾ mater est; quæ nimio amore vulnerata testis extitit Salvatoris,⁽²⁾ et pro mærore in animo cruciatum sustinuit passionis.

Propterea igitur quia hæc virgo et mater⁽³⁾ ineffabilibus est donis in præsentiarum munerata, privilegiis sublimata divinis; credere oportet, quòd hodie omnimoda cælesti ita illustratur gloria, ut nullus in terris possit dignè laudibus venerari.⁽⁴⁾ Unde quia quantum debemus eam honorare non possumus, implorandus est Spiritus sanctus, qui eam replevit et ornavit immensis largitatis suæ muneribus, implorandus etiam ipse unigenitus Deus, Dei filius, ut pro modulo infirmitatis nostræ suscipere dignetur laudes utcumque pro ipsa quas offerimus: quia nemo mortalium est, qui dignè possit huius sacratissimæ Virginis laudes dicere, neque possit mysteria quæ in illa completa sunt, verbis explicare. Tamen admodum⁽⁵⁾ quantum colenda sit, ostendit Gabriel Archangelus ad eam missus venerabiliter, dum eam prior salutabat ex officio debitæ venerationis, et collaudat gratiâ plenam, quam benedictam prædicat inter omnes

mu-

lectio Feu-ard. *ineffabilis est* non coheret.

(4) Sequimur Amel. ex quo verba aliqua supplevimus; ita enim Feu-ard. *Unde quantum debemus, quia non possumus.*

(5) *Quantum colenda sit:* deest sit in Feu-ard. et habet Amel.

Matth. 16.

Ibid.

Ibid.

Luce 1. 26.

mulieres, moxque matrem affuturam Domini ⁽¹⁾ indicat. Alioquin, charissimi, nisi esset non tantum matris mulieres, verum etiam meritis ultra homines, tantus Archangelus non tantam ei exhiberet salutationis gratiam, nec tales tantasque inferret laudes. Quod si adhuc in carne mortali, ⁽²⁾ etiam ante completa mysterii sacramenta, Archangelus Dei tantam et exhibuit reverentiam, et attulit laudis præconia; quid putatis, charissimi, hodie in cælo quantas deferunt laudes, et glorificant filium Dei, qui natus est ex ea? Hæc est namque, dilectissimi, Maria virgo, ⁽³⁾ ob cuius se naturam Christus quam sæpe filium hominis testatur ex Evangelio, ubi ait: *Filius hominis venturus est in regno Patris sui.* Necnon et cum diceret beato Petro unam cum cæteris: *Quem dicunt homines esse filium hominis?* ⁽⁴⁾ ac demum ab eis quæreret: *Vos autem quem me esse dicitis?* ait Petrus pro omnibus: *Tu es Christus, filius Dei vivi:* non quod eum negaret filium beatissimæ Virginis Mariæ, quod ait Christus; sed ut demonstraret unum eundemque filium hominis esse filium Dei: quam fidem tam in Petro quam in cæteris Apostolis requirebat Dominus.

Math. 16. 27.

ibid. 13.

ibid. 16.

Et ideo, charissimi, veneremur sicut matrem Domini et Salvatoris nostri Iesu Christi: prædicemus acsi matrem Domini, et perpetuam virginem, quæ hodie pervenit ad thalamum æterni regis, ad easdem nuptias, quæ in utero ⁽⁵⁾ eius sunt dedicatæ, et pro quibus arras accepit sponsa Christi in dotis titulo, et pignus hæreditatis æternæ, Spiritum sanctum.

Ephes. 1. 14.

Sed qui minus idonei sumus de tantis dignè loqui aut cogitare mysteriis, redeamus ad ipsius verba beatæ Virginis, ad ipsius rudimenta virtutum, quatinus ex eius tirocinio humilitatis melius ⁽⁶⁾ disserere valeamus, cur demum ad tantæ pervenerit celsitudinem claritatis. Ait enim inter cætera: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Hinc quæso, fratres mei, audite ⁽⁷⁾ matrem Prophetissam Dei: Prophetissam dico, immo ut ita dicam, Evangelistam. Audite quæso, virgines, audiat omnis feminarum ordo humilitatem tantæ Virginis; et nolite credere, si non iam completa sunt omnia, quæcumque prædixit per eam, qui ipsam repleverat Spiritus veritatis. *Ecce enim, inquit, ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Ergo quando hæc sancta

Luc. 1. 48.

cta

(1) Indicat desideratur in Feu-ard.

(2) Etiam completis mysterii sacramentis: ita Feu-ard. malè, et contra sententiæ veritatem; et prosequitur: *Archangelus Dei exhibuit reverentiam.* Nos representamus lectionem Amel. cod. veriozem, et pleniorē absdubio.

(3) Non minus corrupta est hoc loco Feu-ard. lectio, quæ erat huiusmodi: *de cuius se natum Christus quam sæpe &c.*

Lectio Amel. cod. plana est, si illud *se* post *Christus* legatur.

(4) Recedimus in his locis a Feu-ard. qui habebat hic: *Ac deinde refert.*

(5) Eius supplevimus ex Amel.

(6) Feu-ard. *melius edicere videamur, cur de imis ad tantam pervenerit magnitudinem claritatis.* Verum huic lectioni prætulimus Amelianam.

(7) Loco *matrem* legit Amel. *mecum.*

cta et venerabilis Virgo dicebat, nescio, fratres, vel si paucis in eadem gente Iudæorum nota fuisset; loquebatur tamen cum fide, et prædicabat quæ futura noverat. Dicebat autem humilis et ancilla, ⁽¹⁾ quæ se beatam noverat: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Quapropter quæso, respicite terras quascumque sol suo illustrat lumine, et videte, quoniam nullam penè est natio, nullaque gens, quæ Christum non credat: et ubicumque Christus colitur et adoratur, venerabilis Dei genitrix Maria, beata et felix, necnon et virgo perpetua prædicatur. Et ideo, fratres, parum est ab uno vel a paucis dici, quod ab omnibus ubique prædicatur et creditur. Hoc itaque est, dilectissimi, quod dico, quia creditur. Et ecce per orbem terrarum ubique in omni gente, et in omni lingua beata Maria virgo pronuntiatur, et quot sunt homines, tot habet testes. Verum si quidem dixerim, quia creditur, dum prædicatur. Prædicatur autem, quia verè beata creditur esse apud Deum: et nunc fiducialius ubique pronuntiatur, quia verè et fideliter beata creditur.

Tamen quod prædictum est, in omnibus adimpletur; quia in terris beata et gloriosa dicitur, in cælis verò ab omnibus sanctis conspicua collaudatur et præclara. Inde enim, charissimi, hæc festivas gloriosa, unde illa sublimatur, et beata etiam ab Angelis veneratur. *Quia respexit,*

Luc. 1. 48.

(1) Amel. quòd se beatam dicerent omnes generationes.

inquit, *humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* ⁽²⁾ Mira et omni devotione plena vox, qua dicitur: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.* Non enim ait: Quia respexit virginitatem meam, aut innocentiam, aut aliam quarumlibet virtutum gratiam; sed solam humilitatem suam respexisse Dominum humiliter fatetur. Mira itaque disciplina virtutis, et admirabilis philosophia. Siquidem mira et circumspecta professio Virginis, ut et veritas panderetur in sermone, et in nullo offenderetur divina virtus, quæ magnificabatur in professione. Unde cum audisset omnia quæ ab Angelo ei deferebantur incomprehensibilia, et credidisset inaudita, necnon etiam et quæ ab Elisabeth dicebantur credita:

Magnificat, inquit, *anima mea Dominum; et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.* Deinde intulit: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Verum tamen in nullo de se præsumpsit, in nullo aliquid de se altum sapit; sed tota in Deo exultat, totusque spiritus eius in Deo gaudet, et tota eius anima Dominum magnificat et collaudat. Nihil sibi attribuit meritorum, nihil sibi de se adplaudit; sed solummodo ea quæ Dei sunt requirit et sapit. Idcirco in illo tota exultat, tota gaudet et lætatur: solam sibi vendicat humilitatem ancillæ, quæ

ma-

(2) Feu-ardent. Mira etenim devotione.

mater veneratur ab Angelo Salvatoris. Nec tamen eandem humilitatem a se ⁽¹⁾ aliquid esse dixit, sed quia Altissimus eam respexit, et acceptam sibi fecit, *ideo*, inquit, *beatam me dicent omnes generationes*. O mira confessio, et mira humilitas! Confitetur humilitatem, quam solam in se respexisse dicit, qui cuncta respicit, et continuo prædicatur beatitudo ipsius, de qua hodie totus testis est mundus. Quæ beata etiam et cum Christo in æternum regnare creditur, quia completa sunt, quæ prædixit. Scriptum quippe est: *Omnis qui se humiliat, exaltabitur*. Exaltata est autem sancta Dei genitrix, non solum quia humilis inventa est, verumetiam ineffabiliter gratiâ repleta est. Quam deprecantes veneramur, et venerantes deprecamur; ut ipsa pro nobis intercedere dignetur apud Dominum nostrum, Dei filium, quem de se genuit incarnatum, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO III.

DE EADEM ASSUMPTIONE
B. MARIE TERTIUS.

Adest nobis, dilectissimi fratres, hodierna festivitas beatæ Mariæ virginis gloriosa, plena gaudiis et immensis de ascensu eius repleta muneribus. ⁽²⁾ Illustris quidem pro meritis; sed illu-

strior valde pro gratia qua illustratur, non tantum beata ipsa virgo, verumetiam per eam omnis Christi Ecclesia. Nec enim gratiam ex meritis gloriosa virginitas promeruit; sed præmia meritorum ex gratia percepit. Et ideo celebritas hodierna inde gloriosior est ceterorum sanctorum natalitiis, quod illustratur beata Virgo et mater Domini ineffabilibus divinatorum sacramentorum privilegiis; quia inde creverunt merita, unde plenissime referta est gratiâ. Et ideo apud Dominum quanta pensanda sint eius merita, vel cogitanda præmia, puto quod nemo est qui ad purum edisserat, nisi qui potest verè perpendere, qualis vel quanta sit ista gratia, qua repletur ipsa, per quam venit in mundum Dei maiestas. Idcirco, fratres mei, veneranda est hæc solemnitatis cum omni devotionis obsequio, et venerandum quod canitur etiam super choros exaltata Angelorum. Nam nulli hominum unquam concessum est tanti uti privilegio muneris, etiam ⁽³⁾ nec Angelo, ut una persona esset in Trinitate, quam de substantia sua genuerit, et esset Deus.

Ideo quæso, sileat insipientia carnis, et celebretur dignè cum laudibus festivitas matris domini et Salvatoris nostri, tanto honore dignissima, quantum est veneranda ex gratia, quia eius honor et gloria, laus et gratiarum actio est Redemptoris. Hodie quippe vocata
Yy pro-

(1) *Aliquam esse dixit*: Amel.

(2) Sequimur Amel. cod. nam Feu-ard. ita edidit: *Illustri siquidem de meritis*.

(3) *Nec desideratur* in Feu-ard. qui paulo infra pro *genuerit*, quod edimus ex Am. habet *genuit*.

processit, et immarcessibilem de manu Domini cum palma virginitatis percepit coronam. Hodie in throno regni suscepta est, et resedit. Hodie thalamum intravit, quia simul virgo et sponsa fuit. Hodie siquidem audivit illam vocem blandientis a sede maiestatis, qua dicitur: *Veni electa mea, et ponam te super thronum meum, quia concupivit rex speciem tuam.* Ad quam sanè vocem credimus, quòd gaudens et exultans soluta est beata illa anima, ac perrexit ad Dominum, ubi facta est ipsa thronus, quæ fuerat in carne templum divinitatis. Tantò speciosior præ cunctis et sublimior, quantò et gratia gloriosior refulsit. Hæc igitur divina est recompensatio, fratres, de qua dicitur: *Omnis qui se humiliat exaltabitur.* (1) Fundata enim erat profunda humilitate, et dilatata in charitate, propterea hodie tam sublimiter est exaltata.

Luc. 14. 11. et 18. 14.

Sed quia celsitudinem et magnificentiam throni perscrutari non possumus, saltem thesauros eius humilitatis interdum perscrutemur, ut deinceps eius intervenientibus meritis ad gloriam donorum pertingere valeamus. Nam humilitas custos reliquarum virtutum est: et ideo venerabilis Virgo, quia virtutes multas sibi aggregaverat, custodem earum humilitatem in animo ferebat. Quam post perceptam gratiam ampliavit, et confessa est, se esse ancillam, quæ mater erat creatoris. Nihil nobilium, fratres, Dei

matre invenitur, quæ se profiteatur ancillam: nihil splendidius, quam splendor elegit gloriæ. Noverat enim beata Virgo, quia humilitas Deo semper placet; et ideo ex nuntio cum salutatur, nihil altum de se sapit, nihil præsumit, sed tota humilis ad Deum intendit, cui totum deputat quod est, et quod audit. Quapropter et nos discamus Deo deferre, discamus de nobis humilia sentire semper in omnibus. Discamus humiliari, quia auctor vitæ ideo ad nos cum esset altissimus, humilis venit, ut nos humilitatem de se doceret magister veritatis. Quia si quis sine humilitate virtutes congregat, quasi qui in vento pulverem portat. Unde ait ipse in Evangelio: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.* Nec sine causa igitur præcipuè mortales et fragiles humilitatem discere iubet, qui etiam in cælis, ubi immortalis regnat inter Angelos, humilia requirit. Unde David Propheta ait: *Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, et humilia respicit in celo et in terra?*

Math. 11. 29.

Psal. 112. 6.

Quòd si ab ipsis Angelis in cælo mansuetudo exigitur, quid putatis hîc, fratres, ubi superbia regnat, ut humiliemur quantum necesse est nobis? Hinc quoque dictum legimus: *Quantò magnus es, humilia te in omnibus?* quoniam *humilem spiritu*, sicut Salomon ait, *suscipiet gloria.* Hoc quippe noverat beata Dei genitrix, fra-

Ecc. 3. 20.

Proverb. 29. 23.

tres,

(1) Fundata enim erat, et profundata humilitate: ita cod. Amelianus, sed melius ut edimus ex Feu-ardentio.

Isaie 66. 2. tres mei, quòd ad humilem, et quietum, et trementem sermones suos, respiciat divina dignatio. Idcirco continuo ait ad

Lucæ 1. 38. Angelum: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Non enim superbit, sed crescit ex dono devotionis obsequium humilitatis: privilegium augetur in omnibus, sed in nullo subripit arrogantia: quoniam non intumescit ad vanam gloriam, quæ beatam se prædicat mox futuram propter humilitatis indulgentiam. Ideo non discurrit quia humilis; nam quantum mansuetus est quisque qui iussis obtemperat divinis, tantum immittis qui aut non credit, aut differt obedire quod audit. Iam humiliat se beata Virgo in cunctis, ut totam suscipiat in se gratiam largitoris; quia quod per partes aliis datum est, tota simul venit in ea gratiæ plenitudo. Hinc quoque

Ioan. 1. 6. ait Evangelista: *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.* Magna siquidem gratia, dilectissimi, beatæ Mariæ Virginis magna promeruit præmia æternæ remunerationis: quia multum se humiliavit inter immensa dona, inter divinitatis commercia, hodie a Domino multum exaltatur gloriosa.

Denique ideo Christus humilis ad humilem virginem venit, quam elegit, ut de tam profunda humilitate triumphum erigeret salutis, et exaltaret eam, ut cantavimus, etiam super choros Angelicos. Quæ nimirum exaltatio privilegium est gratiæ. Unde cum timore et tremore perfectæ dilectionis recolenda

sunt hæc mystica donorum sacramenta; sicque ex his compensanda est huius celebritatis gratia.

Quapropter æstimate, fratres, qua reverentia, quo devotionis obsequio nos tantis interesse deceat sacramentis. Cui Angelus ipse non sine metu sancto, nec sine honore debito impendit reverentiam evangelizandi. Sentiebat enim Angelus in beata Virgine iam specialiter Dominum inesse, et futura noverat divini mysterii sacramenta. Ideo tam reverenter ait: *Ave gratia plena.*

Luc. 1.

Deinde attendite quàm eximium sit mox quod infert: *Dominus tecum.* Non enim dixit, Dominus sit tecum, quasi visitandæ gratiæ; sed Dominus tecum, quia in te novo nascendî inlabitur sacramento. Sicque totus vadens in salutationem propter maledictionem priorum parentum, magnum detegit benedictionis oraculum. *Benedicta tu,* inquit, *inter omnes mulieres.* Quomodo igitur nunc benedicta, charissimi? Ecce de auditu gratia adimpletur, de auditu fides genita, contra fidem credidit. De conceptu deferre honorem cognatis didicit: de ortu filii pudor crevit. Aucta est castitas, integritas roborata, virginitas quoque solidata, omnes perseveraverunt virtutes. Extremuit omnia, quæ et prima mirabilis eius refulsit humilitas.

Quæ cum omnia ab Angelo didicisset, et repleta donis cælestibus fuisset, ait: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum:* quam vocem mox secutus est effectus.

Fit itaque gravida mox beata Virgo, quæ hodie assumpta est in cælis cum gaudio: fitque sacrarium Spiritus sancti, et consilium Verbi. Quæ ideo beata iure dicitur inter omnes mulieres, quia omnes ex ea beatificantur. Collata quippe est gratia et beatitudo in specie, ut diffunderetur in omne genus Ecclesiæ. Unde nec immeritò beata et venerabilis hodie præcellit in genere totius corporis, quæ ultra omnes sæcundata est in specie prolis. Interea iure antefertur in cælestibus, quæ ita ditata est ac repleta præ omnibus in terris divinis muneribus. Quapropter festività hodierna celebritas est omnium supernorum civium gratissima, quia eius est assumptio de corpore, ex qua orta est veritas et iustitia, quæ de cælo prospexit, in qua omnes iustificamur, et exultant sancti in gloria.

Psalms. 84.

Hinc, fratres, quæso, iungamus vota cum supernis civibus, et iuxta modulum infirmitatis nostræ exæquamur laudibus, quoniam quod natum est ex ea, commune est omnium gaudium. Illi siquidem hodie occurrunt lætantes, et suscipiunt eam gaudentes cum hymnis et laudibus: nos prosequamur cum omni devotione cordis, et integritate fidei. Sicque prosequamur, ut ad illa ineffabilia dona, quæ percepit beata Dei genitrix, quandoque pertingere valeamus. Fortè igitur hodie interrogaverunt quidam sanctorum eminens prospicientes, illud de Canticis: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus*

mirrhæ et thuris? Quoniam in ascensu eius multa flagrabant ornamenta virtutum, incendio divini concremata amoris. Quæ ideo quasi virgula fumi, quia ipsa est virga illa de radice Iesse, quæ hodie ascendit. *Itai. 11.* Gracilis quidem et delicata ex aromatibus universi pigmentarii pulveris, sed conflagrata incendio caritatis. Et ideo benè in modum fumi virgulæ ex aromatibus, quia facta est tota in holocaustum Dei, quæ odoramenta virtutum spargebat de se usque ad cælos; et non qualiacumque, sed universi pulveris pigmentarii. Unde fratres, admiratio illa Angelica non de virginitate sola, quæ fuit singularis in Maria, sed de immensitate gratiæ venit; quia universæ virtutes in ea respergebant ex incendio divini amoris suavitate odoris, ita ut in ea esset forma, non solum virginum, verum etiam omnium Ecclesiarum Dei. Quoniam virginitas et vita beatæ Mariæ speculum et species fuit totius castitatis, et integritas virtutum, decus pudicitæ, et magisterium valde eximium probitatis. In qua rogo, videant virgines quid vitare, quid corrigere, quid tenere debeant honestatis; quia primus discendi amor, ut ita fatear, nobilitas est magistri. Habetis ergo, virgines, egregii magisterii formam: habetis exemplar in ea perfectæ virginitatis. Ecce via, qua pergere debetis: ecce beatitudo et gloria, ad quam pervenire vultis. Illuc indesinenter votis et desiderio anhelare oportet, ut ad ea quandoque feliciter perveniatis.

S. Ambr. lib. de Virg.

Ve-

Verùm quia de propagine carnis nulla nobilior Dei matre refusit, nulla splendidior ea processit, quam splendor paternæ gloriæ ineffabiliter divinitus illustravit; quam virtus Altissimi obumbravit, ut virgo pareret; quam divina gratia replevit, ut virgo conciperet; quam sapientia Dei Patris præ omnibus elegit, ut placeret; quæ corpus Christi sine contagione sui corporis generavit; quæ omnes virgultos in odorem suavitatis ardore caritatis Domino concremavit, ut tota holocaustum Deo fieret. Cuius caro et sanguis origo fuit benignissimi Salvatoris, cuius anima templum extitit in quo factum commercium nostræ redemptionis est. Bona siquidem domus, carissimi, in qua tota simul divinitas inlabitur Verbi, in qua sapientia Dei Patris septem sibi columnas erexit, super quam omnis innititur domus, et fabricatur Ecclesia. Quid dicam, fratres mei, quidve loquar de iis rebus mysticis, in quibus omnis humanus sermo silendo et admirando, potiusquam loquendo crescit, pro quibus Angeli gratulantur et decantant: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis?* Quòd si tunc ad partum Virginis talia cantarunt, credimus, dilectissimi, quòd hodie dignas concelebrant exsequias, et suscipiunt cum gloria matrem sui creatoris gaudentes, quam Spiritus sanctus adimplevit, quam sapientia Patris, scilicet Filii Dei, possedit.

Unde et nos gratias agamus creatori nostro, quia donorum

eius privilegia nostra sunt munera, nostraque conspersio; quoniam fermentum quod conspersum est in specie, redundavit in genere, *donec fermentaretur totum.* Et Luce 13. *factum est unum corpus, unaque conspersio nova, Christus et Ecclesia.* Unde necesse est, carissimi, festivitas quæ per fidem flagrat in mente, ut habeatur et contempletur ab omnibus in specie; sitque in nostris oculis gloriosa, quæ nunc tantum in cordibus respundet credita. Tunc quippe illa nobis erit festivitas continua et sempiterna, quæ nunc est in mente hodierna et diurna: ita ut sit illa iure quæ nunc flagrat in fide, anhelat in spe, ut permaneamus; pulsat in caritate, ut ingrediamur ad eam festivitatem in qua est beata et gloriosa Dei genitrix regina hodierna die assumpta per Iesum Christum Dominum nostrum, qui cum Deo Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO IV.

DE ASSUMPTIONE B. MARIE
QUARTUS.

Fratres dilectissimi, cum aliquid pro amore creatoris in creatura eius dignis laudibus prædicatur, aut excolitur, ad Dei proculdubio laudem refertur, qui auctor ipsius creaturarum operis invenitur. Sicuti et in quodam laudabili ac mirabili artificio, quicquid in eo magis laudibus celebratur, ad laudem artificis iure colligitur. Hinc quoque in Propheta scriptum est: *Laudate Do-*

Luce 1.

Ambt. lib. de Virg.

Dominum, inquit, *in sanctis eius*. Unde in primis, dilectissimi, gratiæ vestræ dignitatem humiliter imploro, ut veniam detis præsumptioni vel imperfectioni meæ, qui cum sim tardus ingenio, indoctus eloquio, tamen ex amore eius, quod in assumptione sanctæ Dei genitricis ac semper virginis Mariæ matris Domini legitur, more infantium balbutientium susurrare conatus sum, qui se sponte ad hoc ingerunt, quod dignè explere nequeunt. Sed ab omnipotente Domino non tam effectus, quàm voluntas requiritur, secundum quod scriptum

Luc. 1. est: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.*

Est igitur sancta et venerabilis virgo Maria, mater Domini nostri Iesu Christi secundum carnem, ex semine Abrahamæ orta ex tribu Iuda, virga de radice Iesse, clara ex stirpe David, filia Ierusalem, stella maris, ancilla Dei, regina gentium, domina regum, sponsa Domini, mater Christi, conditoris templum, Spiritus sancti sacrarium, velut columba speciosa, pulchra ut luna, electa ut sol, signaculum fidei, reparatio Evæ, introitus vitæ, ianua cæli, decus mulierum, caput virginum, hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium. Multiplicatur ut cedrus Libani, florens ut palma, velut oliva fructifera in domo Dei. Virgo sancta, virgo prudens, et una ex numero prudentium virginum. Virgo pulcherrima, virgo pudica, corpore decora, animo fulgida, fide perspicua, men-

Cant. 4.

Psalm. 51.

te præclara, amore virginitatis devota, ad obediendum parata, ministerio sibi credito cauta, in persecutione pacifica, in passione Christi mente compassa est. A Prophetis Dei prædicta, a Philosophis sanctis præfata, ab Archangelo salutata, a Spiritu sancto fœcundata, atque ab eodem obumbrata, seminis viri ignara, prole filii fœcunda: virgo innupta, ex filio læta, fide concipiens, gaudio pariens: virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Quem mundus totus non capit, in suo sacro alvo hæc Virgo inclusit. Qui mundum pugillo continet, eum beatissima Virgo pannis involvit: et qui præsentia maiestatis suæ in cælis Angelos pascit, Virgo hunc sacra sacro ubere matris aluit lacte. Et insuper ad cuius arbitrium totus orbis terrarum regitur, huius gloriøsæ Virginis uberibus conditor mundi infans nutritur. Et sub cuius defensione proteguntur regna terrarum, cum ipso virgo Maria fugit in Ægyptum. Et qui totum mundum quasi in statera suspensum tenet, in cruce confixum virgo Maria cernens aspexit. Qui præsentia maiestatis e cælis numquam defuit, ascendentem etiam in cælum oculis propriis contemplata esse virgo Maria creditur.

O beatissima et sanctissima omnium feminarum Maria! quàm feliciter in terris remanes, quæ filium tuum, immò et Dominum redemptoremque nostrum Iesum Christum in cælos præmittis! Immò enim tu multò beatius et felicius cælos penetrans, quia filium tuum

tuum in sua gloria sedere ad dexteram Patris non ignoras. O beatissima et gloriosa celebratio noctis huius! in qua virgo venerabilis Maria cum laudibus cælestis militiæ poli aulam cum ineffabili triumpho excipitur; ex cuius carne Dominus Iesus Verbum caro efficitur; quam ad immortalitatis gloriam transmutatam, ac super Angelos elevatam nullus fidelium ambigit.

O dilectissimi! si permitteretur scire nobis, quod tamen quia nec mens humana corde concipit, nec ore promit, quantus famulatus animarum sanctorum, quæ reverentia gaudens sanctorum Angelorum spirituum in adventum animæ beatæ Mariæ supernis sedibus impenditur, atque excolitur, cuius filium Dominum nostrum Iesum Christum super se elevatum, gaudentes cernunt, cernentes inhærent, inhærendo immortaliter immortaliter vivunt! Agitè ergo nunc gaudentes quod agitis, celebrate solemniter quod celebratis, et a cordibus vestris pigritiam mali corporis excludite. Quo excluso animos vestros flamma sancti amoris accendite, voci cantilenæ sensum accommodate, sapienter psallite. Et inter hæc, ut inserar precibus vestris apud intercessionem beatæ Mariæ, quam summo cordis desiderio amantes colitis, veniam mihi obsecro, impetretis. Et quia illa mater meruit effici creatoris nostri, nos mereamur habere illam apud filium suum, immò et Dominum suum, redemptoremque nostrum intervenientem et in omnibus auxiliatricem.

Et quia illa meruit virtute Altissimi obumbrari, nos mereamur eius precibus adiuvari, ipso adjuvante, qui vivit et regnat Deus in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EIVSDEM SERMO V.

DE ASSUMPTIONE B. MARIE
QUINTUS.

In illo tempore. Intravit Iesus in quoddam castellum, et mulier quedam Martha nomine excepit illum in domum suam: et reliqua. Luc. 10.

Hom. Ildeph. de eadem lectione.

Congruè satis et convenienter videtur a Patribus fuisse sancitum, ut in memoria Dei genitricis recitetur evangelica lectio, quæ narrat illas duas mente et carne sorores Dominum Iesum excepisse hospitio. Cui enim illa venienti in mundum templum præparavit in virtute sacratum, et perpetuæ virginitati dedicatum, huic istæ, ut Evangelium loquitur, temporalis habitationis præparaverunt hospitium, et piæ humanitatis, ac sincerissimæ caritatis præbuerunt obsequium. Harum enim vita et actus ita fuerunt mirabiles, et fidelium recordatione celebres, ut duarum vitarum figuram eas rectè tenere asserant divinarum litterarum catholici et doctissimi viri. Martha igitur, quæ curam domûs gerebat, et tanto talique hospiti ea quæ necessaria erant, præparabat, activæ vitæ figuram, ut diximus, præferbat. Per Mariam verò, quæ ad pedes Domini

sedens instantissimè sermonis eius audiebat colloquia, vita perspicuè præmonstratur contemplativa.

Eia, fratres charissimi, videamus, si Domina nostra, immo Domini nostri et Dei genitrix et semper virgo Maria utramque vitam ad plenum exercuit, et activam laudabilem, quam opere Martha excoluit, et contemplativam optimam, quam Maria audiendo et eligendo obtinuit. Sanè sicut dilectum domini Ioannem ⁽¹⁾ Theologum, de humanis, et corporalibus actibus Domini Iesu pauca dixisse, et multa de natura divinitatis eius, potentia, et maiestate dixisse et scripsisse, teste sacratissima serie descriptionis eius, cognoscimus; ita Domini genitricem non adeo fuisse credimus intentam activæ conversationi, quoniam se totam contulit divinæ speculationi. Non enim ad activam, ultra quàm matrem Domini decuit, se contraxit; sed toto mentis affectu et desiderio ad vitam se contemplativam erexit. Et ne ex toto esset vitæ exors activæ; postquam electa est a Domino, salutata ab Angelo, obumbrata a Spiritu Sancto, fœcundata Dei verbo, exurgens de loco, per iter devium et abrupta montium veniens ut deferret amicis actualis vitæ laboriosum officium, Zachariæ vatis ingreditur domum, Elisabeth salutans cognovit in spiritu in sinum eius nobile pignus depositum; et in iis paucis, ut dixi-

Luc. 11.

Luc. 10.

(1) Amel. *Evangelistam.*

(2) Amel. *in alvo virginali.*

mus, Marthæ complevit actum. Si Martha felix quæ activæ vitæ præferebat figuram, quanto magis istæ sanctissimæ, de quibus loquimur, personæ extiterunt felices, quæ tantorum gaudiorum et munerum meruerunt fieri competes? Quæ maior potest esse felicitas, quàm in matre Domini, et ut ita dicam, in aula regali, in ⁽²⁾ aula virginali fœcunditas regnet et virginitas? quàm cum infœcunda et vetusta generat, et parit sterilitas? et cum ætas seneectutis et antiquitatis nomen promeruit novæ paternitatis? Et ut beatus Hieronymus iocundo sermone prosequitur, Ioannes etiam ad introitum Mariæ exultavit et lusit, et per os Virginis audiebat verba ⁽³⁾ Domini, et de utero matris gestiebat in occursum eius erumpere. Quomodo, quantum, et qualiter officiis et obsequiis speculativæ vitæ cum altera Maria se subdidit, Gabriëlis Archangeli profiteatur assertio, sermonis Evangelici prosequatur oratio, quia ad hæc narranda nostræ parvitas deficit sermo. Unum profecto scimus: quia omnis eius vita et actio ⁽⁴⁾ intenta fuit sermoni Dominico. Et sicut de altera Maria dictum est: ista optimam partem elegit, quia prima omnium feminarum Deo virginitatem obtulit, et idcirco promeruit, ut Dei filius Angelo nuntiante ex ea corpus nostræ redemptionis susciperet. Diximus enim eam semper intentam fuisse speculationi divinæ; sed oportet

(3) Amel. *Domini pertinantis.*

(4) Idem: *intenta fuit semper in Domino.*

Deut. 18. 1

Genes. 49. 1

Nam. 24. 1

tet nos hoc ipsum catholicis verbis astruere.

Ut enim humano usu loquamur, ubi erat corpore quando Angelus a Deo mittebatur ad eam? utique in domo parentum. Ubi spiritu? verum ut diximus, in illo divinæ speculationis intuitu. Quid agebat? sine præiudicio alicuius inreprehensibiliter vivens, ut suæ professionis proprium erat, orabat, legebat. Quomodo orabat? canticum quod cecinit tympanisans, et exclamans. Quid legebat? forsitan occurrebant ei divinæ Scripturæ testimonia ad illud ineffabile sacramentum, quod in ea gerebatur, sine dubio pertinentia. Nonne in pignore quod gerebat, illud impleri posse credebatur Mosaycum:

Deut. 18. 15. Prophetam, inquit, suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me ipsum audietis?

Et multas alias in aperto cernebat Prophetarum sententias, per quas tanti sacramenti atque mysterii præmonstrabatur, et ad liquidum declarabatur veritas. Nonne ad hoc pertinere videbatur illud Iacobi Patriarchæ testimonium dicentis: *Non auferetur sceptrum de Iuda, et dux de femore eius, donec veniat qui mittendus est: et ipse erit expectatio gentium?* Quid manifestius, quàm quod ille fatebatur Balaam ariolus, et ⁽¹⁾ falsiloquus, Dei nutu veridicus? *Orietur, inquit, stella ex Iacob, et exurget homo de Israel.* Sciebat enim Dei genitrix in arcem divinæ contemplationis assumpta,

Genes. 49. 10.

Núm. 24. 17.

Davidicis edocta testimoniis, processurum de se Dominum tamquam de thalamo suo sponsum; et ipsum speciosum, ut idem Propheta præcinit, præ filiis hominum. Non enim dubitabat ad se pertinere, Spiritus sancti illustrata lumine, quod Isaiam Prophetam recolebat dixisse: *Ecce virgo concipiet et pariet filium. Et egredietur virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet.* Quid apertius? quid iocundius? Et virginem parituram, et virgam de radice Iesse processuram, nobilissimus Prophetarum pronuntiat.

Psalm. 18. 6.

Psalm. 44. 3.

Isai. 7. 14. et 11. 1.

Placuit igitur inserere huic nostræ declamatiunculæ sententiam Psalmi octogesimisepti, quem ad memoriam Dei genitricis et mysterium Dominicæ incarnationis et nativitatis beatus Ambrosius, vir per cuncta laudabilis, et verus assertor fidei catholicæ, adeo festivè voluit exponere. Et idcirco, ut dixi, sententiam tanti Pontificis pauperculo nostro operi apponere volui, ut quod dignè non potuit prosequi ingenioli nostri paupertas, sententiæ tanti Pontificis nobilitet et commendet auctoritas. Ait enim secundum antiquam interpretationem iam dictus doctissimus doctor: Mater Sion dicet, homo, et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus. Matrem autem secundum divinitatem habere non potuit, quia auctor est matris. Ille homo factus est, non divina generatione, sed humana: ⁽²⁾ quique homo factus est, Deus homo natus est.

Ambrosius oratione funebri de excessu fratris sui Saryri.

Psalm. 86. 5.

Zz Sed

(1) Amel. ex se falsiloquus.

(2) Quia qui: Amel.

Itai. 9.6. Sed et alibi habes: *Puer natus est nobis, et filius datus est nobis.* In puero enim nomen ætatis: in filio est plenitudo divinitatis. Factus est ex matre, natus est ex patre: idem tamen et natus et datus: non divisum, sed unum putes. ⁽¹⁾ Unus enim Dei filius et natus ex Patre, et ortus ex Virgine, distanti ordine, sed in uno concurrente nomine, sicut et præsens lectio docet: quia homo factus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus. Homo utique corpore, altissimus potestate. Et si Deus et homo diversitate naturæ, idem tamen non alter in utroque. Aliud ergo speciale naturæ suæ, aliud nobiscum commune: sed in utroque unus et in utroque perfectus. Non igitur mirandum est, quia et dominum cum et Christum fecit Deus. Fecit ergo Iesum eum utique, qui ex corpore nomen accepit: fecit enim de quo etiam patriarcha David scribit: Mater Sion dicet, homo et homo factus est in ea. Quasi homo ergo factus, dissimilis utique, non divinitate, sed corpore: nec discretus a Patre, sed exceptus in munere.

Huius muneris gratiam, Angelo nuntiante, virgo Maria Dominum concipiendo promeruit, pariendo obtinuit, et post partum virgo perpetua permanens incorrupta possedit. Eiusdem gratiæ muneribus conferta, ut fas est credere, omne tempus Dominicæ infantiae, pueritiæ, et adolescentiæ cum ipso peregit: et

obsequium maternæ dilectionis et dulcedinis, ut vera mater humanitatis suæ, filio ministravit. Quæ fuerunt inter se illorum colloquia, quàm dulcia, quàm amabilia, quando in matre fulgebat virginitas, et lætabatur fecunditas; in filio apparebat humanitas, et latebat divinitas; quantum, vel quale illud erat deificum ac virginale consortium, non dico nostrum, sed omnium hominum prorsus excedit intellectum. Deinde idem ipse qui erat unigenitus Virginis matris, cùm voluit apparere unicus Dei Patris, tempore sui baptismatis hoc ipsum ostendit maiestas Trinitatis; cùm Pater auditur in voce, Filius videtur in homine, Spiritus sanctus in specie dignatus est apparere columbæ. Est enim huius rei magnitudinis testis magnus præ ceteris homo, nomine Ioannes, a Deo missus. Iste verò tantus homo, qui hactenus erat Dominicæ incarnationis et nativitatis arcanorum mirabiliter conscius cum sanctis, factus est minister mirabilis mysterii huius.

Nos ergo, fratres, ut corde credamus, et ore confiteamur, tres denominatas, ⁽²⁾ distinctas, et discretas personas Patris, et Filii, et Spiritus sancti unius esse divinitatis, æternitatis, ⁽³⁾ immensitatis, et gloriæ, ammonent nos et doceant veritatis veracissima verba Prophetarum, et Apostolorum, et Evangelistarum veridica testimonia. Et ut in tribus personis summa, simplex, æter-

(1) Amel. *Unus enim Deus filius ex Patre, et ortus ex virgine.*

(2) *Distinctas* deest in Feu-ard.

(3) *Universitatis et gloriæ*: Feu-ard.

æterna, et incomprehensibilis credatur, confiteatur, et adoretur Trinitas, invitet nos sanctarum Scripturarum sinceritas, et catholicorum Patrum, eorum videlicet fidelis autoritas nos doceat, in quorum intellectu et scriptis fidei pietas et veritas non vacillat.

Mysterio itaque baptismatis peracto, ac præsentia totius Trinitatis consecrato, Iesu non alieno, sed suo spiritu, et propria voluntate desertum petiit, ubi ad tentandum eum malignus spiritus invenit: qui ipsius virtute superatus, Angelis ministrantibus, recessit ab eo confusus. Postea a beato Ioanne invenitur, et ob incomparabilem innocentiam ab eo

Matth. 4. 1.

Ioan. 1. 29. Agnus mundi peccata tollens appellatur. Et ne lumen divinitus accensum sub modio poneretur, exivit ad publicum: et quia totum invenit mundum criminibus et peccatis obnoxium, omnibus medicinæ indixit remedium, in suo adventu appropinquare dixit regnum cælorum. Et ut illud

Isaie 9. 2. Isaïæ impleretur vaticinium: *Populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis*; deinde ipso divinitatis suæ lumine præeunte, ex diversis huius vitæ conversationibus et officiis, ut Evangelia loquantur, discipulos vocavit, et ex illis duodecim elegit, quos

Luc. 6. 13. Apostolos vocavit, per quos humano generi salutis iter ostendit. Quorum semper conventui, nobili contubernio semper adhærebat sanctissima Virgo: cum illis semper habitabat, sese-

que Dominicis conspectibus frequenter præsentari gaudebat.

Eam verò optimam partem, quam soror Marthæ Mariæ in specie et figura gerebat, Dei genitrix iure vera firmissimè retinebat, et cum Apostolis de humanis Christi actibus, ut veriùs ac specialius cognoscebat, veriùs ac specialiter conferebat: ut ab ea discerent qualiter arcanum tanti mysterii et ipsi crederent, et lucidiùs aliis enarrarent, et cùm opportunum fuerit, sine omni ambiguitate scriptis mundo transmitterent. Ipsa verò, ut sanctus Evangelista Ioannes refert, Domini miraculis nonnunquam interfuit: in iis et in ceteris divinitatis eius operibus et virtutibus, ultra quàm dici potest, gloriabatur. Et si Maria quondam peccatrix, cui donando peccata erat propitiùs, intentè audiebat verba ex ore eius; quantum magis hæc, quæ erat mente et corpore sancta, audiebat ardentius, cuius idem ipse et dominus erat et filius? Ceterum ut Simeonis iusti prophetia imple-

Ioan. 2. 1.

Luc. 7. 37.

Luc. 2. 35.

Ioan. 19. 25.

Libro 10. in Lucan., cap. 33.

retur dicentis: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius*; tempore Dominicæ passionis cum dilecto discipulo ante crucem stabat, et ut verbis dulcissimis utar Ambrosii, piis oculis spectabat, non pignoris mortem, sed mundi salutem, ubi audire meruit: *Ecce filius tuus*; et dilecto discipulo de ea dictum: *Ecce mater tua*.

Circa sepulturam verò Dominicam, multo magis quàm mulieres illas sanctas, quidam dicunt fuisse sollicitam: quorum opinionem, nisi fallor, astruere

videtur bonus ille Sedulius pœta Evangelicus, orator facundus, scriptor catholicus. Si enim scire volumus, quid Dei genitrix post resurrectionem Domini, antequam ipse cœlos ascenderet, agebat; sine dubio loca Dominicæ nativitatis, passionis, sepulturæ, et resurrectionis frequenter circumiens, invisere cupiebat. In eisdem etiam locis lacrymas fundebat, et sanctissimi oris sui oscula dulcissima imprimebat. Deinde admorum sibi refugium, apostolicum videlicet contubernium, ⁽¹⁾ pasta intuitu Dominicorum locorum cum gaudio remeabat. Credimus eam interfuisse gaudiis Dominicæ ascensionis, et in die sancto Pentecostes cum sanctis Apostolis percepisse gratiam Spiritu sancti, quem constat eam plenissimè habere ab ipsa conceptione Christi. Si quis verò adhuc studio pietatis, vel piæ curiositatis affectu indagare voluerit, quid post ascensionem Domini egerit, quàm sanctè et iustè vixerit, et cum quibus habitaverit; soli Deo cognitum esse videtur, et Gabriéli Archangelo, cui eius tota causa commissa esse prædicatur a Domino, et Angelis sibi conlætantibus, secumque loquentibus, Joanni etiam dilecto Domini discipulo, qui ab ipsa cruce eam suscepit in sua sollicitudine et cura; videlicet ut virgo virgini deserviret, et Domini matri rependeret servitutis et dilectionis obsequium, qui eum præ ceteris sua dilectione fecerat dignum. Beatissimo etenim Petro

Ioan. 19. 27.

Apostolorum principi, ceterisque Apostolis non incognita fuit eius purissima vita et actio, sancta quoque et admirabilis et prædicabilis conversatio: quippe quia cum eis semper fuit, ⁽²⁾ ab ipsorum conversionis initio usque ad illum diem, in quo unigenitus Dei filius homo ex ea vera fide genitus, a laboribus huius vitæ illam voluit eripere, et ad gloriam sibi a sæculis præparatam, ut creditur et prædicatur, super choros Angelorum dignatus est elevare.

Huius diei lætitiâ hodie totus mundus concelebrat. Hodie namque ob venerationem assumptionis Dei genitricis Angeli lætantur, virgines gratulantur, Patriarchæ et Prophetæ Deo laudes referunt; quia præsentia et vaticinia sua per eandem Dei genitricem completa esse cognoscunt. Apostoli et Evangelistæ tripudiant, cum in carne Deum venisse, et de Virgine natum vera fide scriptis suis pronuntiant. Gloriantur etiam hodie matres, genitrici Dei sui solemnia dignis laudibus celebrantes. Gaudent summi Pontifices, Confessores, et Doctores catholici, dum per eorum doctrinam fideles Dei credunt, et colunt Dei filium suscepisse quod non erat, et non amisisse quod erat. Et genitricem Dei prædicant virginem peperisse, et post partum virginem extitisse. Dicam aliquid plus si audeo, dicam fidei præsumptione, dicam pia temeritate. Totus mundus hodie condigna iubilatione lætatur et gau-

(1) *Pasta intuitu: Am. postea intuitu: Feu.*

(2) *Ab ipso conversationis initio: Amel.*

gaudet: tartarus tantummodo ululat, fremit, et submurmurat; quoniam gaudium et lætitia huius diei claustris infernalibus inclusis aliquod remedium et refrigerium præstat. Non audent, ut opinor, ministri tartarei hodie attingere suos captivos, quos recolunt redemptos illius sanguine, qui pro mundi salute est dignatus nasci de Virgine. (1)

De cuius Virginis meritis

(1) Non videmus, quid in huius periodi sententia iure reprehendi possit; quæ si accipiatur de animabus iustis, quæ in Purgatorio torquentur quousque leviorum criminum sordes eluerint, tota nostro iudicio pia est et catholica: pium enim est, nec improbabile cogitare in solemnioribus Mariæ Festivitatibus prædictarum fidelium animarum tormenta levari, immo etiam interdum finiri precibus et meritis tantæ Virginis. Quid autem huic loco prohibet hanc interpretationem adhiberi? Certè non locus Purgatorii, quod in inferioribus terræ partibus situm, adeoque in claustris infernalibus collocatum creditur. Non tormenta, quæ a ministris tartareis infligi dicuntur; neque enim animæ purgandæ ab aliis quàm a dæmonibus torquentur. Non denique captivorum nomen, quo utitur auctor Sermonis: animæ enim quæ dæmoniorum potestati quantum ad pœnam subiectæ sunt, in carcere inferiori ad tempus detentæ, meritò illorum captivæ dici possunt.

Verumtamen fac loquatur de damnatis, qui hoc nomine communiter intelliguntur, æternis suppliciis ob gravia scelerata addictis. Quid? Adeonè absonum est et inauditum aliquod vel his levamen suarum pœnarum contingere posse, quæ tamen non ideo sint aliquando finem habituræ? At verò D. Augustino non ita incommoda visa est similis de damnatis cogitatio, quamvis ipse non probaverit. Ea eius verba in Enchiridio cap. 112. tractantis versum illum Psalmi 87. *Non obliviscetur misereri Deus, nec continebit in ira sua misericordias suas.* "De his si, ne scrupulo intelligitur, qui vasa misericordie nuncupantur, quia et ipsi non pro meritis suis, sed Deo miserante liberantur; aut si hoc ad omnes (scilicet etiam ad damnatos) existimant pertinere, non ideo necesse est ut damnationem finiri opinentur eorum, de quibus

et gloriosissima hodierna eius assumptione divinæ legis interpres, sanctus videlicet Hieronymus, et alii egregii doctores tanta ac talia potuerunt et voluerunt dicere, quibus nos nec audemus aliquid nec debemus adicere. Et qui ad plenum vult cognoscere gloriam solemnitatis hodiernæ, Sermonem, quem supradictus pater Hieronymus edidit ad sanctam Paulam et ad Eustochium filiam eius

Auctor sermonis de Assumptione ad Paulam et Eustochium falsò putatus Hieronymus.

dictum est: *Ibunt hi in supplicium æternum...* Sed pœnas damnatorum certis temporum intervallis existiment, si hoc eis placet, aliquatenus mitigari; etiam sic quippe intelligi potest manere in illis ira Dei, hoc est, ipsa damnatio, ut in ira sua non tamen contineat miserationes suas; non æterno supplicio finem dando, sed levamen adhibendo vel interponendo cruciatibus: quia nec Psalmus ait, *ad finiendam iram suam*, vel *post iram suam*, sed *in ira sua...* Manebit ergo sine fine mors illa perpetua damnatorum, id est, alienatio a vita Dei, et omnibus erit ipsa communis, quamlibet homines de varietate pœnarum, de dolorum revelatione, vel intermissione pro suis humanis motibus suscipentur.

Congruunt etiam in hanc sententiam, quæ Prudentius cecinit in Hymno 5. indicans per Festum Paschale non nihil quietis et relaxationis damnatis indulgeri:

*Sunt et spiritibus sæpe nocentibus
Pœnarum celebres sub styge feriæ.
Illa nocte, sacer qua rediit Deus
Stagnis ad superos ex Acherontis,
Miserent supplicii tartara mitibus;
Exultatque sui carceris otio
Umbrarum populis liber ad ignibus,
Nec fervent solito flumina sulphure.*

Quis ergo miretur, quæ Prudentius poëta christianus et piissimus de Paschali festivitate dixit, fuisse ab huius sermonis auctore pia quadam (ut ipse loquitur) temeritate translata ad Festum Assumptionis B. Virginis Mariæ? Nulla itaque in sententia erroris species, quæcumque illi interpretatio adhibeatur. Quamquam priorem nos ab omni doctrinæ novitate remotiorem, nec minus auctoris menti consonam iudicamus.

eius virginem , et ad ceteras virgines , non solum præsentem , sed etiam ad superventuras transmissit , legat. In eodem verò Sermone non solum possunt addiscere virgines feminæ , sed etiam masculi , quomodo debeant virginum virgini virginaliter ac viriliter militare. Hodie , reverendissimi patres , et charissimi fratres , domini et seniores , matres et sorores , celebremus devotissimè beatæ Dei genitricis et semper virginis Mariæ celeberrimum festum , ut per eius singulare meritum , et orationes omnium sanctorum , sanctarumque virginum , pium mereamur habere atque propitium Virginis filiam , et virginum sponsum , Dominum nostrum Iesum Christum , qui vivit et regnat cum Deo Patre et Spiritu sancto per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO VI.

DE ASSUMPTIONE B. MARIE
SEXTUS.

Hodie , fratres charissimi , gloriosa et perpetua virgo Maria , cælos ascendit : hodie de terris et de præsentis sæculo nequam erepta , secunda de immarcessibili gloria ad cæli pervenit palatia. Hac , inquam , die meruit exaltari super choros Angelorum : quoniam ut credimus in dextera Patris sublevata ⁽¹⁾ in cælestis regni solio , post Christum gloriosa resedit , quæ meritò Domini templum , Spiritus sancti sacrarium et appellatur et creditur. Hæc est illa vir-

go gloriosa , cuius ineffabile meritum longè ante et figuris legalibus , et Prophetarum oraculis prænuntiabatur. Nam quid aliud præsignabat virga illa Aaron , quæ in tabernaculo Domini posita , tertia die inventa est germinasse ; iamque dilatatis foliis eruperant flores , qui turgentibus gemmis in amigdalas deformati sunt ? Virga ista sacra est virgo Maria , quæ neque sata , neque radicata , sine ullo cultore , tertio die , hoc est , tertio sæculi tempore , sancto Spiritu est fecundata , nobisque Deum genuit et hominem Christum : cuius utraque substantia , bene per amigdalam est figurata. Amigdala namque ex carne , osse , et nucleo constat : sic Deus et homo in una persona est Iesus Christus. Et in amigdala quidem caro exterior amarissima est ; nucleus verò interior vescentes grata dulcedine reficit. Sic et Christus per humanitatem passionis amaritudinem sensit , per divinitatem impassibilis mansit.

De hac virga Isaias Propheta prædixerat : *Egredietur virga de radice Iesse , et flos de radice eius ascendet.* Virgo namque Maria , cuius hodie ad cælos ascensionem colimus , de stirpe David regis , qui filius fuit Iesse , nobilissima prosapia , et regali stemmate exorta processit ; et flos de radice eius ascendit , quia verus ille Nazareus , et flos munditiæ Christus per eam , ex ea incarnatus , in mundum venit. Hic est ille flos sacerrimus , qui de seipso in epithalamium Ecclesiæ loquitur :
Ego

(1) *In cælis regni solio* : edebat Feu-ard.

Cant. 2. 1. Ego flos campi, et lilium convallium. Flos enim campi, qui non aratus, nec seritus fuit, quia de Virgine sine virili ministerio natus apparuit. Lilium autem convallium extitit, quia ad insinuandum humilitatis exemplum, pauperes parentes, de quibus nasceretur, elegit: dignatus pro nobis ipse pauper fieri, ut nos sua potestate divitiarum et divinitatis suæ donaret esse participes. Beatus quoque Ezechiel Propheeta huius sacræ Virginis se consocium fuisse prophetico spiritu

Ezech. 44. 2. 3. testatur dicens: Vidi portam in domo Domini clausam, et dixit ad me Angelus: Porta hæc, quam vides, non aperietur. Princeps in ea sedebit, ut comedat panem coram Domino. Porta namque in domo Domini clausa, virgo est Maria semper intacta. Vir non transiet per eam, quia Ioseph non cognovit eam. Clausa fuit in æternum, quia Maria virgo est ante partum, virgo in partu, et virgo post partum. Princeps in ea sedet, ut comederet panem coram Domino; quia Dei filius in utero illius novem mensium spatio moratus est, indeque egressus, et tamquam sponsus de thalamo suo, ut comederet panem coram Domino, iuxta quod ipse dixit:

Iean. 4. 34. Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me, Patris.

Tot igitur et tantis hæc sancta virgo et mater Domini Prophetarum prænuntiata vaticiniis, hodie ad cælos assumpta est, meritorum fructus, et laborum præmia perceptura. Ascendens namque Dei filius in cælum, matrem

castissimam ad tempus ad hoc dimisit in terris, ut ei locum immortalitatis in æthereis mansionibus præpararet, ut cum eo in perpetuum regnaret. Et hæc est præsentis diei solemnitas, in qua gloriosa et felix ad cælestem assumpta est thalamum. Quæ profectò eius festivitas tantò excellentior est omnium sanctorum festivitatibus, et incomparabiliter admiranda, quantò et ipsa Dei genitrix cæteris sanctis incomparabilis, et magisque habetur mirabilis. Unde et ex persona supernorum civium in eius ascensione admirans Spiritus sanctus ait in Canticis canticorum: *Quæ Cant. 3. 6. est ista que ascendit per desertum, sicut virgula fumi?* De deserto enim præsentis sæculi hæc virgo hodie ascendit; atque ideo mirabantur animæ electorum, quænam hæc esset, quæ virtutibus meritorum etiam dignitatem supervinceret Angelorum. Quasi virgula autem fumi ex aromatibus ascendit, quia delicata, et divinis extenuata disciplinis, multis virtutum erat repleta odoribus, per quas quotidie se in holocaustum Domino concremabat incendio pii amoris, et desiderio charitatis.

Nec diu hæc sancta sacratissima Virgo post Domini ascensionem in terris potuit remanere, quam desiderabant Angeli, cælum et ipsum de eius ascensione quærebatur: atque ideo Spiritus sanctus invitabat dicens: *Veni columba mea, immaculata mea; iam enim hiems transit, imber abiit et recessit.* Quodque arden-

dentissimè vellet assumere, ostendit crebra ingeminatione in-
 Cant. 4. 8. quiens: *Veni de Libano, sponsa mea: veni de Libano, veni.* Et pulchrè de Libano venire iubetur, hoc est, de candidatione; Libanus enim candidatio interpretatur. Et hæc virgo sancta candidata erat virtutibus, et dealbata Spiritus sancti muneribus, columbæ lacteæ servans simplicitatem, et virginitatis immaculatum candorem; atque ideo sola digna fuit, per quam, et ex qua Dei filius, ad reconciliationem humani generis veniens, carnem assumeret. Unde et ei soli Angelica
 Luc. 1. 28. illa salutatio conveniens fuit: *Ave Maria, gratiâ plena.* Ceteris enim electis ex parte gratia datur, huic vero Virgini tota se infudit plenitudo gratiæ. Quod

(1) Neque in hoc loco quidquam reperimus, quod erroneum, aut impium fuerit pronuntiare, si tempora illa attendamus, quibus auctor sermonis hæc scribat circa corporis Virginei assumptionem. Primum enim tota huius periodi sententia (sicut alia quamplurima huius sermonis) nostro iudicio desumpta est ex sermone de Assumptione B. M. Virginis, quem non semel citat hic auctor, falsò credens esse D. Hieronymi; sed qui ab eruditis putatur esse auctoris cuiusdam Græci, qui parùm latinè sciret; sive sit Sophronius ferè S. Hieronymo suppar, sive alius, ut placet aliquibus, plus uno sæculo posterior. Deinde etiamsi sermo iste sæculo septimo conscriptus fuisset, potuit nostro iudicio idipsum sine ulla nota ab illius auctore affirmari: nempe assumptionem corporis Virginei in cælum, quamquam ab aliquibus pia devotione crederetur, rem verò tunc temporis fuisse nec satis exploratam, neque inter illas veritates recensitam adeo apertas, de quibus nefas esset ullo pacto dubitare. Nondum enim illis temporibus hoc Festum ab universa Ecclesia celebrabatur, nondum omnium Doctorum consensus in prædictam veritatem conspiraverat, quemadmodum hodierna die fieri videmus, quando universa Catholica Ecclesia Virginem in cor-

considerans Propheta David ait: *Descendet, sicut pluvia in vellus.* Vellus enim virginitatem præsignat. Sicut enim vellus cum sit de corpore, corporis non subiacet passioni; ita virginitas cum sit in carne, vitia carnis ignorat.

Descendit ergo sicut pluvia in vellus, quia cælestis imber, hoc est unda divinitatis virgineo vel-
 Ioan. 1. 14. leri placido se infudit illapsu, quando Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Nec sanè illud omittere debemus, quod multi pietatis studio libentissimè amplectuntur: eam hodierno die a filio suo domino Iesu Christo ad cæli corporaliter sublevatam palatia. Quod licèt pium sit credere, a nobis tamen non debet affirmari, ne videamur dubia pro certis recipere. (1)

Ve-

pore assumptam toto terrarum orbe celebrat, et omnium Theologorum suffragia ita consentiunt, ut qui aliter sentire auderet, impietatis, et temeritatis notam meritò incurreret.

Quod verò sæculo septimo mirandum non sit, quòd auctor sermonis cum huiusmodi dubitatione, et cautione de assumptione corporis Virginei locutus fuerit, exemplo comprobamus alterius sermonis in eiusdem festi celebritate conscripti, eodemque sæculo, aut fortè posteriori, ut colligitur ex auctoritate S. Isidori, quem proprio nomine laudat. Fuerat hic sermo cum aliis eiusdem notæ S. Augustino aliquando attributus, postea verò ut spurius reiectus est. Quisquis tamen fuerit illius auctor, de Virgini assumptione ita loquitur, num. 2.

“Hoc idcirco dicimus, fratres, quia
 „sicut iam in consuetudinem Christi suscepit Ecclesia, hodierna die ad cælos
 „assumpta fuisse traditur Virgo Maria.
 „Sed quo ordine hinc ad superna transierit regna, nulla catholica narrat historia. Non solum autem respuere apocrypha, verùm etiam ignorare dicitur
 „hæc eadem Dei Ecclesia. Et quidem sunt
 „nonnulla sine auctoris nomine de eius
 „assumptione scripta, quæ, ut dixi, ita
 „caventur, ut ad confirmandam rei ve-
 „ri-

Verum enim hoc sit, necne, nos tamen credere convenit eam filio suo in cælestibus conregnare, nosque post Deum in omni veritate confirmare, meritis et precibus præmunire. Si autem vultis scire, quid post Domini ascensionem egerit, hoc unum certum est, quia virgo sancta corpore et mente permansit, conversata cum Apostolis, donec ipsi per diversas regiones prædicaturi sunt missi. Et licet omnes Apostoli eam venerarentur, eique officio dilectionis famularentur, plus tamen et specialius ceteris Ioannes usque ad finem vitæ dilexit et coluit; quique sibi commissam Virginem virgini accepit in suam, et sic ei, quasi filius matri, assistit et obsecutus est, recordans illud quod a benigno magistro in cruce audierat: *Mulier, ecce filius tuus.*

Ioan. 19. 26.

Huius igitur sacrosanctæ Virginis et matris Domini hodiernam festivitatem spirituali lætitia celebremus, quæ, sicut Evangelium loquitur, optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Quod quamvis historialiter de illa Maria sorore Lazari, ardentissima dilectrice

Luc. 10. 42.

Christi, dictum intelligitur, specialiter tamen beatæ Dei genitrici convenire creditur, quæ optimam partem elegit; quia ei singulariter datum est matrem esse, et sigillum castitatis non perdere: prolem suscipere, et incorrupta virginitate gaudere. Nam cum sint in Ecclesia tres ordines fidelium, conjugatorum videlicet; continentium, atque virginum; hæc sola superexcellenti et incommutabili dono mater potuit esse virgo, servare pudorem, et intactis suis visceribus edere Deum et hominem: unde merito eam Dei confitemur genitricem. Iam ergo ad eam, de qua loquimur, preces et vota vertamus, opem intercessionis eius poscimus singuli, poscimus omnes. Oremus ut sit ⁽¹⁾ protectrix in prosperis, submoveat noxia, suggerat profutura, admittat preces supplicantium intra sacrarium divinitatis, nobisque impretet consortium suæ beatitudinis, favente et adiuvante Domino nostro, filio eius Iesu Christo, cui est cum Deo patre imperium et immortalitas per infinita sæcula sæculorum. Amen.

„ritatem legi minimè permittantur. Hinc
„sanè pulsantur nonnulli, quia nec corpus
„eius in terra invenitur, nec assumptio
„eius cum carne (ut in Apocrypha
„legitur) in catholica historia reperitur.
„.....

„Sed nec invenitur apud Latinos aliquis
„tractatorum de eius morte quidpiam
„apertè dixisse. Nam illum Evangelii
„versiculum, quem Simeon dixit ad
„Domini Matrem, *Et tuam ipsius animam
„pertransibit gladius*, beatæ recordationis
„Ambrosius cum tractaret, ait: *Nec historia
„nec litteræ docent, Mariam gladio vitam
„finiisse. Hinc et Isi-*

„dorus, incertum est, inquit, per hoc
„dictum urum gladium spiritus, an gladium
„dixerit persecutionis. . . . Restat
„ergo ut homo mendaciter non fingat
„apertum, quod Deus voluit manere occultum.
„Vera autem de eius assumptione, ne
„sententia hæc esse probatur, ut secundum
„Apostolum sive in corpore, sive extra
„corpus ignorant, assumptam super
„Angelos crelamus.”

Hæc dicta sunt, ut auctoris dictum ab acerbiori censura defendi posse, ratione et exemplo ostenderemus.

(1) *Amel. protectrix in adversis, pro-
vectrix in prosperis, submoveat, &c.*

Aaa EIUS-

EIVSDEM SERMO VII.

IN ⁽¹⁾ ASSUMPTIONE B. MARIE
SEPTIMUS.

Celebritas hodierni diei nos admonet, ut in laude Virginis Mariæ immorari debeamus, quia revera indignum est, ut in die tantæ Dei genitricis laudes Domini nostri sileat lingua carnis. In hac siquidem die competenter beata Virgo Maria sponso illi cælesti liberè proclamat: *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria assumpsisti me.* Hodie, inquam, et ipsa congruè ab sponso audit: *Veni proxima mea, speciosa mea, columba mea, quoniam ecce hiems transiit, pluvia abiit.* Ipsaque iam beata ^{Wis 12.} respondit: *Flores visi sunt in terra nostra: tempus sectionis advenit. Anima mea exultabit in Domino, et delectabitur super salutari suo: Et in Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti et latentur: Et credo videre bona Domini in terra viventium.*

Videamus itaque, fratres, quæ sit hæc Virgo tam sancta, ad quam Spiritus sanctus venire dignatus est; quæ tam speciosa, quam Deus elegit sponsam; quæ tam casta, ut possit esse virgo post partum. Hæc est, inquam, Dei templum, fons ille signatus, et porta Dei clausa. In eam itaque sanctus descendit Spiritus: hanc ^{Lucæ 1. 35.} virtus obumbravit Altissimi, et

ex ea potens virtutum Christus egreditur. Hæc est immaculata coïtu, fecunda partu, virgo castitate: hæc concepit virgo, non ex viro, sed de Spiritu sancto: hæc peperit, non dolore, sed gaudio: hæc nutritivum Angelorum et hominum cibum.

Felix certè et omni laude dignissima, quæ sine humano semine cælestem sæculo protulit panem, et mundi genuit Salvatorem! O fidei pactum! O fidei secretum! Promittit Angelus virginis filium nasciturum: virgo gaudet, cupitque effici mater. Verè magnum et salutare mysterium: quæ sic peperit, ut mater et virgo possit dici. Lacta Maria creatorem tuum, lacta panem cæli, lacta præmium mundi. Prebe lambenti mammillam, ut ille pro te præbeat percutienti maxillam. Tu illi ut mater temporalem ministra substantiam, ⁽²⁾ ut ipse nobis et tibi vitam tribuat sempiternam. Lacta ergo eum, qui fecit te, qui talem fecit te, ut ipse fieret in te. Lacta eum, qui fructum fecunditatis tibi dedit conceptus, et decus virginitalis non abstulit natus.

Videte, fratres, quàm dignè Domino consecrata virginitas famulatur, quam sic amare dignatur, ut una eademque femina, et virgo dici possit, et mater: quàm præferenda gratia, et cunctis sæculis prædicanda, quæ sola et genitricis dignitatem obtinuit, et virginalem pudicitiam non

(1) Assumptione ut habet Amel. non ut Feu-ard. in Nativitate, de qua nec verbum in toto Sermone.

(2) Quæ sequuntur verba desiderantur in Feu-ard. ad sententiæ perfectionem.

non amisit. Electa est quæ auctorem suum ederet: denique viro inexperta se parituram obstupuit, quæ thalamum ignoravit. O quàm beata mater ista, quæ sine contaminatione concepit, et sine dolore peperit medicinam! Felix inquam mater, per quam generis nostri vita est reparata, quæ de cælo suscepit prolem, et mundi genuit Salvatorem. Hæc enim mirabili et ineffabili modo omnium rerum et suum peperit Salvatorem. Electa quippe est virgo integra, cui fecunditas matris daretur; et facta est fecunda mater, in qua virginis integritas servaretur. Si enim cogitemus virginem, quæ sine concupiscentia carnis concepit carnem, et sine viro concepit virum, et si voluerimus quærere rationem, in ipsa nostra inquisitione subcumbimus, cum scriptum sit: *Generationem eius quis enarrabit?* Nam et ipsa beata Maria, cuius hodie natalitia celebramus, quem credendo peperit, credendo conceperat.

Irai. 53. 8.

Denique cum Dominicum illi partum Angelus nuntiasset, ac illa quippe castitatis conscia divinæ dispensationis gratia, Angelo respondisse fertur: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Angelus ei placido vultu respondit: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Non expavescas partum virgo, nec metuas, neque multum sis inexperta formidine. Tantum cre-

Lucæ 1. 34.

Ibid. 35.

de, et concepisti: ama, et peperisti. Spiritus enim sanctus superveniet in te; proinde non est quod metuas: et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ⁽¹⁾ inde est quod gaudeas. Tunc enim sequeretur dolor partum, si præcederet libido conceptum; nunc verò Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, id est, refrigerabit te sub sua umbra Spiritus idem sanctus, ne ⁽²⁾ in fervore concupiscentiæ torrearis. Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. His Maria auditis, iam fidei semine gravida, prius et Christum mente quàm ventre concipiens, respondit Angelo: *Ecce ancilla Domini: fiat mihi secundum verbum tuum.* Nec mora: ut assensus Virginis panditur, sponsus immaculatum corpus ingreditur, et qui toto mundo non capitur, puellæ innuptæ membris infunditur.

Ibid. 38.

Nam audite, fratres, quomodo porta, per quam ingressus est Dominus, semper fuit clausa, quam Ezechiel Propheta in visione divina respexit: *Converti, me, inquit, ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad orientem; et hæc erat clausa. Et dixit Dominus ad me: Porta hæc quam vides, clausa erit, et non aperietur, et vir non transiet per eam: quia Dominus Deus Israël ingreditur et egredietur per eam, et semper erit clausa.* ⁽³⁾ Ecce ubi evidenter ostendit nobis, quia

Ezech. 44. 1. 2.

Aaa 2 san-

(1) Malè Feu-ard. nec est quòd gaudeas.

(2) Feu-ard. in furore concupiscentiæ torrearis. Amel. in fervore... tenearis. Nos

verò non dubitavimus emendare torrearis ex certa coniectura.

(3) Feu-ard. Quæ ubi evidenter, &c.

sancta Maria semper virgo fuit, virgo permansit: virgo ante partum, virgo in partu, et virgo post partum. Concepit, et virgo est: generat, et virgo est: lactat, et virgo est. ⁽¹⁾ Mater quippe esse potuit virgo Maria, mulier esse non potuit. Magnum mysterium! magnum donum! magna gratia! Ancilla peperit Dominum, creatura peperit creatorem. Visceribus fecundis, et genitalibus integris, virgo mater Dominum effudit in terris. Concipiens virgo, pariens virgo, ⁽²⁾ permanens virgo: virgo gravida, virgo fecunda, virgo perpetua. Quid miraris, o homo? Deum sic nasci oportuit, quando dignatus est esse homo. Interea toto affectu ad auxilium beatæ Virginis nos conferamus, omnes unanimes eius omni nisu patrociniâ imploremus. Et dum nos eam supplicii obsequio frequentamus in terris, ipsa nos sedula prece commendare dignetur in cælis apud Dominum Deum nostrum, qui in Trinitate vivit et regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO VIII. ⁽³⁾

IN LAUDEM B. V. MARIÆ.

Scientes, fratres dilectissimi, auctori nostro multum nos debere conditos, plus redemptos, redemptionis nostræ commercium veneremur, et illum sa-

cratissimum uterum, ex quo homini Deus unitus apparuit, etsi non honorificamus meritis, saltem celebremus obsequiis; ⁽⁴⁾ scientes erroris nostri tenebras, partim eius fulgore respersas, quia quod protoplastorum negligentia, ⁽⁵⁾ primæ matris contumax tam arrogantia quàm gula perdidit, huius sacræ Virginis partus non solum restauravit diruta, sed etiam tribuit sempiterna. Et idcirco cunctis præconiis veneremur auctricem, quæ dum auctorem suum concepit, excelsum nobis redemptorem ostendit in sæculo. Et quia ad vicem matris eius, matris nostræ Ecclesiæ forma constituitur, ipsa eam inter procellas sæculi frementes aspiciat, ipsa inter cursus mundiales continua oratione confoveat. Neque enim dubium, ⁽⁶⁾ illam quæ meruit pro liberandis dare pretium, posse liberatis impartiri suffragium. Nostra inter hæc oratio iugis ad Deum dirigatur, ut qui pro honore nominis sui viscera illa quæ sanctificavit, intravit, nosque sedulitate debita veneramur, prosit nobis ad remedium, quod per eam se nobis dedit in pretium.

Merito beata Maria ⁽⁷⁾ singulari a nobis præconio attollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit. Merito inter feminas tunc etiam lætabatur, cum singularem medicinam pudico alvo gestabat. Sentiebat quidem pondera

ven-

ter eos, qui aliquando S. Hieronymo tribuebantur: postea inter spurios editus.

(4) *Scientes* deest in Feu-ard.

(5) *Prima mater* Amel.

(1) Editus ex Amelian. cum Feu-ard. edidisset: *Mater quippe esse potuit beata Maria, mulier esse potuit.*

(2) *Permanens virgo*: deerant hæc verba in Feu-ard. deinde Amel. pro *fecunda* scribit *fata*.

(3) Hic sermo reperitur ad litteram in-

(6) *Illam, quæ meruit... possit liberatis*, &c. Feu-ard.

(7) *Singulari* deest in Feu-ard.

ventris, quæ pudorem non perdidit, quæ nullam noverat viri insigniam, quæ nulla noverat viri contagia. O benè fecunda virginitas, quæ novo inauditoque genere, et mater dici possit et virgo! Peperit eum a quo cœpit: portavit, a quo creata extitit; siquidem ipse est auctor Mariæ, qui est ortus ex Maria. Sic inenarrabili modo beata Maria et mater virgo est, dum fructus peregrinationis extitit, et integritatis dispendium non incurrit. Apud quam ita cælestis providentia negotii ipsius conditionem disposuit, ut magis obedientiam exhiberet in mandato, cum honorificentiam agnosceret ex Angelo. Neque enim fidem derogat nuntii, quæ dignitatem intelligit, nuntiante sibi Angelo et dicente: *Spiritus enim sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbravit tibi: ideoque et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Credidit ammonita, quod audivit: meruit sanctificata, quod credidit.

LUC. I. 35.

Denique ⁽¹⁾ tantum se ad cæli fastigium sublevavit, ut Verbum in principio apud Deum, id est, Dei filium de summa arce susciperet. Cumque semper mysticum divinitatis arcanum ⁽²⁾ carni nostræ fragilitatique commiseret, latuit in homine divinitas, ut divinitati humanitas non periret: et sub velamento assumptæ carnis absconditus, pretiosius redemit

perditos, quàm si defendisset ab imminente hoste captivos. Immensa pietas, et supra quàm fieri possit, prædicanda maiestas! Viscera puellæ aula sancti Spiritus replebat, innupta Virginis vulva Verbi semine crescente tegebat. Replebantur, inquam, arcana viscerum, sacri Spiritus fecunditate repleta; et erat spes in partu, quia non erat voluptas in coïtu. Stupebat speciosissima genitrix, ⁽³⁾ et apud se tacita mirabatur; urebatur æstu cogitationis ambigua, et percussa rerum novitate obstupescebat mirabiliter: sciens enim suam integritatem, mirabatur ventris ubertatem.

O felix Maria! O genitrix gloriosa! O puerpera sublimis, cuius visceribus auctor cæli terræque committitur! O felicia oscula labiis impressa lactantis, cum ⁽⁴⁾ inter crepundia reptantis infantia, utpotè verus ex te filius tibi matri adluderet, cum ex Patre Dominus imperaret. Nam auctorem tuum ipsa concipiens edidisti in tempore puberem, quem habueras ante tempora conditorem. O felix puerperium! delectabile Angelis, expectabile sanctis, necessarium perditis, congruum profligatis: qui post multas assumptæ carnis iniurias, et ad ultimum ⁽⁵⁾ verberatus flagris, potatus felle, patibulo affixus, ut te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiendo tormenta monstravit.

Tu

(1) Amelian. scribit: *Tantum se deiecit fastigium, ut verbum &c.*

(2) Feu-ard. *Carnis nostræ fragilitatemque commisisset.*

(3) Apud Feu-ard. solum legitur: *Et apud*

se tacita, rerum novitate obstupescebat mirabiliter.

(4) Edebat Feu-ard. *inter crebra indicia.*

(5) Pro *verberatus* habet Feu-ard. *urebatur.*

Tu verò beata gloriosaque Maria, inter ista et propter ista laudabilis; quæ sic fecunditatis meruisti donum, virginitatis quòd non amisisti suffragium. Tu es enim benedicta inter mulieres, tu præclara cunctis virginum catervis, tu sequeris agnum quocumque perrexerit. Tu virgineos choros, et ab incentivis carnis illecebris alienos, per albertia lilia rosasque vernantes ad fontem⁽¹⁾ perennis vitæ porandos invitas. Tu in illarum beatarum virtutum felicissima regione primi ordinis dignitatem adeptæ, plantis roscidis oberrans, inter paradisi amœnitatis gramineos choros tenero poplite pergens, felicique palma violas immarcescibiles carpis. Tu concipientibus sine fine coniuncta choris, Angelis Archangelisque sociata, indefessa voce *Sanctus* clamitare non desinis. Sed quid dicam, pauper ingenio, cum de te quicquid dixerò, minus profectò est quàm dignitas tua meretur? Si matrem gentium te vocem, præcellis: si formam Dei appellem, digna existis: si nutricem cælestis panis te vocitem, lactis dulcedine replens.

Lacta ergo mater cibum nostrum: lacta panem cælestem: lacta cibum Angelorum: lacta eum qui talem fecit te, ut ipse fieret in te: qui tibi munus fecunditatis attulit conceptus, et decus virginitatis non abstulit natus: qui priusquam nascere-

tur, te matrem creavit, ex qua nasceretur; ut illinc procederet tamquam sponsus de thalamo suo, quo mortalibus oculis possit videri. Quanta fuit hæc dignatio, ut crearetur ex te, quam creavit; portaretur manibus, quas formavit; suggeret tua ubera, quæ ipse implevit? Quas itaque laudes caritati Dei dicamus? quas gratias ei agamus? qui nos ita dilexit, ut propter nos homo fieret,⁽²⁾ ut uterum nostræ conditionis intraret, ut contumelias nati infantis subiret, atque cuncta humanitatis necessaria sustineret?

Agentes ergo quantum sufficimus, creatori nostro gratias,⁽³⁾ natalem pretiosissimæ illius genitricis cum gaudio celebremus. Dignum namque est cum summa ei gratulatione famulari, per quam virginitatis insignia pullularunt. Siquidem ipsa virgo extitit ante coniugium, virgo in coniugio: virgo prægnans, virgo pariens, virgo lactans. Et data marito, et mater non de marito. Sanctæ quippe matris omnipotens filius nullo modo natus virginitatem abstulit, quam nasciturus elegit. Exultent ergo virgines, virgo peperit Christum: nihil ex eo quod noverat putent exterminatum; quia mansit virgo post partum. Exultent viduæ natalem Virginis celebrantes: Anna vidua Virginem matrem agnovit. Exultent coniugatæ solemnia beatæ matris frequentantes: Elizabeth coniugata Virginem matrem Domi-

ni

(1) *Per huius vitæ* edebat Feu-ardentius.

(2) Quàm malè Feu-ardentius ut veterem nostræ conditionis initiaret.

(3) Hoc loco Amelianus codex habet (sicut et paulò infra) *natalem*, vel *conceptionem*, scilicet activam B. M. V. quæ totius sermonis subiectum est.

ni est salutata. Exultent pueri, continentiam voventes puero; ipse verò integritatem continentiae pueritiae consecravit, qui suae matri fecunditatem attulit, virginitatem non abstulit. Ipsi honor, gloria, et potestas per immortalia saecula saeculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO IX.

DE ASSUMPTIONE B. MARIE
OCTAVUS.

(1) Merito itaque sancta et venerabilis Dei genitrix, Virgo Maria, caelorum Regina, mundi Domina, singulari a nobis praconio extollitur, quae singulare commercium mundo praebuit. Denique tantum se ad caeli fastigium sublevavit, ut Verbum in principio apud Deum, de summa caeli arce susciperet. O felix Maria, et omni laude dignissima! O genitrix gloriosa! O sublimis puerpera! cuius visceribus auctor caeli terraeque committitur. Haec est immaculata coitu, fecunda partu, virgo lactans Dominum caeli, Angelorum cibum et hominum nutriens. O felicia oscula lactantis labris impressa! O felix puerperium, laetabile Angelis, optabile sanctis, necessarium perditis, congruum profligatis! Quas ergo laudes, o Domina, totius mundi salvatio, fragilitas generis humani tibi persolvat, quae solo tuo commercio recuperandi aditum (2) invenit? O quam venerandum, et praeter ceteris honorandum hunc diem! in

quo Dei genitrix virgo Maria de mundo migravit ad Christum, quae dolori non subiavit post partum, non labori post transitum. O admirabilem thalamum, de quo speciosus forma prodiit sponsus! O lux gentium, spes fidelium, tabernaculum gloriae, templum caeleste, cui Apostoli sacrum reddunt obsequium, ad cuius Angeli canunt triumphum, quam Christus amplexatur! O beata Maria! gaudens ingredi paradisi, quae de terris ad caelestem vitam translata es ab Angelis, et inter choros virginum, sicut sol fulgens, suscepisti principatum super Archangelos in caelo. O excellentissima! quam hodie paradisi excepit gaudens, quam Cherubin et Seraphin cum laudibus prosequuntur, quam martyres candidati beatificant, quam sanctorum stolatus concelebrat numerus, cui omnium sanctarum virginum cum suis (3) palmis victricibus exultans occurrit exercitus. O clarissima inter virgines, quae cum laudibus et exequiis hodie exaltata, et magno cum triumpho in caelos gloriosissime evecta! Accipe itaque, piissima ac misericordissima, quascumque exiles meritis tuis impares gratiarum actiones; et cum vota susceperis, culpas nostras orando excusa. Admitte nostras preces intra sacrarium exauditionis, et retribue nobis gratiam reconciliationis. Sit per te excusabile quod (4) male gessimus, accipe quod

(1) Ferè totum ex superiori sermone desumptum.

(2) *Invenisti* Feu-ard.

(3) *Palmis* ex-Amel. nam Feu-ard. habe-

bat *psalmis*; sicut paulò infra *charissima* pro *clarissima*.

(4) Feu-ardentius *quod per te ingerimus*.

offerimus, impetra quod rogamus: quia potentiorum ad placandam iram iudicis invenire non possumus, quàm te quæ meruisti mater existere eiusdem redemptoris et iudicis. Succurre ergo, genitrix Christi piissima, miseris ad te confugientibus, adiuva et refove omnes qui in te confidunt. Ora pro totius mundi piaculis, interveni pro clero, intercede pro monachorum choro, ora pro devoto femineo sexu: sentiant omnes tuam clementiam, quicumque invocant tuum nomen gloriosum. Sit tibi compassio super afflictionem captivorum, sit pius affectus super cælorum peregrinos. Et quia te sine fine in cælis gaudentem atque lætantem aspicias, quatenus ut preces nostras quas tibi cum fletibus fundimus, ad Deum ipsa admittas, eumque ut proprium filium pro nobis interpelles, ut cum ille in fine sæculi iudex advenerit, cum ipso et nos appareamus in gloria: qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

EIUSDEM SERMO X.

IN PURIFICATIONE S. MARIE.

In illo tempore: Postquam impleti sunt dies purgationis Marie secundum legem Moysi, tulerunt Dominum Iesum in Ierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini: quia omne masculinum, adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. Luc. 2. 22.

Series huius lectionis cum mul-

ta alia, tum præcipuè virtutem commendat humilitatis, quæ ceterarum est mater et custos; adeo ut sine hac alia virtus nulla haberi queat. Hanc ergo nobis præsens lectio non minùs in Domino salvatore, quàm in venerabili eius commendat genitrice; quorum uterque cum ab omni legis præcepto liber exiterit, uterque tamen causa commendandæ humilitatis, sponte se legalibus subdere voluit institutis. Perpendat ergo unusquisque quantam obedientiam præceptis debeat divinis purus ac peccator homo, si tantum se pro hominibus humiliare voluit totius peccati immunis Deus homo. Ut autem quantum Deus unà cum genitrice sua a præcepto legis immunes exiterint, noverimus, ipsum legis mandatum diligentius perscrutemur.

Mulier, inquit Deus in lege, Levit. 12. 2, 3, 4. quæ suscepto semine pepererit masculinum, immunda erit septem diebus. Octava autem die circumcidetur infantulus, et ipsa triginta tribus diebus manebit in sanguinis sui purificatione. Cum ergo mulierem, quæ suscepto semine peperisset, immundam decernat, et per temporum spatia expiari iubeat; illam utique ab hac excludit necessitate, quæ non de virili semine, sed de Spiritus sancti concepit obumbratione. Sed Dominus legis sponte se voluit subdere legi, ut nos a maledicto legis absolveret: similiter et intemerata eius genitrix, quæ se noverat nihil legi debere, humilitatis tamen gratià legale voluit exequi præceptum, ad-

adimplens illud viri sapientis:
Eccl. 3. 20. Quanto magnus es, humilia te in omnibus.

Postquam autem impleti sunt dies purgationis eius, (vel Domini scilicet, vel matris illius; uno enim eodemque ordine mater cum filio expiari iuebantur) tulerunt illum (haud dubium, quin puerum Iesum) parentes eius in Ierusalem ad templum Domini, ut sisterent (id est statuerent, consecrarent) eum Domino. Pueri Hebræorum, qui ex omni regno Ierusalem deferebantur, siquidem ex tribu Levi fuissent, ibidem detinebantur in templo Domini perpetuò servituri. Si verò ex alia tribu fuissent, dato pretio redimebantur a parentibus ad propria referendi. Et puerorum quidem purificatio in hostiarum oblatione constabat: matrum verò in hoc quòd quadraginta diebus tam ab ingressu templi Domini, quàm a viri toro prohibebantur; non quòd ex legitimo et nuptiali connubio sit culpa filios procreare, sed quia ipse legitimus et nuptialis coitus a culpa iniquitatis non possit esse extraneus.

Bonum namque nuptiarum ab ipso humani generis initio divinitus concessum novimus. Unde *Hebr. 13. 4.* Apostolus honorabile connubium, et torum immaculatum sine dubitatione commendat. Cum igitur legitimæ nuptiæ liberaliter sint a Deo tributæ in fide et dilectione, si libidinis voluntate non agantur, necessariò prolem

edunt peccato primi hominis vitiatam. De bonis itaque nuptiis adeo bonum est quod nascitur, ut etiam malum non sit, si sine adulterio vel fornicatione nascatur. Deus enim humanæ naturæ fecunditatis dona contulit, libidinis verò malum creatura Dei non est, sed pœna peccati: proinde de ⁽¹⁾ munditia nuptiarum mundus homo non nascitur, quia interveniente sordida libidine iniquitas seminatur. Hinc et beatus David, qui se noverat de legitimo connubio generatum, huius tamen rei conscius, maculam carnalis generationis non sine gravi gemitu deplorabat dicens: *Psalm. 50. 7. Ecce, in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.* Hæc paucis dicta sunt, ut noverimus, maculam originalis peccati non in legitimis nuptiis, sed in voluptate et delectatione constare libidinis.

Quòd autem mulier quadraginta diebus, edito partu, ab ingressu templi prohibebatur, ideo iuxta litteram factum videtur, ut quot diebus infans in utero formatur, tot etiam diebus eius purgatio celebraretur. Dicunt enim Physici, id est, qui de genituris singularum rerum disputant, quòd susceptum semen a femina sex primis diebus lactis habeat similitudinem, sequentibus novem vertatur in sanguinem, reliquis autem duodecim solidetur: dehinc decem et novem aliis per singula membrorum liniamenta formetur, inde usque ad tempus pariendi magnitudine sui augeatur.

Bbb Qui

(1) Amel. cod. habet *immunditia*.

Qui numeri simul iuncti quadraginta et sex faciunt. Sex verò et novem et duodecim et decem et novem, quadraginta et sex faciunt: quo numero, ut dictum est, infans in utero matris concipitur.

Unde et ipsum primi hominis vocabulum, quod est Adam, eundem numerum per Græca elementa exprimit. Secundùm enim Græcorum calculationem, qui singulis litteris certum præfigurant numerum, ⁽¹⁾ et unum, et quatuor, item et unum, et quadraginta faciunt, quæ litteræ nomen Adam expriment; numeri verò quadraginta sex reddunt. Hinc Judæi in Evangelio, licet ignorantes quid dicerent, veraciter tamen de templo Domini corporis, quod ab eis erat in morte solvendum, et ab ipso post triduum resuscitandum, locuti sunt. Quadraginta et sex annis

Ioan. 2. 20.

(1) Amel. cod. *A unum: D quatuor: item A unum: M quadraginta faciunt.*

(2) Non inficiamur hæc verba paulò duriora esse prima fronte; quibus significari videtur conceptionem corporis D. N. Iesu Christi fuisse ad instar ceterorum hominum quadraginta dierum spatio peractam, contra quod cum SS. PP. credimus Catholici omnes adversus Heterodoxos, nempe Spiritus sancti virtute mirabiliter operante fuisse in instanti perfectam. Verùm nè statim condemnemus auctorem, facit non multum dissimilis quidam S. Augustini locus, (quemadmodum in monito ad lectorem diximus) quem videtur hic noster auctor in suo sermone scribendo præ oculis habuisse. Est autem locus Augustini in libro de diversis questionibus 83. quæst. 56. *de annis quadraginta sex edificati Templi, Ioan. 2. 20. in cuius enodatione postquam ordinem, quem natura dicitur a Physicis observare in humani corporis formatione, totidem fere verbis, quibus auctor noster, recensuit, post varias numeri 46. multiplicationes, et combinationes factas, ex quibus tandem numerus dierum, quibus no-*

ædificatum est templum hoc: quo utique dierum numero corpus Dominicum in utero Virginis formatum credimus ⁽²⁾, more Scripturarum usitatissimo, annos pro diebus, a toto scilicet partem intelligentes. Quòd autem purificatio non quadraginta sex diebus, sed quadraginta tantum expleri iubetur, mos est Scripturæ usitatissimus, minores numeros quidem causam transcendere solere, infra maiores includere.

Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur. Ex quo Dominus per Ægyptum transiens primogenita Ægyptiorum peremit, et filios Israël inde eduxit, omnia sibi primogenita filiorum Israël consecravit, tam de hominibus, quàm de pecoribus: ea lege, ut pecora quidem, si munda essent, in sacrificio eius offerentur; immunda verò, aut mu-

Exod. 13. 14.

Apoc.

vem menses continentur, eliceretur, concludit: *Non ergo absurdè quadraginta sex annis dicitur fabricatum esse templum, quod corpus eius significabat; ut quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Domini perfectione.*

Quem Augustini locum cum nullus non Theologus congrua interpretatione exposuerit, non erit difficile ex illorum commentariis auctoris nostri verba similiter interpretari. Consulatur Petrus Lombardus 3. libro Sent. distinct. 3. atque in hunc Magistri locum eius commentatores, e quibus unus nunc nobis occurrit D. Bonaventura, qui ita loquitur: *Dicendum quod in Scriptura frequenter tunc res dicitur fieri, cum innatescit: et per hunc quidem modum verbum Augustini est intelligendum, quia etsi corpus Dominicum ab instanti conceptionis fuit formatum, non tamen apparuit nec percipi potuit præ parvitate quantitatis molis; sed post quadraginta sex dies ad tantam quantitatem perfectionis deductum est, quod aspectibus hominum patere potuit, &c.*

Levit. 12. 6.

mutarentur, aut redimerentur, aut interficerentur, iuxta quod in lege scriptum est. Primogenitum verò hominis, siquidem ex tribu Levi fuisset, ut dictum est, ibidem detinebatur; si autem ex alia tribu, pretio redemptum ad propria referebatur. Pretium autem erat quinque siclorum post unum mensem pondere sanctuarii.

Allegoricè hæc omnia primogenita unum illum ac singularem significabant primogenitum, qui cum esset in substantia Dei Patris unicus, factus est in substantia hominis primogenitus omnis creaturæ, id est, omnium hominum, iuxta quod Apostolus de eo dicit: *Qui est primogenitus mortuorum et princeps regum terre*; qui verè ac singulariter sanctus Dominus fuit, quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore eius. Tropologicè nos quoque omnia primogenita nostra in sacrificio Domini offerimus, cum quidquid boni per eius gratiam in mente concipimus, non nostris viribus, sed eius gratiæ attribuimus. Immunda nostra pretio quinque siclorum redimimus, cum quæcumque prava per quinque corporis sensus commisimus, digna satisfactione punimus.

Et ut darent, inquit, *hostiam*. Hostia hæc pauperum erat: nam in lege præcipiebatur, ut parentes pro puero agnum offerent immaculatum, et turturem sive pullum columbæ. Si verò manus illorum agnum invenire non posset, offerrent duos turtures, vel duos

pullos columbarum. Redemptor autem noster, memor per omnia nostræ salutis, non solum homo pro nobis, verum etiam pauper homo fieri dignatus est; et pauperem pro se hostiam offerri, ac de pauperibus nasci parentibus voluit, ut nos sua paupertate spiritualium divitiarum et cælestis regni participes efficeret, secundum quod ait Apostolus: *Cum esset dives, pro nobis pauper factus est, ut illius paupertate nos ditaremur*. Non autem vacat a mysterio, quòd hæc volucres maximè in sacrificio Domini offerri iuebantur; nam per has, quisque mundandus esset, in lege expiari præcipiebatur. Columba enim simplicissimum est animal, et a fellis amaritudine alienum. Turtur verò castitate præminet, adeo ut si casu proprium perdidit, deinceps alium non requirat coniugem. Quòd Dominus has aves sibi in sacrificio præcipiebat offerri, significabat se sanctorum castissima simplicitate, quasi gratissimo delectari sacrificio. Notandum etiam quòd utraque hæc avis gemitum pro cantu edere solet, significans geminam sanctorum in hoc sæculo plorationem: quo tam pro reatibus suis deflent, quibus ad liquidum, quandiu hinc sunt, carere non possunt, quam pro eo quòd diutius a regno differuntur. Quòd verò columba gregatim incedere solet, turtur autem solivagus est; per columbam, activa vita, quæ multorum est communis; per turturem verò contemplativa, quæ paucis est imitabilis, designatur.

Bbb 2

Et

Et ecce homo in Ierusalem, cui nomen Simeon. Veniens in carne Dominus, non solum ab Angelis, verum etiam ab omni hominum conditione testimonium habuit; quia dignum erat, ut qui ad salutem omnium veniebat, ab omni aetate, sexu, et conditione ei testimonium perhiberetur. Iam ergo ei testimonium perhibuerat illa sublimis et Angelica dignitas, quando in eius nativitate exultando clamaverunt: Gloria in excelsis Deo. Perhibuerat Virgo quæ genuerat: perhibuerat et coniugatus Zacharias, cum coniugali sua Elisabeth: perhibuerat puer Ioannes adhuc in utero matris positus. Restabat ut aliquis continens et senex ei testimonium redderet, qui utique talis inducitur, de cuius assertionem nemo dubitaret: Homo, inquit, iustus et timoratus. Bene autem cum dixisset iustus, addidit et timoratus; quia iustitia sine Dei timore custodiri nullatenus valet. Re autem vera iustus erat, quia non suam tantum, quàm totius populi consolationem expectabat.

Et responsum acceperat a Spiritu sancto. Magnum desiderium habuerunt antiqui sancti Christum videndi in carne, (1) qua eum noverant oraculis Prophetarum ex Virgine nasciturum, ut ipse Dominus manifestavit, quando discipulis in Evangelio ait: Dico vobis quòd multi Prophete, et Reges, et iusti voluerunt videre que vos videtis, et non viderunt. Quod huic sancto seni Simeoni gratiâ meritorum concess-

sum est. Accepit quippe (2) responsum a Spiritu sancto quo plenus erat, non visurum se mortem temporalem, nisi prius videret in carne Christum, qui omne humanum genus redimeret. Et venit in spiritu in templum: non est putandum quòd sine corpore, solo spiritu in templum venit, illum quem diu desideraverat, visurus.

Et cum inducerent puerum Iesum parentes eius, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, et ipse accepit eum in ulnas suas, id est, in brachia sua. Mysticè sanctus iste senex mundum designat, quasi longo senio, et gravi iam aetate declivem. Accepit ergo puerum senex Christum in ulnas, quia mundus in ultima sui aetate Dei filium incarnatum accepit, et ab eo vetustate peccatorum exutus, in novam christianæ religionis infantiam est regeneratus. Et benedixit Deum. Sciebat beatus iste senex beatos fore, qui Christum in carne viderent: et ideo tam prolixo tempore in corpore optabat manere, donec corporalibus etiam oculis eum cerneret, quasi securus iam de totius humani generis redemptione: Nunc, inquit, dimittis, Domine, servum tuum in pace. Ac si diceret: Dimittis in pace, quia video pacem. Christus enim est pax nostra, qui factus est nobis secundum Apostolum a Deo Patre pax, et reconciliatio. Quare autem se in pace optaret dimitti, manifestat: Quia viderunt,

Lucæ 2. 14.

Lucæ 10. 24.

Ephes. 2. 14.

Psalm. 9.

(1) Qui eum noverant Amel.

(2) Responsum in mente idem.

runt, inquit, *oculi mei salutare tuum*. Salutare Dei Christum Dominum dicit, per quem Deus Pater mundum reconciliavit, et genus humanum æternæ saluti reformavit, ut quicumque vellent in eum credere; in fide et dilectione eum conspicerent. Constat autem Dominum in primo adventu nequaquam ab omnibus populis visum fuisse: sed quod dicit, *ante faciem omnium populorum*, more prophetico, ⁽¹⁾ prophetiæ oculum ad futurum diem iudicii intendit, quando Christus per humanitatem ab omni carne videbitur, ut videat eum omnis oculus, et reddat unicuique secundum opera sua.

Lumen, inquit, *ad revelationem gentium*. Utrique populo Iudaico scilicet, atque gentili Christus lumen extitit; quia utrumque a tenebris ignorantiae infidelitatis ad verum lumen divinæ cognitionis perduxit. Specialiter autem ⁽²⁾ plebis Israeliticæ fuit: quia ex eodem populo incarnatus, inter eos conversatus, et miracula inter eos eatenus inaudita est operatus. Notandum autem quod prius dixit, Christum venisse lumen ad revelationem gentium, deinde ad gloriam plebis Israel: quia prophetali intuitu primum gentes ad fidem Christi convertendas, postmodum verò Iudæos in fine mundi in eum credituros prævidit. Tale est et illud Psalmistæ, qui cum de vocatione gentium præmisisset: *Notum fecit Dominus salutare suum, ante conspe-*

Psalm. 97.

(1) *Prophetice oculum... intenditur. Ita Feu-ard. malè.*

ctum gentium revelavit iustitiam suam; mox de ultima Iudæorum conversione adiecit: *Recordatus misericordie suæ, et veritatis suæ domui Israel.*

Huic quoque rei et Apostolus concordat, *Cum plenitudo*, inquit, *gentium introierit, tunc omnis Israel salvus fiet*. De qua rursus conversione Psalmista: *Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes; et circuibunt civitatem*: id est, Iudæi in finem mundi, quasi in vesperam, ad fidem Christi conversi, esurient panem illum, qui de cælo descendit, et ut eundem accipere mereantur, civitatem super montem Christum positam, hoc est, sanctam Ecclesiam, quasi canes circuibunt, ut quem nunc ⁽³⁾ velut acerrimi venatores impiè insectantur, tunc piè devotionis latratibus tueantur.

Rom. 11. 25.

Ioan. 6. 59.

Hæc breviter de Evangelicæ lectionis textu dicta sufficiant; quæ licet satis abundanterque huius solemnitatis causas manifestent, non ab re tamen est, si aliquid de eius vocabulo compendiosius dicamus. Vocatur itaque Græco vocabulo *Yppante*, quod Latinè obviatio dici potest. *Ypante* enim græcè, obviare dicitur. Proinde hæc festivitas tali vocabulo notatur, quia cum Dominus hodierna die in templum a parentibus fuisset delatus, et a sanctis quos plurimos tunc temporis Ierosolymis fuisse non dubium est, ei obviari credimus. Agitur autem hæc festi-

vi-

(2) *Gloria plebis Amel. cod.*

(3) *Velut cervum venatores: lect. Am. cod.*

vitas mense Februario, quem Romani adhuc pagani a Februo, id est, Plutone sic vocaverunt, quem potentissimum purgationis credebant. ⁽¹⁾ Februlare enim, purgare dicimus. Quo mense lustrabatur civitas. Cum enim Romani omnes gentes sibi subiugassent, tributum eis imposuerunt, eo tenore, ut quinto quoque anno idem tributum persolveretur. Quo expleto, et censu persoluto, ab omni populo, ut dictum est, civitas lustrabatur, et diis manibus sacrificia offerebant, quorum auxilio et viiute totum orbem se subiugasse putabant. Quam lustrandi consuetudinem congruè et religiosè christiana mutavit religio, cum eodem mense, hoc est, hodierna die in honore sanctæ Dei genitricis et perpetuæ Virginis Mariæ non solum clerus, sed et omnis plebs Ecclesiarum loca

cum cereis et diversis hymnis ⁽²⁾ lustrando circumeunt; non iam in memoriam terreni imperii quinquennem, sed ob recordationem cælestis regni perennem: quando iuxta Evangelicam parabolam omnes sancti cum bonorum operum lampadibus in fine mundi sponso Christo obviantes, ab eo in thalamum æternæ felicitatis sunt intromittendi. Quò et nos ut admitti mereamur, sanctæ Dei genitricis auxilium sedulo imploremus, ut sua potenti intercessionem apud clementiam filii sui nobis omnium impetret veniam criminum, quæ hodierna die purgationem subiit temporalem sine sordibus peccatorum. Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

ADNOTATIO FRANCISCI FEU-ARDENTII.

(1) *Plinius*: Vulgata priscis temporibus opinio obtinuit, Februa esse omnia, quibus malefactorum conscientiæ purgarentur, delerenturque peccata, aut manes defunctorum placidi redderentur. *Varro de Vita Populi Roman.* In eorum sacris liba quum sint facta, incerni solent faris semine, ac dicere se ea Februlare, id est, purgare. *Ovidius 2. Fast.* Februa Romani dixere piamina patres: Nunc quoque dant verbo plurima signa fidem. *Et paulò post*: Denique quodcumque est, quo corpora nostra piantur: Hoc apud intonsos nomen habebat avos. *B. Augustinus lib. 7. de Civit. cap. 7.* Terminalia eodem mense Februario celebrari dicunt, cum fit sacrum purgatorium, quod vocant Februum; unde mensis nomen accepit. *Idem lib. 18. contr. Faustum Manic. cap. 5.* Ianuarius a Iano appellatus est, Februarius a Februis sacris Lupercorum. *Albinus lib. de Eccl. Offic. De festiuitate ista dicit Be-*

da sacerdos et doctor eximius in lib. de temporibus: Secundum mensem dicavit Numa Februo, id est, Plutoni, qui lustrationum potens credebatur; lustrarique eo mense civitatem necesse erat. Sed hanc lustrandi consuetudinem bene mutavit christiana religio cum in mense eodem, die sanctæ Mariæ, plebs universa cum sacerdotibus ac ministris hymnos modulando, devota per Ecclesias, perque congrua urbis loca procedit, datosque a pontifice cereos in manibus gestant ardentes. *Eisdem verbis eadem tradunt Amalarius Fortunatus lib. 3. de Eccl. Offic. cap. 43. Rabanus Maurus lib. 2. de Institut. Cleric. cap. 33. Qui copiosiora desiderat, consulat Ioannem Carnotensem Serm. de Purificat. S. Mariæ, Rupertum lib. 3. de Divinis Offic. cap. 25. et Guilielmum Mimatensem Episcopum lib. 6. Rat. Divin. Offic.*

(2) *Lustrantibus* habet Feu-ard. et paulo infra ubi est terreni imperii, edidit æterni imperii: quorum utrumque emendavimus ex Amel.

ITEM

ITEM SERMO XI.

IN NATIVIT. S. DEI GENITRICIS,
SEMPERQUE VIRGINIS
MARIE.

Audite, fratres, et intelligite: considerate qualiter omnipotens Deus per ineffabilem pietatem suam condidit mundum: et proprietate sua maxima hominem ad imaginem suam plasmavit, et constituit eum colonum paradisi, ut vita perpetua perfueretur, et Angelorum consortio quotidie congauderet: qui per infirmitatem carnis quam acceperat, promissionem quam accepit, non custodivit, suadente adversario, qui per superbiam perdidit quod habebat, et per invidiam homini nocuit. Ubi enim infirmiozem partem invenit, ibi prius suasit. Per ipsum lapsum quo ipse cecidit, in ipso genus humanum prostravit. *Gen. 3. 5.* Dixit enim ad mulierem: *Si comederetis ex hoc fructu, eritis sicut Dei, scientes bonum et malum.* Hoc initium peccati superbia fuit, ut homo de terra factus in mente conciperet, ut fieret æqualis Deo. Scire enim voluit, quod nequaquam habere potuit. Tunc enim deieci sunt de paradiso in hoc mundo in istam convallem lacrymarum, ubi cum labore et sudore vitam suam finierunt, et in ipsa ærumna posteros suos reliquerunt; quia scriptum est: Mors dominata est in Adam, et ita dominabitur in omnes eius filios.

Dum conditor mundi omnia

per sapientiam suam ⁽¹⁾ considerasset, et tam fragilem mundum, et caducum in omnibus, et primum semper ad deteriora cerne-
ret, lapsum de bonis, ruere in malis; doluit per magnam pietatem suam, et quem ille pro benignitate ad imaginem suam condiderat, et ipse sponte perierat, qualiter revocasset in pristinum locum, ubi eum constituerat, procuravit. In longinquo ergo disposuit per sapientiam suam, ut per semetipsum redimeret, quod per semetipsum plasmavit. Voluit per pietatem suam et omnipotentiam suam visitare mundum, ut ipse qui hominem fecerat, per visitationem suam redimeret. Præparavit sibi vas, ut per ipsum potuisset apparere hominibus. Scriptum est enim, *Sapientia edificavit sibi domum, vel templum,* *Proverb. 9. 1.* hoc est, Mariam Virginem. Consideremus in quantum possumus, quia nec lingua sufficit loqui, quod voluntas cupit proferre, quanta fuit benignitas Dei, ut de tam longinquo inquireret sibi templum, ubi habitaret. Quia Maria Virgo non sic est nata, sicut solent pueri vel puellæ nasci; sed de ⁽²⁾Anna sterili, et patre iam sene, extra consuetudinem mulierum, post refrigerentem calorem, et sanguinem iam tepidum in pectore refrigerentem, et omnem amorum libidinis discessum, mundo corde et corpore ab omni pollutione carnali, orta est. Sic enim Dominus voluit, ut de tali vasculo mater

SUA

(1) *Creasset* Feu-ard. melius verò Amelian. *considerasset.*

(2) *De anu sterili*: ita Amelianus.

sua nasceretur. Quod nunc scimus, quia per Spiritum sanctum illo ordinante, et benigniter præcipiente, præparavit sibi matrem, quæ præcessit omnibus matribus. Talis enim fuit, qualis nec antea visa est, nec habebit sequentem.

Honorabilis dies, et sacra festivitas, in qua nata est Virgo Maria Dei genitrix. Hoc est gaudium nostrum, hæc est festivitas nostra; quia quando voluit fecit, ut nos per suam magnam misericordiam per Virginem visiteret. Exultemus et lætemur omnes in celebrationem hodiernæ festivitatis beatæ Dei genitricis et semper virginis Mariæ, quia præclara et sancta est, in qua inchoavit Redemptor omnium visitationem mirabilem, et nos de captivitate ad pristinum locum revocare dignatus est. Adiuvet nos, quaesumus, ipse omnipotens Deus per gloriosam intercessionem suæ matris, in qua felix eius est inchoata nativitas, ut per eius intercessionem cum eo vivamus, qui propter nos dignatus est mortem suscipere, ut nos cum ipso vitam perpetuam mereamur habere; præstante ipso domino nostro Jesu Christo, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

SERMO XII.

DE S. MARIA.

Ex cod. Amel. ex quo primus eum edidit P. Florez.

Creator omnium et auctor vitæ, dilectissimi fratres, sicut fides vestra optimè novit, Dominus Deus est, quia scriptum est:

Apud te, Domine, est fons vitæ: Psalm. 35. 10. et in lumine tuo videbimus lumen. Et Adam primus homo

creatus est a Deo valdè benè; sed per Evam suadente serpente deceptus est valdè malè. Auctor verò mortis diabolus est, sicut scriptum est: *Per invidiam diaboli mors introivit in orbem terrarum: et imitantur eum qui sunt ex parte eius.*

Ipse enim diabolus rectè a Deo conditus est, et in veritate noluit stare; sed mox ut creatus est, per superbiam suam vitium offenso creatore, cælesti sede caruit. Quas sedes Dominus reparare cupiens, Protoplastum, scilicet Adam et Evam uxorem eius ex terra in terram condidit, ex quorum genere ruinas vacuas cæli repararet. Sed auctor mortis hanc reparationem invidens, fontem rudem humani generis, tamquam rivulos nativitatis per arva spargeret, venenum suæ mortis immiscere festinavit. Sic ergo genus humanum, quasi unam arborem adhuc in radice teneram, tamquam in propaginis prole prodiret, vitiavit.

Indè est ergo, quòd radix vitiata quotidie indesinenter frondet, frondesque eius indesinenter per mortem marcescunt: et sæpe contingit quòd aurum fulgens reperitur in luto, et ex pungenti spina, pulchra rubens oriatur et rosa. Hoc enim operante providentia divina, ex radice vitiata sine vitio prodiit virga, quæ intelligitur beatissima Virgo Maria, attestante Isaia Propheta, qui dixit: *Exiet virga de radice Jesse, et flos de radice eius ascendet.*

Hu-

Numer. 17

Ecl. 2

1. Timoth.

1. Cor. 1

Isai.

Huius enim gloriosæ Virginis, id est, sanctæ Mariæ figuram tenuit virga illa, quæ fuit in ministerio Aaron sacerdotis, iubente Domino a sancto Moyse in tabernaculo posita: quæ altero die sola fronduit, nucesque protulit; quia proculdubio sola Virgo Maria fuit, quæ Dominum peperit, et post partum virgo permansit. Per hanc ergo auctor vitæ auctorem mortis patenter damnavit, dum per mulieris filium damnavit mulieris peccatum. Scriptum est enim: *Initium peccati a muliere cœptum est, et nos per illam morimur.* Et iterum: *Adam non est seductus, mulier verò seducta.* Ita e contrario: a muliere cœpit reparatio vitæ, per cuius filium dominum nostrum Iesu Christum omnes resurgimus, quia scriptum est: *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur.*

Videamus ergo, fratres carissimi, qualiter sibi istæ duæ mulieres distent. Ad Evam enim auctor mortis per tortuosum serpentem mortem suasit; e contra beatæ Mariæ auctor vitæ per Gabriëlem Archangelum salutis auxilium misit. Evæ enim suasit diabolus, ut comederet cibum vetitum; Mariæ nuntiavit Angelus, quòd conciperet per obedientiam promissionis filium.

Eva comedens prohibitum pomum et sibi nocuit et viro; beata Maria concipiens nobis datum filium, sicut scriptum est, *puer natus est nobis, filius datus est nobis*, et feminis profuit et viris. Illa enim in animo furto rapere visa est divinitatis essentiam,

attestante sanctæ Trinitatis eloquio: *Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis*; Maria autem humilem se confitetur Domini esse ancillam: ait enim ad Angelum: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum.* Sancta Maria per obedientiam humilitatis obumbratur a virtute altissimæ divinitatis; Eva per corruptionem concipiens, et in dolore pariens, sub viri potestate fuit. Maria per mysterium Spiritus sancti fide concipiens, gaudio pariens: inde Reges, et Principes ovantes eius cupiunt subici potestati. Eva de paradiso mittitur ad exilium; Maria de exilio huius sæculi elevatur ad cælum.

Eva timens post partum absconditur inter ligna paradisi; Maria virgo gaudens post partum circumdatur cætibus Angelorum cælestis militiæ dicentium cum gaudio: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Eva posteros ex sua carne nascentes homines transmisit ad inferos; benedicta Maria ex sua prole natos dirigit ad cælos. Ex carne Evæ dicuntur filii hominum; ex beatæ Mariæ filio renati non dicuntur filii hominum, sed filii Dei. Ut quid ulterius immoror protrahendo plurima? Eva obfuit, Maria profuit. Eva luxit, Maria illuxit. Sileat ergo nunc a feminis per beatam Mariam mortifer et male suasibilis sibilus, quia iam sumus omnes redempti per gloriosæ Virginis Mariæ filium. Cadat et improprium Evæ, quia universi sumus læti per partum sanctæ Virginis Mariæ.

Ccc Exul-

Exultet et lætetur celebrando hunc diem solemniter Christianorum caterva, quia vita quam destruxerat Eva, reparatur per beatam Mariam. Sed et potius gaudete, beatæ puellæ, Virgines Christi, quæ per exemplum beatissimæ Mariæ, sanctissimæ virginis, carnales nuptias contemnentes, dolorem partus, potestatem viri, curam carnis, luctum pignoris, et sollicitudines mundi evadentes, ut sine impedimento vivere studeatis, et probetis, sicut nos monet beatus Apostolus dicens: * Dominum exorando, terrena desideria respuendo, polum in dote merebimini, quia sociatæ beatæ Mariæ thalamo Christo placebitis. Funera non plangetis, cum sine fine gaudia sumetis; quia immortaliter vivit amor vester Christus Dominus Iesus. Et quia semper vivit Christus, cum quo est amor vester, regnaturæ estis et vos pariter cum omnibus sanctis. Fisis ergo precibus, fratres carissimi, cuncti Dominum communiter deprecemur, ut qui sanctæ Mariæ Virginis dignatus est propter nostram redemptionem, nostramque salutem habitare nobiscum, et qui eam super astra cæli ac super virginum choros facit regnare in cælestibus, ipse nos, eius meritis suffragantibus, iubeat fieri in sanctorum congregatione participes, ut non inveniat in animabus nostris ille sævus accusator quod perimat; sed eius immensa pietas nos misericorditer pertrahat ad coronam: qui vivit et regnat cum Deo Patre per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Hæc desinit cod. Amelianus.

ITEM SERMO XIII.

IN DIEM SANCTÆ MARIÆ.

Editus a P. Florez ex codic. suo MS. sæculi XIII.

Exhortatur nos Dominus Deus noster pariter et admonet, dicens: *Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus unus est.* Deus noster hic non potest extimari, non potest mutari, non potest numerari, dicente propheta David: *Magnus Dominus noster, et magna virtus eius, et sapientiæ eius non est numerus.* Optime nostis ista, fratres carissimi, qui corde fortiter tenetis catholicam veritatem; audite tamen breviter quod adiuvante Domino proposui explanandum. Deus unus est Pater, Deus unus est Filius, Deus unus est Spiritus sanctus. Non tres Dii, sed unus Deus. Tres in vocabulo, sed unus in Deitate substantiæ. Sed dicit mihi hæreticus: ergo si unum sunt, omnes sunt incarnati. Non: sed ad solum Christum pertinet caro. Nempe aliud est anima, aliud ratio; etenim in anima est ratio, sed una est anima. Sed aliud agit anima, aliud ratio. Anima vivit, ratio sapit. Ad animam pertinet vita, ad rationem pertinet sapientia. Et licet unum sint, anima sola suscipit vitam, ratio sola suscipit sapientiam. Sic et Pater, et Filius, et Spiritus sanctus licet unum sint, et unus Deus sint, ad solum Christum pertinet caro, sicut ad solum rationem pertinet sapientia.

In sole candor et splendor uno
ra-

* Hic desiderantur verba Apostoli ad orationis contextum.

radio sunt ; sed calor exsiccat, splendor inluminat. Aliud suscipit calor, aliud splendor. Et licet calor et splendor ab invicem non quocumque separari, suscipit calor fervorem, non inluminatio- nem : suscipit splendor inlumi- nationem, non fervorem. Aliud si- mul, aliud singulares agunt ; ta- men ab invicem non separantur. Sic et Filius suscepit carnem, et non deseruit Patrem, nec defuit a Patre. Suscepit, inquam, Fi- lius carnem in proprietate, sed tamen et Pater et Spiritus san- ctus non defuerunt maiestate. In divinitate æqualitas, in carne so- la Filii proprietate : non tamen ab eo Patris, et Spiritus sancti re- cessit aliquando divinitas. Cum ergo una sit deitas, una sit di- vinitas, impleverunt quidem car- nem Christi et Pater, et Spiri- tus sanctus ; sed maiestate, non susceptione. Vis scire, quòd cum eo fuit Pater ? Ipse Dominus di- cit : *Non sum solus, quia Pater mecum est.* Audite et de Spiri- tu sancto, quia cum eo erat:

Ioan. 8. 16.

Luc. 4. 1.

Evangelista testatur, quia Iesus egressus a Iordane plenus Spiri- tu sancto. Ecce sic solus domi- nus noster Iesus Christus susce- pit carnem, et tamen Pater, et Spiritus sanctus non defuerunt maiestate. Si cælum et terram implet Pater, implet et Spiritus sanctus : carnem Christi deserere non potuerunt, quando in divi- nitatis unitate manserunt.

Ad hoc citharam respice, ut musicum melos sonis dulcibus reddat, tres pariter esse viden- tur : ars, manus, et chorda. Et ta- men unus sonus auditur. Ars di-

ctat, manus tangit, resonat chor- da. Tria quidem pariter operan- tur, sed sola chorda resonat quod auditur. Nec ars, nec manus so- num reddunt, sed ea cum chorda pariter operantur. Sic nec Pater, nec Spiritus sanctus suscipiunt carnem, et tamen cum Filio pa- riter operantur. Sonum sola chor- da excutit : carnem solus Chri- stus accepit. Operatio in tribus constat ; sed quomodo pertinet ad solam chordam soni retinctio, sic pertinet ad solum Christum carnis humanæ susceptio.

E contra Iudæus : Contra na- turam, inquit, parere virgo Ma- ria non potuit. Et detestandus Manichæus : Si caro, inquit, erat, virgo esse non potuit : si virgo peperit, phantasma fuit. Utrisque respondendum est. De historia veteris Testamenti necessarium exemplum contra Iudæum. Do- minus sancto Moysi præcepit de

Num. 17.

singulis tribubus singulas virgas afferri. Adlatæ sunt duodecim virgæ ; inter quas una erat, quæ Aaron fuerat sacerdotis. Positæ sunt a sancto Moyse in taberna- culo testimonii. Virga autem Aa- ron post alterum diem invenitur subito produxisse flores, et fron- des, et peperisse nuces. Delectat hoc mysterium cum caritate ve- stra contra perfidiam iudaicam commisceri, ubi maximè figura intervenit sacramenti. Virga hæc protulit quod ante non habuit, nec radicata plantatione, nec de- fossa sarculo, non animata succo, nec fecundata seminario ; et ta- men cum illic deessent universa iure naturæ, prorulit virga quod nec semine suggeri potuit, nec

radice. Virga ergo potuit contra naturam nuces educere; et Virgo sancta Maria non potuit contra naturam ex iussu Dei filium generare? Dicat igitur mihi Iudæus incredulus, quemadmodum arida virga floruit, et fronduit, et nuces protulit: et ego dicam illi, quemadmodum Maria Dei filium concepit, et peperit. Profectò Iudæus nec conceptum poterit virgæ explicare, nec Virginis partum. Veniat ad Ecclesiam: exponitur illi, ut agnoscat. Verumtamen ordinem officii naturaliter Virgo peregit, expectans tempora pariendi; virga autem non habuit tempora germinandi: Virgo enim decursis novem mensibus peperit; virga autem alia die, quod natura non habuit, genuit. Sed Virginem dicis parere, natura nullatenus patitur. Deus enim qui mirabile signum ostendit contra naturam, ut asina loqueretur, ipse mirabilius facere voluit, ut Christus de sancta Maria Virgine nasceretur.

Num. 22. 28.

Audiat et versutus ille Manichæus aliud sacramentum. Solis radius specular penetrat, et soliditatem eius insensibili subtilitate pertraicit: et talis videtur intrinsecus, qualis et extrinsecus. Itaque fratres, nec cum ingreditur violatur, nec cum egreditur dissipat, quia in ingressu et egressu eius specular integrum perseverat. Specular ergo non rumpit radius solis; integritatem Virginis ingressus aut regressus vitare poterat Deitatis?

Sed quid ulterius immoror? Audiat Christianus quod non vult audire Iudæus, vel hæreticus Ma-

nichæus; ut hic proficiat in fide redemptus, ille autem deficiat induratus. Virga illa unde aiebamus Aaronis Virgo Maria fuit, quæ verum nobis Christum sacerdotem concepit, et peperit, de quo David cecinit dicens: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* Superiore namque versu iam dixerat: *Virgam virtutis suæ emitet Dominus ex Sion, et dominabitur in medio inimicorum suorum.* Esaias quoque Propheta repletus Spiritu sancto canit, et dicit: *Exiet virga de radice Iesse, et flos de radice eius ascendet: et requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientiæ, et intellectus, spiritus consilii, et fortitudinis, spiritus scientiæ, et pietatis, et replevit eum spiritu timoris Domini.* Quod ergo hæc virga nuces protulit, imago Dominici corporis fuit. Nux enim trinam habet in suo corpore substantiæ unionem: corium, testa, et nucleum. In corio caro, in testa ossa, in nucleo interior anima designatur. In corio nux carnem significat Salvatoris, quæ habuit in se asperitatem vel amaritudinem passionis. In nucleo interiorem declarat dulcedinem deitatis, quæ tribuit pastum, et luminis subministrat officium. In testa lignum interserens crucis, quod non discrevit in quod foris, vel intus fuit; sed quæ terrena et cælestia fuerant, mediator ligni interpositione sociavit.

Sed quia non desunt qui dicant, non posse fieri, ut Christus de Maria Virgine nasceretur, asserentes, cum sint immundi, quod

pars

Psalm. 109. 5.

Isai. 11. 1. 2. 3.

Job 3

Ezech. 4

pars illa corporis fuerit turpis. Quòd si aliquid ibi fuisset immunditiæ, sua præsentia Dominus purificaret. Adtende solem radios suos ubique mittere in sordibus, in cloacis, in locis etiam squalidissimis. Immunde hæretice: cloacas intrat sol, et non inquinatur; Deitas potuit inquinari a vulva Virginis? Anima tua impia, anima infidelis et tenebrosa, quæ ista sibi confingit, adtendens spiritibus erroris, ubi est? Numquid tantum in capite? Numquid tantum in oculis, et non etiam in intestinis tuis, ubi sunt stercora tua? Immunde hæretice: anima tua non inquinatur ab stercore tuo, et Iesus inquinari potuit ab opere suo?

Sunt etiam qui dicunt, quia sancta Maria habuerit filios ex Ioseph post partum Domini, quod nefas est dici. His breviter respondemus. Genitalia ex quibus in mundum procedimus, portæ dicuntur; et non solum dicitur, sed etiam scribitur. Sanctus enim Iob sic dicit de die nativitatæ suæ: *Qui non conclusit, inquit, portas ventris matris meæ, ne me pareret.* Iam videte, fratres, quomodo porta, per quam ingressus est Dominus, semper fuerit clausa. Sic enim ait Ezechiël Propheta: *Et converti me, inquit, ad viam portæ sanctuarii, quæ respiciebat ad orientem, et ecce erat clausa. Et dixit Dominus ad me: porta hæc, quam vides, clausa erit, et non aperietur. Vir non transiet per eam, quoniam Dominus Deus Israël egredietur per eam, et semper erit clausa.* Ecce ubi evi-

Iob 3. 10.

Ezech. 44. 1.

denter ostenditur nobis, quia sancta Maria semper virgo fuerit. Virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum. Cantet ergo tibi, Domine, omnis terra canticum novum, quia fecisti in celo novum: ut virgo sine virili complexu virilem conciperet et pareret sexum. Concepit, et virgo est: generat, et virgo est: lactat, et virgo est. Maria sancta, hæretice, mater esse potuit, mulier esse non potuit. Intumescunt ubera virginis, et intacta manent genitalia matris. Utique corrumpi non potuit quæ integritatem genuit. Magnum meritum, magnum donum, magna gratia. Ancilla peperit Dominum, creatura peperit creatorem, filia peperit patrem: filia divinitatis, mater humanitatis. *Verbum caro factum est, et habitabit in nobis.*

Ioan. 1. 14.

EIUSDEM SERMO XIV.

Ex eod. MS. P. Florez.

Carissimi, Filius Dei sine tempore natus ex Patre, quid erat antequam veniret in homine? Facite itaque vos quæsisse, et dixisse: Antequam Christus de Maria Virgine nasceretur, putas erat, aut non erat? His cogitationibus responderet ipse Dominus: quando enim ei dictum est a Iudæis, *quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?* respondit, et dixit: *Amen dico vobis, ante Abraham ego sum.* Ergo erat. Sed quid erat? Ne fortè aliquis dicat, Angelus erat, audite oraculum. Sanctum Evangelium responderet vobis. Nostis, quod erat

Ioan. 8. 57. 58.

erat Christus, et quæritis quid erat? *In principio erat Verbum.* Ecce quid erat. In principio erat Verbum: non in principio factum est Verbum, sed erat Verbum. Dic quale Verbum? Vis audire quale Verbum? *Et Deus erat Verbum.* O Verbum! Tale Verbum quis explicet verbis? *Et Deus erat Verbum.* Sed fortè Deus factus est a Deo? Absit. Unde scimus quòd absit? Noli dicere factum. Audi quod sequitur Evangelium: *Omnia per ipsum facta sunt.* Omnia quid est? Omne quiddid factum est a Deo, per ipsum factum est. Quomodo ergo ipse factus est? Numquid ipse se fecit? Postremò si ipse se fecit, erat qui se faceret. Si ergo qui se faceret erat, numquam deorat.

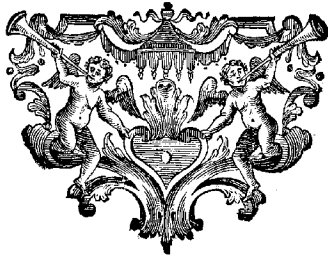
Quomodo ergo in Virgine tale Verbum? Quomodo Verbum Dei in utero Virginis? Angelos non deseruit, Patrem non deseruit. Quomodo ergo in illo utero includi potuit? Absit. Esse potuit, includi non potuit. Quomodo, inquit, esse potuit tantus in loco tantillo? Ergo nec capit uterus quem non capit mundus. De verbo meo vobiscum ago. Ecce quod loquor, quod vobis dico, hoc comprehendite. Hoc certè miramur, quomodo Christus carnem accepit? De Virgine natus est, et a Patre non recessit. Ecce ego quod loquor vobis antequam ad vos proferam verbum, iam in corde habeo verbum. Non enim dicerem vobis, nisi antea cogitarem. Quando cogitavi quod vobis dicerem, iam in corde meo verbum erat. Et

quærebam, quomodo veniret ad te, quod erat in me. Attendi cuius linguæ esses. Inveni te latinum. Latinè tibi proferendum est verbum. Si autem Græcus esses, græcè tibi loqui deberem, et proferrem ad te verbum græcum. Prorsus verbum quod est in corde meo, antecedit linguas istas. Quæro illi sonum, quasi vehiculum, unde perveniat ad te, quod non recedit a me. Ecce audistis, et quod erat in corde meo, iam est et in vestro. Et in meo est, et in vestro est. Et vos habere cœpistis, et ego non perdidisti. Sicut verbum meum adsumpsit sonum, per quem audiretur, sic verbum Dei adsumpsit carnem, per quam videretur. Et sicut verbum meum quod ad vos accessit, a me non recessit; sic verbum Dei cum in utero matris fuit, Patrem penitus et cælestia non reliquit. Quia qui per humanitatem gignebatur in carne, per divinitatem cum Patre regnabat et regnat ubique. In utero Virginis ita teneri potuit, includi non potuit. Sicut sapientia hominis animo reunitur, nec tamen quolibet vinculo religatur; sic quoque magnus Deus parvo Virginis habitavit in utero, sicut semper habitat in corde purissimo. Quantum potui dixi. Et tamen quid dixi? Quis dixit? Homo loqui vult de Deo. Tantus est, talis est, ut nec loqui eum possimus, nec de eo tacere debeamus. Accipiat in voce nostra affectum, non defectum. Gratias tibi, Domine, quia volui dicere. Quàm longè est a tua magnitudine quod dixi, tu scis. Tamen de

modicis micis mensæ tuæ pavi cedamus a te. Ut cum nos in
conservos meos. Pasce tu inte- hac vita cum pietate correxeris,
rius quos regenerasti, et nutriti. et ad te sine confusione perduxeris,
Domine Deus nos voca, ut as- laudemus nomē tuum in sæ-
cendamus ad te: firma, ne re- cula sæculorum. Amen.

DEO GRATIAS.

FINIS OPERUM DUBIORUM S. ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI.

APPENDIX
OPERUM SUPPOSITORUM SANCTO ILDEPHONSO.

LIBELLUS DE CORONA VIRGINIS.

PRÆFATIO.

Dubia Ildephonsi opera sequuntur ea, quæ ipsi falsò adscripta comperimus. In quibus primus nobis censendus occurrit libellus inscriptus: CORONA B. MARIE VIRGINIS, quem ipsi adiudicare laboravit ante omnes Petrus de Alva, e Franciscana Familia Theologus satis notus cum propter multam doctrinam, tum verò maximè ob insignem in Dei genitricem devotionem, cuius cultui gloriæque sese totum multos annos mancipasse videtur. Hic ergo in tom. 2. Bibliothecæ Marianæ, quam maximo conatu adgressus, morte præoccupatus affectam reliquit, hanc Coronam edidit sub hoc titulo: CORONA B. MARIE V. AUCTORIS ANONYMI; FORTE ILDEPHONSI ARCHIEPISCOPI TOLETANI. Fatetur equidem, in MS. vetusto S. Ecclesiæ Toletanæ, ex quo eam primus evulgabat, sine auctoris nomine reperiri. Quem auctorem cum frustra quæsiisset, consulens catalogos Scriptorum Ecclesiasticorum, quos constasset Coronas Virgini calamo contexuisse, subiit illius animum cogitatio illa, forte non alteri quàm S. Ildephonso Toletano fuisse adscribendam. Huic coniecturæ aliquæ rationes suo iudicio favebant, quibus eo lubentiùs permoveri se passus est, quo sibi videbatur domesticæ laudi ea ratione pulcherrimè ac honestissimè inserviri posse.

Verumtamen, quamquam libellus ea est pietate ac doctrina conscriptus, ut Ildephonso nostro dignus fuerit, tot habet in se notas, tamque aperta alterius auctoris indicia, ut sine iniuria adscribi S. Ildephonso non possit.

Namque rem vel leviter examinantes, elocutionis genus totum est ab Ildephonso alienum, atque sæculo XII. penitus conforme. Quod ex canticis sive rhythmis apparet, quibus undique conspersa est oratio: qui cum versibus Leoninis constant, sæculo XII. posteriores esse nemo dubitabit. Idcirco enim Leonini appellati sunt, sive quòd a Leone quodam Monacho Gallo eo sæculo inventi fuerint, ut placet Ducangio aliisque non paucis; sive quòd ab eodem Leone frequentari cæpti eodem sæculo. Illud certum, Patribus Gothis huiusmodi carminis genus in usu non fuisse, ut ex S. Eugenii versibus exploratis colligi potest. Ea enim carmina quæ sub Ildephonsi nomine circumferuntur a Pseudo-Juliano et aliis, commentitia sunt, et proprio cerebro conficta.

Que

Quæ omnia etsi minus valerent ad id evincendum, attamen auctoritates, quæ in hoc libello leguntur ex S. Bernardo desumptæ, litem dirimere videntur, omnemque dubitationem de medio tollere. Vides in cap. 17. orationem illam D. Bernardi, quam nemo non memoriter recitare solet: In periculis, in rebus dubiis, etc.

Itaque quæ pro S. Ildephonso congerit pio studio laudatus Alva, leviora sunt, quàm ut quemquam movere possint. Quòd enim asserit in eodem cod. MS. alia quædam opuscula explorata eiusdem S. Doctoris reperiri, quàm levis momenti sit, iam sæpe nos ostendisse meminimus. Neque codicis vetustas aliquid momenti adfert, nisi sæculo XII. multò antiquior esset, quod negamus. At verò Ildephonsum in Mariam Deigenitricem insigniter devotum opuscula in eius laudem scripsisse constat. Equidem ita est; sed opusculum quale fuerit scimus, et cuius argumenti: atque DE CORONA VIRGINIS nullum inscriptum legimus. Præterea de stilo totiusque sermonis habitu quidquid adducitur, eiusmodi est ut per se totum evanescat; vix enim aliquid habet cum stilo Patrum Gothorum commune. Qua in re ad iudicium lectoris non ineruditi, quemadmodum sæpe aliàs fecimus, libenter provocamus.

Ut ut res sit, libellus certè dignus est, qui ab omnibus legatur: legi enim vix posse credimus sine intimo quodam pietatis et devotionis sensu erga Deiparam. A nobis autem necessario edendus fuit et propter Petrum de Alva, et propter alios multos ad quos ex Alva opinio illa manavit, esse Ildephonsi nostri factum. Fecimus autem sicut et in ceteris, ut cum cod. MS. Bibliothecæ S. Ecclesiæ Toletanæ ex pluteo 5. num. 9. (diverso absdubio ab eo codice quem vidit Petrus de Alva, nos verò minime reperimus) collatum, emendatumque quantum in nobis fuit, ederemus. Vale.

INCIPIT PROLOGUS

IN CORONA BEATÆ VIRGINIS MARIÆ.

Eccli. 45. 14. **C**orona aurea super caput eius expressa signo sanctitatis. Gloriosæ Virginis imperatoriam maiestatem, omnium virtutum gloria decoratam, margaritis omnium charismatum adornatam, sapientiæ et scientiæ ⁽¹⁾ fulgore illustratam laudare, benedicere, et prædicare docent Scripturæ, hortantur creaturæ, monent fi-

guræ, peneque ⁽²⁾ omnes scientiæ Theologicæ sacræ paginæ. Ad hoc etiam incitatur per signa mirifica, per oracula de cælo lapsa, per occulta mysteria, per doctrinam propheticam, per significationem mysticam, per lectionem Evangelicam, per Apostolicam tubam. Iam enim laudant eam cæli cælorum, sol,

Ddd

et

(1) Fulgore deest in Alvæ editione.

(2) Omnis Alva.

et luna , et stellæ , et lumen , totus orbis terrarum , chori et legiones Angelorum , et omnes phalanges spirituum supernorum. Quapropter Spiritu sancto inspirati ⁽¹⁾ sancti Dei homines ex omni natione , quæ sub cælo est , conati sunt illam extollere mirandis laudibus , deauratis eloquiis , sermonibus rutilantibus et præclaris. Ego verò , cui tam opulenter ac splendide non sunt data dona charismatum , illam ex infusa scintillula elucidabo , vel pro posse , licet balbutiens ⁽²⁾ vernula , demonstrabo , ne ingratus inveniar ad ubertatem eius degustatam. Ut autem iuxta verbum prælibatum eius sanctissimus vertex ornato ampliori refulgeat , impono illi quamdam coronam auream , duodecim lapidibus insignitam , sex præclaris ⁽³⁾ luminibus splendidam , sex floribus pulcherrimis odoriferam , et omni suavitate respersam. Ordo autem situationis hanc seriem continebit. In primo loco inseram Topazion , in 2. Lucanum , in 3. Sardium , in 4. Liliū , in 5. Calcedonium , in 6. Arturum , in 7. Sapphyrum , in 8. Crocum , in 9. Achatem , in 10. Sidus marinum , in 11. Iaspidem , in 12. Rosam , in 13. Carbunculum , in 14. Solem , in 15. Smaragdum , in 16. Violam , in 17. Amethystum , in 18. Lunam , in 19. Chrysolitum , in 20. Solsequium , in 21. Chrysopasum , in 22. Oriona , in 23. Beryllum , in 24. Camamillam. Ut tam ex pretiosis lapidibus , quam ex lu-

minaribus fulgentibus , quam etiam ex decoris floribus corona insignius nobilitetur , pulchrificetur , et decoretur , et a Domina placentius et gaudentiùs acceptetur. Unde rogo te , alma Virgo , mundissima , sincera , et clarissima , Regina nobilissima , ut hoc tantillum servitii gratanter suspicias , in tua gratia sub tuo præsidio me suscipias , et omnibus ereptum periculis , quandoque choris Angelicis me coniungas. Filiis verò gratiæ hinc te glorificantibus vel tuam opem poscentibus te exhibeas , rogo , placidam ac serenam : tuo obtentu mereantur veniam de peccatis : tuo ducatu perveniant ad gloriam paradisi. Amen.

EXPLICIT PROLOGUS.

CAPUT I.

Ostenditur , qua ratione corona hæc nostræ Domine esse debeat.

In desiderio animæ meæ , in gaudio Spiritus sancti , in caritate non ficta , in verbo veritatis te cupio extollere , te laudare , te benedicere , Virgo sole speciosior , aspectu pulchrior , fide et gratia vernantior ; cum sis pulcherrima , et serena , clara , fulgens , et amœna , amabilis velut rosa , placens , grata , et speciosa. Verum tanta est dignitas tua et excellentia , quod si ad laudandum et glorificandum te linguis hominum loquar et Angelorum , et noscerem omnia arcana mysteriorum , ha-

(1) Sancti addimus ex MS. nostro.

(2) Vernulam edebat Alva malè : quod

emendavimus ex MS.

(3) Lucibus Alva.

beremque et omnem scientiam Scripturarum, prius mihi deficeret virtus et potentia, quàm tantorum præconiorum eorum exordii forent explicata ad liquidum elementa. Tu enim es incomparabilis cunctis mulieribus in pulchritudine, in decore, et in elegantia: clarior omnibus hominibus in virtute, gratia, et sapientia: gloriosior Angelis in eminentia dignitatis, in excellentia ⁽¹⁾ sanctitatis, in adeptione gloriæ et honoris. Exaltata super choros Angelorum, super thronos Apostolorum, et Prophetarum, omniumque civium supernorum, ad dexteram amantissimi Filii tui coronata resides. Ibi tua merita recitantur, tua præconia gloriosè extolluntur, tuæ laudes et prærogativæ venerabiliter et devotissimè ab omnibus prædicantur. Quid ergo ego miser et peccator addere possum ad tam ineffabilia? Sed ad hoc tantùm hic stilus meus ducitur, ut tuæ laudis ibi stilla aliqua dirigatur. Corona hæc quam tibi, Domina, polliceor, meritò debet esse aurea; nam ut aurum excellit omnia genera metallorum, sic tu, Domina, in cælo et in terra super omnes obtines principatum. Tibique omne genu curvatur cælestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteretur, quòd Mater domini nostri Iesu Christi in gloria es Dei Patris, amicta sole sicut vestimento, coronata sermo splendifero duodecim stellarum, gloriâ et splendore decorata: et

sicut aurum claritate conspicuum, et formâ decorum, sic tu, Domina, es sanctitate clarissima, virtutibus et miraculis fulgentissima, præclaris meritis radiantissima, mente et corpore formosa et decora.

ORATIO.

Virgo Regina, sole induta, duodecim stellis coronata, in cælis exaltata, cùm sis pia, et omnibus viscerosior, maris stella serenior, vide hostilia iacula quibus confodior, aspice dolores quibus excrucior, cerne tentationes quibus illidor. Ne diù hostis sæviat, ne prosternat, ne subiciat, dextera tua ipsum deiiciat, infernus deglutiat: et ne in morte caliget oculus fidei, tunc mihi refulgeat radius fidei tuæ claritatis. Dum corpus necat mors dura et aspera, et mentem turbant mala præterita, dum contremiscit tota conscientia, assistat nobis tua præsentia: et ne perturbemur ab adversariis, defende nos tuis præsidiis. Transeamus cum spe sanctæ resurrectionis securi de gloria perpetuæ claritatis. Amen.

CAPUT II.

Topazius lapis pretiosus in corona Virginis.

⁽¹⁾ Omnium gratiarum Virgo plena, tota clara et serena, sanctum et benedictum reclinatorium, aureum et perlucidum, in decorem et gloriam Dei filio coaptatum, ad laudem et gloriam tuæ excellentiæ, in primo loco tuæ coro-

Ddd 2

næ

(1) Ubi MS. habet *sanctitatis* repetit Alva *dignitatis*.

(2) *Omni* edidit Alva.

næ inclitæ affigo lapidem Topazion, splendorem omnium lapidum ⁽¹⁾superantem; qui benè ad ornatum tuæ nobilis coronæ pertinet, eo quòd tu, dulcissima Domina, ut cunctas feminas vincis pulchritudine carnis, sic et omnes sanctos et omnes Angelos superas excellentia sanctitatis. Nam omnis vita tua, cunctis exitit sanctitatis exemplar et perfectionis, et morum disciplina regularis. Si in fide quis commendatur, quis in illa locupletior te? Si in spe, quis longanimior? Si in caritate, quis ferventior? Si in religiositate, quis honestior? Quis studiosior in lectione? Quis devotior in oratione? Quis subtilior in contemplatione? Quis viscerosior in pietate? Quis mansuetior in lenitate? Quis purior in castitate? Quis mundior in virginitate, et in temperantia? Quis copiosior in scientia? Quis eloquentior in iustitia? Quis fortior contra adversa? Quis sanctus, vel Angelus divina arcana profundius penetravit? Quis copiosius divinam gratiam ad se traxit? Quis altissimam maiestatem limpidius et clarius contemplatus fuit? Meritò ergo, Domina, in ornamento tui capitis obtines Topazium, omnibus lapidibus præstantiorem; quia tu omnes sanctos et Angelos superas in pulchritudine virtutum, in splendore charismatum, et in coronis meritorum. Idcirco propter omnium bonorum quam possides pulchritudinem, et totius misericordiæ af-

fluentissimam ubertatem, peccatores trahis ad veniam, pugnatore perducis ad bravii coronam, iustos ducis ad gloriam incorruptam. Tu, Domina mundi, Regina cæli, servitutem ademisti, libertatem restituisti, sustulisti mortem, vitam donasti, dum salvatorem nostrum Dei filium peperisti. Tu, Domina, in angustiis nos recreas, in adversis confortas, in infirmitatibus corroboras, in morte liberas, a dæmoniis nos eripis, a morte perpetua subtrahis, paradisi ianuam nobis pandis, Redemptori nostro coniungis. Tu, mater indulgentiæ, ligata solvis, soluta reseras, adversa mitigas, contrita sanas, reos solvis, reos delinquentes, lapsos relevas, recreas desperatos, honorem renovas, fiduciam reformas, vires gratiamque infundis. Tu indignationem compescis, amissam hereditatem restituisti, nos separas a diabolo, purificas a peccato, reconcilias Deo.

ORATIO.

O! ⁽²⁾Virgo aurea, mater Dei sanctissima, Angelorum gratulatio, Patriarcharum exultatio, Prophetarum lætitia, Apostolorum gaudium, Martyrum suavitas, Confessorum dulcor, Virginum harmonia, pias aures ad me flecte, illos tuos misericordes oculos ad me converte. Cæcus sum, lumen infunde; infirmus sum, salutem tribue; mortuus sum, vivifica me. Tuo enim aspectu mellifluo lætificantur gemebundi: tuo tactu ⁽³⁾lenissimo sanantur infirmi: tuo

(1) *Malè Alva imperantem.*

(2) *Virga aurea MS.*

(3) *Levissimo Alva.*

tuò odore roseo mortui reviviscunt : et omnia bona, quæ fiunt in cælo, vel tuis meritis donantur, vel tuis precibus obtinentur. Respice igitur, Domina, hunc peccatorem miserum, peccatis tenebrosus, multis miseris circumdatum. Per te, Virgo sanctissima, mea vincula dirumpantur, mea debita dimittantur, mea diruta reparentur, mea vetera renouentur, mea confracta solidentur, mea perditâ restaurentur, mea imperfecta perficiantur. Per gratiam tuam voluntas mundeatur, mens resplendeat, animus inflammetur, liquescat pectus, dulcescat gustus, aspectus decoretur. Adiuva me lucerna per quam illuminor, dulcedo per quam reficior, virtus per quam consolidor, fortitudo per quam sustentor. Longè fac a me verbum iniquum et dolosum, cogitatum ⁽¹⁾ malignum, opus nefarium. Gratiâ tua totam dirigat vitam meam; præsentia tua illustret meam mentem; misericordia tua me perducatur ad vitam æternam. Nam verè tu es ⁽²⁾ vita recta ad illam gloriam, prout hîc unitur. O Mater! qua tenditur ad cæli fastigium, hîc per te recipitur conventus humilium. Favus, et mel dulcoris, et candor floris: mundi domina, caritatis nectura, amoris coniunctura, mundans crimina: virginalis dignitas decora-

ta lilio, fecunda virginitas exaltata solio: Angelorum Regina, salutis medicina, flos convallium; virtutum disciplina, munditiæ cortina, lumen cordium: Regina supernaturalis, carina ⁽³⁾ mundialis, Christi solium, duc tecum parvulorum ad gloriam sanctorum ⁽⁴⁾ post exilium. Amen.

CAPUT III.

Lucanum sidus in corona Virginis secundum locum obtinet.

Tu igitur, Virgo præclara, felix cæli porta, amœnitas paradisi, Angelorum domina, Regina mundi, sanctorum lætitia: advocata credentium, fortitudo pugnantium, revocatrix errantium, medela pœnitentium: ad laudem et gloriâ tuâ imperialis maiestatis, in secundo loco tuæ coronæ gloriosæ affigo Lucanum. Est autem Lucanum corpus sphericum et rotundum, clarum et lucidum, pulchrum et gratiosum: quæ omnia, sanctissima, valde tibi conveniunt: idcirco merito in corona tua debet situari. In forma circulari et rotunda æternitas designatur, non habens principium, neque finem: nam licet tu, Domina, esse cœperis ex tempore, ⁽⁵⁾ coram Deo quodammodo æterna extitisti, eo quod a sua maiestate fuisti æternaliter præordinata, ⁽⁶⁾ ante mundi constitutionem

(1) *Malignum* deest in Alvæ edit.

(2) Locus hic depravatus est nec minus in nostro codice, quàm in Alvæ edit. Nam primò *vita* in utroque legitur, cum fuerit apertè scribendum *via*: deinde *prout hîc unitur* nihil significat, sicut nec *sinitur*, quod nos in MS. legimus. Tandem Alva coniectatur pro *O Mater!* legendum *amatur*,

quod tamen nec sensum aperit sententiæ.

(3) *Mundialis* supplevimus ex MS. et certe desideratur ad rhythmi consonantiam.

(4) *Post* deest in edit. Alvæ.

(5) Corruptus hic locus in Alvæ edit. *Corona Deo quodammodo æterna Deo extitisti.*

(6) Hoc loco interserit cod. MS. *ab initio, et ante sæcula præscita, et præordinata.*

nem in matrem Dei electa, sancta, et immaculata; ut per te Deus nobis suam pacem de cælis mitteret, genus humanum redimeret, ruinam Angelicam repararet, vinctos de inferni claustris educeret, et cæli ianuam reseraret. Fuisti etiam clara operibus sanctis, clarior salutaribus exemplis, clarissima meritis gloriosis. Coram Deo et hominibus fuisti amabilis et grata, super decorem mulierum gratiosissima, super pulchritudinem Angelorum elegantissima. O quàm magna es in meritis, Mater Dei! O quanta est dulcedo pietatis et misericordiæ tuæ! Terrestria reparas, cælestia restauras, ima summis conföderas, et omnibus ad te clamantibus misericorditer gratiam administras. Idcirco qui misericordia indiget, accedat ad te, et viscera tua inveniet misericordia redundare. Qui ex contrariæ partis impulsu in fide dubitat, respiciat ad te, et quod erat dubitans, solidè stabilietur. Qui per carnis concupiscentiam oblectatur, tuam gratiam invocet, et periculum castitatis auferetur. Qui superbia et elatione in mente pulsatur, in te vertat intuitum, et de merito tuæ humilitatis tumor animi detumescet. Qui iracundiæ facibus est accensus, oculos levet ad te, et de tua tranquillitate mitescet. Qui de via vitæ per errorem abductus fuerit, ad te stellam maris respiciat, et in luce tua ad veritatis semitam reducetur. Ad omne periculum pietas tua subvenit, et potens est subvenire. Et meritò quidem, cum sis mater Dei, Regina mun-

di, cælorum Imperatrix, sponsa Spiritus sancti. Tu enim facis in Christo manere, et ad divina pervenire. Tu in æternitate Dei viges, et in veritate Dei luces, in bonitate Dei gaudes. Tu segregatos a vitiis reddis gratiæ, socias sanctitati, fugas scelera, lavas vitia: reddis lapsis innocentiam, mœstis lætitiæ: fugas odia, paras concordiam. Tu bella compescis, iras comprimis, superbos calcas, humiles amas, discordes sedas, inimicos concordas, præsentem socias, absentes invitas, terrena cælestibus, et ima divinis concilias. Tu peperisti Deum cæli, Regem terræ, orbis Dominum, reparatorem mundi, mortificatorem mortis, restauratorem vitæ, perpetuitatis auctorem: nec ipsum concipiendo, sensisti libidinem, nec pariendo, dolorem. Pro quo partu benedicto offero hoc laudis carmen:

Conditor alme siderum,
Natus ante Luciferum,
Mundum salvare cupiens,
Ad huius mundi vesperum
Candoris intrat uterum,
Tamquam sponsus egrediens.
Per Prophetas prædicatur,
In figuris demonstratur,
Hoc grande mysterium.
Oraculo Gabriëlis
MARIE lato de cælis,
Clarum fit indicium.
Ut de flore vel lilio
Gratus odor emittitur,
Sic de MARIE gremio
Verbum Patris emittitur.
Gloria fecunditatis,
Et honor virginitatis
In corpore MARIE,

Ut

Ut candor manet in rosa,
Et albedo speciosa
Monstratur in ebore.

CAPUT IV.

*Tertiò locatur Sardius lapis in
corona Virginis.*

Qua propter cùm omnium bonorum post Deum sis causa, te affecto et desidero laudare, tuam pulchritudinem amare, tuam beatitudinem venerari, tuam celsitudinem glorificare, tuam benignitatem deprecari.

ORATIO.

Lucem igitur miserationum tuarum supernè infunde, ut anima mea peccatis sordida, gratiâ tua sit diluta, tua gloria illustrata, tuo dulcore dulcorata, tuo amore inflammata, tua protectione conservata. Partus ⁽¹⁾ tuus virgineus et deificus me captivum redimat, me ægrum sanet, me cæcum illuminet, me mortuum suscitet, et ab omni peccato et periculo me præservet. Domina mea, quam honorabo; dulcedo mea, quam amabo; Regina mea, quam revebor; sponsa mea, cui me servabo, gratiam tui aspectus super me converte, ut in decore tuo videam lucem, et inter tenebras videam veritatem, et inter vanitatem videam vitam, et devitem mortem. Et cùm sis omnium gratiarum plenissima, interiora mea ab omni malitia dilue, cor meum templum Dei perfice, tuo sancto amore illud reple, ut te amando desiderem, desiderando te quæram, quærendo inveniam, inveniando amplectar, et teneam, et in te ⁽²⁾ suaviter requiescam.

Virgo mater pietatis, thronus summæ maiestatis, cui servit Angelorum et hominum natura, quam collaudat omnis creatura: ad cuius nutum humescunt arida, recalescunt frigida, reviviscunt mortua: cuius vita nihil sanctius, cuius conscientia nihil purius, cuius osculis nihil beatius, cuius amore nihil honestius, cuius amplexu nihil castius, cuius dote nihil utilius. Ideo ego peccator in te tanta conspiciens, tibi desiderans complacere, et quodam modo applaudere, ut tua corona resplendeat insigniùs, in tertio illius loco ⁽³⁾ colloco Sardium lapidem pretiosum, splendore purpureo decoratum. Sardius igitur rubicundo splendore tuam illustrat coronam nobilem, cùm spiritale martyrium colorat et purpurat mentem tuam. Cùm enim amantissimus Filius tuus, tuæ virginitatis sponsus, vinctus flagellis cæditur, sputis illuditur, opprobriis lacessitur, contumeliis fatigatur, illusionibus dehonestatur, cruci clavis affigitur, felle et aceto potatur, in latere lancea perforatur, tota efficeris dissoluta, omni mœrore confecta, omni dolore cruciaris, omni cruciatu torqueris, omni acerbitate amaricaris: vulneraris in mente, translançar in anima, iacularis in corde, confoderis in pectore, martyrizaris gladio, in visceribus tota-

li-

(1) Tuus deest in Alvæ edit.

(2) Ubi MS. noster habet *sua viter* legit

Alva in suo *sua vita*.

(3) Colloco deest in Alvæ edit.

liter iugularis. Sed nunc gaude, Domina, quia quem vidisti morientem in terris, nunc conspicias regnantem in cælis: teque dolorum suorum participem, illuc suæ gloriæ et gaudii facit consortem, donans tibi perennem honorem, ut tibi omne genuflectatur, et omnis lingua tibi laudes confiteatur, ⁽¹⁾ tamquam Matri Dei, et sponsæ Spiritus sancti, filiæque amantissimæ Dei Patris, quæ sedes a dextris Regis æterni, ut Regina clarissima, gloria et honore coronata, in vestitu deaurato mirabili varietate circumdata, omnium Angelorum et sanctorum concentu et harmonia excellentissimè collaudata. Unde pro utroque, scilicet dolore mortis filii, et ineffabili gloria, qua nunc lætaris in cælis, his verbis aliquomodo te cupio demulcere.

Ave Virgo cælibata

Comparata lilio,

Inse crucis iugulata

⁽²⁾ Transfixaque gladio.

Sed resurgente filio

Tuo sis exhilarata,

Tristitiaque fugata

Cumulata gaudio.

Nunc in cælis exaltata

Resides in solio:

Solarique pallio,

Condecenter ornata,

Stellis claris coronata,

Nobili tripudio

Virginum Collegio

Veneranter cogitata,

Omniumque iubilo

In æternum collaudata. Amen.

(1) *Tamquam matri Dei.* Alva edidit *antequam*: at coniectabatur legendum *tamquam*, sicut est in nostro MS.

(2) Alva *crucifixaque* improprie, nec ad

Merito igitur, clementissima Domina, ab omnibus es laudanda et glorificanda, cum omnibus conferas gratiam, neminique exaggeres poenam. Tu enim confers terræ pacem, cælis gratiam, salutem perditis, vitam mortuis: regis prospera, repellis adversa, vitia extinguis, virtutes succendis, reddis casta corpora, corda pura: pacem membris, mentibus das quietam fidem, genibus vitæ ordinem, moribus disciplinam. Tu namque, Domina, es admirabilis singulari virginitate, amabilis salutifera fecunditate, venerabilis inæstimabili sanctitate. Tu visibilem mundo suum exhibuisti salvatorem, tu genuisti mundo restauratorem, tu obtulisti mundo Dominum et creatorem. Tu es divinis et Angelicis præconiis prædicata, sancta mente et corpore permanens, multis donorum privilegiis sublimata, cum Senatoribus cæli infra curiam paradisi conversata, sub Spiritus sancti disciplina et magisterio totius divinitatis informata, virtute Altissimi obumbrata, salutifero rore Spiritus sancti fecundata et imprægnata. Tu exemplar es continentiae et castitatis; tu es forma perfectæ integritatis; ⁽³⁾ tu præcellis cunctis, supereminens universis. Tu virgo sancta, virgo sobria, virgo devota, singularis integritate, excellens integritate, concepisti salvo pudore, peperisti sine dolore. Tu vitam et lucem hominum genuisti:

tu

metri numerum. MS. noster habet, ut edimus.

(3) Alva *tu ne præcellis*: nos exclusimus *ne* ad MS. nostrum.

tu virgo Deum de Spiritu sancto concepisti, quem illibata peperisti: tu virgo speciosa præ filiabus hominum speciosum forma præ filiis hominum castitatis visceribus concepisti, nobisque ipsum obtulisti.

ORATIO.

Cum igitur sis mater Dei clementissima, dulcissima, potentissima, miserere mei in die tribulationis et necessitatis meæ. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, et odio iniquo oderunt et persecuti sunt me, animam meam ⁽¹⁾ corripuerunt, vulneraverunt, construpaverunt, sub pedibus suis conculcaverunt. Reconcilia me, Domina mea, creatori meo, quem carne tua sancta induisti. Redde me Deo meo, quem lacte virgineo nutriti, ut ⁽²⁾ per tua sancta merita gratiâ illius visitatus, misericordia suscitatus, luce illustratus, virtute roboratus, possim hostes meos contemnere, virtuosa opera perficere, creatori meo perfectè inhærere, laudesque perpetuas illi et tibi in æternum psallere et cantare. Amen.

CAPUT V.

Lilium flos candidus in quarto loco coronæ Virginis situatur.

Maria thesaurus et hortus benedictionis, columna et firmamentum veritatis, splendor et nitor gratiæ, vena et venia indulgentiæ, imperatrix et doctrix glo-

riæ, fundamentum Ecclesiæ, fons sapientiæ, aula pudicitæ, spes salutis et veniæ, plena virtutis et gratiæ, sedes pacis, aula beatitudinis, terra benedictionis, parens veritatis, ministra salutis, amatrix humilium, honor continentium, lux peccatorum, ⁽³⁾ virtus pœnitentium, via errantium, magistra perfectorum, gaudium Angelorum et hominum, ad gloriam et decorem tuæ coronæ in quarto ipsius loco situo lilium, florem gratum et speciosum. Lilium habet albedinem in colore, suavitatem in odore, lenitatem in superficie, pulchritudinem in decore; et hæc tibi conveniunt, ut meritò in tua corona debeat situari. In albedine ⁽⁴⁾ lilii virginitas designatur; fuisti enim Virgo pura mente, et corpore castificata: et sicut virginitatem habuisti in corpore, sic puritatem et munditiam in conscientia; virgo enim in partu fuisti, et post partum inviolata permansisti. ⁽⁵⁾ Decora igitur in carne tua virginitatis candore, et in anima humilitatis et puritatis splendore, placuisti Dei Filio pro sanctitatis et virtutis duplici ornamento. Tu Domina es singularis; nam nulla alia, ut tu, sic Deo placuit, nec tam speciosum palatium illi ædificavit. Ergo sicut in comparatione Dei nemo bonus, sic in comparatione tui nulla invenitur perfecta, quamvis eximia comprobetur. Sed quid tam suaviter redolet animæ, ut nomen tuum respersum? de quo

Ee
no

(1) *Corripuerunt* nost. MS. *Alva corrumpunt.*

(2) *Alva partus sancta merita, &c.*

(3) MS. nost. *unctio pœnitentium.*

(4) *Filii* legebatur in utroque MS. certè mendosè.

(5) *Decorata* MS. noster.

nomine ait quidam :

* f. aurum. MARIÆ nomen * aurum,
Fragrans , et aromaticum,
Velut pigmentum cælicum:
Ut sol est luce fulgidum,
Et mortuis vivificum,
Et Monachis mellifluum,
Sanctum , et anagogicum,
Divinum , et extaticum.

Tu es et Domina multum lenis et mitis ; sacra enim Scriptura te prædicat lenitatis magistram , benignitatis normam , modestiæ regulam, mansuetudinis formam. *Tu etiam es puella decora nimis, virgoque pulcherrima, et incognita viro* ; neque est mulier similis tui in aspectu , in pulchritudine , et in sensu verborum : et quia tu formosa valde castitatis ornatu virgineo, et incredibili pulchritudine totius sanctitatis, et omnium virtutum apparatu pretioso , in oculis summi Regis fuisti placida, valde amabilis et gratiosa. Tu etiam habuisti pulchritudinem in oculis propter simplicitatem existentem , elegantiam in labiis propter eloquentiam distillantem, decorem in manibus propter largitatem affluentem , speciem in auribus propter pietatem inclinantem. Quis est sufficiens tuas virtutes enarrare , tua mirabilia explanare ? Tu es cælo altior, abysso profundior. Tu Deum, quem mundus non potest capere, immaculato utero portasti. Tu primæ matris damna restaurasti, tu homini perditio redemptio- nem ⁽¹⁾ adinvenisti : tu singulare commercium mundo præ-

buisti. Tu omnem creaturam sanctitate et dignitate transcendis. Tu cælestia, ⁽²⁾ et terrena uno fœdere coniungis, ad cælestia et superna nos provehis, pactum confirmas, et mortis vincula dissolvis. Tu Virgo regia gemmis virtutum ornata, gemino mentis et corporis decore fulgida, specie tua et pulchritudine tua in cælestibus cognita, cælestium civium in te provocasti aspectus, ita ut Regis animum in tui concupiscentiam ⁽³⁾ inclinares, et cælestem nuntium ad te de supernis educeres. Tu concepisti, et sine peccato ; gravida fuisti, sed non gravata ; peperisti, sed non corrupta ; Deum pariens, et de Deo concipiens ; nesciens virum , et gignens filium ; casta puerpera, mater intacta, illius mater , cuius Deus Pater. Filius paternæ caritatis est corona tuæ castitatis : sapientia Paterni cordis est fructus tui uteri virginalis. Tu flos florem , virgo virginem sponsum, coronam virginum es prolata. Super salutem et omnem pulchritudinem a Domino es amata ; sine ractu pudoris inventa es Mater Salvatoris ; Dominum omnium meruisti portare , et Regem Angelorum sola Virgo lactare ; fulgore virtutum mundum illuminare , luce iustitiæ corda clarificare ; quia semper radias splendore gratiæ , et nullis macularis sordibus culpæ. Saluto igitur te , Regina virginum , rosa veris , convallis lilium : te salutando , volo finire istud capitulum.

ORA-

(1) MS. noster adduxisti.

(2) Alva et terrestria cum fœdere.

(3) Alva inclinaret . . . educeret.

ORATIO.

Ave plena cælesti gratia, plena Deo, plenaque gloria: te circumdant virginum lilia, te sociant virtutum premia, Virgo Dei, Virgo puerpera, obumbrata virtute supera. Tu illa nubes lucifera, ⁽¹⁾ quæ illustras cælum et sidera: dealbata turris eburnea, colorata rosa purpurea: ut prostretur legio fellea, commendata est tibi romphæa. Cum sis salus et honor hominum, mater Dei, corona virginum, tibi decus non habens terminum, persolvatur iure post Dominum.

CAPUT VI.

Situatio Calcedoniæ pretiosi lapidis in corona Virginis

MARIE.

Virgo et Domina mirifica, per quam fracta sunt tartara, reservata sunt cælestia, reparata sunt perdita, renovata sunt elementa: singulari decore præ cunctis rutilans, singularique pulchritudine radians et coruscans, ad honorem et gloriam tui sanctissimi capitis, in quinto loco tuæ coronæ inclitæ situo Calcedonium lapidem pretiosum, virtute præcipuum. Calcedonius, qui obscurus est domi, sed sub divo rutilat, et fulget in diademate tuo, quo virtutes et miracula tua non iam latent in angulo, sed dilatantur in universo mundo. Ubi-que nomen tuum prædicatur, fructus tuus benedicitur, venter tuus extollitur, ⁽²⁾ ubera tua venerantur.

(1) *Quæ illustras*: hæc verba desiderantur in Alvæ edit.

In omnem terram exivit sonus Psalms. 18. 5.
tuarum virtutum, et in fines orbis audita est vox tuorum miraculorum. In toto orbe animas illustras, corpora recreas, mortuos suscitās, infirmos sanas, pauperes reparas, imbecilles sustentas, confRACTA solidas, perdita restauras, congregata conservas: cæcis visum, claudis gressum, surdis reparas auditum: mutis eloquentia, ignorantibus scientia, languentibus medicina, cunctis tua gratia infunditur, tua pietate cunctis succurritur, omnibus tua misericordia suffragatur. O igitur Virgo benedicta, et superbenedicta, fructum baiulans benedictum, per quem benedicuntur omnia, cælum, terra, et maria! O pulchra ad intuentum, amabilis ad contemplantum, delectabilis ad amandum! Cuius pulchritudinem sol et luna mirantur, cuius splendore corda illuminantur, * cuius * f. cui. potestates Angelicæ famulantur, cuius opes nunquam deficiunt, cuius opes nunquam decrescunt. Tu quidem Deo es grata, Angelis, et hominibus; Deo per humilitatem, Angelis per virginitatem, hominibus per fecunditatem.

Tu es cella custos unguentorum,
Aula celestium Sacramentorum,
Clarum sidus navigantium,
Callis rectus non errantium,
Laus sanctorum canentium,
Salus vera languentium.
Arca sophiæ,
Tabernaculum gloriæ,
Regula iustitiæ,
Virtus temperantiæ,

Eec 2

Ro-

(2) *Alva verba tua.*

Rosa pudicitiae.
 Nardus odorifera,
 Amigdalus lenitatis,
 Vernans laurus castitatis,
 Oliva fructifera.
 Florens hortus austro flante,
 Porta clausa post et ante,
 Via veris in via.
 Fusa rore caeli tellus,
 Fusum Gedeonis vellus,
 Deitatis pluvia.
 Placa, MARIA maris stella,
 Ne involvat nos procella,
 Et tempestas omnia.

O Regina radiantissima, omnibus bonis plenissima! per te Deo refunditur gloria, Angelis laetitia, salus peccatoribus, solamen desperantibus, infirmis sanitas, caecis claritas, tristibus gaudium, moerentibus solatium, pugnantis constantia, iustis gloria, et immarcescibilis corona. Tu cura aegros medicans, gaudium moestos consolans, sanitas dolentes laetificans:

Tu convallis humilis,
 Terra non arabilis,
 Quae fructum parturit:
 Flos campi convallium,
 Singulare liliū,
 Christus ex te prodiit.
 Tu caelestis paradisi,
 Libanusque non incisus,
 Vaporans dulcedinem:
 Tu candoris et decoris,
 Tu dulcoris et odoris
 Habens pulchritudinem.

Tu es mater numinis⁽¹⁾ sancta nitore radians, et superni luminis claritate terram illustrans. Tu lux puritatis et sanctimoniae mundissimum Deo habitaculum praeparasti. Tu in caelesti throno super or-

dines Angelorum perpetua claritate refulges, tamquam sidus ante lucanum matutino nos rore perfundis. Splendidius in sanctitate radians quam luminaria in firmamento caeli, inflammata caritate, cunctis Angelis vicinius lumen deificum contemplaris. Tu sapientiae et virtutis candida luce radians, horridas temporum tenebras virtutum fulgore fugasti. Tu mater salutis, quae sola desperatis potes afferre medicinam, de cuius utero virginali Deus in salutem populi sui est egressus: mater salutis, per quam mors victa succubuit, et salus hominis desperata surrexit: mater salutis, quae delectae mentis ruinas erigis, et ardentem * restringis morbum aestuantium delictorum.

ORATIO.

Miserere igitur, tam potens, et tam clemens, tam dulcis, et tam pia, tam pulchra, et tam formosa, huius peccatoris famuli. A peccatis et vitiis abluere et munda, tua luce pectus irradia meum, tuo amore animam inflamma, a filio tuo impetra mihi pacem et indulgentiam, et in die iudicii resurrectionem glorificatam. Amen.

CAPUT VII.

Positio Arturi luminaris splendidi in corona Virginis.

Regina serenissima, mater Dei intacta, Virgo pura, Virgo sancta, Virgo immaculata, cuius laudamus virginitatem, miramur humilitatem, sed carius (quae miseris sapit dulcius), invocamus tuam

(1) MS. noster numinis sancti.

tuam misericordiam et pietatem. Nardus tua et unguenta sunt dona Spiritus sancti in te quiescentis, te illuminantis, suo amore te inflammantis. Tuus fructus est æternus, cuius odor mundum replet, cuius sapor fideles ⁽¹⁾ satiat, cuius splendor solem superat. Quia igitur tam pretiosum fructum vitis fructifera nobis protulisti, ad aliquid honoris et gloriæ tuæ magnificentiæ aggregandum, in sexto loco tuæ coronæ Arturum situo, clarum et lucidum luminare, septem stellis decoratum, in modum plaustrum. Huic, Domina, similis, et quodam modo compararis. Fuisti quidem virginitate lucida, fide et sanctitate clara, fecunditate fulgentissima: septem stellis fuisti decorata, cum septem virtutibus fuisti adornata. Tu enim fuisti ⁽²⁾ solidata per fidem, amore inflammata per caritatem, sursum elevata per spem, per temperantiam fuisti sobria et modesta, per fortitudinem vigorata, per iustitiam æquissima, per prudentiam disertissima. Currus Dei fuisti, in tua sancta anima Deum omnipotentem circumferendo, et dominum Iesum Christum in tuo sancto utero baiulando. Currus etiam Israel es, peccata nostra benignè supportando, indulgentiam et pacem nobis impetrans, ad iter paradisi tuum ducatum præstans. Domina mea, solatium cordis mei, dulcor animæ meæ, recrea-

tio spiritus mei, vitia et peccata mea, mores meos dueros et ferreos misericorditer supporta; tuis meritis sit mihi concessa pax et indulgentia; per te via paradisi sit mihi ostensa, et ostia et ianua cælica reserata. Igitur præclara Domina mea, indica mihi, quid tibi ⁽³⁾ offeram pulchrum et gratum; demonstra mihi quid tibi præsentem et dem amabile et iucundum; ostende mihi, quid tibi donem delectabile atque formosum: ⁽⁴⁾ pota hunc peccatorem fœtidum ab ubertate plenitudinis munditiæ tuæ; pasce hunc vermem horridum ab opulentia dulcedinis tuæ; eripe me de manu potestatis adversæ; confunde omnes adversarios meos: sicut fumus ⁽⁵⁾ deficit, pereant omnes inimici mei: potestas tua Domina, conterat eos, infernus viventes deglutiat eos. ⁽⁶⁾ Aperi nunc, Davidica clavis, viscera melliflui cordis tui, aperi nunc ostium luminis tui, ingrediar, et videam, atque degustem suavitatem uberum tuorum, et de tuo fonte dulcissimo anima sitiens ebricitur; ex qua recreatione mirifica te sciam diligere toto affectu cordis, toto conatu mentis, ferventer et prudenter, sinceriter et iucundanter, humiliter et devotè. Da mihi vocem laudis, ut dignè sciam tua mirabilia enarrare. Benedicta sit tua virginitas florida, benedicta sit tua fecunditas virginea, benedicta sit tua humilitas

(1) Alva sanat.

(2) Solida idem.

(3) Alva edebat: indica mihi quid tibi præsentem, &c.

(4) Pota emendavimus ex MS. nost. Alva enim edidit *nuti*: fortè autem legendum

erat *nutri*.

(5) Deficient Alva.

(6) Edimus hanc periodum ad MS. nostrum: nam in Alvæ editione hæc verba *aperi nunc ostium luminis tui* perturbato ordine erant immediate ante illa et *de tuo fonte*.

tas gratiosa, benedicta sit tua pietas viscerosa, benedicta sit tua sanctitas qua fis excellentior cunctis, benedicta sit tua ⁽¹⁾ dignitas pretiosior universis: nam Spiritus sanctus suo rore mellifluito uterum virgineum fecundavit, tuum corpus sanctissimum per divinum umbraculum obumbravit: tua felix anima, quæ est sanctæ Trinitatis nobile triclinium, nobilissimè insignitur; siquidem ornatur auro fidei, argento sapientiæ, lapidibus pretiosis, sanctitatis * velleris, verecundiæ rosis, liliis castitatis, violis virginitatis. Sole iustitiæ illustratur, luna castimoniam et stellis innocentiam radiatur, omnibus thesauris gratiæ decoratur, omnibus sacris charismatibus nobilitatur.

ORATIO.

O Virgo Domina, tot et tantis bonis cumulata et referta! sis nobis clemens in nostris necessitatibus, dulcis in tribulationibus, pia in angustiis, prompta et apta ad succurrendum in periculis. Tu etiam tribulatis es refrigerium, tu mœstis impendis solatium, tu mulces fletus plorantium. Nos premit sarcina criminum, defluunt aquæ cupidinum, discurrunt fluctus voluptatum. Sed o! tu miserans miseris, nos consolare tuis solatiis: et ne ⁽²⁾ involvamus perpetuis tenebris, ne deputemur æternis suppliciis, succurre nobis in hora dolorosa et pavidæ mortis, perduc nos ad gaudium sanctæ resurrectionis, et ad gaudium perpetuæ claritatis. Amen.

(1) Alva repetit *sanctitas*: pro quo est in MS. nost. *dignitas*.

CAPUT VIII.

Sapphyrus lapis pretiosus in corona situatur Virginis.

Sanctæ Trinitatis nobile triclinium, Verbi Patris sanctum reclinatorium, puella decora, virgo formosa, Regina clara et serena, pia, dulcis, gratiâ plena, cui a Deo collatum est, ut inter feminas ⁽³⁾ prima Deo virginitatis munus offerres, unde iure Angelico aspectu simul et * factu me-
* f. affatu.
ruisti perfrui, quæ Angelicam studuisti vitam imitari. In te enim cælis distillantibus, tota se infundit plenitudo divinitatis, cui oblata sunt et data gratiæ plenitudo, Dei cohabitatio, cælestis benedictio. Quapropter cum tot mirabilium insignia in te tam excellenter prædicentur, ego peccator cupiens adhuc tuam gloriam ampliari, in septimo loco tuæ coronæ Sapphyrum lapidem pretiosissimum collocare decrevi. Sapphyrus enim similis est sereno cælo, quem cum solis radius aspicit, splendorem ardentem emittit: cuius virtus est corpus castificare, oculis proficere, venenis officere. Et iste lapis merito competit capitis tui ornamento. Tu Domina fuisti semper clara et serena, sincera, mundissima, et amœna. Tu enim es semper tota pulchra, tota formosa, tota immaculata, et tota speciosa. Macula nulla fuscari, nulla sorde maculari, omni gratia illustrari, omni virtute decorari. Pulchrior et speciosior es

50-

(2) Melius quam Alva *induamur*.

(3) Alva *primum*.

sole in aspectu tuo, et super omnem dispositionem stellarum rutilas decore præcipuo. Sed dum illa summa maiestas, cuius tu es amabilis sponsa, et dilecta filia, suo gratioso et amabili radio tuam faciem reverberat, tum spes mea ampliori pulchritudine augmentatur, sapientia tua copiosiori luce ⁽¹⁾ radiat, caritas tua tota ardens in Dei amore efficitur, et omnes virtutes tuæ ampliori sanctitate perfunduntur. Tu etiam, Domina, mentes et corpora castificas, oculos mentis et corporis illuminas, ⁽²⁾ peccatorum venena eliminas et extirpas. Cum igitur, Domina, sis salus humani generis, spes et solatium pauperis, succurre nobis servulis miseris; nam bella præmunt hostilia, hostes sua ⁽³⁾ extendunt retia, caro suggerit mollia, dæmon rixas et iurgia, mundus opes et honores, et quæcumque curiosa. O Regina misericordiæ! succurre in tempore angustiarum, fer nobis opem tuæ gratiarum: et ne corruamus in tantis periculis, mane nobiscum, Domina, quoniam advesperascit. Tu fons salutis et totius gratiarum, via pacis, et portus indulgentiarum, audi planctus tuæ familiæ. Circundant nos multa pericula, corpus consumit ægritudo prævalida, pectus urit tentatio acerrima: pluvia devotionis compescitur, fervor in oratione non reperitur, oculus ⁽⁴⁾ rationis caligatur.

(1) MS. noster radiatur.

(2) Alva edebat ex suo corruptissimè: peccorum venena alumnas.

(3) Super extendunt retia: Alva.

(4) Oculis ratione: Alva.

ORATIO.

O refugium pauperum! O miserorum refrigerium! in te sperant oculi omnium, ut liberemur a tam pestiferis malis, cui salvare suppetit quos volueris. Mane nobiscum, quoniam advesperascit: libera nos de tenebris et umbra mortis, et perduc ad gloriam perpetuæ immortalitatis. Amen.

CAPUT IX.

Crocus flos aromaticus in corona Virginis.

Si linguis omnium gentium et omnium melodiis Angelorum tuas laudes, Virgo sanctissima, possem depromere, nihil sufficienter sufficerem; quia verè in laudibus meis non invenitur conveniens organum, et hebes est cuiuscumque subtilitatis ingenium. Nam Spiritus sanctus, fons et origo omnium bonorum, sic in te cumulavit ⁽⁵⁾ sua insignia virtutum, et charismata gratiarum, quòd neque honorem quem habes in mundo, nec gloriam quam habes in cælo, nec coronam quam possides in præmio, posset exprimere spiritus Angelicus, nec intellectus humanus. Quantum ergo ab omnibus, Virgo serenissima, debeas collaudari, ego peccator ad honorem tuum et gloriam octavo loco tuæ coronæ inclitæ Crocum florem aromaticum, tibi valde idoneum, cupio collocare. Est enim Crocus colore aureus, ⁽⁶⁾ odore oblectativus, virtuo-

(5) Alva pro sua quod est in MS. nostro edebat super sicut paulò ante.

(6) Corruptè Alva ex suo: colore aureus oblectativus.

tuositate mirificus, valde lætificativus. Tu es enim virgo aurea, omni sanctitate ornata. Per aurum tua sanctitas designatur; nam sicut aurum omnia metalla excellit nobilitate et valore, sic tuæ sanctitatis dignitas superat omnium sanctorum merita, et omnium prærogativas Angelorum. Ideo super omnes in cælis obtines: unde sicut in toto mundo non est locus dignior tui virginei uteri templo quo filium Dei suscepisti, sic nec in cælo, illo regali solio quo super omnes sanctos te Dei filius sublimavit. Tu etiam es odorifera plusquam Crocus, quia tu ante Deum et homines fragras et redoles. Unde et odor

Genes. 27. 27. tuus est *sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus.* Ager plenus est tuus sanctus uterus, qui produxit messem benedictam, ex qua Angeli et homines sustentantur: sed odor, qui procedit ex tua humilitate, valde Deum oblectat; odor procedens ex tua virginitate valde delectat Angelos; odor procedens ex tua pietate, multum recreat homines; odor procedens ex tua sanctitate, multum terrificat dæmones. Fuisti etiam et es virtuositate mirifica; nam virtus ex te procedens clarificat visum, temperat gustum, reformat auditum, confortat cor, illuminat intellectum. Gratia tua, Domina, in multis lætitiâ in nobis parit: tu enim, Virgo piissima, frequenter consolaris tristia, lenis aspera, lætificas dolorosa, roboras debiles, sustentas imbecilles, vivificas mortuos, sa-

nas et liberas ægrotos. Pro his omnibus, Domina, in tua gloria et honore gratulemur, in tuis laudibus exultabimus, in tuis præconiis iucundamur, tuis coronis et præmiis congaudemus. Unde de dulcore et iubilo, qui ex te ⁽¹⁾ cordi amanti infunditur, dicit quidam: Oleum effusum, unguentum exinanitum, iubilus cordium, nomen *MARIÆ* sanctum et gloriosum. Sed frangatur alabastrum: descende, Domina, in hortum meum, succende ibi amorem ignitum, stilla tui decoris unguentum, resperge tuorum fragrantiam aromatum.

ORATIO.

MARIA sit in memoria, *MARIÆ* rimetur dulcor et gratia, *MARIÆ* recolantur beneficia, et caritas indefessa. Sed et hos, quos nunc tibi offero versus, Domina, pro tuæ gloriæ honorificentia commendata digneris suscipere gratiosè.

Salve flumen misericordiæ,
Flumen pacis, et flumen gratiæ.
Ros convallium,
Flos pudicitiaë,
Mater Dei,
Et mater veniæ.
Salve vera salus fidelium,
Maiestatis thronus et solium.
Templum Christi,
Domus, triclinium,
Via vitæ, pudoris lilium.
Salve floris decor amabilis,
Sponsa Christi ancilla humilis,
Tota pulchra et venerabilis,
Cui nulla fuit consimilis.
Prædicamus te venerabilem,
San-

(1) *Alva concordî menti.*

Sanctam mente, et corde simplicem:

Mundam carne,
Mitem et placabilem,
Deo gratam,
Deo amabilem.

Qui te gustant, adhuc esuriunt,
Tuum sanctum dulcorem sitiunt:

Te amare ardentem cupiunt,
Te laudare, sed non sufficiunt.

Sacra Mater Dei et hominis, laus et decus humani generis, sanctitate sanctos transgrediens, claritate plus fulgens ceteris, quis te dignè valet extollere? laudes dignas quis tibi ⁽¹⁾ promere? Ex quò Deum es digna parere, et lactare sacro ubere, salus nostra in manu tua est, Domina. Tantùm respiciat super nos misericordia tua, et securi serviemus Deo regi æterno, et tibi ipsius benedictæ genitrici. O Regina gloriæ! quæ cum Deo vivis et regnas in solio maiestatis supernæ per infinita sæculorum sæcula. Amen.

CAPUT X.

*Situatio Achate pretiosi lapidis
in corona Virginis MARIE.*

In cælesti throno resides, Regina fulgentissima, gloria et honore coronata, gemmis virtutum ornata, et multùm læta, multùm formosa, multùm pulchra: pulchra virginitate, pulchrior humilitate, pulcherrima in filii Dei conceptione: pulchra in laude opinionis, pulchrior in honestate conversationis, pulcherrima in glo-

ria divinæ visionis. Pulchra, quia nec maculam aut rugam habuisti, neque carnis neque spiritus aliquod inquinamentum, sed tota tamquam obrizum purissima, tota splendida, tota candida, tota rutilans, tota mundissima: a cuius corde et opere longè fuit omnis peccati macula, cui fortiter adhæsit totius sanctitatis gratia, et charisma. Tam pulchra, Domina, tamque speciosa, et tam formosa gratanter accipe lapidem Achatem, quem ad ampliandum tuum apparatus, in nono loco tuæ coronæ statui collocare. Achates inter ceteras virtutes facit hominem gratiosum: quem te decet habere, Domina, in tui capitis ornamento, quia hæc in nobis efficacius operaris. Sumus in peccatis tenebrosi, concupiscentiis limosi, ⁽²⁾ vitiis umbrosi; idcirco Deo odibiles et detestabiles, tamquam filii gehennæ. Sunt enim multi inflati per superbiam, nigri per avaritiam, sanguinolenti per iracundiam, foetidi per luxuriam, lutosi per gulam, lividi per invidiam, somniculosi per pigritiam. Cum ⁽³⁾ autem placuit ei, qui te segregavit ex utero matris ad succurrendum miseris, ut tua super nos viscera moveantur, tunc obstetricante manu tua, educuntur extra opera tenebrosa, et introducuntur virtuosa; detestantur vitia, amplectuntur ieiunia; extinguuntur concupiscentiæ; reviviscunt virtutes: *Aperis manum* Psalm. 145. 4. 16. *tuam, et implet omne animal benedictione*, et gratiæ tuæ in nomine.

Fff bis

(1) *Promeretur Alva.*
(2) *Alva vitiis verbosi.*

(3) *Cum enim Alva.*

bis iactato semine, ex superbis fiunt humiles, ex avaris compa-
tientes, ex gulosis abstinentes, ex
luxuriosis casti, ex iracundis car-
ritativi, ex pigris laboriosi; ut
qui prius Deo displicebant vel-
ut filii tenebrarum, nunc per
te fiunt placidi, tamquam filii lucis,
cælestisque regni cohere-
des Christi. Et ideo gloria in ex-
celsis Deo, qui de tam utili et
necessaria nobis procuratrice pro-
vidit, cuius cura et officium est
evacuare tartarum, illuminare
mundum, irradiare cælum, re-
plere paradysum, diabolum con-
terere, prædam ex ipsius ore ra-
pere, peccatores per pœnitentiam
patrimonio, ut mater piis-
sima, aggregare. O igitur MA-
RIA! plena gratia, virgo reful-
gens, aurea tota, munda, et illi-
bata, in Christi habitaculum con-
secrata, vas in decorem et glo-
riam per ornatum, in oculis sum-
mi Regis gratum et placitum,
sancti Spiritus benedictione san-
ctificatum! O puella virginea,
ab Spiritu sancto consecrata, a
sanctis Angelis protecta et custo-
dita, ab Archangelis et Angelis
circumgirata et consolata, mul-
tisque gratiis et virtutibus deco-
rata! Verte, Domina, ad me pium
et dulcem oculum tuum, cle-
mentem et gratiosum, fulgidum
et luminosum. Visita me infir-
mum, cura me ægrotum, sana
me languidum, consolare me tri-
stem et gemebundum. Da mihi
cor devotum, et intellectum il-

lustratum, ut cognoscere valeam
largitatem tuæ bonitatis et mise-
ricordiæ, puritatem tuæ carnis
virginæ, profunditatem tui in-
tellectus et sapientiæ, sanctita-
tem tui corporis et animæ. Re-
spice, summa Imperatrix, de al-
tissimo tuæ excellentissimæ ma-
iestatis, et tenebras mei cordis
tuæ gratiæ splendoribus illustra,
sensem pervigilem in me repara,
amore tuo me inflamma.

O R A T I O.

Oro, ut tua virginitas me ca-
stificet, tua fecunditas virtutibus
exornet, tua humilitas me faciat
(1) humilem, tua pietas me pium
et dulcem, tua sanctitas me com-
punctum et gemebundum, tua
clementia æternâ gloriâ dignum,
et quandiu vixero in tuis laudi-
bus et carminibus devotum. Nam
duris tormentis corpus atteritur,
et tentamenti animus frangitur,
dulcor internus nobis subtrahitur.
O sacra regina virginum! da so-
latium, confer remedium, vide
fletus ad te clamantium: et ne la-
bamur in vitiis, ne fiamus similes
bestiis, mane nobiscum, Domi-
na, quoniam advesperascit. Te
ergo venerabilem virginem illi-
batam, per partum admirabilem
in cælis coronatam, ut hanc ani-
mam flebilem, ærumnis cumula-
tam, reddas mitem et humilem,
sordibusque mundatam, ut per
mortem placibilem, contritam
et devotam, vadat ad vitam no-
bilem, floridam, et splendibilem,
a malis elongatam. Amen.

(1) MS. noster mitem.

CAPUT XI.

Stella marina splendida in corona Virginis.

Ad laudandum, benedicendum, et prædicandum te, sanctissima Mater Christi, monemur Scripturis, incitatur exemplis, provocamur beneficiis, accendimur inspirationibus internis, et miraculis manifestis. Tu Deum hominibus genuisti, pacem mundo impetrasti, diabolum superasti et viciisti, humanum genus reparasti, et omnia bona in cælo et in terra te mediante sunt patrata. Tu sanctæ Trinitatis nobilissimus et sanctissimus thronus, tu Verbi Patris incarnati speciosus et virgineus thalamus, tu lapis pretiosissimus in corona Imperatoris æterni, tu summi Patris filia carissima, sancti Spiritus sponsa amantissima, Angelorum et hominum domina et regina. Tu chorus admirabilis, plenus sapientia, illustratus splendore, oculatus scientia, clarus omnium gratia, perfectus in decore, in medio lapidum ignitorum, id est, Angelorum et Archangelorum miranda gloria splendidisti, omnes cedros, et omnes qui sunt in paradiso Dei, præcellis sanctitate. Tu Seraphim cum sex alis portans ⁽¹⁾stigmata Iesu Christi, accensus in amorem conditoris, divinis spectaculis suspensus, et raptus in contemplatione excellentissimæ maiestatis. Quapropter ego quamvis indignus tam præclarissimam Dominam honorare cupiens, iuxta intentum præ-

libatum, in decimo loco pretiosæ coronæ tuæ siruo stellam maris, nautas et ⁽²⁾navigantes dirigentem. Siquidem stella maris navigantes dirigit, eos consolatur et erigit, et ad portum optatum adducit. Tu enim, Domina, es ista maris stella, quæ inter fluctus tentationum, inter pericula rerum mundialium, inter dolores ægritudinum nos regis et dirigis, auxilium et consilium impendis, exultationem infundis, et ad portum animas nostras conducis. Cuius stellæ patrociniū quidam servitor tuus, et laudator devotus in suis opusculis nos corde attento flagitare admonet, dicens:

ORATIO.

In periculis, in rebus dubiis respice stellam, invoca MARIAM: non recedat a corde, non recedat ab ore. Nam ipsam sequens non devias; ipsam cogitans, non erras; ipsam rogans, non desperas; ipsa tenente, non metuis; ipsa protegente, non corruis; ipsa regente, non fatigaris; ipsa duce, ad cælestia pervenis. Quod nobis contingat tuis sanctis patrociniis et meritis gloriosis, annuente tuo Filio benedicto, cum quo vivis et regnas per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XII.

Iaspis lapis pretiosus hic situatur in corona nostre Domine.

Benedicta sis Domina, et Mater domini nostri Iesu Christi, mater misericordiarum, et domina totius consolationis, quæ

Fff 2 con-

(1) *Stigmam Alva.*

(2) MS. noster *remigantes.*

S. Bernardus homilia 2. super Missus circa finem.

consolaris nos in omni tribulatione nostra; et benedictum sit nomen gloriæ tuæ, sanctum, ⁽¹⁾ et laudabile, et superexaltatum in sæcula. O ianua paradisi! O ministra gratiæ Spiritus sancti! O magistra omnis scientiæ, theoricæ et divinæ! Doctrinatrix humilitatis et paupertatis Christi! Tu Patriarchis fide et patientia es clarior; Prophetis sensu et sapientia acutior; Apostolis in perfectione sanctitatis accumulatio; in tolerantia dolorum præcellis Martyres; in exercendis actibus virtuosis Confessores; in munditia castitatis Virgines; Angelos et Archangelos præcellis in administratione gratiarum; Dominationes in prostratione victorum et cupiditatum; Principatus et Potestates in refrænatione contrariæ potestatis: Thronos in tranquillitate pacis, Cherubim in sapientiæ splendore, Seraphim in caritatis ardore. Cum igitur sis valde mirabilis, Domina, eo quòd in omni scientia, et in omni gratia et sanctitate ac virtute omnes transcendis, nec quisquam est tibi similis; ideo ego peccator gratiam apud te desiderans comparare, in undecimo loco coronæ nobilis situo Iaspidem, lapidem pretiosum. Iaspis est lapis virtuosus, pretiosus, colorum varietate ⁽²⁾ venustus, virore conspicuus, ad restringendum sanguinem præcipuus. Et hic benè competit ad ornandum, Domina, sanctum caput tuum: tu enim fuisti virtutum varie-

tate decorata, virginitatis et fidei virore ornata, ad restringendum sanguinem, id est, carnis concupiscentias et voluptates, tamquam medicina salutaris et efficaciæ, a Deo nobis es ministrata. Nam licet fueris imprægnata, tamen per Spiritum sanctum fecundata, per partum deificata. Licet vigorosa per fortitudinem, virtuosa per rectitudinem, amoroza per caritatem, luminosa per sapientiam, ingeniosa per intelligentiam, viscerosa per pietatem, in prosperitate humilis, in adversitate fortis, in sanctitate sublimis; viror tamen virginitatis semper revixit in tuo corpore, et decor fidei semper revixit in tua sacra mente. Tu etiam sanguinem peccatorum restringis et desiccas, carnales fluxus compeccis et refrigeras, et quidquid in nobis maculosum est, clarificas et sanas.

ORATIO.

Igitur puella purissima, amatrix virginitatis, extingue in corpore meo prurium et sordes libidinis, et rore ⁽³⁾ salutifero crea in me munditiam floridæ castitatis. In omni oratione, meditatione, lectione, et operatione sentiat mens mea tuæ præsentiam dulcedinem, et iustificationem Angelicam me consolantem, dirigentem, et protegentem. Unge cor meum tuæ suavitatis unguento pretiosissimo, ut sentire possim tui amoris dulcedinem, tuæ caritatis voluptatem, et amicitiam mulcebilitatem et iucunditatem. Sed

(1) *Et laudabile deest in Alvæ edit.*(2) *Alva venustus.*(3) *MS. noster salvifico.*

Sed ego miser et cæcus per exteriora frequentius discurrens, a tuo sancto amore digredior: in carnalibus blandimentis consolationes nefarias quæro; et hinc est, quòd in tua caritate et dulcedine non delector, quia ego in transitoriis et caducis, cogitatione, affectione, locutione implicor. Tu autem, Domina, cælestia diligens, lucem habitas inaccessibilem: tu in cælo, et ego in terra: tu diligis bona incorruptibilia et æterna, ego fluxa et caduca, in quibus non est nisi vanitas, et miseria, et afflictio spiritus. Quid plura inferam? tu es pia, sancta, iusta, et clemens, ego iniquus, impius, iniustus, et immisericors: tu lux, ego cæcus: tu vita, ego mortuus: tu gaudium, ego tristitia. En ad te clamo, Mater Dei Salvatoris, vivifica me: Mater Redemptoris, redime me: Mater Salvatoris, salva me. Ne autem, gloriosa Domina, ⁽¹⁾ mortiferis voluptatibus in his temporalibus pericliter, orote, ut cor meum teneas, mentem regas, intellectum dirigas, animum suspendas, ut per vim tui amoris ⁽²⁾ tibi perfectè inhæream, et in dulcedinis et gratiæ tuæ ubertate dormiam et requiescam.

CAPUT XIII.

Positio Rosæ vernulæ in corona Virginis.

Regina Hierarchialis, thronus Seraphicus existens, in quo resi-

det et refulget totius sanctæ Trinitatis maiestas et gloria, virtus et potestas, honor et magnificentia, quam laudant Angeli atque Archangeli, Cherubim quoque et Seraphim, et omnes turbæ cælestium civium, et phalanges spirituum supernorum; quia quod in eis erat dirutum et confractum, per te, Domina, insigniùs est constructum et reparatum. Idcirco beneficiorum per te susceptorum non immemores nec ingrati, ⁽³⁾ in tua glorificatione laudes hymnidicas festivis vocibus cum omni harmonia et honorificentia cantant dicentes: *Quæ* Cant. 6. 9. *est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens; pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* Cùm enim nascereris, quasi rutilans aurora consurgis: ortus nimirum tuus vicem auroræ tenuit, in qua dies gratiæ cœpit, nox verò infidelitatis et ignorantiae finem * defecit. Lunæ plenæ * f. fecit. pulchritudinem habuisti, dum gratiâ plena facta es in Verbi incarnati conceptu. Cùm solem iustitiæ pararis, soli congrua similitudine compararis; sicut enim ⁽⁴⁾ de prolato radio non corrumpitur aut minuitur solis corpus, sic te pariente non violavit prolatio sacri partus. Tibi, mater misericordiæ, competit electio solis, quæ splendoris æternos radios exhibes universis. *Terribilis, ut castrorum acies* extitisti, cùm cælis lætantibus, Angelis obsequentibus, sanctis

(1) Alva mortiferis voluptatibus bis temporalibus.

(2) Tibi deest in Alvæ edit.

(3) Alva intra glorificationem.

(4) Alva deplorato, et infra ubi MS. noster habet prolatio, ille edidit ploratio.

ctis exultantibus, vexillis virtutum coruscantibus, terribilis dæmonibus apparuisti. O igitur Domina mirifica, solari claritate insignita, lunæ pulchritudine decorata! suscipe gratanter rosam vernulam, quam tibi offero, ut in duodecimo loco tuæ coronæ nobilis collocetur. Rosa enim flos florum per excellentiam est vocata, aspectu est valde placens et grata, in redolentia mirè est oblectabilis, proficua et utilis in medicina, quæ omnia optimè tibi conveniunt, Virgo grata. Sed tu, Domina, non es rosa mundi, quæ statim post ortum arescit et deficit; sed tu es rosa paradisi, quæ gestaris in manu Regis cæli. Tu es flos florum virginalium, et regina omnium puellarum Christi; nam a te habuerunt formam integritatis, et tamquam a præcellenti magistra doctrinam perfectæ castitatis: ideo super omnes triumphans resides in throno imperialis dignitatis. Tu etiam, Domina, es pulchra fide, pulchra coram Deo humilitate, pulchra coram Angelis virginitate, coram hominibus misericordia et pietate. Odor etiam tuæ pietatis præsentitur in cælo, fragrantia tuæ misericordiæ ⁽¹⁾ odoratur in sæculo, dulcedo tuæ compassionis respergitur in inferno. Odor tuæ humilitatis filium summi Regis de cælesti throno fecit descendere, et in hospitio tui virginæ ventris compulit declinare: de quo hospitio quidam

dictator devotus ita scripsit:

Sol luna lucidior,
Et luna sideribus;
Sic MARIA dignior
Creaturis omnibus.
Salve mater pietatis,
Et totius Trinitatis
Nobile triclinium:
Verbi carnem incarnati,
Speciale maiestati
Præparans hospitium.

Tua etiam medicina subvenit in infirmitate, succurrit in adversitate, recreat in labore, solatur in dolore: in persecutione ⁽²⁾ præstat auxilium, in tribulatione solatium, sanat pestes corporis, eliminat vitia cordis. Unde quidam: Ad omne periculum pietas Virginis subvenit, et potens est subvenire.

ORATIO.

Cum igitur tot et tantæ sint tuorum prærogativæ meritorum, clarifica, lux formosa, visum meum, ut speculetur tuam pulchritudinem; sana gustum meum, ut saporet tuam dulcedinem; olfactum renova, ut odoret tuam suavitatem; illumina et inflamma omnia interiora mea tua sancta sapientia, et ⁽³⁾ flammivoma caritate tua, ut de te sciam prudenter cogitare, ferventer diligere, te devotè colere, te profundè intelligere, sapienter investigare, suaviter ruminare, tibi dulciter inhærere. Assiste, Domina, mihi te devotè deprecanti, te suaviter ruminanti, te le-

gen-

(1) Alva adoratur.

(2) Alva præstans, et paulo infra proclimat, quod edimus ex MS. nost. ille

edebat illuminat.

(3) Alva flammateria.

gēti, te mēdīanti, de te loquenti, ad te anxiē suspiranti. Odor tuus me recreet, memoria tua me confortet, suavitas tua me reficiat, gratia tua me nutriat, pietas tua me dulcoret, præsētia tua me consoletur, ducatus tuus me comitetur, ducens per tuas semitas ad lucem quam inhabitas. Amen.

CAPUT XIV.

Situatio Carbunculi lapidis pretiosi in corona Virginis.

* *f. Virgo.* * **V**irga regia, gemmis virtutum ornata, monilibus gratiarum composita, iustitiæ vestimento induta, specie tua et pulchritudine tua in cælestibus cognita, benignitas tua sic Regis animum in sui concupiscentiam inclinavit, quòd suum de cælis ei transtulit nuntium, et ipsemet in eius protinus festinavit amplexum. Si igitur, reverendissima Domina, creator visibilium et invisibilium sic concupivit amorem tuum, sic desideravit amplexum; nos miserī qui per te sumus reparati, et a perpetua morte liberati, cum quanto amore tenemur te diligere? cum quanta reverentia tibi servire? cum quantis te laudibus extollere? Tu enim es sole speciosior aspectu, fide pulchrior, et gratia veneratior, super decorem mulierum elegantior. Ideo cum sis pulchra et decora, amabilis et gratiosa, clara, fulgens, et serena, rutilans, splendida, et crystallina, rogo te, ut in decorem tuæ nobilis coronæ gratanter digneris Carbunculum suscipere, quem in tertio decimo * ipsius

* supple loco.

decevi collocare. Carbunculus enim tenebras illustrat, splendorem oculis intuentis vibrat. Hoc efficacius in nobis operaris, cum sis speciosa Christi mater singularis. Quis enim sufficeret exprimere lucem miserationum tuarum, quam tu, Domina, mundo tenebroso infulsisti? Quis sufficeret enarrare virtutes et miracula, signa ingentia atque portenta, quæ vel pro salute animarum, vel pro medela corporum, vel pro consolatione bonorum, vel pro correctione malorum, multifariè multisque modis dignata es operari? Nec dulcedo misericordiæ tuæ, nec multitudo pietatis tuæ, nec affluentia gratiæ et bonitatis tuæ christianum quempiam latet, prout cuilibet in tribulationibus, necessitatibus, ac periculis constat esse comperitum. Quapropter delectabile est omnibus MARIAM laudare, benedicere, et prædicare. Cùm MARIAM nominatur, tunduntur pectora, curvantur capita, prodeunt lacrymæ pietatis seu devotionis, et suspiria contriti spiritus, vel inflammata affectionis. O nomen splendidius sole, fragrantius balsamo et cinnamomo! ad cuius prolationem mundus gaudet, cælum ridet, iubilat Angelus, exultat iustus, confunditur diabolus, contremiscit infernus. Sed et si quis oculos cordis aperuerit ad intuendum vel considerandum perfectionem tuæ sanctitatis, vel compositionem tui corporis, vel profunditatem tuæ sapientiæ vel intelligentiæ, infunditur illico exultatio mentis, et iubilus cordis, et serenitas pectoris, seu

seu

(1) seu operatio alicuius gratiæ spiritualis.

ORATIO.

O igitur clementissima, quæ vitam inspiras mortuis, salutem pereuntibus, lumen cæcis, solamen desperantibus, consolationem lugentibus! de thesauris tuæ profundissimæ misericordiæ infunde quæso (2) mihi cordis iubilum, mentis lætitiâ, pectoris claritatem. Esto mihi vita et salus animæ meæ, dulcedo et pax cordis mei, suavitas et iucunditas animi mei. Stella maris clarissima, mater compatiensissima, dirige me, defende me ab hostibus et periculis omnibus, quatenus tua succurrentè gratia, et opitulante misericordia, a vitiis omnibus purgatus, et a cunctis adversitatibus liberatus, et præsentem vitam miseram valeam transire illæsus, et ad sempiterna gaudia venire securus. Amen.

CAPUT XV.

Sol luminare præfulgidum hæc totam coronam illustrat.

Signaculum castitatis, liliû virginitatis, MARIA, mulieribus pulchrior, cunctisque Angelis delectabilior, omnibus sanctis sanctior, pietate viscerosior, omni gratia elegantior: Archangelus te salutât, Deus Pater te sanctificat, Spiritus sanctus tibi obumbrat, Dei filius te desponsat: * animæ te sanctitate Deum fide concepit, tui ventris puritas ipsum castè genuit, tui corporis virgi-

* *f. animæ tuæ sanctitas.*

nitas ipsum floridè peperit. O gloriosa et supergloriosa! O laudabilis et superlaudabilis! Quis valeat tua exprimere merita, dignè laudare præconia, dinumerare merita? Cælis (3) gaudium dedisti, terris Deum obtulisti, mundo pacem refudisti. Per te lux cæcis infunditur, fides cordibus oritur, consopiantur vitia, confunduntur dæmonia, evacuantur tartara, augmentantur cælestia, recreantur pauperes, sustentantur debiles, exaltantur humiles, infirmantes sospitantur, pœnitentes illustrantur, inferna per te clauduntur, cælestia reserantur. Ex prædictis, clarissima Domina, liquet, quòd omnium benedictionem et laudem es assecuta, quia omnibus tua beneficia infudisti. Quamobrem Patriarchæ te desiderant, Apostoli te amplectuntur, et Evangelistæ te reverentur, Martyres te venerantur, Confessores te prædicant, Virgines te circumdant, Angeli te glorificant, et omnes insimul te exaltant. Ego verò peccator, qui non sum similis uni ex illis (4) in laudem et gloriam et honorem tuum offero tibi, Domina, solem super omnia luminaria speciosum et fulgidum, ut per me in quartodecimo loco tuæ coronæ nobilis collocetur, quatenus corona tua eo ampliùs clarificetur et illustretur, copiosiore pulchritudine decoretur. Nam sol habet altitudinem in situ, agilitatem in motu, iucunditatem in aspectu, fecunditatem in effectu, luminositatem in actu. Quæ

o-

(1) MS. nost. *seu apertio.*
(2) *Alva in cordis iubilum.*

(3) MS. nost. *gloriam.*
(4) *In deest in Alva edit.*

omnia cum tibi valde convenient, solem decrevi in tua corona meritò inserendum collocare. Tu enim, Domina, in alto es exaltata, quia tua conversatio extitit a peccatoribus elongata; siquidem in arduis cælorum constituisti nidum tuum, cor tuum suspendisti ad lumen illud purissimum, et ⁽¹⁾ incircumscriptum, omnium rerum fontale principium, columbino et aquilino oculo contemplaris Deum Patrem lumen, per ardens desiderium divinum adorans mysterium, exprimens caritatis et devotionis incensum, ⁽²⁾ potans et degustans ex torrente divinæ voluptatis, et de dulcedine internæ suavitatis. Agiliter etiam moveris propter pietatem: girum enim cæli et terræ circuis, ut videas necessitates pauperum, suspiria iuvenum, dolores senum, lamenta viduarum, languores infirmantium, vota tibi servientium, ut velut patrona humani generis, et afflictis ⁽³⁾ medica singularis, subvenis cunctis divino munere ex officio magnæ misericordiæ tuæ, et affectionis viscerosæ. Infers etiam, Domina, ⁽⁴⁾ iucunditatem intuentibus et contemplantibus te: et hoc quia pulchra es ad intuendum, amabilis ad contemplandum, delectabilis ad amandum, cuius pulchritudinem sol et luna mirantur, cuius splendore sidera illustrantur, cuius ⁽⁵⁾ potestati Angeli famulantur. Sed quis ut tu, Do-

mina, animas steriles sic fecundat? quis sic impinguat corda arentia? quis sic pectora frigida calefacit? Omnia bona, quæ illic summa maiestas decrevit facere, tuis manibus voluit commendare. Commissi quippè sunt tibi thesauri sapientiæ et scientiæ, iocælia charismatum, decoramenta virtutum, ornamenta gratiarum. Cùm igitur ex his bonis super nos seminas, sterilitatem nostram fecundas: sic salutaria opera facis producere, et fructus optimos propagare. Quantos latrones fecisti pœnitentes? quantas meretrices castas et continentes? quantos raptos pios eleemosynarios? quantos ebrios parcos et sobrios? quantos gulosos abstinentes et modestos? Quot luxuriosos castificasti? ⁽⁶⁾ quot iracundos mites fecisti? Clara es etiam ac splendida, et tota luminosa. Tu enim amicta lumine sicut vestimento, per coronam duodecim stellarum in tuo capite rutilantem, et solare pallium, quo te Ioannes vidit refulgentem, nobis liquidè declarasti, quòd sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic species et decor tuæ refulgentiæ ⁽⁷⁾ est in ornatum supernæ Ierusalem triumphantis et militantis. Unde sicut dulce et delectabile est oculis intuentium videre solem, ita iucundum et suave est valde omnibus turmis Angelicis tuam conspicere claritatem. Quam ob rem mirantur in te Angeli sincerissimi

Ggg mam

(1) Alva edidit *circumscriptum* ex suo, animadvertens legendum esse *incircumscriptum*, prout reperimus in MS.

(2) *Portans* Alva.

(3) MS. *nost. medicina*.

(4) MS. *novam iucunditatem*.

(5) *Alva puritati*.

(6) *Quot iracundos mites fecisti?* hæc verba desiderantur in Alva.

(7) *Est* deest in Alva.

mam claritatem, Archangeli sanctitatem perfectissimam, Principatus ⁽¹⁾ superioritatem generandum, Potestates * coercibilem potentiam, virtutes operationem mirificam, dominationes victoriam triumphalem, Throni placatissimam tranquillitatem, Cherubin radium sapientiæ fulgentis, Seraphin igniculum amoris æstuantis.

ORATIO.

Cum igitur tanta miracula de te, Domina, prædicentur, oro, ut tuum amorem mihi infundas. Demonstra mihi Angelicum et venustum aspectum tuum, sicque lætus moriar, grandi spe et confidentia suffultus, et * in corruptione mea, et immarcescibili gloria securus. Amen.

CAPUT XVI.

Positio smaragdi pretiosi in corona Virginis.

Thronus sapientialis sanctæ Trinitatis, cathedra dignissima Filii Dei Patris, Domini nostri Iesu Christi mater virginea, et sponsa speciosa, tu mihi, Domina, post Deum es salus mea, spes mea, et consolatio mea: penes te bonorum omnium est mihi reposita multitudo: tu mihi es in fluctuatione anchora, in ⁽²⁾ naufragio portus, in tribulatione subsidium, in opportunitate auxilium, in prosperitate moderantia, in expectatione lætitia, in labore recreatio. Ostende ergo te,

occorre mihi hilariter, filia summi Regis, dulcedo animæ meæ, lumen mentis meæ, pax et serenitas cordis mei. Videant te, tripudium Angelorum, reparatio perditorum, corona liliorum virginalium. Cognoscant te, spes penitentium, lumen mentium, fons omnium bonorum, corona triumphantium. Appare mihi, consolatrix animæ meæ, sanitas cordis mei, via salutis meæ. Amplectar te sanctis et castis desideriis, Virgo, liliū castitatis, ⁽³⁾ primiceria munditiæ virginalis. Et quia decorem et pulchritudinem tuam honorare decrevi, rogo te, Domina, smaragdum lapidem pretiosum, ⁽⁴⁾ quem in quintodecimo loco tuæ coronæ statui situare, in laudem et gloriam tuam acceptare digneris. Smaragdus enim est lapis pretiosus, carus et speciosus, virore placidus, oculis gratosus. Huic Virgo valde assimilari, regina et stella orientalis. Quæ enim creatura ⁽⁵⁾ unquam fuit charior et pretiosior Deo, utilior mundo, necessarius generi humano? Tu non solum pretiosior es lapidibus pretiosis, verum etiam cunctis feminis, sole, luna, et stellis cæli, Angelis, et sanctis universis. Tu etiam es lignum pomiferum in medio paradisi, quod per ⁽⁶⁾ rivum fontis irriguum vires, flores, frondes, et fructificas: vires in germinatione bonorum morum, flores ⁽⁷⁾ in prolotione virtutum, frondes in

(1) MS. nost. superioritatem generandam. Alva coniectabatur generalē.

(2) Alva naufragium.

(3) Per merita munditiæ virginalis Alva.

(4) Quod Alva.

(5) Numquam idem.

(6) MS. nost. vicum fontis irriguum.

(7) Alva edebat ex suo imploratione; coniectabatur tamen forte legendum in ploratione.

in dilatatione pietatis, fructificas in operibus sanctæ caritatis. (1) Virror tuus oculos mentis et corporis clarificat, virtus tuorum foliorum languentes recreat, odor tuorum florum mortuos suscitât, dulcedo tuorum fructuum pœnitentes et desperatos salvat.

ORATIO.

(2) Clarifica ergo, Domina mea, oculos mentis meæ tuo grato virore, recrea animam meam tuo sancto dulcore, me mortuum suscita tuo miro odore. Possideam te totaliter in medio cordis, et in arcanis pectoris mei, lux mundi, splendor Ecclesiæ, lætitia Ierusalem, honorificentia populi nostri. Infunde amorem tuum ardentissimum in visceribus meis, ut ferveam ad laudandum te, ad glorificandum te, ad loquendum de te, ad prædicandum de te. *Sonet*, gloriosa Domina, *vox tua in auribus meis*, sentiam venas susurri tui, ostende mihi pulcherrimam faciem tuam, et salva erit anima mea. Et cum omnia viscera tua pietate et misericordia sint plena, (3) sisque post Deum singulare refugium nostrum, oro te, ut piè et devotè audias planctum dolorum quibus affligimur, angustiarum quibus cruciamur; nam hodie pax de terris evanuit, fame humana natura languet et deficit, christianus christianum expoliat et occidit. Messes et fru-

ges a feris devorantur; vineæ ab ipsis demoliuntur: quotidie pululant vitia, quotidie cumulantur peccata, hinc inde discurrunt dæmonia, terræmotus magni quandoque per loca: pietas et misericordia desiit a laicis, honestas et castitas a clericis, cupiditas et indevotio regnat in religiosis, sæculares aurum et argentum aggregant, religiosi hæc eadem ambiunt et desiderant. Prælati ad dignitates anhelant, evertuntur castra, depopulantur urbes, sæviunt mortalitates, fiunt fraudes et deceptiones, propalantur mendacia, perpetrantur furta, expoliantur monasteria, constuprantur virgines, (4) violantur moniales, deturpantur maritatæ. Ecce, clementissima Domina, in quantam miseriam cecidit humana natura, in quantam tristitiam corruiit mater Ecclesia, quanto dolore cruciatur omnis creatura. Condoleat igitur, pia mater, pius affectus tuus, compatiantur generi humano viscera misericordiæ tuæ, assiste pro nobis ante tribunal Dei, flecte rigorem Dei Patris, revoca sententiam iudicis, fræna sevitiæ adversariæ * pietatis, nova pax oriatur de cælo, opera pietatis reviviscant in sæculo, actus virtuosos (5) floreat in claustris, merita tua recolantur in mundo, laus et gloria reddatur Domino Iesu Christo, et Patri, et Spiritui sancto. Amen.

Cant. 2. 14.

* E. impietatis.

(1) Corruptione Alva *Virgo tuos oculos*.(2) Alva *glorifica*.(3) Alva *sicque post Deum*.(4) Alva *violantur maritales*.(5) MS. nost. *refloreat*.

CAPUT XVII.

Positio floris pulcherrimi, scilicet violæ, in sextodecimo loco in corona Virginis.

Tu Domina nostra speciosa valde, virgoque pulcherrima et incognita viro. Speciosa es inter omnes filias Ierusalem, quia illæ sponsæ Christi tantum, tu vero mater et sponsa: illæ uno tantum virginitatis gaudent privilegio, tu verò fecundaris, et virginitatis gaudes privilegio: tu verò fecundaris, et virginitatis tanquam duplici prætitularis ornamento. Pulchra es etiam casto amore, pulchrior pietatis opere, pulcherrima pro Christi virginea conceptione, et parturitione. Pulchra in virginitate, pulchrior in humilitate, pulcherrima in caritate. Pulchram te fecit morum suavitas, pulchriorem operum sanctitas, pulcherrimam regalis maiestas. Potestatibus Angelicis circumvallata, omnino fuisti intacta, mente et corpore inviolata. Tu es illa maris stella, supremo cæli cardine Deo proxima, ad quam suspirant Christicolæ inter fluctus huius sæculi navigantes, quatenus cæcitati nostræ infundas radios fidei, quos infelix homo, nudatus iustitia, citò a se repulit et abiecit. Idcirco ut a te merear illustrari, tuisque meritis salvari, offero tibi quemdam florem pulcherrimum, scilicet violam, quæ in sextodecimo loco tuæ coronæ per me nunc inseritur, ut eius odore pla-

cido respargatur. Est enim viola decorus flosculus colore hyacinthino, mirè odoriferus, in medicina proficuus. Iste flos, o Domina, valde tuæ coronæ congruit, quia tu illum in virtutibus imitaris. Nam tu, sacra Virgo, es viola puritatis, viola pudicitiae, viola castitatis, viola ⁽¹⁾ convalescentis, viola redolentis, viola suavitatis, ⁽²⁾ viola sanctitatis. In colore hyacinthino simili cælo sereno notatur ⁽³⁾ affectus tuus de terris ad alta sublevatus. Tu enim, Domina, inter astra matutina constituisti cubile tuum, ut cum filiis Dei iubilantibus laudares creatorem tuum; ad sponsum enim in dextera maiestatis sedentem suspendisti cor tuum. Unde quidam sanctus inquit: Sublime sanctum verticem erexisti, Domina, usque ad sedentem in throno, usque ad Dominum maiestatis. Sed et fragrantia tuæ miræ suavitatis, et redolentiæ tuæ dulcis et piæ visitationis corda te diligentium lætificas, et tuo spiritali tactu languentes recreas atque sanas. Idem dicit quidam sanctus: Tu patrona generis humani, tu afflictis rebus medica singularis.

ORATIO.

O dulcis medica, ⁽⁴⁾ animarum curatrix, cordium illustratrix! sana languores meos, illumina cæcitatem meam, illustra fidem, confirma spem, accende caritatem. Tu stella lucida, quæ splendorem paternæ gloriæ in splendoribus sanctorum rutilantem nobis

(1) Idem *viola sanitatis*.(2) MS. nost. *convalescentiæ... redolentiæ*.(3) Idem *effectus tuus*.(4) *Alva animarum curatarum*.

bis genuisti, æternum Mane in umbra mortis sedentibus nuntiasti: velut aurora consurgens cursus æterni solis prætulisti, luce gratiæ mundum illuminans, iu-
bare virtutum sanctam Ecclesiam illustrans. Splendor tuus illustrat cælum, illuminat mundum, penetrat infernum, vitia abolet, virtutes refovet, sanctitatem ministrat, pacem et caritatem de cælis nobis procurat. Tu etiam lucēs innocentia, radias castitate, totius sanctitatis magnificaris ornatu. Tu mater es æternæ lucis, cuius claritate Angeli gratulantur, gaudent homines, et speciali iucunditate spiritus et animæ reficiuntur. Tu es aurora solem generans, cui indefessè rutilans continua de luce iucundat. Huius splendore irradiaris, feliciter illuminaris, excellentissimè illustraris. Tu porta templi clausa, Regum principi præparata, domus Dei sacra, sigillo totius Trinitatis signata. Tu nubes lucida, per quam caligo peccatorum destruitur; nubes rorida, qua nostra ariditas dulcoratur, nostra sterilitas fecundatur; nubes candida, qua caligo dealbatur, de qua nube sic dicitur:

O nubes lucis fulgida,
In cælis sublimata,
Iesse virgula florida,
Gratia fecundata.
Arca rore madida,
Desursum irrigata,
Irrora corda arida
Stilla dulci et grata.
Tu thronus sapientiæ,
Et virga æquitatis,

Tu cedrus pudicitia,
Vitis ubertatis,
Cypressus redolens,
Oliva lenitatis,
Ad portum indulgentiæ
Duc nos, fons pietatis.
Tu castitatis liliū,
Porta orientalis,
Trinitatis triclinium,
Thronus imperialis,
Peccatorum refugium,
Materque principalis,
Ad cælorum fastigium
Trahe nos, flos vernalis.
Sacramentis inventio,
Sidus miri splendoris,
Legis nostræ præfatio,
Textus summi Doctoris,
Esto nostra protectio,
Mater plena dulcoris,
Nostræ salutis actio,
Post hanc vallem mœroris.
Amen.

CAPUT XVIII.

*Amethystus lapis pretiosus in
corona Virginis.*

Salve sancta Mater Dei, aureum reclinatorium Salvatoris mundi, orientale lumen, sanctorum pectora illuminans et illustrans. Philosophia virtutis, Christianorum magistra, claustralium disciplina, doctrina pacis, gladius spiritus, galea victorialis. Tua virtus irradiat cælos, lætificat Angelos, terrificat diabolos, evacuat tartaros. Tu thronus imperialis, et sedes sanctæ Trinitatis, dormitorium Iesu Christi, a sancto Spiritu consecratum, sanctificatum, et adornatum. In terris adoraris, in cælis coronaris, ⁽¹⁾ fortem alligas,

va-

(1) Alva fortem illigas.

vasa diripis captivitatis. Tu mater virtutis, mortificatrix criminis, clavis regni cælorum, castitatis speculum. Salve Virgo speciosa, terrestria confœderans cælestibus, homines socians Angelis, et sempiterno fœdere copulans ima summis. O Virgo sincerissima, a Patriarchis præfigurata; a Prophetis præmonstrata, ab Apostolis prædicata, a Doctoribus prætitulata! Ex quo igitur tot et tantis bonis illustraris, a cunctis sic magnificè commendaris, iustum est, ut modicum quid de mea penuria tibi offeram ad clarificandam maiestatem tuam venerandam. Suscipe ergo gratanter, Domina, pretiosum lapidem amethystum, quem in decimoseptimo loco tuæ coronæ situo, ut illi præbeat splendorem suum. Est autem amethystus ex parte violaceus, ex parte rosaceus, super lapides purpureos obtinet principatum. Et quia huic, Domina,⁽¹⁾ similis, debet in tuo diademate situari. Tu enim fuisti grata et odorifera ut viola fragrans, atque purpurea velut rosa. In viola parvula tua humilitas commendatur, et in rosa colorata tua caritas designatur; ut enim ex conceptu * tui te fecisti Dei ancillam humilem, ita ex amore flammeo quo eum dilexisti, ipse te fecit gloria et honore sublimem; tantaque sunt tibi data charismata gratiarum atque prærogativæ virtutum, ut non solum homines præcelleres, verumetiam Angelos, et Archan-

* *f. tui filii.*

gelos, cælique Principatus, ac Cherubin, et Seraphin legiones. Superasti Virgines per castitatem mirabilem; miranda fuit enim tua virginitas, quia fecunditate privilegiata. Ex fecunditate virginea propagasti nobis redemptorem omnium, salvatorem salvandorum, reparatorem Angelorum, quod nulla alia virgo facere potuit. Superasti Confessores per virtuosam operationem; licet enim mira fecerint, tamen tu ipsis fuisti superior, in signis virtutum, et in laboribus poenitentiae, in operibus misericordiae, in fervore spiritus, in affluentia pietatis. Superasti Martyres per victoriam triumphalem; nulli enim doli⁽²⁾ tentatoris claustra tuæ virginitatis potuerunt dirumpere, nulla blandimenta seductoris valuerunt tuam constantiam emollire, nulla iacula hostis sævientis tuam fortitudinem potuerunt superare. Superasti Apostolos per excellentissimam sanctitatem; fuisti enim illis superior in amore Dei, in dilectione proximi, in cognitione mysteriorum Iesu Christi, et in⁽³⁾ capacitate mysteriorum Altissimi, et in degustatione gloriæ cælestis. Superasti Patriarchas et Prophetas in fide, et spe, et longanimitate, in clariore cognitione præteritorum et futurorum, et intelligentia ænigmatum et figurarum. Superasti omnes choros spirituum supernorum in puritate mentis, in claritate intellectus, in signis,

et

(1) *Similis Alva.*

(2) Alva edebat *temptares* suspicabatur tamen legendum *tentaris*. Vera lectio ea-

est quam ex nost. MS. repræsentamus.

(3) Alva ex suo *compacitate*.

et virtutibus, et prodigiis, in refrænando hostiles insultus, in principatu mirabili, in dominatu glorioso, in tranquillitate pacis, in splendore sapientiali, in ardore caritatis.

ORATIO.

Cum igitur, dulcissima Domina, omnia bona a Deo in manu tua sint posita, ut liquet ex præcedentibus, rogo te, ut hanc orationem digneris placenter suscipere, ut pacem et indulgentiam mihi placeas impetrare.

O Virgo splendor gloriæ,
Sanctificata Spiritu,
Columba plena gemitu,
Nobis Ægypti exitu,
Occurre plena gratiæ,
Et familiæ malignæ
Defende nos a fremitu,
In iustorum exercitu,
Dulci fruamur requie.
Gratiarum monilibus
Ornaris Christi gratia:
Pretiosus lapidibus,
Virtutum fulgens gratia.
Tu plena sapientia
Cunctisque charismatibus,
Nos dæmonum insultibus,
Tua nos serva potentia:
Da nobis pacem omnibus,
Virginum primiceria.
Tu sempiterno fœdere,
Cælesti sponso iungeris,
Fac nobis dilucescere,
Hunc cuius mater crederis;
Et cum sis arca fœderis,
Placatum nobis reddere
Illum vindictæ tempore
Meritis quibus frueris.

(1) MS. nost. *beatamque Seraphin*, sed fortè scribendum fuit *beataque*.

(2) Alva *cumque illuminativa*. *rele-
vativa latronis*, nos vero edimus ad MS.

Succurre nobis miseris,
Iam lucis orto sidere,
Et digneris occurrere
Nobis in die funeris.

CAPUT XIX.

*Luna clara et fulgida in corona
Virginis.*

Gaudere et lætare, filia Sion, virgo inclita, lillum paradisi, quia in te gaudent Angeli atque Archangeli, Cherubin quoque et Seraphin, Principatus et Potestates, totiusque cælestis exercitus legiones. Siquidem tu es reconciliatio mundi, forma pacis, via salutis, regula disciplinæ: te Salvator adamavit, tua carne se induit, tibi suam gratiam commendavit. Ideo pro tantis beneficiis te laudant Angeli, adorant Dominationes, Principatus et Potestates colunt et celebrant, ⁽¹⁾ beatiquè Seraphin extensis alis præferunt et demonstrant. Et ego peccator pauperculus et indignus, ut tibi aliquantulum complacem, in decimo octavo loco tuæ coronæ situo lunam claram et lucidam, ut splendore suo illustret et clarificet illam. Luna enim a sole lumen recipit, ⁽²⁾ estque illuminativa noctis, amica, et diffusiva roris, revelativa latronis. Quæ cum tibi, clarissima Domina, optimè conveniant, meritò debet in tuo diademate collocari. ⁽³⁾ Tu ante illam altissimam maiestatem collocata, illi tuos castos et puros oculos es infigens,
Deum

cuius veram lectionem suspicatus st Alva.

(3) *Tu autem illam*, etc. ita Alva: cuius coniectura erat *tu autem in illa* longe distat a vera lectione nost. MS.

Deum omnipotentem sedentem in throno cupidè sitiens et concupiscens, qui tibi velut suo amabilique obiecto suam claritatem transmittit et communicat. Ex qua tu, Domina, peccatorum noctem illuminas, tenebras noctis propellis et fugas, ariditatem animarum gratia reficis et impinguas, et prædetegis conventicula, illusiones aërearum, machinamenta latronum spiritualium, et omnes nequitias, et diabolicarum falsitatum. O igitur sancta virgo virginum, sanctum et benedictum triclinium supernæ maiestatis! Quantis laudibus tenemur te laudare? Quantis precibus et lacrimis te inflectere, ut ab his spiritualibus nequitiis nos defendas? Tu enim es gloriosum reclinatorium Salvatoris sæculorum, qui ex tua clara carne ac virginea in aula castissimi ventris nobile et honorificum præinctorium sibi fabricavit ad crudelem mortis Principem debellandum. Tu etiam es sanctum, et inviolabile, et intemeratum sancti Spiritus sacrarium, in quo idem Spiritus sanctus reposuit thesauros gratiarum suarum et charismatum; reconditi namque sunt apud te thesauri indeficientes⁽¹⁾ virtutis et gratiæ, pacis et misericordiæ, salutis et sapientiæ, honoris et gloriæ. Adhuc etiam idem spiritus contulit tibi, ut in nomine tuo *omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confitea-*

Philip. 2. 10.

tur quia tu Mater Domini nostri Iesu Christi es in gloria Dei Patris, sedens a dextris amantissimi sponsi, et unici filii tui, immarcescibili corona septem stellarum fulgore radianti insigniter coronata, turmis virginalibus constipata, super omnes sanctos mirificentius exaltata, alternantibus hymnidicis Angelorum choris, in liliis perpetuæ virilitatis, infra curiam paradisi, ad quam nos perducatur filius tuus, per hoc carmen tibi oblatum tuis precibus delinitus.

ORATIO.

Ave throno maiestatis,
 Ave flos humilitatis,
 Et candoris lilium:
 Totius divinitatis,
 Illibatæ caritatis
 Templum et sacrarium.
 Ave terra virginea,
 Sive cælestis area,
 Gerens florem gratum;
 Quam fecundavit spiritus,
 Obumbravit divinitus
 Verbum incarnatum.
 Ut lux aurora vernula
 Cæli depellit nubila,
 Diei dat splendorem;
 Sic ortus tuæ claritatis,
 In novella iucunditatis
 Proferens Salvatorem.
 Nos in mortis agoniam,
 Virgo pro tua gratia
 Digneris visitare,
 Et ad superna gaudia,
 Ubi perennis est gloria,
 Post mortem convocare. Amen.

(1) MS. nost. *veritatis, et gratiæ.*

(2) *Sic pro ac* habet MS. nost. in quo

paulo infra pro *agoniam* legitur *angaria.*

CAPUT XX.

Positio chrysoliti lapidis pretiosi in corona Virginis.

Lucundare Virgo filia Sion, et exulta satis Christi mater et sponsa, quia Dominus est tibi in lucem sempiternam, et filius tuus amantissimus in gloriam tuam. Vox ⁽¹⁾speculatorum cælestium resonet tibi laudem, et iubilus astorum matutinorum distillat tibi canticum gloriæ et honoris. Et meritò quidem, nam luce miserationum tuarum cæli et terra illustrantur. Quis enim, viscerosa mater, vitare potest pietatis tuæ dulcedinem? Tuis meritis confunditur diabolus, evacuatur tartarus, illustratur mundus, tripudiat Angelus, repletur paradisos. Quas enim gratiarum actiones tibi, regina veneranda, ego indignus peccator potero referre? In tuo sancto ventre latent divina mysteria, in tuo sancto corde Dei arcana, in tuo sancto pectore residet Dei sapientia, in ventre ⁽²⁾tuæ matris gratia fuisti repleta. Nulla sorde unquam polluta, nullo contagio maculata, Deum castè suscepisti, sacra carne induisti, illibatè peperisti. Et quia, sacra Domina, protulisti nobis dulcissimum puerum in salutem et gloriam sempiternam, in laudem et gloriam tibi offero chrysolitum, lapidem pretiosum, ut in loco vigesimo tuæ coronæ nobili collocetur. Chrysolitus partim aureo colore, partim marino

decoratur. In auro pietas, in colore maris amaritudo exprimitur; nam sicut aurum omnia metalla superat, sic pietas omnia exercitia corporalia, promissionem habens vitæ, quæ nunc est et futuræ, et est propriè cultus Dei. Tu igitur, Domina, semper fuisti pia erga miseros, dulcis erga tribulatos, misericos erga pauperes; fuisti etiam, Domina ⁽³⁾purissima, divino cultui totaliter dedicata, Deum toto corde diligendo, ipsum totis viribus laudando, in eum tendendo, eius faciem semper quærendo, ipsum contemplando, illi inhærendo, illum gustando, et de torrente voluptatis eius potando; et propter hæc illum in tuo ventre virgineo ⁽⁴⁾humanatum portasti, et sine dolore peperisti, sacro ubere lactasti, flentem dulciter consolasti, amicabiliter nutristi, dulcia illi oscula impressisti, ita ut nullis unquam usibus mancipata fueris nisi divinis. Fuisti etiam ex persecutionibus et tribulationibus filii tui amantissimi amaricata, et ex doloribus et passionibus eius multum angustiata, et ex eius morte in anima gladio transfixa, ut tibi fuerat prophetatum, et Luc. 2. 35.
*tuam ipsius * pertransibit gladius.* * suppl. animam.

ORATIO.

Ergo cum tot insignia de te, Domina, prædicentur, verte sanctum et pium intuitum super me peccatorem miserum, omni gratia privatum. Illustra spiritum
Hhh meum,

(1) In Alva edition. *espectorum.*

(2) *Dei matris* legitur in MS. absurdissimè.

(3) *Piissima* idem.

(4) *Alva humanationem porta*: MS. nost. *humanitatum portasti.* Ex utroque vera lectio resultat.

meum, recrea pectus meum, accende cor meum, et vivifica animam meam, ⁽¹⁾renova mentem meam. Pia, refice me: prudens virgo, instrue me: lucerna mea, illustra me: virtus mea, conforta me. Per te dirigatur operatio mea, per te gubernetur intentio mea et affectio: intret lux tua in corde meo, et amor tuus in visceribus meis, et caritas tua in praeordiis meis, ut dulciter sapiam de te, et videam, et intelligam, quid placidum et ⁽²⁾acceptum sit coram te omni tempore. Tu Virgo sanctissima, es Arca Testamenti, circumrecta ex omni parte auro, in qua sunt omnes thesauri gratiae et misericordiae Dei: exterius inaurata virtutibus, interius innocentia et pietate: interius fulgens auro pietatis, exterius rutilans operibus caritatis, et miraculorum claritate. Tota es munda intus in mente, tota pulchra exterius in operatione, tota carens macula, tota Deo sociata, divina claritate fulgens, divinis laudibus resultans. Tu es templum Domini, ubi est omnipotentia in caritate, sapientia in humilitate, benignitas in virtute, soliditas in credulitate, simplicitas in perfectione, castitas in virginitate, sanctitas in actione et opere. Tu es vita mundi, medicina animarum languentium, arbor vitae in medio paradisi, cuius fructus sanat contritos, reparat languidos, solatur tristes, sustentat imbecilles. Tu es etiam

gloria mundi, columna caeli, firmamentum virtutis, romphaea pemprix diaboli, morsus inferni. Tu extinguis concupiscentias, fructus virtutum germinas, tentatos roboras, caecos illuminas, sitiennes potas, esurientes cibis, morientes tuo caractere munis, et salutarì ducatu perducis ad gloriam paradisi, quam nobis concedat filius tuus benedictus. Amen.

CAPUT XXI.

Hic Virgo laudatur devotè, et solsequium in eius corona.

Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic species tua, virgo MARIA, in ornamento totius aulae paradisi: quam speciem concupivit Rex Regum, Dominus et Princeps regnantium, faciens admirabile commercium, suam nobis deitatem tribuens, nostram capiens mortalitatem, ut paupertatem nostram de stercore erigeret, sceptrisque imperialibus, ac perenni regno illam mirabiliter insigniret. Ideo ab omnibus sanctissima praedicaris, quia omnium bonorum causa nobis effecta es, non solum salutis ⁽³⁾perpetuae, verum etiam totius virtutis et sanctitatis vitae. ⁽⁴⁾Ex te das nobis exemplum bonorum operum, et impetras a Domino diversa * charismatum gratiarum. Nam per te influit in nobis misericordiae suae dulcedinem, suae pietatis clementiam, et gratiae ubertatem; per te dispensantur divina charismata,

* f. charismata.

(1) Alva *renova*.

(2) Mendose in Alva *et accepto*.

(3) Alva *perpetuum*.

(4) *Excedas* edidit Alva: videbat tamen ipse veram lectionem, quam reperimus in nost. MS.

ta, per te reserantur arcana cælestia, in te latent mysteria cælica, ex te manant Ecclesiæ Sacramenta. Gaudia accumulās Angelis, salutem paras hominibus, pacem terris annuntias, Deum ad misericordiam inclinas. Per te lux cordibus infunditur, dulcedo peccatoribus distillatur, mentibus gaudium, tristibus solatium oritur, bravium laborantibus, et corona certantibus. Tu es fructus salvificus, vivo fonte irrigatus, pietatis balsamicum liquorem distillans. Ex te enim defluunt caritatis aromata, suavitatis unguenta, odoramenta virtutum, et irrigua lacrymarum. Tu cinnamomo fragrantior, tu cedro virtuosior, cyprossu redolentior, cibus pigmentorum suavior. Tu animarum speculum, tu nectar Angelicum, imperiale ornamentum. Per te fracta sunt tartara, redempta plebs captivata, cælestia patefacta. Ex te prodeunt flores rosarum, et lilia convallium, et omnia genera specierum. Tu sapphyrus Indicus, scintillans carbunculus, tu rutillans sapphyrus, tu viroris smaragdus. In te sunt thesauri pretiosorum lapidum, fragrantia omnium unguentorum, suavitas omnium aromatum, et claritas omnium stellarum. Virtutes tuæ pretiosiores sunt auro, fragrantiores sunt cinnamomo, pulchriores sapphyro. Merita tua vincunt suavitatem unguentorum, decorem ornamentorum regalium. Fecunditas rutilat ut stella matutina, splendet velut luna

plena, refulget ut sol ⁽¹⁾ virtute superna. Ideo pro tantis prerogativis meritorum ego peccator de mea penuria in honorem et gloriam tuam offero tibi solsequium, florem redolentem et gratum, ut in tua corona affigatur, et in loco vicesimo collocetur. Solsequium dicitur, quia sequens solem; nam sole super eum veniente, statim applaudendo se illi aperit; eo verò recedente, ⁽²⁾ tristis se in ipso constringit, complicat, atque claudit. Huius assimilariis, virgo purissima. Nam cum sol iustitiæ, videlicet Verbum supernum prodiens, nec Parris linquens dexteram, ad opus suum exiens, suscepturus naturam nostram, ingreditur uterum tuum, volens induere carnis nostræ pallium, et ex purissimis tuis sanguinibus sibi fabricare indumentum; quàm granter, quàm festinè illi affectum tuum reserasti, * summæ ^{* f. sinum mentis.} mentis dilatasti, desiderium extendisti, et ut diu tecum remaneret, illum amoris amplexibus restrinxisti! Cum verò post mortem suam se a tuis aspectibus absentavit, remansisti tristis et solitaria, dolens et gemebunda, multisque calamitatibus oppressa. Et sicut solsequium est gratum oculis in colore, sic tu ex humilitate et benignitate tua fuisti oculis supernæ maiestatis grata, totiusque sanctæ Trinitatis aspectui placentissima: Et ut ex odore recreat odoratum, sic tuæ virginittatis fragrantia redoluit Angelis,

Hhh 2 sa-

(1) MS. nost. in virtute sua.

(2) Idem velut tristis in se ipso constringens, complicat, etc.

sacris puellis Christi, oblectamentum præbuit Dei Filio, odorem fudit mirificum, et cælestis Ierusalem cunctis civibus voluptatis spiramentum.

ORATIO.

O igitur puella virginea, humilitate placida, virtutibus odorifera, caritate ignifera et luminosa! Tu cor devotum mira dulcedine delectas et inebrias, pectus purgas et castificas, animam irradias, et illustras, et serenas, omnia interiora illuminas. In amorem tuum, oro, ut ferveat affectus meus, liquescat anima mea, inflammetur cor meum, gratia tua resoveantur viscera mea, dulcore tuo impinguescant omnia interiora mea, numquam deficiat laus tua de ore meo, nec amor tuus de præcordiis meis, nec sanctum nomen tuum de corde et memoria mea, ut te semper sentiam protrectricem in tentatione, consolatricem in tribulatione, et in periculis adiutricem, in nubilo illustratricem, in acerbitate dulcoratricem, in adversitate liberatricem, in necessitate subsidium, in conflictu mortis solatium, dux fidelis et socia ad Angelorum gaudia. Amen.

CAPUT XXII.

Chrysopasus in corona Virginis.

Iulih 14. 16.
Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo Nabucodonosor. Mulier Hebræa est virgo MARIA, virtutum monilibus adornata, ab Abraham Patriarcha He-

bræa nuncupata;⁽¹⁾ quod de radice Iesse velut virga vernula propagata, florem protulit pulcherrimum dominum nostrum Iesum Christum, cuius odore resurgunt mortui, cuius fragrantia⁽²⁾ resperguntur cæli et inferi, cuius redolentia recreantur homines universi. Tu verò virga Iesse gracilis, extenuata cælestibus disciplinis, virga aromatizans fragrantiam caritatis et sanctitatis, virga dominationis et virtutis, confusionem in domo Nabucodonosor, id est, diaboli fecisti, cum virgam tyrannicam eius confregisti, extinguens Holofernem ipsius Principem, principatum et dominationem eius⁽³⁾ a nobis evacuando, crudele iugum eius a facie olei fecisti computrescere, et ab oppressione nostra sceptrum durissimum deperire. Et ideo beatissima ab omnibus prædicaris, per quam salus datur mundo, gaudium cælo, honor et gloria Deo, pax peccatoribus, spes lapsis, lux cæcis, Ecclesiæ gratia et benedictio, iustis perpetua beatitudo. Propter quod cùm sis talis, ac tanta, omniumque bonorum post Deum nobis causa extiteris, extollo te laude quintuplici, ut gratia tua dignus merear inveniri. Ave regina misericordiæ, sponsa Christi, mater Dei, filia summi Patris, amica Spiritus sancti, salus mundi, lumen Ecclesiæ, dulcedo pietatis. Ave regina virginum, Imperatrix Angelorum, exultatio bonorum, amica pacis. Mater virgo, dulcis fe-

(1) MS. nost. quæ.

(2) Respergunt Alva.

(3) A nobile edebat Alva pro a nobis, quod est in MS.

mina, lucerna iustitiæ, doctrina sanctitatis. Ave rosa placentior, lignum vitæ, liliū paradisi, Trinitatis triclinium, æterni Verbi palatium, felix cæli porta, solamen in mœrore. Ave plena gratia, mater pauperum, advocata peccatorum, sceptrum æquitatis, gaudium animæ, pax peccatoris, tripudium et lætitia cordis. Ave nostra fiducia, firmamentum debiliū, splendor in tenebris, fundamentum fidei, portus indulgentiæ, via pœnitentiæ, fons dulcedinis, causa nostræ salvationis. Sed quia amplius te honorare cupio, chrysopasum lapidem pretiosum tibi offero, quem in vicesimopræmo loco tuæ coronæ affigere curabo. Chrysopasus aureo pallore refulget, et colore viridi decoratur. ⁽¹⁾ Cui quia similis efficeris, debet meritò tuæ coronæ affigi. Tu enim tamquam aurum ante Deum rutilasti, et sanctorum operum virore ei complacuisti. In auro sapientia, in virore virginitas designatur. Fuiſti etiam, Domina, virgo pura, virgo sancta, virgo immaculata, mente et corpore illibata. Et quia te virginem Deo dedicasti, primaque illi virginitatem vovisti, scientia et sapientia copiosissimæ datæ sunt tibi: ideo et virgo prudens, et femina sapiens construxisti domum tuam, non dico, tibi, sed Deo. Nam ille qui in cælis habet habitationem, specie tua et pulchritudine tua illectus, in tua sancta anima con-

stituit thronum suum, et in tuo albo virgineo domicilium suum: ubi compegit nostræ substantiæ pallium, quo vicit humani generis inimicum: ex quo traxit sanguinem purpureum, delentem nostræ perditionis chirographum, placentemque nobis Deum Patrem omnipotentem. Sed quia ⁽²⁾ tantæ maiestatis habitationem non ornatum minime decet apparere, ille, qui in te posuit tabernaculum suum, ornavit te septem donis Spiritus sancti, tamquam septem pretiosorum lapidum nobilissimo ornamento. Primò ornavit te dono sapientiæ, quo tota es elevata in divinis per amorem ecstasticum. Secundò ornavit te dono intellectus, quo in arcanis es dilatata per splendorem hierarchicum. Tertiò dono consilii, quo facta es prudens, sagax, et astuta per documentum cælicum. Quartò dono scientiæ, quo facta es in Scripturis educata per Christi magisterium. Quintò dono fortitudinis, quo sis fortis, constans, et vigorosa contra omnem adversitatem. Sextò dono pietatis, quo sis clemens, pia, et viscerosa propter infusam caritatem. Septimò dono divini timoris, quo sis ⁽³⁾ mens simplex, et timorosa erga tremendam maiestatem.

ORATIO.

Et ideo rogo te, clementissima Domina, ut tua gratia muniat frontem meam, illustret sensus meos, corpus castificet, sensus

(1) Alva et quia.

(2) Alva tantæ maiestati habitationem non ordinatam. MS. nost. maiestatis . . .

non honoratam.

(3) MS. nost. mens mitis simplex, etc. credimus legendum mente mitis.

sus sanctificet , cor inflamet. Virtus intret in animam meam, illuminet conscientiam meam, purificet carnem meam. Gratia et virtus tua me tueatur in tentatione , me consoletur in tribulatione , mihi assistat in periculo , me protegat a peccato. Gratia tua mihi assistat orando , legendo , meditando , loquendo , comedendo , vigilando , et dormiendo. Misericordia et pietas tua remittat mihi debita , cumulet merita , restauret perdita , acquirat mihi bona sine mensura. Gratia et virtus tua illustret mortem meam , repellat hostem meum , eruat me de manu inferni , et perducatur me ad gaudia paradisi. Amen.

CAPUT XXIII.

Hic Oriona stella splendida in corona Virginis collocatur.

Vidi speciosam sicut columbam , et circumdabant eam flores rosarum , et lilia convallium. Merito , Domina , Spiritus sanctus tuum ascensum in hoc verbo miratur. Tu siquidem es pulchra fide , speciosa facie , decore , formosa ⁽¹⁾ sanctitate ; simplex , ut columba , et candida in anima , omni munditia et innocentia dealbata ; quam circumdant astra lucentia Angelorum , et Apostolorum , rosæ fragrantis Martyrum , violæ redolentes Confessorum , lilia candida Virginum. Est autem rationalis condecencia : nam innocentia et puritas tua excedit innocentiam Angelorum , sa-

pietia tua Apostolorum intelligentiam , constantia tua Martyrum tolerantiam , prudentia tua Confessorum solertiam , castimonia tua Virginum continentiam. Quis enim Angelus in divinis sic rapitur ? Quis Apostolus sic in amore succenditur ? Quis Martyrum in patiendo constantior ? Quis Confessorum in opere virtuosior ? Quæ virgo aut sancta femina in castitate mundior ? Idcirco cum tam mirabilis existas in omni gratia , volens mihi illam a te , Domina , comparare , præsto tibi Orionam stellam claram et splendidam , ut in ea corona tua illustretur , et in loco vicesimosecundo affigatur. Est autem Oriona stella splendida , pluviam diffusiva. Tu enim , Domina , fuisti Oriona splendida , cum Deum fide concepisti , et splendidior effecta , cum post partum inviolata permansisti , splendidissima , cum in choro gloriæ super choros Angelorum et Archangelorum exaltata fuisti. Et cum sis cælestis area compluta , cælesti rore imbuta , infundis nobis pluviam gratiæ et devotionis , pluviam pœnitentiæ et contritionis , pluviam doloris et lacrymationis , pluviam dulcedinis et consolationis.

ORATIO.

O igitur nobilis et generosa mater æterni et ⁽²⁾ incarnati Verbi Patris , quæ mundo perduto subvenisti per fructum salvificum , ex immaculata carne tua per candorem virgineum et rorem mirificè procuratum ! O præclara puel-

(1) Alva sanitate.

(2) MS. nost. increati Verbi.

puella in matrem summi Regis ab æterno et ante sæcula præparata! O Regina splendida! ab Spiritu sancto in sponsam omnium virtutum monilibus adornatam, a primo diluculo exoptatam, opus mirificum a summo conditore varietate mirifica vivifica compactum, totius sanctitatis et perfectionis sculptura mirificentius decoratum. Ego indignus et vilis peccator, licet pollutus viriis, maculatus concupiscentiis, et inquinatus sordibus, turpatus voluptatibus, involutus tenebris, obscuratus peccatis, vagus corde, instabilis mente, maiestatem tuam cupio extollere laudibus, tua sancta merita efferre præconiis, virtutum et gratiarum tuarum insignia titulis glorificare devotis. Sed o tu Domina, quæ in tuo incessu habes honestatem, in tuo aspectu venustatem, in manibus liberalitatem, in oculis verecundiam, in labiis facundiam, in auribus clementiam, prudentiam in verbo, sanctitatem in animo, Dei sapientiam in pectore, divina arcana in mente, Verbum Patris humanatum in ventre, totaque gratiarum omnium ornamentis circumstantiata, intus et extra rutilans decore præcipuo, medere nostris languoribus et infirmitatibus, infunde lumen sensibus, pectus aridum perfunde unctione mirifica, et omnia mea intima illuminatione gloriosa, ut sic sermones sanctos et gloriosos et devotos tibi offeram, et verba flammantia, tuum amorem redolentia tibi devotè decantem. Tu enim, Domina, es illa, de qua scriptum est:

Dixit Deus: fiat lux, et facta est lux. O lux pura, lux pulchra, lux illuminans cælestia, illustrans terrestria, terrificans inferna, lux reducens erroneos, lætificans languidos, exhilarans Angelos, et omnes curiæ paradisi sanctos et iustos! O lux revelans mysteria, detegens absconsa, irradians latebrosa! Nostra maculosa detege, nostra ruinosa erige, opacis et nebulosis nostris refulge, infirmantibus da* sopiratem, mœrentibus iucunditatem, illustra peccatores ad pœnitentiam, confidentes et sperantes in te perduc ad gloriam æternam. Amen.

Genes. 1. 3.

* *s. sopiratem.*

CAPUT XXIV.

Situatio berylli lapidis pretiosi in corona Virginis.

Facies candelabrum de auro *purissimo.* Tu, Domina gloriosissima, candelabrum hoc fuisti, cui supposuit suam lucernam Dei sapientia, ut amissam quæreret drachmam. Te filiæ Ierusalem attentius intuentur, ut currant in odorem unguentorum tuorum, in lumine virtutum tuarum. Tu mensa fuisti per divinæ legis studium et agnitionem. In te fuit propositio panum per patrum exempla, et bonorum operum exercitationem. Arca fuisti per gloriosum thesaurum fecunditatis: thuribulum Dei aureum per devotionem orationis, quam totam incanduerat amor æternitatis: urna per circumspectionem: manna per divini partus suavitatem: virga per regiam auctoritatem: tabulæ testamenti per scientiæ plenitudinem:

Exod. 25. 31.

nem: propitiatorium per affectum pietatis. In Dei tabernaculo nihil erat, quod non auro vestiretur. Sic et tu, Domina, quasi tabernaculum es quod ⁽¹⁾ sancificavit Altissimus: tota fuisti aurea, quia caritate plena. Tu es stella maris, quia ad te miseri suspirant, ad te spiritus Angelici aspirant. Duo Cherubim obumbrantia propitiatorium, sunt Gabriël Archangelus, et Ioannes Evangelista, ante thronum tuum carmina laudis et gloriæ iubilantes. De thuribulo aureo, id est, de tuo pectore virgineo ascendit fumus aromatum in conspectu Domini; quia per te, quæ es mediatrix et advocata nostra præcipua apud Deum, nostra defertur devotio, et per te propitiari nobis eius dignatur miseratio. Idcirco, ut Deum pro me digneris exorare, illumque mihi propitium reddere, offero tibi beryllum lapidem pretiosum, quo corona tua decoretur, locoque vigesimotertio situetur. Est autem beryllus lapis clarus et viridis, efficaciam habens facere hominem gratiosum, et contra hostes invictum reddere. Tu enim, Domina, hunc lapidem quodammodo repræsentas; nam per donum sapientiæ fuisti clara et splendida, nulla macula denigrata, nulla sorde unquam polluta, nullo vitio contenebrata; sed per gratiam supernæ illuminationis fuisti, velut quædam emanatio Dei omnipotentis, clara et sincera, in qua nihil inquinatum incurrat. Clara fuisti in anima, in vultu lucida, in corpore nitida,

(1) *Ædificavit Alva.*

in facie angelica: clara ad discernendum ambigua, clarior ad cognoscendum mysteria, clarissima ad intelligendum et speculandum divina. Et quia æternam Dei sapientiam gestasti in tuo corpore humanatam, habes venerationem inclytam, claritatem perpetuam, et gloriâ incorruptam Dei; et gratia, qua fuisti repleta, fecit te semper virentem et viridem, producendo germen iustitiæ, florem innocentiae, fructum misericordiæ. Tu enim emisisti folia bonæ voluntatis, lilia castitatis, violam pietatis, rosas patientiæ et virtutis, poma sanctæ et perfectæ caritatis. Ex abundantia etiam tuæ pietatis et misericordiæ tuos servientes, in te confidentes, facis per bona opera Deo et Angelis gratiosos et placidos, et contra impetus dæmonum per fidei constantiam stare fortes et invictos, cælesti ⁽²⁾ gloria et corona præmiandos. Amen.

CAPUT XXV.

Camamilla, flos decorus coronæ Virginis in ultimo loco.

F*ecit Rex Salomon thronum de ebore grandem, et vestivit eum auro fulvo nimis, qui habebat sex gradus.* Salomon noster, Christus Rex pacificus, sapientiâ singularis, amabilis gloriâ et potentiâ, thronum sibi ædificavit, tuum videlicet uterum, in quo ineffabilis illa maiestas requievit. Thronus eburneus fuisti, quia tria sunt in ebore, quæ plen-

3. Reg. 10. 18.

(2) Deest gloria in Alvæ edit.

missimè in te fuerunt. Est enim mirabilis candoris, natura frigidus, de casto nascitur elephante. Ita et tu, gloriosissima Virgo, candida fuisti, qui ab omni pollutione segregata: frigidissima, quia ab æstu carnalis concupiscentiæ elongata, de castis Patriarcharum amplexibus generata. Grandis ideo diceris, quia si multa in creaturis magna sunt, nihil tamen tam magnificum fecerunt opera digitorum Dei. Auro fulvo vestiris, quia purissimo sapientiæ nitore coloraris. Sex gradus throni sunt sex opera misericordiæ, quibus tu, Virgo gloriosa, plena extitisti, quæ opera in tuo bono filio expendisti. Nam ipsum esurientem pavisti, lacte virgineo potasti, eum in thalamo tui ventris excepisti, nudum in pannis involvisti, infirmum vagientem sacro ubere recreasti, in carcere nostræ mortalitatis positum nutriti et fovisti. Duæ manus thronum complectentes, duæ vitæ sunt, scilicet activa, et contemplativa, ⁽¹⁾ quæ in te cum catena caritatis coniunguntur. Duo leones sunt Gabriël Archangelus, et Ioannes Evangelista, quorum alter dexteræ tuæ, alter sinistræ casti deputati sunt. Leones dicuntur propter rugitum altisonæ eructationis, quorum unus dicit:

Luc. 1. 28. Ave gratia plena, etc. Alius dicit: *In principio erat Verbum,*

etc. Verè non est simile opus in omni creatura compositum, quia istud ordines Angelorum transcendit. Ideo excellentissima Domina, extollens et transcendens

omnia, tamquam nobilissimæ imperatrici promisi tibi coronam fabricare, non qualem decuit, sed qualem mea exiguitas invenire vel cogitare potuit, in cuius loco ultimo restat collocare camamillam pro eius congruo complemento. Est autem camamilla, flos candidus, sphericus et rotundus, odore gratus, quodam in medio aureo nodulo decoratus. Huic, Domina, congrua similitudine compararis; nam in anima es dealbata per innocentiam, in conscientia munda et nitida per fidem rectam, in corpore candida et decora per castitatem virgineam. Ideo ut Regina speciosa, sicut columba liliis virgineis constipata, unà cum eis cantas canticum novum ante agnum, super montem Sion stantem, super thronum Patris sedentem, quod nemo cantare potest, nisi in albis ambulantes, nomen agni et Patris eius scriptum habentes in frontibus suis. Quia, ut dicitur, veritas non quærit angulos. Propter veritatem et mansuetudinem, et iustitiam, pro quibus mirabiliter te deduxit Christi dextera, dicta es rotunda, non angularis. Sed et tuarum virtutum fragrantia superat omnia genera aromatum, odor tuæ pietatis et misericordiæ super thus et balsamum, redolentia tuæ caritatis et amicitiae vincit suavitatem omnium unguentorum. In medio tui pallore aureo rutilans, quia sapientia cordis tui est ⁽²⁾ speciosior sole, prudentia cordis tui et pectoris est splendidior luna, tui

Iii in-

(1) Alva quod in te.

(2) Alva pretiosior.

intellectus⁽¹⁾ scientia super omnem dispositionem stellarum rutilat decore mirabili. Nec mirum, si fulges et rutilas sapientia, cum sempiternam sapientiam Dei Patris in tuis castis visceribus de Spiritu sancto conceperis, ipsamque carnem velatam in salutem nostram mundo protuleris. Hæc igitur sapientia incarnata est ⁽²⁾ lux mundum illuminans, peccatores salvans, cælestia irradians, homines et Angelos perpetuo fœdere connectens et copulans.

Igitur de hac corona, quam tibi, Mater Dei, virgo perpetua, pollicitus sum, me dixisse hucusque sufficiat. Et si quid bene, et prout materiæ competit, di-

cere potui, illud divinæ gratiæ meritisque tuis adscribo. Quæ verò minus rectè seu minus cautè protuli, meæ insipientiæ imputo, atque peccatis meis. Et quia tantam maiestatem indignè * paucò
* f. paucò, contrectasse, veniam peto. Indulge, purissima, pœnitenti et supplicanti te, ex malitia non offendenti, sed de tua benignitate confidenti, seu præsumenti. Cum sis regina misericordiarum, advocata peccatorum, excusatrix criminum, defensatrix ⁽³⁾ pupillorum, quæ in sede imperiali resides, cum unigenito tuo domino nostro Iesu Christo regnas laudanda et glorificanda per infinita sæculorum sæcula. Amen.

(4) EXPLICIT LIBER DE LAUDIBUS ET HONORE B. VIRGINIS MARIE
ex viginti quatuor lapidibus in coronæ suæ positi capiti gratis
Domino nostro Iesu Christo Salvatori totius mundi.

(1) Deerat *scientia* in Alvæ edit. quare suspicabatur legendum *tuis intellectus*.

(2) MS. nost. *lux vera mundum, etc.*

(3) Alvæ *populorum*.

(4) In MS. nostro ita desinit hic tractatus: *Explicit: Deo gratias. Deinde hæc habentur: Arripe eam et exaltabit te; glorificaveris ab ea, cum eam fueris ample-*

*xatus: dabit capiti tuo augmenta gratiarum et corona incllyta proteget te. Gloria in excelsis Deo, gratiarum actio, et vox laudis; qui nunc per oracula de cælo lapsa, nunc per prophetica mysteria, nunc per lucem Evangelicam, nunc per Apostolicam tubam multifarie multisque modis * ad amorem Virginis Mariæ, Reginæ Angelorum Serenissimæ.*

* fortè supplendum
provocat nos.

CONTINUATIO CHRONICORUM B. ISIDORI
S. ILDEPHONSO FALSO ADSRIPTA.

MONITUM.

Lucas Tudensis Episcopus, qui iussu Berengarie Reginae chronicon mundi scribere aggressus est saeculo XIV. primus fuit, qui illius operis quasi fundamenta iacturus, post chronicon ab Isidoro scriptum usque ad Sisebuti regnum, nobis obrusit presentem prosecutionem Chronicorum, tamquam ab Ildephonso Toletano praesule compositam, cuius operis nulla anterior extabat memoria. Unde Tudensis illud hauserit, incertum est. Sunt qui cum Laurentio de Padilla putant, totum id quod sub Ildephonsi nomine venditavit, fuisse ab illo confictum. A nobis numquam impetrabunt, ut de viro probo temere cogitemus; mirari tamen satius non possumus tantam viri credulitatem, qui tot fabularum portenta non viderit, quibus haec historiae pars tota contexta est. Quare iam nullus est historicus, qui eam velut commentum putidum non despiciat, indignum prorsus quod S. Ildephonsi aliquando existimatum sit.

Inter alia quamplurima, S. Isidorum sedem Hispalensem tamquam Primatem obtinuisse disserte asserit mendacissimus consarcinator nugarum, Theodiscum quemdam introducens illius successorem, nulli hactenus antea notum, nec ullis Praesulum catalogis adscriptum, ob apostasiae crimina dignitate depositum, exultantemque: qua occasione primatiam dignitatem ad Ecclesiam Toletanam translatam commentatur.

Huic fabulae aliam non minus ineptam atterxit de Mahometis impii prophetae adventu in Hispaniam, eiusque Cordubae predicatione instituta; quem fingit de reditu M. Isidori ex Urbe admonitum a diabolo, aufugisse, atque ea ratione vincula, carceres, poenasque iam ab Isidoro indictas evasisse.

Quis haec legat, qui historiam veram infamis Prophetae eiusque vitae chronologiam observaverit, quin ista portenta non rideat, ac miretur homines fuisse, qui tot insulsis anilibus fabulis vel fingendis, vel narrandis delectarentur?

Haec vel leviter indicata satis sint ad huius monumenti falsitatem suadendam, atque ab Ildephonso nostro illius invidiam ablegandam. Qui plura velit, consulat D. Nicolaum Antonium in S. Isidoro, et Ildephonso, ubi has fabulas diffuse insequitur: tum P. Florez in tomo 5. Hispaniae Sacrae, et alibi, ubi de Primatis dignitate S. Ecclesiae Toletanae verba facit.

Nos interea eius editionem repræsentamus ad exemplar editionis factæ a Francisco Scotto, in tom. 2. Hispaniæ illustratæ, qui eam ex Tudensi transcripsit cum hoc eodem titulo, quem præfigimus.

INCIPIIT CONTINUATIO CHRONICORUM

B. ISIDORI ARCHIEPISCOPI HISPALENSIS,

PER B. ILLEPHONSUM ARCHIEPISCOPUM TOLETANUM

COMPOSITA.

Quoniam præclarus doctor Isidorus ætates mundi et quorundam Imperatorum et Regum historias ab exordio mundi usque ad tempus Sisenandi Regis Gothorum docili compendio patefecit; nos a tempore quo ipse desit, sumamus principium, ne præsentium heroum memoria a futurorum mentibus diluatur.

Era DCLXXI. anno imperii Heraclii decimo octavo, post Suintilani Regem Sisenandus regnat annis tribus. Iste synoda Episcoporum egit, patiens fuit, regulis catholicis orthodoxis stetit. Toleti finivit vitam.

Era DCLXXIII. anno imperii Heraclii vigesimo primo Chintilanus regnum accepit. Synoda plura Toleti cum Episcopis egit, et subditum regnum in fide catholica firmavit. Regnavit annos quinque, menses quatuor. Anno sexto regni Chintilani doctor et legislator Hispaniarum Isidorus stans in Ecclesia, peracto sermone ad populum, et expandens manum ad cælum, ac benedicens omnibus, Deo sibi hactenus traditum gregem commendans, felicissimo somno obdormivit in Domino, senio sanctissimo decoratus. Exiitit quip-

pe spiritu prophetiæ clarus, in eleemosynis largus, hospitalitate præcipuus, corde serenus, in sententia verax, in iudicio iustus, in prædicatione assiduus, in exhortatione lætus, in lucrandis Deo animabus studiosus, in expositione Scripturarum cautus, in consilio providus, in habitu humilis, in mensa sobrius, in oratione devotus, honestate præclarus, semper pro Ecclesia ac veritatis defensione mori pronus, et in omni bonitate conspicuus. Præterea pater exitit clericorum, doctor et sustentator monachorum ac monialium, consolator mœrentium, tutamen pupillarum ac viduarum, levamen oppressorum, defensor civium, attritor superbiorum, persecutor et malleus hæreticorum. Rexit Archipræsulatum Hispalensis Ecclesiæ quadraginta annis, diversis fulgens miraculorum signis, primatiæ dignitate florens, et Romani Papæ in Hispaniis vices gerens. Sacerdotibus, Regibus, et populis divinas et humanas leges tradidit, et Romano Antistiti humiliter obedire præcepit. Nolentibus obedire, maledictionem intulit, et eos a fidelium consortio separavit. Multis librorum volumi-

minibus Christi Ecclesiam informavit, et in pace quievit era DCLXXX. Toletum ad synodum Episcopos convocavit, et ore prophetico eis sui obitus diem, et Hispaniis ventura prædixit.

Sidus honestatis, lux morum, sol probitatis,

Hæc ait in synodo Toleti vir sacer ille
ISIDORUS, per quem floruit alma fides.

Si servaveritis quæ vobis præcipiuntur,

Servabit Christus vos in amore suo.

Frustrum dabit ac oleum, dabit optima quæque,

Si pura mente complaceatis ei.

Si neglexeritis ea, non impune feretis,

Cum recte prava puniat acta Deus.

Inde cadent Gothi bellis, et barbarus hostis

Vos premet innumera clade, timore, fame.

Tunc convertimini, tunc crimina plangite vestra,

Et statim Dominus auxiliator erit.

Gloria maior erit vobis: et gratia Christi

Extollet Gothos uberiore bono.

De gestis eius hæc inter Regum actus annotavimus, quia ipse de præclara Regum Gothorum stirpe, patre Severiano Carthaginensi duce, extitit procreatus. Post transitum autem eius mense uno Rex Catholicus Chintilianus Toleti decessit, bono fine perfunctus. Successit beatissimo doctore Isidoro Theodiscus, natione Græcus, varietate linguarum doctus, exteriùs locutione nitidus, interiùs autem, ut exitus demonstravit, sub ovina pelle lupus voracissimus. Nam libros quosdam de naturis rerum et arte medicinæ, necnon et de arte notoria, quos pater Isidorus facundo stylo composuerat, et necdum ad publicum venerant, in odium fidei corruptit, resecans vera, et inserens falsa: atque per quemdam Arabum nomine Avicennam, de Latino in Arabicum transtulit. Hic in his et aliis plu-

ribus infidelis inventus, et erroneus in articulis fidei comprobatus, per Synodum ab Archiepiscopali dignitate degradatus est. Asserebat enim dominum nostrum Iesum Christum cum Patre et Spiritu sancto non esse unum Deum, sed potius adoptivum. Hic, ut dictum est, privatus honore sacerdotii ad Arabes transiit, et sectæ pseudo-prophetæ Mahometi adhæsit, et plura docuit detestanda sub imperatore Heraclio. Tunc temporis dignitas primatiæ translata est ad Ecclesiam Toletanam.

Heraclius adversus Cosdroam Regem Persarum gessit bellum anno imperii sui sexto, et Sisebuti Regis Gothorum sexto. Quo devicto et occiso, ac Hierosolymam delata cruce Domini, et viso Angelo super portas Hierusalem, inde ad propria reversus est cum gaudio magno. Hoc tem-

tempore dedignantibus Orientis gentibus vectigalia et tributa reddere Romanis, cœperunt pro viribus rebellare. Tunc surrexit quidam iniquus concionator, ortus in Arabia, nomine Mahumet. Qui pessimus seductor videns inter Orientales et Romanos ortam discordiam, se contra Deum erexit et Christianorum imperium, seductoriè hortans genus Arabum, atque dicens: Non debere alterius gentis domino subiugari, quia Dominus illis esset provisorus, de suo genere ducem benevolam concedendo, quem haberent ut fratrem, cum quo etiam Dominus loqueretur. Hæc et his similia cum prædicaret illis verbis suasoriis, et virtutes quasdam simulatas, et miracula artibus magicis facere videretur, extemplo Ismaëlitæ, sicut bruta animalia quibus non est intellectus, paulatim de bono in malum mutati, derelicta fide catholica cœperunt ei credere, et eum in tanta veneratione habere, ut eum prophetam prædicarent a Deo missum, et sibi eligerent Regem, simulatis illius seducti miraculis, et facundia decepti. Erat enim pulcher, facundus, et fortis, et magicis artibus valde imbutus. Iste Mahometus Sarracenorum et Arabum princeps, ut fertur, fuit de genere Ismaël filii Abrahæ. Qui cum in adolescentia cœpisset esse mercator providus, pergebat frequenter cum camelis suis apud Ægyptum et Palæstinam, et morabatur cum Iudæis et Christianis, et maxime cum quodam monacho Antiocheno superstitionis

amico, qui vocabatur Ioannes; a quo tam novum quàm vetus superficialiter et superstitiosè didicit Testamentum. Et cum hæc illacque cum diversis speciebus aromatum, et divitiarum causa lucri pergeret, contigit ut Corozatam ingrederetur provinciam. Cuius provinciæ domina, quæ Cadiga vocabatur, ut vidit iuvenem, primò in illius pulchritudine et eloquentia mente captâ, cœpit diversas species, quas secum Mahomet attulerat, contemplari, et ei familiarius adherere. Quam Mahomet cautè incantationum suarum perstrinxit phantasmate, et astutè paulatim cœpit ducere in errorem, dicens ei, quòd ipse esset Messias, quem venturum expectabant Iudæi. Auxiliabantur ei non solum Regina Cadiga, quæ ab eo decepta erat, sed etiam multi Iudæorum, qui ad eum de diversis partibus concurrebant. Omnes etiam Ismaëlitæ et Arabes catervatim confluebant ad eum, attoniti tanta novitate rei. Quibus cœpit novas leges fingere, eisque tradere, adhibens ipsis nefandis legibus de utroque Testamento corrupta testimonia. Ideo divinæ paginæ auctoritates pervertit, ut tam Christianis quàm Iudæis cum Sarracenis aditum præcluderet disputandi. Dedit etiam suis edictum, ut quicumque alia quàm ea, quæ ab illo acceperant, prædicaret, animadversione gladii puniretur. Huius sacrilegas traditiones Sarraceni Dei leges appellunt, eumque suum legislatorem et nuntium Dei fatentur. Præfata quoque Cadiga, cum videret illum

Iu-

Iudæorum et Sarracenorum pariter contubernio vallatum, existimabat in illo divinam latere sapientiam: et cum esset vidua, accepit eum sibi maritum: et ipse Mahumet nomen Regis assumpsit sibi imposito diademate regni. Cœpit deinde se in armis gerere strenuè, et Regis ac Prophetæ sibi nomen et insignia usurpare. Post hæc verò cœpit cadere frequenter caduco morbo, et epileptica passione. Quòd regina Cadiga cernens, admodum tristabatur, eo quòd nupsisset homini, quem credebat arreptione dæmonum laborare. Ille autem astutè leniendo decipiebat eam, dicens: quia Angelum Domini Gabriëlem mecum loquentem contemplor, et non ferens splendorem vultus eius, utpote carnalis homo, deficio et cado. Hæc dicens, quædam signa et miracula magicis artibus facere nitebatur. Verumtamen, ut fertur, diabolus transfigurans se in Angelum lucis, quædam ei prædicebat futura. Unde est, ut in exordio suæ subdolæ prædicationis adiret Hispaniam, et Cordubæ suæ perditionis sectam doceret. Dicebat enim Iesum Christum Dominum de virgine esse natum operatione Spiritus sancti, non tamen esse Deum. Quod cum beatissimo patri Isidoro nuntiatum fuisset, qui tunc revertebatur a Romana Curia, confestim misit ministros, qui caperent eum. Sed diabolus Mahumeto apparuit, et quàm citiùs fugeret, imperavit. Mahumetus autem post fugam in Africam et Arabiam innumerabiles plebes seduxit, et regno ad-

epito, cum Ismaëlitis, qui credebant eum ab ore Gabriëlis Archangeli leges, quas ei tradebat, recipere, Romanum Imperium fortiter devastabat.

Era DCLVI. Mahumetus cum exercitu suo partes Arabiæ, Syriam et Mesopotamiam hostiliter invasit, et tam ipsas quàm vicinas patrias funesta deprædatione occupavit. Quod cum nuntiatum fuisset Theodoro fratri Heraclii, qui tunc præerat partibus Orientis, mox apud Gabatam cum magno exercitu obviam illi præliaturus occurrit: ubi dum inter se acriùs dimicarent, Theodorus interfectus est, et exercitûs Christianorum maxima pars occubuit diro gladio, et cæteri fuga lapsi sunt. Tunc Agareni de Romanorum fuga validiores effecti, audaciùs appetunt Siriam, et depopulantes patriam, apud Damascum, nobilem quondam Christianorum urbem, sibi regni solium firmaverunt, et dictis Mahumeti tribuebant fidem, divinam in eo latere potentiam asserentes. Mahumetus autem inter cetera nefanda quæ docuit, sectam Nicolai advenæ Antiocheni, qui unus de septem Apostolorum diaconis fuerat, iam per Apostolos emortuam, suscitavit. Quam Dominus in Apocalypsi Angelo Ephesi Ecclesiæ scribit, se odire dicens: *Odisti facta Nicolaitarum, quæ* Apoc. 2. 6. *et ego odi.* Decimo autem regni sui anno, quia dixerat se mortuum, et tertia die resurrecturum, Albimor discipulus eius volens experiri, utrum verè a morte resurgeret, callidè Mahumeto efficacissimum venenum obtulit: quo

quo statim repentina mutatione Mahumet mortis suæ terminum sensit. Unde quibusdam sibi astantibus dixit, quòd per aquam remissionem acciperent peccatorum, et statim mortuus est. Discipuli verò eius diligenter custodiebant corpus ipsius, expectantes quòd resurgeret. Sed nimio erumpente fœtore, cum iam sustinere non possent, eis abscedentibus Albimor post undecimam diem reperit corpus eius a canibus dilaniatum, et diligenter colligens ossa illius, cum magno Sarracenorum conventu sepelevit eum in MedinaRuphul, quæ Latine civitas nuntii dicitur.

Era DCLXVI. anno Heraclii decimoseptimo, post Mahumet Abubacar de cognatione eius electus in Regem, Arabes fortiter rexit per triennium. Post hunc Homer regnavit, qui multis præliis triumphavit, Alexandriam civitatem Metropolim suo imperio subiecit. Post multas victorias in mari et in terra ab ipso factas, dum quadam die orationi vacaret, a quodam servo suo sagittatus interiit, expletis in regno decem annis. Sicque error Sarracenorum exordium habuit, et de Romanis per diversas orbis partes multas obtinuerunt provincias et victorias. Atque ut fertur, tantorum malorum causa Romanorum avaritia fuit, qui sibi subditas nationes iugo servitutis intolerabiliter opprimebant: unde opportunitate male habitae, eorum dominium quàm citius a suis cervicibus excusserunt, se nefariis ritibus Mahumeti miserabiliter implicantes. Hic enim fuit

cauda draconis, de qua legitur in Apocalypsi, quod deiecit de cælo tertiam partem stellarum. Sed iam ad Reges Gothorum vertatur stylus.

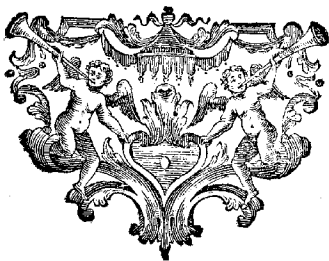
Era DCLXXX. anno imperii Heraclii vigesimosexto, post Chintilanum Regem Tulga regnat annis tribus. Iste blandus et catholicus per omnia fuit. Regna sibi subdita in pace dilaravit, in iudicio rectus, et largitate ac lenitate claruit. Synoda a suis decessoribus facta firmavit. Toleti decessit.

Era DCLXXXII. anno imperii iunioris Heraclii primo, Chindasvinthus regnavit solus quatuor annis, mensibus octo, postea verò cum filio suo Reccesvintho annis aliis sex regnavit, et mensibus septem. Iste a Romano Papa obtinuit privilegium, ut secundum beneplacitum Pontificum Hispanorum primatiæ dignitas esset Hispali, vel Toleti, et per multa synoda firmata cum Episcopis eruditivè Ecclesiam. Cuius tempore ab omni perturbatione quievit Hispania, adeo ut nullus in ea infidelis reperiretur, vel qui rebellionis sumeret arma. Libros sanctorum Patrum diligenter fecit perquiri, et instituta B. Isidori firmiter observari. Hic perfidum Theodiscum Hispalensem Episcopum Synodalis sententia exulavit, et dignitatem primatiæ transtulit ad Ecclesiam Toletanam. Obiit Toleti.

Era DCLXXXVI. anno imperii Constantis filii Heraclii primo, cum Chindasvintho Reccesvinthus filius eius regnavit annis sex, et postea solus annis duodecim. Hic fidem catholicam in tan-

tantum dilexit , ut semper perquireret viros litteratos , qui frequenter coram ipso conferrent de articulis fidei. Delectabatur enim in divinis Scripturis , et altaria Christi auro , argento , gemmis , et sericis summo studio decorabat. Ter synoda cum Episcopis Toleti peregit , et leges a prædecessoribus suis editas firmavit , atque quasdam addidit omnino honestati convenientes. Cunctos mirè dilexit , et ab omnibus valde dilectus fuit. Erat enim adeo mitis et humilis , ut inter subditos , quasi unus ex illis vi-

deretur. In pace regnum sibi subditum rexit , et in villa nomine Gerticos ; quæ in monte Cauriensi sita est , propria morte decessit sub Imperatore Constantino. Hucusque beatus scripsit Ildephonsus Hispaniarum primas et Archiepiscopus Toletanus : qui tempore dicti Regis Reccesvinthi quasi lucifer inter sidera , tam morum honestate quàm signorum claritate fulsit in Ecclesia Dei. Qui etiam donis cælestibus a perpetua Dei genitrice Maria et Leocadia in præsentī vita meruit honorari.

EPIGRAMMATA SANCTO ILDEPHONSO

ATTRIBUTA IN COLLECTIONE VARIORUM CARMINUM

A PSEUDO-IULIANO FACTA.

MONITUM.

Vel ipsum solum collectoris nomen, nulli hominum non suspectum inuisumque, omnem hisce carminibus fidem abrogavit, adeo ut vix quærendum iam sit, quare a nobis ad appendicem inter apocryphos Ildephonsi fetus ammandentur hæc epigrammata, quæ unius Pseudo-Iuliani, insignis fabularum parentis, auctoritate et testimonio fere omnia tueantur. Dicimus fere omnia, quoniam ex eis nonnulla, antequam Pseudo-Iulianus somnia sua vulgasset, ab ipso Hieronymo de la Higuera producta fuerant in sua Historia Toletana, tum etiam ab aliis antiquioribus citata: qualia sunt tertium pro S. Heladio presule Toletano, quartum de S. Eugenio, et decimum, quod hic inscribitur de translatione S. Fulgentii: omnia tamen a collectore corrupta atque interpolata, ut suo loco notabimus.

Verumtamen non propterea omnia una eademque sententia damnamus. Lubentius sequimur iudicium de illis a Cl. Nicolao Antonio latum, qui non omnia improbare ausus est. Tria saltem agnoscit epigrammata, quæ si a versibus interpolatis (ut ipse putat) purgarentur, Ildephonsi genuina haberi possent. Ea sunt secundum de hospitio a suis parentibus Toleti edificato, tertium de S. Heladio, et quartum de S. Eugenio Avunculo suo.

Reliqua tamquam spuria explodenda putat, nihil præter mera impostoris commenta continentia. Et credimus certe, nullum non manus illi daturum, qui paulo serius ea percurrerit. Nos vix ab eo discedimus, ut ex animadversionibus illis subiiciendis apparebit; simulque ut lectorem hanc qualemcumque carminum diversitatem moneremus, diversis characteribus notavimus.

Præter hæc epigrammata ex Pseudo-Iuliani collectione desumpta, quæ sunt XII. alterum ultimo loco edimus in honorem S. Isidori Hispalensis, ceteris non minus apocryphum, nostro quidem iudicio. Verum protulerat illud, atque S. Ildephonso adscriperat auctor vitæ S. Isidori a Bolandianis editæ, qui creditur fuisse Lucas Tudensis, post illud aliud, quod in collectione extat numero X. atque incipit: Crux hæc alma gerit, etc. Itaque necessario reliquis adiiciendum fuit, nequid de spurii operibus S. Ildephonso aliquando attributis in hoc appendice desideraretur.

EPI-

① EPIGRAMMA I.

Lucæ sacra vit supplex Evantius ædem,
 Cui Nicolaus erat nobilis ipse pater.
 Lucia nostra parens, soror et Evantia, frater
 Eugenius præsul huius et urbis amans.
 Lazarus a genitrice mea recta optima pauper
 Accipit hospitibus, pauperibusque domum.
 Quin avia industri de sanguine nata Gothorum,
 Templâ simul Marco sancta Blesilla facit.
 Quin eius soboles Nicolaique Evantia, coniux
 Ophilonis amans, et venerata Deum;
 Templâ superba Petro sub mœnibus erigit urbis,
 Auger item redditus, complet honore domum.
 Hic Ophilo regis soboles fuit Athanagildi,
 Atque meus genitor frater item Stephanus.
 Cœnobium Eulaliæ Rex Athanagildus et ædem,
 Noster avus, Iustæ sed prius instituit.
 Vir fuit iste pius, nulli pietate secundus:
 Sed clam propter eos qui viguere Gothos.
 Sebastianus habet templum regnante Liuva
 Urbe sub; at reparat Ervigius Mariæ.
 Quin tamen ædificat Rex Constantinus eidem,
 Toletique domus tertia sacra fuit.
 Vivite magnificis tecta assurgentia Divis,
 Qui regitis vestro mœnia præsidio.

II.

DE HOSPITIO A PARENTIBUS SUIS ÆDIFICATO.

(2) *Lucia cum Stephano genitrix, sed avunculus illum
 Compulit Eugenius præsul ad hospitium.
 Lazarus hoc mendicus habet sub mœnibus urbis,
 Qua via Complutum cursibus apta patet.*

(1) Supposititium est hoc epigramma, inquit Nicolaus Antonius, continetque cogitationes omnes, quas de S. Ildephonsi stirpe et cognatione conceperat artifex; indignum ut imputetur sanctissimo viro, a quo omnis superbiæ et arrogantie fastus abesse debuit. Præter hæc autem quot falsa et absurda involvit? Attendat lector, Athanagildum regem Gothorum, quem nulli pietate secundum fuisse dicit, Arianum vixisse: deinde etiam Ervigii meminisse poetam, quem tamen Ervigium duodecim annis post Ildephonsi obitum fuisse inauguratum regem constat: et deinceps de huius epigrammatis suppositione non dubitabit.

(2) Agnoscit hoc epigramma pro germano idem Nicolaus Antonius. Certe in contrarium nihil certum adduci potest; quando traditio fert S. Ildephonsum Lucia et Stephano genitum, sanctique Eugenii nepotem fuisse. Adducitur etiam, auctore eodem Nicolao, a Hieronymo de la Figuera in sua Historia Toletana, tamquam ad se ex Germania remissum. Quod quamvis non gravis momenti sit ad persuadendum, tamen pro Ildephonsino ut habeatur non repugnans.

III.

EIVSDEM CARMEN SEPULCHRALE PRO S. HELADIO PRÆSULE TOLETANO.

(1) *P*resulis HELADII tumba requiescit in ista
 Corpus, at illius spiritus astra tenet.
 Toleti Rector fuit hic, dum degit in Aula;
 Ex monachoque Abbas Agaliensis erat.
 Hinc Toletanam rapitur violenter ad urbem,
 Confectus senio, sed pietate vigens.
 Corporis exubias martyr Leocadia cepit:
 Illa domus Reges Pontificesque capit.
 Unde die extrema surget redivivus ad auras,
 Ut capiat meritis premia digna suis.
 Iamque octoginta senior transegerat annos,
 Gloria Pontificum, fax animosa Dei.
 Ildephonsus ego, quem fecerat ille ministrum,
 Persolvi sancto qualiacumque seni.

IV.

PRO S. EUGENIO AVUNCULO, TOLETANO PONTIFICE.

(2) *P*resulis EUGENII iacet hic venerabile corpus,
 Quem Leocadiæ templa verenda tenent.
 Hic monachus fit, mortales dum perfugit umbras,
 Et Toletano præsul in orbe senex.
 Vita beata fuit mores sine labe pudici:
 Qualis Isidorus, atque Leander erat.
 Discipulus dat dilecto postrema Magistro
 Et consanguineo funeris officia.

(1) De hoc epigrammate, sicut et sequenti non dubitamus quin legitima sint antiquitatis monumenta. Agnovit etiam illos ante chronicorum faisorum editionem historicus *de la Higuera*, sed absque interpolatione carminum, aut verborum perversione, quas collectio Pseudo-Juliani repræsentat. Namque secundum huius epigrammatis distichon ita exhibet collectio prædicta:

*Toleti Lector fuit hic, dum degit in Aula:
 Ex monacho Lector Agaliensis erat.*

In quo primum *Lector* esse errorem typorum putamus; secundum vero *Lector* in pentametro repetitum manum detegit Pseudo-Juliani illius corruptoris. Deinde distichon penultimum eiusdem esse notæ videtur; itaque ab eodem historico in sua *Historia Toletana* prætermissum fuit.

(2) Hoc epigramma, quod superius dicebamus alterum esse ex his, quæ genuina haberi possunt, dimidia sui parte confictum est, et spurium, a collectore pro libitu interpolatum, ut placet eidem Nicolao Antonio. Equidem non levem iniicit suspitionem, quòd ipsum ab historico *de la Higuera* citatum dicatur tetrastichon, cum heic appareat octastichon: quare secundum et quartum distichon reicienda putat; et nos propterea diverso caractere notavimus. Forte assequutus est quod res est. Verum si quis totum epigramma defendere contenderit, non multum repugnabimus.

V.

ALIUD PRO S. LEANDRO , ET MASSONA METROPOLITANIS,
HOC EMERITENSI , ILLO VERÒ HISPALENSI.

(1) **L**EANDER pater excellens , quem suscipit Æther,
Laudibus ornatum , conspicuum titulis:
Incus Arianæ gentis , medicator et idem,
Doctor Isidori , quem generat Domino.
Tu quoque ter felix , Meritensis gloria terræ,
Mausona , consilio , pectore note , fide.
Ambo pares animis , pietate et laudibus ambo,
Inque domo magni murus uterque Dei.
Vicistis tolerando minas animumque rebellem
Regis : eum sceleris pœnituisse ferunt.
Vos soboli Regis biforem reserastis olympum:
Per vos alter enim martyr ad astra volat:
Alter et ad roseas emergit luminis auras,
Et qua luce caret , tunc iubar eius habet.
Vos memorant genti Gothicæ tribuisse salutem;
Linqvit et invisum dogma , piumque tenet.
Vos meritò victrix laurus , sequiturque perennis
Gloria , tot meritis debita magnificis.
Semper vester honos , atque inclyta fama manebit,
Vosque canent populi , sed magis astra canunt.
Estis enim æterna præcincti tempora fronde
Inter Doctores splendidiore loco.

VI.

AD SANCTISSIMUM VIRUM ET DOCTOREM FULGENTIUM.

FULGENTI , nova Carthago quem reddidit auris,
Teque nimis felix postmodo patre fuit.
Inde patrem recipit te gaudens Astigis unda,
Qua fruitur Bætis , teque magis fruitur.
Corrigis effrenes mores , vitamque tuorum
Erudis exemplo doctor et eloquio.
Hispalis ipsa tuos cineres cum fratribus aptat:
Tres eadem fratres continet urna simul.

(1) Quintum hoc epigramma , sicut et sequentia , sextum de S. Fulgentio , septimum de S. Isidoro , octavum de S. Florentina , et nonum de S. Leocadia , absolute putat supposititia idem Nicolaus Antonius. Scilicet desiderabat in illis , ut nos putamus , Gothicam antiquitatem , quam minimè præseferunt : præterea unius Pseudo-Iuliani testimonio consistunt , ex quo cuique suspecta sint oportet.

VII.

EPITAPHIUM.

AD S. ISIDORUM HISPALENSEM.

Mens penetrat cælos , hac corpus dormit in urna,
 Dulce decus gentis , Dux ISIDORE , tuæ.
 Quæ tibi discipulus sacrat , præsumme Magister,
 Qui fuit exilii parsque comesque tui,
 Carmina sume libens , et quem tu vivus amasti,
 Post tua securus fata , Magister , ama.
 Ora pro nobis miseris , clarissime doctor,
 O decus Hesperia , religionis honor.
 Da rogo te facilem , te desine quæso rogari,
 Teque vocant populi , discipulusque vocat.
 Quem varia cingunt curæ , quem densa pericla
 Infestant , cæli fac statione frui.

VIII.

AD S. VIRGINEM FLORENTINAM.

FLORENTINA micans , decus immortale pudoris,
 Intemerata parens virgineique chori.
 Pauperiem præfers opibus , Christumque marito,
 Qui tibi dives opum plurimus esse cupit.
 Omnia calce premis , quæ fallax mundus adorat,
 Sponsa Dei pauper pauperis astra petis.
 Gaude sorte tua quodvis fruitura per ævum,
 Agnumque agna tuum læta dehinc sequere.
 Castas funde preces pro nostro , virgo , reatu,
 Quemque tuus sponsus iuivit , et ipsa iuva.

IX.

AD S. LEOCADIAM VIRGINEM ET MARTYREM.

Nam quibus ipse tuos cantabo laudibus actus,
 Sanguine clara tuo , clarior ipsa fide,
 LEOCADIA , æterni sponsi sociata cubili,
 Quem modo complexu sed sine fine tenes.
 Toleti decus ipsa tui , quam Hispania tota
 Invocat , et precibus supplicat usque suis.
 Te Dacianus agit , furiis feralibus actus,
 Vincere te diro carcere posse putans.
 Hic crucis auxilio , morientumque acta dolore,
 Iam macerata diu , non superata manes.

Omni

Omnipotensque tuis faciles accommodat aures
 Optatis : flagro cæsa per astra volas.
 Et mihi rer misero renitenti splendida vultu
 E tûmulo egrediens cernere das facilem.
 In populi ore pii velum das scindere ferro,
 Et mandata Dei das Genitricis amans.
 Te laudent superi, laudat quam turba piorum:
 Esto memor tui, virgo, clientis ovans.
 Toletum te voce vocat, quam sanguine fundis,
 Proque tuis solitas civibus adde preces.

X.

IN TRANSLATIONE CORPORIS S. FULGENTII.

(1) **C**ruX hæc alma gerit geminorum corpora fratrum,
 LEANDRUM, ISIDORUM pariterque ex ordine vatam:
 Tertia FLORENTINA soror, devota perennis,
 O! quàm compositè concors hæc digna quiescit!
 Isidorus medius disiungit membra priorum.
 Hi quales fuerint, libris inquirito, lector.
 Cognosces et eos bene cuncta fuisse locutos,
 In quibus hic recubat FULGENTIUS. Inspice tres hos
 Spe certa plenosque fide, super omnia caros.
 Dogmatibus cernes horum cernes crevisse fideles,
 Ac reddi Domino quos impia iura tenebant.
 Atque viros credas sublimes vivere semper,
 Aspicias puros sursum contende videre.

(1) Hoc epigramma in collectione Pseudo-Juliani insertum, antiquius ea est: nempe in vita S. Isidori a Tudensi, (ut creditur) scripta reperitur sub nomine S. Ildephonsi. De eius vero legitimo auctore non putamus iudicium exactius fieri posse, quam quod pronuntiavit idem Nicolaus Antonius tam sæpe appellatus a nobis: neque Ildephonsi, neque alterius antiqui putandum esse. Corruptius tamen etiam est, et ineptissimè auctus a collectore, ut de S. Fulgentio mentionem iniiceret, quemadmodum apparet facta collatione cum eo quod ex Tudensi transcribimus:

*CruX hæc alma gerit geminorum corpora fratrum,
 Leandri, Isidori, pariterque ex ordine vatam.
 Tertia Florentina soror devota perennis,
 O quàm composita concors! hic digna quiescit.
 Isidorus medius disiungit membra duorum.
 Hi quales fuerint, libris inquirito, lector.
 Cognosces et hos bene cuncta fuisse locutos,
 Spe certos, plenosque fide, super omnia caros.
 Dogmatibus cernas horum crevisse fideles,
 Ac reddi Domino quod impia iura tenebant.
 Utque viros credas sublimes vivere semper,
 Aspiciens sursum pictos contende videre.*

XI.

DE SYNAGRIA PATRUELE SUA.

- (1) **N**unc Ophilonis ego soboles Synagria nupsi
 Theodato Arverna nobilitate pari.
 Inque Gothis Ophilo sed Arverna gente maritus,
 Vir fuit apprimè nobilis atque pius.
 Coniugio durante viro peperisse Bonitum
 Contigit : in multis optimus iste fuit.
 Mira canunt puero sæclis volventibus ævi
 Eventura : Deus sospitet ista mihi.
 Emorior consorte tori , atque superstite nato;
 Cum matre et caro progenitore cubo.
 Indulget si multa Deus mihi crimina clemens,
 Æterna requie sors erit inde frui.
 Qui legis hæc , effunde preces , pro meque rogabis
 Assidua numen candidus ipse prece.

XII.

SANCTO IUSTO.

- (1) **C**are pater nobis , tum re tum nomine IUSTE,
 Qui numeros implet nominis ipse tui.
 Helladii soboles , monachus puerilibus annis:
 Is Benedictini splendida norma chori.
 Fisque pater monachis multis , servoque tuorum
 Alfonso , nutrit quos , Benedicte , tibi.
 Post Toletanam raptaris pastor ad ædem;
 Tempora Episcopii certa fuere tui.
 Dignus eras vita ; sed mors inopina recondit
 Spes multas tanti præsulis , atque patris.
 Ingenio celeri iuncta est facundia mira:
 Iudicium gravitas concomitata senis.
 Tertia pontificem tantum te viderat æstas:
 In Leocadiæ mortuus æde iaces.

(1) Ridicula mille , et mille figmenta continet de S. Bonito , Arvernensi Episcopo , ut illum ex eadem familia et gente qua Ildephonsus noster erat , genitum faciat. Vide Nicol. Antonium.

(2) Hoc epigramma (de quo nihil annotatum reperimus a Nic. Ant.) vera continet de Sancto Iusto , atque ex elogio illius , quod Ildephonsus scripsit , videtur compositum , si expressam S. Benedicti mentionem excipias , quæ illud recentius et apocryphum apertè demonstrat.

ALIUD EPITAPHIUM IN LAUDEM S. ISIDORI.

Ex illius vita a Tudensi, ut creditur, scripta.⁽¹⁾

In laudem Ecclesiæ Christo regi gloria
 Concinamus iugiter:
 Et Virginis unico carmine Davidico
 Canamus solemniter.
 Gloriam ISIDORI, meritorum memori
 Voce sonent cantici:
 Crescat laudum cumulus, gratuletur populus,
 Et chori Angelici.
 Nostris in temporibus præfulgens hic moribus,
 In verbis Dominicis
 Fidis fidem extulit, fide labem expulit
 Erroris hæretici.
 Natus de Cartagine nihil ab origine
 Puerile sapiens,
 Per fines Hispaniæ fontem sapientiæ
 Fudit, mira faciens.
 Hispali dum præfuit Primas, legem docuit,
 Hispanus Hispaniam.
 In doctrina præmicans, Crucifixum prædicans,
 Fugans idolatriam.
 Stemmate prænobilis, extitit immobilis
 In Dei magnalibus:
 Affectans cælestium gaudiorum præmium
 Spretis temporalibus.
 Per fulgorem operum exemplar fructiferum
 Sese clero tribuit:
 Nihil a certo varians, totus cælis inhians,
 Vitia perdomuit.
 Romanorum dogmata cosmi hic per climata
 Reparavit largius:
 Hesperus Hesperiam, lucifer Ecclesiam
 Decoravit clarius.

Or-

(1) Extat hoc epitaphium, ut dicimus, in vita apud Bollandianos edita, quæ Tuden-
 sis opus habetur. Videtur illud S. Ildephonso adscribere velle: nam post illud quod
 iam superius edimus, quod incipit: *Crux hæc alma gerit, etc.* ab Ildephonso, ut ipse
 ait, compositum, nullius alterius auctoris facta mentione adiicit: *Item aliud*, atque
 hoc aliud epigramma describit: *In laudem Ecclesiæ, etc.*

Apocryphum tamen esse multis convincitur. Continet enim fere omnes fabulas,
 quas in chronici continuatione superius edita confutavimus, de primatia Ecclesiæ
 Hispalensis, de Mahometi confutatione atque expulsionem.

Deinde ipsa ratio carminis sæcula posteriora prodit, in quibus multo post PP. Go-
 thorum ætatem in usu esse cœperunt Leonini versus, quemadmodum alibi nos iam
 annotasse meminimus.

Orthodoxus Arium , dirum adversarium
 Rationis calculo
 Confudit hic malleus : cessit hostis felleus,
 Victus in propatulo.
 Iberi devotio Cleri pleno gaudio
 Colat patrem patriæ;
 Contemplando dogmata , cosmi laudent climata
 Doctorem Ecclesiæ.
 Decus Archipræsulum , Sacerdotum speculum,
 Scripsit docte modulans
 De fide catholica carmina mirifica,
 Libros libris cumulans.
 Mahometi cæcitas , perdens gentes perditas,
 Illius miracula
 Nequiens refellere , mœsta fuit cedere
 Viro sine macula.
 Ut sincere credidit , sincere sic edidit
 Formam pœnitudinis:
 In discendis perspicax , in exemplis efficax
 Doctor multitudinis.
 Quis ad plenum promere posset , vel præscribere
 De gestorum titulis?
 Lingua non sufficeret , dextera deficeret
 In scribendis singulis.
 Exoremus igitur hunc , de cuius creditur
 Sanctitate firmiter;
 Hostis ab insidiis ut nos , et a vitiis
 Defendat perenniter.
 O depressor criminum , tua nobis Dominum
 Prece reconcilies;
 In spe nos confoveas , noxia submoveas,
 Sordes cunctas expies.
 Quem tecum excolimus , fratris tui poscimus
 Leandri suffragia:
 Preces nostras audiat , audiens suscipiat
 Æterna memoria.
 Doctoris FULGENTII, horum fratrum socii,
 Recordari volumus;
 Quem per vitæ meritum , salutis sollicitum
 Esse nostræ , quæsumus.
 Virginem egregiam FLORENTINAM sociam
 Cum fratribus petimus,
 Ut adiutrix veniat , et offensas leniat,
 In quas nos cecidimus;
 Et leniri Dominus velit nihilominus.

Amen

Amen clerus concinat.
Interventu Virginis labe mundet criminis
Quos peccatum inquinat.
Pro nobis tam celebris Virgo pulsis tenebris
Vitiorum advocet;
Ut qui regit omnia miranda potentia,
Nos in cælis collocet. Amen.

FINIS TOMI PRIMI.

